

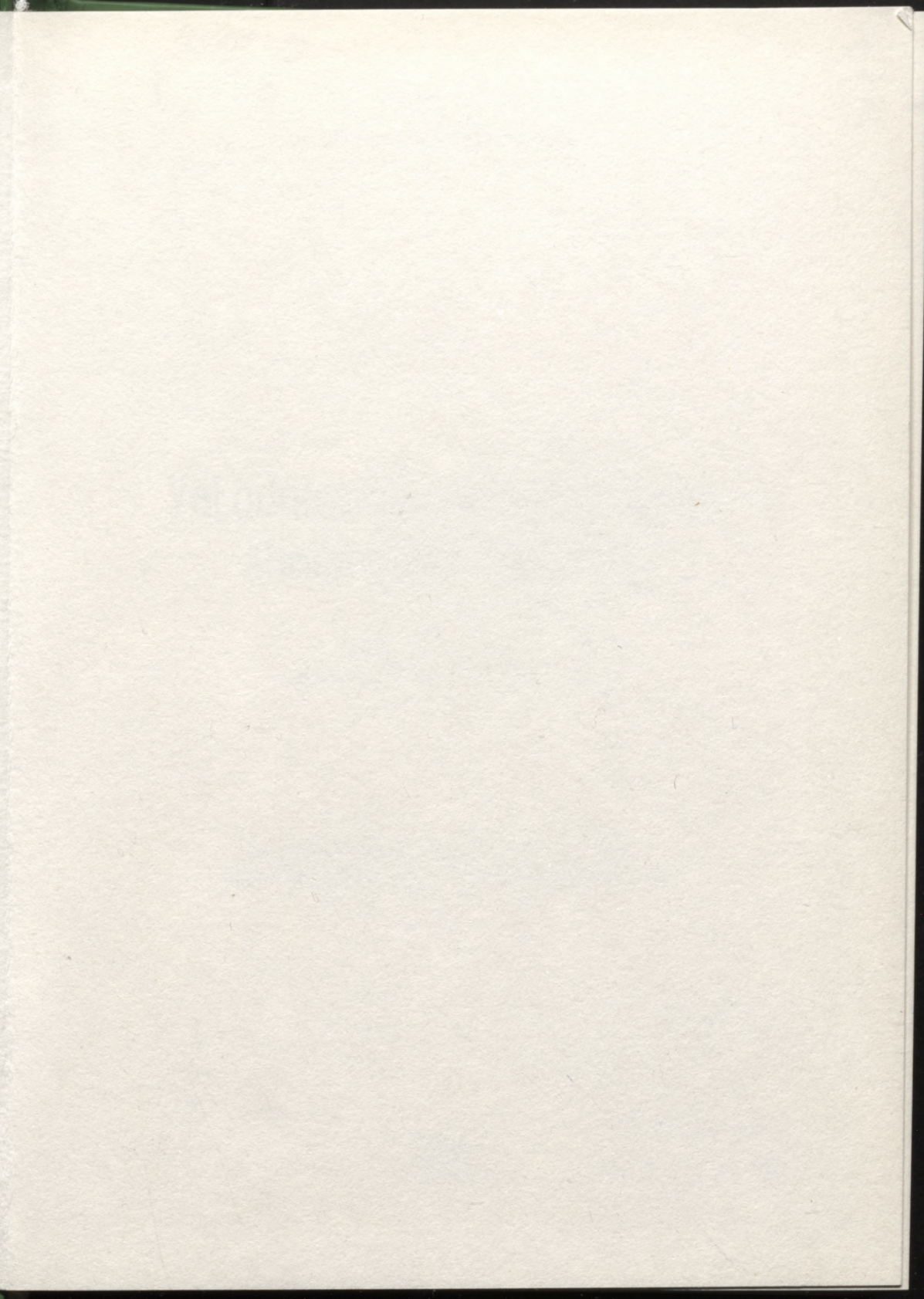
VALODNIECĪBAS PAMATTERMINU SKAIDROJŠĀ VĀRDNĪCA

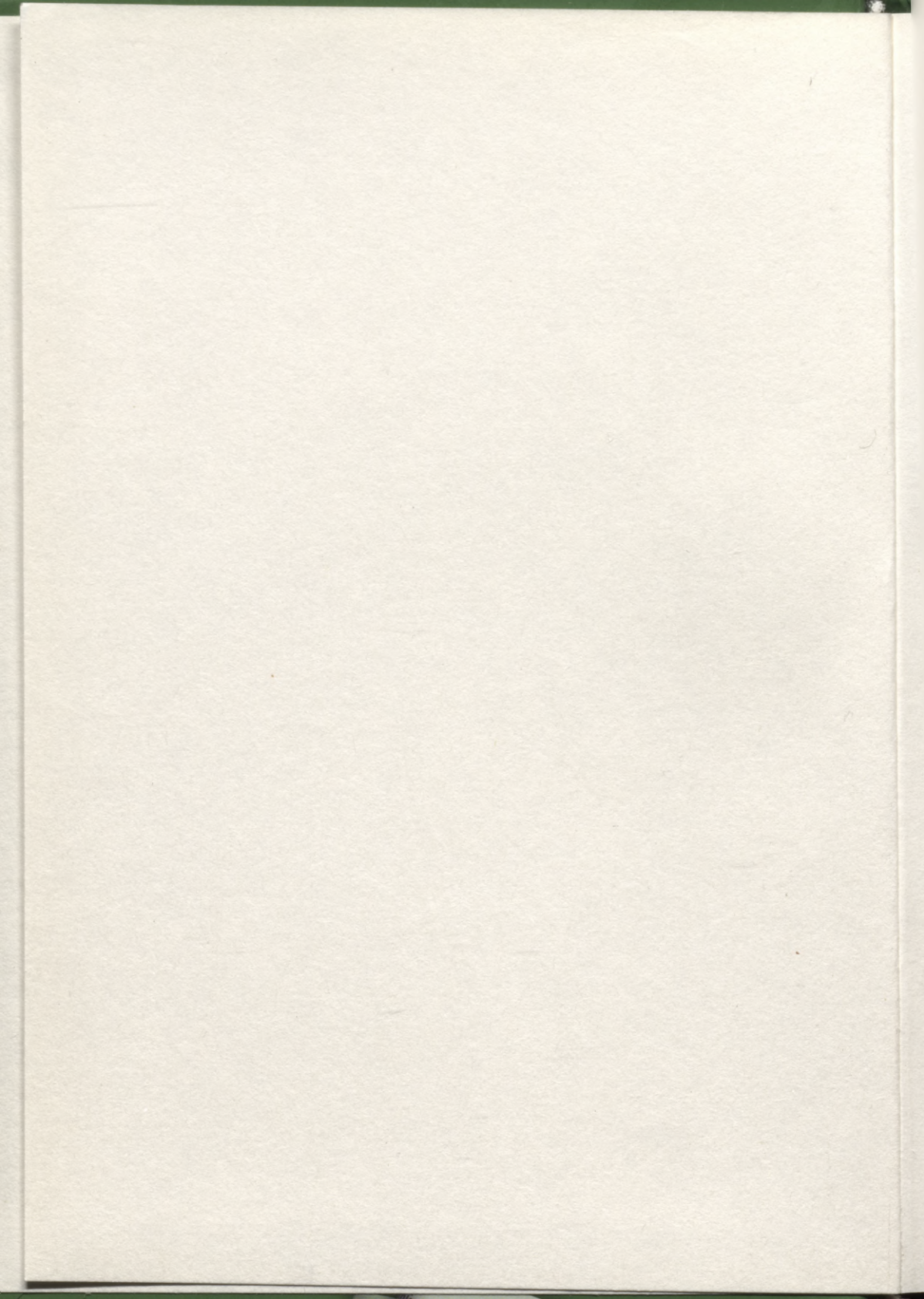
analītiska forma
a. analytic word form
v. analytic word form
kr. *аналитическая форма*
Gramatiskā forma, ko gramatiski veido vārds kopā ar vārds kopā ar palīgvārdu vai palīglatviešu valodā darbības vārda salikumu, piemēram, *lasījis, biju lasījis, tiek lasīts*.
Sk. arī *analītiskā forma*; *suplēīva forma*.

analītiskās valodas
a. analytic languages
v. analytic languages
kr. *аналитические языки*
Valodas, kurām raksturīgs analītisko formu kombinācija, vārdu kārtu, teikuma intonācija pieder angļu, dāņu, franču, itāļu, spāņu, bulgāru un citas valodas.
Sk. arī *analītiskās valodas*; *analītiska forma*.

analogija
a. analogy
v. Analogie f
kr. *аналогия*
Viens no valodas pārmaiņu faktoriem — maiņkādiem valodas modeļiem, piemēram, daudzskaitļa nominatīvā un datīvā.

...
...
...
...
...

2008-4
L 78

L
81

LU Latviešu valodas institūts

Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca

Aptuveni 2000 terminu
latviešu, angļu, vācu un krievu valodā

Sastādījis autoru kolektīvs V. Skujiņas vadībā
Vārdnīca apstiprināta LZA Terminoloģijas komisijā

Rīgā
2007

Vārdnīcas autori:

Dr. habil. philol. Ojārs Bušs, Dr. philol. Daiga Joma, Dr. philol. Andra Kalnača,
Dr. philol. Ilze Lokmane, Dr. habil. philol. Dace Markus, Mg. philol. Iveta Pūtele,
Dr. habil. philol. Valentīna Skujiņa

Vācu valodas terminus pievienojis Dr. philol. Agris Timuška

Angļu valodas terminus pārskatījis un papildinājis Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs

Šī ir pirmā latviešu valodā izstrādātā skaidrojošā valodniecības terminu vārdnīca. Tās galvenais uzdevums ir apkopot un skaidrot aktuālākos latviešu valodniecības terminus, lai sekmētu vienotas valodniecības terminoloģijas izplatību un jēdzienisko skaidrību. Atbilstoši mūsdienu vajadzībām vārdnīcā blakus latviešu terminiem doti to ekvivalenti angļu, vācu un krievu valodā. Vārdnīca tapusi ar valsts aģentūras "Valsts valodas aģentūra" finansiālu atbalstu un Latvijas Universitātes aģentūras "LU Latviešu valodas institūts" iniciatīvu.

Vārdnīca paredzēta valodniekiem, latviešu valodas skolotājiem, augstskolu pedagogiem, valodniecības studentiem un citiem interesentiem.

Vārdnīcas izstrādes eksperti:

Dr. habil. philol. Aina Blinkena, Dr. habil. philol. Inta Freimane, Dr. philol. Juris Grigorjevs, Dr. philol. Dzintra Hirša, Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs

Vārdnīcas ārējie eksperti:

Dr. philol. Anna Vulāne,
Dr. habil. philol. Aksels Holvuts

Vārdnīcas recenzenti:

Dr. philol. Juris Baldunčiks,
Dr. philol. Gunta Smiltiece

Atbildīgā redaktore

Valentīna Skujiņa

Datorsalicēja

Linda Piete

Tehniskā redaktore un korektore

Anita Ščucka

Maketētāja

Daina Priede

- © O. Bušs, D. Joma, A. Kalnača, I. Lokmane,
D. Markus, I. Pūtele, V. Skujiņa, 2007
© Valsts valodas aģentūra
© LU Latviešu valodas institūts, 2007
© Daina Priede, noformējums, 2007

Iespiests **MADONAS**
poligrāfijs

ISBN 978-9984-9836-9-1

Saturs

Priekšvārds.....	4
Vārdnīcas uzbūve.....	7
Saīsinājumi.....	9
Tabula "Atšķirības latviešu valodas fonēmu starptautiskajā un tradicionālajā apzīmēšanā"	10
Vārdnīca.....	12
Angļu valodas terminu rādītājs	464
Vācu valodas terminu rādītājs.....	514
Krievu valodas terminu rādītājs	566
Avoti un literatūra	617

Priekšvārds

Šī ir pirmā latviešu valodā izstrādātā skaidrojošā valodniecības terminu vārdnīca (turpmāk tekstā — Vārdnīca). Vārdnīcas galvenais uzdevums ir apkopot un skaidrot aktuālākos latviešu valodniecības pamatterminus, lai tādējādi sekmētu vienotas valodniecības terminoloģijas izplatību un jēdzienisko skaidrību. Atbilstoši mūsdienu daudzvalodības apstākļiem Vārdnīcā blakus latviešu terminiem doti to ekvivalenti vēl trijās saskarvalodās — angļu, vācu un krievu valodā. Vārdnīca tapusi ar Valsts valodas aģentūras finansiālu atbalstu un Latvijas Universitātes aģentūras “LU Latviešu valodas institūts” (LaVI) iniciatīvu.

Iepriekšējais plašākais latviešu valodniecības terminu apkopojums ir 1963. gadā publicētā valodnieku Rūdolfa Grabja, Dzidras Barbares un Annas Bergmanes tulkojošā divvalodu “Valodniecības terminu vārdnīca” ar 2945 terminiem latviešu un krievu valodā. Šī vārdnīca galvenokārt izmantota sākotnējai latviešu valodniecības terminu, kā arī tiem ekvivalento krievu valodas terminu atlasei.

Vairāk nekā 40 gadu starposmā Latvijas valodnieki veikuši daudzus, galvenokārt individuālus, teorētiskus pētījumus, kuros lietoti jauni termini. Daudzos gadījumos ir vērojams terminu daudznozīmīgums un pārmērīga sinonīmija, kā arī viena un tā paša termina izpratnes pretrunīgums. Pašreizējā Vārdnīca ir pirmais mēģinājums gadu desmitos sakrāto terminu materiālu sistematizēt un skaidrot, turklāt sastatījumā ar trim saskarvalodām.

Saskaņā ar ieceri un izvirzīto pamatuzdevumu autori tika izvēlēti tā, lai aptvertu pēc iespējas visas vai vismaz galvenās valodniecības apakšnozares:

- fonētikā, fonoloģijā — Dr. habil. philol. Dace Markus,
- morfoloģijā, vārddarināšanā — Dr. philol. Andra Kalnača,
- sintaksē, stilistikā, semantikā — Dr. philol. Ilze Lokmane,
- leksikoloģijā, frazeoloģijā, onomastikā, dialektoloģijā — Dr. habil. philol. Ojārs Bušs,
- sociolingvistikā — Dr. philol. Daiga Joma,
- terminzinātnē — Dr. habil. philol. Valentīna Skujiņa,
- valodas kultūrā, interpunkcijā — Mg. philol. Iveta Pūtele.

Praktiski gan daudzās minētajās, gan citās apakšnozarēs terminus izstrādājuši vairāki autori: vispārīgajā valodniecībā — visi autori; vēsturiskajā valodniecībā — Andra Kalnača, Dace Markus, Ojārs Bušs; tulkošanas terminoloģijā — Valentīna Skujiņa un Daiga Joma; sākumā minētajās apakšnozarēs, t. i., leksikoloģijā, frazeoloģijā, — arī Ilze Lokmane, Valentīna Skujiņa; valodas kultūrā — arī Daiga Joma un Valentīna Skujiņa; semantikā, stilistikā — arī Ojārs Bušs; vārddarināšanā — arī Valentīna Skujiņa; dialektoloģijā, sociolingvistikā — arī Dace Markus.

Darba gaitā šķirkļu atlasē un izstrādē īstenoti arī padomdevēju ekspertu Ainas Blinkenas, Intas Freimanis, Dzintras Hiršas, kā arī Jura Grigorjeva (fonētikā un fonoloģijā) un Andreja Veisberga (īpaši angļu terminu atlasē) ieteikumi. Ar vācu valodas terminiem šķirkļus papildinājis un svarīgos jautājumos pieredzē dalījies Agris Timuška.

Autori pateicas daudzajiem konsultantiem, kuri snieguši vērtīgus padomus terminu vai to formas izvēlē un to izpratnes precizēšanā, īpaši tulkojumzinātnes teorētiķiem Andrejam Veisbergam un Jānim Sīlim par atsaucību un būtisko devumu tulkošanas terminu līdzizstrādē, kā arī Maijai Brēdei, Inai Druvietai, Igoram Koškinam, Inārai Ķemerei, Aldim Lauzim, Tatjanai Ligutai, Jeļenai Marčenko, Dainai Nītiņai, Kornēlijai Pokrotniecei, Ilzei Rūmniecei, Elgai Skrūzmanei, Melītai Stengrevicai, Anitai Ščuckai, Annai Vulānei.

Paldies arī darba recenzentiem Guntai Smiltņiecei un Jurim Baldunčikam par patiesi vērtīgām kritiskām piezīmēm.

Liels paldies datoroperatorēm Lindai Pietei un Irinai Degtjarjovai par precīzo, rūpīgo darbu apjomīgā Vārdnīcas materiāla datorapstrādē.

Lai izraudzītos un ieviestu labāko terminu, vispirms ir svarīga nozares speciālistu kopīga rīcība, sadarbība un vienošanās. To centās īstenot Vārdnīcas autoru grupa, visus skaidrojamus terminus regulāri apspriežot autoru kopsēdēs. Vairākus terminus izstrādājuši divi un pat trīs autori. Tādējādi Vārdnīca lielā mērā veidota kā savstarpēji saskaņots kopdarbs, domstarpību gadījumā risinājumu meklējot zinātniski pamatotos kritērijos.

Latviešu valodas terminu un to ekvivalentu izvēlē autori centušies ievērot noteiktus principus (tomēr pieļaujot atsevišķus izņēmumus spēcīgas tradīcijas, lietojuma paraduma vai cita objektīva iemesla dēļ). Par principiem izvēlēti (pirmie trīs atbilst standartā ISO 704 iekļautajām normām):

- valodniecības termina atbilstība vispārīgajām zinātniskam terminam izvirzītajām prasībām (sistēmiskumam, nozīmes precizitātei un formas īsumam, viennozīmīgumam, sinonīmijas nevēlamībai);
- skaidrojuma struktūras atbilstība starptautiski standartizētām terminu definīciju veidošanas prasībām;
- latviska termina un aizguvuma sinonīmijas gadījumā — latviskā termina priekšrocība;
- latviešu valodas termina sastatīšana ar ekvivalentu (vai vismaz saturiski atbilstošu aprakstošu konstrukciju) trijās saskarvalodās.

Vārdnīcas izstrādes gaitā izmantota plaša dažādās valodās publicētā teorētiskā literatūra, citvalodu valodniecības terminu vārdnīcas un citi avoti (sk. pievienoto avotu un literatūras sarakstu).

Vārdnīca paredzēta valodniekiem, latviešu valodas skolotājiem, augstskolu pedagogiem, valodniecības studentiem un citiem interesentiem.

Vārdnīcas autori labprāt uzklausīs argumentētus priekšlikumus, kuru varētu izmantot turpmākā valodniecības terminu sistēmas pilnīgošanas darbā. Piezīmes un priekšlikumus lūdzam sūtīt LU Latviešu valodas institūta Terminoloģijas nodaļai. Adrese: Akadēmijas laukumā 1, Rīgā, LV-1050.

Vārdnīcas uzbūve

Vārdnīcā ir pamatdaļa, citvalodu terminu rādītāji un izmantoto avotu un teorētiskās literatūras saraksts.

Vārdnīcas pamatdaļā latviešu alfabēta secībā izkārtoti visi vārdnīcā skaidrotie latviešu valodas termini un to sinonīmi — gan vienvārda termini, gan vārdkoptermini, pēdējos kārtojot alfabētā vispirms pēc pirmā vārda, tad pēc otrā utt. Ja salikta termina pamatvārdam (pamatkomponentam) ir sava patstāvīga terminoloģiskā funkcija valodniecības terminoloģijā, tas dots un skaidrots arī kā atsevišķs šķirkļa vārds, piemēram, vārdnīcā skaidroti gan vārdkoptermini *vienkāršs teikums*, *salikts teikums*, gan to pamatvārds resp. virsējdziena termins *teikums*.

Vārdnīcas materiāls (vienotā alfabētējumā) izkārtots divu veidu šķirkļos: skaidrojuma šķirkļos un norādes šķirkļos.

Skaidrojuma šķirkļu galvā treknrakstā dots skaidrojamais latviešu valodas termins — pamattermins — un tā sinonīms (ja tāds ir), vajadzības gadījumā pievienota vārdšķiras norāde “lietv.” vai “īp. v.”. Pēc tam dots latviešu termina ekvivalents angļu, vācu un krievu valodā (vācu valodas terminiem stāvrakstā pievienota dzimtes norāde). Ja citvalodas ekvivalents speciālajā literatūrā vai citos terminu avotos nav atrasts, tā aizstājēju vai aprakstošu konstrukciju autori veidojuši paši, uz ko norāda zvaigznīte aiz attiecīgā termina. Zvaigznīte likta arī pie latviešu valodas terminiem, kas darināti vai termina funkcijai izvēlēti galvenokārt Vārdnīcas tapšanas gaitā.

Sinonīmiskie termini šķirkļa galvā atdalīti ar komatu, pirmajā vietā dots vairāk ieteicamais termins vai, ja sinonīmi ir atšķirīgas cilmes vārdi, — latviskais. Šķirkļa galvā dotais termina sinonīms minēts arī savā alfabēta vietā (norādes šķirkļa galvā) ar norādi uz terminu, pie kura dots skaidrojums. Piemēram:

“L” burtā (skaidrojuma šķirkļi): *lietvārds*, *substantīvs*;

“S” burtā (norādes šķirkļi): *substantīvs* sk. *lietvārds*.

Vārdkopterminu īsie varianti (iniciālsalikteņi) doti tāpat kā terminu sinonīmi aiz komata un, tāpat kā sinonīmi, tie ievietoti arī savā alfabēta vietā (norādes šķirkļa galvā), piemēram:

“S” burtā (skaidrojuma šķirkļi): *speciālā lietojuma valoda*, *SLV*;

“S” burtā (norādes šķirkļi): *SLV* sk. *speciālā lietojuma valoda*.

Ar komatu atdalīti arī citvalodu sinonīmi. Semikols lietots, ja citvalodas terminu sinonīmija ir daļēja.

Terminu skaidrojumi ir atšķirīgi gan struktūras, gan apjoma ziņā (tas atkarīgs no attiecīgā skaidrojamā objekta). Tomēr autori ir centušies ievērot pamatprincipu — galvenokārt minēt būtiskās attiecīgā jēdziena pazīmes, turklāt vairākteikumu skaidrojumā būtiskāko pēc iespējas ietverot jau pirmajā teikumā.

Vajadzības gadījumā skaidrojumos minēti piemēri, kas uzskatāmāk ilustrē attiecīgā skaidrojuma saturu. Piemēri galvenokārt ņemti no latviešu valodas, ja vien latviešu valodā attiecīgā parādība ir sastopama. Dažkārt sastatījumā blakus latviešu valodai doti dažādu citu valodu piemēri vai arī, ja attiecīgās parādības latviešu valodā nav, — sniegta piebilde par tuvākajām attiecīgās parādības atbilstmēm latviešu valodā (sk., piemēram, šķirkli *ablātīvs*). Ja piemēram minētas indoeiropiešu pirmvalodas rekonstruētās formas, to priekšā likta zvaigznīte.

Kā skaidrojuma papildinājums aiz romba (◊) doti pamatterminam pakārtoti termini, kas iezīmē pamattermina lietojuma diapazonu. Norāde iekavās “(sk.)” pie atsevišķiem aiz ◊ dotajiem terminiem nozīmē, ka attiecīgais termins atrodams arī savā alfabēta vietā un tur skaidrots atsevišķā šķirklī.

Aiz skaidrojuma ar “Sk. arī” norādīts uz jēdzieniski saskarīgiem terminiem, kas var palīdzēt attiecīgā termina izpratnē un kas vārdnīcā skaidroti un meklējami savā alfabēta vietā.

Norādes šķirkļos šķirkļa galvā dots Vārdnīcā skaidrotā termina sinonīms, bet norādes šķirkļa tekstā ar “sk.” norādīts uz pamatterminu, pie kura dots skaidrojums (sk. iepriekš minēto piemēru). Norādes šķirkļos kā šķirkļa vārdi doti arī tādi pamattermina sinonīmi, kuri praksē dažkārt gan lietoti, tomēr turpmākai lietošanai konkrētā jēdziena izteikšanā netiek ieteikti — vai nu tādēļ, ka tie atzīti par jēdzieniski neprecīziem un/vai novecojušiem (piemēram, *vārdiskā izskaņa*), vai tādēļ, ka tie ir sistēmiski nepamatoti aizguvumi (piemēram, *retūrtulkojums*), vai tādēļ, lai novērstu pārmērīgo sinonīmiju, vai citu pamatotu iemeslu dēļ. Šādi pamattermina sinonīmi (slīprakstā, bet netrekninot) doti tikai ar norādi uz ieteicamo pamatterminu un pie pamattermina (kur dots skaidrojums) netiek atkārtoti. Piemēram, patskaņu kvantitatīvās mijas raksturošanai neieteicamo terminu *normālā pakāpe* dod:

“N” burtā (norādes šķirklī, netrekninot): *normālā pakāpe* sk. *pilnā pakāpe*;

“P” burtā (skaidrojuma šķirklī): *pilnā pakāpe* (neieteikto sinonīmu neatkārtojot un tādējādi atzīstot, ka attiecīgā jēdziena izteikšanai ieteicams tikai termins *pilnā pakāpe*).

Vārdnīcas pamatdaļā visi termini doti slīprakstā, šķirkļa galvā — treknrakstā (izņemot neieteicamos sinonīmus norāžu šķirkļos). Citvalodu ekvivalentiem kvadrātiekvāsiem likta to fakultatīvā daļa (ko lietojumā mēdz izlaist), piemēram, *sinhronā tulkošana* — a. [*simultaneous*] *interpretation*, apaļajās iekavās un neslīpinot doti īsi paskaidrojumi, piemēram, *fraktūra* — a. *Gothic script* (German type).

Izrunas atspoguļošanai izmantota starptautiskā fonētiskā transkripcija. Latviešu tradicionālā fonētiskā transkripcija lietota tikai vajadzības gadījumā.

Citvalodu terminu rādītājos alfabētiskā kārtojumā doti gan angļu, vācu un krievu valodas termini, gan to sinonīmi (vai aprakstoša konstrukcija, ja termins

avotos nav atrasts un nav arī jaundarināts). Citvalodu defiskoptermiņi (t. i., salikti termiņi, kuros sastāvdaļu saistīšanai izmantota defise) alfabētā kārtoti aiz vārdkoptermiņiem. Katram citvalodas termiņam pievienots atbilstošais latviskais ekvivalents kopā ar sinonīmu (sinonīmiem), ja tāds (tādi) ir.

Citvalodu termiņu rādītājos visi termiņi doti stāvrakstā, bet gramatiskās norādes un apaļajās iekavās dotie paskaidrojumi — slīprakstā, piemēram, angļu valodas termiņu rādītājā:

Gothic script (*German type*) — fraktūra

Vārdnīcai pievienots **ilustratīvais materiāls**: tabula “Atšķirības latviešu valodas fonēmu starptautiskajā un tradicionālajā apzīmēšanā” un raksta veidu paraugi (attiecīgajos šķirkļos), kā arī atsevišķas shēmas.

Saīsinājumi

a.— angļu ..

gr. — grieķu ..

gs. — gadsimts

gt. — gadu tūkstošs

ide — indoeiropiešu ..

ig. — igauņu ..

īp. v. — īpašības vārds

kr. — krievu ..

lat. — latīņu ..

latv. — latviešu ..

līb. — lībiešu ..

liet. — lietuviešu ..

lietv. — lietvārds

p. m. ē. — pirms mūsu ēras

poēt. — poētisms

resp. — respektīvi

s. — somu ..

sal. — salīdzināt

sar. — sarunvalodas ..

sk. — skatīt

sk. arī — skatīt arī

t. s. — tā saucamais

v. — vācu ..

zv. — zviedru ..

Vācu valodas lietvārdu dzimtes norādes

f — sieviešu dzimte

m — vīriešu dzimte

n — nekatra dzimte

Atšķirības Latviešu valodas fonēmu starptautiskajā un tradicionālajā apzīmēšanā

Grafēma	Skaņas fonētiskais raksturojums	Starptautiskā fonētiskā transkripcija	Tradicionālā fonētiskā transkripcija
a	Pēc latviešu valodas fonētikas tradīcijas nelabiāls vidējās rindas patskanis ar zemu mēles pacēlumu, bet pēc akustiskajiem datiem nelabiāls patskanis ar pakaļēju kvalitāti	ɑ	a
e	Nelabiāls priekšējās rindas patskanis ar zemu mēles pacēlumu	æ	ę
c	Nebalsīgs apikāli dentāls priekšējais mēlenis, afrikatīvs slēdzenis, troksnenis	$\overline{ts}$	c
č	Nebalsīgs apikāli alveolārs priekšējais mēlenis, afrikatīvs slēdzenis ar otru, vidējo centru, troksnenis	$\overline{tʃ}$	č
dz	Balsīgs apikāli dentāls priekšējais mēlenis, afrikatīvs slēdzenis, troksnenis	$\overline{dʒ}$	ʒ
dž	Balsīgs apikāli alveolārs priekšējais mēlenis, afrikatīvs slēdzenis ar otru, vidējo centru, troksnenis	$\overline{dʒ}$	ʒ
ġ	Balsīgs dorsāli palatāls vidējais mēlenis, eksplozīvs slēdzenis, troksnenis	ʝ	ġ
ķ	Nebalsīgs dorsāli palatāls vidējais mēlenis, eksplozīvs slēdzenis, troksnenis	c	ķ

ɫ	Dorsāli palatāls vidējais mēlenis, laterāls spraudzenis, skanenis	ɫ	ɫ
ŋ	Dorsāli palatāls vidējais mēlenis, nazāls slēdzenis, skanenis	ŋ	ŋ
ʃ	Nebalsīgs apikāli alveolārs priekšējais mēlenis, spraudzenis ar otru, vidējo centru, troksnenis	ʃ	ʃ
ʒ	Balsīgs apikāli alveolārs priekšējais mēlenis, spraudzenis ar otru, vidējo artikulācijas centru, troksnenis	ʒ	ʒ

Starptautiskajā fonētiskajā transkripcijā garos patskaņus apzīmē ar kolu aiz patskaņa simbola, piemēram, *ā* [a:], *ī* [i:] u. tml., par divskani liecina abu patskaņu burtu savilkums ar lociņu, piemēram, [*ie*], [*ai*] u. tml. Zilbes intonācijas un skaņu redukcijas apzīmējumi skaidroti attiecīgajos šķirkļos. Tā kā latviešu valodā par krītošo zilbes intonāciju tradicionāli sauktais toņa modulējums ir variatīvs un ne vienmēr ir marķēts ar krītošu toni, ir pamats uzskatīt, ka krītošās zilbes intonācijas zīme lietojama tikai minimālajos pāros ar citas zilbes intonācijas pretstatījumu.

Vārdnīca

abesīvs

- a. *abessive*
- v. *Abessiv m*
- kr. *абессив*

Locījums, kas izsaka kaut kā neesību vai trūkumu, piemēram, somugru valodās — somu *talotta* 'bez mājas', *rahatta* 'bez naudas', igauņu — *minuta* 'bez manis', *raamatuta* 'bez grāmatas'.

ablatīvs

- a. *ablative*
- v. *Ablativ m*
- kr. *аблатив*

Locījums, kas izsaka virzību prom no kaut kā, piemēram, latīņu valodā *cedit Romā* 'viņš devās prom no Romas', somu valodā *tuolilta* 'no krēsla'. Latviešu valodā ablatīva nav, bet tā nozīmi izsaka ar ģenitīvu, piemēram, *vairīties bišu*, vai ar prievārda *no* un ģenitīva savienojumu, piemēram, *bēgt no vilka*.

Sk. arī *locījuma kategorija*; *locījums*.

ablauts sk. *mantotā patskaņu mija*

abreviācija

- a. *abbreviation*
- v. *Abkürzung f*
- kr. *аббревиация*

Abreviatūru, resp., saīsinājumu salikteņu, veidošana no vārdu savienojuma vai salikteņa sastāvdaļu sākumburtiem vai sākumdaļām.

Sk. arī *saīsinājumu saliktenis*.

abreviatūra sk. *saīsinājumu saliktenis*

absolūtais datīvs, absolūtā datīva konstrukcija

- a. *dativ absolute construction*
- v. *absoluter Dativ m, dativus absolutus (m)*
- kr. *дательный абсолютный*

Divdabja teiciens, kuru veido nelokāmais divdabī ar *-ot* un lietvārds vai vietniekvārds datīvā, kas nosauc ar divdabi izteiktās darbības darītāju, piemēram, *Saulei lecot, devāmies ceļā*.

absolūtais laiks

- a.** *absolute tense*
v. *absoluter Tempusgebrauch* m
kr. *абсолютное время*

Darbības vārda laika formas nozīme attiecībā pret runas momentu, piemēram, tagadne sakrīt ar runas momentu: *Es pašlaik lasu*, pagātne izsaka laiku pirms runas momenta: *Tu vakar gāji uz teātri*, nākotne — laiku pēc runas momenta: *Mēs rīt iesim viesos*.

Sk. arī *relatīvais laiks*.

absolūtais sinonīms

- a.** *complete synonym, absolute synonym*
v. *Vollsynonym* n, *absolutes Synonym* n
kr. *абсолютный синоним, полный синоним*

Viens no diviem vai vairākiem sinonīmiem, kam ir viena un tā pati nozīme un vienāda saistāmība, piemēram, *kadiķis* un *paeglis*, *valodniecība* un *lingvistika*.

Sk. arī *sinonīms*; *jēdzieniskais sinonīms*; *stilstiskais sinonīms*.

absolūtais skaņas garums sk. *skaņas ilgums***absolutīvs**

- a.** *absolute*
v. *Absolutiv* m
kr. *абсолютив*

Locījums, kurš ergatīvajās valodās nosauc nepārejošu verbu subjektu un pārejošu verbu tiešo objektu, piemēram, avāru valodā *dī-ca* ('es' ergatīvā), *beče* ('teļš' absolutīvā), *b-ačana* ('atvest' pagātnes formā) — 'es atvedu teļu', bet *beče* ('teļš' absolutīvā) *b-ačana* ('atnākt' pagātnes formā) — 'teļš atnāca'.

Sk. arī *ergatīvā valoda*; *ergatīvs*; *subjekts*; *tiešais objekts*; *pārejošs darbības vārds*; *nepārejošs darbības vārds*.

abstraktas nozīmes lietvārds

- a.** *abstract noun*
v. *Abstraktum* n, *begriffliches Substantiv* n
kr. *абстрактное существительное; отвлеченное существительное*

Lietvārds, kas nosauc darbību, pazīmi vai nemateriālu parādību, piemēram, *mīlestība*, *pārdomas*, *varonība*.

Sk. arī *konkrētas nozīmes lietvārds*.

adaptēšana, adaptācija

- a. *adaptation*
- v. *Adaptierung* f, *Adaptation* f
- kr. *адаптация*

Originālteksta vai tā tulkojuma pielāgošana (atvieglošana) mācību vai citiem mērķiem, ievērojot adresāta izglītības vai informētības līmeni un no tā atkarīgās uztveres spējas; arī — starptautisku standartu vai citu normatīvu aktu pielāgošana konkrētiem vietējiem apstākļiem vai situācijai. ◊ *standarta adaptēšana; tulkojuma adaptēšana*
Sk. arī *lokalizēšana*.

adefisāls savienojums

- a. *unhyphenated combination*
- v. *divislose Wortverbindung* f
- kr. *бездефисное сочетание*

Valodu sastata pētījumos — vienas valodas defissavienojumam (resp., vārdu vai vārddaļu savienojumam, kurā komponentu saistīšanai izmantota defise) atbilstošs saliktenis vai vārdkopa (resp., attiecīgo vārdu vai vārddaļu savienojums bez defises) citā valodā, piemēram, a. *self-esteem*, *bank-bill* — latv. *pašcieņa*, *bankas vekselis*; kr. *парикмахерская-салон*, *сестра-хозяйка* — latv. *salonfrizētava*, *saimniecības māsa*.

adēsivs

- a. *adessive*
- v. *Adessiv* m
- kr. *адессив*

Locījums, kas izsaka atrašanos, piederību vai darbības līdzekli, piemēram, somugru valodās — somu *pöydällä* 'uz galda', *Minulla on kirja* 'Man ir grāmata', *Minä kirjoitan kynällä* 'Es rakstu ar pildspalvu', igauņu — *seinäl* 'pie sienas', *Poisil on raamat* 'Zēnam ir grāmata', *varrastel kuduma* 'adīt ar adatām'.

adjektivācija sk. *adjektivēšanās*

adjektivējums

- a. *adjectivized word*
- v. *adjektiviertes Wort* n
- kr. *адъективированное слово*

Vārds, kas konversijas ceļā kļuvis par īpašības vārdu, piemēram, latviešu valodā darbības vārdu *balt*, *salt*, *silt* divdabja formu adjektivējumi *balts*, *salts*, *silts*, arī *apdāvināts* 'spējīgs'.
Sk. arī *adjektivēšanās*.

adjektivēšanās, adjektivācija**a.** *adjectivization***v.** *Adjektivierung* f**kr.** *адъективирование, адъективация, адъективизация*

Konversijas paveids, kurā notiek dažādu vārdšķiru vārdu resp. vārdformu pāreja īpašības vārdos, piemēram, latviešu valodā adjektivējusies darbības vārda divdabja forma *apdāvināts* teikumā: *Mūsu klasē mācās ļoti apdāvināta* (t. i., 'spējīga') *meitene*.

Sk. arī *adjektivējums*; *konversija*.

adjektīvs sk. *īpašības vārds***adjektīvsubstantīvs****a.** *noun derived from adjective***v.** *deadjektivisches Substantiv* n**kr.** *отприлагательное существительное**

Lietvārds, kas atvasināts no īpašības vārda un īpašības vārda nosaukto pazīmi izteic priekšmetiskā veidā, piemēram, no īpašības vārdiem *skaists*, *centīgs*, *dzeltens*, *zilbīks*, to celmam pievienojot izskaņu *-ums*, darināti adjektīvsubstantīvi *skaistums*, *centīgums*, *dzeltenums*, *zilbīkums*.

Sk. arī *verbālsubstantīvs*.

adnomināls**a.** *adnominal***v.** *adnominal***kr.** *приименной*

Tāds, kas ir sintaktiski atkarīgs no lietvārda, piemēram, latviešu valodā adnomināls ģenitīvs ir vārdkopās *koka nams*, *tēva mājas*, *piena trauks*.

Sk. arī *adverbāls*.

adpozīcija**a.** *adposition***v.** *Adposition* f**kr.** *адпозиция**

Kopīgs prepozīciju un postpozīciju nosaukums.

Sk. arī *prievārds*; *postpozīcija*.

adresants**a.** *addresser***v.** *Adressant* m**kr.** *адресант*

adresāts

Runas situācijas dalībnieks, kas izsaka adresātam domātu informāciju, resp., runātājs vai rakstītājs.

Sk. arī *runas situācija*; *adresāts*.

adresāts

a. *addressee*

v. *Adressat* m

kr. *adpecam*

1. Runas situācijas dalībnieks, kam domāta adresanta izteiktā informācija, resp., klausītājs vai lasītājs.

Sk. arī *runas situācija*; *adresants*.

2. Semantiskā loma — situācijas dalībnieks, kam domāta darītāja izteiktā informācija. Latviešu valodā to visbiežāk izsaka ar papildinātāju datīvā (*Parādīet viesim viņa istabu*), retāk — akuzatīvā (*Informējiet mani par to*).

Sk. arī *semantiskā loma*; *papildinātājs*.

adstrāts

a. *adstratum*

v. *Adstrat* n

kr. *adcmpam*

Aizguvumu kopums, kas kādā valodā izveidojies statusa ziņā relatīvi līdzvērtīgas citas valodas ietekmē, piemēram, lituānismi latviešu valodā.

Sk. arī *substrāts*; *superstrāts*.

adverbācija sk. *adverbēšanās*

adverbāls

a. *adverbal*

v. *adverbal*

kr. *приглагольный*

Tāds, kas ir sintaktiski atkarīgs no darbības vārda, piemēram, latviešu valodā adverbāls lietvārda ģenitīvs ir vārdkopās *būties soda, alkt prieka, nepazīt laimes*, adverbāls akuzatīvs — vārdkopās *dzert ūdeni, maksšķerēt zīvis*.

Sk. arī *adnomināls*.

adverbējums

a. *adverbialized word**

v. *Adverbialwort* n

kr. *адвербиализированное слово**

Vārds, kas konversijas ceļā kļuvis par apstākļa vārdu, piemēram, latviešu

valodā lietvārda lokatīva formu adverbējumi *ārā, priekšā, zemē*, darbības vārdu *tupt, skriet, saukt* divdabja formu adverbējumi *tupus, skriešus, sauktin*. Sk. arī *adverbēšanās*.

adverbēšanās, adverbācija

- a. *adverbialization*
- v. *Adverbialbildung* f
- kr. *адвербиализирование, адвербиализация*

Konversijas paveids, kurā notiek dažādu vārdšķiru vārdu resp. vārdformu pāreja apstākļa vārdos. Parasti adverbējas atsevišķas vārdformas, piemēram, latviešu valodā adverbējušās lietvārdu *lauks, iekša* lokatīva formas: *Es šodien neesmu bijis laukā; Nāciet, lūdzu, visi iekšā!* Sk. arī *adverbējums; konversija*.

adverbiāla vārdkopa

- a. *adverbial subordinate word group**
- v. *adverbiale Wortgruppe* f
- kr. *адвербиальное [подчинительное] словосочетание**

Vārdkopa, kuras neatkarīgais komponents ir apstākļa vārds, piemēram, *tik labi, diezgan ātri, ļoti skaisti*. Sk. arī *vārdkopa; verbāla vārdkopa; nomināla vārdkopa*.

adverbiāls izteicējs

- a. *adverbial predicate*
- v. *adverbiales Prädikat* n
- kr. *адвербиальное сказуемое*

Izteicējs, ko veido apstākļa vārds kopā ar saitiņu, piemēram, *Viss būs labi. Mācīties ir interesanti*. Iespējama arī saitiņas nullforma, piemēram, *Tagad viss [ir] citādi*. Sk. arī *sastata izteicējs; nomināls izteicējs; verbāls izteicējs; nullforma; adverbiāls teikums*.

adverbiāls teikums

- a. *adverbial sentence*
- v. *Adverbialsatz* m
- kr. *адвербиальное предложение*

Teikums, kurā ir adverbiāls izteicējs vai galvenais loceklis, piemēram, *Tas būs interesanti. Ir labi*. Sk. arī *adverbiāls izteicējs; sastata izteicējs; verbāls teikums; nomināls teikums*.

adverbs

adverbs sk. *apstākļa vārds*

afērēze

a. *aphaeresis, apheresis*

v. *Aphärese* f

kr. *афепезис*

Vienas vai vairāku vārda sākuma skaņu zudums, piemēram, latviešu valodā *guns* (sal. *uguns*), angļu valodā *I'm* (sal. *I am*).

afiksācija

a. *affixation*

v. *Affigierung* f

kr. *аффиксація*

Morfoloģisks process, kurā afikss tiek pievienots vārda saknei vai celmam.

Sk. arī *afikss*.

afiksālā vārddarināšana sk. *atvasināšana*

afiksālais dialektisms sk. *derivatīvais dialektisms*

afiksoīds

a. [*classical*] *semiaffix, affixoid**

v. *Affixoid* m

kr. *аффиксoid*

Kopīgs nosaukums prefiksoīdiem un postfiksoīdiem, kuru sastāvā ir saknes morfēma un kuriem salikteņu darināšanā ir patstāvīga afiksam līdzīga vārddarināšanas līdzekļa funkcija. Latviešu valodā produktīvākie ir internacionālie afiksoīdi, piemēram, salikteņos *elektroiekārta*, *aerokamanas*, *ludotēka* (*ludo-* un *-tēka*).

Sk. arī *internacionālais afiksoīds*.

afikss

a. *affix*

v. *Affix* n

kr. *аффикс*

Morfēma, kas, pievienodamās vārda saknei vai celmam, veic vārddarināšanas vai formveidošanas līdzekļa funkciju, izsakot noteiktu leksisku vai gramatisku semantiku.

Sk. arī *sakne*; *celms*; *priedēklis*; *piedēklis*; *infikss*; *interfikss*; *galotne*.

afrikāta, afrikatīvs slēdzenis**a.** *affricate, affricated stop***v.** *Affrikate f, affrikativer Verschlusslaut m***kr.** *аффриката, аффрицированный смычный согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot slēgums lēni pāriet spraugā, radot it kā berzi līdzīgu troksni (lat. *fricare* 'berzt'). Latviešu valodā afrikatīvie slēdžeņi jeb afrikātas ir līdzskaņi *c* [tʃ], *č* [tʃ̣], *dz* [dʒ], *dž* [dʒ̣].

Sk. arī *slēdzenis*.

agenss sk. darītājs**aglutinācija****a.** *agglutination***v.** *Agglutination f***kr.** *агглютинация*

Vārdu darināšana un gramatisko formu veidošana, nosacīti nemainīgām saknēm vai celmiem pievienojot viennozīmīgus, katrai gramatiskajai nozīmei īpašus, standartizētus afiksus, piemēram, turku valodā, saknei *oda* 'istaba' pievienojot daudzskaitļa piedēkli *-lar* un lokatīva piedēkli *-da*, veido daudzskaitļa lokatīva formu *odalar da* 'istabās'.

Sk. arī *aglutinatīvās valodas*.

aglutinatīvās valodas**a.** *agglutinating languages***v.** *agglutinierende Sprachen***kr.** *агглютинативные языки*

Valodas, kurās vārdu darināšanai un gramatisko formu veidošanai izmanto aglutināciju. Aglutinatīvajās valodās vārda sakne nemainās, katrs afikss ir viennozīmīgs (izsaka tikai vienu gramatisko nozīmi), standartizēts (vienas gramatiskās nozīmes izteikšanai visos gadījumos tiek pievienots viens un tas pats afikss), sakne arī bez afiksiem veido patstāvīgu vārdu, morfēmas ir patstāvīgas, robežas starp tām skaidras, noteiktas. Pie aglutinatīvajām valodām pieder tirkū, somugru, kaukāziešu, mongoļu, tungusu-mandžūru, dravīdu, indonēziešu, paleoaziātu, bantu un citu valodu saimju valodas, kā arī japāņu, korejiešu un esperanto valoda.

Sk. arī *aglutinācija*; *izolējošās valodas*; *fleksīvās valodas*; *inkorporējošās valodas*.

aglutinējošās valodas sk. aglutinatīvās valodas

angomens

agnomens

a. *agnomen*v. *Agnomen* nkr. *агномен*

Individuāla iesauka, ko varēja fakultatīvi pievienot cilvēka vārdam Senajā Romā, piemēram, *Africanus* ('afrikānis'), *Rufus* ('rudmataināis'), *Cunctator* ('svārstīgais, neizlēmīgais').

Sk. arī *iesauka*.

agoronīms

a. *agoronym**v. *Agoronym* nkr. *агороним*

Vietvārds, kas nosauc pilsētas laukumu vai tirgu, piemēram, *Doma laukums*, *Herdera laukums*, *Vidzemes tirgus*.

agroonīms

a. *agroonym**v. *Agroonym* nkr. *агрооним*

Vietvārds, kas nosauc lauku, tīrumu, pļavu, piemēram, *Šķūņa lauks*, *Vecās šņores*, *Paegļu pļava*.

aizgūšana

a. *borrowing*v. *Entlehnung* fkr. *заимствование*

Valodu saskares ietekmēts process, kurā vienas valodas vienība tiek pārņemta un pakāpeniski iekļaujas citas valodas struktūrā, pakļaujoties šīs citas valodas izrunas un rakstības noteikumiem un gramatikas likumiem. Aizgūti visbiežāk tiek vārdi, retāk — vārddaļas (piemēram, *anti-*, *-āde* latviešu valodā izmantotas vārdos *antiviela*, *rainiāde*), burti (*f*, *h* — latviešu valodā), vārda nozīme (vārdam *pele* — datorikā). Vārdus parasti aizgūst reizē ar jaunajām reālijām un jēdzieniem, un šo procesu sekmē tiešā mutvārdu saziņa, kā arī citās valodās rakstītā un lasītā literatūra, dokumenti, to tulkojumi u. tml. ◇ *fonēmas aizgūšana*; *vārda aizgūšana*; *vāddarināšanas modeļa aizgūšana*

Sk. arī *aizguvums*; *pārcēlums*; *kalks*.

aizgūts termins

a. *borrowed term*

v. *entlehnter Terminus* m

kr. *заимствованный термин*

Termins, kas terminoloģiskajā funkcijā aizgūts no citas valodas (to gramatiski pielāgojot pašu valodas sistēmai), piemēram, *hodoskops*, vai pārņemts no citas nozares, piemēram, *sakne* valodniecībā.

Sk. arī *aizguvums*.

aizguvējvaloda

a. *recipient language*

v. *Entlehnersprache* f

kr. *заимствующий язык*

Valoda, kura no citas valodas aizgūst kādu valodas vienību — vārdu, vārdu savienojumu, sintaktisku konstrukciju u. tml.

aizguvums

a. *borrowing, loan*

v. *Entlehnung* f

kr. *заимствование*

No citas valodas aizgūta valodas vienība — vārds, vārdu savienojums, vārddaļa u. tml., piemēram, latviešu valodā vārds *svece* ir aizguvums no krievu valodas (*свеча*). Aizgūtie vārdi parasti pakļaujas aizguvējvalodas gramatikas likumiem, iegūstot attiecīgu noformējumu. ◊ *leksiskais aizguvums* (sk.); *semantiskais aizguvums*

Sk. arī *aizgūšana*; *pārcēlums*; *kalks*.

aizguvumu asimilācija

a. *assimilation of borrowings*

v. *Assimilation f von Entlehnungen*

kr. *ассимиляция заимствований*

Aizgūšanas procesa beigu posms, kad citvalodas vienība — vārds, vārdu savienojums, vārddaļa u. tml. — ir jau pilnībā ienākusi un iesakņojusies aizguvējvalodas sistēmā. ◊ *aizguvumu fonētiskā asimilācija*; *aizguvumu morfoloģiskā asimilācija*

aizstājošā divvalodība, aizstājošais bilingvisms

a. *subtractive bilingualism*

v. *subtraktiver Bilingualismus* m

kr. *замещающее двуязычие, замещающий билингвизм*

Stāvoklis, kad, apgūstot otrās valodas prasmi, pirmā valoda zaudē savas sociolingvistiskās funkcijas vai vispār netiek lietota, piemēram, imigranti sāk izvairīties no savas pirmās valodas lietošanas arī ģimenē.

aizstāju pagarinājums, kompensējošais pagarinājums

a. *compensatory lengthening*

v. *Ersatzdehnung* f

kr. *заменительное продление, компенсирующее продление*

Patskaņa pagarinājums sekojoša patskaņa zuduma dēļ, piemēram, latviešu valodas lībiskā dialekta Kurzemes izloksnēs tiek pagarināti īsie saknes patskaņi balsīgu līdzskaņu priekšā, ja aiz tiem zudis kāds patskanis: *āb* 'abi', *mēž* 'meži', *sūn* 'suni', *pīl* 'pili'.

aizstāšana, substitūcija

a. *substitution*

v. *Substitution* f

kr. *субституция*

Kādas valodas vienības (skaņas, morfēmas, vārda, vārdformas vai sintaktiskas konstrukcijas) lietošana citas vietā, saglabājot to pašu nozīmi, piemēram, *Rīt mēs iesim / ejam uz teātri. Vakara pusē debesis apmācās un sāka rasināt / smidzināt / līnāt sīks lietus.* Aizstāšanu jeb substitūciju izmanto kā izpētes metodi valodniecībā, lai konstatētu, kādas funkcijas var veikt noteiktas valodas vienības. Terminoloģijā to izmanto, pārbaudot terminu sinonīmiju vai termina atbilstību definīcijai.

akcentēta runas vienība sk. *uzsvērta runas vienība*

akcentoloģija

a. *accentology*

v. *Akzentologie* f

kr. *акцентология*

Fonētikas apakšnozare, kurā pēta vārda uzsvaru un zilbes intonāciju, to īpašības un funkcijas.

akcents¹ sk. *uzsvars*

akcents²

a. *accent*

v. *Akzent* m

kr. *акцент*

Valodas vai dialekta izrunas īpatnības, kas saglabājas, runājot citā valodā vai dialektā. Zviedru un norvēģu valodā par *akcentu* sauc arī krītošu *à* un kāpjošu *á* toni, kas ir vārda intonācija. ◇ *krievu valodas akcents; lībiskā dialekta akcents*

akomodācija**a.** *accommodation***v.** *Anpassung* f, *Anähnlichung* f**kr.** *аккомодация*

1. Fonētikā — līdzskaņa un patskaņa artikulācijas daļēja pielāgošanās, parasti tiem atrodoties blakus, piemēram, augšzemnieku dialektā akomodācija izpaužas kā līdzskaņu mīkstināšana priekšējās rindas patskaņu priekšā.

Sk. arī *mīkstināts līdzskanis*; *priekšējās rindas patskanis*.

2. Sociolingvistikā — sarunas dalībnieku savstarpēja pielāgošanās, kas izpaužas lingvistiskajā uzvedībā, piemēram, noteiktas valodas vai valodas varianta izvēlē.

akrolekts**a.** *acrolect***v.** *Akrolekt* m**kr.** *акролект*

Valodas paveids vai varietāte ar augstāko prestižu sabiedrībā.

Sk. arī *lingvistiskā varietāte*.

akronīms**a.** *acronym***v.** *Akronym* n**kr.** *акроним*

No vārdkopas (vārdkoptermina, vārdkopnosaukuma) vārdu vai salikteņa komponentu sākumburtiem darināts īsinājums, ko izrunā kā vārdu, piemēram, *Vefs* (no *Valsts Elektrotehniskā fabrika*), lāzers (a. *laser* — no *light amplification by stimulated emission of radiation*), *NATO* (no a. *North Atlantic Treaty Organization*). Latviešu valodā akronīmi parasti ir aizguvumi.

Sk. arī *saīsinājumu saliktenis*; *iniciālsaliktenis*.

aktants**a.** *actant***v.** *Aktant* m**kr.** *актант*

Semantikā — propozīcijas komponents, leksēma, kas nosauc predikāta izteiktās darbības, procesa vai stāvokļa dalībnieku. Piemēram, teikumā *Pūks uzdāvināja medu ēzelītim* predikāts *uzdāvināt* piesaistījis aktantus *Pūks* (darītājs), *ēzelītis* (saņēmējs), *medus* (cietējs).

Sk. arī *teikuma semantiskā struktūra*; *semantiskā valence*; *propozīcija*; *predikāts*.

aktīvā valoda

- a.** *active language*
- v.** *aktive Sprache* f
- kr.** *активный язык*

Tulkošanā — valoda (mērķvaloda), kurā tulks vai tulkotājs tekstu spēj tulkot un tulko. Parasti tā ir tulka vai tulkotāja dzimtā valoda.

Sk. arī *mērķvaloda*; *pasīvā valoda*.

aktīvais particips sk. *darāmās kārtas* divdabis

aktīvais runas orgāns

- a.** *active organ of speech, active vocal organ*
- v.** *aktives Sprechorgan* n
- kr.** *активный орган речи*

Runas orgāns, kas būtiski un aktīvi piedalās runas skaņu izveidē. Aktīvie runas orgāni ir lūpas, mēle un balss saites.

Sk. arī *runas orgāns*.

aktīvais vārdu krājums

- a.** *active vocabulary*
- v.** *aktiver Wortschatz* m
- kr.** *активный запас слов*

Kādas valodas vārdu kopums, ko cilvēks saziņā brīvi lieto savā dzimtajā valodā vai spēj brīvi lietot svešvalodā.

Sk. arī *pasīvais vārdu krājums*.

aktīvs sk. *darāmā kārta*

akustika

- a.** *acoustics*
- v.** *Akustik* f
- kr.** *акустика*

Zinātnes nozare, kurā pēta skaņas un skaņu viļņus. Akustikas atzinumus izmanto valodas fonētiskajos pētījumos.

Sk. arī *akustiskā analīze*.

akustiskā analīze

- a.** *acoustic analysis*
- v.** *akustische Analyse* f
- kr.** *акустический анализ*

Skaņas sastāva kompleksa noteikšana pēc tās komponentu svārstību biežuma

(frekvences) un amplitūdas (intensitātes). Šīs analīzes rezultāts ir skaņas akustiskais spektrs. Laika periodā mainīgai skaņai akustiskajā analīzē nosaka arī laika dimensiju, šādai analīzei lieto dinamisko skaņu spektrogrāfu. Sk. arī *akustiskais spektrs*.

akustiskā fonētika

a. *acoustic phonetics*

v. *akustische Phonetik* f

kr. *акустическая фонетика*

Fonētikas apakšnozare, kurā pēta valodas skaņu intensitāti jeb stiprumu, svārstību biežumu jeb frekvenci un ilgumu.

akustiskā metode

a. *acoustic method*

v. *akustische Methode* f

kr. *акустический метод*

Viena no fonētikas pētīšanas instrumentālajām metodēm, kuras pamatā ir akustiskā analīze. Akustiskās metodes ir kimogrammu, oscilogrammu un spektrogrammu metode.

Sk. arī *akustiskā analīze*; *valodas pētīšanas metode*; *instrumentālā metode*; *kimogrammu metode*; *oscilogrammu metode*; *spektrogrammu metode*.

akustiskā šķīrēj pazīme

a. *acoustic feature*

v. *akustisches Scheidemerkmāl* n

kr. *акустический признак*

Fonoloģijā — šķīrēj pazīme, kas primāri balstās uz segmenta akustisko, nevis artikulāro raksturojumu. Galvenās akustiskās pazīmes fonoloģijā ir *balsīgs*; *bemolēts* jeb *pazemināts*; *diezēts* jeb *paaugstināts*; *akūts*; *grāvs*; *kompakts*; *difūzs*.

Sk. arī *akustiskā analīze*; *šķīrēj pazīme*; *artikulārā šķīrēj pazīme*; *uztveres šķīrēj pazīme*.

akustiskais spektrs

a. *acoustic spectrum*

v. *akustisches Spektrum* n

kr. *акустический спектр*

Komplekss grafisks skaņas attēls, kurā skaņas komponenti tiek raksturoti pēc svārstību biežuma (frekvences) un amplitūdas (galvenokārt intensitātes). Akustisko spektru plaši izmanto valodas skaņu analīzē.

Sk. arī *akustiskā analīze*.

akūts lietv.

a. *acute accent*v. *Akut m*kr. *акут*

Zīme (´), ko latviešu tradicionālajā fonētiskajā transkripcijā lieto kāpjošās zilbes intonācijas apzīmēšanai virs burta, piemēram, sēliskajās izloksnēs vārdā *kā* [ká]. Dažās valodās šo zīmi lieto arī citu zilbes intonāciju apzīmēšanai, kā arī rakstībā.

Sk. arī *gravis*.

akūts* īp. v., *augstfrekvences*a. *acute*v. *hell*kr. *высокий*

Fonoloģijā — tāds, kam raksturīga enerģijas koncentrēšanās skaņas spektra augšējās frekvencēs. Viena no fonoloģiskajām šķērēj pazīmēm. Piemēram, latviešu valodā patskanis *i* un patskanis *ī* [i:] ir akūti [+ akūti].

Sk. arī *grāvs*.

akuzatīvs

a. *accusative*v. *Akkusativ m*kr. *винительный падеж*

Locījums, kas izsaka tiešo objektu, parasti blakus pārejošiem darbības vārdiem, piemēram, latviešu valodā *nest somu*, *lasīt vēstuli*, *satikt draugu*.

Sk. arī *locījuma kategorija*; *locījums*; *pārejošs darbības vārds*; *tiešais objekts*.

alegorija

a. *allegory*v. *Allegorie f*kr. *аллегория*

Tēlaina abstraktas idejas izpaušme. Alegoriski ir, piemēram, sakāmvārdi un parunas: *Kal dzelzi, kamēr karsta*, *Ne viss ir zelts, kas spīd*.

Sk. arī *metafora*.

alfabēts

a. *alphabet*v. *Alphabet n*kr. *алфавит*

Noteiktā secībā sakārtots zīmju (parasti burtu) kopums valodā. Latviešu valodas alfabētam pamatā ir latīņu alfabēts, tajā ir 33 burti: *a, ā, b, c, č, d, e, ē, f, g, ģ, h, i, ī, j, k, ķ, l, ļ, m, n, ņ, o, p, r, s, š, t, u, ū, v, z, ž*.

aliterācija

a. *alliteration*

v. *Alliteration* f, *Stabreim* m

kr. *аллитерація*

Stilistisks paņēmieni, kas izpaužas kā vienādu vai līdzīgu skaņu vai to savienojumu atkārtotā zīlību vai vārdu sākumā (strofā, pantā, frāzē u. tml.) vai uzsvērtā zīlību izcelšana vārdos, piemēram, latviešu valodā: *Vara rati gari, plati*, krievu valodā: *фанфары, хохот*.

Sk. arī *asonanse*; *konsonanse*.

allatīvs

a. *allative*

v. *Allativ* m

kr. *аллатив*

Locījums, kas izsaka darbības uztvērēju, piemēram, somugru valodās — somu *Kenelle sinä soitat?* ‘Kam tu zvani?’, *Älä istu tuolille!* ‘Nesēdies uz krēsla!’, igauņu — *veskile minema* ‘braukt uz dzirnavām’, *andsin poisile raamatu* ‘devu zēnam grāmatu’. Baltu pirmvalodas allatīva formas pēdas ir saglabājušās, piemēram, latviešu valodas apstākļa vārdos *mājup, augšup, lejup, kalnup*.

alofons

a. *allophone*

v. *Allophon* n

kr. *аллофон*

Pozicionāls fonēmas variants. Piemēram, mūsdienu latviešu literārajā valodā fonēmai /n/ ir alofons [ŋ], kas tiek runāts līdzskaņa *k* un *g* priekšā — *banka* [baŋkã], *bangā* [baŋgã]. Alofonu apzīmēšanai rakstos latviešu valodā nav īpašu grafisko zīmju (burtu).

Sk. arī *fonēma*.

alohtonā minoritāte

a. *allochthonic minority*

v. *allochthone Minorität* f

kr. *аллохтонный миноритет*

Minoritāte, kas izveidojusies kādā valstī pārskatāmā vēstures periodā, piemēram, ebreji un poļi Latvijā, gagauzi Moldovā. ◊ *vēsturiskā alohtonā*

minoritāte; tradicionālā alohtonā minoritāte; imigrantu alohtonā minoritāte; netradicionālā alohtonā minoritāte.

Sk. arī *imigrantu minoritāte*.

alomorfisms

a. *allomorphism*

v. *Allomorphismus* m

kr. *алломорфизм*

Fonētiska vai strukturāla morfēmu variēšanās, piemēram, latviešu valodā morfēmas *ved-* alomorfi **ves-** (*ves-t, ves-ts*), **vez-** (*vez-dams*), **ve-** (*ve-šana*), **vad-** (*vad-āt, vad-īt*).

Sk. arī *alomorfs; morfēma; morfs*.

alomorfs

a. *allomorph*

v. *Allomorph* n

kr. *алломорф*

Fonētisks vai strukturāls morfēmas variants, piemēram, latviešu valodā morfēmas *mod-* alomorfi **mos-** (*mos-ties*), **moz-** (*moz-damies*), **mo-** (*mo-stos, mo-šana*).

Sk. arī *morfēma; morfs*.

alonīms

a. *allonym*

v. *Allonym* n

kr. *аллоним*

1. Īpašvārda variants, piemēram, *Pēterburga* kā vietvārda *Sanktpēterburga* variants; par alonīmiem dēvē arī viena un tā paša objekta nosaukumus, kas aizstājuši viens otru laika gaitā, piemēram, *Dinaburga, Dvinska, Daugavpils*.

2. Pseidonīms, kura pamatā ir cita cilvēka personvārds, piemēram, latviešu dzejnieces pseidonīms *Aspazija*, kam pamatā ir sengrieķu sabiedriskās darbinieces vārds.

Sk. arī *pseidonīms*.

alosuprafikss

a. *allosuprefix*

v. *Allosuprefix* n

kr. *аллосупрафикс*

Suprafiksa variants, piemēram, latviešu valodas vidus dialektā priedēkļos *ie-, no-, pie-* parasti ir krītoša intonācija, ja tie pievienoti darbības vārdiem,

stiepta —, ja tie pievienoti lietvārdiem vai īpašības vārdiem: *ielocīt* [ieluocit] – *iemesls* [ie:mes|s], *iepelēks* [ie:pæ:læ:ks]; *nobirt* [nuobirt] – *nodaļa* [nuoda|lā], *nodaba* [nuo:dabā]; *pieteikt* [p̥ieteikt] – *piekraste* [p̥ie:krastē].

Sk. arī *suprafikss*; *morfēma*; *alomorfs*.

alotons

a. *allotone*

v. *Alloton* m

kr. аллотон

Pozicionāls tonēmas variants. Piemēram, latviešu valodas augšzemnieku dialekta dziļajās latgaliskajās izloksnēs — krītošās tonēmas grūstais alotons, kam raksturīgs asāks toņa kritums nekā krītošajai tonēmai. ◊ *grūstais alotons*
Sk. arī *tonēma*.

alternācija

a. *alternation, allomorphy*

v. *Alternation* f

kr. альтернация

Regulāra skaņu mija kādā morfēmā. Viens no alternācijas veidiem ir mantotā patskaņu mija jeb apofonija.

Sk. arī *mantotā patskaņu mija*.

alūzija

a. *allusion*

v. *Allusion* f

kr. иллюзия

Stilistisks paņēmiens, kura pamatā ir mājiens, norāde uz kādu adresātam zināmu literāru darbu, vēsturisku vai mītisku personu vai notikumu, piemēram, dzejas rindas *Un zini — nav augsta tā ideja, Kas nepazīst cilvēka žēluma* (P. Ērmanis) ietver norādi uz Raiņa vārdiem *Un zini — augstākā ideja, Tā nepazīst cilvēka žēluma*.

Sk. arī *stilistisks paņēmiens*.

alveolāra skaņa

a. *alveolar sound*

v. *alveolarer Laut* m, *Alveolarlaut* m

kr. альвеолярный звук

Valodas skaņa, kas veidojas, artikulācijas procesā ar mēles galu pieskaroties alveolām. Latviešu valodā alveolāras skaņas ir līdzskaņi *č, dž, l, r, š* un *ž*.
Sk. arī *alveolas*.

alveolas

a. *alveoli*

v. *Alveolen*

kr. *альвеолы*

Artikulācijas aparāta sastāvdaļa — augšžokļa daļa, kurā ir zobu saknes un priekšzobi. Artikulācijas procesā, ar mēles galu pieskaroties alveolām, veidojas alveolāra skaņa.

Sk. arī *alveolāra skaņa*.

ambifikss sk. *circumfikss*

ambisillabisks

a. *ambisyllabic*

v. *ambisyllabisch*

kr. *амбисиллабический*

Divām blaku zilbēm piederīgs. Latviešu literārajā valodā ambisillabiski ir nebalsīgie troksneņi starp īsiem patskaņiem divzilbju vārdos, piemēram, *lapa* [lap.pā], *rati* [rat.tī].

amorfās valodas sk. *izolējošās valodas*

anafora

a. *anaphora*

v. *Anapher* f, *Anaphora* f

kr. *анафора*

1. Stilistiska figūra — vārda vai vārdu savienojuma atkārtojums vairāku teikumu vai dzejas rindu sākumā, piemēram, *Grūti darba smagumu nest, / Grūti nenest neko, / Grūti aizbēgt no pasaules, / Grūti satikt ar to.* (Ā. Elksne.)

Sk. arī *epifora*.

2. Attieksme starp vārdu un citu, iepriekš pieminētu vārdu, kas nosauc tā referentu, piemēram, *Jānis sevi nekad nav slavējis.*

Sk. arī *anaforisks vārds; referents; katafora*.

anaforisks vārds

a. *anaphoric word*

v. *Anaphorikon* n

kr. *анафорическое слово*

Vārds, kuru var saprast tikai tad, ja tā referents ir iepriekš pieminēts. Anaforiski bieži ir vietniekvārdi, vispārīgas nozīmes apstākļa vārdi, piemēram, *Jānis ienāca istabā. Tur viņu visi jau gaidīja.*

Sk. arī *anafora; deiktisks vārds*.

analītiska forma**a.** *analytic word form***v.** *analytische Wortform f***kr.** *аналитическая форма*

Gramatiskā forma, ko gramatisko nozīmju izteikšanai veido patstāvīgs vārds kopā ar palīgvārdu vai palīgvārda funkcijā lietotu vārdu, piemēram, latviešu valodā darbības vārda salikto laiku un ciešamās kārtas formas: *esmu lasījusi, biju lasījusi, tiek lasīts, tiks lasīts*. Šajā nozīmē lietoti arī termini *aprakstoša forma, perifrastiska forma*.

Sk. arī *sintētiska forma; supletīva forma*.

analītiska leksiska vienība**a.** *analytical lexical unit****v.** *analytische lexikalische Einheit f***kr.** *аналитическая лексическая единица**

Vairāku šķirti rakstītu vārdu apvienojums vienā leksiskā vienībā, piemēram, vietniekvārdi *dažs labs, viens otrs, kaut kāds*; skaitļa vārdi *trīsdesmit trīs, tūkstoš deviņi simti divdesmit pieci*; apstākļa vārdi *diezin kad, šurpu turpu*; saikļi *lai gan, kaut arī*; partikulas *it kā, gan jau*. Analītiska leksiska vienība var būt patstāvīgu vārdu savienojums (*viens otrs*), palīgvārdu savienojums (*lai gan*), vai arī palīgvārda un patstāvīga vārda kombinācija (*kaut kāds*).

Sk. arī *leksiska vienība; salikta leksiska vienība*.

analītiskās valodas**a.** *analytic languages***v.** *analytische Sprachen***kr.** *аналитические языки*

Valodas, kurām raksturīgs analītisko formu pārsvars. Šajās valodās gramatiskās nozīmes galvenokārt izsaka ar palīgvārda un patstāvīga vārda kombināciju, vārdu kārtu, teikuma intonāciju. Pie analītiskajām valodām pieder angļu, dāņu, franču, itāļu, spāņu, bulgāru, jaungrieķu, jaunpersiešu un citas valodas.

Sk. arī *sintētiskās valodas; analītiska forma*.

analogija**a.** *analogy***v.** *Analogie f***kr.** *аналогия*

Viens no valodas pārmaiņu faktoriem — valodas vienību pielīdzināšana kādiem valodas modeļiem, piemēram, pirmās deklinācijas lietvārda daudzskaitļa nominatīvā un datīvā runājams platais patskanis *e [æ]* vai

anaptikse

ē [æ:]: *dēli* [dæ:lī], *dēliem* [dæ:liem] pēc analogijas ar citiem locījumiem (sal.: *dēlam* [dæ:lam], *dēlus* [dæ:lūs]). ◇ *izrunas analogija; formu analogija; analogijas princips vārddarināšanā*

anaptikse

a. *anaptyxis*

v. *Anaptyxe* f, *Anaptyxis* f

kr. *анаптыксис*

Viens no epentēzes veidiem — patskaņa iespraudums starp līdzskaņiem. Latviešu valodas vidus dialekta zemgaliskajās izloksnēs ar anaptiksi izrunā, piemēram, vārdus *birze* [bir^ažē], *malka* [mal^akā], *bērzs* [bæ:r's:]. Sk. arī *epentēze*.

andronīms

a. *andronym*

v. *Andronymikon* n

kr. *андроним*

Sievietes personvārds, kas darināts no vīra personvārda, piemēram, *Lapiņiete* (no uzvārda *Lapiņš*), lietuviešu sievietes uzvārds *Butkienė* (no uzvārda *Butkus*), ungāru sievietes priekšvārds *Jīnosne* (no priekšvārda *Jīnos*).

anglisms, anglicisms

a. *Anglicism*

v. *Anglizismus* m

kr. *англицизм*

Aizgūvums no angļu valodas, piemēram, *sports, serviss, dizains*.

anticipācija sk. paredze

antiformants

a. *antiformant*

v. *Antiformans* n

kr. *антиформанта*

Enerģijas samazinājums, kas rodas skaņas spektrā, ja akustiskā enerģija deguna dobumā radītu svārstību dēļ tiek absorbēta. Sk. arī *formants*¹.

antīkva

a. *Antiqua, Latin script*

v. *Antiqua* f

kr. *антиква*

Latīņu raksta veids, kam raksturīgi burti ar noapaļotām kontūrām, piemēram, *A a, B b, C c*. Lielie burti izveidojušies no kapitālraksta, mazie — no karolingu minuskuļa. Antīkva lietota kopš 14.–15. gs. līdz mūsdienām.

Paraugs:

**Brutii agri paruo prii
maris interuallo aperi
tim anguftiis prospect**

Sk. arī *latīņu raksts; minuskulis*.

antirezonzanse

a. *antiresonance*

v. *Antiresonanz* f

kr. *антирезонанс*

Deguna dobumā radītās akustiskās svārstības, kas slāpē mutes dobumā radītās akustiskās svārstības.

Sk. arī *rezonzanse*.

antitēze

a. *antithesis*

v. *Antithese* f

kr. *антитеза*

Stilistiska figūra, uz reāliju pretstatījumu balstīts secīgu valodas vienību (vārdu, vārdu savienojumu, teikuma daļu vai teikumu) pretstatījums paralēlās sintaktiskās konstrukcijās, piemēram, *Lielā jūras bezgalībā sīkā čaulā izbrauc dvēse*. (Rainis) *Runāšana — sudrabs, klusēšana — zelts*.

Sk. arī *stilistiska figūra*.

antonīmija

a. *антонимы*

v. *Antonymie* f

kr. *антонимия*

Valodas sistēmā nostiprinājies nozīmju pretstatījums. Izplatītākie antonīmiskā pretstata tipi ir divi: pirmkārt, vārdu nozīmes izslēdz viena otru, piemēram, *dzīvs* un *miris*, *strādāt* un *nestrādāt*, otrkārt, starp nosauktajām pazīmēm iespējamas pārejas pakāpes, piemēram, *auksts* un *karsts*, *liels* un *mazs*.

Sk. arī *antonīms*.

antonīms

antonīms

a. *antonym*v. *Antonym* nkr. *антоним*

Vārds, kas pretstatīts citam vārdam pēc kāda nozīmes komponenta. Antonīmi ir, piemēram, *liels* un *mazs*, *auksts* un *karsts*, *dzīvs* un *miris*, *būt* un *nebūt*.

Sk. arī *antonīmija*.

antonīmu vārdnīca

a. *dictionary of antonyms*v. *Antonym-Wörterbuch* nkr. *словарь антонимов*

Vārdnīca, kurā sistematizētas kādas valodas pretējas nozīmes leksiskās vienības. Kārtojuma pamatā — antonīmu pāri. Antonīmus var izkārtot alfabētiski un tematiski, var dot tikai antonīmu pārus un var arī skaidrot to nozīmi.

Sk. arī *antonīms*; *vārdnīca*.

antonomāze

a. *antonomasia*v. *Antonomasie* fkr. *антономасия*

1. Sugasvārda vai īpašvārda aizstāšana ar attiecīgā objekta īpašības apzīmējumu, piemēram, *slimais* 'slimnieks Kalniņš', *sarkanā* 'grāmata ar sarkaniem vākiem', *nelabais* 'velns'. Šaurākā izpratnē — personvārda aizstāšana ar apzīmējumu (vārdu vai vārdkopu), kas šo personu raksturo, piemēram, *dziesminieks*, *valodniecības korifejs*.

2. Plaši pazīstamas reālas vai iedomātas personas vārda izmantošana citas personas nosaukšanai, pamatojoties uz to, ka nosauktajai personai piemīt vārda sākotnējam īpašniekam raksturīgas īpašības, piemēram, *Otello* 'greizsirdīgs cilvēks', *Daliņš* 'izturīgs, ātrs soļotājs', *Mona Liza* 'noslēpumaini smaidoša sievietē'.

Sk. arī *metafora*, *metonīmija*.

antropoloģiskā lingvistika

a. *anthropological linguistics*v. *anthropologische Linguistik* fkr. *антропологическая лингвистика, антрополлингвистика*

Makrolingvistikas nozare, kurā valodu pēta saistībā ar runātāja etnisko, sociālo, kultūras un bioloģisko identitāti.

Sk. arī *etnolingvistika*; *makrolingvistika*.

antroponimizēšanās, antroponimizācija**a.** *anthropomorphization***v.** *anthropomorphe Namengebung* f**kr.** *антропоморфизация*

Personvārda izmantošana dzīvnieka, priekšmeta, parādības u. tml. (nevis cilvēka) nosaukšanai, piemēram, *Rūdis* kā suņa vārds, *Milda* kā jahtas vārds, *Olga* kā veikala nosaukums.

Sk. arī *deantroponimizēšanās*.

antroponīmija**a.** *personal names***v.** *Anthronymie* f**kr.** *антропонимия*

Personvārdu kopums. ◇ *latviešu antroponīmija*; *musulmaņu antroponīmija*; *literārā antroponīmija*

Sk. arī *antroponimikons*.

antroponīmika**a.** *study of personal names***v.** *Anthronomastik* f**kr.** *антропонимика*

Onomastikas apakšnozare, kurā pēta personvārdus.

antroponimikons**a.** *anthronymicon***v.** *Namenerfassung* f**kr.** *антропонимикон*

Noteikta etnosa vai noteikta autora lietoto personvārdu kopums. ◇ *lībiešu antroponimikons*; *Šekspīra antroponimikons*

Sk. arī *antroponīmija*.

antroponimizēšanās, antroponimizācija**a.** *anthronymization***v.** *Anthronymisierung* f**kr.** *антропонимизация*

Personvārda, resp., antroponīma, veidošanās no cita veida īpašvārda (ne antroponīma) vai no sugasvārda, piemēram, uzvārds *Gauja* < upes nosaukums *Gauja*, priekšvārds *Madara* < sugasvārds *madara*, iesauka un uzvārds *Bārda* < sugasvārds *bārda*. ◇ *toponīmu antroponimizēšanās*

antroponīms**antroponīms** sk. *personvārds***aorists****a.** *aorist***v.** *Aorist m***kr.** *аорисм*

Darbības vārda pagātnes forma, kas izsaka pabeigtu darbību, piemēram, grieķu, armēņu, indoīraņu valodās — sengrieķu *apéthane* '(viņš) nomira'. Aoristam ir pabeigtas pagātnes nozīme pretstatā imperfektam. ◇ *saknes aorists; tematiskais aorists*

Sk. arī *imperfekts; perfekts*.

apakšjēdziens**a.** *subordinate concept***v.** *Unterbegriff m***kr.** *видовое понятие*

Jēdzienu sistēmas hierarhijā — secīgi zemāka līmeņa jēdziens salīdzinājumā ar virsjēdzienu, piemēram, konkrētais jēdziens salīdzinājumā ar vispārīgo, sugas jēdziens salīdzinājumā ar ģints jēdzienu, daļas jēdziens salīdzinājumā ar veselo. Izvēloties apakšjēdziena terminu, tajā cenšas ietvert apakšjēdziena pazīmi, kas to atšķir no blakusjēdziena, piemēram, terminā *sugasvārds* apakšjēdziena pazīme ietverta terminelementā *sugas-* (sal. ar blakusjēdziena terminu *īpašvārds*). ◇ *apakšjēdziena pazīme; apakšjēdziena termins*

Sk. arī *virsjēdziens; blakusjēdziens; hiponīms*.

apakšnozare**a.** *subfield, subbranch***v.** *Unterzweig m***kr.** *подотрасль*

Kādas zinātnes, mākslas vai tautsaimniecības nozares tematiski (saturiski) vienots apakšiedalījums, kas ir būtiska nozares sastāvdaļa. Piemēram, valodniecībā kā zinātnes nozarē apakšnozares ir: fonētika, morfoloģija, sintakse, leksikoloģija u. c. Savukārt apakšnozarēm var būt pakārtotas citas, sīkākas apakšnozares, piemēram, sintaksei — teikuma sintakse, teksta sintakse.

apakštermins**a.** *subordinate term***v.** *Subterminus m***kr.** *видовой термин*

Terminu sistēmas hierarhijā — termins, kas izsaka apakšjēdzienu un ir pakārtots virsterminam; apakšjēdziena termins. Piemēram, termins *vienkāršs teikums* ir virstermina *teikums* apakštermins.

Sk. arī *apakšjēdziens*; *virstermins*.

apelativācija

a. *apellativization*

v. *Appellativierung* f

kr. *апеллятивация*

Īpašvārda pārtapšana par sugasvārdu (nepievienojot papildu vārdari-nāšanas līdzekļus), piemēram, uzvārds *Oms* > *oms* (mērvienība), uzvārds *Rentgens* > *rentgens*, vietvārds *Konjaka* > *konjaks*. Terminoloģijā — viens no terminu darināšanas paņēmieniem.

Sk. arī *deonimizēšana*.

apelatīvs sk. sugasvārds

apgrieztā vārdu secība sk. netiešā vārdu secība

apgrieztais jumtiņš, kāsītis*

a. *caron, háček, wedge*

v. *Häkchen* n

kr. *галочка*

Diakritiskā zīme, ko raksta virs līdzskaņa burta. Latviešu valodā tā norāda, ka līdzskanis ir divcentru slēdzenis, piemēram, *č* [tʃ], *dž* [dʒ], divcentru spraudzenis, piemēram, *š* [ʃ], *ž* [ʒ], vai rokrakstā attēlots balsīgais vidējais palatālais mēlenis — eksplozīvais slēdzenis *ǰ* [j].

Sk. arī *jumtiņš*.

apikāla skaņa

a. *apical sound*

v. *apikaler Laut* m, *Apikal[laut]* m

kr. *апикальный звук*

Skaņa, kuru izrunājot ar mēles galu (apiku) tiek veidota sprauga vai slēgums. Latviešu valodā apikālas skaņas veido ar slēgumu, piemēram, *d*, *t*, vai spraugu, piemēram, *s*, *z*.

Sk. arī *apiks*.

apiks

a. *apex*

v. *Apex* m

apkaime**kr.** *анѣк*

Mēles gals, kam ir aktīva loma skaņu veidošanā. Artikulācijas procesā, ar mēles galu (apiku) pieskaroties pasīvajam runas orgānam, veidojas apikāla skaņa.

Sk. arī *apikāla skaņa*.

apkaime**a.** *environment***v.** *Umgebung* f; *Umfeld* n**kr.** *окружение*

Valodas vienības (fonēmas, morfēmas, vārdi, teikumi u. tml.), kas ir tieši pirms un aiz kādas valodas vienības. ◇ *fonētiskā apkaime*; *sintaktiskā apkaime*

Sk. arī *konteksts*.

apofonija sk. *mantotā patskaņu mija***apostrofs****a.** *apostrophe***v.** *Apostroph* m**kr.** *аноскоф*

Rakstzīme ('), ko lieto burta vai burtkopas izlaiduma vai atmetuma apzīmēšanai, piemēram, *ziem'* un *vasar'*, *skanēj'*, *sunīt's*, *Žanna d'Arka*, *Skārleta O'Hāra*. Apostrofu mēdz iekļaut papildu pieturzīmju apskatā.

Sk. arī *rakstzīme*; *papildu pieturzīme*.

aprakstoša forma sk. *analītiska forma***aprakstoša izteiksme****a.** *descriptive expression***v.** *deskriptive Ausdrucksart* f**kr.** *описательное выражение*

Izteiksmes veids, kurā atsevišķa (konkrēta) vārda vai vārdkopas vietā izmantots garāks, parasti skaidrojošs (raksturojošs) vārdu savienojums, piemēram, vārdu *analizēt*, *ārstēt* vietā — *veikt analīzi*; *veikt ārstēšanu*, termina *luksofors* vietā — *gaismas signālaparāts*.

Sk. arī *apprakstošs tulkojums*; *perifrāze*.

apprakstošā metode, deskriptīvā metode**a.** *descriptive method***v.** *deskriptive Methode* f

kr. *дескриптивный метод*

Valodas pētīšanas metode, kuras pamatā ir aprakstošs skaidrojums.

aprakstošā tulkojumzinātne, deskriptīvā tulkojumzinātne

a. *descriptive translation studies*

v. *beschreibende Übersetzungsstudien*

kr. *описательное исследование перевода*

Tulkojumzinātnes aprakšnozare, kurā apraksta tulkošanas praksi un pēta tulkošanas normas un universālijas, tulkotā teksta lomu un funkcijas mērķauditorijā.

Sk. arī *teorētiskā tulkojumzinātne*; *lietišķā tulkojumzinātne*.

aprakstošā valodniecība, deskriptīvā lingvistika

a. *descriptive linguistics*

v. *beschreibende Sprachwissenschaft f, deskriptive Linguistik f*

kr. *описательное языкознание, дескриптивная лингвистика*

Valodniecības virziens, kurā, izmantojot distributīvās analīzes metodi, izstrādā valodniecisku teoriju valodas struktūras formālo elementu detalizētam un visaptverošam aprakstam.

Sk. arī *valodniecība*; *distributīvā analīze*.

aprakstošs tulkojums

a. *descriptive translation*

v. *beschreibende Übersetzung f*

kr. *описательный перевод*

Tulkojums, kurā, tulkojot konkrētu vārdu vai frāzi, precīza ekvivalenta vietā izmantota aprakstoša izteiksme.

Sk. arī *aprakstoša izteiksme*.

apstāklis

a. *adverbial modifier*

v. *Adverbialbestimmung f*

kr. *обстоятельство*

Teikuma palīgloceklis, kas nosauc darbības apstākļus — vietu, laiku, veidu, mēru, cēloni, nolūku — vai izsaka pazīmes izpausmes veidu vai mēru. Apstāklis var būt pakārtots darbības vārdam, īpašības vārdam, apstākļa vārdam, un latviešu valodā tas parasti izteikts ar apstākļa vārdu, prievārdisku savienojumu vai lietvārda lokatīvu, piemēram, *Vinnijs Pūks dzīvo mežā pie lielās priedes*. *Skrējām ļoti ātri*. ◊ *vietas apstāklis*; *laika apstāklis*; *nolūka apstāklis*

Sk. arī *situants*; *prievārdisks savienojums*.

apstākļa vārda saliktenis

- a. compound adverb
- v. Adverbialkompositum n
- kr. сложное наречие

Salikts apstākļa vārds, kas darināts, apvienojot saliktenī apstākļa funkcijā lietotas nominālas (lietvārda) vārdkopas komponentus, piemēram, *dažā vietā* — *dažviet*, *šo reizi* — *šoreiz*, *nākamo nedēļu* — *nākamnedēļ*, *visu laiku* — *vislaik*, *vietu vietām* — *vietvietām*. Šādi salikteņi īpaši produktīvi ir laika nozīmes izteikšanā.

apstākļa vārds, adverbs

- a. adverb
- v. Adverb n, Umstandswort n
- kr. наречие

Nelokāma vārdšķira, kas izsaka darbības, īpašības, apstākļa vai, retāk, priekšmeta pazīmi un ko teikumā lieto apstākļa funkcijā, piemēram, *skaisti dziedāt*, *koši sarkans*, *loti ātri iet*, *kāpt ārā*. Apstākļa vārdiem, kas cēlušies no īpašības vārdiem, ir salīdzināmās pakāpes, piemēram, *ātri* — *ātrāk* — *visātrāk*.

aptuvenais minimālais pāris

- a. near-minimal pair
- v. annäherndes Minimalpaar n
- kr. приблизительная минимальная пара*

Fonētiskā — vārdu pāris, kurā fonētiskā apkaime ap pētāmo parādību ir līdzīga, bet ne identiska. Latviešu valodā, piemēram, aptuvenais minimālais pāris ir *bulta* — *mulda*.

Sk. arī *minimālais pāris*.

apvidvārds

- a. regional word
- v. landschaftliches Wort n
- kr. областное слово

Noteiktā apvidū izplatīts vārds, ko šim apvidum raksturīgas savdabīgas parādības apzīmēšanai dažkārt mēdz izmantot arī literārajā valodā un zinātniska termina funkcijā, piemēram, *klāni* ('īpašas ezerplavas' ap Lubānas ezeru), *kritenes* ('iegrūvumi' Bauskas apkārtnē), *medols* (biškopībā), *dilbs* (autotehnikā), vai arī kā stilistiski ekspresīvu sinonīmu literārās valodas vārdam, piemēram, *dardedze* 'varavīksne', *gandrs* 'stārķis'. Daiļliteratūrā apvidvārdus izmanto vietējā kolorīta radīšanai. Apvidvārds var būt un var nebūt saistīts ar atsevišķu izloksni vai dialektu. Šaurākā

izpratnē — daļējs termina *leksiskais dialektisms* sinonīms.
Sk. arī *leksiskais dialektisms*; *apvidvārdu vārdnīca*.

apvidvārdu vārdnīca

- a. *regional dictionary*
- v. *regionales Wörterbuch* n
- kr. *областной словарь*

Vārdnīca, kurā sakopoti kādā apvidū lietoti savdabīgi vārdi. Apvidvārdu vārdnīcas šķirkļos ietver ziņas par apvidvārdu izplatību, cilmi un semantiku, kā arī sniedz šo vārdu strukturāli semantisko raksturojumu.

Sk. arī *vārdnīca*; *izloksnes vārdnīca*.

apzīmējamais

- a. *signified*
- v. *Designat* n, *Signifikat* n
- kr. *означаемое*

Valodas zīmes teorijā — valodas zīmes saturiskā puse jeb nozīme, kas nesaraunami saistīta ar materiālo apvalku jeb apzīmējošo.

Sk. arī *valodas zīme*; *apzīmējošais*.

apzīmējošais

- a. *signifier*
- v. *Designator* m
- kr. *означающий*

Valodas zīmes teorijā — valodas zīmes materiālais apvalks, kas nesaraunami saistīts ar saturisko pusi jeb nozīmi.

Sk. arī *valodas zīme*; *apzīmējamais*.

apzīmējums

- a. *designation*
- v. *Bezeichnung* f; *Zeichenkörper* n
- kr. *обозначение*

Terminoloģijā — zīme, kas pārstāv un izteic jēdzienu. Izšķir trīs šādu zīmju veidus: simboli, nosaukumi, termini.

Sk. arī *simbols*; *nosaukums*; *termins*.

apzīmētāja palīgteikums

- a. *relative clause, attributive clause*
- v. *Attributsatz* m
- kr. *определятельное придаточное [предложение]*

Palīgteikums, kas pakārtots kādam lietvārdam virsteikumā un pēc nozīmes

apzīmētājfunkcija, definītvā funkcija

līdzinās apzīmētājam, piemēram, *Tā ir dzeja, kas nenoveco*. Apzīmētāja palīgteikums var konkretizēt ar vietniekvārdu izteiktu apzīmētāju virsteikumā, piemēram, *Bija tāds karstums, ka bija grūti elpot*. Sk. arī *apzīmētājs*.

apzīmētājfunkcija, definītvā funkcija

a. *definitive function, designative function*

v. *definitive Funktion f*

kr. *дефинитивная функция*

Viena no divām terminoloģijas teorijā aprakstītajām termina pamatfunkcijām, kas izpaužas kā jēdziena satura iezīmēšana, piemēram, ierīces nosaukumā terminā *fonogrāfs* elements *fono-* norāda uz sakaru ar 'skaņu' un *-grāfs* norāda uz sakaru ar 'pierakstīšanu'. Ar terminu izteiktā jēdziena konkrētais saturs tiek atklāts definīcijā.

Sk. arī *nosaucējfunkcija*.

apzīmētājs

a. *attribute*

v. *Designator m*

kr. *определение*

Teikuma palīgloceklis, kas pakārtots lietvārdam vai tā aizstājējam un nosauc attiecīgās reālijas pazīmi. Latviešu valodā apzīmētājs parasti izteikts ar īpašības vārdu (arī skaitļa vārdu, vietniekvārdu, lokāmo divdabi) vai lietvārda ģenitīvu, piemēram, *Meža ielokā stāvēja maza namiņš*.
◇ *saskaņots apzīmētājs; nesaskaņots apzīmētājs*

arābu raksts

a. *Arabic script*

v. *arabische Schrift f*

kr. *арабское письмо*

Konsonantisks skaņu raksts, kas izveidojies 6. gs. sākumā. To izmanto tautas, kas runā arābu valodā, kā arī dažas tautas Irānā, Afganistānā, Pakistānā u. c. Arābu raksta pamatā ir 28 burti līdzskaņu apzīmēšanai. Trīs no tiem (*alifs*, *vāvs*, *jā*) tiek izmantoti arī garo patskaņu (*ā*, *ū*, *ī*) apzīmēšanai. Savienojoties savā stapā, burti maina grafisko formu. Daudziem burtiem atkarībā no novietojuma vārdā ir četri veidi (izolētais, sākuma, vidus un beigu veids). Raksta līmeniski no labās puses uz kreiso.

Paraugi:

ذيرات خدا جهانى اول فسر سړېدى ك بر
دوښ اوغلبن بېردى ك هر كېم آنكا اېمانا ملاك بولابا

سَلَّمَ ۛ اِنَّهُ الْوَحِيْدُ الْوَلِيْدُ بِاِشْمَا بِتَفْلِك
فَكَلَّ مَن يَامَنُ بِهِ لَكِن تَجُوْن لَه الْحَيَاة

زيرا خدا جهان را اين قدم صحبت موه که به
بکانه فودزا داد تا هر که بر او ايمان آورد:

کيونجو کوفى خدا دي مرضى ائته شوست
ميته به پيرا ائته ميشي به پيرا ائته کانه اوسه من

Sk. arī raksts; skaņu raksts.

areālingvistika

a. areal linguistics

v. Areallinguistik f

kr. ареальная лингвистика

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta kādu lingvistisko parādību izplatību noteiktā apgabalā, piemēram, anaptikses izplatību un paveidus zemgalisko izlokšņu areālā.

Sk. arī *ģeolingvistika*; *areātipoloģija*.**areāls**

a. area

v. Areal n

kr. ареал

Valodniecībā — teritorija, kurā vērojama kāda valodas parādība vai parādību kopums. ◇ *latgaliskās palatalizācijas areāls*; *anaptikses areāls*; *baltu cilmes hidronīmu areāls*

Sk. arī *izoglosa*.**areātipoloģija**

a. areal typology

v. areale Typologie f

kr. ареальная типология

Tipoloģiskās valodniecības apakšnozare, kurā pēta viena areāla valodu kopīgās pazīmes, galvenkārt tās, kas radušās valodu kontaktu ietekmē.

Sk. arī *tipoloģiskā valodniecība*.

argo**a.** *argot***v.** *Argot n, Rotwelsch n***kr.** *арго*

Sociolekts, kuru lieto kāda slēgta, samērā norobežota sociāla grupa un kura galvenā funkcija ir maskēšanās, respektīvi, runas satura slēpšana no attiecīgajai sociālajai grupai nepiederīgiem. Mūsdienās argo galvenokārt izmanto kriminālajās aprindās, viduslaikos savi argo bija arī atsevišķu profesionālo grupu pārstāvjiem, piemēram, ceļojošajiem tirgotājiem.

◇ *zagļu argo; cietumnieku argo*

Sk. arī *sociolekts; slengs; žargons*.

argotisms**a.** *word of argot***v.** *Argotismus m***kr.** *арготизм*

Vārds vai vārdkopa, ko lieto argo un kas parasti ir saprotams tikai attiecīgās sociālās grupas pārstāvjiem, piemēram, *slapja lieta* 'slepavība', krievu *зудра* 'zaglis recidīvis'.

Sk. arī *slengisms, žargonisms*.

arguments**a.** *argument***v.** *Argument n***kr.** *аргумент*

Teikuma loceklis, ko teikumā piesaista darbības vārds resp. izteicējs, — teikuma priekšmets, papildinātājs, apstākļis. Piemēram, *spēlēt* piesaista teikuma priekšmetu un papildinātāju: *Meitene spēlē vijoli*. Argumenti var būt obligāti un neobligāti, piemēram, darbības vārdam *sūtīt* obligāts ir teikuma priekšmets un papildinātājs akuzatīvā, bet neobligāts — papildinātājs datīvā: *Jānis sūta draugam vēstuli*.

Sk. arī *sintaktiskā valence; aktants*.

archaisms**a.** *archaism***v.** *Archaismus m***kr.** *архаизм*

Novēcojis vārds, vārdu savienojums, novēcojusi gramatiska forma vai konstrukcija, kā vietā mūsdienās lieto citu vārdu, vārdu savienojumu, gramatisku formu vai konstrukciju, piemēram, latviešu valodā vārdi *jaunekle* 'jauniete', *sērst* 'ciemoties', *iz* 'no'; daudzskaitļa datīva forma ar *-iems*.

◇ leksiskais arhaisms; semantiskais arhaisms; gramatiskais arhaisms
Sk. arī *historisms*; *vecvārds*.

arhifonēma

- a.** *archiphoneme*
v. *Archiphonem* n
kr. *архифонема*

Prāgas skolas fonoloģijā — fonēma, kas īpašā pozīcijā rodas kā divu vai vairāku fonēmu atšķirīgo pazīmju neitralizēšanās rezultāts. Parasti pēc vienošanās to raksta ar lielo burtu. Piemēram, angļu valodā parasti šķir fonēmas /p/ un /b/, kas var neitralizēties tautosillabiskā pozīcijā aiz /s/; neaspirēto /p/ var analizēt kā arhifonēmu /P/, piemēram, vārdā *speak* /sPi:k/.

arhisēma, integrālā sēma

- a.** *integral seme, integral semantic component*
v. *Archisem* n, *Integralsem* n
kr. *архисема*

Vispārināta sēma, kas apvieno vienas leksiski semantiskās grupas vai semantiskā lauka vienības. Piemēram, vārdus *tēvs, māte, dēls, meita, vīrs, sieva* apvieno arhisēma 'radnieks'.

Sk. arī *sēma*; *leksiski semantiskā grupa*; *semantiskais lauks*.

artikulācija

- a.** *articulation*
v. *Artikulation* f
kr. *артикуляция*

Runas orgānu saskaņota darbība skaņu veidošanai. ◇ *artikulācijas kļūdas*
Sk. arī *līdzartikulācija*.

artikulācijas nobeigums sk. *rekursija***artikulācijas rinda**

- a.** *zone of articulation*
v. *Artikulationsreihe* f
kr. *артикуляционный ряд*

Vokāļu iedalījums, klasificējot tos pēc mēles virsmas augstākā punkta stāvokļa horizontālā dimensijā mutes dobumā, piemēram, latviešu valodā ir priekšējās, vidējās un pakaļējās rindas patskaņi.

artikulācijas sākums sk. *ekskursija*

artikulācijas veids

a. *manner of articulation*

v. *Artikulationsart* f

kr. *способ артикуляции*

Pamatrādītājs, pēc kura līdzskaņu aprakstā nosauc atšķirības artikulācijas šķēršļa radīšanā. Piemēram, latviešu valodā pēc artikulācijas veida izšķir *slēdzenus* un *spraudzenus*.

Sk. arī *slēdenis*; *afrikāta*; *eksplozīvs slēdenis*; *nepārtraukts slēdenis*; *spraudzenis*; *mediāls spraudzenis*; *laterāls spraudzenis*.

artikulācijas vieta

a. *place of articulation*

v. *Artikulationsstelle* f

kr. *место артикуляции*

Pamatrādītājs, pēc kura līdzskaņu aprakstā nosauc atšķirības artikulācijas šķēršļa novietojumā. Piemēram, latviešu valodā pēc artikulācijas vietas izšķir *alveolārus*, *bilabiālus*, *dentālus*, *labiodentālus*, *palatālus* un *velārus* līdzskaņus.

artikulārā analīze

a. *articulatory analysis*

v. *Artikulationsanalyse* f

kr. *артикуляционный анализ*

Skaņas sastāva (kvalitātes) noteikšana pēc runas orgānu darbības raksturojuma, piemēram, pēc mutes vai deguna dobuma aktīvas līdzdarbības, pēc mēles stāvokļa u. tml.

artikulārā fonētika

a. *articulatory phonetics*

v. *Artikulationsphonetik* f

kr. *артикуляционная фонетика*

Fonētikas apakšnozare, kurā pēta runas orgānus un to darbību valodas skaņu vai citu runas līdzekļu, piemēram, intonācijas, uzsvara, veidošanā.

artikulārā šķīrēj pazīme

a. *articulatory distinctive feature*

v. *artikulatorisches Scheidemerkmal* n

kr. *артикуляционный дифференциальный признак*

Fonoloģijā — šķīrēj pazīme, kas primāri balstās uz segmenta artikulāro (nevis akustisko) raksturojumu. Piemēram, artikulārās šķīrēj pazīmes latviešu

valodas fonoloģijā ir *labiāls, nazāls, priekšējs*.

Sk. arī *artikulārā analīze; šķīrējpažīme; akustiskā šķīrējpažīme; uztveres šķīrējpažīme*.

artikulētā valoda

a. *articulated language*

v. *artikulierte Sprache* f

kr. *звуковой язык, звуковая речь, членораздельная речь*

Valoda, ko veido runas orgānu saskaņotā darbībā radītas skaņas un no tām veidotas valodas vienības. Artikulētā valoda ir viena no svarīgākajām cilvēku sazināšanās sistēmām.

Sk. arī *runas orgāns*.

artikuls

a. *article*

v. *Artikel* m

kr. *артикуль*

Palīgvārds, kas parasti norāda uz lietvārda vai nominālas vārdkopas noteiktību vai nenoteiktību. Pēc morfoloģiskām pazīmēm artikuls var būt nemainīgs, piemēram, angļu valodā, vai arī mainīties dzimtē, skaitlī un locījumā, piemēram, vācu valodā. Pēc novietojuma artikuls var būt prepozitīvs, piemēram, angļu un vācu valodā, vai postpozitīvs, piemēram, bulgāru un rumāņu valodā.

Sk. arī *nenoteiktais artikuls; noteiktais artikuls*.

āru vārds, mikrotoponīms

a. *microtoponym*

v. *Flurname* m

kr. *микротопоним*

Vietvārds, kas nosauc samērā nelielu ģeogrāfisku objektu lauku apvidū (tīrumu, mežu, pakalnu u. tml.), piemēram, *Šķūņa pļava, Rūca šņores, Pēterkalns*.

asemantiskums

a. *lack of meaning*

v. *Bedeutungslosigkeit* f

kr. *асемантичность*

Nozīmes trūkums valodas elementam vai segmentam. Asemantiski ir, piemēram, interfiksi, asemantiskas vai vismaz semantiski neskaidras ir daudzas skaņkopas, no kurām darina jaunu firmu nosaukumus, piemēram, *elkor*.

Sk. arī *semantika; desamentizēšanās*.

asimetriskā divvalodība, asimetriskais bilingvisms

a. *asymmetric bilingualism*

v. *asymmetrischer Bilingualismus* m

kr. *асимметрическое двуязычие, асимметрический билингвизм*

Stāvoklis, kad vienas valodas prasme bilingvam ir zemākā līmenī nekā otra.

Sk. arī *divvalodība*; *bilingvs*.

asimilācija

a. *assimilation*

v. *Assimilation* f, *Angleichung* f

kr. *ассимиляция*

Sabiedrībā — pielāgošanās, piemērošanās konkrētajiem apstākļiem, uzvedības kultūrai, valodas lietojuma paradumiem u. tml.; process, kurā, parasti, mazākuma grupa vai mazāk prestižā sabiedrības daļa pārņem vairākuma grupas vai vairāk prestižās sabiedrības daļas vai vadošās kultūras vērtības, paradumus un valodu. Valodā — valodas vienību savstarpēja pielāgošanās, ko nosaka valodas sistēma. Piemēram, fonētikā — blakus vai tuvu esošu valodas skaņu artikulācijas savstarpēja pielāgošanās, piemēram, vārdā *aizsiet* [ais.siet] pirms līdzskaņa *s* balsīgais līdzskaņš *z* asimilējies par *s*. ◊ *lingvistiskā asimilācija* (sk.); *fonētiskā asimilācija*; *progresīvā asimilācija* (sk.); *regresīvā asimilācija* (sk.); *asimilācija balsīguma ziņā* (sk.); *morfoloģiskā asimilācija*; *aizguvumu asimilācija* (sk.)

Sk. arī *disimilācija*.

asimilācija balsīguma ziņā

a. *assimilation of voicing*

v. *Assimilation* f *nach Stimmhaftigkeit* f

kr. *ассимиляция по звонкости*

Pēc balsīguma dažādu blakus vai tuvu esošu valodas skaņu artikulācijas savstarpēja pielāgošanās, abām skaņām kļūstot līdzīgām balsīguma ziņā. Latviešu literārajā valodā asimilācija balsīguma ziņā ir regresīva, piemēram, *iztikt* [istikt], *es gribu* [ez gribū].

Sk. arī *regresīvā asimilācija*.

asindetons

a. *asyndeton*

v. *Asyndeton* n

kr. *асиндетон*

Stilistiska figūra, vārdrindas komponentu vai sakārtotu teikuma daļu bezsaikļa saistījums, piemēram, *Priedes, priedes, teltis, zāle, Apkārt lubu žogs. Kokos pazib reta māja, Saulē paviz logs.* (V. Lukss)
Sk. arī *stilistiska figūra; polisindetons.*

asociatīvā sēma

a. *associative seme, associative semantic component*

v. *asoziatīves Sem n*

kr. *ассоциативная сема, контекстуальная сема*

Sēma, kas vārda pamatnozīmē neietilpst, bet ietver ar vārda denotātu saistītās asociācijas, piemēram, vārda *tēvs* asociatīvās sēmas ir 'kaut kā sākums, avots', 'cienījams, respektējams cilvēks' u. c. Asociatīvās sēmas var izvirzīties priekšplānā, lietojot vārdu pārnestā nozīmē, piemēram, *Viņš ir latviešu valodniecības tēvs.*

Sk. arī *sēma; denotāts.*

asonanse

a. *assonance*

v. *Assonanz f, Halbreim m*

kr. *ассонанс*

Vokāļu saskaņošanās, ko izmanto kā stilistisku līdzekli, piemēram, veidojot atskaņas, kurās atkārtojas patskaņi vai divskaņi, bet līdzskaņi nav vienādi. Piemēram, *jauna — tauta, iestīgs — griesti; radies — gadiem.*

Sk. arī *konsonanse.*

aspektualitāte

a. *aspectuality*

v. *Aspekt m*

kr. *аспектуальность*

Semantiska kategorija, kas raksturo darbības izpausmi atkarībā no sasniegtā rezultāta, daudzuma, ilgstamības u. c. pazīmēm. Aspektualitātes izpausmes līdzekļi var būt gramatiski, piemēram, darbības vārda veida kategorija, laika kategorija, izteiksmes kategorija, darbības vārda divdabja formas, vai arī derivatīvi, piemēram, darbības vārda piedēkļi un piedēkļi.

Sk. arī *veida kategorija; laika kategorija; divdabis.*

aspirācija, piedvesums

a. *aspiration*

v. *Aspiration f, Behauchung f*

kr. *аспирация*

aspirēta skaņa, skaņa ar piedvesumu

Trokšņa rašanās slēdzeņu artikulācijas beigās, kur pēc slēguma caur pievērtām bals saitēm izplūstošā gaisa plūsma rada *h* skaņai līdzīgu efektu. Sk. arī *aspirēta skaņa*.

aspirēta skaņa, skaņa ar piedvesumu

a. aspirated sound

v. *aspirierter Laut* m

kr. звук с придыханием

Valodas skaņa, kuru izrunā ar piedvesumu, radot *h* skaņai līdzīgu efektu, piemēram, līdzskanis *t* to latviešu izrunā, kuri ilgāku laiku dzīvojuši angļvalodiskā vidē.

Sk. arī *aspirācija*.

assvaloda, galvenā starpniekvaloda

a. pivot

v. *Achsisssprache* f, *Hauptmottlersprache* f

kr. основной язык-посредник

Valoda, kas daudzvalodu saskares apstākļos tiek pieņemta par pamatvalodu, no kuras citās valodās tiek veikti tulkojumi, piemēram, Eiropas Savienības institūcijās assvalodas funkcijā bieži ir angļu valoda.

astionīms sk. *pilsētvērd***astronīms**

a. *astronym*

v. *Astronym* n

kr. астроном

Īpašvārds, kas nosauc kādu debess ķermeni (zvaigzni, planētu, asteroīdu u. tml.), piemēram, *Zeme, Saule, Venēra*.

Sk. arī *kosmonīms*.

astrotoponīms

a. *astrotoponym*

v. *Astrotoponym* n

kr. астротопоним

Vietvārds, kas nosauc ģeogrāfisku objektu uz kāda debess ķermeņa, piemēram, uz Mēness *Mākoņu jūra, Vētru okeāns, Varavīkšņu līcis*.

Sk. arī *astronīms*; *vietvārds*.

atbilstība, ekvivalence

a. *equivalence*

v. Äquivalenz f

kr. эквивалентность

Divu vai vairāku vienumu satura, formas, kvalitātes, apjoma, funkcijas u. tml. raksturlielumu savstarpēja līdzvērtība (vienādība), piemēram, tulkojuma atbilstība oriģinālam, termina atbilstība jēdzienam un šī paša jēdziena apzīmējumam citā valodā. ◇ terminu atbilstība (sk.); saturiskā atbilstība; formālā atbilstība; stilistiskā atbilstība

Sk. arī ekvalents.

atdalītājpieturzīme

a. separating punctuation mark*

v. Trennzeichen n

kr. знак отделяющий

Pieturzīme, kas parasti atdala teikumus (punkts, izsaukuma zīme, jautājuma zīme, daudzpunkte), teikuma daļas, teikuma locekļus vai to grupas (komats, semikols, domuzīme, kols, daudzpunkte).

Sk. arī pieturzīme; izdalītājpieturzīme; punkts; izsaukuma zīme; jautājuma zīme; daudzpunkte; komats; semikols; domuzīme; kols.

atematiska konjugācija

a. athematic conjugation

v. athematische Konjugation f

kr. атематическое спряжение

Darbības vārdu locīšanas tips, kurā personu galotnes pievienotas saknei tieši, bez tematiskā patskaņa *e / *o, piemēram, sengrieķu valodā *phē-mi* 'saku', latviešu valodā *es-mu*, izlokšnēs *ei-ma*, *ei-ta*. Locīšanas tips mantots no indoeiropiešu pirmvalodas.

Sk. arī tematiska konjugācija; tematisks patskanis.

atematisks darbības vārds, atematisks verbs

a. athematic verb

v. athematisches Verb n

kr. атематический глагол

Darbības vārds, kam ir atematiskā konjugācija.

Sk. arī tematisks darbības vārds.

atgriezeniskais darbības vārds, refleksīvais verbs

a. reflexive verb

v. reflexives Verb n

kr. возвратный глагол

Darbības vārds, kam ir atgriezeniskais formants un kam vēsturiski,

iespējams, bijusi vidējās kārtas nozīme, piemēram, *mazgāties, slaucīties, celties*. Atgriezeniskajiem darbības vārdiem var būt atgriezeniskas galotnes visās gramatiskajās formās, piemēram, latviešu valodā *mazgā-ties, mazgāj-os, mazgāj-as, mazgāsim-ies, mazgājus-ies, mazgādam-ās*, tie var būt saistīti ar atgriezenisko vietniekvārdu, piemēram, angļu valodā *to wash oneself* 'mazgāties', *to wipe oneself* 'slaucīties'. Atgriezeniskie darbības vārdi parasti ir nepārejoši. Mūsdienu latviešu valodā atgriezeniskajiem darbības vārdiem visbiežāk ir darāmās kārtas nozīme un tos uzskata par atvasinājumiem no tiešajiem darbības vārdiem, piemēram, *cel-t — cel-ties, skrie-t — skrie-ties, nes-t — nes-ties*.

Sk. arī *atgriezeniskais lietvārds; nepārejošs darbības vārds; vidējā kārtā; darāmā kārtā; tiešais darbības vārds; savstarpējas darbības vārds*.

atgriezeniskais formants

a. reflexive formant, reflexive formative

v. Reflexivformans n

kr. возвратный формант

Atgriezenisko darbības vārdu vai atgriezenisko lietvārdu darināšanā un gramatisko formu veidošanā izmantotais līdzeklis — afikss vai vietniekvārds, kas sākotnēji norādījis, ka darbība vērsas atpakaļ uz darītāju. Mūsdienu latviešu valodā atgriezeniskais formants parasti ir galotne, piemēram, *mazgā-ties, cel-ties; mazgāšan-ās, celšan-ās*, daļā izlokšņu — arī prefiksāls elements starp darbības vārda priedēkli un sakni, piemēram, vidus dialekta kursiskajās izloksnēs *sa-sa-runāt* 'sarunāties', *ap-sa-stāt* 'apstāties'. Ģermāņu valodās, kā arī daļā slāvu valodu atgriezeniskais formants ir vietniekvārds, piemēram, vācu valodā *sich waschen* 'mazgāties', *sich abtrocknen* 'slaucīties'.

Sk. arī *afikss; atgriezeniskais darbības vārds; atgriezeniskais lietvārds; atgriezeniskais vietniekvārds*.

atgriezeniskais lietvārds, refleksīvais substantīvs

a. reflexive noun

v. reflexives Substantiv n

kr. возвратное существительное

Lietvārds, kam ir atgriezeniskas skaitļa, dzimtes un locījuma galotnes, piemēram, latviešu valodā sieviešu dzimtes lietvārds *smiešan-ās, smiešan-os, (ar) smiešan-os*, vīriešu dzimtes lietvārds *vēlējum-ies, vēlējum-os, (ar) vēlējum-os*. Atgriezeniskos lietvārdus parasti darina no atgriezeniskajiem darbības vārdiem, piemēram, *mazgāties — mazgāšanās; vēlēties — vēlēšanās, vēlējumies*. Latviešu valodā atgriezenisko lietvārdu locījuma paradigmā parasti trūkst abu skaitļu datīva un lokatīva, kā arī daudzskaitļa

instrumentāļa formu.

Sk. arī *atgriezeniskais darbības vārds*.

atgriezeniskais vietniekvārds, refleksīvais pronomens

a. reflexive pronoun

v. Reflexivpronomen n

kr. возвратное местоимение

Vietniekvārds, kas norāda, ka darbība vērsta uz darītāju jebkurā personā. Latviešu valodā atgriezenisks ir vietniekvārds *sevis*, piemēram, *Viņam kļuva sevis žēl. Es nevaru sev to piedot. Ieklausies sevī!*

atgriezeniskums, refleksivitāte

a. reflexivity

v. Reflexivität f, Rückbezug m

kr. возвратность

Formāla atgriezenisko darbības vārdu un atgriezenisko lietvārdu pazīme, ko nosaka atgriezeniskais formants. Atgriezeniskums formāli apvieno atgriezeniskos darbības vārdus, kam ir, piemēram, vidējās kārtas nozīme (*mazgāties, slaucīties, celties*), darāmās kārtas nozīme (*kļūdoties, censties, mosties*), ciešamās kārtas nozīme (*glabāties, krāties*), savstarpējas darbības nozīme (*skrieties, cīnīties, kildoties*), pēkšņas, negaidītas darbības nozīme (*iesmelgties, sakustēties, aizcirsties*), pāri mēram veiktas darbības nozīme (*nobristies, pārcepties, izmērcēties*). Latviešu valodniecībā atgriezeniskums uzskatīts arī par leksiski gramatisku darbības vārda kategoriju.

Sk. arī *atgriezeniskais formants*; *atgriezeniskais darbības vārds*; *atgriezeniskais lietvārds*.

atkarīgais locījums

a. indirect case*

v. abhängiger Fall m; casus obliquus (m)

kr. косвенный падеж

Locījums, kas lietojams sintaktiskā atkarībā no citiem vārdiem vārdu savienojumā vai teikumā. Latviešu valodā atkarīgie locījumi ir ģenitīvs, datīvs, akuzatīvs, instrumentālis, lokatīvs.

Sk. arī *neatkarīgais locījums*.

atklātais tulkojums

a. overt translation

v. offene Übersetzung f

kr. откровенный перевод

Tulkošanas metode, kas cieši saistīta ar avotvalodas sabiedrību un kultūru,

atkodēšana, dekodēšana

apzināti saglabājot raksturīgus avotvalodas kultūras elementus un neizmantojot lokalizāciju. Šo metodi lieto tekstos, kam avotkultūrā ir svarīgs, patstāvīgs statuss, piemēram, literārs darbs, politika runa, sprediķis u. c. Atšķirībā no slēptā tulkojuma atklātā tulkojuma lasītājam ir skaidrs, ka tas ir tulkots teksts.

Sk. arī *slēptais tulkojums*; *avotvaloda*; *lokalizēšana*.

atkodēšana, dekodēšana

a. *decoding*

v. *Dekodierung* f, *Entschlüsselung* f

kr. *декодирование*

Kodētas informācijas pārveidošana sākotnējā formā; kodēšanai pretējs process.

Sk. arī *kodēšana*.

ātrraksts, stenogrāfija

a. *shorthand, stenography, speedwriting*

v. *Schnellschrift* f, *Schnellschreibekunst* f, *Stenographie* f

kr. *скорось, стенография*

Runas ātrai pierakstīšanai piemērota vienkāršota burtu saistraksta sistēma, kurā izmanto īpašas rakstzīmes un saīsinājumus. Ātrraksts veidojies 1.–2. gs. p. m. ē. latīņu rakstībā ikdienas vajadzībām paralēli kapitālrakstam. Termins *stenogrāfija* lietots kopš 17. gs. Mūsdienu ātrraksta principi izstrādāti 19. gs. 30. gados Vācijā. Ātrraksta sistēma latviešu valodai izstrādāta 20. gs. sākumā.

ātrruna

a. *patter, rapid talk*

v. *schnelles Sprechen* n

kr. *быстрая речь*

Īpašs ātras runāšanas veids, ko izmanto precīzas izrunas vingrinājumiem, piemēram, teātra mākslā. ◊ *ātrrunas tehnika*; *ātrrunas vingrinājumi*

atskaņas

a. *rhyme*

v. *Reim* m

kr. *рифма*

Vienāda vai līdzīga valodas skaņu grupa, parasti divu vai vairāku dzejoļa rindu nobeigumā. Vienkāršākais un biežāk lietotais atskaņu veids ir vienādu vai līdzīgu zilbes ritma daļu izmantošana, piemēram, *māj — stāj*; *spēs — neturēs* u. tml. ◊ *apgrieztās atskaņas*; *blaku atskaņas*; *jauktās*

atskaņas; krustiskās atskaņas

Sk. arī zilbes ritms.

atslēgvārds

a. keyword

v. Schlüsselwort n

kr. ключевое слово, ключ

Vārds, kam kādā tekstā vai tā daļā ir būtiska informatīva nozīme pamatsatura iezīmēšanā, vārdu saistījumu veidošanā u. tml. un ko izmanto attiecīgā teksta aprakstīšanai, noteikšanai un meklēšanai (datubāzēs, rādītājos u. tml.).

atstāstījuma izteiksme, relatīvais mods

a. relative mood

v. modus relativus (m)

kr. пересказочное наклонение

Darbības vārda izteiksme, kuru lieto, atstāstot citas personas teikto bez pārliecības par teiktā patiesumu resp. neuzņemoties atbildību par tekstā minētās darbības realitāti, piemēram, *Es dzirdēju, ka kaimiņi pārceļoties uz lielāku dzīvokli. Brālis man teica, ka atvaļinājumu pavadīšot pie jūras. Mans vecvectēvs esot nodzīvojis ļoti garu mūžu.* Atstāstījuma izteiksmi latviešu valodā veido, darbības vārda tagadnes vai nākotnes celmam pievienojot formantu *-ot-, -oties-*, piemēram, *aug-u — aug-ot, smej-os — smej-oties; augš-u — augš-ot, smieš-os — smieš-oties.*

Sk. arī īstenības izteiksme; vēlējuma izteiksme; vajadzības izteiksme; pavēles izteiksme.

atstatā asimilācija

a. distant assimilation

v. Fernassimilation f

kr. ассимиляция дистантная

Tuvu, bet ne blakus esošu valodas skaņu artikulācijas pielāgošanās, piemēram, patskaņu sinhronija.

Sk. arī asimilācija.

attēlu vārdnīca, bilžu vārdnīca

a. pictorial dictionary

v. Bildwörterbuch n

kr. картинный словарь

Vārdnīca, kurā vārda nozīmi atklāj attēls. Vārdi šādās vārdnīcās parasti kārtoti tematiski. Pamats ir attēls, blakus doti attēlā redzamo priekšmetu

nosaukumi vienā vai vairākās valodās.

Sk. arī *vārdnīca*.

attieksmes īpašības vārds, relatīvais adjektīvs

a. *relative adjective*

v. *Relativadjektiv n*

kr. *относительное прилагательное*

Īpašības vārds, kas nosauc pastāvīgu priekšmeta pazīmi kā attieksmi pret kādu apstākli vai priekšmetu, piemēram, *vispārējs, stilistisks, pēdējais*. Attieksmes īpašības vārdiem parasti netiek veidotas salīdzināmās pakāpes.

Sk. arī *kādības īpašības vārds; salīdzināmā pakāpe*.

attieksmes vietniekvārds, relatīvais pronomens

a. *relative pronoun*

v. *Relativpronomen n*

kr. *относительное местоимение*

Vietniekvārds, kas ievada palīgteikumu un norāda uz attieksmēm starp teikuma daļām. Latviešu valodā attieksmes vietniekvārdi ir *kas, kurš, kāds*, piemēram, *Mežs, kas plešas ap mūsu māju, man vienmēr bijis mīļš*.

Sk. arī *saikļavārds*.

attulkojums

a. *back-translation*

v. *Rückübersetzung f*

kr. *обратный перевод*

Tulkotā teksta tulkojums atpakaļ avotvalodā (vai oriģinālvalodā).

Sk. arī *pretvirziena tulkojums*.

atvasinājums sk. *atvasināts vārds*

atvasinājumsaliktenis

a. *derivational compound*

v. *Dekompositum n*

kr. *сложнопроизводное слово*

Saliktenis, kas darināts, vienlaikus izmantojot sintaktisko un morfoloģisko vārddarināšanas paņēmieni, resp., savienojot verbālas vai nominālas vārdkopas vārdu celmus un pievienojot derivatīvo galotni vai izskaņu, piemēram, *dar-īt + lab-u + -is* → *labdaris*; *brūn-s + ac-s + -e* → *brūnace*, *gar-š + laik-s + -ība* → *garlaicība*. ◇ *deverbālais atvasinājumsaliktenis; denominālais atvasinājumsaliktenis*

Sk. arī *bahuvrihi*.

atvasināšana, derivācija**a.** *derivation***v.** *Ableitung f, Derivation f***kr.** *деривация, аффиксальное словообразование*

Vārdu darināšana, vārda saknei vai celmam pievienojot afiksu — piedēkli, priedēkli vai derivatīvo galotni — atbilstoši valodas vārddarināšanas modeļiem, piemēram, *celt* — *celšana*; *zaļš* — *zaļgans*; *krist* — *uzkrist*; *ciets* — *ciet-e*. Atvasināšana ietilpst morfoloģiskajā vārddarināšanas paņēmienā. ◊ *primārā atvasināšana* (sk.); *sekundārā atvasināšana* (sk.)

Sk. arī *morfoloģiskais vārddarināšanas paņēmiens*; *prefiksācija*; *sufiksācija*; *fleksācija*.

atvasinātā nozīme sk. *sekundārā nozīme***atvasināts celms****a.** *derived stem***v.** *abgeleiteter Stamm m***kr.** *производная основа*

Celms, kurā ir sakne un viens vai vairāki afiksi (izņemot galotni), piemēram, vārdu *apsardze*, *saulains*, *izdomāt* celmi ir atvasināti: *ap-sardz-*, *saul-ain-*, *iz-dom-ā-*.

Sk. arī *celms*; *pirmatnīgs celms*; *salikts celms*.

atvasināts vārds, atvasinājums, derivāts**a.** *derived word, derivative***v.** *abgeleitetes Wort n, Ableitung f, Derivat n***kr.** *производное слово*

Vārds, kam ir atvasināts celms un kas ar vienu vai vairākiem afiksiem darināts no motivētātvārda, ar kuru tas saistīts nozīmes ziņā, piemēram, latviešu valodā no motivētātvārda *gald-s* ar priedēkli *pa-* un galotni *-e* atvasināts vārds *pagalde*.

Sk. arī *pirmatnīgs vārds*; *motivētātvārds*.

atvērta zilbe sk. *vaļēja zilbe***augmentatīvs****a.** *augmentative***v.** *Augmentativum n***kr.** *аугментатив*

Atvasinājums, kas apzīmē kaut ko lielu vai lielāku salīdzinājumā ar motivētātvārda nosaukto reāliju, piemēram, spāņu valodā *sillón* 'atzveltnes

krēsls' salīdzinājumā ar *silla* 'krēsls', krievu valodā *домище* 'milzu māja' salīdzinājumā ar *дом* 'māja'. Augmentatīvi tāpat kā deminutīvi var izteikt pozitīvu vai negatīvu emocionālo attieksmi.

Sk. arī *deminutīvs*.

augments

a. *augment*

v. *Augment n*

kr. *суффикс*

Darbības vārda vienkāršās pagātnes un aorista formveidošanas priedēklis indoeiropiešu valodās, piemēram, sengrieķu valodā pagātnes forma *é-graph-on* 'rakstīju' salīdzinājumā ar tagadnes formu *gráph-ō* 'rakstu'.

Sk. arī *aorists*; *imperfekts*.

augsta mēles pacēluma patskanis

a. *close vowel*

v. *Vokal m hoher Zungenlage f*

kr. *гласный звук верхнего подъёма*

Tradicionālajā latviešu fonētikā lietots patskaņa apzīmējums, kas norāda uz mēles virsmas augstākā punkta atrašanos mutes dobumā vertikālās dimensijas augstākajā stāvoklī patskaņa izrunas laikā. Latviešu literārajā valodā augsta mēles pacēluma patskaņi ir: *i*, *ī* [i:], *u*, *ū* [u:].

Sk. arī *vidēja mēles pacēluma patskanis*; *zema mēles pacēluma patskanis*.

augstfrekvences.. sk. akūts īp.v.

augšzemnieku dialekts

a. *the High Latvian Dialect*

v. *hochlettischer Dialekt m*

kr. *верхнелатышский диалект*

Viens no trim latviešu valodas dialektiem, to runā Latvijas austrumdaļā. Augšzemnieku dialekts lielā mērā atšķiras no citiem dialektiem: tajā, piemēram, stieptās intonācijas vietā runā krītošo, ir lielas atšķirības vokālismā u. c. Augšzemnieku dialektā ietilpst latgalisko jeb nesēlisko izlokšņu un sēlisko izlokšņu grupa.

Sk. arī *latgaliskās izlokšnes*; *sēliskās izlokšnes*; *lībiskais dialekts*; *vidus dialekts*.

augšzemnieku izlokšnes

a. *High Latvian subdialects*

v. *hochlettische Mundarten*

kr. верхнелатышские говоры

Latviešu valodas sēliskās un latgaliskās izloksnes, ko runā Latvijas austrumdaļā.

Sk. arī *augšzemnieku dialekts; ležemnieku izloksnes.*

aukslējas

a. *palate*

v. *Gaumen* m

kr. *нёбо*

Mutes dobuma augšējā siena no alveolām līdz ūkai. ◇ *cietās aukslējas* (sk.); *mīkstās aukslējas* (sk.)

autohtonā minoritāte

a. *autochthonic minority*

v. *autochthone Minorität* f

kr. *автохтонный миноритет*

Etniska minoritāte, kas pastāvīgi dzīvo etnoģenētiskajā minoritātes teritorijā; pirmiedzīvotāji, pamatiedzīvotāji, piemēram, lībieši Latvijā, velsieši Lielbritānijā, sorbi Vācijā.

autosemantisks vārds sk. pašnozīmes vārds

avotteksts

a. *source text*

v. *Ausgangstext* m, *Quelltext* m

kr. *исходный текст*

Teksts, kas tiek tulkots.

avotvaloda

a. *source language*

v. *Ausgangssprache* f

kr. *язык-источник*

Tulkošanā — valoda, no kuras tiek tulkots teksts. ◇ *tulkojuma avotvaloda*

Sk. arī *mērķvaloda; oriģinālvaloda.*

bagātinošā divvalodība, bagātinošais bilingvisms

a. *additive bilingualism*

v. *zusätzlicher Bilingualismus* m

kr. *обогащающее двуязычие, обогащающий билингвизм*

Stāvoklis, kad otrās valodas prasme papildina pirmās valodas prasmi, ne-

vis to nomāc. Piemēram, angļu valodas runātāji Kanādā un ASV, apgūstot spāņu vai franču valodu, nezaudē angļu valodu.

bahuvrihi, bahuvrihi saliktenis, citnozīmes saliktenis

a. *bahuvrihi*

v. *Bahuvrihi n, Possessivkompositum n*

kr. *бахуврихи*

Saliktenis, kas ar nozīmes pārnēsumu nosauc objektu, kuram raksturīgā piederuma vai īpašības pazīme ietverta salikteņa komponentu nozīmē, piemēram, latviešu valodā *brūnace* 'sieviete, kam ir brūnas acis', *stalt-radzis* 'briedis, kam ir stalti ragi'. Bahuvrihi salikteņi ir plaši sastopami latvju dainās, piemēram, *vāverīte kuplastīte*; *ozolītis zemzarītis*; *Daugaviņa melnacīte*; *tautu dēls lētdabītis*.

Sk. arī *saliktenis*.

balsene

a. *larynx*

v. *Kehlkopf m, Larynx m*

kr. *гортань*

Elpvada augšējā daļa, ko veido skrimšļi un balss saites. Balsenes telpai un balss saišu kustībām ir nozīmīga loma atšķirīgu valodas skaņu veidošanā, piemēram, balsīgu un nebalsīgu līdzskaņu atšķiršanā.

Sk. arī *balsīgs*; *balsīgs līdzskanis*; *nebalsīgs līdzskanis*.

balsīgs

a. *voiced*

v. *stimmhaft*

kr. *звонкий*

Fonoloģijā — tāds, kas norāda, ka šādas skaņas izrunai raksturīga balss saišu vibrācija. Viena no fonoloģiskajām šķīrēj pazīmēm. Piemēram, latviešu literārajā valodā patskaņi un divskaņi, kā arī līdzskaņi *b, d, dz* [d̥z], *dž* [d̥ʒ], *g, ģ* [j], *j, l, l* [l], *m, n, ņ* [ŋ], *r, v, z, ž* [ʒ] ir balsīgi [+ balsīgi], bet *c* [ts], *č* [tʃ], *f, h* [x], *k, ķ* [c], *p, s, š* [ʃ], *t* ir nebalsīgi [- balsīgi].

balsīgs līdzskanis

a. *voiced consonant*

v. *stimmhafter Mitlaut m, stimmhafter Konsonant m*

kr. *звонкий согласный*

Fonētikā — līdzskanis, kura izrunai raksturīga balss saišu vibrācija. Latviešu valodā balsīgi līdzskaņi ir *b, d, dz* [d̥z], *dž* [d̥ʒ], *g, ģ* [j], *j, l, l* [l],

m, n, ņ [n], r, v, z, ž [ʒ].

Sk. arī *nebalsīgs līdzskanis*.

balss

a. *voice*

v. *Stimme* f

kr. *голос*

Fonētikā — balss saišu svārstību radīta skaņa.

Sk. arī *balsīgs līdzskanis; runas orgāns*.

balss saites

a. *vocal folds, vocal cords*

v. *Stimmbänder*

kr. *голосовые связки*

Divas balsenes audu krokas, kas vibrējot palīdz veidot skaņas.

balss sprauga

a. *glottis*

v. *Stimmritze* f, *Glottis* f

kr. *голосовая щель*

Atstarpe starp balss saitēm, pa kuru runājot tiek virzīta gaisa plūsma.

Sk. arī *balss saites*.

baltisms

a. *Baltic loan**, *Balt[ic]ism**

v. *Baltismus* m, *baltisches Lehnwort* n

kr. *балтизм**

Aizguvums no baltu valodām citās valodās, piemēram, kr. *ковш*, zv. *kaus* < liet. *kaušas*, latv. *kauss*; s. *kirves*, ig. *kirves* < liet. *kirvis*, latv. *cirvis*.

Baltismi sastopami galvenokārt baltiem ģeogrāfiski tuvākajās valodās, piemēram, slāvu, ģermāņu, somugru valodās.

Sk. arī *letisms; lituānisms*.

baltistika

a. *Baltic studies*

v. *Baltistik* f

kr. *балтистика*

Zinātņu kopums, kurā ietilpst baltu valodniecība, baltu tautu literatūras, folkloras, mitoloģijas, arheoloģijas, etnogrāfijas un vēstures izpēte; šaurākā nozīmē — baltu filoloģija.

Sk. arī *baltu filoloģija; letistika; lituānistika*.

baltu filoloģija

a. *Baltic philology*

v. *baltische Philologie* f

kr. *балтийская филология*

Zinātne par baltu valodām, literatūru un folkloru to savstarpējā sakarā un saistībā ar baltu tautu dzīvi, kultūru un vēsturi.

Sk. arī *filoloģija*; *latviešu filoloģija*; *lietuviešu filoloģija*.

baltu valodas

a. *Baltic languages*

v. *baltische Sprachen*

kr. *балтийские языки*

Indoeiropiešu valodu saimes grupa, kurā šķir austrumbaltu (latviešu, leišu jeb lietuviešu) un rietumbaltu (prūšu, jātvingu, galindu) valodas. Dzīvās baltu valodas ir latviešu un lietuviešu valoda.

Sk. arī *latviešu valoda*; *lietuviešu valoda*.

barbarisms

a. *barbarism*

v. *Barbarismus* m

kr. *варваризм*

Leksisks aizgūvums, kuru aizgūvējvalodas sistēmā izjūt kā svešķermeni, kas neiederas literārajā resp. koptajā valodā, kur tā vietā ir cits vārds.

Latviešu valodā barbarismi ir, piemēram, vārdi *špacierēt*, *gruzčiks*, *kūls*.

baritons

a. *barytone, barytonon*

v. *Barytonon* n

kr. *баритон*

Vārds, kam nav uzsvērta gala zilbe (pretstatā vārdiem ar uzsvētu gala zilbi), piemēram, mūsdienu latviešu valodā pirmās zilbes uzsvara dēļ lielākā daļa vairākjilbju vārdu ir baritoni.

Sk. arī *oksitons*; *paroksitons*; *perispomens*; *proparoksitons*; *properispomens*.

bazilekts

a. *basilect*

v. *Basilekt* m

kr. *базилект*

Valodas paveids, kas tik tālu attālinājies no valodas prestižākās varietātes jeb akrolekta, ka kļuvis gandrīz par citu, patstāvīgu valodu. Piemēram,

haitiešu runātais franču valodas paveids ir bazilekts attiecībā pret franču literāro valodu.

Sk. arī *akrolekts*; *lingvistiskā varietāte*.

bemolēts, pazemināts

a. *flat*

v. *gesenkt*

kr. *бемольный*

Fonoloģijā — tāds, kam spektra formanti novirzīti uz leju labializācijas, velarizācijas un balsenes nolaiduma rezultātā. Viena no fonoloģiskajām šķīrēj pazīmēm. Piemēram, latviešu valodā patskaņi *o*, *o* [o:] un *ū*, *ū* [u:] ir bemolēti [+ bemolēti].

Sk. arī *diezēts*.

beneficiens sk. *ieguvējs*

berzenis sk. *frikatīvs līdzskanis*

bezkopas teikums

a. *zero-part sentence**

v. *gliedloser Satz* m

kr. *бессоставное предложение*

Teikums, kurā nav gramatiskā centra un kura sakars ar vārdiem citos konteksta teikumos ir nepredikatīvs, piemēram, *Acu priekšā mirgo spilgta ainava. Zaļos, sulīgos toņos*. Mūsdienu latviešu sintaksē bezkopas teikumi ietilpst konsituatīvi saistītu izteikumu kategorijā. ◊ *bezkopas teikuma centrālais loceklis*

Sk. arī *konsituatīvi saistīts izteikums*.

bezpersonas darbības vārds, bezpersonas verbs

a. *impersonal verb*

v. *unpersönliches Verb* n, *Impersonale* n

kr. *безличный глагол*

Darbības vārds, kura nosauktai darbībai parasti nav veicēja un kuru lieto tikai vienskaitļa vai daudzskaitļa 3. personā, piemēram, latviešu valodā: *Šobrīd līst. Snieg jau divas dienas. Rudenos strauji tumst.*

Sk. arī *vienpersonas darbības vārds*.

bezpersonas teikums

a. *impersonal sentence*

v. *Impersonalsatz* m

kr. *безличное предложение*

Vienkopas teikums, kurā nosaukts process, nenosaucot darītāju, un kurā galvenā locekļa funkcijā ir bežpersonas darbības vārds trešās personas formā, piemēram, *Snieg. Krēslo. Mums šodien veicas*. Mūsdienu latviešu sintaksē termins nav aktuāls.

Sk. arī *vienkopas teikums; bežpersonas darbības vārds*.

bežpersonas verbs sk. *bežpersonas darbības vārds*

bežrakstu valoda

a. *unwritten language*

v. *schriftlose Sprache* f

kr. *бесписьменный язык*

Valoda, kurai nav grafisku rakstzīmju sistēmas runas pierakstīšanai, piemēram, svanu valoda Gruzijas ziemeļrietumos.

Sk. arī *rakstu valoda*.

biedruzīme

a. —

v. *Bindestrich* m, *Kopulativstrich* m

kr. *двойной дефис**

Rakstzīme, ko veido divas paralēlas horizontālas vai nedaudz ieslīpas defisgaruma svītriņas (= *z*) un kas lietota vecākajos rakstu avotos galvenokārt vārdu saistījuma parādīšanai, piemēram, *dziesmu-grāmata, svēta-diena, Vakara-Eiropa*. Mūsdienu latviešu literārās valodas rakstos līdzīgā funkcijā biedruzīmi aizstājusi defise.

Sk. arī *defise*.

biežuma vārdnīca

a. *frequency dictionary*

v. *Häufigkeitwörterbuch* n

kr. *частотный словарь*

Vārdnīca, kurā sniegti statistikas dati par attiecīgās valodas vārdu, gramatisko formu, atvasinājumu lietošanas biežumu dažādos rakstu avotos. Vārdus un citus valodas elementus biežuma vārdnīcā grupē pēc lietošanas biežuma un/vai pēc alfabēta, norādot lietošanas biežumu.

Sk. arī *vārdnīca*.

bifonēma

a. *biphoneme*

v. *Doppelphonem* n

kr. бифонема

Fonoloģiska vienība, ko veido divas fonēmas, piemēram, latviešu valodā bifonēmas ir divskaņi *ai, au, ei, eu, iu, oi, ou, ui*.

Sk. arī *monofonēma*.

biheivioristiskā valodniecība, biheivioristiskā lingvistika

a. *behaviouristic linguistics*

v. *behavioristische Linguistik* f

kr. *бихевиористическая лингвистика*

Valodniecības virziens, kas balstās uz biheiviorisma atziņām psiholoģijā un kas runu, tāpat kā visu cilvēka uzvedību, traktē tikai kā tiešu reakciju uz stimulu, atsakoties no novērošanai nepieejamu apziņas procesu analīzes.

Sk. arī *valodniecība*.

bilabiāla skaņa

a. *bilabial sound*

v. *Bilabial[laut]* m

kr. *билабиальный звук*

Skaņa, kuru izrunājot saskaras abas lūpas. Latviešu literārajā valodā bilabiāli ir līdzskaņi *b, m, p*.

Sk. arī *labiāla skaņa*.

bilaterāls spraudzenis

a. *bilateral approximant*

v. *bilateraler Engellaut* m

kr. *билатеральный целевой согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot aktīvais runas orgāns (mēle), tuvojoties kādam no pasīvajiem runas orgāniem, pilnīgi noslēdz eju elpas plūsmi vokālā trakta vidū, bet atstāj spraugu aktīvā runas orgāna abos sānos. Latviešu valodā bilaterāli spraudzeņi ir līdzskaņi *l* un *l* [ʎ].

Sk. arī *spraudzenis; laterāls spraudzenis; unilaterāls spraudzenis*.

bilingvālā izglītība

a. *bilingual education*

v. *zweisprachige Ausbildung* f

kr. *бilingвальное образование*

Izglītība, kuras ieguvē mācību procesā tiek lietotas divas mācībvalodas, piemēram, gadījumos, kad minoritātes bērni izglītību iegūst gan valsts, gan attiecīgās minoritātes valodā.

bilingvisms sk. divvalodība

bilingvs, divvalodīgais**a.** *bilingual***v.** *Zweispachige[r]* m, f**kr.** *двухязычный, билингв*

Cilvēks, kas noteiktās funkcijās un situācijās spēj lietot divas valodas, tās nejaucot. Katras valodas prasmes līmenis var būt atšķirīgs.

bilžu vārdnīca sk. *attēlu vārdnīca****blakusjēdziens*****a.** *coordinate concept***v.** *Nebenbegriff* m**kr.** *смежное понятие*

Viens no diviem (vai vairākiem) savstarpēji norobežojamiem jēdzieniem, kas pakārtoti vienam un tam pašam tuvākajam virsjēdzienam. Izvēloties blakusjēdzienu terminus, cenšas katrā no tiem ietvert attiecīgo specifisko (norobežojošo) pazīmi un, ja iespējams, izteikt to arī saskaņotā vārdformā, piemēram, virsjēdzienam 'plūde' pakārtotie blakusjēdzieni, ko norobežo pazīme 'plūšanas ātrums', izteikti ar salikterminiem *ātrplūde* un *lēnplūde*.

Sk. arī *apakšjēdziens*; *virsjēdziens*.

blakustermins**a.** *coordinate term***v.** *Nebenterminus* m**kr.** *смежный термин*

Terminu sistēmas hierarhijā — viens no diviem vai vairākiem blakusjēdzienu terminiem, kas pakārtoti vienam un tam pašam tuvākajam virsterminam, resp., virsjēdziena terminam, un kas savstarpēji norobežojami pēc vienas un tās pašas pazīmes, piemēram, virsterminam *plūsma* pakārtoti blakustermini *augšupplūsma* un *lejupplūsma*, kas savstarpēji norobežoti pēc 'plūšanas virziena' pazīmes.

Sk. arī *blakusjēdziens*; *virstermins*; *apakšstermins*.

blīvējums**a.** *coordinated word group****v.** *Häufung* f**kr.** *уплотнение*

Vārdnīca, ko veido vairāki leksiski atšķirīgi vārdi, piemēram, *kalni un lejas*; *viens vai otrs, vai trešais*; *ilgi un negribīgi*.

Sk. arī *vārdnīca*; *divkāršojums*.

Braila raksts sk. *neredzīgo raksts***brīvā vārdu secība, brīvā vārdu kārtā**a. *free word order*v. *freie Wortfolge* fkr. *свободный порядок слов*

No vārdformu sintaktiskās funkcijas neatkarīga brīvi maināma vārdu secība teikumā. Latviešu valodā ir relatīvi brīva vārdu secība, piemēram, *Es uz galda redzēju grāmatu. Es redzēju grāmatu uz galda. Uz galda es redzēju grāmatu. Grāmatu es redzēju uz galda.* Vārdu secību nosaka galvenokārt teikuma aktuālais dalījums.

Sk. arī *saistītā vārdu secība; teikuma aktuālais dalījums.*

brīvais akcents sk. *brīvais uzsvars***brīvais tulkojums**a. *free translation*v. *freie Übersetzung* fkr. *свободный перевод*

Vienas valodas teksta tulkojums citā valodā, atveidojot galveno saturu, jēgu, būtību, bet necenšoties precīzi saglabāt oriģinālvalodas (vai avotvalodas) jēdzieniskās detaļas, emocionāli ekspresīvās nianšes un sintaktisko konstrukciju.

Sk. arī *burtiskais tulkojums.*

brīvais uzsvars, brīvais akcentsa. *free stress, free accent*v. *freier Wortakzent* mkr. *свободное ударение, свободный акцент*

Vārda uzsvara sistēma, kurā uzsvars nav saistīts ar kādu pēc secīguma noteiktu zilbi. Brīvais uzsvars ir, piemēram, krievu valodā: *мама* ['mamā], *сестра* [ses'trā].

Sk. arī *saistītais uzsvars.*

burtiskais tulkojumsa. *literal translation, word-for-word translation*v. *wörtliche Übersetzung* fkr. *дословный перевод*

Vienas valodas teksta tulkojums citā valodā, mehāniski aizstājot oriģinālvalodas (vai avotvalodas) vārdus ar tulkojumvalodas ekvivalen-

burtkopa

tiem un parasti saglabājot oriģinālvalodas (vai avotvalodas) konstrukciju.
Sk. arī *brīvais tulkojums*.

burtkopa

- a.** *letter combination*
v. *Buchstabengruppe* f
kr. *буквосочетание*

Divi vai vairāki burti, ko izrunā kā vienu fonēmu, piemēram, *dz* latviešu valodā, *sch* vācu valodā.

Sk. arī *digrafs*.

burtraksts, fonts

- a.** *font*
v. *Schrift* f
kr. *шриф*

Noteikta grafiskā veidola rakstzīmju kopa. ◇ *stāvais burtraksts*; *slīpais burtraksts*; *treknais burtraksts*.

burts

- a.** *letter*
v. *Buchstabe* m
kr. *буква*

Grafiska zīme valodas skaņas vai skaņu kopas apzīmēšanai rakstos. Latviešu valodā skaņu var apzīmēt viens burts (*a*, *b*), burts ar diakritisku zīmi (*ā*, *č*, *ķ*) vai burtkopa (*dz*, *dž*) un viens burts var apzīmēt vairākas skaņas, piemēram, burts *o* apzīmē trīs skaņas: [o], [o:], [uo]. ◇ *mazais burts*; *sākumburts*

būtiskā pazīme

- a.** *essential feature*
v. *wesentliches Merkmal* n
kr. *существенный признак*

Pazīme, kas ir nepieciešama un pietiekama jēdziena izpratnei un jēdzieniski atbilstošākā termina izvēlei. Jēdzienu un terminu hierarhijas sistēmā parasti cenšas noteikt un ietvert terminā divas jēdziena būtiskās pazīmes — virsjēdziena pazīmi (vertikālo) un apakšjēdziena pazīmi (horizontālo), piemēram, terminā *vienkāršs teikums* vertikālā pazīme ietverta terminelementā *teikums*, bet horizontālā, kas atšķir vienāršo teikumu no saliktā, — terminelementā *vienkāršs*.

celma saliktenis**a.** *stem compound****v.** *Stammkompositum n***kr.** *основосложное слово**

Latviešu valodniecības vēsturē — saliktenis, kura pirmajā komponentā saglabāta vēsturiskā patskaņu celma forma, pēc kuras nomenus dalīja locīšanas sistēmās, piemēram, *plika dīda* (*o*-celma forma), *abrākasis* (*ā*-celma forma), *tridekšnis* (*i*-celma forma), mājvārds *Gudraveči* (*o*-celma forma). Mūsdienās vecie celma salikteni sastopami vairs tikai atsevišķos gadījumos un termins *celma saliktenis* (vēsturiskajā izpratnē) kļuvis neaktuāls.

Sk. arī *locījuma saliktenis*.

celms**a.** *stem***v.** *Stamm m***kr.** *основа*

Vārda vai vārdformas daļa bez galotnes, piemēram, vārdu *liepa*, *novakare*, *laimīgs* celmi ir *liep-*, *novakar-*, *laimīg-*, vārdformu *saulei*, *zaļajam*, *iedomājusies* celmi ir *saul-*, *zaļ-*, *iedomājus-*.

Sk. arī vārda *celms*; vārdformas *celms*; *pirmatnīgs celms*; *atvasināts celms*; *formveidošanas celms*; *vārd darināšanas celms*.

cēloņa apstākļa palīgteikums**a.** *causal clause***v.** *Kausalsatz m***kr.** *причинное придаточное [предложение]*

Palīgteikums, kas izsaka virsteikumā izteiktā satura cēloni. Šādu palīgteikumu ievada saikļi *tāpēc ka*, *tādēļ ka*, *ka* vai *tā kā*, piemēram, *Atnācu tāpēc, ka tu rīt aizbrauksi. Tā kā bija tumšs, nolēmu pārņakšņot tepat.*

Sk. arī *apstākļis*.

centum valoda sk. *kentumvaloda***ciešā domuzīme** sk. *vienotājdomuzīme***ciešamā kārtā, pasīvs****a.** *passive voice***v.** *Passiv n***kr.** *страдательный залог*

Darbības vārda kārtā, kas izsaka uz objektu vērstu darbību, parasti tieši nenosaucot darbības subjektu, piemēram, *pele tiek ķerta; grāmata tika lasīta; dziesma tiks dziedāta*. Latviešu valodā ciešamās kārtas sintaktiskajā konstrukcijā darbības objekts nominatīvā ir teikuma priekšmets. Ciešamās kārtas formas latviešu valodā ir analītiskas, tās veido lokāmais ciešamās kārtas pagātnes divdabis kopā ar palīgdarbības vārdu *tikt*, senāk arī *tapt, kļūt*. Darāmās un ciešamās kārtas pretstatījums latviešu valodā iespējams tikai tiešajiem pārejošajiem darbības vārdiem.

Sk. arī *darāmā kārtā; vidējā kārtā; tiešais darbības vārds; pārejošs darbības vārds; analītiska forma*.

ciešamās kārtas divdabis, pasīvais particips

a. *passive participle*

v. *passives Partizip n*

kr. *причастие страдательного залога*

Divdabis, kas izsaka pasīvas, ar darbības objektu saistītas darbības nozīmi, piemēram, *ravējama dobe, apliets dārzs*. Priekšmets, uz ko attiecas ciešamās kārtas divdabis, nav divdabja nosauktās darbības veicējs.

Sk. arī *darāmās kārtas divdabis*.

cietās aukslējās

a. *palate, hard palate*

v. *Palatum n, harter Gaumen m*

kr. *твёрдое нёбо*

Mutes dobuma augšējā cietā siena no alveolām līdz mīkstajām aukslējām. Ja artikulācijas vieta ir pie cietajām aukslējām, veidojas palatāla (t. i., mīksta) skaņa.

Sk. arī *mīkstās aukslējās; palatāla skaņa; mīksts līdzskanis*.

cietējs, pacienss

a. *patient*

v. *Patiens n*

kr. *пациент*

Semantiskā loma — situācijas dalībnieks, kas pakļauts darbībai. Parasti darbības rezultātā mainās cietēja īpašības, stāvoklis vai novietojums. Latviešu valodā cietēju visbiežāk izsaka ar papildinātāju akuzatīvā (*Saule izkausēja ledu. Viņš nocirta krūmus. Jānis nolika krūzīti uz galda*), retāk — ar teikuma priekšmetu (*Krūzīte ir nolikta uz galda*).

Sk. arī *semantiskā loma; teikuma priekšmets; papildinātājs*.

ciets līdzskanis

a. *hard consonant*v. *harter Konsonant* mkr. *твёрдый согласный*

Līdzskanis, kura izrunā mēle nav pie cietajām aukslējām. Piemēram, latviešu literārajā valodā cieti ir līdzskaņi *b, c* [ts], *č* [tʃ], *d, dz* [dʒ], *dž* [dʒʃ], *f, g, h* [x], *k, l, m, n, p, r, s, š* [ʃ], *t, v, z, ž* [ʒ].

Sk. arī *mīksts līdzskanis*.

cilme

a. *origin*v. *Herkunft* fkr. *происхождение*

Valodniecībā — kādas valodas vienības, visbiežāk vārda vai tā sastāvdaļas, izcelšanās. ◊ *vārda cilme*; *aizguvuma cilme*; *nezināmas cilmes vietvārds*; *latīņu cilmes sakne*; *grieķu cilmes vārddāļa*

Sk. arī *etimons*.

cilmvaloda

a. *language of origin*v. *Herkunftssprache* fkr. *язык-первоисточник*

Valoda, kurā varētu būt radies vai ir pirmo reizi konstatēts vārds vai tā sastāvdaļa. Eiropas valodu areālā daudzu internacionālismu un citu aizguvumu vai to vārddāļu cilmvaloda ir latīņu vai grieķu valoda. Piemēram, latviešu valodā vārds *humors* ir aizgūts no angļu valodas, bet tā cilmvaloda ir latīņu valoda (lat. *umor* 'mitrums').

Sk. arī *etimons*.

cirkumfikss

a. *circumfix*v. *Zirkumfix* nkr. *циркумфикс*

Afikss, kuru veido abpus saknei novietoti morfēmiski elementi, kas kopīgi izsaka noteiktu leksisku vai gramatisku semantiku, piemēram, vācu valodā ar cirkumfiksu tiek veidotas darbības vārda pagātnes divdabja formas *ge-frag-t* 'jautājis', *ge-fang-en* 'ķēris' atšķirībā no nenoteiksmes formām *frag-en* 'jautāt', *fang-en* 'ķert'. Latviešu valodā pēkšņas, negaidītas darbības nozīmes izteikšanā tiek izmantota priedēkļa un atgriezeniskās galotnes kombinācija: *čabēt* — *ie-čabē-ties*,

sāpēt — *ie-sāpē-ties*, smelgt — *ie-smelg-ties*. Šajā nozīmē tiek lietots arī termins *ambifikss*.
Sk. arī *konfikss*.

cirkumflekss

- a. *tilde*
- v. *Tilde f*
- kr. *тильда*

Zīme (~), ko latviešu tradicionālajā fonētiskajā transkripcijā lieto stieptās zilbes intonācijas apzīmēšanai virs burta, piemēram, [sau̯l[~]]. Dažās valodās šo zīmi lieto arī citu zilbes intonāciju apzīmēšanai.

citnozīmes saliktenis sk. *bahuvrihi*

citvalodas iespraudums

- a. *foreign [phrase] insertion*
- v. *fremdsprachlicher Einschub m*
- kr. *иностранная цитата, иностранное вкрапление*

Tekstā iekļauts vārds, relatīvi stabila vārdkopa vai neliels izteikums no šī teksta valodas atšķirīgā valodā. Parasti šo terminu lieto, lai apzīmētu runātā tekstā izmantotu runas segmentu citā valodā, ja saistībā ar šo izmantojumu runātājs nav mainījis valodas kodu.
Sk. arī *koda maiņa*.

citvalodisms

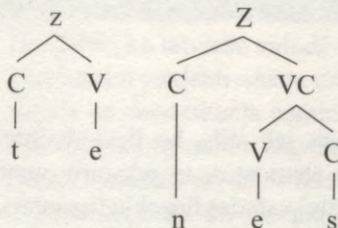
- a. *national borrowing**
- v. *fremdsprachliches Wortgut n*
- kr. *иностранная лексическая единица**

Aizgūts vārds vai cita leksiska vai frazeoloģiska vienība, kuras cilme saistīta ar konkrētu nacionālo valodu un kurā atšķirībā no aizguvējvalodā asimilētajiem aizguvumiem parasti ir saglabājušās devējvalodai raksturīgas citvalodiskās pazīmes, piemēram, aizguvējvalodai neparastas skaņu kopas (sal. latviešu valodā *kompjūters, tjūnings*).

CV teorija, skeleta rindas teorija

- a. *CV theory, skeletal tier*
- v. *CV-Theorie f*
- kr. *CV теория**

Fonoloģijas teorija, kurā par pamatu izmantota līdzskaņu jeb konsonantu (C) un vokāļu (V) pozīciju secība zilbes (z) struktūrā. Tipiskākais zilbes veids ir CV. Piemēram, vārdu *te* un *nes* attēlojums pēc CV teorijas:

Sk. arī *zilbe*; *līdzskanis*; *vokālis*.

čuksttulkošana

a. *chuchotage, whispered interpreting*

v. *Flüster-Dolmetschen* n

kr. *шепчтение*

Sinhronā tulkošana, kurā tulks sēž (vai stāv) blakus klausītājam un sinhroni čukst pārtulkoto tekstu. Izmanto nelielos pasākumos vai nelielam skaitam klausītāju.

dabiskā grupa

a. *natural class*

v. *natürliche Gruppe* f

kr. *естественная группа**

Fonoloģijā — fonēmu kopa, kuras pamatā ir raksturojums pēc vienas vai vairākām šķīrēj pazīmēm. Raksturojumu pēc šķīrēj pazīmēm apzīmē ar + vai –, un to uzrāda kvadrātiekvās, piemēram, pēc balsīguma fonēmas ir: [+ balsīgas] vai [– balsīgas], pēc konsonantiskuma: [+ konsonantiskas] vai [– konsonantiskas]. Dabiskās fonēmu grupas raksturošanai kopumā ir nepieciešams mazāk pazīmju nekā katras atsevišķas šīs grupas fonēmas raksturošanai. Latviešu valodā, piemēram, priekšējo patskaņu fonēmu grupa ir [– konsonantiska], [+ sonoranta], [+ zilbiska], [+ priekšēja], savukārt, piemēram, šīs grupas fonēma /æ/ ir [– konsonantiska], [+ sonoranta], [+ zilbiska], [+ priekšēja], [– augšēja], [+ zema], [– gara].

Sk. arī *fonoloģiskā zīme*; *šķīrēj pazīme*.

dabiskā valoda

a. *natural language*

v. *natürliche Sprache* f

kr. *естественный язык*

Ilgstošas dabiskas attīstības rezultātā izveidojusies valoda. Pretstats — mākslīgā valoda.

Sk. arī *mākslīgā valoda*.

daiļliterāras stils

- a. *belles-lettres style*
v. *Stil m der Belletristik f*
kr. *художественный стиль*

Funkcionālais literārās valodas paveids jeb stils, ko lieto daiļliteratūrā. Daiļliteratūrā izmanto visu citu stilu elementus, to raksturo emocionāli ekspresīvu un aktualizētu (arī okazionālu) valodas līdzekļu lietojums, tropu un stilistisku figūru izmantojums. Daiļliteratūras valoda ir daudzveidīga, tāpēc mūsdienu stilistikā to ne vienmēr uzskata par vienu stilu. Sk. arī *funkcionālais stils; trops; stilistiska figūra*.

daiļliterāras valoda

- a. *language of fiction*
v. *Literatursprache f*
kr. *язык художественной литературы*

Valoda, ko lieto kā dzīves tēlaina atspoguļojuma līdzekli dažādu žanru daiļdarbos. Sk. arī *publicistikas valoda; zinātnes valoda*.

dalāmais ģenitīvs

- a. *partitive genitive*
v. *partitiver Genitiv m, genitivus partitivus (m)*
kr. *родительный разделительный, родительный части*

Ģenitīvs, kas norāda uz daļu no veselā vai arī to, ka darbība aptver priekšmetu daļēji, piemēram, latviešu valodā *tase kafijas, desmit koku, gribēt siera*. Sk. arī *ģenitīvs; partitīvs*.

dalīšana zilbēs, sillabifikācija

- a. *syllabification*
v. *Silbentrennung f*
kr. *деление на слоги*

Zilbju robežu noteikšana. Latviešu literārajā valodā dalīšanu zilbēs ietekmē maksimālā zilbes sākuma princips, sonoritātes princips, kā arī pārnesumpārdales princips, t. i., vārdu dalīšana pārņemšanai jaunā rindā, piemēram, *ceplis* [tse.plis] un [tsep.lis]. Sk. arī *zilbe; sonoritāte; pārnesumpārdales; maksimālais zilbes sākums*.

daļēji lokāmais divdabis, daļēji deklinējamais particips

- a. *semi-declinable participle*
v. *teilweise deklinierbares Partizip n*

kr. *полупричастие*

Divdabis, ko latviešu valodā veido, darbības vārda nenoteiksmes celmam pievienojot piedēkli *-dam-*, un kam ir tikai vīriešu un sieviešu dzimtes vienskaitļa un daudzskaitļa nominatīva formas, piemēram, *aug-t — aug-dam-s, aug-dam-a, aug-dam-i, aug-dam-as*; *smie-ties — smie-dam-ies, smie-dam-ās*. Daļēji lokāmais divdabis izsaka darbību, kas notiek vienlaicīgi ar teikuma galveno darbību, un tam parasti ir apstākļa funkcija, piemēram, *Meitenes gāja pa ielu, jautri smiedamās un ēzdamās saldējumu*.

Sk. arī *lokāmais divdabis*; *nelokāmais divdabis*; *darāmās kārtas divdabis*; *tagadnes divdabis*.

darāmā kārta, aktīvs

a. *active voice*

v. *Aktiv n*

kr. *действительный залог*

Darbības vārda kārta, kas izsaka subjekta mērķtiecīgi veiktu un uz objektu vērstu darbību, piemēram, *Tēvs lasa grāmatu. Kaķis ķer peli. Mēs dziedam dziesmu*. Darāmā kārta balstās uz pārejošiem darbības vārdiem, tās sintaktiskajā konstrukcijā darbības subjekts nominatīvā ir teikuma priekšmets, darbības objekts akuzatīvā — papildinātājs. Darāmajai kārtai nav īpašu gramatisko formantu, darāmās kārtas formas ir darbības vārda izteiksmes un laika formas. Mūsdienu latviešu valodas gramatikā darāmajai kārtai ietilpina arī nepārejošos un atgriezeniskos darbības vārdus.

Sk. arī *ciešamā kārta*; *vidējā kārta*.

darāmās kārtas divdabis, aktīvais particips

a. *active participle*

v. *aktives Partizip n*

kr. *причастие действительного залога*

Divdabis, kas izsaka aktīvas, ar darbības subjektu saistītas darbības nozīmi, piemēram, *plaukstošs zars, izsalcis kaķēns*. Priekšmets, uz ko attiecas darāmās kārtas divdabis, ir divdabja nosauktās darbības veicējs.

Sk. arī *ciešamās kārtas divdabis*.

darbības lietvārds, nomen actionis

a. *action noun, nomen actionis*

v. *nomen actionis (n)*

kr. *имя действия*

Deverbāls lietvārds, kam ir darbības procesa vai rezultāta nozīme, piemēram, latviešu valodā *lasīšana, dziedājums, kritiens, rīboņa*.

Sk. arī *darītājlitvārds*.

darbības vārda saliktenis

a. compound verb

v. Verbalkompositum n

kr. сложный глагол

Darbības vārds, kas darināts no verbālas vārdkopas ar apstākļa vārdu atkarīgajā komponentā (parasti mainot vārdkopas komponentu secību), piemēram, *skatīt cauri* — *caurskatīt*, *šaut cauri* — *cauršaut*, *braukt prom* — *prombraukt*, *nākt šurp* — *šurpnākt*, *lādēt lejup* — *lejuplādēt*, *labi patikt* — *labpatikt*.

darbības vārds, verbs

a. verb

v. Verb n, Tätigkeitswort n

kr. глагол

Vārdšķira, kas izsaka darbību vai stāvokli un kam ir personas, laika, izteiksmes, veida un kārtas gramatiskā kategorija, teikumā tam parasti ir izteicēja funkcija, piemēram, *Meitene lasa grāmatu. Visu nedēļu ir spīdējusi saule. Jaunā ēka jau esot uzcelta*. Darbības vārdi veido semantisku un gramatisku pretstatu nomeniem.

Sk. arī *personas kategorija*; *laika kategorija*; *izteiksmes kategorija*; *veida kategorija*; *kārtas kategorija*.

darinājums, vārddarinājums

a. word formative

v. Wortbildung f

kr. производное слово, произведенное слово*

Kopīgs nosaukums atvasinātiem vārdiem un salikteņiem.

Sk. arī *atvasināts vārds*; *saliktenis*.

darināšana sk. vārddarināšana

darītājlievārds, nomen agentis

a. agent noun, nomen agentis

v. nomen agentis (n)

kr. имя деятеля

Deverbāls lietvārds, kam ir darbības veicēja nozīme, piemēram, latviešu valodā *zvejnieks*, *ēdājs*, *nesējs*, *dziedātājs*, *laistītājs*, *smalcinātājs*.

Sk. arī *darbības lietvārds*.

darītājs, agenss

a. agent

v. *Agens* nkr. *агент*

Semantiskā loma — aktīvs, parasti ar gribu un apziņu apveltīts situācijas dalībnieks, darbības veicējs, piemēram, *Sportists skrien. Māsa izstāstīja pasaku. Kaķis lok pienu*. Darītājs ir viens no subjekta veidiem, un to parasti izsaka ar teikuma priekšmetu.

Sk. arī *semantiskā loma*; *subjekts*; *teikuma priekšmets*.

darītājpārveids sk. *darītājlietvārds*

datīvs

a. *dative*v. *Dativ* mkr. *дательный падеж*

Locījums, kas izsaka darbības uztvērēju, arī nolūku, piemēram, latviešu valodā *man salst, man jāstrādā; sūtīt draugam vēstuli, dot bērnam ābolu; preces patēriņam*.

Sk. arī *locījuma kategorija*; *locījums*; *absolūtais datīvs*.

datorlingvistika

a. *computational linguistics*v. *Computerlinguistik* fkr. *компьютерная лингвистика*

Starpdisciplināra zinātnes nozare, kurā pēta un pilnveido valodas izmantošanu un reproducēšanu elektroniskajos informācijas tehnoloģijas līdzekļos, kā arī pēta dažādus valodas aspektus, izmantojot dator tehnoloģiju.

datorizētā tulkošana

a. *computer-aided translation, computer-assisted translation, CAT*v. *computerunterstützte Sprachübersetzung* fkr. *автоматизированный перевод*

Avotteksta tulkošana mērķvalodā, tulkotājam izmantojot datora programmatūras iespējas, piemēram, dators piedāvā variantus, no kuriem tulkotājs izvēlas atbilstošāko.

Sk. arī *mašīntulkošana*.

datubāze

a. *database*v. *Datenbasis* f, *Datei* fkr. *база данных*

Savstarpēji saistītu informacionālu objektu tematisks kopums, kas ar speciālas pārvaldības sistēmas starpniecību izveidots un organizēts tā, lai nodrošinātu tajā ievadītās informācijas izguvi, veiktu tās atlasī un kārtošanu. ◇ *terminu datubāze*

daudzkārtējs veids, iteratīvs veids

a. *iterative aspect*

v. *Iterativ n*

kr. *многократный вид, итеративный вид*

Veids, kas izsaka atkārtotu vai daudzkārtēju darbību pretstatā vienkārtējai darbībai, piemēram, latviešu valodā iteratīva veida darbības vārdi ir *nēsāt, deldēt, kāpelēt*.

Sk. arī *vienkārtējs veids*.

daudznozīmīgums, polisēmija

a. *polysemy*

v. *Polysemie f, Mehrdeutigkeit f*

kr. *многозначность, полисемия*

Vairāku savstarpēji saistītu nozīmju piemītība vienai valodas vienībai (morfēmai, vārdam, vārdformai, frazeoloģismam, teikumam), piemēram, vārdam *sirds* ir nozīmes ‘centrālais asinsrites orgāns’, ‘cilvēka psihs, rakstura, personības emocionālo, morālo īpašību kopums’, ‘centrālā, visnozīmīgākā (piemēram, teritorijas) daļa’, ‘spēļu kāršu suga, ko apzīmē ar sarkanu sirdsveida zīmi’. Konkrētā lietojumā parasti īstenojas tikai viena nozīme. Terminoloģijā termins ir daudznozīmīgs, ja tam vienā un tai pašā nozarē ir divas vai vairākas nozīmes, piemēram, *terminoloģija* (‘terminu kopums’ un ‘terminzinātne’). ◇ *leksiskais daudznozīmīgums; gramatiskais daudznozīmīgums*

Sk. arī *viennozīmīgums*.

daudzpunkte

a. *dots*

v. *Auslassungspunkte, Gedankenpunkte*

kr. *многоточие*

Pieturzīme (...), kas galvenokārt izmantojama stilistiskos nolūkos. Teikuma beigās daudzpunkte norāda uz iespējamu domas turpinājumu vai zemtekstu. Daudzpunkte starp teikuma vārdiem var atspoguļot pauzes, iezīmēt stilistisku norobežojumu. Ar daudzpunkti parāda arī, ka nav pabeigts kādu parādību uzskaitījums.

Sk. arī *pieturzīme*.

daudzskaitlinieks

a. pluralia tantum, noun used only in plural

v. Pluraletantum n

kr. слово, употребляемое только во множественном числе

Lietvārds, ko parasti lieto tikai daudzskaitlī, piemēram, *drupas*, *dzirnavas*, *kāzas*, *milti*.

Sk. arī *vienskaitlinieks*.

daudzskaitlis

a. plural

v. Plural m; Mehrzahl f

kr. множественное число

Skaitļa forma, kas norāda uz kaut ko, kas ir vairāk nekā viens, piemēram, lietvārda un darbības vārda daudzskaitļa formas *kok-i*, *las-ām* pretstatā vienskaitļa formām *kok-s*, *las-u*.

Sk. arī *skaitļa kategorija*; *skaitlis*; *vienskaitlis*; *divskaitlis*.

daudzvalodība, multilingvisms

a. multilingualism

v. Vielsprachigkeit f, Multilingualismus m

kr. многоязычие, мультилингвизм

Stāvoklis, kad noteikta sabiedrība, tās daļa vai atsevišķs indivīds prot un saziņā lieto vairākas (vismaz trīs) valodas.

Sk. arī *divvalodība*.

deantroponimizēšanās, deantroponimizācija

a. deanthroponymization*

v. Deanthroponymisierung f

kr. деантропонимизация

Personvārda, respektīvi, antroponīma, pārtapšana par cita veida īpašvārdu vai sugasvārdu, piemēram, *Herkules* > auzu pārslu paveida nosaukums *Herkules*, *Jānis* > vasaras saulgriežu svētki *Jāņi*, *Jānītis* > *jānīši* (augš).

Sk. arī *deonimizēšana*; *antropomorfizēšanās*; *apelatīvācija*.

debitīvs sk. vajadzības izteiksme**deetimoloģizēšanās, deetimoloģizācija**

a. deetymologization, demotivation

v. Deetymologisierung f

kr. деэтимологизация

Vārddarināšanas motivācijas zudums, piemēram, ir zudusi motivācija starp

definīcija

vārdu *tūkt* un tā motivēto vārdu *tauki*.

Sk. arī *iekšējā forma*.

d

definīcija

a. *definition*

v. *Definition* f

kr. *дефиниция*

Jēdziena un termina izpratnes formulējums, kas parasti ietver jēdziena būtiskās (nepieciešamās un pietiekamās) pazīmes un atšķir to no citiem (saistītiem) jēdzieniem; formulējums, kas īsi raksturo kādu reāliju, norādot uz tās būtiskajām pazīmēm.

Sk. arī *skaidrojums*.

definītvā funkcija sk. apzīmētājfunkcija

defise

a. *hyphen*

v. *Bindestrich* m, *Divis* n

kr. *дефіс*

Rakstzīme (-), ko lieto, lai parādītu vārda dalījumu zilbēs (*sa-nāk-ša-na*, *pa-kār-to-jums*) vai morfēmās (*saul-e*, *pa-cel-t*), vārda daļas, burta vai burtkopas izlaidumu (*b-ba* 'biedrība', *pr-ks* 'priekšnieks'), kā arī minot tekstā atsevišķas vārda daļas (*-īg-*, *-isk-*, *-niek-*), atkārtojot un savienojot interjekcijas (*Ha-ha-ha!* *Pēk-pēk!* *Pliku-plaku!*), arī saistot vārdus vienā jēdzieniskā vienībā (*ķemmes-bedrīšu kultūra*, *kloķa-klaņa mehānisms*), pierakstot dubultuzvārdus (*Saule-Sleine*, *Jansons-Brauns*). Citās valodās (piemēram, angļu un krievu valodā) defises lietojums ir plašāks.

Sk. arī *defissavienojums*; *defiskopa*; *defiskoptermīns*.

defiskopa

a. *hyphenated compound**

v. *Diviswort* n

kr. *сложносоставное слово*

Salikta leksiska vienība (vārdu savienojums), kurā komponenti parasti saistīti sakārtojumā un savienoti ar defisi. Terminoloģijā defiskopai var būt patstāvīga termina funkcija, piemēram, *sūknis-sprausla*, un to var izmantot arī kā vārdkoptermina raksturotājkomponentu, piemēram, *sārma-skābes akumulators*, *kāpostu-seleriju-ābolu salāti*. Defiskopas vairāk raksturīgas citām valodām, piemēram, angļu un krievu valodai, sal.: kr. *слово-основа* — latv. *patatvārds*, kr. *язык-источник* — latv. *avotvaloda*.

Sk. arī *leksiska vienība*; *vārdu savienojums*; *vārdkopa*; *vārdkoptermiņš*; *defissavienojums*; *defiskoptermiņš*.

defiskoptermiņš

a. *hyphenated term**

v. *Divisterminus* m

kr. *термин-дефисное сочетание*

Salikts termiņš, kas izteikts ar defiskopu. Latviešu valodas valodniecības terminoloģijā defiskoptermiņi izmantoti, piemēram, celmu apzīmējumos *a-celms*, *ā-celms*, *i-celms*, *u-celms*.

Sk. arī *vārdkoptermiņš*; *defiskopa*.

defisrakstījums

a. *hyphenation*

v. *Divisschreibung* f

kr. *полуслитное написание, дефисное написание*

Saliktas leksiskas vai sintaktiskas vienības rakstījums, sastāvdaļu saistīšanai izmantojot defisi, piemēram, latviešu valodā *Saule-Sleine*, *Ziemeļreina-Vestfālene*; angļu valodā *state-of-the-art* ('tāds, kas attiecināms uz jaunākiem paņēmieniem, aprīkojumu').

Sk. arī *koprakstījums*; *šķirtrakstījums*.

defissavienojums

a. *hyphenated combination*

v. *Divisgefüge* n

kr. *дефисное сочетание**

Salikta leksiska vienība, kurā starp komponentiem (vārdiem, vārddalām, atsevišķiem burtiem, cipariem vai citām rakstzīmēm) vienotājfunkcijā lietota defise, piemēram, *sūknis-sprausla*; *e-pasts*; *i-celms*; *sab-ba*, *Cib-cib-cib!* *1,3-dioksipropāns*;

Sk. arī *defiskopa*.

deiktisks vārds

a. *deictic word*

v. *deiktisches Wort* n

kr. *дейктическое слово*

Vārds, kura referenci nosaka, balstoties uz runas situāciju: runātāju, adresātu, runas brīdi un vietu, piemēram, teikumā *Tu atbrauci vakar* vārds *tu* nosauc uzrunāto un *vakar* nosauc dienu pirms runas brīža.

Sk. arī *reference*; *runas situācija*.

deklinācija

- a. *declension*
- v. *Deklination* f
- kr. *склонение*

Nomenu (lietvārdu, īpašības vārdu, skaitļa vārdu) un to nozīmē lietotu vārdu (vietniekvārdu, lokāmo divdabju) locīšanas tips — nomenu gramatisko formu kopums un formveidošanas paradigma. Mūsdienu latviešu valodā atkarībā no locīšanas formu sistēmas īpatnībām lietvārdam, piemēram, šķir sešas deklinācijas.

Sk. arī *konjugācija*.

deklinējamais participis sk. *lokāmais divdabis*

deklinēšana

- a. *declension, declining*
- v. *Deklinieren* n
- kr. *склонение*

Nomenu (lietvārdu, īpašības vārdu, skaitļa vārdu) un to nozīmē lietotu vārdu (vietniekvārdu, lokāmo divdabju) locīšana, t. i., gramatisko formu mainīšana dzimtē, skaitlī un locījumā.

Sk. arī *konjugēšana*.

dekodēšana sk. *atkodēšana*

dekompozīcija sk. *pārdalījums*

dekreolizācija

- a. *decreolization*
- v. *Entkreolisierung* f
- kr. *декреолизация*

Hipotētiska parādība (notikums), kad pēc ilgāka laika kreoliskā valoda atgūst savu sākotnējo pirmspidžina valodas stāvokli.

Sk. arī *kreolizācija, pidžins*.

delegāts sk. *klausītājs*

deminutīvs

- a. *diminutive*
- v. *Diminutiv* n; *Verkleinerungsform* f
- kr. *деминутив*

Atvasinājums, kas apzīmē kaut ko mazu vai mazāku salīdzinājumā ar

motivētārvārda nosaukto reāliju. Latviešu valodā lietvārda deminutīvus parasti darina ar piedēkļiem *-iņ-*, *-īt-*, *-el-*, *-ēn-*, *-uk-*, piemēram, *nams* — *namiņš*, *laime* — *laimīte*, *kāja* — *kājele*, *pīle* — *pīlēns*, *brālis* — *brāļuks*. Deminutīvi var izteikt pozitīvu vai negatīvu emocionālo attieksmi, piemēram, *meitiņa*, *dēliņš* un *deputātiņš*, *priekšnieķelis*.

Sk. arī *augmentatīvs*.

denomināls atvasinājums

a. *denominal derivative*

v. *Denominativ[um]* n

kr. *отымённое образование*

Atvasinājums no lietvārda, īpašības vārda vai skaitļa vārda, piemēram, latviešu valodā denomināli ir lietvārdi *liepiņa*, *pagalde*, *maiznieks* (atvasināti no lietvārdiem *liepa*, *galds*, *maize*); *gaišums*, *labestība* (no īpašības vārdiem *gaišs*, *labs*); darbības vārdi *sargāt* (no lietvārda *sargs*); *ciētēt*, *blīvēt* (no īpašības vārdiem *ciets*, *blīvs*); īpašības vārdi *bālgans*, *pavecs* (no īpašības vārdiem *bāls*, *vecs*); *vienīgs* (no skaitļa vārda *viens*).

Sk. arī *deverbāls atvasinājums*.

denotatīvais komponents sk. nozīmes pamatkomponents

denotāts

a. *denotatum*

v. *Denotat* n

kr. *деномат*

Vienveidīgu reāliju grupa, ko valodas vienība nosauc, pamatojoties uz vispārinātu priekšstatu par šo grupu, piemēram, vārda *suns* denotāts ir visas reālijas, uz kurām šo vārdu var attiecināt, respektīvi, visdažādākie suņi. Denotāts ir vārda leksiskās nozīmes pamats.

Sk. arī *reālija*; *referents*.

dentāla skaņa

a. *dental sound*

v. *Dental[laut]* m, *Zahnlaut* m

kr. *дентальный звук*

Skaņa, kuru izrunājot mēle pieskaras zobiem. Mūsdienu latviešu literārajā valodā dentāli ir līdzskaņi *c*, *d*, *dz*, *n*, *s*, *t*, *z*.

deonimizēšana, deonimizācija

a. *deonymization*

v. *Deonymisierung* f

kr. деонимизация

Apelativācija (piemēram, uzvārds *Oms* > *oms*) vai sugasvārda darināšana no īpašvārda, izmantojot vārddarināšanas afiksus (piemēram, *Jāņi* > *jāņošana*).

Sk. arī *apelativācija*; *deonīms*.

deonīms

a. *deonymic word*

v. *Deonym m*

kr. деоним*

Vārds, kas radies, īpašvārdam apelatīvējoties, piemēram, *ampērs*, vai kas darināts no īpašvārda, piemēram, *jezuīts*, *nīčisks*, *jāņot*.

Sk. arī *eponīms*.

deontiskā modalitāte

a. *deontic modality*

v. *deontische Modalität f*

kr. деонтическая модальность

Modalitātes paveids, kas norāda teksta autora attieksmi pret situācijas norisi, parasti izsakot pavēli, aizliegumu, ieteikumu, piemēram, latviešu valodā *Māsai šobrīd jābūt mājās* 'Māsai šobrīd nepieciešams būt mājās'.

Sk. arī *epistēmiskā modalitāte*; *evidenciālā modalitāte*.

deponents darbības vārds, deponents verbs

a. *deponent verb*

v. *Deponens n*

kr. отложительный глагол

Darbības vārds, kam ir tikai ciešamās kārtas formas, bet darāmās vai vidējās kārtas nozīme, piemēram, latīņu valodā *gratulārī* 'apsveikt', *loquī* 'runāt', *fatērī* 'atzīties'.

Sk. arī *pusdeponents darbības vārds*.

derivācija sk. atvasināšana

derivatīvā galotne

a. *derivational ending*

v. *derivative Endung f*

kr. словообразовательное окончание

Galotne, ko izmanto jaunu vārdu atvasināšanā, piemēram, *skābt* — *skāb-e*; *augt* — *aug-s*, *audz-e*; *melns* — *meln-īs*; *labs* — *lab-ī*; *tāls* — *tāl-u*; atvasinājumsalikteņu darināšanā: *bērza lapa* — *bērزلap-e*; *labu sirdi* —

lābsird-is; kalt sudrabu — sudrabkal-is. Latviešu valodniecībā šajā nozīmē lietots arī termins *sufiksālā galotne*.

Sk. arī *fleksācija*.

derivatīvā nozīme

a. *derivational meaning*

v. *derivative Bedeutung f*

kr. *деривационное значение*

Nozīme, ko atvasinājumam piešķir vārddarināšanas afikss, piemēram, *galds* — *galdiņš* (derivatīvā nozīmē ir pamazinājuma nozīme, ko pievieno piedēklis *-iņ-*); *kalns* — *kalnains* (derivatīvā nozīmē ir daudzuma, vairuma nozīme, ko darinājumam pievieno piedēklis *-ain-*).

Sk. arī *vārddarināšanas nozīme*.

derivatīvais dialektisms, afiksālais dialektisms

a. *derivational dialect word*

v. *derivativer Dialektismus m*

kr. *аффиксальный диалектизм*

Dialektisms, kurš atšķiras no literārās valodas ekvivalenta ar vārddarināšanas afiksu. Piemēram, latviešu valodas augšzemnieku dialektā *mēnesnieks* 'mēness', vidus dialekta kursiskajās izloksnēs *līmāt* 'līmēt'.

derivatoloģija

a. *derivatology*

v. *Derivatologie f*

kr. *дериватология*

Vārddarināšanas apakšnozare, kurā pēta atvasināšanas, resp., derivācijas, procesu, atvasinātos vārdus, vārdu atvasināšanas paņēmienus, tipus, modeļus, dažādu vārdšķiru vārdu darināšanas īpatnības u. tml. Dažkārt terminu *derivatoloģija* mēdz lietot paplašinātā nozīmē, attiecinot to uz vārddarināšanu vispār.

Sk. arī *neoloģija; vārddarināšana; atvasināšana*.

derivāts sk. *atvasināts vārds*

desemantizēšanās

a. *desemantization*

v. *Desemantisierung f, Entdeutung f*

kr. *десемантизация*

Valodas vienības (parasti vārda vai morfēmas) sākotnējās nozīmes pilnīgs vai daļējs zudums. Piemēram, latviešu valodā vietniekvārda *visš*

daudzskaitļa ģenitīva forma *visu* vispirms izmantota par salikteņa pirmo daļu (*visuskaistākais*) un pēc tam desemantizējoties kļuvusi par priedēkli *vis-* : *visskaistākais*, *vislabākais*. Arī darbības vārdi saītiņas funkcijā ir desemantizējušies: *Mēs esam gudri. Cilvēks paliek cilvēks.*
Sk. arī *asemantiskums*; *gramatizēšanās*.

deskriptīvā lingvistika sk. *aprakstošā valodniecība*

deskriptīvā metode sk. *aprakstošā metode*

deskriptīvā tulkojumzinātne sk. *aprakstošā tulkojumzinātne*

deskriptors sk. *atslēgvārds*

determinants

a. *determinant*

v. *Determinans* n

kr. *детерминант*

Teikuma palīgloceklis, kas attiecas uz visu teikumu kopumā un nav pakārtots nevienam vārdam resp. teikuma loceklim teikumā. Determinanti visbiežāk atrodas teikuma sākumā. Latviešu valodā tie ir divējādi: determinanti, kas nosauc izjutēju vai to, kuram kas pieder, un ko izsaka ar datīvu, piemēram, *Man salst kājas. Jānim ir liela māja. Meitenei acis iepletās lielākas*, un adverbīālas nozīmes determinanti jeb situanti, piemēram, *Mājā smaržoja pēc sēnēm. Vakarā visa ģimene sapulcējās ap lielo galdu.* Ar datīvu izteiktais determinants latviešu sintaksē saukts arī par netiešo teikuma priekšmetu.

Sk. arī *situants*.

determinatīvs saliktenis

a. *determinative compound*

v. *Determinativkompositum* n

kr. *детерминативное сложное слово*

Saliktenis, kuru motivē vārdkopa saskaņojumā (*vecs tēvs — vectēvs, liels kungs — lielskungs*), pārvaldījumā (*mātes māsa — mātesmāsa*) vai pieklāvumā (*zili zaļš — zilzaļš*).

Sk. arī *kopulatīvs saliktenis*.

determinoloģizēšanās, determinoloģizācija

a. *determinologization*

v. *Determinologisierung* f

kr. *детерминологизация*

Process, kurā kādas nozares termins pāriet vispārlietojamā leksikā. Lietojums terminoloģiskajā funkcijā var saglabāties, piemēram, vārdkopa *ķēdes reakcija* vispārlietojamā valodā pārņemta no ķīmijas terminoloģijas, kur to joprojām lieto arī termina funkcijā.

Sk. arī *terminoloģizēšanās*; *reterminoloģizēšanās*.

detoponimizēšanās, detoponimizācija**a.** *detonymization***v.** *Detonymisierung* f**kr.** *депонимизация*

Vietvārda pārtapšana par cita veida īpašvārdu (ne vietvārdu) vai sugasvārdu, piemēram, upes nosaukums *Venta* > govus vārds *Venta*, novada nosaukums *Kašmira* > *kašmirs* 'viegls vilnas audums'.

Sk. arī *deonimizēšana*; *apelatīvācija*.

devējvaloda, donorvaloda**a.** *donor language***v.** *Gebersprache* f**kr.** *язык-источник заимствования*

Valoda, no kuras citā valodā aizgūta kāda valodas vienība — vārds, vārdkopa, sintaktiska konstrukcija u. tml.

deverbāls atvasinājums**a.** *deverbal derivative***v.** *Deverbativum* n**kr.** *отглагольное образование*

Atvasinājums no darbības vārda, piemēram, latviešu valodā deverbāli ir lietvārdi *arkls*, *nesējs*, *vārti* (atvasināti no darbības vārdiem *art*, *nest*, *vērt*); darbības vārdi *braukāt*, *rūcināt*, *kāpelēt* (atvasināti no darbības vārdiem *braukt*, *rūkt*, *kāpt*); lietvārdi *lasāmība*, *lasītība* (atvasināti no darbības vārdu lokāmo divdabju formām *lasāms*, *lasīts*).

Sk. arī *denomināls atvasinājums*.

dezafixācija**a.** *deaffixation***v.** *Rückbildung* f**kr.** *дезаффиксация*

Terminu darināšanā — afiksa atmešana, piemēram, *substantivizācija* — *substantivācija*; *adjektivizācija* — *adjektivācija*. Afiksu atmet, ja tam nav semantiskas slodzes.

diahronija

- a. *diachrony*
- v. *Diachronie* f
- kr. *диахрония*

Valodas parādību skatījums secīgā to vēsturiskās attīstības procesā.
Sk. arī *sinhronija*.

diahroniskā valodniecība, diahroniskā lingvistika

- a. *diachronic linguistics*
- v. *diachronische Linguistik* f, *diachronische Sprachwissenschaft* f
- kr. *диахроническое языкознание, диахроническая лингвистика*

Valodniecības apakšnozares, kurās pēta valodas parādības to pārmaiņu un vēsturiskās attīstības procesā.

Sk. arī *diahronija*; *sinhroniskā valodniecība*; *vēsturiskā valodniecība*.

diakritiskā zīme

- a. *diacritic* (mark)
- v. *diakritisches Zeichen* n; *Diakritikum* n
- kr. *диакритический знак*

Papildu zīme, ko raksta virs vai zem burta, blakus vai pāri tam, piemēram, latviešu valodā diakritiskā zīme norāda uz skaņas garumu (*ā, ē, ī, ū*), mīkstinājumu (*ģ, ķ, ļ, ņ*), kā arī uz šņācošu kvalitāti (*č, š, ž, dž*). Īpašas diakritiskās zīmes lieto fonētiskajā transkripcijā, piemēram, zilbes intonācijas zīmes.

Sk. arī *zilbes intonācija*; *fonētiskā transkripcija*.

dialektisms

- a. *dialecticism*
- v. *mundartliche Form* f; *Dialektismus* m
- kr. *диалектизм*

Izloksnēs sastopams valodas elements vai parādība, ko parasti nelieto literārajā valodā, piemēram, leksiskais dialektisms — vārds *ķutes* 'no žagariem, velēnām u. tml. līdumā sakrautas dedzināmas kaudzes', fonētiskais dialektisms — palatālais līdzskanis *ʃ* kursiskajās izloksnēs, derivatīvais dialektisms — deminutīva izskaņa *-eņš* latgaliskajās izloksnēs, gramatiskais dialektisms — vīriešu dzimtes lietojums sieviešu dzimtes vietā latviešu valodas lībiskajās izloksnēs.

Sk. arī *apvidvārds*; *leksiskais dialektisms*; *morfoloģiskais dialektisms*; *sintaktiskais dialektisms*.

dialektoloģija**a.** *dialectology***v.** *Dialektologie* f; *Mundartenkunde* f**kr.** *диалектология*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta dialektus un izloksnes un kurai ir cieša saskare ar visiem valodas līmeņiem.

Sk. arī *dialekts*; *izloksne*.

dialektometrija**a.** *dialectometry***v.** *Dialektometrie* f**kr.** *диалектометрия*

Dialektoloģijas datu sintēze, izmantojot statistikas metodes.

dialekts**a.** *dialect***v.** *Dialekt* m**kr.** *диалект*

Plašākā apvidū vēsturiski izveidojies teritoriāls valodas paveids, kuru veido vairākas radniecīgas izlokšņu grupas ar visumā vienādām īpatnībām fonētikā, gramatikā, leksikā. Latviešu valodā ir trīs teritoriālie dialekti — augšzemnieku, lībiskais un vidus dialekts.

Sk. arī *izloksne*; *izlokšņu grupa*; *augšzemnieku dialekts*; *lībiskais dialekts*; *vidus dialekts*.

dialektu atlants**a.** *dialect atlas***v.** *Mundartenatlas* m**kr.** *диалектологический атлас*

Karšu krājuma izdevums, kurā, izmantojot izoglosas un citas kartogrāfiskas zīmes, atspoguļoti dialektālu valodas parādību areāli. Parasti dialektu atlantam mēdz būt pievienoti arī komentāri.

Sk. arī *areāls*; *dialektisms*; *izoglosa*; *valodas atlants*.

dialektu kontinuums**a.** *dialect continuum***v.** *dialektales Kontinuum* n**kr.** *диалектный континуум*

Samērā plašā teritorijā izplatītu dialektu kopums, kas veido relatīvi vienu valodas sistēmu, kaut gan teritoriāli attālākie dialekti var būt savstarpēji ļoti atšķirīgi. Dialektu kontinuums ir bijusi, piemēram, hipotētiski

rekonstruētā indoeiropiešu pirmvaloda, dažādas citas pirmvalodas, kā arī nacionālās valodas to attīstības sākumposmā.

dialogruna

a. *language of dialogue*

v. *dialogische Rede* f

kr. *диалогическая речь*

Dialoga formā veidota runa, kam raksturīgi īsi izteikumi, vienkāršu nepilna sastāva teikumu dažādība, atkāpes no normatīvām sintaktiskām konstrukcijām, plašs neverbālo līdzekļu lietojums (mīmika, žesti), liela loma intonācijai u. tml.

Sk. arī *dialogs*; *monologruna*.

dialogs

a. *dialogue*

v. *Dialog* m

kr. *диалог*

Divu vai vairāku personu saruna — runas forma, kurā katrs izteikums ir tieši adresēts sarunas biedram. Dialoga attēlojums rakstos ir tiešā runa vai nu ar piebildēm, vai bez tām.

Sk. arī *dialogruna*; *monologs*; *tiešā runa*; *piebilde*.

diezēts, paaugstināts

a. *sharp*

v. *gehoben*

kr. *дизный*

Fonoloģijā — tāds, kam raksturīgs spektra formantu neliels paaugstinājums, kas rodas, mēles daļai paceļoties pret cietajām aukslējām un mutes dobuma apjomam samazinoties. Viena no fonoloģiskajām šķīrējpažīmēm. Piemēram, latviešu valodas augšzemnieku dialektā mīkstinātie jeb palatalizētie līdzskaņi ir diezēti [+ diezēti].

Sk. arī *bemolēts*; *mīkstināts līdzskanis*.

diferencētājpazīme* sk. *šķīrējpažīme

diferenciālā sēma

a. *differential seme, differential semantic component*

v. *Differenzialsem* n

kr. *дифференциальная сема*

Sēma, kas atšķir vienas leksiski semantiskās grupas vai semantiskā lauka

vienības citu no citas, piemēram, vārdus *skriet* un *joņot* atšķir diferenciālā sēma 'ātri'.

Sk. arī *sēma*; *arhisēma*.

diftongisks savienojums

a. *diphthongical combination**, vowel+tautosyllabic resonant

v. *diphthongische Lautverbindung* f

kr. *дифтонгическое сочетание*

Īsa patskaņa un tam sekojoša skaneņa (l, ɫ, m, n, ņ, r) savienojums vienā zilbē. Latviešu valodā diftongiskie savienojumi tiek dažādi intonēti, piemēram, *vilnis* [vil²nīs], *dzimt* [d̄zimt], *lente* [len:tē] (latviešu tradicionālajā fonētiskajā transkripcijā — [vīln's], [ʒ̄imt] un [leñt̄]).

Sk. arī *zilbes intonācija*.

diftongizēšanās, diftongizācija

a. *diphthongization*

v. *Diphthongierung* f

kr. *дифтонгизация*

Fonētisks process, kurā patskanis pārvēršas par divskani. Latviešu valodas augšzemnieku dialektā saklausāma patskaņa *ī* [i:] diftongizācija, t. i., *ī* [i:] > *ei*, piemēram, *pīle* [pi:lē] > *peile* [peilē]. ◊ *patskaņu diftongizācija*

Sk. arī *monofongizēšanās*.

diftongoīds

a. *diphthongoid*

v. *Diphthongoid* m

kr. *дифтонгоид*

Kvalitatīvi neviendabīgs patskanis, kura sastāvā (kā pieskaņa) ir elements ar pamatelementam tuvu artikulāciju. Piemēram, angļu valodā garais patskanis [i:] tiek izrunāts kā priekšēja un saspriegta patskaņa sākums, bet ne tik priekšēja un mazāk saspriegta patskaņa beigas.

diftongs sk. divskanis

diglosija

a. *diglossia*

v. *Diglossie* f

kr. *диглоссия*

Divu valodu vai vienas valodas divu paveidu (piemēram, literārās valodas un dialekta) lietojums vienā valodas kolektīvā, kurā katrai valodai (valo-

das paveidam) ir atšķirīgas sabiedriskās funkcijas. Parasti valodu (valodas paveidu) ar augstāko prestižu lieto oficiālajās situācijās un rakstos, bet ar zemāko prestižu — sarunās.

digrafs

- a. *digraph*
- v. *Digraph* m
- kr. *диграф*

No diviem burtiem veidota burtkopa vienas fonēmas apzīmēšanai, piemēram, *dz* latviešu valodā, *ch* [h] vācu valodā, *sz* [s] ungāru valodā.

Sk. arī *burtkopa*.

dinamiskā spektrogramma

- a. *visible speech*
- v. *dynamisches Spektrogramm* n
- kr. *динамическая спектрограмма*

Spektrogrammas veids, kurā grafiski fiksē runu kā dažāda garuma segmentu spektrālo izmaiņu nepārtrauktu ainu.

Sk. arī *spektrogramma*.

dinamiskais izpētes aspekts

- a. *dynamic aspect of investigation*
- v. *dynamischer Forschungsaspekt* m
- kr. *динамический аспект исследования*

Izpētes aspekts, kurā sintakses vienības, piemēram, konkrētus izteikumus, pēta kā runas vai rakstīta teksta vienības, t. i., noteiktā kontekstā un saziņas situācijā.

Sk. arī *statiskais izpētes aspekts; izteikums*.

dinamiskās normas teorija

- a. *theory of dynamic norm**
- v. *Theorie f der dynamischen Norm* f
- kr. *теория динамической нормы*

Valodas normas izpratne, kas atzīst valodas normas mainīgumu. Valodas norma ir sociāli un vēsturiski nosacītas runas darbības rezultāts. Tā stiprina sistēmas tradicionālo īstenošanos, kā arī rada jaunus valodas faktus atbilstoši valodas sistēmas potenciālām iespējām. Bez spēkā esošām normām ir arī atmirstošas un topošas normas. Piemēram, jaunākā laika aizguvumos priekšējās rindas patskaņa priekšā vairs netiek mīkstināts līdzskanis *g* — *gerbera*, nevis *đerbera*.

Sk. arī *normas dinamiskums; valodas norma*.

disfēmisms

- a.** *dysphemism*
v. *Disphemismus* m
kr. *дисфемизм*

Familiārs, vulgārs vārds vai vārdu savienojums, ar ko apzināti aizstāj stilistiski un emocionāli neitrālu tās pašas reālijas apzīmējumu, piemēram, sarunvalodā *žņaugties* 'skopoties', *turēt žaunas* 'nerunāt', *krokodils* 'neglīts cilvēks'.

Sk. arī *eifēmisms*.

disimilācija

- a.** *dissimilation*
v. *Dissimilation* f; *Entähnlichung* f
kr. *диссимиляция*

Blakus vai tuvu esošas vienādas vai līdzīgas skaņas zušana vai aizstāšana ar citu, atšķirīgu skaņu, piemēram, *skalgals* > *skangals*; *sliekalas* > *siekalas*. ◊ *progresīvā disimilācija*; *regresīvā disimilācija*

Sk. arī *asimilācija*; *haploloģija*.

diskursa analīze

- a.** *discourse analysis*
v. *Diskurs-Analyse* f
kr. *дискурсный анализ*

Valodniecības metode, kurā pēta pēc dažādām, galvenokārt hronoloģiskām, lokālām vai tematiskām, pazīmēm vienotu tekstu vai runas aktu kopumus, parasti saistībā ar ekstralingvistiskajiem faktoriem, kas ir būtiski šiem tekstiem vai runas aktiem.

Sk. arī *runas akts*; *diskurss*.

diskurss

- a.** *discourse*
v. *Diskurs* m
kr. *дискурс*

1. Teksts mijiedarbē ar apkārtējo pasauli — sociāliem, psiholoģiskiem, kultūras un citiem faktoriem. Runātais vai rakstītais teksts kā valodas saziņas akts.

Sk. arī *teksts*; *saziņa*.

2. Sk. *frāžkopa*.

dispozīīva norma

- a.** *dispositive norm**

distantā tulkošana, distanttulkošana

v. *dispositive Norm* f

kr. *диспозитивная норма*

Literārā norma, kas pieļauj zināmu brīvību. Tai ir vairāk ieteikuma raksturs. Piemēram, vietniekvārda *šis* ģenitīva forma *šā*.

Sk. arī *valodas norma*; *literārā norma*; *imperatīvā norma*, *kodificētā norma*.

distantā tulkošana, distanttulkošana

a. *remote interpreting, distance interpreting*

v. *Distanz-Dolmetschen* n

kr. *отдаленный перевод**

Mutvārdu tulkošanas paveids, kurā tulkam nav tieša vizuāla kontakta ar tulkojamā teksta runātāju. To praktizē videokonferenču un virtuālo konferenču laikā, kā arī citos gadījumos, kad tulks ir ārpus konferences norises telpas vai pat citā pilsētā.

distinktīvā pazīme sk. šķīrēj pazīme

distribūcija

a. *distribution*

v. *Distribution* f

kr. *дистрибуция*

Visas iespējamās pozīcijas, kurās var būt kāda valodas vienība (fonēma, morfēma, vārds), resp., iespējamo valodas vienības pozīciju kopums.

Sk. arī *apkaime*.

distributīvā analīze

a. *distributive analysis*

v. *distributive Analyse* f

kr. *дистрибутивный анализ*

Izpētes metode, kas balstās uz valodas vienību apkaimi, neizmantojot ziņas par šo vienību leksisko vai gramatisko nozīmi ārpus konkrētā lietojuma. Piemēram, kādības īpašības vārdus nosaka pēc to spējas saistīties ar apstākļa vārdu *ļoti* (*ļoti liels*, *ļoti labs*, bet ne *ļoti malējs*).

Sk. arī *apkaime*; *distribūcija*.

distributīvā metode sk. distributīvā analīze

divdabis, particips

a. *participle*

v. *Partizip* n

kr. *причастие*

Darbības vārda infinīta forma, kas izsaka darbību, procesu vai stāvokli pazīmes veidā un kam ir vai nu darbības vārda un īpašības vārda daba, vai arī darbības vārda un apstākļa vārda daba. Divdabjus pēc lokāmības iedala lokāmos, nelokāmos un daļēji lokāmos.

Sk. arī *infinīta forma*; *lokāmais divdabis*; *nelokāmais divdabis*; *daļēji lokāmais divdabis*.

divdabja teiciens

a. *participial clause*

v. *Partizipialgruppe* f

kr. *причастный оборот*

Sintaktiska konstrukcija, kas veidojas, ja divdabim sekundāri predikatīva komponenta (pavadapstākļa vai dubultlocekļa) funkcijā pakārto vismaz vienu vārdu. Latviešu valodā divdabja teicienu var veidot nelokāmais divdabis ar *-ot*, daļēji lokāmais divdabis ar *-dams* un lokāmie divdabji ar *-is* un *-ts*, piemēram, *Zibens, vairākkārt noraustīdamies, pāršķēla nakti. Baiļu māktā, vēru durvis*. Divdabja teicienu rakstos no pārējā teikuma atdala ar komatiem.

Sk. arī *sekundāri predikatīvs komponents*; *dubultloceklis*; *pavadapstāklis*.

divergence

a. *divergence*

v. *Divergenz* f

kr. *дивергенция*

Arvien lielāku savstarpēju atšķirību rašanās, arvien lielāka atšķiršanās no kopīgā, sākotnējā. Fonētikā — skaņas izrunas maiņa atkarībā no pozīcijas (novietojuma) vārdā (pozicionālās pārmaiņas), piemēram, mūsdienu latviešu valodā baltu pirmvalodas [æ] un [e:] diferencējies fonēmās [æ], [e] un [æ:], [e:]. Sociolingvistikā — sarunas dalībnieka apzināta izvairīšanās no kontaktvalodas raksturīgajām iezīmēm, vēloties nošķirt sevi no citas valodas kolektīva pārstāvjiem.

divkāršojums

a. *reduplication*

v. *Verdoppelung* f

kr. *удвоение, редупликация*

1. Vārda, vārdu savienojuma vai teikuma daļas pilnīgs atkārtojums tai pašā formā, piemēram, teikumos: *Tas bija ļoti, ļoti sen. Ejam un ejam. Grieziet ceļu, grieziet ceļu!* ◇ vārda divkāršojums; zilbes divkāršojums; teikuma daļas divkāršojums

Sk. arī *blīvējums*; *vādrinda*.

2. Sk. *reduplikācija*.

divkārsots īpašvārds

a. *reduplicated proper name*

v. *reduplizierter Eigennamen* m

kr. *удвоенное имя, дублированное имя*

Īpašvārds, kurā divreiz atkārtojas viena un tā pati vārda sakne vai celms, piemēram, *Ezeru ezers, Mežaparka parks*.

divkārs slēgums

a. *double closure, double stop*

v. *Doppelverschluss* m

kr. *двойной затвор, двойная смычка*

Runas orgānu vienlaicīga sakļaušanās divās pozīcijās, uz īsāku vai ilgāku laiku dubulti noslēdzot gaisa plūsmu. Piemēram, ar divkārsu slēgumu mēdz veidot skaņas [pt].

Sk. arī *slēgums*.

divkomponentu personvārdu sistēma

a. *two-component personal name system**

v. *zweigliedriges anthroponomisches System* n

kr. *двухкомпонентная антропонимическая система*

Sistēma, kurā katram cilvēkam ir divām personvārdu kategorijām piederīgi oficiāli personvārdi, parasti priekšvārds (vai vairāki priekšvārdi) un uzvārds.

Sk. arī *trīskomponentu personvārdu sistēma*.

divkopu teikums

a. *two-part sentence*

v. *zweigliedriger Satz* m

kr. *двусоставное предложение*

Teikums, kura gramatiskajā centrā ir abi virslocekļi — teikuma priekšmets un izteicējs. Latviešu valodas sintaksē par divkopu teikumiem uzskata arī tādus teikumus, kuros ir tikai viens virsloceklis, bet par otru nepārprotami liecina tā forma vai pārējie teikuma locekļi, piemēram, *[Mēs] Braucam uz laukiem. [Ir] Dziļā ziema*.

Sk. arī *vienkopas teikums*.

divpunkte

a. *ellipsis points, suspension points*

v. *Auslassungszeichen* n

kr. *знак пропуска*

Pieturzīme (..), ko lieto, lai parādītu atsevišķu vārdu, vārdkopu vai

teikuma daļu, arī veselu teikumu un pat rindkopu izlaidumu citātos. Ja izlaists teikums vai vēl lielāka teksta daļa, divpunkti liek kvadrātiekvās. Sk. arī *pieturzīme*.

divskaitlis

- a.** *dual*
v. *Dual m; Zweizahl f*
kr. *двойственное число*

Skaitļa forma, kas norāda uz kaut ko, kas ir divi vai pāris, piemēram, *divi dieni, abi aci*. Divskaitļa forma ir pretstats vienskaitlim un daudzskaitlim reizē. Mūsdienu latviešu valodā divskaitļa formas lieto reti. Sk. arī *skaitļa kategorija; skaitlis; vienskaitlis; daudzskaitlis*.

divskanis, diftongs

- a.** *diphthong*
v. *Zweilaut m, Diphthong m*
kr. *двугласный звук, дифтонг*

Divu patskaņu savienojums vienā zilbē. Divskaņi var būt monofonēmas (viena fonēma) un bifonēmas (divas fonēmas). Mūsdienu latviešu literārajā valodā ir 10 divskaņi: divi divskaņi (*ie* un *o* [uo]) ir monofonēmas, pārējie divskaņi (*ai, au, ei, eu, iu, oi, ou, ui*) ir bifonēmas. Sk. arī *monofonēma; bifonēma*.

divvalodība, bilingvisms

- a.** *bilingualism*
v. *Zweisprachigkeit f, Bilingualismus m*
kr. *двуязычие, билингвизм*

Stāvoklis, kad noteikta sabiedrība, tās daļa vai atsevišķs indivīds prot un saziņā lieto divas valodas, tās nejaucot. ◊ *individuālā divvalodība; sabiedrības divvalodība*. Sk. arī *daudzvalodība*.

divvalodīgais sk. *bilingvs***dominante** sk. *semantiskā dominante***domuzīme**

- a.** *dash*
v. *Gedankenstrich m*
kr. *мупе*

Pieturzīme (—), kas lietojama atdalītājpieturzīmes, izdalītājpieturzīmes

vai vienotājzīmes funkcijā. To parasti lieto savrupinājumu izdalīšanai, starp vispārinātāJVārdu un vienlīdzīgiem teikuma locekļiem, izlaistas saitiņas vai citu izlaistu teikuma locekļu vietā, stilistiskos nolūkos — arī palīgteikuma nošķiršanai no virsteikuma.

Sk. arī *pieturzīme*; *atdalītāJpieturzīme*; *izdalītāJpieturzīme*; *vienotāJdomuzīme*.

donorvaloda sk. *devēJvaloda*

dorsāla skaņa

a. *dorsal sound*

v. *Dorsal[laut]* m

kr. *дорсальный звук*

Skaņa, kuru izrunā, ar mēles muguru pie aukslējām veidojot spraugu vai slēgumu. Mūsdienu latviešu literārajā valodā dorsāli ir līdzskaņi *g, ģ, h, j, k, ķ, l, ņ*.

drimonīms

a. *drymonym*

v. *Drymonym* n

kr. *дримоним*

Vietvārds, kas nosauc mežu vai meža daļu, piemēram, *Ropažu mežs, Lejas birze, Lūtiķu priedes, Svilumi*.

dromonīms

a. *dromonym*

v. *Dromonym* n

kr. *дромоним*

Vietvārds, kas nosauc ceļu vai satiksmes maršrutu (izņemot ielas), piemēram, *Vidzemes šoseja, Īles ceļš, Via Baltica, Ozolkalniņa ceļš, Egļu taka*.

Sk. arī *hodonīms*.

duālis sk. *divskaitlis*

dubultloceklis

a. *predicative complement*

v. *prädikative Ergänzung* f, *Prädikativergänzung* f; *Doppelsatzglied* n

kr. *двойной член предложения*

Teikuma palīgloceklis, kas sintaktiski saistīts ar diviem teikuma locekļiem — izteicēju un teikuma priekšmetu vai papildinātāju, piemēram,

Saule uzlēca sarkana, Es viņu satiku priecīgu. Latviešu valodā dubultlocek-
lis parasti izteikts ar īpašības vārdu, skaitļa vārdu vai lokāmo divdabi.
Sk. arī sekundāri predikatīvs komponents.

dubultojuums

a. doubling [of letter]

v. Verdoppelung f

kr. удвоение

Kāda burta atkārtojums vārdā. Latviešu valodā ir līdzskaņu dubultojuums, piemēram, *lelle, villaine*.

Sk. arī *divkāršojums; reduplikācija; garš līdzskanis; geminācija*.

dubultvārds

a. double name

v. Doppel[vor]name m

kr. двойное имя

Onomastikā — priekšvārds, kas veidots no diviem patstāvīgiem priekš-
vārdiem un kas oficiāli tiek lietots kā viens nedalāms priekšvārds, piemēram,
Ģirts Valdis, Gustavs Ādolfs, Hesuss Marija, Ritva Līsa. Latviešu valodā
(atšķirībā, piemēram, no vācu valodas) starp abiem priekšvārdiem defisi
nelieto (sal. vācu *Klaus-Dirk*).

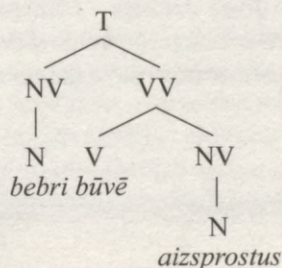
duratīvs veids sk. ilgstošs veids**dziļā struktūra**

a. deep structure

v. Tiefenstruktur f

kr. глубинная структура

Abstrakta sintaktiska vai semantiska teikuma struktūra, kas nav tieši
novērojama pretstatā virsējai struktūrai. Transformatīvajā gramatikā — hi-
erarhisks teikuma uzbūves aprakstīšanas veids, piemēram, teikuma *Bebri
būvē aizsprostus* dziļā struktūra attēlojama šādi:

Izmantotie simboli: T — teikums, NV — nomināla vārdkopa, VV — verbāla vārdkopa, N — nomens, V — verbs.

Sk. arī *viršējā struktūra; teikuma semantiskā struktūra*.

d

dzimtā valoda

a. *native language, mother-tongue*

v. *Muttersprache* f

kr. *родной язык*

Valoda, ko iemācās no dzimšanas; valoda, kurā ar bērnu runā vecāki, nododot dzimtas valodu nākamajai paaudzei. Parasti tā ir pirmā valoda, kuru apgūst agrā bērnībā mājās, ģimenē un kuru indivīds prot vislabāk. Cilvēkam var būt divas dzimtās valodas. ◇ *dzimtās valodas apguve*
Sk. arī *valoda*.

dzimte

a. *gender*

v. *grammatisches Geschlecht* n

kr. *род*

Lietvārda gramatiskā forma, kas norāda uz dzimumu (daļā valodu — arī uz dzīvumu) vai formālu piederību kādai no dzimtes formām — sieviešu, vīriešu vai nēkatrai dzimtei. Latviešu valodā dzimti parasti izsaka ar galotni, piemēram, *nācēj-s, nācēj-a*, retāk — ar izskaņu, piemēram, *draudz-ene, kalēj-iene*, vai leksēmu, piemēram, *tēvs, māte; gailis, vista*.

Sk. arī *dzimtes kategorija; sieviešu dzimte; vīriešu dzimte; nekatra dzimte*.

dzimtes kategorija

a. *gender*

v. *Genus* n

kr. *категория рода*

Lietvārda leksiski gramatiskā kategorija, kas izsaka priekšmetu dalījumu grupās atkarībā no dzimuma (daļā valodu — arī dzīvuma) vai arī norāda uz priekšmetu formālu klasifikāciju pēc galotnēm. Mūsdienu latviešu valodā dzimtes kategorijā ietilpst divas dzimtes — sieviešu un vīriešu dzimte, vācu un krievu valodā dzimtes kategoriju veido sieviešu, vīriešu un nekatra dzimte. Katrai dzimtei parasti ir arī sava galotņu paradigma locījumos un skaitļos.

Sk. arī *dzimte; dzīvums*.

dzīvums

a. *animateness*

v. *Lebhaftigkeit* f

kr. *одушевленность*

Semantiska kategorija, kas raksturo semantisku un gramatisku valodas sistēmas iedalījumu, balstoties uz pretstatu *dzīvs/iedzīvs*. Dzīvuma izteikšanas līdzekļi var būt gramatiski, piemēram, lietvārda dzimtes kategorija; leksiski, piemēram, vārdi, kas nosauc dzīvus (*māte, tēvs, suns, vista*) vai nedzīvus (*akmens, jūra, galds, zvaigzne*) priekšmetus; derivatīvi, piemēram, piedēkļi, kas saistīti ar dzīvu būtņu nosaukšanu (*saīm-niek-s, kal-ēj-ien-e, brāl-ēn-s*).

Sk. arī *dzimtes kategorija*.

eifēmisms

a. *euphemism*

v. *Euphemismus* m

kr. *эвфемизм*

Vārds vai teiciens, ko lieto tabu vārda, vulgārisma vai cita ētisku vai citu iemeslu dēļ ierobežoti lietojama vārda vietā, piemēram, *doties uz labākiem medību laukiem* 'nomirt'.

Sk. arī *tabu, vulgārisms*.

eifonija sk. *labskanība***ekskursija, artikulācijas sākums**

a. *on-glide*

v. *Anglitt* m, *Lauteinsatz* m

kr. *экскурсия, приступ*

Skaņas izrunas sākumdaļa, kurā runas orgāni pāriet no iepriekšējā stāvokļa uz stāvokli, kāds nepieciešams skaņas izrunai.

Sk. arī *rekursija*.

eksoglosija

a. *exoglossia*

v. *Exoglossie* f

kr. *экзоглоссия*

Valodas situācija, kad valstī, kur ir vairākas vietējās valodas, par valsts vai oficiālo valodu tiek izvēlēta bijušās metropoles valoda (kas šajā teritorijā nav vietējā) un, iespējams, vienlaicīgi arī viena vai vairākas vietējās valodas, piemēram, Indijā oficiālās valodas ir angļu, hindi un vēl 15 vietējās valodas; Paragvajā valsts valodas ir spāņu un gvaranu valoda; Dienvidāfrikas Republikā oficiālās valodas ir angļu un afrikandu (būru) valoda un vēl 11 vietējās valodas.

eksonīms**a.** *exonym***v.** *Exonym* n**kr.** *ЭКЗОНИМ*

Vietvārds, kas ir no ģeogrāfiskā objekta nosaukuma oriģinālrakstības atšķirīgs atveidojums citā valodā, piemēram, latviešu valodā *Igaunija* (igauņu valodā *Eesti*), *Florence* (itāļu valodā *Fiorentina*), *Melnkalne* (melnkalniešu valodā *Crna Gora*).

Sk. arī *endonīms*.**eksotisms****a.** *exoticism***v.** *Exotismus* n**kr.** *ЭКЗОТИЗМ*

Aizgūts vārds vai izteiciens, ar ko nosauc nacionālās reālijas — citām, parasti tālām, nepazīstamām zemēm, kultūrai un paradumiem raksturīgus objektus un parādības, piemēram, *čimuks* (silts, sauss vējš ASV un Kanādā), *tobogans* (Ziemeļamerikas indiāņu ragavas). Eksotismus daiļliteratūrā mēdz izmantot, piemēram, vietējā kolorīta radīšanai.

Sk. arī *etnogrāfisms*.**eksperienss** sk. *izjutējs***eksperimentālā fonētika****a.** *experimental phonetics***v.** *Experimentalphonetik* f**kr.** *экспериментальная фонетика*

Fonētikas apakšnozare, kurā eksperimentos pēta valodas skaņas un citus runas līdzekļus, piemēram, uzsvāru, intonāciju. Dažkārt par eksperimentālo fonētiku sauc arī instrumentālo fonētiku.

Sk. arī *instrumentālā fonētika*.**eksperimentālā metode****a.** *experimental method***v.** *Experimentalmethode* f**kr.** *экспериментальный метод*

Valodas pētīšanas metode, kuras pamatā ir zinātnisks izmēģinājums. Atkarībā no tehnisku ierīču, aparātu vai instrumentu izmantošanas vai neizmantošanas eksperimentālās metodes var būt instrumentālas (objektīvas) vai neinstrumentālas (subjektīvas).

Sk. arī *valodas pētīšanas metode; instrumentālā metode*.

eksplicīta nozīme**a.** *explicit meaning***v.** *explizite Bedeutung* f**kr.** *эксплицитное значение*

Formāli izteikta nozīme pretstatā neizteiktai, resp., implicītai, nozīmei, proti, nozīme, kam ir savs formāls rādītājs. Piemēram, leksisko nozīmi izsaka vārda sakne vai celms, gramatiskās nozīmes latviešu valodā visbiežāk izsaka afiksi.

Sk. arī *implicīta nozīme*.

eksplozīvs slēdzenis**a.** *plosive stop***v.** *Explosivlaut* m, *Klusil* m**kr.** *взрывной смычный согласный, эксплозивный смычный согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot saspieštais gaiss, vājinoties spriegumam šķēršļa veidošanās vietā, pēkšņā slēguma pārrāvumā ar eksplozijai līdzīgu troksni izlaužas ārā. Latviešu valodā eksplozīvie slēdžeņi ir līdzskaņi *b, d, g, ģ* [ʃ], *k, ķ* [c], *p, t*.

Sk. arī *slēdzenis*.

ekspresija sk. *ekspresivitāte***ekspresīvā leksika****a.** *expressive lexis, expressive lexicon***v.** *expressive Lexik* f**kr.** *экспрессивная лексика*

Vārdi, kam piemīt nozīmes papildkomponents ar emocionāli ekspresīvu nokrāsu — mīlinājumu, humoru, cildinājumu, ironiju, nievājumu, nicinājumu, familiaritāti u. tml., piemēram, *māmuļa, dižvīrs, gaviļnieks, rīmkalis, stulbenis, muldoņa*.

Sk. arī *neitrālā leksika*.

ekspresivitāte; ekspresija**a.** *expressiveness; expressivity***v.** *Expressivität* f**kr.** *экспрессивность; экспрессия*

Teksta vai atsevišķas valodas vienības izteiksmīgums, iedarbīgums. Valodas vienībām ekspresivitāti visbiežāk piešķir konotācija: stilistiskā nokrāsa, emocionālais saturs, pozitīvs vai negatīvs vērtējums, tēlainība u. c. Ekspresīvs ir, piemēram, vārds *latvis* salīdzinājumā ar vārdu *latvietis*,

nenoteiksmes forma *piecelties!* pavēles nozīmē salīdzinājumā ar pavēles izteiksmes formu *piecelieties!*, teikums *Kā lai es to zinu!* salīdzinājumā ar teikumu *Es to nezinu*. ◊ *stilstiskā ekspresivitāte* (sk.); *emocionālā ekspresivitāte* (sk.)

Sk. arī *konotācija*; *nozīmes papildkomponents*.

ekvivalence sk. *atbilstība*

ekvivalents

a. *equivalent*

v. *Äquivalent* n

kr. *эквивалент*

Valodas vienība, kura veic vai spēj veikt to pašu funkciju, ko cita valodas vienība. ◊ *fonēmas ekvivalents*; *vārda ekvivalents*; *termina ekvivalents* (sk.)

elastīgā stabilitāte

a. *elastic stability**

v. *elastische Stabilität* f

kr. *эластичная стабильность*

Atbilstība literārajam normai, paredzot tās dinamiskumu un valodas tālākas attīstības iespējas. Elastīgā stabilitāte veido normas izpratnes kodolu. Norma ir relatīvi stabila, bet laika gaitā var mainīties. Norma mainās, tomēr nedaudz lēnāk nekā pati valoda.

Sk. arī *normas dinamiskums*.

elatīvs

a. *elative*

v. *Elativ* m

kr. *элатив*

Locījums, kas izsaka virzību ārā no kaut kā, cēloni, materiālu vai sākumu, piemēram, somugru valodās — somu *saunasta* ‘ārā no saunas’, *Kaapi on puusta* ‘Skapis ir no koka’, igauņu — *läks toast välja* ‘izgāja no istabas’, vārises *külmast* ‘drebēja no aukstuma’.

elipse

a. *ellipsis*

v. *Ellipse* f

kr. *эллиipsis*

Nemotivēts kāda strukturāli nozīmīga teikuma komponenta izlaidums, valodas kļūda, piemēram, *Lūdzam informēt [par to], kas iecerēts šogad*.

Sk. arī *redukcija* 1. noz.

ēma

- a.** *eme*
v. *Em* n*
kr. *эма*

Abstrakta, kompleksa, jēdzieniski vispārināta, ar noteiktu valodas līmeni saistīta valodas struktūrvienība kā dažādu šīs vienības izpausmes veidu kops (invariants, nevis konkrēts īstenojums), piemēram, fonētikas līmenī — fonēma, morfoloģijas līmenī — morfēma, leksikas līmenī — leksēma. Sākotnēji definēta kā vispārināto kompleksu valodas struktūrvienību nosaukumu izskaņa (resp. piedēklis). ◇ *fonēma* (sk.); *tonēma* (sk.); *morfēma* (sk.); *leksēma* (sk.); *semantēma* (sk.)

Sk. arī *invariants*.

emfātiskais uzsvars

- a.** *emphatic stress*
v. *emphatische Betonung f*
kr. *эмфатическое ударение*

Uzsvars, ko lieto, lai pievērstu kaut kam uzmanību, sevišķi izceltu, paustu lielāku pārdzīvojumu, piemēram, latviešu valodā: *mūžīgi* [mu:'zi:gī].

emfāze

- a.** *emphasis*
v. *Emphase f*
kr. *эмфаза*

Īpašs valodas vienības uzsvērums. Runā emfāzi var panākt ar intonāciju, rakstos — ar partikulām, atkārtojumiem, īpašām teikuma konstrukcijām, pieturzīmēm un citiem līdzekļiem, piemēram, vietniekvārda *viņš* emfāze teikumos *Tas ir viņš*, *ko mēs gaidām*, *Tieši viņu mēs gaidām*.

emocionālā ekspresivitāte; emocionālā ekspresija

- a.** *emotional expressiveness; emotional expressivity*
v. *emotionale Expressivität f*
kr. *эмоциональная экспрессивность; эмоциональная экспрессия*

Izteiksmīgums, ko kādai valodas vienībai (vārdam, morfēmai, vārdformai, frazeoloģismam, teikumam) piešķir emocionāls nozīmes papildkomponents. Emocionāli ekspresīvi ir, piemēram, poētismi, vienkāršrunas vārdi, daļa sarunvalodas vārdu. Stilistiskā un emocionālā ekspresija kopā veido papildinformāciju.

Sk. arī *ekspresivitāte*; *stilistiskā ekspresivitāte*; *papildinformācija*; *nozīmes papildkomponents*.

emocionāli ekspresīvais stils

a. *emotive style*

v. *emotional-expressiver Stil m*

kr. *эмоционально-экспрессивный стиль*

Valodas paveids, ko raksturo autora vērtējoši emocionālā attieksme pret runas saturu un emocionāla iedarbe uz adresātu. Latviešu stilistikā tradicionāli šķir šādus emocionāli ekspresīvos stilus: svinīgo, sirsnīgo, humoristisko, ironisko un satīrisko.

Sk. arī *stils*; *svinīgais stils*; *oficiālais stils*; *sirsnīgais stils*; *humoristiskais stils*; *ironiskais stils*; *satīriskais stils*.

enantiosēmija sk. *nozīmes pretstatība*

endoglosija

a. *endoglossia*

v. *Endoglossie f*

kr. *эндогlossия*

Valodas situācija, kad par valsts vai oficiālo valodu izvēlēta viena vai vairākas pamatiedzīvotāju valodas, piemēram, Austrijā vienīgā oficiālā valoda ir vācu valoda, Luksemburgā oficiālās valodas ir luksemburgiešu, vācu un franču valoda.

endonīms

a. *endonym*

v. *Endonym n*

kr. *эндоим*

Vietvārds, kas ir kāda ģeogrāfiskā objekta nosaukuma oriģinālrakstībai identisks atveidojums citā valodā, piemēram, latviešu valodā *Peru*, *Oslo*, *Turku* (tieši tāpat šos vietvārdus raksta spāņu, atiecīgi norvēģu un somu valodā).

Sk. arī *eksonīms*.

enklītika

a. *enclitic*

v. *Enklitikon n*

kr. *энклитика*

Neuzsvērts vārds, kas runas plūsmā piesienas iepriekšējam vārdam, piemēram, partikula *tad* teikumā *Ko tad tu tagad darīsi?*

Sk. arī *klītika*; *proklītika*.

enklīze

- a.** *enclisis*
v. *Enklise* f
kr. *энклиза*

Neuzsvērtā vārda piesliešanās iepriekšējam vārdam runas plūsmā, piemēram, partikula *tad* teikumā *Ko tad es varu darīt, ja visu dienu līst?*
 Sk. arī *enklītika*; *proklīze*.

epentēze

- a.** *epenthesis*
v. *Epenthese* f
kr. *эпентеза*

Kāda fonētiska elementa iespraudums vārdā, kur agrāk tā nav bijis. Latviešu valodniecībā par epentēzi sauc patskaņa iespraudumu aiz patskaņa vai divskaņa, piemēram, lībiskā dialekta vārdos *sacīt* [saēci:t], *briesmīgs* [briečsmi:ks]. Epentēzi vārda sākumā sauc arī par *protēzi*.
 Sk. arī *anaptikse*; *protēze*.

epifora

- a.** *epistrophe*
v. *Epipher* f
kr. *эпифора*

Stilistiska figūra — vārda vai vārdu savienojuma atkārtojums vairāku teikumu, dzejas rindu vai pantu beigās, piemēram, *Abpus mūsu kalnam zāgi dzied, Vara brūnums vīru sejās, zāgi dzied ..* (M. Bārbale).
 Sk. arī *stilistiska figūra*; *anafora*.

epistēmiskā modalitāte

- a.** *epistemic modality*
v. *epistemische Modalität* f
kr. *эпистемическая модальность*

Modalitātes paveids, kas norāda teksta autora attieksmi pret izteikuma (sprieduma, apgalvojuma) saturu, izsakot nepieciešamību, iespējamību, varbūtību, piemēram, latviešu valodā *Māsai šobrīd jābūt mājās* 'māsai šobrīd vajadzētu būt mājās'.

Sk. arī *evidenciālā modalitāte*; *deontiskā modalitāte*.

epitets

- a.** *epithet*
v. *Epitheton* n
kr. *эпитет*

Ekspresīvs, emocionāli iedarbīgs apzīmētājs, piemēram, *dzelzs griba, smaga laime, sarkanzila mēnessgaisma, skumja zvaigzne*.

Sk. arī *ekspresivitāte*.

eponīms

a. *eponym*

v. *Eponym n*

kr. *эпоним*

Īpašvārds, kuram apelativējoties radies sugasvārds, piemēram, uzvārds *Galifē* > *galifē*, vietvārds *Konjaka* > *konjaks*, vai no kura radies cits jebkura paveida īpašvārds, piemēram, latviešu personvārds *Laima* kā uzņēmuma nosaukuma *Laima* motivētājs, uzvārds *Bolivars* kā valsts nosaukuma *Bolīvija* motivētājs. Par eponīmu dažkārt mēdz dēvēt arī sugasvārdu, kas radies no īpašvārda, šim īpašvārdam apelativējoties, piemēram, *galifē, konjaks, makintošs*. ◇ *eponīmu vārdnīca*

Sk. arī *apelativācija*.

epotoponīms

a. *epotoponym*

v. *Epotoponym n*

kr. *эпотопоним*

Vietvārds, kurš ir apelativējies vai no kura ar vārddarināšanas līdzekļiem darināts sugasvārds, piemēram, *Bordo* (sal. — krāsas apzīmējums *bordo*), *Šampaņa* (sal. *šampaniētis*).

Sk. arī *eponīms*.

ergatīvā valoda

a. *ergative language*

v. *ergativische Sprache f*

kr. *язык эргативного строя*

Valoda, kurā vienu locījumu (ergatīvu) izmanto, lai nosauktu pārejošu verbu subjektu, bet citu locījumu (absolutīvu) — lai nosauktu gan pārejošu verbu tiešo objektu, gan nepārejošu verbu subjektu. Ergatīvas ir vairums kaukāziešu valodu, basku valoda, daudzas papuasū, austrāliešu, eskimosu, aleutu, indiešu valodas. Latviešu valodā ergatīvās sistēmas iezīmes dažkārt saskata tādās konstrukcijās kā *Suns rej. Man patīk suns*.

Sk. arī *ergatīvs; absolutīvs; subjekts; tiešais objekts; pārejošs darbības vārds; nepārejošs darbības vārds*.

ergatīvs

a. *ergative*

v. *Ergativ* mkr. *эргатив*

Ergatīvajās valodās — locījums, kurš nosauc tikai pārejošu verbu subjektu, piemēram, avāru valodā *di-ca* ('es' ergatīvā) *beče* ('teļš' absolūtīvā) *b-ačana* ('atvest' pagātnes formā) — 'es atvedu teju', bet *beče* ('teļš' absolūtīvā) *b-ačana* ('atnākt' pagātnes formā) — 'teļš atnāca'.

Sk. arī *ergatīvā valoda*; *subjekts*; *absolutīvs*; *pārejošs darbības vārds*; *nepārejošs darbības vārds*.

ergonīmsa. *ergonym*v. *Ergonym* nkr. *эргоним*

Īpašvārds, kas nosauc noteiktai darbībai izveidotu cilvēku apvienību (organizāciju, uzņēmumu, iestādi u. tml.), piemēram, *Latvijas Universitāte*, *Skonto*, *Tēvzemei un Brīvībai*.

esīvsa. *essive*v. *Essiv* mkr. *эссив*

Locījums, kas izsaka sasniegtu stāvokli vai laiku, piemēram, somugru valodās — somu *Minä olen turistina Suomessa* 'Es esmu Somijā kā tūrists', *maanantaina* 'pirmdien, pirmdienā', igauņu — *töötas Tartus seminari õpetajana* 'strādāja Tartu seminārā par skolotāju'.

esperantoa. *Esperanto*v. *Esperanto* nkr. *эсперанто*

Starptautiska mākslīgā valoda, kuras zīmju sistēmā izmantoti galvenokārt Eiropas izplatītāko dabisko valodu leksikas elementi. Esperanto pamatā ir latīņu alfabēts un pēc aglutinācijas principa veidota vārddarināšanas un gramatikas sistēma. Valodas nosaukuma pamatā ir tās radītāja ārsta Ludviga Zamenhofa pseidonīms (ar nozīmi 'cerošs, cerīgs'). ◊ *esperanto kursi*
Sk. arī *mākslīgā valoda*.

etimoloģijaa. *etymology*v. *Etymologie* fkr. *этимология*

1. Valodniecības apakšnozare un leksikoloģijas saskarnozare, kurā pēta vārdu izcelšanos un vēsturiskos sakarus ar tās pašas valodas vai citu valodu vārdiem.
2. Konkrēta vārda izcelšanās īpatnību un radniecīgo sakaru skaidrojums.

etimoloģijas vārdnīca

- a. *etymological dictionary*
- v. *etymologisches Wörterbuch* n
- kr. *этимологический словарь*

Vārdnīca, kurā rādīta vārda cilme un sniegti komentāri par vārdu radniecību. Etimoloģijas vārdnīcas šķirkļi var aplūkot vienu vārdu vai vairākus vienas cilmes vārdus, par šķirkļa vārdu izraugoties vienu no šiem vārdiem vai tikai vārda vēsturisko sakni. Iespējamas gan vienas atsevišķas, piemēram, latviešu valodas, gan veselas valodu grupas, piemēram, baltu valodu, vai pat valodu saimes, piemēram, indoeiropiešu valodu, etimoloģijas vārdnīcas. Sk. arī *etimoloģija*.

etimons

- a. *etymon*
- v. *Etymon* n
- kr. *этимон*

Vārds, tā sākotnējā forma vai nozīme, no kā cēlies kāds mūsdienu valodas vārds, tā forma vai nozīme, piemēram, vārda *paldies!* etimons ir vārdkopa *palīdzi, Dievs!*, aizgūtā vārda *veikals* etimons ir lietuviešu valodas vārds *veikalas* 'darbs; sacerējums'.

Sk. arī *etimoloģija*; *cilme*.

ētiskais datīvs

- a. *ethic[al] dative*
- v. *dativus ethicus* (m)
- kr. *этический дательный*

Datīva lietojums, kas parasti teikumā netieši norāda uz autora tekstā paustās negatīvās, retāk pozitīvās, attieksmes niansi un vienlaikus ieinteresētību teksta satura īstenošanā, piemēram, latviešu valodā personas vietniekvārdu ētiskais datīvs teikumos *Es tev staigāšu bez cepures aukstā laikā! Tu man negribēsi ravēt dārzu!*

etnikons

- a. *etnicon*
- v. *Ethnikon* n
- kr. *этникон*

Kopējs nosaukums tautai vai ciltij un teritorijai, piemēram, poļu valodā *Włochy* 'Itālija; itālieši'. Etnikonus bieži lietojuši antīkās literatūras autori. Latviešu valodā etnikonus mēdz izmantot sarunvalodas stilā un folklorā, piemēram, tautasdziesmas rindiņā *Leišos ņēmu līgaviņu*.

etnogrāfisms

a. *ethnographism*

v. *Ethnographismus* m

kr. *этнографизм*

Vārds, kas nosauc nacionālās reālijas — ar kādas tautas vai etniskas grupas savdabīgajām ieražām, paradumiem, materiālo vai garīgo kultūru saistītus priekšmetus un parādības, piemēram, etnogrāfismi, kas nosauc latviešu tautas materiālās kultūras priekšmetus, ir *puzuris* 'dekoru telpu rotāšanai Ziemassvētkos', *cimbole* 'Latgalē izplatīts mūzikas instruments', *sakta* 'dekoratīva saspraude latviešu sieviešu tautastērpā'.

Sk. arī *eksotisms*.

etnolingvistika

a. *ethnolinguistics*

v. *Ethnolinguistik* f

kr. *этнолингвистика*

Makrolingvistikas apakšnozare, kurā pēta attiecsmes starp etnosa valodu un kultūru, tautas paražām un priekšstatiem un lingvistisko un etnisko faktoru mijiedarbības lomu valodas funkcionēšanā un attīstībā.

Sk. arī *valodniecība; makrolingvistika*.

etnonīms

a. *ethnonym*

v. *Ethnonym* n

kr. *этноним*

Tautas, cilts vai citas etniskas kopības nosaukums, piemēram, *dorieši, kurši, latvieši, horvāti*.

etnosemantika

a. *ethnosemantics*

v. *Ethnosemantik* f

kr. *этносемантика*

Etnolingvistikas apakšnozare, kurā pēta kāda etnosa, tautas valodas vienību nozīmes, jēdzienisko saturu, jo īpaši atšķirībā no citām valodām.

etnoss**a.** *ethnic group***v.** *Ethnos* n**kr.** *этнос*

Cilts, cilšu apvienība, tauta, nācija vai cita etniskā grupa; etniskā kopība.

etnotoponīms**a.** *ethnotoponym***v.** *Ethnotoponym* n**kr.** *этнотопоним*Vietvārds, kas radies no etnonīma, piemēram, *Leišmale, Krievupe, Hantimansijska*.Sk. arī *etnonīms*.**evidenciālā modalitāte****a.** *evidential modality***v.** *evidenziale Modalität* f**kr.** *эвиденциальная модальность*Modalitātes paveids, kas izsaka teksta autora attieksmi pret izteikuma (sprieduma, apgalvojuma) saturu, norādot, ka teksta autors nav pārliecināts par teksta satura patiesumu vai ka tekstam var būt cits autors, piemēram, latviešu valodā *Es dzirdēju, ka vasara būšot lietaina*, vācu valodā *Er wolle mich nicht erkennen* 'Viņš likās mani nepazīstam'.Sk. arī *epistēmiskā modalitāte; deontiskā modalitāte; atstāstījuma izteiksme*.**faleronīms****a.** *phaleronym***v.** *Phaleronym* n**kr.** *фалероним*Īpašvārds, kas nosauc ordeni, medaļu vai goda zīmi, piemēram, *Jura krusts, Viestura ordenis, Endzelīna medaļa*.**familiārisms****a.** *colloquialism***v.** *familiäres Wortgut* n**kr.** *фамильярное слово; фамильярное выражение*Oficiālā situācijā vai sarunā ar svešām vai oficiālām personām lietots pazemināta stila sarunvalodas vai vienkāršrunas vārds vai frāze (piemēram, *čoms* 'labs draugs, paziņa' vai *ej/ejiet nu!* 'nevar būt!'), kas var būt iederīgi ģimenes vai tuvu paziņu un draugu saziņā, bet ne apstākļos, kad jāievēro

noteiktas runas etiķetes prasības. Nepiemērota noteiktos apstākļos var būt arī, piemēram, uzruna vārdā un vietniekvārda *tu* lietošana.

faringāls līdzskanis, faringālis

a. *pharyngeal consonant, pharyngeal*

v. *Pharingal* m

kr. *фарингальный звук*

Rīkles jeb faringa dobumā artikulēts frikatīvs līdzskanis, kas rodas, sašaurinoties gaisa plūsmai rīklē, piemēram, arābu valodā [h] vai [ʕ], krievu valodā fakultatīvā līdzskaņa fonēma vārdā *aza!* Mūsdienu latviešu valodā faringālu skaņu nav.

Sk. arī *frikatīvs līdzskanis*.

filoloģija

a. *philology*

v. *Philologie* f

kr. *филология*

Valodniecības, literatūrzinātnes un folkloristikas zinātņu kopums. Pie filoloģijas pieder arī tekstoloģija un dažādas palīgdisciplīnas, piemēram, hermeneitika, epigrāfija, paleogrāfija. Izšķir seno filoloģiju (piemēram, klasiskā filoloģija) un jauno filoloģiju (atsevišķu tautu filoloģija, piemēram, lītuānistika; tautu grupu filoloģija, piemēram, baltistika).

Sk. arī *baltu filoloģija; latviešu filoloģija; lietuviešu filoloģija*.

fināle

a. *final*

v. *Auslaut* m

kr. *финаль*

Funkcionāli, ortogrāfiski vai ortoēpiski nozīmīga vārda beigu daļa (viens vai daži burti vai cita postfiksāla vienība) parasti svešvārdos, īpaši internacionālismos. Piemēram, internacionālisma *diode* (a. *diode*, v. *Diode*) fināle ir *-ode* (sal. a. *diode* < gr. *di..* + a. [*electr*]ode; a. *electrode* < *electr[ic]* + gr. *hodos* 'ceļš'), tā izmantota vārddarināšanas līdzekļa funkcijā, darinot vārdus *triode*, *tetrode*, *pentode*.

Sk. arī *postfiks; izskaņa; paplašinātā izskaņa*.

finīta forma

a. *finite form*

v. *finite Form* f

kr. *финитная форма*

Darbības vārda personas forma, kam teikumā ir izteicēja funkcija,

piemēram, *las-u, las-i, las-a, las-ām, las-āt*.
Sk. arī *infinīta forma; personas kategorija*.

fitonīms

- a. *phytonym*
- v. *Phytonym n; Pflanzennamen m*
- kr. *фитоним*

Īpašvārds, kas nosauc atsevišķu augu (parasti koku), piemēram, *Raganu priede, Elkozols*.

fizioloģiskā metode, somatiskā metode

- a. *physiological method, somatic method*
- v. *physiologische Methode f, somatische Methode f*
- kr. *физиологический метод, соматический метод*

Valodas pētīšanas instrumentālā metode, ar kuru var konstatēt skaņas artikulācijas veidu un vietu, kā arī noteikt, kuri runas orgāni piedalās artikulācijā. Ir palatogrammu, odontogrammu, rentgenogrammu, kinofotogrammu, elektrogrammu un citas fizioloģiskās jeb somatiskās metodes. Sk. arī *valodas pētīšanas metode; instrumentālā metode*.

fleksācija

- a. *flectional word-formation*
- v. *flektierende Wortbildung f*
- kr. *флективное словообразование*

Vārdu darināšana (atvasināšanas paveids), izmantojot derivatīvās galotnes, piemēram, latviešu valodā ar derivatīvo galotni *-e* atvasināti lietvārdi: *skāb-e, audz-e* no darbības vārdiem *skābt, augt*; ar galotni *-is* lietvārds *meln-is* no īpašības vārda *meln-s*.

Sk. arī *atvasināšana; sufiksācija; prefiksācija*.

fleksija sk. galotne

fleksīvā vārddarināšana sk. fleksācija

fleksīvās valodas

- a. *flective languages*
- v. *flektierende Sprachen*
- kr. *флективные языки*

Valodas, kurās gramatiskās nozīmes izsaka galvenokārt ar īpašu elementu — ārējo vai iekšējo fleksiju. Pie fleksīvajām valodām pieder, piemēram, indoeiropiešu un semītu valodas. Semītu valodās ir iekšējā fleksija — trans-

fikss. Indoeiropiešu valodās ir galvenokārt ārējā fleksija — galotne, kas bieži vien vienlaikus var izteikt vairākas gramatiskās nozīmes, piemēram, latviešu valodā lietvārdu locījumu galotnes izsaka locījuma, skaitļa un dzimtes nozīmi.

Sk. arī *izolējošās valodas*; *aglutinatīvās valodas*; *inkorporējošās valodas*; *transfikss*; *galotne*.

flektīvā vārddarināšana sk. *fleksācija*

flektīvās valodas sk. *fleksīvās valodas*

fonēma

a. *phoneme*

v. *Phonem* n

kr. *фонема*

Valodas mazākais funkcionālais skaniskais segments (skaņa), kas spēj mainīt vārda vai vārda morfēmiskās sastāvdaļas nozīmi, piemēram, vārdu pāros *pilē, pīle; pēli, pēlī*. Fonētiskajā pierakstā fonēmas simboli tiek likti slīpās iekavās, piemēram, /i/ un /ī/. Tradicionāli uzskata, ka mūsdienu latviešu valodā ir 48 fonēmas: 12 patskaņu, 10 divskaņu un 26 līdzskaņu fonēmas.

Sk. arī *bifonēma*; *monofonēma*; *patskanis*; *divskanis*; *līdzskanis*.

fonemātika

a. *phonematics*

v. *Phonematik* f

kr. *фонематика*

Zināšanu joma, kurā ietilpst fonētika, fonoloģija, kā arī fiziskie, fizioloģiskie un psiholoģiskie skaņu veidošanas aspekti. Amerikāņu lingvistiskajā literatūrā — fonoloģija šaurākā nozīmē.

fonēmika

a. *phonemics*

v. *Phonemik* f

kr. *фонемика, фонемология*

Fonoloģijas daļa, kurā pēta fonus kā lineāras segmentu rindas vienības un to apvienošanas fonēmās.

Sk. arī *grafēmika*; *morfēmika*; *fonoloģija*.

fonētika

a. *phonetics*

v. *Phonetik* f

kr. *фонетика*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta valodas skaņas, to akustiskās un artikulārās īpatnības, kā arī citus runas līdzekļus, piemēram, uzsvaru, intonāciju. ◇ *artikulārā fonētika* (sk.); *akustiskā fonētika* (sk.); *eksperimentālā fonētika* (sk.); *instrumentālā fonētika* (sk.); *vēsturiskā fonētika*

fonētikas līmenis

a. *level of phonetics*

v. *phonetische Ebene* f

kr. *фонетический уровень*

Valodas apakšsistēma, kuru veido valodas skaņu un prosodisku elementu kopums to savstarpējās attiecībās.

Sk. arī *morfoloģijas līmenis*; *sintakses līmenis*.

fonētiķis

a. *phonetician*

v. *Phonetiker* m

kr. *фонетик*

Fonētikas speciālists. ◇ *fonētiķu kongress*

fonētiskā alternācija

a. *phonetic alternation*

v. *phonetische Alternation* f

kr. *фонетическая альтернация*

Regulāra skaņu mija pēc valodā dzīviem fonētiskajiem likumiem, piemēram, mūsdienu latviešu literārajā valodā *n* tiek runāts kā [ŋ] līdzskaņa *k* un *g* priekšā: *banka* [baŋkā], *bangā* [baŋgā].

fonētiskā analīze

a. *phonetic analysis*

v. *phonetische Analyse* f

kr. *фонетический анализ*

Valodas skaņu un citu runas līdzekļu īpašību noteikšana, pamatojoties uz runas orgānu darbību un skaņu akustiskajiem rādītājiem (intensitāti, svārstību biežumu jeb frekvenci un ilgumu).

fonētiskā transkripcija

a. *phonetic transcription*

v. *phonetische Transkription* f

kr. фонетическая транскрипция

Rakstības sistēma, kurā, izmantojot īpašus fonētiskos apzīmējumus, iespējami precīzi atspoguļo izrunu. Izšķir lokālās transkripcijas sistēmas un starptautisko transkripcijas sistēmu, kura balstās uz starptautisko fonētisko alfabētu IPA (*International Phonetic Alphabet*), ko izstrādājusi Starptautiskā Fonētikas asociācija (*International Phonetics Association*).
Sk. arī *transkripcija; praktiskā transkripcija*.

fonētiskais dialektisms**a.** *phonetic dialect word***v.** *phonetischer Dialektismus m***kr.** фонетический диалектизм

Dialektisms, kurš no literārās valodas ekvivalenta atšķiras tikai pēc skanējuma. Piemēram, latviešu valodā augšzemnieku izloksnēs lietotie *auškā* 'augšā', *ustaba* 'istaba'.

Sk. arī *dialektisms*.

fonētiskais raksts sk. skaņu raksts**fonētiskais vārds****a.** *phonetic word***v.** *phonetisches Wort n***kr.** фонетическое слово

Vārdu savienojums, kurā uzsvērtā ir tikai viena zilbe, piemēram, *kaut kur, it kā, uz galda*. Daļa no fonētiskajiem vārdiem ir analītiskas leksiskas vienības.

Sk. arī *uzsvars; vārdu savienojums; analītiska leksiska vienība*.

fonētiskie līdzekļi**a.** *phonetic means***v.** *phonetische Sprachmittel***kr.** фонетические средства

Līdzekļi, kas nodrošina runas skanējumu. Latviešu valodas fonētiskie līdzekļi ir valodas skaņa, zilbe, zilbes intonācija, vārda uzsvars, runas intonācija.

Sk. arī *valodas skaņa; zilbe; zilbes intonācija; uzsvars; runas intonācija*.

fonogrāfiskā rakstība sk. skaniskā rakstība**fonogrāfs****a.** *phonograph*

v. *Phonograph* m

kr. *фонограф*

Aparāts runas un mūzikas ierakstīšanai (uz rotējoša cilindriska veltņa) un atskaņošanai. ◇ *fonogrāfa ieraksts*

fonoloģija

a. *phonology*

v. *Phonologie* f

kr. *фонология*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta skanisko elementu funkcijas un skaņu attieksmju (saistīšanās) modeļus. Kā patstāvīga valodniecības nozare fonoloģija izveidojās 20. gs. 30. gados. Valodas fonoloģiskās sistēmas mazākā vienība ir fonēma. ◇ *ģeneratīvā fonoloģija* (sk.); *prosodiskā fonoloģija* (sk.); *lineārā fonoloģija* (sk.); *nelineārā fonoloģija* (sk.)

fonoloģijas likums

a. *phonological rule, P-rule*

v. *phonologisches Gesetz* n

kr. *фонологический закон*

Likums, kas regulē valodas skanisko elementu funkcijas un skaņu attieksmju (saistīšanās) modeļus. Piemēram, latviešu literārajā valodā darbojas likums par regresīvo asimilāciju balsīguma ziņā, resp., jebkurš konsonantisks nesonorants un nezilbisks valodas līdzskanis kļūst balsīgs balsīga līdzskaņa priekšā:

$$\left[\begin{array}{l} + \text{konsonantisks} \\ - \text{sonorants} \\ - \text{zilbisks} \end{array} \right] \rightarrow [+ \text{balsīgs}] / - [+ \text{balsīgs}]$$

fonoloģiskā analīze

a. *phonological analysis*

v. *phonologische Analyse* f

kr. *фонологический анализ*

Valodas skanisko elementu funkciju un skaņu attieksmju (saistīšanās) modeļu noteikšana.

fonoloģiskā opozīcija

a. *phonological opposition*

v. *phonologische Opposition* f

kr. *фонологическая оппозиция*

Pēc binārajām akustiskajām vai auditīvajām pazīmēm noteikts pretstats

fonoloģijā. Latviešu valodā, piemēram, būtiska līdzskaņu fonoloģiskā opozīcija ir balsīgs/nebalsīgs. ◊ *patskaņu fonoloģiskā opozīcija; līdzskaņu fonoloģiskā opozīcija*

fonoloģiskā zīme

- a. *phonological mark*
 v. *phonologisches Zeichen* n
 kr. *фонологический знак*

Zīme, ko izmanto fonoloģiskā pierakstā, lai norādītu uz kādas fonoloģiskas pazīmes piemītību, maiņu vai apstākļiem, piemēram, plus zīme norāda, ka pazīme piemīt, mīnus zīme —, ka nepiemīt; slīpās iekavas norāda, ka segments ir fonēma; diēza zīme norāda vārda robežu; horizontāla bulta norāda, ka fonēma mainās par kādu citu; slīpsvītra atdala norādi par fonētisko pārmaiņu no norādes par fonētisko apkaime, kurā šī parādība konstatēta; horizontāla svītra aizstāj likumam pakļauto skaņu slīpsvītras labajā pusē attiecīgajā fonētiskajā apkaimē u. tml. Piemēram, /k/→/ts//i:/ latviski jālasa: "Fonēma *k* pārvēršas par fonēmu *c* fonēmas *i* priekšā".

fonostilistika

- a. *phonostylistics*
 v. *Phonostilistik* f
 kr. *фоностилистика*

Stilistikas apakšnozare, kurā pēta stilistiski un emocionāli ekspresīvus fonētiskos valodas līdzekļus, piemēram, vārdu vai vārdformu izrunas variantus, runas intonāciju, uzsvāru, onomatopoēzi, aliterāciju, asonansi.

Sk. arī *stilistika; stilistiskā ekspresivitāte; emocionālā ekspresivitāte; onomatopoēze; aliterācija; asonanse*.

fonotaktika

- a. *phonotactics*
 v. *Phonotaktik* f
 kr. *фонотактика*

Fonoloģijas apakšnozare, kurā pēta, kā konkrētās valodas fonēmas vai citas fonoloģiskās vienības var savienot, lai veidotu zilbes un vārdus ar pieļaujamām līdzskaņu kopām; kāda vokāļu un konsonantu secība ir iespējama konkrētajā valodā un kādās pozīcijās vārdos un zilbēs šīs skaņu kopas un secība var būt.

fons

- a. *phone*
 v. *Phon* n

kr. фон

1. Subjektīva ārpussistēmas bezdimensijas mērvienība skaņas skaļuma līmeņa mērīšanai.
  2. Mazākais valodas fonētiskais segments (skaņa) pirms tā identificēšanas ar konkrētu valodas patskani, divskani, līdzskani vai atbilstošo fonēmu.
- Sk. arī *segments* 2. noz.

fonts sk. *burtraksts*

forma

a. *form*

v. *Form* f

kr. форма

Valodas fonoloģisko, morfoloģisko un sintaktisko vienību attieksmju materiālā izpausme pretstatā to semantiskajai struktūrai. ◇ *ārējā forma*; *iekšējā forma* (sk.); *gramatiskā forma* (sk.); *sintētiska forma* (sk.); *analītiska forma* (sk.); *supletīva forma* (sk.)

formants¹

a. *formant*

v. *Formant* m

kr. форманта

Akustiskās enerģijas koncentrācijas josla, kas atbilst mutes vai deguna dobuma rezonansei skaņas spektrā un ir būtiska skaņas raksturošanā.

Sk. arī *antiformants*.

formants² sk. *afikss*

formas tips

a. *type of form**

v. *Formentyp* m

kr. тип формы

Gramatiskās formas paveids atkarībā no formveidošanas paņēmiena un izmantotajiem līdzekļiem.

Sk. arī *analītiska forma*; *sintētiska forma*; *supletīva forma*.

formveidošana

a. *inflection*

v. *Formenbildung* f

kr. формообразование, словоизменение

Vārda gramatisko formu veidošana, piemēram, lietvārda locījuma, skaitļa

vai dzimtes formu veidošana.

Sk. arī *formveidošanas afikss*; *formveidošanas līdzeklis*; *formveidošanas celms*.

formveidošanas afikss

a. *inflectional affix**

v. *Formenbildungsaffix* n

kr. *формообразующий аффикс*

Afikss, ko izmanto gramatiskās formas veidošanā. Latviešu valodā formveidošanas afiksi parasti ir galotnes un piedēkļi, piemēram, *saul-e*, *saul-es*, *saul-ei*, *saul-i*, *saul-ē* vai *sie-t*, *sie-n-u*, *sie-š-u*, *sie-dam-s*, retāk piedēkļi, piemēram, *vis-labāk*; ir *jā-nes*.

Sk. arī *vārddarināšanas afikss*; *afiksācija*.

formveidošanas celms

a. *inflectional stem*

v. *Formenbildungsstamm* m

kr. *основа формообразования*

Pirmatnīgs, atvasināts vai salikts gramatiskās formas celms, ko izmanto par pamatu citu gramatisko formu veidošanai, piemēram, lokāmā tagadnes darāmās kārtas divdabja *plaukstošs* formveidošanas celms ir darbības vārda tagadnes celms *plaukst-*.

Sk. arī *formveidošanas ķēde*; *vārddarināšanas celms*.

formveidošanas funkcija

a. *inflectional function**

v. *Formenbildungsfunktion* f

kr. *формообразовательная функция*

Valodas elementa funkcija, kas īstenojas, veidojot gramatiskās formas, piemēram, latviešu valodā formveidošanas funkcija ir piedēkļiem *-n-*, *-j-*, *-st-*, veidojot darbības vārdu *siet*, *klāt*, *nirt* vienkāršās tagadnes formas *sienu*, *klāju*, *nirstu*.

Sk. arī *vārddarināšanas funkcija*.

formveidošanas ķēde

a. *inflectional chain**

v. *Formenbildungskette* f

kr. *формообразовательная цепь*

Secīgi veidotu gramatisko formu kopums, piemēram, latviešu valodā īpašības vārda salīdzināmo pakāpju formveidošanas ķēde: *labs* — *lab-āk-s* — *vis-labāk-ais*; darbības vārda lokāmā tagadnes divdabja formveidošanas

ķēde: *plaukt – plauk-st-u – plaukst-oš-s*; atstāstījuma izteiksmes vienkāršās
nākotnes formveidošanas ķēde: *augt – aug-š-u – augš-ot*.

Sk. arī vārddarināšanas ķēde.

formveidošanas līdzeklis

a. *inflectional means*

v. *Formenbildungsmittel n*

kr. *формообразующее средство*

Gramatisko formu veidošanā izmantotais līdzeklis — afikss (*saul-ē, sal-st-am, vis-lab-āk-ais*), palīgvārds (*ar zīmuli*), palīgdarbības vārds (*esmu lasījis, tiek celts, ir jāla-sa*), skaņu mija (*vilkt — velku; celt — ceļu, cēlu*) vai saknes maiņa (*es — man; bū-t — es-mu*).

Sk. arī vārddarināšanas līdzeklis.

formveidošanas paņēmiens

a. *inflectional pattern*

v. *Formenbildungsart f*

kr. *способ формообразования*

Formveidošanas līdzekļu nosacīts gramatisko formu veidošanas paveids.

Sk. arī *morfoloģiskais formveidošanas paņēmiens; sintaktiskais formveidošanas paņēmiens; semantiskais formveidošanas paņēmiens*.

fraktūra

a. *Gothic script (German type), Fraktur*

v. *Fraktur f, deutsche Schrift f*

kr. *фрактюра*

Gotiskā raksta veids, kam raksturīgi izlocīti, ornamentāli burti ar asiem stūriem. Latviešu rakstībā fraktūra lietota no 16. gs. līdz 20. gs. 30. gadiem.

Paraugs:

*Zai behdaja, kas behdaja,
Es par behdu nebehdaju;
Zifu behdu uš afmina,
Spehr' ar kahju uhdeni.*

Sk. arī *gotiskais raksts*.

francisms sk. gallicisms

frāze

a. *phrase*

v. *Phrase* fkr. *фраза*

Intonatīvi pabeigta runas vienība starp divām pauzēm. Parasti tā ir patstāvīga, saturiski saistīta saziņas vienība. Dažkārt par frāzi sauc arī teikumu.

frazēmaa. *phraseme*v. *Phrase* mkr. *фразаема*

Frazeoloģisms, kurā viens komponents lietots savā leksiskajā nozīmē, piemēram, *zili brīnumi* 'lieli brīnumi', *slinks kā maiss* 'ļoti slinks'.

Sk. arī *frazeoloģisms*; *idioma*.

frazeoloģēmaa. *phraseologeme*v. *Phraseologem* mkr. *фразаологема*

Frazeoloģisms kā abstrakta vispārināta valodas frazeoloģiskās sistēmas struktūrvienība ar dažādiem tās sastāvdaļu un to gramatiskās formas variantiem, bet nemainīgu kopnozīmi, piemēram, vienu frazeoloģēmu veido frazeoloģismi *mest plinti krūmos* un *mest šauteni krūmos*; arī: *palikt ar garu degunu* dažādos tā lietojuma variantos: *palika ar garu degunu*, *nepaliec ar garu degunu* u. tml.

frazeoloģijaa. *phraseology*v. *Phraseologie* fkr. *фразаология*

1. Valodniecības apakšnozare, kurā pēta frazeoloģismus.

2. Frazeoloģismu kopums. ◇ *latviešu frazeoloģija*

Sk. arī *frazeoloģisms*.

frazeoloģijas vārdnīca sk. *frazeoloģismu vārdnīca*

frazeoloģiska vienība sk. *frazeoloģisms*

frazeoloģisma apkaimea. *environment of phraseological unit*v. *Umfeld* n *des Phraseologismus* mkr. *фразаологическое окружение*

Ārpus frazeoloģisma esoši vārdi, kas ir nepieciešami, lai frazeoloģisms kļūtu par saziņas procesa sastāvdaļu, piemēram, frazeoloģisms *pa ausu galam* parasti tiek lietots saistījumā ar vārdiem *dzirdēt, klausīties*.
Sk. arī *apkaime; frazeoloģisms*.

frazeoloģisms

a. *phraseological unit*

v. *Phraseologismus* m

kr. *фраzeологизм*

Leksiski nedalāms, sastāva un struktūras ziņā relatīvi stabils, ar valodas tradīciju nostiprināts vārdu savienojums, kura nozīme parasti saistīta ar visa vārdu savienojuma vai atsevišķu tā komponentu nozīmes pārnesumu, piemēram, *pa galvu pa kaklu* 'steigā', *kārt zobus vadzī* 'badoties', *mest plinti krūmos* 'padoties'.

Sk. arī *nozīmes pārnesums; frazeologēma; frazēma; idioma*.

frazeoloģismu vārdnīca

a. *phraseological dictionary*

v. *phraseologisches Wörterbuch* n

kr. *фраzeологический словарь*

Vārdnīca, kurā apkopoti vienas vai vairāku valodu frazeoloģismi. Frazeoloģismu vārdnīcas var būt divējādas — vienvalodas skaidrojošās frazeoloģismu vārdnīcas un divu vai vairāku valodu tulkojošās frazeoloģismu vārdnīcas. Vārdnīcu mēdz dēvēt arī par frazeoloģijas vārdnīcu.

Sk. arī *frazeoloģisms; vārdnīca*.

frāzes supramorfs

a. *phrasal supramorph*

v. *Supramorph* n *der Phrase* f

kr. *фразовый супраморф*

Nesegmentējama valodas vienība, kas īstenojas kā teikuma uzsvars vai teikuma intonācija, piemēram, latviešu valodā teikumus *Jūs šodien strādājat* un *Jūs šodien strādājat?* runātā tekstā šķir tikai intonācija.

Sk. arī *supramorfēma; supramorfs; suprafikss*.

frāžkopa, teikumkopa

a. *paragraph*

v. *Phrasenbündel* n

kr. *сверхфразовое единство*

Relatīvi pabeigts saturiski cieši saistītu teikumu resp. izteikumu kopums. Frāžkopu parasti veido 3–7 izteikumi, piemēram, *Tauta, tāpat kā jebkurš*

dabisks veidojums zem saules, ir pakļauta noteiktām likumībām un noteiktai kārtībai. Ja tu esi bērzs, tavi zari neaugs kā ozolam. Ja tu esi liepa, tavi zari neaugs kā bērzam. Un ne jau zaram pašam izšķirt, cik tālu tam sniegties. Un ne jau lapai pašai noteikt, kur augs — galotnē vai pazarē. Ja būsīm vajadzīgi — mēs pastāvēsim. (Z. Skujiņš) Rakstītā tekstā frāžkopa parasti atbilst rindkopai.

Sk. arī *izteikums; rindkopa*.

frikatīvs līdzskanis, berzenis

a. *fricative*

v. *Frikativ m, Reibelaut m*

kr. *фрикативный согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot divi runas orgāni nonāk tik tuvu, ka gaisa plūsma starp tiem rada berzes troksni, starp runas orgāniem ir sašaurinājums, bet nav pilnīga slēguma. Latviešu valodā frikatīvi ir līdzskaņi *f, h [x], j, s, š [ʃ], v, z, ž [ʒ]*. ◊ *balsīgs berzenis; nebalsīgs berzenis*

Sk. arī *afrikāta*.

funkcionālā asimetrija sk. valodas zīmes asimetrija

funkcionālā gramatika

a. *functional grammar*

v. *funktionale Grammatik f*

kr. *функциональная грамматика*

Valodas izpētes virziens, kurā valodas sistēma tiek analizēta, balstoties uz tās funkcionēšanu saziņas procesā, postulējot semantiskas kategorijas resp. semantiskus laukus, piemēram, aspektualitāti, temporalitāti, modalitāti, dzīvumu, priekšmetiskumu, un pētot, kādas valodas vienības spēj izteikt attiecīgo semantiku. Funkcionālā gramatika veidojusies 20. gs. otrajā pusē Eiropā un Amerikā, attīstot Prāgas lingvistiskās skolas idejas par valodas zīmes asimetriju, tās dažādām izpausmēm un cēloņiem.

Sk. arī *gramatika; semantiskā kategorija; semantiskais lauks; valodas zīmes asimetrija*.

funkcionālā nozīme

a. *functional meaning*

v. *funktionale Bedeutung f*

kr. *функциональное значение*

Terminoloģijā — nozīme, kas terminu piesaista konkrētas nozares jēdzienu sistēmai un kas nosaka termina kā funkcionālas vienības būtību un piešķir leksiskajai vienībai terminoloģiskumu.

funkcionālais stils

- a. *functional style*
- v. *Funktionalstil* m
- kr. *функциональный стиль*

Vēsturiski izveidojies valodas paveids, ko raksturo noteikta funkcionēšanas sfēra un ar to saistīta valodas līdzekļu atlase. Latviešu valodniecībā tradicionāli šķir piecus valodas funkcionālos paveidus jeb stilus: zinātniskais stils, lietišķo rakstu stils, publicistikas stils, sarunvalodas stils, daiļliteratūras stils. Valodas funkcionālo stilu raksturo ne tikai specifisku valodas līdzekļu lietojums, bet arī stilistiski ekspresīvu un vispārlietojamu valodas līdzekļu lietojuma biežums.

Sk. arī *stils*.

futūrum I sk. vienkāršā nākotne

futūrum II sk. saliktā nākotne

fūzija sk. saplūde

gallicisms

- a. *Galicism*
- v. *Gallizismus* m
- kr. *галлицизм*

Aizguvums no franču valodas, piemēram, *abonements, aktieris, farss*.

galotne, fleksija

- a. *ending, flexion*
- v. *Endung* f
- kr. *окончание, флексия*

Afikss, kas paradigmātiski mainās noteiktas morfoloģiskas paradigmas gramatiskajās formās gramatisko kategoriju robežās, piemēram, lietvārda locījumu galotnes, darbības vārda personu galotnes. Galotne vārdā vai vārdformā parasti ir pēdējais afikss. ◇ *locījuma galotne; personas galotne; dzimtes galotne*

Sk. arī *fleksācija; derivatīvā galotne*.

galvenā starpniekvaloda sk. assvaloda

galvenā valoda

- a. *principal language*
- v. *Hauptsprache* f

kr. главный язык

Sociolingvistikā — valoda, ko daudzvalodīgā lingvistiskā kopienā lieto visbiežāk, piemēram, angļu valoda Īrijā, krievu valoda Baltkrievijā.

galvenais akcents sk. *galvenais uzsvars*

galvenais loceklis

a. principal part of one-part sentence

v. Hauptglied n

kr. главный член односоставного предложения

Teikuma virsloceklis, kas viens pats veido gramatisko centru vienkopas teikumā. Formas ziņā tas ir tuvs izteicējam, bet teikumā nav neviena cita teikuma locekļa, ar ko tas būtu saistīts savstarpēja atkarīguma attieksmēs, piemēram, *Ārā puteņo. Istabā ir silts.*

galvenais uzsvars, galvenais akcents

a. main stress, main accent

v. Hauptakzent m, Hauptbetonung f

kr. основное ударение, основной акцент

Vārda uzsvars, kas izceļ vienu zilbi vairāk par citām. Latviešu valodā galvenais uzsvars lielāko tiesu saklausāms vārda pirmajā zilbē, piemēram, *aīta* [ˈai.tā], *bārenīte* [ba:.re.ni:.tē], bet ir arī izņēmumi, piemēram, *labdien!* [lab.ˈdien], *neviens* [ne.ˈviens].

Sk. arī *uzsvars*; *palīguzsvars*.

garā zilbe

a. long syllable

v. lange Silbe f

kr. долгий слог

Zilbe, kuras kodolu veido garš patskanis, divskanis vai diftongisks savienojums. Latviešu valodā garās zilbes tiek dažādi intonētas, piemēram, *stāvs* [sta:ʊs] lietv., *stāvs* [sta::ʊs] īp. v., *saule* [sau:lē], *galds* [galʹts].

Sk. arī *diftongisks savienojums*; *zilbes intonācija*.

gardiftongs

a. long diphthong

v. langer Diphthong m

kr. долгий дифтонг

Vēsturiskajā valodniecībā — divskanis, kam pirmais komponents ir garš patskanis. Indoeiropiešu pirmvalodā tradicionāli tiek rekonstruēti gardiftongi *ēi, *āi, *ōi, *ēu, *āu, *ōu. Nevienā mūsdienu indoeiropiešu saimes

valodā gardiftongi nav saglabājušies.
Sk. arī *divskanis*; *īsdiptongs*.

garš līdzskanis

a. *long consonant*

v. *langer Konsonant m*

kr. *долгий согласный*

Līdzskanis, kuru izrunā ar aptuveni dubultu pagarinājumu, latviešu valodā tam parasti nav fonoloģiskās funkcijas. Atbilstoši konkrētās valodas pareizrakstības principiem to atspoguļo vai neatspoguļo rakstos, piemēram, latviešu valodā līdzskanis *m* ir garš vārdā *programma*, bet līdzskanis *p* ir garš vārdā *lapa* [lap:ā].

Sk. arī *skaņas pagarinājums*; *pusgarš līdzskanis*.

garš patskanis

a. *long monophthong*

v. *langer Vokal m*

kr. *долгий гласный*

Patstāvīga fonēma — patskanis, kas garuma ziņā ir fonoloģiski pretstatāms īsam līdzīgas artikulārās kvalitātes patskanim un spēj šķirt vārda nozīmi, sal., piemēram, *kāzas* ‘precības’ un *kazas* ‘mājdzīvnieki’. Latviešu valodā virs garā patskaņa burta raksta garumzīmi.

Sk. arī *īss patskanis*; *pusgarš patskanis*; *garumzīme*.

garumzīme

a. *macron*

v. *Längezeichen n*

kr. *знак долготы звука*

Latviešu rakstībā lietota diakritiskā zīme — horizontāla svītra virs patskaņa burta, norādot, ka skaņa ir gara, piemēram, *māja* [ma:jā], *pīle* [pi:lē].

Sk. arī *diakritiskā zīme*.

gazeitrs sk. vietvārdnīca

geminācija

a. *gemination*

v. *Gemination f*

kr. *геминация*

Process, kurā, līdzskanīm asimilējoties, radies līdzskaņu dubultojums, piemēram, latviešu valodā *mellene* < *melnene, sengrieķu valodā *γράμμα*

arī paskaidrojošs vārds vai frāze, ko tekstam (iekavās, parindē u. tml.) pievieno mazpazīstama vārda nozīmes komentēšanai.

Sk. arī *glosārijs*.

glosārijs

a. *glossary*

v. *Glossar[ium]* n

kr. *гlossapui*

Alfabētisks tekstā lietotu neparastu, maz pazīstamu, grūti saprotamu vārdu, frāžu (arī terminu) un to skaidrojumu vai tulkojumu (glosu) saraksts, kas parasti mazas vārdnīcas veidā pievienots kādai grāmatai vai rokrakstam.

Sk. arī *glosa*.

glosemātika

a. *glossematics*

v. *Glossematik* f

kr. *гlossemamuka*

Viena no strukturālisma skolām, kurā visspilgtāk izpaužas strukturālisma idejas: tā pēta valodu ar deduktīvo pieeju kā izolētu attieksmju sistēmu, pilnībā abstrahējoties no sociālā aspekta, un uzsver, ka noteicošā valodā ir forma.

Sk. arī *strukturālā valodniecība*.

gotiskais raksts

a. *Gothic script*

v. *gotische Schrift* f

kr. *готическое письмо*

Latīņu raksta veids, kam raksturīgi burti ar stūrainām, asām, lauztām formām. Gotiskais raksts izveidojies 10. gs. Itālijā, izplatījies Rietumeiropā un Ziemeļeiropā. Galvenie tā paveidi ir tekstūra, gotiskais apaļraksts, Švābahas raksts, fraktūra. Latvijā visplašāk pazīstamais tā paveids ir fraktūra. Mūsdienās vairs nelieto.

Paraugi:

*Lai behdaja, kas behdaja,
Es par behdu nebehdaju;
Lifu behdu us afmina,
Spehr' ar fahju uhdeni.*

Sk. arī *fraktūra*; *latīņu raksts*.

gradūcija sk. *salīdzināmās pakāpes*

grafēma

- a. *grapheme*
 v. *Graphem* n
 kr. *графема*

Funkcionāla kādas valodas rakstzīmju sistēmas pamatvienība dažādos tās rakstības stila variantos, piemēram, grafēmas "a" varianti ir lielais A, mazais a, kursivētie *A* un *a* u. tml. Grafēma var apzīmēt noteiktu fonēmu, zilbi, vārdu u. tml.

Sk. arī *rakstzīme*; *grafēmika*; *grafētika*.

grafēmika

- a. *graphemics*
 v. *Graphemik* f
 kr. *графемика*

Grafēmu kopums, ko izmanto kādas valodas vienību (fonēmu, zilbju, vārdu u. tml.) apzīmēšanai; arī — valodniecības nozare, kurā pēta likumības valodas vienību apzīmēšanā ar rakstzīmēm.

Sk. arī *grafēma*; *rakstzīme*.

grafētika

- a. *script*
 v. *Graphetik* f
 kr. *графетика*

1. Kādas valodas burtu un citu grafisko zīmju kopums (sistēma), kas rakstos atspoguļo attiecīgās valodas skaņas. Grafētika ikvienai valodai ir īpatnēja. Tā tiek veidota atbilstoši katras valodas skaniskajai sistēmai, piemēram, izmantojot krievu valodas grafētiku, rakstām: *Волга, Щерба, Иванов*, bet izmantojot latviešu valodas grafētiku: *Volga, Ščerba, Ivanov*. Latviešu valodas grafētikā izmantoti latīņu alfabēta burti.

2. Grafisko zīmju pētniecības joma.

grafoloģija

- a. *graphology*
 v. *Graphologie* f
 kr. *графология*

Mācība par cilvēka rokrakstu; pētījumi, kuros noskaidro savstarpējās likumsakarības starp indivīda rokrakstu un raksturu.

gramatika

- a. *grammar*
 v. *Grammatik* f

kr. *грамматика*

1. Valodniecības nozare, kurā pēta valodas gramatisko sistēmu — vārdu un teikumu uzbūvi, vārdu formas, to funkcijas un sastāvu, gramatiskās kategorijas, vārddarināšanas tipus un paņēmienus, vārdu savienojumu, teikumu un tekstu struktūru un tipus. Gramatikā šķir divas apakšnozares — morfoloģiju un sintaksi. Tradicionāli gramatikā ietilpina arī vārddarināšanu.

◊ *mūsdienu gramatika; vēsturiskā gramatika; vispārīgā gramatika; aprakstošā gramatika; sastatāmā gramatika*

2. Valodas gramatisko parādību kopums, arī gramatisko parādību sistēmisks apraksts. ◊ *latviešu valodas gramatika; skolu gramatika; zinātniskā gramatika; normatīvā gramatika; universālā gramatika; ģeneratīvā gramatika; transformatīvā gramatika (sk.); formālā gramatika; funkcionālā gramatika (sk.)*

gramatikis

a. *grammarian*

v. *Grammatiker* m

kr. *грамматист*

Gramatikas speciālists.

gramatiskā forma

a. *grammatical form*

v. *grammatische Form* f

kr. *грамматическая форма*

Gramatiskās nozīmes materiālā izpausme, piemēram, lietvārda locījuma formas, darbības vārda laika formas. Gramatiskajā formā var būt ietvertas arī vairākas gramatiskās nozīmes, piemēram, vārdformā *nam-a* ir izteiktas trīs gramatiskās nozīmes — vīriešu dzimte, vienskaitlis, ģenitīvs. Šajā nozīmē lieto arī terminu *morfoloģiskā forma*.

Sk. arī *gramatiskā nozīme, formas tips*.

gramatiskā kategorija

a. *grammatical category*

v. *grammatische Kategorie* f

kr. *грамматическая категория*

Gramatiskās nozīmes un gramatiskās formas vienība, kas balstās vismaz uz divu elementu pretstatu, piemēram, latviešu valodā lietvārda dzimtes kategorija, kurā ietilpst vīriešu un sieviešu dzimte, vai darbības vārda laika kategorija, kurā ietilpst tagadne, pagātne un nākotne. Gramatisko kategoriju apzīmēšanai gramatikā lieto arī terminu *morfoloģiskā kategorija*.

Sk. arī *gramatiskā forma; gramatiskā nozīme; paradigma*.

gramatiskā nozīme

- a.** *grammatical meaning*
v. *grammatische Bedeutung* f
kr. *грамматическое значение*

Abstrakta valodas gramatiskās sistēmas nozīme, kas regulāri izpaužas gramatiskā formā, piemēram, dzimtes, skaitļa un locījuma gramatiskās nozīmes latviešu valodā izpaužas kā atšķirīgas formas vīriešu un sieviešu dzimtē, vienskaitlī un daudzskaitlī, nominatīvā, ģenitīvā, datīvā, akuzatīvā, instrumentālī, lokatīvā un vokatīvā.

Sk. arī *gramatiskā forma*.

gramatiskais centrs

- a.** *syntactic centre* (of the sentence)
v. *Satzkern* m
kr. *предикативная основа* (предложения)

Mazākā iespējamā teikuma struktūra (gramatiskais kodols), ko latviešu valodā var veidot vai nu divi virslocekļi — teikuma priekšmets un izteicējs —, vai arī viens virsloceklis — galvenais loceklis. ◇ *gramatiskā centra locekļi*

Sk. arī *virsloceklis*; *teikuma priekšmets*; *izteicējs*; *galvenais loceklis*; *vienkārša teikuma struktūras shēma*.

gramatiskais pleonasm

- a.** *grammatical pleonasm*
v. *grammatischer Pleonasmus* m
kr. *грамматический плеоназм*

Gramatiskās nozīmes izteikšana ar vairākiem līdzekļiem vienlaikus, piemēram, izteikumā *mēs pārnācām mājās* daudzskaitļa pirmās personas nozīme izteikta ar personas vietniekvārdu *mēs* un darbības vārda galotni *-ām*.

Sk. arī *pleonasm*.

gramatizēšanās, gramatizācija

- a.** *grammaticalization*
v. *Grammatisierung* f
kr. *грамматизация, грамматикализация*

Valodas leksiskās sistēmas elementu pāreja gramatiskajā sistēmā. Piemēram, afiksu morfēmas gramatizācijas procesā ir cēlušās no patstāvīgiem vārdiem vai palīgvārdiem, visi palīgdarbības vārdi ir gramatizējušies patstāvīgas nozīmes un funkciju darbības vārdi u. tml. Gramatizācija parasti sākas ar desemantizēšanos, vārdam zaudējot savu leksisko nozīmi, turpinās kā dekategoriēšanās, vārdam sastingstot vienā gramatiskajā

formā un zaudējot locīšanas paradigmu, un parasti beidzas ar fonētisku redukciju, vārdam fonētiski saīsinoties. Piemēram, latviešu valodā īpašības vārdu vispārākās pakāpes piedēklis *vis-* gramatizācijas ceļā ir cēlies no vietniekvārda *viss* daudzskaitļa ģenitīva *visu*, formai zaudējot vietniekvārda semantiku un atraujoties no paradigmas, kā arī fonētiski saīsinoties gala zilbei.

Sk. arī *leksikalizēšanās*.

gravis

a. *grave accent*

v. *Gravis* m

kr. *гравис, тяжёлое ударение*

Zīme ( ), ko latviešu tradicionālajā fonētiskajā transkripcijā lieto krītošās zilbes intonācijas apzīmēšanai virs burta, piemēram, vārdā *man* [màn]. Dažās valodās šo zīmi lieto arī citu zilbes intonāciju apzīmēšanai, kā arī uzsvara apzīmēšanai virs īsā patskaņa.

Sk. arī *akūts* lietv.

grāvs* īp. v., zemfrekvences..

a. *grave*

v. *dunkel*

kr. *низкий*

Fonoloģijā — tāds, kam raksturīga enerģijas koncentrēšanās skaņas spektra apakšējās frekvencēs. Viena no fonoloģiskajām šķirējapzīmēm. Šī pazīme rāda perifēru (labiālu, velāru, uvulāru) artikulāciju. Piemēram, latviešu valodā patskanis *u* un patskanis *ū* [u:] ir grāvi [+ grāvi].

Sk. arī *akūts* īp. v.

grieķisms, grēcisms

a. *Graecism*

v. *Hellenismus* m

kr. *грецизм*

Aizguvums no grieķu valodas, piemēram, *hameleons, labirints, ritms*.

Sk. arī *aizguvums*.

grieķu alfabēts

a. *Greek alphabet*

v. *griechisches Alphabet* n

kr. *греческий алфавит*

Alfabēts, kas veidojies uz fenīkiešu alfabēta pamata 10. gs. beigās – 9. gs. sākumā p. m. ē. Sākotnēji tajā ir 27 burti. 5.–4. gs. p. m. ē. izveidojies

grieķu alfabēts, kurā ir 24 burti — 7 patskaņu un 17 līdzskaņu apzīmēšanai: *A α, B β, Γ γ, Δ δ, E ε, Z ζ, H η, Θ θ, I ι, K κ, Λ λ, M μ, N ν, Ξ ξ, O ο, Π π, P ρ, Σ σ, Τ τ, Υ υ, Φ φ, Χ χ, Ψ ψ, Ω ω*. Šo alfabētu vēl mūsdienās lieto jaungrieķu valodā.

Sk. arī *alfabēts*.

grieķu raksts

a. *Greek script*

v. *griechische Schrift* f

kr. *греческое письмо*

Skaņu raksts, kas 10. gs. beigās — 9. gs. sākumā p. m. ē. izveidojies no fenīķiešu raksta. Grieķu rakstā ieviestas zīmes arī patskaņu apzīmēšanai. Rakstīšanas virziens sākotnēji ir no labās puses uz kreiso, vēlāk — no kreisās puses uz labo. Sākotnēji pastāvēja divi varianti — austrumgrieķu un rietumgrieķu raksts. Senajā Grieķijā nostiprinājās austrumgrieķu raksts, tas ir pamatā arī kirilicai, gotu, armēņu, daļēji gruzīnu rakstam u. c. Rietumgrieķu raksts ir pamatā latīņu rakstam. Attīstības gaitā mainījies grieķu raksta grafiskais veids (kapitālraksts, ātrraksts, unciāļu raksts, majuskuļu raksts, minuskuļu raksts).

Paraugš:

Ἔσοι οἱ ἄνθρωποι γεννιοῦνται ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι στὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὰ δικαιώματα. Εἶναι προικισμένοι με λογικὴ καὶ συνείδηση, καὶ ὀφείλου νὰ συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεῦμα ἀδελφοσύνης.

Sk. arī *raksts; skaņu raksts; latīņu raksts; kapitālraksts; unciāļu raksts; majuskulis; minuskulis*.

ģenealoģiskā valodu klasifikācija

a. *genealogical language classification*

v. *genealogische Klassifikation f der Sprachen; Sprachgenealogie* f

kr. *генеалогическая классификация языков*

Valodu iedalījums pēc radniecības un saiknes ar kādu no pirmvalodām. Radniecīgas valodas apvieno valodu saimēs, piemēram, indoeiropiešu, somugru, tirkū valodu saime, ko atbilstoši radniecības pakāpei sīkāk iedala valodu grupās un apakšgrupās, piemēram, indoeiropiešu valodu saimes ķeltu valodu grupas britu apakšgrupa.

Sk. arī *tipoloģiskā valodu klasifikācija; pirmvaloda; valodu saime; valodu grupa*.

ģeneratīvā fonoloģija

a. *generative phonology*

v. *generative Phonologie* f

kr. *генеративная фонология*

Fonoloģijas apakšnozare, kurā morfēmas analizē ciešā saistībā ar to fonētiskajiem komponentiem, izmantojot fonētisku pazīmju matricu. Ģeneratīvās fonoloģijas virziens formulēts 20. gs. 60. gados. Vēlāk termins *ģeneratīvā fonoloģija* lietots kā vairāku apakšvirzienu kopējs apzīmējums.

Sk. arī *fonoloģija*.

ģeneratīvā gramatika

a. *generative grammar*

v. *generative Grammatik* f

kr. *генеративная грамматика*

Gramatikas apakšnozare, kurā cenšas izzināt un formulēt likumus, pēc kuriem runātāji veido sintaktiskas struktūras. Vēlāk šāda pieeja izmantota arī morfoloģijā. Pirmais ģeneratīvās gramatikas virziens formulēts 20. gs. 50. gados.

Sk. arī *gramatika*.

ģenitīvenis

a. *inflexible genitive**

v. *erstarrte Genitivform* f

kr. *обособленная форма родительного падежа**

Lietvārds, kam ir tikai vienskaitļa vai daudzskaitļa ģenitīva forma un ko parasti lieto apzīmētāja funkcijā, piemēram, *vienistabas dzīvoklis, augstpapēžu kurpes, bezsvara stāvoklis*. Tiek šķirti salikteņa ģenitīveņi (*dziļūdens, zaļzīda, krustvārdu, daudzdienu*) un prievārda ģenitīveņi (*aizjūras, piepilsētas, pēckara, starpplanētu*).

Sk. arī *apzīmētājs*.

ģenitīvs

a. *genitive*

v. *Genitiv* m

kr. *родительный падеж*

Locījums, kas izsaka piederību, īpašību, vielu, piemēram, latviešu valodā *tēva nams, liela auguma cilvēks, māla trauks*. ◊ *subjekta ģenitīvs; objekta ģenitīvs; dalāmais ģenitīvs (sk.); pielikuma ģenitīvs (sk.); satura ģenitīvs*

Sk. arī *locījuma kategorija; locījums; partitīvs*.

ģeolingvistika

a. *geolinguistics*

v. *Geolinguistik* f

kr. *геолингвистика*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta dialektu parādības saistībā ar to ģeogrāfisko izplatību pasaulē un dialektu politisko, ekonomisko un kultūras statusu. Plašākā nozīmē — starpdisciplināra nozare, kas apvieno dialektoloģiju un ģeogrāfiju, vēsturi, kultūrvēsturi, etnogrāfiju, etnoloģiju, antropoloģiju, demogrāfiju, socioloģiju.

Sk. arī *areālingvistika*.

ģeonīms, ģeotoponīms

a. *geonym*

v. *Geotoponym* n

kr. *геотопоним*

Vietvārds, kas nosauc uz Zemes lokalizētu fiziogeogrāfisku objektu (sastatījumā ar astrotoponīmiem), piemēram, *Himalaju kalni*.

Sk. arī *astrotoponīms*.

ģermānisms

a. *Germanism*

v. *Germanismus* m

kr. *германизм*

Aizguvums no vācu valodas, piemēram, *slims, brokastis, trepes*. Šo aizguvumu avots var būt dažādi vācu valodas varianti — augšvācu valoda, lejasvācu valoda, dialekti u. c. Retumis par ģermānismiem sauc arī aizguvumus no citām ģermāņu valodām.

Sk. arī *ģermānistika*.

ģermānistika

a. *German studies*

v. *Germanistik* f

kr. *германистика*

Zinātņu kopums, kurā ietilpst ģermāņu valodniecība, ģermāņu tautu (ziemeļģermāņu jeb skandināvu — zviedru, norvēģu, dāņu, īslandiešu u. c.; rietumģermāņu — angļu, vācu, holandiešu, flāmu u. c.; austrumģermāņu — gotu, vandāļu u. c.) literatūras, folkloras, mitoloģijas, arheoloģijas, etnogrāfijas un vēstures izpēte; šaurākā nozīmē — ģermāņu filoloģija.

ģermāņu filoloģija

a. *German philology*

v. *germanische Philologie* f

kr. *германская филология*

Zinātne par ģermāņu valodām, literatūru un folkloru to savstarpējā saistībā ar ģermāņu tautu dzīvi, kultūru un vēsturi.

ģermāņu valodas

- a. *Germanic languages*
- v. *germanische Sprachen*
- kr. *германские языки*

Indoeiropiešu valodu saimes valodu grupa, kurā šķir ziemeļģermāņu jeb skandināvu (dāņu, īslandiešu, norvēģu, zviedru, fēru), rietumģermāņu (afrikandu, angļu, nīderlandiešu, vācu, frīzu) un austrumģermāņu (mirusī vestgotu un ostgotu) valodas.

Sk. arī *indoeiropiešu valodu saime; valodu grupa*.

ģerundijs

- a. *gerund*
- v. *Gerundium* n
- kr. *герундий*

Darbības vārda infinīta forma, kas tiek lietota lietvārda funkcijā, apzīmējot darbības procesu, piemēram, latīņu valodā infinītas formas ar piedēkli *-nd/-end-*: *modus vivendi* 'dzīves veids', angļu valodā divdabis ar piedēkli *-ing-*: *smoking forbidden* 'smēķēt aizliegts'. Vēsturiskajā valodniecībā — viens no verbālnomenu veidiem.

Sk. arī *infinīta forma; ģerundīvs; divdabis; supīns; substantivējums; verbālsubstantīvs*.

ģerundīvs

- a. *gerundive*
- v. *Gerundivum* n
- kr. *герундив*

Darbības vārda infinīta forma, kas tiek lietota īpašības vārda funkcijā, izsakot vajadzību, piemēram, latīņu valodā infinītas formas ar piedēkli *-nd/-end-*: *Delenda est Carthago* 'Kartāga ir sagraujama'. Vēsturiskajā valodniecībā — viens no verbālnomenu veidiem.

Sk. arī *infinīta forma; ģerundijs; divdabis; adjektivējums; verbāladjektīvs*.

habituāls veids sk. *paraduma veids*

haplogrāfija

- a. *haplography*
- v. *Haplographie* f
- kr. *гиплогрaфия*

Pārrakstīšanās, kļūdaini izlaižot vienu no divām vienādām blaku zilbēm vai citiem vārda vai teksta segmentiem, piemēram, *filoloģija* → *filoģija*.

haploģija

a. *haplogy*

v. *Haplogie* f; *Silbenschichtung* f

kr. *гаплогия*

Morfonoloģiska parādība, kurā disimilācijas dēļ zūd (tiek atmesta) viena no divām vienādām blaku zilbēm vai morfiem, piemēram, *mineraloloģija* → *mineraloģija*; *traģikokomēdija* → *traģikomēdija*. ◇ zilbju haploģija; morfu haploģija

Sk. arī *disimilācija*.

harmoniskais bilingvisms sk. līdzsvarotā divvalodība

helonīms

a. *helonym*

v. *Helonym* n

kr. *гелоним*

Vietvārds, kas nosauc purvu, piemēram, *Ķemeru tīrelis*, *Peļķes purvs*, *Sūnākslis*.

heteroklītisks vārds

a. *heteroclitic word*

v. *Heteroklitikon* n

kr. *разносклоняемое слово, разноспрягаемое слово*

Lokāmas vārdšķiras vārds, kas vienā paradigmā apvieno dažādus deklinēšanas vai konjugēšanas tipus, piemēram, latviešu sarunvalodā heteroklītisks darbības vārds var būt *pētīt*, kam personas paradigmā apvienojas 2. un 3. konjugācijas formas: *es pētu* (3. konjugācija), *tu pēti* (3. konjugācija), *viņš pētī* (2. konjugācija). ◇ *heteroklītisks lietvārds*; *heteroklītisks īpašības vārds*; *heteroklītisks vietniekvārds*; *heteroklītisks darbības vārds*

Sk. arī *heteroklīze*.

heteroklīze

a. *heterocclisis*

v. *Heterocclisie* f

kr. *разносклоняемость; разноспрягаемость; гетероклизия*

Dažādu deklinēšanas vai konjugēšanas tipu apvienojums nomena, vietniekvārda vai darbības vārda paradigmā, piemēram, latviešu sarunvalodā

heterosillabiska pozīcija

1. deklinācijas lietvārdiem *cirks*, *krogs* vienskaitļa lokatīvā tiek lietotas arī
  3. deklinācijas formas *circū*, *krogū*.
- Sk. arī *heteroklītisks vārds*.

heterosillabiska pozīcija

- a. *heterosyllabic position*
- v. *heterosyllabische Position* f
- kr. *гетеросиллабическая позиция*

Izvietojums dažādās (blaku) zilbēs. Heterosillabiskā pozīcijā latviešu valodā ir, piemēram, patskanis *a* un skanenis *n* vārdā *ma-nu*.
Sk. arī *tautosillabiska pozīcija*.

heterotons

- a. *heterotone*
- v. *Heteroton* m
- kr. *гетеротон*

Viens no diviem vai vairākiem vienādi rakstāmiem atšķirīgas nozīmes vienas valodas vārdiem ar dažādu zilbes intonāciju, piemēram, lietvārds *stāvs* [sta:ʊs] un īpašības vārds *stāvs* [sta::ʊs].
Sk. arī *homogrāfs*.

hiasms

- a. *chiasmus*
- v. *Chiasmus* m
- kr. *хиазм*

Stilistiska figūra, paralēlas sintaktiskas konstrukcijas, kuru komponenti ir mainītās sintaktiskās pozīcijās (resp., apgrieztais paralēlisms), piemēram, *Nevis valoda ir dzejnieka rīks, bet dzejnieks ir valodas rīks*.
Sk. arī *stilistiska figūra*.

hibrīdtermins

- a. *hybrid term*
- v. *hybrider Terminus* m
- kr. *гибридный термин*

Atvasināts termins vai saliktermins, kas darināts no dažādu valodu cilmes sastāvdaļām, piemēram, internacionālisms *intoksikācija* — no lat. *in-* un gr. *toxikon*; latviešu valodas jaunvārds *jauntermins* — no latv. cilmes vārddaljas *jaun-* un lat. cilmes aizguvuma *termins*.

hibrīdvaloda

- a. *hybrid language, mixed language*

v. *Mischsprache* f

kr. *гибридный язык, смешанный язык*

Valoda, kas radusies valodu saskarē, vienai valodai uzņemot citas valodas elementus, galvenokārt leksēmas, un vienkāršojot gramatiku. Tādējādi veidojas jaukta valoda, kurā uzkrājas ģenētiski nevienbārgs leksiskais materiāls, nevienbārgi sintaktiskie un morfoloģiskie modeļi u. c.

Sk. arī *hibrīdvārds; hibrīdtermins*.

hibrīdvārds

a. *hybrid*

v. *hybrides Wort* n

kr. *слово-гибрид, гибридное слово*

Vārds, kas darināts no dažādu valodu cilmes sastāvdaļām. Izšķir saliktos hibrīdvārdus jeb hibrīdsalikteņus (piemēram, *luksofors, ludotēka, aerokamanas*) un atvasinātos hibrīdvārdus jeb hibrīdatvasinājumus (piemēram, *pēceksāmens, ainavists*).

Sk. arī *hibrīdtermins; hibrīdvaloda*.

hidronīmija

a. *hydronyms*

v. *Hydronymie* f

kr. *гидронимия*

Hidronīmu kopums. ◇ *balto hidronīmija*

Sk. arī *hidronīms; hidronīmika*.

hidronīmika

a. *study of hydronyms*

v. *Hydronomastik* f

kr. *гидронимика*

Onomastikas apakšnozare, kurā pēta hidronīmus. ◇ *latviešu hidronīmika*

Sk. arī *hidronīms; hidronīmija*.

hidronimizēšanās, hidronimizācija

a. *hydronymization**

v. *Hydronymisierung* f

kr. *гидронимизация*

Hidronīma veidošanās no cita veida īpašvārda vai no sugasvārda, piemēram, somu *nevo* 'purvs' > *Neva*.

Sk. arī *hidronīms*.

hidronīms

a. *hydronym*v. *Hydronym* nkr. *зидроним*

Vietvārds, kas nosauc ūdenstilpi vai ūdensteci, piemēram, *Ķīšezers, Gauja, Lorupe*.

Sk. arī *hidronīmija; hidronīmika*.

hieroglifs

a. *hieroglyph*v. *Hieroglyphe* fkr. *иероглиф*

Ideogrāfiska rakstzīme (stilizēts zīmējums), kas apzīmē vārdu, zilbi vai atsevišķu skaņu. Hieroglifi pazīstami kopš 4. gt. p. m. ē. ēģiptiešu, vēlāk — ķīniešu, hetu-luviešu un citās valodās. Mūsdienās hieroglifus lieto, piemēram, ķīniešu, japāņu, korejiešu valodā.

Paraugi:

Ēģiptiešu hieroglifi:

Lietošanas laiks (p.m.ē.)	1	2	3	4	5	6	7
2900–2800							
2700–2600							
2000–1800							
ap 1500							
500–100							

Ķīniešu, korejiešu un japāņu hieroglifi:

地	耶	달	하	の	ろ
隴	穌	을	나	人	れ
總	就	주	님	を	神
其	就	어	이	愛	ハ
權	近	무	세	し	ろ
柄	來	론	상	輪	れ
都	來	민	을	へ	と
已	共	간	사	人	生
經	伊	자	랑	此	た
	講	난	하	ハ	ま
	天	죄	우	凡	へ
		를	하	て	る
		연	우	彼	獨
		하	외	を	子
			아	信	を
				ず	購
				る	は
				者	ど
				あ	お
					世

Sk. arī hieroglifu raksts; ideogrāfiskais raksts; rakstzīme.

hieroglifu raksts

a. hieroglyphic writing

v. Hieroglyphenschrift f

kr. уероглифическое письмо

Ideogrāfiskā raksta veids, kurā zīmes sākotnēji attēloja konkrētus priekšmetus, vēlāk — vārdus, līdzskaņu kopas, atsevišķus līdzskaņus.

Paraugs:

此產品是針對電腦所設計的。將此產品做其他不當的使用將使保固失效。如果你（妳）不熟悉電腦硬體的安裝，請尋求專業的協助。

Sk. arī ideogrāfiskais raksts.

hiperbola

a. hyperbole

hiperonīms

v. *Hyperbel* f

kr. *гипербола*

Tropu veids, apzināts pārspilējums, piemēram, *Ods nokrita no ozola Uz ozola saknītēm, No tā oda kritumiņa Visa zeme norībēja*. Hiperbolas bieži izmanto sarunvalodā, piemēram, *Viņš bija pārbijies līdz nāvei. Neesmu tevi redzējis veselu mūžību*.

Sk. arī *trops*.

hiperonīms

a. *hyperonym*

v. *Hyperonym* n

kr. *гипероним*

Virsjēdziena nosaukums, piemēram, vārds *koks* ir hiperonīms attieksmē pret vārdiem *bērzs, egle, liepa, osis, ozols* utt. Hiperonīma nozīme ietilpst hiponīmu nozīmēs.

Sk. arī *virsjēdziens; virstermins; hiponīms*.

hiperteksts

a. *hypertext*

v. *Hypertext* m

kr. *гипертекст*

Datorizētas informācijas pārlūkošanas un izguves sistēma, kas lietotājam ļauj izgūt informāciju no savstarpēji saistītiem dokumentiem neatkarīgi no to izvietojuma datora atmiņā.

hipokoristika sk. hipokoristisks vārds

hipokoristisks vārds

a. *hypocoristic name*

v. *hypokoristischer Name* m; *Hypokoristikum* n

kr. *гипокористика*

Personvārda (parasti priekšvārda) saīsināta vai citādi pārveidota neoficiāla forma, piemēram, *Kaža* < *Kārlis*, *Skaiča* < *Skaidrīte*, *Annuža* < *Anna*. Par hipokoristiskiem vārdiem parasti neuzskata personvārda deminutīvus.

Sk. arī *personvārds; deminutīvs*.

hiponīmija

a. *hyponymy*

v. *Hyponymie* f

kr. *гипонимия*

Attieksmes starp hiperonīmu, resp., virsjēdziena nosaukumu, un tā hi-

ponīmiem, resp., apakšjēdzienu nosaukumiem.

Sk. arī *hiponīms*; *hiperonīms*.

hiponīms

a. *hyponym*

v. *Hyponym* n

kr. *зипоним*

Apakšjēdziena nosaukums, piemēram, vārds *līģeris* ir hiponīms attieksmē pret vārdiem *zīdītājs* un *dzīvnieks*.

Sk. arī *apakšjēdziens*; *apakštermins*; *hiperonīms*.

hipotakse sk. pakārtojums

historisms

a. *historism*

v. *Historismus* m

kr. *историзм*

Vēsturiski ierobežota lietojuma vārds, kas nosauc mūsdienās neaktuālu vai zudušu reāliju un kam nav sinonīma mūsdienu valodā, piemēram, vēsturiskajā metroloģijā lietojami historismi *desetīna*, *garnica*, *olekts*, *siets*, *vērdirš*. Daudzi historismi mūsdienās kļuvuši par vēstures terminiem, piemēram, *cunfte*, *zellis*, *dzimtbūšana*.

Sk. arī *arhaisms*; *vecvārds*.

hodonīms

a. *hodonym*

v. *Hodonym* n

kr. *годоним, одоним*

Vietvārds, kas nosauc ielu vai ceļu (dažreiz par hodonīmiem uzskata tikai ielu nosaukumus), piemēram, *Matīsa iela*, *Ganību dambis*, *Tallinas šoseja*.

Sk. arī *dromonīms*.

homofons

a. *homophone*

v. *Homophon* n

kr. *омофон*

Viens no diviem vai vairākiem vienādi izrunājamiem vienas valodas vārdiem ar atšķirīgu nozīmi. Homofoni var būt dažādi rakstāmi. Latviešu valodā, piemēram, homofoni ir *rads* 'radnieks' un *rats* 'ritenis', *salts* 'auksts' un *salds* 'tāds, kam ir cukura garša'. Homofonus mēdz dēvēt arī

homoforna

par fonētiskajiem homonīmiem.

Sk. arī *homogrāfs*.

homoforna

a. *homoform**

v. *Homoform* f

kr. *омоформа*

Viena no divām vai vairākām dažādas nozīmes vārdformām, ko izrunā un raksta vienādi, piemēram, *rāju* (darbības vārds *rāt* īstenības izteiksmē, tagadnē un pagātnē, vienskaitļa 1. personā) un *rāja* (lietvārds *rāja* vienskaitļa akuzatīvā); *sviesta* (lietvārds *sviests* vienskaitļa ģenitīvā) un *sviesta* (divdabīgs *sviests* sieviešu dzimtes vienskaitļa nominatīvā).

Sk. arī *vārdforma*.

homogrāfs

a. *homograph*

v. *Homograph* n

kr. *омограф*

Viens no diviem vai vairākiem atšķirīgas nozīmes vienas valodas vārdiem, kurus raksta vienādi, bet izrunā dažādi. Latviešu valodā, piemēram, *mērs* [mɛ:rs] ‘pilsētas galva’ un *mērs* [mæ:rs] ‘mērvienība’.

Sk. arī *heterotons*; *homofons*.

homonīmija

a. *homonymy*

v. *Homonymie* f

kr. *омонимия*

Vienas valodas divu vai vairāku dažādas nozīmes vārdu izrunas un rakstības vienādība. ◊ *leksiskā homonīmija*; *gramatiskā homonīmija*; *morfēmu homonīmija*

Sk. arī *homonīms*.

homonīms

a. *homonym*

v. *Homonym* n

kr. *омоним*

Viens no diviem vai vairākiem vienādi izrunājamiem un rakstāmiem vienas valodas vārdiem ar atšķirīgu, savstarpēji nesaistītu nozīmi, piemēram, *rota* ‘karaspēka apakšvienība’ un *rota* ‘greznuma priekšmets’; *akcents* ‘uzsvars’ un *akcents* ‘izrunas īpatnības’.

Sk. arī *homonīmija*.

hrematonīms**a.** *chrematonym***v.** *Chrematonym n; Sacheigenname m***kr.** *хремато́ним*

Īpašvārds, kas nosauc atsevišķu priekšmetu, piemēram, dimanta kristāls *Kohinūrs*, zelta tūrradnis *Zaķausis*.

hrononīms**a.** *chrononym***v.** *Chrononym n***kr.** *хроно́ним*

Īpašvārds, kas nosauc laika brīdi vai laika periodu, piemēram, *Neatkarības diena*.

humoristiskais stils**a.** *humorous style***v.** *scherzhafte Stilfärbung f***kr.** *юмористический стиль*

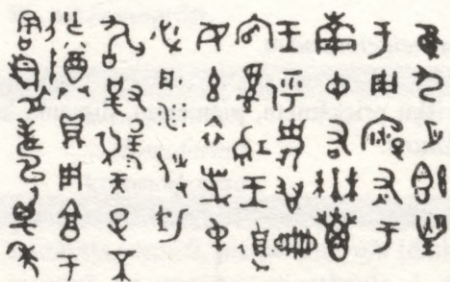
Emocionāli ekspresīvais stils, kura lietojums izraisa veselīgus smieklus, parāda runas priekšmetu pozitīvi komisku. Humoristiskais stils saistās ar labsirdīgu attieksmi, un to izmanto daiļliteratūrā, sarunvalodā, atsevišķos publicistikas žanros. Tam raksturīgi tropi (metaforas, hiperbolas), perifrāzes, salīdzinājumi, vienam stilam raksturīgu vārdu izmantojums pretēja rakstura tekstā (piemēram, oficiālajam vai svinīgajam stilam raksturīgu vārdu lietojums ikdienas sarunvalodā).

Sk. arī *stils*; *emocionāli ekspresīvais stils*.

ideogrāfiskais raksts**a.** *ideographic writing***v.** *ideographische Schrift f***kr.** *идеографическое письмо*

Raksta veids, kurā rakstzīmes (nosacīts attēls vai zīmējums) apzīmē nevis valodas skaņas, bet noteiktas nozīmes vārdus vai morfēmas. Ideogrāfiskas ir senēģiptiešu, šumeru, ķīniešu u. c. rakstības sistēmas.

Paraugs:

Sk. arī raksts; ideogramma.

ideogramma

- a. ideogram
- v. Ideogramm n
- kr. идеограмма

Nosacīts attēls vai zīmējums, ar kuru ideogrāfiskajā rakstā apzīmē noteiktas nozīmes vārdus vai morfēmas. Ideogrammām var būt tieša vai simboliska nozīme.

Sk. arī ideogrāfiskais raksts.

idiolekt

- a. idiolect
- v. Idiolekt m
- kr. идиолект

Viena cilvēka valodas iemaņu un īpatnību kopums, atsevišķa indivīda valoda.

Sk. arī individuālais stils.

idioma

- a. idiom
- v. Idiom n
- kr. идиома

Frazeoloģisms, kurā neviens komponents nav lietots savā leksiskajā nozīmē, piemēram, ar gariem zobiem 'negribīgi', uz karstām pēdām 'nekavējoties'.

Sk. arī frazeoloģisms; frazēma.

idiomātika

- a. idioms, idiom stock; phraseology

v. *Idiomatik* f

kr. *идиоматика*

1. Kādas valodas idiomu kopums.
  2. Valodniecības apakšnozare, kurā pēta idiommas.
- Sk. arī *idioma*.

iedzīvotāju nosaukums, katoikonīms

a. *name of inhabitants**

v. *Bewohnername* m

kr. *катоиконим*

No vietvārda atvasināts vārds, kas apzīmē šajā vietvārdā saucamas apdzīvotas vietas vai teritorijas iedzīvotājus, piemēram, *helsinkiēši, kurzemnieki, valmierieši, bēnenieki*.

Sk. arī *oikonīms*.

ieguvējs, beneficiens

a. *beneficiary*

v. *Benefiziar* m

kr. *бенефициенс*

Semantiskā loma — situācijas dalībnieks, kuru darbība ietekmē netieši un kura intereses darbība skar. Latviešu valodā to parasti izsaka ar papildinātāju datīvā (*Viņa izcepa man kūku. Mēs izmazgājām vecmāmiņai istabu.*). Ieguvējs ir semantiski tuvs saņēmējam jeb recipiensam, un latviešu valodā tos izsaka vienādi, bet, piemēram, angļu valodā šīs semantiskās lomas izsaka ar dažādiem prievārdiskiem savienojumiem.

Sk. arī *semantiskā loma; papildinātājs; saņēmējs*.

iekava

a. *bracket*

v. *Klammer* f

kr. *скобка*

Rakstzīme ( ) , ko lieto aiz arābu cipariem vai atsevišķiem alfabēta burtiem, lai norādītu, ka šie cipari vai burti apzīmē secību, piemēram, *l), a)*.

Sk. arī *rakstzīme*.

iekavas

a. *brackets*

v. *Klammern*

kr. *скобки*

Divpusēja izdalītājpieturzīme. Šķir *apaļās iekavas* (( )), *kvadrātiekas* ([ ]), *figūriekavas* ({ }) un *slīpās iekavas* (/ /). Apaļās iekavas no pārējā

teksta izdala iespraustus papildinājumus vai paskaidrojumus, piemēram, *Rakstā aplūkoti galvenie (bet ne vienīgie) uzdevumi*. Tās lieto, arī iezīmējot no literārās normas viedokļa liekas skaņas, piemēram, *āboliņ(i)s, lat(u)vieši*, saistītas vārdformas, piemēram, *parakstūt(ies)*, vai saturiski niansētus izteiksmes variantus, piemēram, *redaktors (izdevējs)*. Kvadrātiekavas lieto fakultatīvu vārda vai vārdkopas sastāvdaļu iezīmēšanai (īpaši terminu vai pareizrakstības vārdnīcās), piemēram, *angl[ic]isms*, un kā tehnisku zīmi, piemēram, bibliogrāfiskajos rādītājos, fonētiskajā transkripcijā. Figūriekavas lieto valodas parādību un likumu shematiskos atspoguļojumos u. c. Slīpajās iekavās raksta fonēmas, piemēram, /e/.

Sk. arī *izdalītājpieturzīme*.

iekšējā fleksija sk. *transfiks*

iekšējā forma

a. *inner form, bridge meaning*

v. *innere Form f*

kr. *внутренняя форма*

Vārda morfonoloģiskās struktūras saikne ar vārda celma morfēmu sākotnējo semantiku, piemēram, vārda *aizbāznis* iekšējo formu veido priekšstats par priedēkļa *aiz-*, saknes *-bāz-* un piedēkļa *-n-* sākotnējo semantiku.

Sk. arī *motivācija*.

ierobežotājs

a. *restricting part of sentence**

v. *Einschränkung f*

kr. *ограничитель*

Teikuma palīgloceklis, kas rāda, kādā ziņā vai kādā apjomā pazīme attiecināma uz priekšmetu vai parādību, kam tā piemīt. Latviešu valodā ierobežotāju parasti izsaka ar lietvārda lokatīvu vai prievārdisku savienojumu, piemēram, *Viņš bija pieņēmis spēkā un gudrībā. Pēc dabas Jānis bija nopietns*.

iesākuma veids sk. *inhatóvs veids*

iesauka

a. *nickname*

v. *Beiname m*

kr. *прозвище*

1. Neoficiāls personvārds, ko lieto papildus cilvēka vārdam un uzvārdam (vai citas kategorijas oficiālam personvārdam), piemēram, *Garais, Amišs*

(< uzvārds *Amoliņš*). Iesauku parasti lieto nosaucamā cilvēka paziņas vai ģimenes locekļi, retos gadījumos (piemēram, brazīliešu futbolistiem) iesauka kļūst plaši zināma un iegūst daļēji oficiālu raksturu.

2. Īpašvārds — jebkura cita objekta (ne cilvēka) neoficiāls, parasti emocionāli ekspresīvs, nosaukums, ko lieto papildus šī objekta oficiālajam nosaukumam, piemēram, *Stūra māja* 'Valsts policijas galvenās pārvaldes ēka Rīgā', senāk 'VDK ēka'.

ieskaņas s- sk. *mobilais s-*

iespraudums

a. *insertion*

v. *Einschub* m

kr. *внесение*

Vārds vai vārdu savienojums, kas izsaka autora attieksmi pret teikuma saturu un kam teikumā nav teikuma locekļa funkcijas un sintaktiska sakara ar pārējiem teikuma locekļiem, piemēram, *Par laimi, nebija auksts*. Iespraudums var būt arī teikuma daļa, kas izsaka dažādas modālas nozīmes, kā arī paskaidrojumu vai precizējumu, piemēram, *Pats svarīgākais, kā šķiet, jau ir pateikts. Kā zināms, tas bija sen*. Rakstos iespraudumu no pārējā teikuma parasti atdala ar komatiem.

iestarpinājums

a. *parenthesis*

v. *Einschaltung* f

kr. *вставка*

Vārds, vārdu savienojums vai teikuma daļa, kas izsaka mazāk svarīgu autora paskaidrojumu vai papildu piezīmi par teikuma saturu un ko rakstos no pārējā teikuma atdala ar iekavām, piemēram, *Ja viņa to būtu zinājusi (bet viņa to nezināja), viss būtu citādi*.

ieteicamais termins

a. *preferred term*

v. *empfohlener Terminus* m

kr. *рекомендуемый термин*

Termins, kas noteikta jēdziena izteikšanai atzīts par visvairāk atbilstošo. Sk. arī *pieļaujамais termins*; *noraidītais termins*.

ilgstošs veids, duratīvs veids

a. *durative aspect, cursive aspect*

v. *Durativ* n

kr. *дуративный вид*

Veids, kas izsaka ilgstošu, neierobežotu darbību, piemēram, angļu valodā ilgstošais veids ir darbības vārda formās *I am reading* 'es lasu (pašlaik)', *I was reading* 'es lasīju', *I shall be reading* 'es lasīšu'.

illatīvs

a. *illative*

v. *Illativ m*

kr. *иллатив*

Locījums, kas izsaka virzību kaut kur iekšā vai darbības beigas, piemēram, somugru valodās — somu *saunaan* 'iekšā saunā', *Matka on syyskuusta marraskuuhun* 'Ceļojums ir no septembra līdz novembrim', igauņu — *viskas kivi vette* 'iemeta akmeni ūdenī', *Linnud lendavad lõunasse* 'Putni lido uz dienvidiem'. Illatīvs vietas, veida un laika nozīmē sastopams 16.–17. gs. latviešu tekstos, piemēram, *krustan sists* 'krustā sists', *tan plaujaman laikan* 'tai plaujamā laikā'.

imigrantu minoritāte, netradicionālā minoritāte

a. *immigrant minority, non-traditional minority*

v. *eingewanderte Minorität f, nichttraditionelle Minorität f*

kr. *иммигрантское меньшинство, нетрадиционное меньшинство*

Etniska minoritāte, kas valstī ieceļojusi dažu iepriekšējo paaudžu vai tagadējās paaudzes laikā, piemēram, ukraiņi Latvijā, turki Vācijā, kurdi Skandināvijas valstīs.

Sk. arī *alohtonā minoritāte*.

imperatīvā norma

a. *imperative norm**

v. *Imperativnorm f*

kr. *императивная норма*

Literārā norma, kuru nedrīkst pārkāpt, piemēram, darbības vārdu pavēles izteiksmes daudzskaitļa 2. personas formas jāveido no vienskaitļa 2. personas formas: *tu griez* — *grieziet!*, *tu nāc* — *nāciet!*, *tu cel* — *celiet!*

Sk. arī *valodas norma*; *literārā norma*; *kodificētā norma*; *dispozitīva norma*.

imperatīvs sk. pavēles izteiksme

imperpektīvs veids sk. nepabeigts veids

imperfekts**a.** *imperfect tense***v.** *Imperfekt n, Präteritum n***kr.** *имперфект, прошедшее несовершенное*

1. Darbības vārda pagātnes forma, kas izsaka ilgstošu vai regulāru darbību (stāvokli vai procesu) pagātnē bez attieksmes pret darbības beigām, piemēram, sengrieķu valodā *παιδέω* 'audzinu': *ἐπαίδεον* 'audzināju'. Imperfektam ir nepabeigtas pagātnes nozīme pretstatā aoristam (sengrieķu *ἐπαίδεσα* 'izaudzināju') vai perfektam (sengrieķu *πεπαίδευκα* 'esmu audzinājis').

Sk. arī *aorists*; *perfekts*.2. Sk. *vienkāršā pagātne*.**implicita nozīme****a.** *implicit meaning***v.** *implizite Bedeutung f***kr.** *имплицитное значение*

Slēpta, formāli neizteikta nozīme, kas rodas lietojumā, formāli izteiktajām, resp., eksplīcītajām, nozīmēm mijiedarbojoties ar kontekstu un situāciju. Piemēram, izteikums *Mākslinieks!* iegūst negatīva, ironiska vērtējuma nozīmi tekstā *Ar tādu cilvēku jau nevar runāt. Bez prāta! Mākslinieks!* Dialogā — *Vai nāksi uz kino?* — *Man jāstrādā.* atbildes replika ietver nozīmi 'es neiešu uz kino'.

Sk. arī *eksplicīta nozīme*.**implikācija****a.** *entailment, implication***v.** *Implikation f***kr.** *импликация*

Izteikuma slēptais saturs, kas netiek tieši apgalvots, bet loģiski izriet no izteikuma satura, piemēram, izteikuma *Tikai viņš to zināja* implikācija ir *Citi to nezināja*. Implikācija nesaglabājas noliegumā.

Sk. arī *presupozīcija*.**implikatīvā universālija****a.** *implicational universal***v.** *implikative Universalie f***kr.** *импликативная универсалия*

Valodas universālija, kas atspoguļo valodas parādību savstarpējo sakarību, piemēram, ja kādā valodā īpašības vārdiem ir dzimte, skaitlis vai locījums, tad tādas pašas kategorijas ir arī lietvārdiem; ja lietvārdiem ir tikai vie-

na gramatiska kategorija, tad tā ir skaitļa kategorija; ja kādā valodā ir formveidošanas afiksi, tad ir arī vārddarināšanas afiksi.

Sk. arī *valodas universālija*.

indiešu raksts

a. *Indian script*

v. *indische Schrift* f

kr. *индийское письмо*

Zilbju raksts, ko lieto Indijā, Bangladešā, Pakistānā, Nepālā, Šrilankā, arī Centrālāzijā, Tibetā, Birmā, Indoķīnas pussalā, Indonēzijā. Senākais indiešu raksts sastopams rakstu pieminekļos, kas datējami ar 3.–2. gt. p. m. ē. No 3. gs. p. m. ē. saglabājušies rakstu pieminekļi brahmi rakstā, no kura veidojušies visi mūsdienu indiešu raksta veidi (to ir vairāki desmiti). Šķir trīs indiešu raksta atzarus — ziemeļu, dienvidu un dienvidaustrumu atzaru. Raksta no kreisās puses uz labo.

Paraugs:

यद्वातं मनसा निःशब्दं तन्निष्ठति सुगपर्यन्तम् ।
अक्षरूपपरिणतं वाग्भूतं विलिखितं पत्रे ॥

Sk. arī *raksts*; *zilbju raksts*.

indikātvivs sk. īstenības izteiksme

individuālā divvalodība, individuālais bilingvisms

a. *individual bilingualism*

v. *individuelle Zweisprachigkeit* f, *individueller Bilingualismus* m

kr. *индивидуальный билингвизм*

Divu valodu lietošana indivīda līmenī — no pilnīgas abu valodu prasmes līdz ierobežotam otras valodas izmantojumam, piemēram, tikai profesionālo tekstu lasīšanā.

Sk. arī *divvalodība*; *kolektīvā divvalodība*.

individuālais stils

a. *individual style*

v. *Individualstil* m

kr. *индивидуальный стиль*

Valodas līdzekļu atlases un kombinēšanas individuālo īpatnību kopums.

Sk. arī *stils*; *idiolekts*.

indoeiropēistikaa. *Indo-European studies*v. *Indoeuropäistik* fkr. *индоевропейстика*

Zinātņu kopums, kurā ietilpst indoeiropiešu valodniecība, indoeiropiešu tautu literatūras, folkloras, mitoloģijas, arheoloģijas, etnogrāfijas un vēstures izpēte; šaurākā nozīmē — indoeiropiešu filoloģija.

indoeiropiešu filoloģijaa. *Indo-European philology*v. *indoeuropäische Philologie* fkr. *индоевропейская филология*

Zinātne par indoeiropiešu saimes valodām, literatūru un folkloru to savstarpējā saistībā ar indoeiropiešu tautu dzīvi, kultūru un vēsturi.

Sk. arī *filoloģija*.

indoeiropiešu valodu saimea. *Indo-European language family*v. *indoeuropäische Sprachfamilie* fkr. *индоевропейская семья языков*

Valodu saime, kas izplatīta Eiropā, Āzijā, kā arī citās pasaules daļās un ko veido indiešu, irāņu, slāvu, baltu, ģermāņu, romāņu, ķeltu, čigānu valodu grupas, grieķu, albāņu un armēņu valoda, kā arī vairākas mirušu valodu — hetu, tohāru — grupas. Indoeiropiešu valodas sākotnēji pārsvarā ir fleksīvas valodas ar bagātu formu sistēmu.

Sk. arī *valodu saime; valodu grupa; fleksīvās valodas*.

inesīvsa. *inessive*v. *Inessiv* mkr. *инессив*

Locījums, kas izsaka atrašanos kaut kur iekšā vai laikā, piemēram, somugru valodās — somu *saunassa* 'saunā'; *Minä menen kotiin elokuussa* 'Es došos mājup augustā'; igauņu — *Kivi on vees* 'Akmens ir ūdenī'; *jaanuaris* 'janvārī'.

infektsa. *infect*v. *Infekt** nkr. *инфект*

1. Vēsturiskajā valodniecībā — darbības vārda forma, kam ir nepabeigtas

darbības nozīme (tagadnē, pagātnē, nākotnē) pretstatā perfektam.

2. Latīņu valodā — darbības vārda forma, kas tiek veidota no tagadnes celma un izsaka nepabeigtu darbību pretstatā perfektam.

Sk. arī *perfekts*.

infikss

a. *infix*

v. *Infix n*

kr. *инфикс*

Morfēma, kas iesprausta saknes morfēmā, piemēram, latviešu valodā darbības vārdu *just*, *krist*, *prast* tagadnes formu veidošanā: *jus-t* — *ju-n-t-u > *jūt-u*; *kris-t* — *kri-n-t-u > *krīt-u*; *pras-t* — *pra-n-t-u > *prot-u*.

Sk. arī *interfikss*; *cirkumfikss*; *transfikss*.

infinīta forma

a. *non-finite form*

v. *infinite Form f*

kr. *инфинитная форма*

Darbības vārda forma, kam nav personas nozīmes un personas galotnes, piemēram, nenoteiksme, divdabis, supīns.

Sk. arī *finīta forma*; *nenoteiksme*; *divdabis*; *supīns*.

infinītvvs* sk. *nenoteiksme

informācijas valoda

a. *information language*

v. *Informationssprache f*

kr. *информационный язык*

Specializēta mākslīgā valoda, ko izmanto nepārprotamam informācijas pierakstam zinātnē, ekonomikā, tehnikā, lai nodrošinātu precizitāti un pilnīgumu informācijas pārraides, glabāšanas, apstrādes un izmantošanas procesos dažādās informācijas sistēmās. Informācijas valodas ir daudzveidīgas, kam pamatā ir to lietošanas apstākļu īpatnības, piemēram, pierakstiem matemātikā lieto zīmes > ('lielāks par'), < ('mazāks par'), = ('vienlīdzīgs, vienāds ar'), ≠ ('nav vienāds ar').

Sk. arī *mākslīgā valoda*.

informants

a. *informant*

v. *Informant m*

kr. *информант*

Kādas valodas runātājs, kura runa tiek izmantota par avotu lingvistiskiem pētījumiem. ◇ *izlokšnes informants*

inchoatīvs veids, iesākuma veids

a. *inchoative aspect, ingressive aspect*

v. *Inchoativum* n

kr. *начинательный вид*

Veids, kas izsaka darbības sākumu, piemēram, latviešu valodā inchoatīva veida nozīme ir priedēkļvārdiem *iekurt, aizsmēķēt*.

iniciālsaliktenis, iniciālisms

a. *initialism*

v. *Initial-Abbreviatur* f

kr. *инициальная аббревиатура*

Īsinājums (saīsinājumu saliktenis), ko veido no vārdkopas (vārdkoptermina, vārdkopnosaukuma) vārdu vai saliktenī apvienoto vārdu sākumburtiem, piemēram, Amerikas Savienotās Valstis — *ASV*, augstfrekvence — *AF*. Iniciālsalikteni, ko izrunā burtu pa burtam (piemēram, *ASV* — *ā-es-vē*), mēdz saukt par burtu salikteni, bet, ko izrunā kā vārdu (piemēram, *ANO* — *ano*), — par skaņu salikteni.

Sk. arī *akronīms*.

injunktīvs

a. *injunctive*

v. *Injunktiv* m

kr. *инъюнктив*

Vēsturiskajā valodniecībā — darbības vārda izteiksme, kas izsaka pavēli vai aizliegumu, piemēram, sanskritā *indrasya nū vīryāṇi prā vocam* 'Indras varoņdarbu (lai) es slavīnu'. Viena no rekonstruētajām izteiksmēm indoeiropiešu pirmvalodā. Injunktīva formas kopā ar subjunktīva un optatīva formām, iespējams, daļēji iekļāvušās baltu valodu pavēles izteiksmē, piemēram, latviešu valodā forma *(lai) parauj viņu Jupis!* tiek saistīta ar senu injunktīvu.

Sk. arī *subjunktīvs; optatīvs; pavēles izteiksme*.

inkorporējošās valodas, polisintētiskās valodas

a. *incorporating languages*

v. *inkorporierende Sprachen, polysynthetische Sprachen*

kr. *инкорпорирующие языки*

Valodas, kurās morfēmas apvienojas vienā veselumā, kas reizē ir gan vārds, gan teikums; arī gramatiskās nozīmes izsaka nevis atsevišķs vārds,

bet šis kopums. Pie inkorporējošajām valodām pieder vairākas paleoaziātu (čukču, korjaku, nivhu), indiāņu (irokēzu, dakotu, acteku) valodas un basku valoda.

Sk. arī *inkorporēšana; izolējošās valodas; aglutinatīvās valodas; fleksīvās valodas*.

inkorporēšana, inkorporācija

a. *incorporation*

v. *Inkorporation* f

kr. *инкорпорация*

Vairāku morfēmu apvienošana vienā veselumā, kas reizē ir gan vārds, gan teikums. To ievada elementi ar teikuma priekšmeta nozīmi, noslēdz elementi ar izteicēja nozīmi, vidū iekļaujas elementi, kas atbilst papildinātājam, apzīmētājam un apstākļiem. Piemēram, čukču valodā *tiatakaanmirkin* 'es nonāvēju treknus briežus' sastāv no *ti* 'es', *ata* 'trekns', *kaa* 'briedis', *nmi* 'nonāvēt', *rkin* 'darīt'. Inkorporācija cieši saistīta ar aglutināciju.

Sk. arī *inkorporējošās valodas; aglutinācija*.

instrāts

a. *instratum*

v. *Instrat* n

kr. *инструм*

Kādā valodā citas tai pašā teritorijā lietotas valodas ietekmē izveidojies aizguvumu kopums, piemēram, krievu valodas instrāts latgaliskajās izloksnēs, retoromāņu instrāts Šveices vācu valodā.

instrumentālā fonētika

a. *instrumental phonetics*

v. *Instrumentalphonetik* f

kr. *инструментальная фонетика*

Fonētikas apakšnozare, kurā ar mehāniskiem, elektriskiem un elektroniskiem instrumentiem un ierīcēm pēta valodas skaņas un citus runas līdzekļus, piemēram, uzsvāru, intonāciju.

Sk. arī *eksperimentālā fonētika*.

instrumentālā metode

a. *instrumental method*

v. *Instrumentalmethode* f

kr. *инструментальный метод*

Eksperimentāla valodas pētīšanas metode, kuras pamatā ir tehniskas ierīces, aparāta vai instrumenta izmantošana zinātniskā izmēģinājumā. Ir

akustiskās un fizioloģiskās jeb somatiskās instrumentālās metodes.
Sk. arī *valodas pētīšanas metode; eksperimentālā metode; akustiskā metode; fizioloģiskā metode.*

instrumentālis

- a. *instrumental*
v. *Instrumental m*
kr. *творительный падеж*

Locījums, kas izsaka darbības līdzekli vai pavadoni, piemēram, latviešu valodā *braukt ar divriteni, iet kājām, runāt ar māsu*. ◊ *īpašības instrumentālis; laika instrumentālis; veida instrumentālis; mēra instrumentālis*

Sk. arī *locījuma kategorija; locījums.*

integrācija

- a. *integration*
v. *Integration f*
kr. *интеграция*

Valsts iedzīvotāju konsolidēšanās, minoritāšu iekļaušanās sabiedrībā, pieņemot tās normas, vērtības, uzskatus, pārliecību un apgūstot valsts valodu, vienlaikus saglabājot savu valodu un kultūru.

integrālā sēma sk. *arhisēma***interference**

- a. *interference*
v. *Interferenz f*
kr. *интерференция*

Atkāpes no dzimtās valodas normām kontaktvalodas ietekmē; tulkošanā — avotvalodas ietekmētas atkāpes no mērķvalodas normām. Piemēram, latviešu valodā krievu valodas ietekmē lietota konstrukcija *pieņemt mērus* (sal. kr. *принять меры*) latviskās *veikt pasākumus* vietā.

interfiksācija

- a. *interfixation*
v. *Interfixbildung f*
kr. *интерфиксация*

Interfiksū izmantošana neērtu skaņu kopu novēršanai morfēmu sadūrā, piemēram, atvasinājumos *lī-t — lī-(n)-ā-t, rau-t — rau-(st)-ī-t* vai gramatiskajās formās *kus-t — kus-(ī)-s, lūz-t — lūz-(ī)-s*.

Sk. arī *interfiks.*

interfikss

- a. *interfix*
 v. *Interfix* n
 kr. *интерфикс*

Afikss, kas saista divas morfēmas, bet kam parasti nav savas semantikas; interfiksi parasti novērš neērtas skaņu kopas morfēmu sadūrā, tie sastopami gan vārddarināšanā, piemēram, *rau-t* — *rau-(st)-ī-t*, *mī-t* — *mī-(d)-ī-t*, gan formveidošanā, piemēram, *nes-t* — *nes-(ī)-š-u*, *lauz-t* — *lauz-(ī)-š-u*. Sk. arī *interfiksācija*; *infikss*; *morfēma*; *vienotājpatskanis*.

interjekcija sk. *izsaukmes vārds***interjektīvšanās, interjektīvācija**

- a. *interjectivization**, *interjectionization**
 v. *Interjektivierung* f
 kr. *интеръективирование, интеръективация*

Konversijas paveids, kurā notiek dažādu vārdšķiru vārdu pāreja interjekcijās, piemēram, latviešu valodā interjektīvējušās darbības vārda divdabja formas *nolādēts*, *sasodīts* teikumos: *Nolādēts, kas te notiek?* *Sasodīts, atkal nokavēju autobusu!* Sk. arī *konversija*.

interlingvistika

- a. *interlinguistics*
 v. *Interlinguistik* f
 kr. *интерлингвистика*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta sazināšanās iespējas daudzvalodības apstākļos un dažādu (galvenokārt mākslīgo) palīgvalodu, piemēram, esperanto, matemātiskās valodas, mašīntulkošanas valodas u. tml., veidošanu un lietošanu. Sk. arī *valodniecība*.

internacionālais afiksoīds

- a. *international affixoid**
 v. *internationaler Affixoid* m
 kr. *интернациональный аффиксоид*

Prepozitīva vai postpozitīva vārddaļa, kuras sastāvā ir internacionāla (parasti — klasisko valodu cilmes) saknes morfēma un kuru dažādās valodās izmanto kā afiksam līdzīgu vārddarināšanas līdzekli, darinot salikteņus. Izšķir internacionālos prefiksoīdus (piemēram, *aero-*, *elektro-*, *fono-*, *translato-*) un internacionālos postfiksoīdus (piemēram, *-grāfs*, *-*

grāfija, -logs, -loģija). Latviešu valodā tie ienākuši kā attiecīgo aizguvumu (svešvārdu) sastāvdaļas, bet ar laiku kļuvuši par patstāvīgiem vārddarināšanas formantiem, kurus pēc citu valodu parauga izmanto arī latviešu valodas vārddarināšanā, piemēram, darinot vārdus *elektroskuveklis, dainoloģija, dainologs*.

Sk. arī *afiksoīds; internacionālais prefiksoīds; internacionālais postfiksoīds*.

internacionālais postfiksoīds

a. *international postfixoid* *

v. *internationaler Postfixoid* m

kr. *интернациональный постфиксоид*

Postpozitīva vārddāļa, kuras sastāvā ir internacionāla saknes morfēma (vai celms), latviešu valodā — arī latviska galotne (vai izskaņa), un kuru ārpus salikteņa kā patstāvīgu vārdu parasti nelieto, bet postpozitīvi pievieno internacionālajam prefiksoīdam, darinot salikteni. Latviešu valodā šādi salikteņi parasti ir aizguvumi, raksturīgākie internacionālie postfiksoīdi tajos ir *-grāfs, -grāfija, -logs, -loģija, -skops, -skopija, -fors, -tēka, -līze, -krāts* u. c., piemēram, *ģeogrāfs, ģeogrāfija, filologs, filoloģija, teleskops, termofors, fonotēka, termolīze, eirokrāts*. Atsevišķi internacionālie postfiksoīdi pēc starptautisko vārddarināšanas modeļu parauga tiek izmantoti arī latviešu valodas vārddarināšanā, piemēram, ar postfiksoīdu *-tēka* latviešu valodā darināti termini *ludotēka, datotēka*, ar *-logs* — *translatologs*, ar *-grāfs* — *terminogrāfs*, ar *-fors* — *luksofors*. Internacionālie postfiksoīdi latviešu gramatikā saukti arī par vārdiskām izskaņām.

Sk. arī *afiksoīds, internacionālais afiksoīds; internacionālais prefiksoīds*.

internacionālais prefiksoīds

a. *international prefixoid* *

v. *internationaler Prefixoid* m

kr. *интернациональный префиксоид*

Prepozitīva vārddāļa, kuras sastāvā ir internacionāla saknes morfēma (vai celms) kopā ar vienotājfunkcijā lietotu patskani (parasti *-o-*, ko, ievērojot tā vēsturisko cilmi un mūsdienu funkciju, mēdz dēvēt par vienotājmorfēmu jeb interfiksu) un kuru vārdam vai internacionālajam postfiksoīdam pievieno prepozitīvi, darinot salikteni. Latviešu valodā šādi salikteņi parasti ir aizguvumi, internacionālie prefiksoīdi (kas beidzas ar *-o-*) tajos ir ļoti daudzveidīgi: *aero-, agro-, elektro-, hidro-, imuno-* u. d. c., piemēram, *aerodinamika, agronoms, elektrolīze, hidrogrāfs, imunoloģija*. Internacionālos prefiksoīdus (ar *-o-*) pēc starptautisko vārddarināšanas modeļu parauga mēdz izmantot arī latviešu valodas

vārddarināšanā, piemēram, *aero-* + *kamanas* → *aerokamanas*, *amino-* + *skābe* → *aminoskābe*. Retumis latviešu valodā no internacionālām saknēm vai celmiem darināti arī paši internacionālie prefiksoīdi (ar *-o-*), piemēram, *ludo-*, *lukso-*, kas izmantoti latviešu valodā darinātajos salikteņos *ludotēka*, *luksofors*. Ar savienotājpatksani kā raksturīgu sastāvdaļu prefiksoīdi atšķiras no vārdu celma formām salikteņu pirmajā komponentā, sal. *jodo-* un *jod-* (*jodoforms*, *jodterapija*), *imuno-* un *imūn-* (*imunoloģija*, *imūnterapija*).

Sk. arī *afiksoīds*; *internacionālais afiksoīds*; *internacionālais postfiksoīds*; *vienotājpatksanis*; *interfikss*.

internacionalismoīds

a. *quasi-international word**

v. *Internationalismoid m*

kr. *интернационализмoīd**

Vārds, kas darināts kādā mūsdienu valodā no internacionāliem, galvenokārt klasisko valodu, elementiem (sahnēm, celmiem, afiksiem) un kas nav (var nebūt) izplatīts citās valodās, un tātad — kas ir nevis īsts, bet tikai šķietams internacionālists. Latviešu valodā darināti, piemēram, internacionālistoīdi *terminēma*, *luksofors*, *ludotēka*, *onomatopoētisms*. Valodā, kurā vārdu pēc starptautiski produktīva modeļa darina, tas nav aizguvums, bet tas var būt internacionālists, ja tas tiek aizgūts vai tiek patstāvīgi darināts un lietots arī citās, dažādu valodu grupu valodās.

Sk. arī *internacionālists*.

internacionālists

a. *international word*

v. *Internationalismus m*

kr. *интернационализм*

Vārds, ko savstarpēji atbilstošā izrunā un rakstībā un vienādā nozīmē lieto vismaz trijās dažādu valodu grupu valodās. Eiropas valodu areālā visvairāk izplatīto internacionālistu vai to elementu cilmvaloda ir latīņu un grieķu valoda. ◇ *areālie internacionālisti*; *subareālie internacionālisti*; *transareālie internacionālisti*

interpunkcija

a. *punctuation*

v. *Interpunktion f, Zeichensetzung f*

kr. *пунктуаця*

1. Noteiktu grafisku zīmju (pieturzīmju) kopums gramatiski, jēdzieniski vai intonatīvu sintaktisku vienību atdalīšanai (vai izdalīšanai) rakstos.

2. Pieturzīmju lietošanas noteikumu kopums, principi, kas vēsturiski izveidojušies un nostiprinājušies kādā valodā.

Sk. arī *pieturzīme*.

intonācija

a. *intonation*

v. *Intonation* f

kr. *интонация*

Prosodiska parādība, ko rada valodas skaņu pamattoņa, intensitātes, tembra un ilguma maiņa un kas spēj mainīt valodas vienības skanējumu, dažkārt — arī semantiku.

Sk. arī *runas intonācija*; *zilbes intonācija*; *prosodija*.

intonēšana

a. *accentuation*

v. *Intonierung* f, *Betonung* f

kr. *интонирование*

1. Valodas vienības (parasti zilbes) iezīmēšana ar toni (arī intensitāti, ilgumu). Latviešu valodā atšķirīgi intonētas tiek garās zilbes.

Sk. arī *garā zilbe*; *zilbes intonācija*.

2. Runas vienības (frāzes, teikuma) iezīmēšana ar runas intonāciju. Latviešu valodā, piemēram, jautājuma teikumus parasti intonē kāpjoši.

Sk. arī *runas intonācija*.

intonogramma

a. *intonogram*

v. *Intonogramm* n

kr. *интонограмма*

Grafisks intonācijas attēls — skaņas pamattoņa līkne.

Sk. arī *intonogrammu metode*.

intonogrammu metode

a. *intonogram method*

v. *Intonogramm-Methode* f

kr. *интонографический метод*

Oscilogrammas runas signāla filtrēšana, ar kuru likvidē augstfrekvences elementus, kam nav sakara ar pamattoni. Tādējādi iegūst izceltu un pastiprinātu signālu, kas atbilst pamattoņa periodu secībai un ko grafiskā attēlojumā iespējams mērīt un analizēt.

Sk. arī *intonogramma*.

intonoloģija

- a. *intonology*
- v. *Intonologie* f
- kr. *интонология*

Mācība par intonāciju, tās veidošanos, pazīmēm, maiņu un funkcijām.
Sk. arī *zilbes intonācija*; *runas intonācija*.

intransitīvs verbs sk. *nepārejošs darbības vārds*

invariants

- a. *invariant*
- v. *Invariante* f
- kr. *инвариант*

Abstrakcija, kas aptver kādu valodas vienības (piemēram, fonēmas, morfēmas, leksēmas u. tml.) variantu grupu vai klasi kopumā un ko izsecina no šī kopuma, bet kas nepastāv kā atsevišķa patstāvīga lieta. Piemēram, vārds vispār kā tāds ir invariants, bet katrs konkrētais vārds attiecinājumā pret to ir variants.

Sk. arī *ēma*; *fonēma*; *tonēma*; *morfēma*; *leksēma*; *semēma*; *semantēma*; *terminēma*; *frazeologēma*.

invariantums

- a. *invariancy**
- v. *Invarianz* f
- kr. *инвариантность*

Valodas vienību (piemēram, fonēmu, morfēmu, leksēmu u. tml.) kā vispārinātu abstrakciju īpašība, spēja pastāvēt invariantos, t. i., pastāvēt nemainīgiem kādā ilgākā valodas attīstības pārmaiņu laikposmā; citiem vārdiem: abstrahēšanās no variantuma, t. i., no kādas valodas parādības konkrētās izpausmes variantos.

inversā vārdnīca

- a. *inverse dictionary*
- v. *rückläufiges Wörterbuch* n
- kr. *обратный словарь*

Vārdnīca, kurā vārdus izkārtu alfabētā, sākot ar pēdējo vārda burtu un parasti nolīdzinot pēc labās puses. Šādas vārdnīcas izmanto, pētot vārda beigu daļas morfoloģisko sastāvu, vārdu darināšanu ar piedēkļiem, kā arī veidojot programmas tekstu mašīnapstrādei.

Sk. arī *vārdnīca*.

īpašības vārda saliktenis, adjektīvsaliktenis

- a. *compound adjective*
- v. *Adjektivkompositum n*
- kr. *сложное прилагательное*

Īpašības vārds, kas darināts, apvienojot saliktenī nominālas īpašības vārda vārdkopas vai īpašības vārdu vārdrindas komponentus, piemēram, *gaiši dzeltens* — *gaišdzeltens*; *dzeltenī brūns* — *dzeltenbrūns*; *ķiršu sarkans* — *ķiršsarkans*; *sarkans, balts, sarkans* — *sarkanbaltsarkans*.

īpašības vārds, adjektīvs

- a. *adjective*
- v. *Adjektiv n*
- kr. *имя прилагательное*

Vārdšķira, kas izsaka priekšmeta pazīmi un kam ir dzimtes, skaitļa, locījuma, salīdzināmo pakāpju un noteiktības/nenoteiktības gramatiskā kategorija. Dzimtē, skaitlī un locījumā īpašības vārds saskaņojas ar lietvārdu, piemēram, *zaļš koks*, *zaļa zāle*, *zaļas plavas*. Teikumā īpašības vārdu lieto apzīmētāja vai nominālā izteicēja funkcijā, piemēram, *Viņam kritis lie-lais laimests*. *Sniegs ir balts*. ◊ *kādības īpašības vārds* (sk.); *attieksmes īpašības vārds* (sk.)

īpašvārds, onīms

- a. *proper name, оnym*
- v. *Eigenname n*
- kr. *имя собственное, оним*

Vārds vai vārdkopa, kas nosauc vienu objektu, izdalot to no vairākiem pie vienas un tās pašas objektu klases piederīgajiem, piemēram, *Āfrika*, *Zaļenieki*, *Jānis*, *Latvijas Republika*, *Brīvības iela*. Īpašvārdus parasti raksta ar lielo sākumburtu. ◊ *īpašvārdu apelatīvācija*; *īpašvārdu rakstība*
Sk. arī *sugasvārds*.

īpašvārdu atveide

- a. *rendering of proper names*
- v. *Wiedergabe f von Eigennamen*
- kr. *передача имен собственных*

Kādas valodas īpašvārdu rakstība citā valodā saskaņā ar šīs citas valodas gramatisko sistēmu un pareizrakstības noteikumiem, piemēram, a. *Shakespeare* > latv. *Šekspīrs*.

Sk. arī *praktiskā transkripcija*.

ironija

a. *irony*

v. *Ironie* f

kr. *ирония*

Tropu veids, pozitīvas nozīmes vārda, vārdu savienojuma, teikuma lietojums negatīvā nozīmē, lai izteiktu izsmieklu, piemēram, *Tu nu gan esi labiņais!* ar nozīmi ‘Tu esi slikts’.

Sk. arī *trops*.

ironiskais stils

a. *ironic style*

v. *ironischer Stil* m

kr. *иронический стиль*

Emocionāli ekspresīvais stils, kas izsaka smalki aplēptu izsmieklu un negatīvu attieksmi pret runas priekšmetu vai adresātu. Ironisko stilu izmanto daiļliteratūrā, sarunvalodā, publicistikā. Tam raksturīgi izteiksmes līdzekļi, kuru tiešā nozīme kontrastē ar attēlojamo parādību būtību: parasti ar cildinošiem vārdiem runā par negatīvām parādībām, piemēram, tropi (metaforas, hiperbolas, perifrāzes), stilistiskas figūras (kalambūri, salīdzinājumi).

Sk. arī *stils; emocionāli ekspresīvais stils*.

īsā zilbe

a. *short syllable*

v. *kurze Silbe* f

kr. *краткий слог*

Zilbe, kuras kodolā nav gara patskaņa, divskaņa vai diftongiska savienojuma, piemēram, latviešu valodā īsās zilbes ir *es, ma-na, ka-ba-ta, sa-lik-te-nis*.

Sk. arī *garā zilbe*.

īsdiftongs

a. *short diphthong*

v. *kurzer Diphthong* m

kr. *краткий дифтонг*

Vēsturiskajā valodniecībā — divskanis, kam pirmais komponents ir īss patskanis. Indoeiropiešu pirmvalodā tradicionāli tiek rekonstruēti īsdiftongi **ei, *ai, *oi, *eu, *au, *ou*. Latviešu valodā no indoeiropiešu pirmvalodas saglabājušies īsdiftongi *ei, ai, au*, piemēram, vārdos *steigties, vai!, ai!, augt, sauss*.

Sk. arī *divskanis; gardiftongs*.

Īsinājums

a. *abbreviation*v. *Kürzung* fkr. *сокращение*

No garāka apzīmējuma veidots viena un tā paša jēdziena apzīmējums, ko darina, atmetot kādu daļu no garākā vai izvēloties īsāku sinonīmisku vārddaļu, piemēram, *burta rakstzīme* — *burtzīme*, *cisternautomobilis* — *cisternauto*, *elektriskais vilciens* — *elektrovilciens*. Terminoloģijā to izmanto īsāka termina varianta darināšanai.

Sk. arī *saīsinājums*.

Īsraksts sk. ātrraksts

Īss patskanis

a. *short monophthong*v. *kurzer Vokal* mkr. *краткий гласный*

Patstāvīga fonēma — patskanis, kas garuma ziņā ir pretstatāms garam līdzīgas artikulārās kvalitātes patskanim un spēj šķirt vārda nozīmi, piemēram, latviešu valodā *sals* 'aukstums', bet *sāls* 'garšviela, nātrija hlorīds'.

Sk. arī *garš patskanis*.

Īstā pieturzīme

a. *real punctuation mark**v. *echtes Satzzeichen* nkr. *знак препинания настоящий**

Grafiska zīme, kas rakstos rāda teksta gramatisko, jēdzienisko vai intonatīvo dalījumu. Īstās pieturzīmes ir punkts, komats, semikols, kols, domuzīme, iekavas, izsaukuma zīme, jautājuma zīme, daudzpunkte, pēdiņas (tiešās runas atdalīšanai).

Sk. arī *pieturzīme*; *punkts*; *komats*; *semikols*; *kols*; *domuzīme*; *iekavas*; *izsaukuma zīme*; *jautājuma zīme*; *daudzpunkte*; *papildu pieturzīme*.

Īstenības izteiksme, indikatīvs

a. *indicative mood*v. *Indikativ* mkr. *изъявительное наклонение*

Darbības vārda izteiksme, kas norāda, ka darbības vārda izteiktā darbība reāli notiek, ir notikusi vai notiks, piemēram, *es lasu*, *es esmu lasījis*, *es lasīju*, *es biju lasījis*, *es lasīšu*, *es būšu lasījis*. Īstenības izteiksmei nav

īpašu gramatisko formantu, īstenības izteiksmes formas ir darbības vārda laika formas. Īstenības izteiksme ir semantisks un gramatisks pretstats citām izteiksmēm, kas izsaka ireālu darbību.

Sk. arī *atstāstījuma izteiksme; vēlējuma izteiksme; vajadzības izteiksme; pavēles izteiksme.*

īsts divskanis

a. *real diphthong*

v. *eigentlicher Diphthong m, Doppellaut m*

kr. *настоящий дифтонг*

Divskanis, kura abi komponenti veido zilbes kodolu. Latviešu literārajā valodā visi divskaņi ir īstie divskaņi.

Sk. arī *diftongoīds.*

īteratīvs veids sk. daudzkārtējs veids

izdalītājpieturzīme

a. *highlighting punctuation mark**

v. *ausklammerndes Satzzeichen n*

kr. *знак выделяющий*

Pieturzīme, kas izdala sintaktiskās konstrukcijas — teikuma daļas, teikuma locekļus vai to grupas, piemēram, savrupinājumus, iespraudumus, iestarpinājumus, uzrunu, parādot šo vārdu un konstrukciju paskaidrojuma, piebilda raksturu, to sintaktisko neatkarību no pārējiem teikuma elementiem. Izdalītājpieturzīmes tiek lietotas pāros (izņemot gadījumus, kad izdalāmās vienības atrodas teikuma sākumā vai beigās). Izdalītājpieturzīmes var būt komati, domuzīmes, iekavas, pēdiņas.

Sk. arī *pieturzīme; atdalītājpieturzīme; komats; domuzīme; iekavas; pēdiņas; savrupinājums; divdabja teiciens; iestarpinājums; iespraudums; uzruna.*

izjutējs, eksperienss

a. *experiencer*

v. *Experiens n*

kr. *экспериментер*

Semantiskā loma — dzīva būtne, kas izjūt stāvokli, procesu vai darbību, bet neietekmē to, piemēram, *Jānis dzirdēja durvis aizveramies. Zēnam bail no negaisa.* Izjutējs ir viens no subjekta veidiem, un latviešu valodā to parasti izsaka ar teikuma priekšmetu (*Es salstu. Mēs nebaidāmies no spokiem*) vai determinantu (*Man salst. Viņam klājas labi*).

Sk. arī *semantiskā loma; subjekts; teikuma priekšmets; determinants.*

izlaidums

- a.** *omission*
v. *Auslassung* f
kr. *пponyск*

Tulkojumzinātnē — noteiktas avotteksta vienības neparādīšanās mērķvalodā neatkarīgi no iemesla.

Sk. arī *lakūna*.

izloksne

- a.** *subdialect*
v. *Mundart* f
kr. *говор*

Nelielā apvidū vēsturiski izveidojies teritoriāls valodas paveids ar savām īpatnībām fonētikā, gramatikā, leksikā, piemēram, *Bēnes izloksne*, *Krimuldas izloksne*, *Šķilbēnu izloksne*. Vairākas valodas ziņā radniecīgas izloksnes var veidot izlokšņu grupu vai dialektu. ◇ *augšzemnieku izloksnes* (sk.); *lejzemnieku izloksnes* (sk.)

Sk. arī *dialekts*; *izlokšņu grupa*.

izloksnes vārdnīca

- a.** *dialect dictionary*
v. *Mundartwörterbuch* n
kr. *диалектный словарь*

Skaidrojoša vārdnīca, kurā ietverta vienas vai vairāku kādas valodas izlokšņu leksika, parasti, ar izlokšņu teksta paraugiem. Pēc leksikas atlases šķir pilna tipa un diferencēta tipa izlokšņu vārdnīcas. Diferencēta tipa izloksnes vārdnīcā iekļauj tikai izloksnes īpatnējo leksiku, pilna tipa izloksnes vārdnīcā — arī izloksnei un literārajai valodai kopīgo leksiku. Izlokšņu vārdnīcās var ietvert kādas vienas izloksnes leksiku un vairāku vai pat visu kādas valodas izlokšņu leksiku.

Sk. arī *izloksne*; *vārdnīca*; *apvidvārdu vārdnīca*.

izlokšņu grupa

- a.** *group of subdialects*
v. *Mundartengruppe* f
kr. *группа говоров*

Valodas ziņā tuvi radniecīgu izlokšņu kopums, kas ir mazāks par dialektu un ko vieno šīm izloksnēm raksturīgas valodas īpatnības, piemēram, zemgaliskās izloksnes ar anaptiksi.

Sk. arī *anaptikse*.

izņēmums

- a. *exception*
 v. *Ausnahme* f
 kr. *исключение*

Valodas parādība, kas neatbilst vispārīgām likumībām un kas uzskatāma par atvirzi no parastajiem gadījumiem. Izņēmumi latviešu valodā ir, piemēram, lietvārda *suns* vienskaitļa nominatīva forma, darbības vārda *zināt* locīšana pēc 3. konjugācijas 1. grupas parauga.

izoglosa

- a. *isogloss*
 v. *Isoglosse* f
 kr. *изоглосса*

Līnija, kas lingvistiskajā kartē iezīmē kādas valodas parādības izplatības areālu.

Sk. arī *areāls*.

izolējošās valodas, amorfās valodas, sakņu valodas

- a. *isolating languages*
 v. *isolierende Sprachen, amorphe Sprachen, Wurzelsprachen*
 kr. *изолирующие языки*

Valodas, kurās vārdi parasti sastāv no vienas vai vairākām saknēm bez afiksiem, piemēram, ķīniešu valodā *guņ* 'darbs', *žeņ* 'cilvēks', *guņžeņ* 'strādnieks'. Vārdi nav lokāmi, gramatiskās nozīmes un sintaktiskos sakarus izsaka galvenokārt ar vārdu kārtu, piemēram, ķīniešu valodā *Vo bu pa ta* 'Es nebaidos viņa', bet *Ta bu pa vo* 'Viņš nebaidās manis', arī ar palīgvārdiem, ar muzikālo uzsvāru, intonāciju. Izolējošajās valodās ir arī vārdi (gan patstāvīgie, gan palīgvārdi), ar kuriem var izteikt gramatiskās nozīmes, piemēram, daudzskaitli ķīniešu valodā izsaka ar *meņ* — *guņžeņmeņ* 'strādnieki', īslaicīgu darbību — ar darbības vārda atkārtojumu *kaņ-kaņ* 'paskatīties'. Pie izolējošajām valodām pieder ķīniešu, vjetnamiešu, birmiešu un citas sinotibetiešu saimes valodas, kā arī dažas Rietumāfrikas valodas.

Sk. arī *morfoloģiskā valodu klasifikācija*; *aglutinatīvās valodas*; *fleksīvās valodas*; *inkorporējošās valodas*.

izolekts

- a. *isolect*
 v. *Isolekt* m
 kr. *изолект*

Lingvistiskā varietāte, piemēram, ģimenes vai citas nelielas grupas valoda, kas no citas varietātes atšķiras minimāli.

izsacījums

a. *quasi-sentence*v. *Ausspruch* mkr. *высказывание*

Izteikums, kura pamatā nav teikuma struktūras un kuru lieto kā gatavu runas formulu noteiktās saziņas situācijās, dažkārt to veido tikai izsaukmes vārds viens pats, piemēram, *Labrīt! Uz veselību! Hallo! Nu?* Izsacījums ir viens no konsituatīvi saistītu izteikumu veidiem.

Sk. arī *konsituatīvi saistīts izteikums*.

izsaukmes vārds, interjeksija

a. *interjection*v. *Interjektion* fkr. *междометие*

Vārdšķira, kas izsaka jūtas, gribu vai atdarina skaņas, piemēram, *Ai, cik skaista diena! Kuš, visi vēl guļ! Brakš, koks nolūza!* Izsaukmes vārdi parasti ir nelokāmi, tie neietilpst ne patstāvīgo vārdu, ne palīgvārdu grupā un sintaktiski nav saistīti ar pārējo teikumu. Tekstā izsaukmes vārdi parasti ir izsacījumu funkcijā.

Sk. arī *onomatopoētisms; onomatopoēze; izsacījums*.

izsaukuma teikums

a. *exclamatory sentence*v. *Ausrufesatz* mkr. *восклицательное предложение*

Teikums, ar kuru runātājs pauž jūtas vai emocionālu attieksmi pret runas saturu vai sarunas biedru, piemēram, *Kāds prieks to dzirdēt!* Izsaukuma teikumu izrunā ar īpašu intonāciju, un rakstos tā beigās parasti liek izsaukuma zīmi.

Sk. arī *teikuma komunikatīvais tips*.

izsaukuma zīme

a. *exclamation mark*v. *Ausrufezeichen* nkr. *восклицательный знак*

Pieturzīme (!), ko parasti liek izsaukuma, pamudinājuma, vēlējuma teikuma beigās, piemēram, *Cik skaista diena! Ej ātrāk! Kaut mēs paspētu!*, kā arī aiz īpaši intonētiem izsaukmes vārdiem, piemēram, *Ā! Čir! Spurkš!* Sk. arī *pieturzīme; izsaukuma teikums; pamudinājuma teikums; vēlējuma teikums*.

izskaņa

a. *auslaut, ultima*v. *Auslaut m*kr. *исход слова*

Vārda vai vārdformas pēdējais piedēklis un galotne, piemēram, vārdu *kaimiņš, pētniecisks, saimniekotājs* izskaņas ir *-iņš, -isks, -tājs*; vārdformu *plaukstošs, aizdomājusies, smiedamies* izskaņas ir *-ošs, -usies, -damies*.

Sk. arī *paplašinātā izskaņa*.

izteicēja palīgteikums

a. *predicate clause*v. *Prädikativsatz m*kr. *сказуемое придаточное [предложение]*

Palīgteikums, kas konkretizē ar vietniekvārdu izteiktu sastata izteicēja nominālo daļu virsteikumā, piemēram, *Viņa vairs nav tā, kas bija līdz šim*.

Sk. arī *izteicējs; sastata izteicējs*.

izteicējs

a. *predicate*v. *Prädikat n; Satzaussage f*kr. *сказуемое*

Teikuma virsloceklis, kas formas ziņā saistīts ar teikuma priekšmetu savstarpēja atkarīguma attieksmēs un kopā ar to veido teikuma gramatisko centru. Izteicējs nosauc teikuma priekšmeta darbību, stāvokli vai pazīmi, piemēram, *Suņi rej. Nakts ir silta*. ◊ *sastata izteicējs* (sk.); *salikts izteicējs*; *nomināls izteicējs* (sk.); *verbāls izteicējs* (sk.); *adverbiāls izteicējs* (sk.)

Sk. arī *virslodeklis; gramatiskais centrs*.

izteiksme, mods

a. *mood*v. *Modus m, Aussageweise f*kr. *наклонение*

Darbības vārda gramatisko formu sistēma, kas norāda uz izteikuma saturu un darbības realitātes/irealitātes vērtējumu. Izteiksmi parasti veido noteikts laika un personas formu kopums, piemēram, latviešu valodā īstenības izteiksmē ietilpst sešas laika formas, katrā laika formā — sešas personas formas. ◊ *īstenības izteiksme* (sk.), *atstāstījuma izteiksme* (sk.), *vēlējuma izteiksme* (sk.), *vajadzības izteiksme* (sk.), *pavēles izteiksme* (sk.)

Sk. arī *izteiksmes kategorija*.

izteiksmes kategorijaa. *mood*v. *Modus m*kr. *категория наклоения*

Darbības vārda gramatiskā kategorija, kas izsaka modalitāti, kā arī teksta autora attieksmi pret izteikuma saturu un darbības realitāti. Mūsdienu latviešu valodā darbības vārda izteiksmes kategorijā ietilpst piecas izteiksmes: īstenības, atstāstījuma, vēlējuma, vajadzības un pavēles izteiksme. Sk. arī *modalitāte*; *izteiksme*.

izteikumsa. *utterance*v. *Äußerung f*kr. *высказывание*

Minimāla intonatīvi pabeigta saziņas vienība, kam var būt noteikts strukturāls paraugs, bet tas nav obligāts, un ko rakstos norobežo ar teikuma beigu pieturzīmi. Lielākā daļa izteikumu ir teikumi, piemēram, *Mežs šalc. Mežs ir liels*, bet tekstā ir arī izteikumi ar nepilnu teikuma struktūru, piemēram, *Apsēžas uz soliņa*, vai pavisam bez tās, piemēram, *Paldies. Nu?* ◇ *konsituatīvi saistīts izteikums* (sk.); *konsituatīvi nesaisīts izteikums* (sk.) Sk. arī *teikums*.

izturējumsa. *retention*v. *Haltung f, Verschlussdauer f*kr. *выдержка*

Artikulācijā — skaņas izrunas vidējā, galvenā daļa, kurā runas orgāni ir konkrētās skaņas izrunai raksturīgajā stāvoklī; posms starp *ekskursiju* un *rekursiju*.

Sk. arī *ekskursija*; *rekursija*.

izzināšanas objektsa. *object of cognition*v. *Objekt n der Erkenntnis f*kr. *объект познания*

Terminoloģijā — īstenības priekšmets vai parādība, kas tiek pētīts, izzināts, noskaidrots, lai noteiktu tā būtiskās pazīmes un fiksētu vārdiskā izteiksmē — terminos.

jaukts salikts teikumsa. *mixed compound sentence**

v. *mehrfach zusammengesetzter Satz* m; *Periode* f

kr. *сложное предложение с сочинением и подчинением*

Salikts teikums, kurā dominē sakārtojums un vismaz vienai no sakārtojumā saistītajām daļām ir pakārtots palīgteikums, piemēram, *Es vēl atceros laikus, kad pasaule aiz loga bija pārsteidzoši spilgta, bet pamazām tā ir zaudējusi savas asās aprises.*

Sk. arī *salikts sakārtots teikums*; *salikts pakārtots teikums*.

jauniešu slengs

a. *youth slang*

v. *Jugendjargon* f

kr. *молодежный жаргон*

Valodas paveids, ko jaunieši izmanto neformālā savstarpējā saziņā un kam raksturīgs īpatnējas leksikas, piemēram, familiārismu un slengismu, samērā biežs lietojums.

jauntermiņš

a. *neoterm*

v. *Neuwort-Terminus* m

kr. *термин-неологизм*

Jaunvārds (arī jauna vārdkopa), kas darināts noteikta jēdziena izteikšanai. Parasti ar jauntermiņiem nosauc jaunus jēdzienus, piemēram, attīstoties datorzinātnei, darināti jauntermiņi *datne, saskarne, atstarpošana, atsāknēšana*.

Sk. arī *jaunvārds*.

jaunvārds, neoloģisms

a. *neologism, coinage*

v. *Neologismus, Neubildung* f

kr. *неологизм*

Vārds, kas darināts, parasti, lai nosauktu pirms tam nepazīstamu vai ar svešas cilmes vārdu apzīmētu konkrētā laikā valodas lietojumā aktuālu jēdzienu. Katram laikposmam var būt savi raksturīgi jaunvārdi, piemēram, 19. gs. beigās jaunvārdi bija *vēsture, burtnīca, zinātne*, mūsdienās — *datne, tiešraide, viedkarte, zibatmiņa, zīmols*. Laika gaitā kādreizējie jaunvārdi vai nu saglabājas aktīvajā vārdu krājumā, zaudējot jaunvārda statusu (*vēsture, burtnīca, zinātne*), vai arī nonāk pasīvajā vārdu krājumā (*kolhozs, sovhozs*). Daļa jaunvārdu vispār nekļūst par valodas leksiskās sistēmas sastāvdaļu (*lēneklis* 'bremze', *ierīks* 'aparāts', *jauddotne* 'spēkstacija'). Jaunvārdu avots ir arī rakstnieku oriģinālsacerējumi un tulkojumi, piemēram, Z. Skujiņa jaunvārdi *vaļasprieks, tālrāde*.

Sk. arī *potenciālisms*; *okazionālisms*; *jauntermiņš*.

jautājamais vietniekvārdsa. *interrogative pronoun*v. *Interrogativpronomen* nkr. *вопросительное местоимение*

Vietniekvārds, kas ievada jautājuma teikumu. Latviešu valodā tie ir *kas, kurš, kāds*, piemēram, *Kas man vēl šodien darāms? Kurš ir aizmirsis lietussargu autobusā? Kādas ir tavas domas par teātra izrādi?*

jautājuma teikumsa. *interrogative sentence*v. *Fragesatz* mkr. *вопросительное предложение*

Teikums, ar kuru runātājs grib kaut ko uzzināt, piemēram, *Vai vēl nelīst?* Latviešu valodā jautājuma teikumu parasti izrunā ar kāpjošu teikuma intonāciju un rakstos tā beigās liek jautājuma zīmi.

Sk. arī *teikuma komunikatīvais tips; retorisks jautājums*.

jautājuma zīmea. *question mark, interrogation mark*v. *Fragezeichen* nkr. *вопросительный знак*

Pieturzīme (?), ko parasti liek jautājuma teikuma beigās, piemēram, *Kad tu atkal atnāksi?* Retāk jautājuma zīmi lieto aiz atsevišķiem stāstījuma teikumā iekļautiem jautājuma vārdiem vai vārdu savienojumiem ar jautājuma nozīmi, piemēram, *Uz jautājumu kā? grūti atbildēt*. Lai paustu šaubas par izteikto saturu, jautājuma zīmi mēdz likt iekavās aiz atsevišķa vārda, vārdu savienojuma, teikuma daļas u. tml. Jautājuma zīme var aizstāt jautājuma teikumu, piemēram, *“Vai viņš dokumentus paņēmis līdzī? — “?”*.

Sk. arī *pieturzīme; jautājuma teikums*.

jēdzieniskais satursa. *conceptual content*v. *Begriffsinhalt* mkr. *понятийное содержание*

Valodas vienībā ietvertā doma, kas atspoguļo priekšmetu, parādību būtību, jēgu atšķirībā no šīs vienības ārējās formas, ko veido valodas vienības uzbūve, skanējums, rakstība. ◇ *termina jēdzieniskais saturs*

jēdzieniskais sinonīmsa. *ideographic synonym*

v. *begriffliches Synonym* n

kr. *идеографический синоним*

Viens no diviem vai vairākiem sinonīmiem, kuru nozīmēs atsevišķas jēdzieniskā satura jeb nozīmes pamatkomponenta sēmas ir atšķirīgas. Jēdzieniskie sinonīmi ir, piemēram, *karstums, tveice, versme, kvēle, svelme*.

Sk. arī *sēma; sinonīms; absolūtais sinonīms; stilistiskais sinonīms*.

jēdzieniskās attieksmes

a. *semantic relations*

v. *begriffliche Relation* f

kr. *смысловые отношения*

Sintaktiskā sakara saturiskā puse. Piemēram, pakārtojuma sakarā starp vārdkopas komponentiem var būt atributīvas attieksmes (*skaista pasaka*), objekta attieksmes (*stāstīt pasaku*), adverbiālas attieksmes (*interesanti stāstīt*) vai subjekta attieksmes (*vecmāmiņas stāstījums*). Saliktā pakārtotā teikumā pēc jēdzieniskajām attieksmēm starp virsteikumu un palīgteikumu nosaka palīgteikuma tipu.

jēdziens

a. *concept*

v. *Begriff* m

kr. *понятие*

Priekšmetu un parādību vispārīgo, būtisko pazīmju atspoguļojums apziņā. Valodniecībā tas ir lingvistisko kategoriju semantiskais pamats, zinātniskajā terminoloģijā — būtisks termina izvēles un izpratnes pamats.

Sk. arī *priekšstats*.

jēdzienu lauks

a. *concept field*

v. *Begriffsfeld* n

kr. *понятийное поле*

Nestrukturēta tematiski saistītu jēdzienu kopa, kuru sakārtojot veido konkrētas nozares jēdzienu un terminu sistēmu.

Sk. arī *jēdzienu sistēma*.

jēdzienu saskaņošana

a. *concept harmonization*

v. *Begriffsabstimmung* f

kr. *согласование понятий*

Darbība, ko veic terminoloģijā, lai samazinātu vai novērstu nelielas atšķirības vai pretrunīgumu divu vai vairāku savstarpēji cieši saistītu

jēdzienu izpratnē. Jēdzieni (atšķirībā no terminiem) sniedzas pāri atsevišķas valsts, atsevišķas valodas ietvariem, tāpēc to saskaņošanai ir būtiska loma ne tikai nacionālajā, bet arī starpnacionālajā saziņā, īpaši ciešākās saskarsmes valstīs.

Sk. arī *terminu saskaņošana*.

jēdzienu sistēma

a. *concept system*

v. *Begriffssystem* n

kr. *система понятий*

Ar noteiktu nozari saistīta jēdzienu kopa, kas izstrādāta un strukturēta pēc jēdzienu savstarpējām (hierarhiskajām, asociatīvajām u. c.) attiecībām. Uz to balstās nozares terminu izvēle un nozares terminu sistēmas veidošana.

Sk. arī *terminu sistēma*; *virsjēdziens*; *apakšjēdziens*; *blakusjēdziens*.

jumtiņš

a. *circumflex*

v. *Zirkumflex* m

kr. *циркумфлекс*

Zīme (^), ko latviešu tradicionālajā fonētiskajā transkripcijā lieto lautzās zilbes intonācijas apzīmēšanai virs burta, piemēram, vārdos *galva* [gālvā], *logs* [luôks]. Starptautiskajā fonētiskajā transkripcijā ar jumtiņu apzīmē krītošo zilbes intonāciju, piemēram, vārdā *stāvs* lietv. [stā:ʊs].

Sk. arī *apgrieztais jumtiņš*.

jūrasvārds, pelagonīms

a. *sea name, pelagonym*

v. *Pelagonym* n

kr. *пелагоним*

Vietvārds, hidronīmu paveids, kas nosauc jūru vai tās daļu, piemēram, *Baltijas jūra*, *Rīgas jūras līcis*, *Kuršu joma*.

Sk. arī *hidronīms*; *oceanonīms*.

kādības īpašības vārds, kvalitatīvais adjektīvs

a. *qualitative adjective*

v. *Qualitätsadjektiv* n

kr. *качественное прилагательное*

Īpašības vārds, kas nosauc priekšmeta pazīmi, kura var piemist lielākā vai mazākā mērā, piemēram, *skaista diena*, *skaistāka diena*, *visskaistākā diena*. Kādības īpašības vārdiem parasti tiek veidotas salīdzināmās pakāpes.

Sk. arī *attieksmes īpašības vārds*; *salīdzināmā pakāpe*.

kalambūrs**a.** *pun***v.** *Calembour m, Kalauer m***kr.** *каламбур*

Stilistiska figūra, vārdspēle, kas balstīta uz viena vārda dažādām nozīmēm vai dažādu vārdu vienādu vai līdzīgu skanējumu. Kalambūru bieži izmanto kā komisma radīšanas līdzekli anekdotēs, piemēram, — *Dakter, sakiet, lūdzu, vai siļķes ir veselīgas?* — *Nezinu, neviena pie manis ārstēties nav nākusi.*

Sk. arī *stilistiska figūra; vārdspēle.*

kalendārvārds**a.** *calendar name***v.** *Kalendername m***kr.** *календарное имя*

Priekšvārds, kas ar piesaisti noteiktam datumam ierakstīts kalendārā, kurā norādītas vārdadienas, piemēram, *Katrīna* (25. novembrī), *Ojārs* (11. novembrī), vai svēto piemiņas dienas, piemēram, krievu pareizticīgo tradīcijā *Agapija* (29. aprīlī), *Kesarijs* (22. martā, 20. oktobrī, 14. novembrī).

kalks**a.** *loan translation, calque***v.** *Calque f, Lehnübersetzung f***kr.** *калька*

Vārds vai vārdu savienojums, kura morfoloģiskā vai semantiskā struktūra veidota pēc konkrēta citas valodas parauga, parasti, burtiski pārtulkojot citvalodas vārda vai teiciena sastāvdaļas. Piemēram, pēc angļu valodas *skyscraper* parauga — vācu valodā *Wolkenkratzer*, latviešu valodā *debesskrāpis*. ◊ *leksiskais kalks; frazeoloģiskais kalks; sintaktiskais kalks*
Sk. arī *aizguvums; puskalks.*

kanoniskais personvārds**a.** *cannonical name* canonical name****v.** *kanonischer Name m***kr.** *каноническое имя*

Priekšvārds, ko kādas reliģiskas konfesijas pārstāvji tradicionāli atzīst par ieteicamu un lieto, piemēram, katoļiem raksturīgais *Antons*, pareizticīgajiem — *Aleksandrs*, musulmaņiem — *Muhameds*.

kapitālraksts**a.** *Latin capital script**

v. *Kapitalschrift* f, *Kapitalis* f

kr. *капитальное письмо*

Senākais grafiskais latīņu raksta veids, kurā ir tikai stāvi vienāda augstuma lielie burti (majuskuļi), starp vārdiem un teikumiem parasti nav atdalījuma zīmju vai arī tos atdala pret burta vidu novietoti punkti, piemēram, NVMINI·DOMVS. Raksts radies Senajā Romā, pilnībā izveidojies ap m. ē. sākumu. Kapitālraksta burtu forma gandrīz nemainīta tiek lietota mūsdienu poligrāfijā.

Sk. arī *latīņu raksts*; *raksts*.

kārta

a. *voice*

v. genus verbi (n), *Aktionsform* f

kr. *залог*

Darbības vārda gramatiskā forma, kas norāda uz darbības vērtējumu vai nu no subjekta, vai no objekta pozīcijas. ◊ *darāmā kārta* (sk.), *ciešamā kārta* (sk.), *vidējā kārta* (sk.).

Sk. arī *kārtas kategorija*.

kārtas kategorija

a. *voice*

v. genus verbi (n)

kr. *категория залога*

Darbības vārda gramatiskā kategorija, kas izsaka attieksmes starp darbības subjektu, darbību un darbības objektu. Mūsdienu latviešu valodā darbības vārda kārtas kategorijā ietilpst divas kārtas — *darāmā* un *ciešamā kārta*.

Sk. arī *kārta*.

kārtas skaitļa vārds

a. *ordinal numeral*

v. *Ordinalzahl* f, *Ordnungszahl* f

kr. *порядковое числительное*

Skaitļa vārds, kas norāda secību, piemēram, latviešu valodā *pirmais*, *otrais*, *trešais*. Mūsdienu latviešu valodā kārtas skaitļa vārdiem parasti ir noteiktā galotne.

Sk. arī *skaitļa vārds*, *pamata skaitļa vārds*.

kārtns darbības vārds, regulārs verbs

a. *regular verb*

v. *regelmäßiges Verb* n

kr. *правильный глагол*

Darbības vārds, kas tiek locīts atbilstoši valodas konjugāciju sistēmai, piemēram, latviešu valodā darbības vārdi *augt, domāt, dziedāt*.

Sk. arī *nekārtns darbības vārds; konjugācija*.

kāsītis* sk. *apgrieztais jumtiņš*

kasta

a. *caste*

v. *Kaste* f

kr. *каста*

Sabiedrības grupa, kas stingri sargā savu noslēgtību, savas kopīgās intereses un sava sabiedriskā stāvokļa privilēģijas (arī ar valodas palīdzību).

katafora

a. *cataphora*

v. *Katapher* f

kr. *катафора, катафорическое отношение*

Attieksme starp vārdu un citu, vēlāk pieminētu vārdu, kas nosauc tā referentu, piemēram, *Sevi Jānis nekad nav slavējis*.

Sk. arī *anafora; referents*.

kategoriālā nozīme

a. *categorial meaning*

v. *kategoriale Bedeutung* f

kr. *категориальное значение*

Abstrakta nozīme, kas vispārina vārdu grupas leksisko vai vārdformu gramatisko nozīmi. Piemēram, latviešu valodā atvasinājumiem ar piedēkli *-šan-* kategoriālā nozīme ir procesa nozīme; lietvārdiem kā vārdšķirai — priekšmetiskuma nozīme. ◊ *vārdšķiras kategoriālā nozīme; vietniekvārda kategoriālā nozīme; laika kategoriālā nozīme*

Sk. arī *kategoriālais daudznozīmīgums*.

kategoriālais daudznozīmīgums

a. *categorial polysemy*

v. *kategoriale Vieldeutigkeit* f

kr. *категориальная многозначность*

Daudznozīmīgums, kas piemīt noteiktam vārddarināšanas tipam atbilstoši konkrētas valodas vārddarināšanas sistēmai, piemēram, latviešu valodā atvasinājumi ar *-tājs, -ājs, -ējs* ietilpst darītājlietvārdu kategorijā un tie vienlaikus var nosaukt gan cilvēku, gan ierīci vai aparātu, kas veic attiecīgo darbu (*skaitītājs, skaitļotājs, laistītājs*); deverbālie atvasinājumi ar *-ums*

ietilpst darbības rezultāta nosaukumu kategorijā, un tie vienlaikus var būt gan darbības pabeigtības, gan darbības rezultātā radīto priekšmetu nosaukumi (*audums, pinums, tulkojums*).

Sk. arī *daudznozīmīgums*.

kategorizēšana

a. *categorization*

v. *Kategorienbildung* f

kr. *категоризация*

Dalīšana kategorijās, grupās, klasēs pēc vispārīgām pazīmēm, īpašību, atbilstību pamatveidiem u. tml., piemēram, gramatikā lietvārdiem ir dzimtes kategorija, skaitļa kategorija, locījuma kategorija. Dažkārt jēdzienu kategorizēšanas pamatā ir sociālie vai kultūras kritēriji. ◊ *jēdzienu kategorizēšana*

katoikonīms sk. *iedzīvotāju nosaukums*

kauzafīvais verbs sk. *liekamais darbības vārds*

kentumvaloda, centum valoda

a. *centum language*

v. *Kentumsprache* f, *Centumsprache* f

kr. *кентум-язык*

Indoeiropiešu saimes valoda, kurā indoeiropiešu pirmvalodas palatālie līdzskaņi **k'*, **g'* pārveidojušies par velāriem līdzskaņiem *k*, *g*; sal. ide **k'm̥-tom* 'simts', latīņu valodā *centum* [kentum]. Romāņu un ģermāņu valodas parasti uzskata par kentumvalodām.

Sk. arī *satemvaloda*.

kimogramma

a. *kimogram*

v. *Кимограмм* n

kr. *кимограмма*

Grafisks svārstību attēls — līkne. Runas skaņu kimogrammās dominē izplūstošās gaisa plūsmas svārstības.

Sk. arī *kimogrammu metode*.

kimogrammu metode

a. *kimogram method*

v. *Кимограмм-Methode* f

kr. *кимографический метод*

kr. *слушатель*

Tulkojumzinātnē — cilvēks, kurš uztver mutvārdos tulkoto tekstu, piemēram, konferences dalībnieks, kongresa delegāts. Atkarībā no klausītāju sastāva, pamatzināšanām, profesionālās orientācijas, ineteresēm un vajadzībām tulks izvēlas vārdus, terminus, izteikumus, paskaidrojumus u. tml.

Sk. arī *mērķauditorija*.

klītika

a. *clitic*

v. *Klitikum* m

kr. *клитика*

Neuzsvērts vārds, kas runas plūsmā piesienas blakusvārdam.

Sk. arī *enklītika*; *proklītika*.

koartikulācija sk. līdzartikulācija

koda jaukšana

a. *code mixing*

v. *Kodevermischung* f

kr. *смешение кода*

Divu vai vairāku valodu izmantošana vienā mutvārdu saziņas aktā viena un tā paša runātāja tekstā, runātājam neapzinoties pāreju no vienas valodas uz otru. Dažreiz par koda jaukšanu sauc arī citvalodas vārdu iekļaušanu tekstā (parasti mutvārdu runā).

Sk. arī *citvalodas iespraudums*; *koda maiņa*.

koda maiņa

a. *code switching*

v. *Kodewechsel* m

kr. *смена кода*

Apzināta pāreja no vienas valodas uz otru vienā saziņas aktā viena un tā paša runātāja (retāk — rakstītāja) tekstā.

Sk. arī *koda jaukšana*.

kodēšana

a. *coding*

v. *Kodierung* f, *Schlüsselung* f

kr. *кодирование*

1. Zīmes vai zīmju kombinācijas (sistēmas) un noteiktu kārtulu piekārtošana kādas informācijas ietveršanai, apstrādei, pārraidei un saglabāšanai.

2. Programmas izstrādāšana programmēšanas valodā.

kodificēšana, kodifikācija

a. *codification*

v. *Kodifizierung* f

kr. *кодификация*

Valodas normu izstrādāšana un fiksēšana normatīvos avotos, piemēram, gramatikās, pareizrakstības vārdnīcās.

kodificētā norma

a. *codified norm*

v. *kodifizierte Norm* f

kr. *кодифицированная норма*

Valodas norma, kas, pamatojoties uz valodas lietojuma sistēmisku izpēti, izstrādāta un fiksēta normatīvos avotos — oficiāli apstiprinātos noteikumos, pareizrunas un pareizrakstības vārdnīcās, gramatikās u. tml.
Sk. arī *valodas norma*; *literārā norma*.

kodifikācija sk. *kodificēšana*

kods

a. *code*

v. *Kode* m

kr. *код*

Sistēma, kas dod iespēju uz katru saņemto informāciju attiecināt zīmi vai zīmju kombināciju. Šī sistēma var būt arī noteiktas valodas zīmju sistēma resp. noteikta valoda.

Sk. arī *kodēšana*.

kognitīvā valodniecība, kognitīvā lingvistika

a. *cognitive linguistics*

v. *kognitive Linguistik* f

kr. *когнитивная лингвистика*

Valodniecības virziens, kurā pēta valodas saistību ar izziņu un domāšanu, piemēram, konstatē tipveida shēmas, kas pastāv valodas lietotāju apziņā un ir pasaules valodiskās kategorizācijas pamats.

koherence, sakarīgums

a. *coherence*

v. *Kohärenz* f

kr. *когеренция*

Teksta lingvistikā — teksta vienību saistījums, kam nav formālu izteiksmes līdzekļu un kas balstās uz iepriekš teikto vai vispārīgām zināšanām,

piemēram, *Un tad kādu dienu pār mežu atkal parādījās saule, nesdama sev līdzī pirmā pavasara zaļuma smaržu. Visi strautiņi laimīgi burbuļoja, atgriezušies savu skaisto krastu izlokos. Sīkas peļķes sapņaini atcerējās aizgājušās dienas un lielos darbus, ko bija toreiz darījušas.*

Sk. arī kohēzija.

kohēzija, sasaiste

a. *cohesion*

v. *Kohäsion* f

kr. *когезия, сцепление*

Teksta lingvistikā — teksta vienību saistījums, kas izteikts ar leksiskiem vai gramatiskiem līdzekļiem — saikļiem, partikulām, vietniekvārdiem un vispārīgas nozīmes apstākļa vārdiem (*tad, tur, tā*), kā arī perifrāzēm, sinonīmiem u. c., piemēram, *Pašā augšā ķepurojās Vinnijs Pūks — laimīgs un brīvs! Sirsnīgi pateicies glābējiem, viņš aizgāja pa meža ceļu uz mājām. Bet Kristofers Robins noskatījās viņam pakaļ un noteica: — Vecais, dumjais lācis!*

Sk. arī koherence; deiktisks vārds; perifrāze.

kohiponīms

a. *cohyponym*

v. *Kohyponym* n

kr. *когипоним, согипоним*

Viens no diviem vai vairākiem paralēliem (viena hiperonīma) hiponīmiem, blakusjēdziena nosaukums, piemēram, vārdi *narcise, lilija, gladiola, dālija* ir kohiponīmi, un tiem ir viens hiperonīms *puķe*.

Sk. arī blakusjēdziens; blakustermins; hiponīms; hiperonīms.

koinē

a. *koiné*

v. *Koine* f

kr. *койне*

Valodas paveids, kas kalpo saziņai starp vienas valodas dažādu dialektu runātājiem; parasti tas izvēidojas uz viena (vai divu) dialektu pamata.

kolektīvā divvalodība, kolektīvais bilingvisms

a. *collective bilingualism*

v. *kollektiver Bilingualismus* m; *Sammelbilingualismus* m

kr. *коллективный билингвизм*

Divu valodu regulāra funkcionēšana vienā valodas kolektīvā. Kolektīvais bilingvisms attīstās tad, kad individuālā bilingvisma izplatība populācijā

ir sasniegusi pietiekami augstu līmeni un starp abu valodu kolektīviem ir tieši kontakti.

Sk. arī *divvalodība; individuālā divvalodība*.

kolokvioletks sk. sarunvaloda

kols

a. colon

v. Kolon n, Doppelpunkt m

kr. двоеточие

Pieturzīme (:), kas norāda, ka sekos paskaidrojums. Kolu visbiežāk lieto aiz vispārinošā vārda, kam seko vienlīdzīgi teikuma locekļi, aiz teikuma komponenta, kam seko paskaidrojums, aiz piebildes, ja tai seko tiešā runa. Kolu lieto arī kā nosacītu tehnisku zīmi, piemēram, skaitļu attiecības izteikšanai (1 : 3).

Sk. arī *pieturzīme*.

komats

a. comma

v. Komma n, Beistrich m

kr. запятая

Pieturzīme (,), ko parasti lieto, lai atdalītu vienlīdzīgus teikuma locekļus, atkārtotus vārdus, salikta teikuma daļas u. tml. vai izdalītu savrupinātus teikuma locekļus, iespraudumus, paskaidrojošo vārdu grupas, uzrunu, izsaukmes vārdus u. c.

Sk. arī *pieturzīme; atdalītājpieturzīme; izdalītājpieturzīme*.

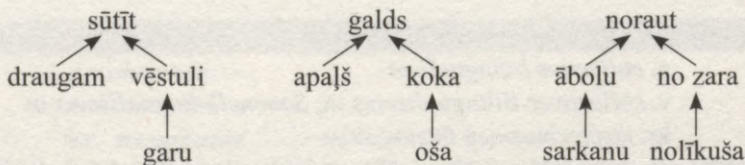
kombinēta vārdkopa

a. combined subordinate word-group *

v. kombinierte subordinierende Wortgruppe f

kr. комбинированное [подчинительное] словосочетание

Vārdkopa, kuras atkarīgajam komponentam vai komponentiem pakārtots vismaz viens atkarīgais komponents, piemēram, *sūtīt draugam vēstuli, apaļš oša koka galds, noraut sarkanu ābolu no nolīkuša zara*. Kombinēta vārdkopa veidojas no vairākām vienkāršām un/vai saliktām vārdkopām:

Sk. arī *vārdkopa; vienkārša vārdkopa; salikta vārdkopa*.

komitatīvs**a.** *comitative***v.** *Komitativ m***kr.** *комитатив*

Locījums, kas izsaka pavadonību vai kopību, piemēram, somugru valodās — somu *vaimoineen* ja *lapsineen* '(kopā) ar sievu un bērnu (bērniem)', *Helsinki ympäristöineen* 'Helsinki un to apkārtnē', igauņu — *Emä läks lapsega jalutama* 'Māte ar bērnu gāja pastaigāties', *luges suure huviga* 'lasīja ar lielu interesi'.

komparatīvs sk. *pārākā pakāpe***kompensācija** sk. *kompensēšana***kompensējošais pagarinājums** sk. *aizstāju pagarinājums***kompensēšana, kompensācija****a.** *compensation***v.** *Kompensation f***kr.** *компенсация*

Tulkojumzinātnē — nepārtulkojamas avotteksta vienības vai īpatnības aizstāšana ar līdzīgu elementu citviet tulkojumā.

komponentu analīzes metode**a.** *componential analysis***v.** *Methode f der Komponentenanalyse f***kr.** *метод компонентного анализа*

Vārda leksiskās nozīmes analīzes metode, kas balstās uz nozīmes dalījumu sēmās jeb semantiskajos elementos. Piemēram, radniecības nosaukumu leksiski semantisko grupu analizē, izmantojot sēmas 'radnieks', 'vīrietis', 'sieviete', 'asinsradniecība', 'tieša radniecība', 'netieša radniecība', 'pirmā paaudze' u. c.

Sk. arī *sēma*.

komunikācija sk. *saziņa***komunikatīvā kompetence****a.** *communicative competence***v.** *kommunikative Kompetenz f***kr.** *коммуникативная компетенция*

Lingvistisko un ekstralingvistisko zināšanu, prasmju un iemaņu kopums,

kas nepieciešams valodas veismīgai izmantošanai saziņā atbilstoši konkrētai saziņas situācijai.

komunikatīvā modalitāte sk. *teikuma komunikatīvais tips*

komunikatīvais mērķtiecīgums

a. *communicative purposefulness*

v. *kommunikative Zielstrebigkeit* f

kr. *коммуникативная целесообразность*

Arzināta valodas līdzekļu izvēle saziņas atvieglošanai konkrētā ekstralingvistiskā situācijā atbilstoši sazināšanās uzdevumiem, autora komunikatīvajam nolūkam, valodas kolektīva sociālajām atšķirībām u. c.

komunikāts sk. *izteikums*

kondicionālis sk. *vēlējuma izteiksme*

kondominācija sk. *predikatīvais sakars*

konfikss

a. *confix*

v. *Konfix* n

kr. *конфикс*

Kopīgs nosaukums piedēklim, interfiksam, piedēklim, galotnei — afiksiem, kas nesadala sakni un ko nesadala sakne pretstatā citiem afiksiem — cirkumfiksam, infiksam, transfiksam, kas vai nu sadala sakni, vai arī tos sadala sakne.

Sk. arī *cirkumfikss*; *afikss*.

konjugācija

a. *conjugation*

v. *Konjugation* f

kr. *спряжение*

Darbības vārda locīšanas tips; darbības vārdu kopums, ko vieno kopīga formu veidošanas paradigma. Mūsdienu latviešu valodā, piemēram, ir trīs darbības vārda konjugācijas, kurās iedala pēc tagadnes formu veidošanas pazīmēm.

Sk. arī *deklinācija*.

konjugēšana

a. *conjugation*

v. *Konjugieren* n

kr. *спряжение*

Darbības vārda locīšana, t. i., gramatisko formu maiņa personās, skaitļos, laikos, kārtās un izteiksmēs.

Sk. arī *deklinēšana*.

konjunkcija sk. *saiklis*

konjunktīvs sk. *subjunktīvs*

konkrētas nozīmes lietvārds

a. *concrete noun*

v. *Konkretum* n, *Sachdingwort* n

kr. *конкретное существительное*

Lietvārds, kas nosauc materiālu objektu, piemēram, *trauks, zirgs, kalns*.

Sk. arī *abstraktas nozīmes lietvārds*.

konotācija

a. *connotation*

v. *Konnotation* f

kr. *коннотация*

Valodas vienības (vārda, vārdformas, frazeoloģisma, teikuma) jēdzieniskā satura uzslāņojums: stilistiskā nokrāsa, emocionālais saturs, pozitīvs vai negatīvs vērtējums, tēlainība, asociatīvās sēmas. Piemēram, vārds *mīkstpēdiņš* izsaka nievājošu emocionālu attieksmi, tas ir tēlainis un lietojams sarunvalodā.

Sk. arī *nozīmes papildkomponents; asociatīvā sēma*.

konotatīvā nozīme

a. *connotational meaning*

v. *konnotative Bedeutung* f

kr. *коннотативное значение*

Vārda semantikas stilistisko, emocionāli ekspresīvo un citu denotatīvajā nozīmē neiekļaujamo semantisko elementu kopums.

Sk. arī *konotācija*.

konotatīvais komponents sk. *nozīmes papildkomponents*

konsekutīvā tulkošana sk. *secīgā tulkošana*

konsituācija

a. context of situation

v. Konsituation f

kr. конситуация*

Konteksts kopā ar runas situāciju. Konsituācija var ietekmēt izteikuma struktūru, piemēram, "Ko jūs esat Astrīdei nodarījis?" Ciemalda jautāja. "Jūsu vārdu nedrīkst ne pieminēt." "Nelāga lieta. Skolā. Muļķīgs pārpratums." (A. Eglītis) Konsituācija sekmē izteikumu saprotamību, tātad — arī saziņu.

konsituatīvi nesaistīts izteikums

a. contextually and situationally independent utterance

v. konsituativ ungebundene Äußerung f

kr. конситуативно полное высказывание*

Izteikums, kura pamatstruktūru nav ietekmējis ne konteksts, ne runas situācija, piemēram, *No rīta devāties ceļā.*

Sk. arī konsituatīvi saistīts izteikums; konsituācija.

konsituatīvi saistīts izteikums

a. contextually and situationally bound utterance

v. konsituativ gebundene Äußerung f

kr. конситуативно неполное высказывание*

Izteikums, kura pamatstruktūru ir ietekmējis vai nu konteksts, vai runas situācija, vai arī konsituācija un kas saprotams tikai kontekstā vai runas situācijā, piemēram, *Viņš paliek pie sava. Apsēžas. Viesi čalodami sēdās pie galda. ... "Lūdzu, mīļie, bez kautrēšanās."*

Sk. arī konsituatīvi nesaistīts izteikums; konsituācija.

konsonanse

a. consonance

v. Konsonanz f

kr. консонанс

Stilistisks līdzeklis — līdzskaņu saskaņošanās, kurā atkārtojas līdzskaņi, bet uzsvērtie patskaņi nav vienādi. Piemēram, *vārdi — vardi, mati — meti, iedegās — liedagos.*

Sk. arī asonanse.

konsonantisks

a. consonant[ic]

v. konsonantisch

kr. консонантный

Fonoloģijā — tāds, kas norāda, ka skaņas izrunā vokālajā traktā ir būtisks šķērslis, ko rada vai nu divi aktīvie runas orgāni, savstarpēji tuvojoties, vai arī viens aktīvais runas orgāns, kas tuvojas kādam pasīvajam runas orgānam. Viena no fonoloģiskajām šķērēj pazīmēm. Piemēram, latviešu valodā visi līdzskaņi ir konsonantiski [+konsonantiski], līdzskaņi *j* un *v* var būt un var nebūt konsonantiski [+/-konsonantiski].

konsonantisms

a. *consonantism*

v. *Konsonantismus m*

kr. *консонантизм*

Kādas valodas vai dialekta līdzskaņu sistēma. ◇ *latviešu valodas konsonantisms*

Sk. arī *līdzskanis*; *vokālisms*.

konsonantizēšanās, konsonantizācija

a. *consonantization*

v. *Konsonantisierung f*

kr. *консонантизация*

Fonoloģisks process, kurā galazilbes artikulācijas procesā otrais divskaņa komponents, piemēram, *i*, *u*, iegūst īpašības, kas to tuvina līdzskanim jeb konsonantam vai pilnīgi pārvērš par to, piemēram, latviešu valodā vārdformā *meitai* [meitai].

konsonants sk. līdzskanis

konstrukcija

a. *construction*

v. *Konstruktion f*

kr. *конструкция*

Morfoloģiski un sintaktiski saistītu vārdformu kopums (sintaktisks veselums), kas ir lielāka sintaktiska veidojuma (teikuma, teksta) strukturāla sastāvdaļa. Konstrukcija parasti ir lielāka par analītisku gramatisko formu vai vārdu savienojumu un mazāka par teikumu, piemēram, latviešu valodā *ir jālasa* ir vajadzības izteiksmes gramatiskā forma, bet *grāmata ir jālasa* ir vajadzības izteiksmes konstrukcija. Par konstrukcijām parasti runā, tās vērtējot no pareizības viedokļa, piemēram, konstrukcija *ietekmes uz vidi vērtēšana* ir nepareiza, jo apzīmētāja un apzīmējamā vārda saistījums (“ietekmes vērtēšana”) ir pārtraukts. ◇ *nenoteiksmes konstrukcija*; *prievārdiska konstrukcija*; *vajadzības izteiksmes konstrukcija*; *savrupinājuma konstrukcija*; *aprakstoša konstrukcija*; *sintaktiska konstrukcija*; *kalkota konstrukcija*

konstrukts

a. *construct*

v. *Konstrukt* m

kr. *конструкт*

Interpretācijas veidots jēdziens par zinātnes objektu, kuru nav iespējams tieši novērot. Jēdzienu vienkārši postulē kā pieņēmumu, interpretējumu, pamatojoties uz individuālajām zināšanām, pieredzi. Izmantojot konstruktus zinātniskā tulkojumā, cenšas tos pēc iespējas tuvināt jēdzienam. Konstruktus izmanto, lai izskaidrotu faktus, kas konstatēti novērojumos, piemēram, konstrukts jāveido, lai izskaidrotu jēdzienu un terminu *dzimtes kategorija*.

kontamināts

a. *contamination*

v. *Kontaminierung* f

kr. *контаминат*

Valodas vienība, kas radusies, kontaminējoties, resp., savstarpēji mijiedarbojoties (krustojoties), strukturāli, funkcionāli vai asociatīvi saistītām valodas vienībām. Kontamināts parasti ir atkāpe no lietojuma paraduma, un no valodas kultūras viedokļa tas parasti uzskatāms par nevēlamu. Ir vārdu un konstrukciju kontamināti. Vārda kontamināts ir, piemēram, vārds *korektēt*, kas, iespējams, radies, kontaminējoties vārdiem *koriģēt* un *korrekcija*. Konstrukcijas kontamināts ir, piemēram, konstrukcija *pārmest kādam par ko*, kas radusies, kontaminējoties vārdkopām *rāt kādu par ko* un *pārmest kādam ko*. ◇ vārda kontamināts; konstrukcijas kontamināts
Sk. arī *kontaminēšanās*.

kontaminēšanās, kontaminācija

a. *contamination*

v. *Kontamination* f

kr. *контаминация*

Valodas vienības (parasti vārda vai izteiciena) formas vai nozīmes pārveidošanās, ko izraisījusi formu, funkciju vai asociāciju tuvība un mijiedarbība ar citu šī paša līmeņa valodas vienību, piemēram, izteicienu *minēt ko, runāt ko* un *runāt par kaut ko* mijiedarbības rezultātā palaikam lieto nepareizu izteicienu *minēt par kaut ko*. ◇ *sintaktiskā kontaminācija*; *semantiskā kontaminācija*

kontekstneatkarība

a. *contextual independence*

v. *Kontextunabhängigkeit* f

kr. *независимость от контекста*

Viena no terminam izvirzītajām zinātniskajām prasībām, kas paredz, ka terminam jābūt ar noteiktu konkrētā nozarē fiksētu saturu (resp. termina nozīmi) jebkurā kontekstā.

konteksts

a. *context*

v. *Kontext* m

kr. *контекст*

Teksts, teksta daļa, kas ir nepieciešama un pietiekama kādas tekstā lietotas valodas vienības nozīmes noteikšanai. ◊ *makrokonteksts; mikrokonteksts*
Sk. arī *apkaime*.

kontekstuālais sinonīms

a. *contextual synonym*

v. *kontextuales Synonym* n

kr. *контекстуальный синоним*

Vārds (vai cita valodas vienība), kas kontekstā kļūst par cita vārda (vai citas valodas vienības) sinonīmu, piemēram, vārds *iesprausloties*, kas attiecināts uz runāšanu, var kļūt par vārda *ierunāties* kontekstuālu sinonīmu.

Sk. arī *sinonīms*.

kontekstuāli saistīts izteikums

a. *contextually bound utterance*

v. *kontextgebundene Äußerung* f

kr. *контекстуально неполное высказывание*

Izteikums, kura pamatstruktūru ietekmējis konteksts un kurš bez šī konteksta nav saprotams, piemēram, *Uz kurieni viņa iet? Uz mājām?* Kontekstuāli saistīts izteikums ir viens no konsituatīvi saistītu izteikumu veidiem.

Sk. arī *konsituatīvi saistīts izteikums; situatīvi saistīts izteikums*.

kontrācija

a. *contraction*

v. *Kontraktion* f

kr. *контракция*

Runā — divu skaņu savilkums (kontrahēšanās) vienā, piemēram, dažādām zilbēm piederīgus blakus esošus patskaņus runā mēdz savilkt vienā garā patskanī: *neesmu* > [næ:smū] vai divskanī: *aerodroms* > [aɪrodroms].

kontrastīvā lingvistika sk. sastatāmā valodniecība

konverģence

a. *convergence*

v. *Konvergenz* f

kr. *конвергенция*

Vēsturisko pārmaiņu process, kura sekas ir kontaktvalodu struktūras tuvināšanās, piemēram, sengrieķu un latīņu valodas tuvināšanās.

konversija

a. *conversion*

v. *Konversion* f

kr. *конверсия*

Jauna vārda darināšana, vārdam vai vārdformai (bez jebkādiem vārddarīšanas afiksiem) mainot vārdšķirisko piederību, piemēram, *ar katru dienu kļūstam vecāki* (īp. v.) un *mani vecāki* (lietv.) *dzīvo laukos*. Līdz ar vārdšķiras maiņu parasti mainās arī morfoloģiskā paradigma un sintaktiskās funkcijas, tāpēc šo paņēmienu mēdz dēvēt par morfoloģiski sintaktisko. Dažkārt to mēdz dēvēt tikai par sintaktisko paņēmienu un konversijā ietilpināt arī vienas vārdšķiras vārda lietošanu citas vārdšķiras funkcijā (nemainot vārdšķiru), piemēram, *jaunais vienmēr šķiet neparasts*.

Sk. arī *substantivēšanās*; *adjektivēšanās*; *adverbēšanās*; *numeralizēšanās*; *pronominalizēšanās*; *interjektivēšanās*; *verbalizēšanās*; *sintaktiskais vārdarināšanas paņēmiens*.

konversīvs

a. *converse*

v. *Konversivum* n

kr. *конверсив*

Viens no diviem vārdiem (vai citām valodas vienībām), kas nosauc vienu un to pašu situāciju ar mainītām dalībnieku lomām, piemēram, *pirkt* un *pārdot*, *nodot* un *pieņemt*, *uzvarēt* un *zaudēt*. Konversīvus dažkārt uzskata par antonīmu paveidu. Gramatiskie konversīvi ir, piemēram, darāmās un ciešamās kārtas formas: *Vectēvs stāda koku. Koks tiek stādīts*.

Sk. arī *antonīms*; *antonīmija*.

kopdzimtes lietvārds

a. *noun of common gender*

v. *substantiva communia*

kr. *существительное общего рода*

Lietvārds, kam ir sieviešu dzimtes forma un kas var apzīmēt gan sieviešu, gan vīriešu dzimuma būtnes. Latviešu valodā šādi lietvārdi ir, piemēram, *auša*, *tiepša*, *balamute* un konkrētas dzimtes nozīmi tiem nosaka kon-

teksts: *Viņa ir auša, tiepša, balamute un Viņš ir auša, tiepša, balamute.*
Atšķirīgas dzimtes galotnes šiem lietvārdiem ir vienskaitļa datīvā: *aušai/aušam, balamutei/balamutem.*

Sk. arī *vīriešu dzimte; sieviešu dzimte; nekatra dzimte.*

kopības lietvārds sk. *kopuma lietvārds*

koprakstījums

a. *spelled together*

v. *Zusammenschreibung* f

kr. *слитное написание*

Saliktas leksiskas vai sintaktiskas vienības rakstījums vienā vārdā. Koprakstījumā raksta salikteņus, piemēram, *mugursoma, daiļrade*. Pretstats — šķirtrakstījums. Atšķirīgo rakstību mēdz izmantot nozīmes šķiršanai, piemēram, saliktenis *ikdienas (ikdienas preces)* un vārdu savienojums *ik dienas (ik dienas smagi strādāt)*; arī *darbavieta* un *darba vieta*.

Sk. arī *šķirtrakstījums; defisrakstījums.*

kopula sk. *saitiņa*

kopulatīvs saliktenis

a. *copulative compound**

v. *Kopulativkompositum* n

kr. *копулятивное сложное слово**

Saliktenis, kuru motivē vārdrinda, piemēram, *sāls, maize* — *sālsmaize; tēvs, māmiņa* — *tēvmāmiņa; sarkans, balts, sarkans* — *sarkanbaltsarkans.*

Sk. arī *determinatīvs saliktenis.*

kopuma lietvārds, kopības lietvārds

a. *collective noun*

v. *Kollektivum* n, *Sammelname* m

kr. *собирательное существительное*

Lietvārds, kas nosauc daudzu atsevišķu, relatīvi vienādu elementu kopumu, piemēram, lietvārdi *tauta, niedrājs, lapotne.*

Sk. arī *vielas lietvārds.*

koreference

a. *coreference*

v. *Korreferenz* f

kr. *кореперентность*

Attieksme starp izteikuma komponentiem, kam ir viens un tas pats refe-

rents, piemēram, izteikumā *Jānis teica, ka viņš atnāksot vārdi Jānis un viņš* ir koreferenti.

Sk. arī *reference; referents*.

korelācija

a. *correlation*

v. *Korrelation* f

kr. *корреляция*

Atbilstība un sakarība starp savstarpēji pretstatītām valodas vienībām, piemēram, starp balsīgajiem un nebalsīgajiem līdzskaņiem vai starp darbības vārda pabeigto un nepabeigto veidu. Plašākā nozīmē — savstarpēja atkarība un mijiedarbība starp dažādām valodas vienībām, piemēram, starp salikto saikļu elementiem (*ne vien — bet arī*) vai starp personas vietniekvārdu un ar to saistītā darbības vārda personas formu. ◇ *fonoloģiskā korelācija; morfoloģiskā korelācija; asimetriskā korelācija*

korpusa lingvistika

a. *corpus linguistics*

v. *Korpuslinguistik* f

kr. *корпусная лингвистика*

Valodniecības apakšnozare, kas analīzei izmanto elektroniski uzkrātu tekstu kopumu. Parasti šī kopuma apjoms ir ļoti liels — miljons vai vairāk vārdlietojumu.

Sk. arī *korpuss; tekstu korpuss*.

korpuss

a. *corpus*

v. *Korpus* m

kr. *корпус*

Valodniecībā — datorizētai analīzei pieejams apjomīgs tekstu kopums. ◇ *valodas korpuss; runas korpuss*

Sk. arī *tekstu korpuss; korpusa lingvistika*.

kosmonīms

a. *cosmonym*

v. *Kosmonym* n

kr. *космоним*

Īpašvārds, kas nosauc zvaigznāju vai kosmiskā izplatījuma zonu, piemēram, *Greizie Rati, Piena Ceļš, Magelāna Mākoņi*.

Sk. arī *astronīms*.

kreoliskā valoda

- a. *creole*
- v. *kreolische Sprache* f
- kr. *креольский язык*

Valoda, kas no pidžina dabiskā veidā izveidojusies par kāda etnosa dzimto valodu, salīdzinājumā ar pidžinu papildus iegūstot sociolingvistiskās funkcijas, plašāku vārdu krājumu un savu gramatisko struktūru. Piemēram, jidišs ir kreoliskā valoda, kas izveidojusies uz vācu valodas bāzes. Bahamu salās, Rietumnigērijā, Jaungvinejā u. c. ir kreoliskās valodas, kas izveidojušās uz angļu un franču valodas pamata.

kreolizācija

- a. *creolization*
- v. *Kreolisierung* f
- kr. *креолизация*

Process, kurā pēc ilgāka dabiska attīstības posma no pidžina izveidojas kreoliskā valoda, kas kļūst par kāda etnosa dzimto valodu, piemēram, bišlamā kreoliskā valoda Vanuatu, haitiešu kreoliskā valoda Haiti salā.

krievisms sk. rusisms**krievu filoloģija**

- a. *Russian philology*
- v. *russische Philologie* f
- kr. *русская филология*

Zinātne par krievu valodu, literatūru un folkloru to savstarpējā saistībā ar krievu dzīvi, kultūru un vēsturi.

krievvalodīgie, rusofoni

- a. *Russian speakers*
- v. *Russisch-Sprecher* m
- kr. *русскоязычные*

Latvijā — lingvistiska minoritāte, kas aptver krievu nacionālās minoritātes valodas kolektīvu un tos citu etnosu pārstāvjus, kas savstarpējā saziņā lieto galvenokārt krievu valodu un valodas ziņā identificējas ar krievu nacionālo minoritāti, bet dažādā pakāpē saglabā etnisko kultūru un etniskās piederības apziņu.

kriptonīms

- a. *cryptonym*
- v. *Kryptonym* n

kr. *криптоним*

1. Īpašvārds, ko lieto maskēšanās nolūkā, piemēram, Otrā pasaules kara laikā lietotie apzīmējumi *Operācija «Barbarosa»* 'uzbrukums Padomju Savienībai' (lietots Vācijas armijā), *Glyptic* 'Stalīns' (lietots ASV armijā).
  2. Daži burti, kuri neveido vārdu, bet to aizstāj, piemēram, -vs, N. N.
  3. Personvārds, kas tiek aizstāts ar pseidonīmu, piemēram, uzvārds *Lācis* rakstniekam *Ēvaldam Vilkam*; arī personvārds, kuru iešifrē tekstā (piemēram, kā vārdu sākumburtus).
- Sk. arī *pseidonīms*; *segvārds*.

kultūraizguvums

a. *cultural borrowing*

v. *Kulturentlehnung* f

kr. *культурное заимствование*

Avotteksta vārds, izteiciens, frazeoloģisms, kas, nerodot piemērotu mērķteksta ekvivalentu, tiek burtiski pārcelts (vienāda alfabēta gadījumā — transliterēts, atšķirīga alfabēta gadījumā — transkribēts) mērķtekstā, piemēram, latviešu etnogrāfisms *sakta* — krievu valodā *сакма*. Raksturīgs kultūraizguvumu slānis ir etnogrāfismi.

Sk. arī *avotteksts*; *mērķteksts*; *transliterācija*; *transkripcija*; *etnogrāfisms*; *ekstotisms*.

kultūraizstāšana

a. *cultural substitution*

v. *Kulturersatz* m

kr. *культурная замена*

Paņēmiens, kas tulkojot tiek lietots, lai mērķvalodas kultūrā aprakstītu nepazīstamu avotvalodas tekstā minētu objektu, parādību vai procesu: tulkotājs izmanto kādu no funkcionāli līdzīgu mērķvalodas reāliju nosaukumiem, aprakstiem u. tml., piemēram, tulkojot no latviešu valodas, *Pūpolu svētdiena* tiek aizstāta ar *Palmu svētdienu*, ja attiecīgā diena tā tiek saukta mērķvalodā.

Sk. arī *avotvaloda*; *mērķvaloda*.

kursenieku valoda

a. *Couronian language of Couronian isthmus*

v. *kurische Sprache* f *der Kurischen Nehrung* f

kr. *курсениекский язык*

Reģionāls latviešu valodas paveids, ko runāja latviešu izceļotāju pēcteči Kuršu kāpās (tagadējā Lietuvā un Krievijā). Kursenieku valodai raksturīgas gan zemgalisko, gan kursisko izlokšņu iezīmes (piemēram, anaptikse,

saglabātie tautosillabiskie savienojumi), kā arī spēcīgas lietuviešu un vācu valodas ietekmes pēdas. Šobrīd kursenieku valodā runā nedaudzi cilvēki, galvenokārt emigranti Vācijā un Zviedrijā.

Sk. arī *zemgaliskās izloksnes*; *kursiskās izloksnes*.

kursiskās izloksnes

a. *Couronian subdialects*

v. *kurische Mundarten*

kr. *куршские говоры*

Latviešu valodas vidus dialekta izloksnes Dienvidrietumu Kurzemē ar kuršu valodas substrātu, piemēram, ir saglabāti tautosillabiskie savienojumi *an, en, in, un* vārdos *sklanda, lanka*, vietvārdos *Renda, Dundaga*; nav pārveidoti senie *uv, ub* (*zuve, dubens*), saglabāts senākais prievārds *az* vai *āz* mūsdienu *aiz* vietā. Dažkārt par kursiskām dēvē arī lībiskā dialekta izloksnes ar kuršu valodas substrātu.

*kursīvs*¹ sk. *slīpraksts*

*kursīvs*²

a. *cursive*

v. *Kursiv*

kr. *курсив*

Ātrraksta veids, kas 1.–2. gs. rakstos lietots latīņu un grieķu rakstībā, bet 9. gs. bizantiešu-grieķu rakstos izplatījies kancelejas, diplomātiskajā un tirdzniecības sarakstē.

Sk. arī *ātrraksts*.

kuršu valoda

a. *Couronian language*

v. *kurische Sprache* f

kr. *куршский язык*

Baltu valodu grupas valoda, viena no senlatviešu cilšu valodām, kas runāta līdz 15.–16. gadsimtam Kurzemē, īpaši tās dienvidrietumdaļā, un tagadējās Lietuvas ziemeļrietumos. Kuršu valodai bijis raksturīgs, piemēram, visu patskaņu pagarinājums tautosillabiska *r* priekšā, tautosillabiska *n* saglabāšanās, līdzskaņi *c* resp. *dz* tur, kur lietuviešu un senprūšu valodā palatalizēti *k* resp. *g*. Kuršu valodas pēdas saglabājušās vietvārdos, piemēram, *Landze, Venta, Skrunđa*, kā arī latviešu valodas vidus dialekta kursiskajās izloksnēs un lietuviešu valodas žemaišu dialektā.

Sk. arī *kursiskās izloksnes*.

kvalitatīvais adjektīvs sk. kādības īpašības vārds

kvazimorfēma

a. *quasi-morpheme*

v. *Quasimorphem* n

kr. *квазиморфема*

Šķietama, neīsta morfēma, piemēram, latviešu valodā no viduslejasvācu valodas aizgūtos vārdos *bēniņi*, *misiņš*, *tēriņš* vārda daļa *-iņ-* (latviskots vācu valodas piedēklis *-ing(e)-*) atgādina deminutīva piedēkli *-iņ-*. Šajā nozīmē lieto arī terminu *morfoīds*.

kvaziparonīmi

a. *quasi-paronyms*

v. *Quasiparonyme*

kr. *квазипаронимы*

Neīsti paronīmi, kas veidojušies uz ārējas līdzības pamata bez derivatīva sakara, piemēram, *kazahs* — *kazaks*, *lava* — *lāva*, *hiacinte* — *hiacints*.

Sk. arī *paronīmi*; *paronīmija*.

kvazisinonīmi

a. *quasi-synonyms*

v. *Quasisynonyme*

kr. *квазисинонимы*

Šķietami, neīsti sinonīmi, piemēram, *zālājs* un *zāliens*; *muklājs* un *staignājs*; *dzinējs* un *motors*. Terminoloģijā kvazisinonīmus, kuri izsaka tuvu, tomēr ne identu jēdzienu un kuri savstarpēji nav aizstājami jebkurā kontekstā, parasti izmanto atšķirīgu jēdzienu izteikšanai.

Sk. arī *sinonīms*; *paronīms*; *paronīmija*.

ķeltu valodas

a. *Celtic languages*

v. *keltische Sprachen*

kr. *кельтские языки*

Indoeiropiešu valodu saimes valodu grupa, kurā šķir kontinenta (mirusī gallu un ķeltibēru), britu (velsiešu, bretoņu, mirusī korniešu) un gēlu (īru, Skotijas gēlu, Menas salas) valodas.

ķīļu raksts

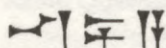
a. *cuneiform [script], wedge writing*

v. *Keilschrift* f

kr. *клинопись*

Raksta veids, kurā zīmes (ideogrammas), kas sastāv no ķīļveida līniju kombinācijām, apzīmē vārdus. Rakstīts sākotnēji vertikālos stabiņos no labās puses uz kreiso, vēlāk — horizontāli no kreisās puses uz labo, galvenokārt uz māla plāksnītēm.

Paraugs:

Sk. arī *raksts; ideogramma*.

labiāla skaņa

a. labial sound

v. Labiallaut m

kr. лабиальный звук

Skaņa, kuru izrunājot aktīvi darbojas lūpas. Latviešu valodā labiālas skaņas ir patskaņi *o, o* [o:], *u, ū* [u:] un līdzskaņi *b, f, m, p, v*. Labiālos līdzskaņus sauc arī par lūpeņiem un iedala bilabiālos un labiodentālos. Labiālos patskaņus atbilstoši lūpu formai var saukt arī par noapaļotiem (a. *rounded*).

Sk. arī *lūpenis; bilabiāla skaņa; labiodentāla skaņa*.

labiāls

a. labial

v. labial

kr. лабиальный, округлённый

Fonoloģijā — tāds, kas norāda, ka šādas skaņas izrunā aktīvi darbojas lūpas. Viena no fonoloģiskajām šķīrēj pazīmēm. Parasti to attiecina uz līdzskaņiem, bet var attiecināt arī uz patskaņiem, ar to saprotot noapaļotos patskaņus. Piemēram, latviešu valodā patskaņi *o, o* [o:], *u, ū* [u:] un līdzskaņi *b, f, m, p, v* ir labiāli [+ labiāli].

labiāls līdzskanis sk. lūpenis

labiāls patskanis

a. rounded vowel

v. labialer Vokal m

kr. округлённый гласный

Patskanis, kuru izrunājot lūpas ir noapaļotas. Tradicionāli latviešu valodā noapaļoto patskaņu nosaukšanai izmanto apzīmējumu *labiāls*, t. i., ar aktīvām lūpām, piemēram, latviešu valodā labiāli ir patskaņi *o, o* [o:], *u, ū* [u:].

labiodentāla skaņa

a. labiodental sound

v. Labiodental m

kr. лабиодентальный звук

Valodas skaņa, kuru izrunājot saskaras apakšlūpa un augšējie priekšzobi. Mūsdienu latviešu literārajā valodā labiodentāli ir līdzskaņi *f* un *v*.

labojamība

a. correctability

v. Korrigierbarkeit f

kr. неправимостъ

Iespēja tulkotājam labot tulkojumu tā tapšanas procesā vai pēc pabeigšanas.

Sk. arī pārbaudāmība.

labskanība, eifonija

a. euphony

v. Euphonie f

kr. благозвучие, эвфония

Divu vai vairāku skaņu dzirdei patīkams skaņējums. Labskanības uzlabošanai izmanto dažādus fonētiskus paņēmienus. Latviešu valodā, piemēram, vērojama vairīšanās no šņāceņiem lietvārdu ģenitīva formās: *tālskata*, nevis *tālskaša*; *tumšmata*, nevis *tumšmaša*; *Gunta*, nevis *Gunša* u. c. Pretējais — nelabskanība. ◊ valodas labskanība

laika apstākļa palīgteikums

a. subordinate clause of time

v. Temporalsatz m

kr. придаточное [предложение] времени

Palīgteikums, kas tuvāk raksturo laiku, kad risinās virsteikuma darbība, piemēram, *Viņš atgriezās, kad viss jau bija apklusis*. Laika apstākļa palīgteikums var konkretizēt vispārīgas nozīmes apstākļa vārdu virsteikumā, piemēram, *Kad logi valā, tad telpā ieplūst svaigs gaiss*.

Sk. arī apstāklis.

laika forma

a. tense form

v. Zeitform f

kr. временная форма

Darbības vārda gramatiskā forma, kas norāda uz darbības norisi attiecībā pret runas momentu. Latviešu valodā darbības vārdam ir trīs vienkāršas

un trīs saliktas laika formas. Vienkāršajās laika formās gramatiskais laika rādītājs var būt piedēklis (*siet* — *sie-n-u*; *plaut* — *plau-j-u*; *nirt* — *nir-st-u*; *saukt* — *sauk-š-u*, *sauk-s-i*), skaņu mija (*vilkt* — *velku*; *brukt* — *brūku*; *celt* — *ceļu*, *cēlu*), atšķirīga sakne (*būt* — *es-mu*, *bij-u*; *iet* — *ej-u*, *gā-j-u*); saliktās laika formas ir analītiskas, tās veido palīgdarbības vārds *būt* finītā formā kopā ar lokāmo darāmās kārtas pagātnes divdabi (*esmu skrējis*, *biju skrējis*, *būšu skrējis*).

Sk. arī *laika kategorija*; *vienkāršā laika forma*; *saliktā laika forma*.

laika kategorija

a. *tense*

v. *Tempus* n

kr. *категория времени*

Darbības vārda gramatiskā kategorija, kas izsaka darbības attieksmi pret runas momentu. Darbība var noritēt vienlaicīgi ar runas momentu, resp., tagadnē, pirms vai pēc tā, resp., pagātnē vai nākotnē. Latviešu valodā darbības vārda laika kategorijā ietilpst sešas laika formas — vienkāršā tagadne, vienkāršā pagātne, vienkāršā nākotne, saliktā tagadne, saliktā pagātne, saliktā nākotne.

Sk. arī *laika forma*.

lakūna

a. *void, gap*

v. *Lücke* f

kr. *нечтота*

Izlaidums, kas mērķvalodas tekstā radies avottekstā lietotā vārda ekvivalenta trūkuma dēļ.

Sk. arī *izlaidums*.

lamu vārds

a. *term of abuse, expletive*

v. *Schimpfwort* n

kr. *бранное слово, ругательное слово*

Vārds, ko lieto, lai savu neapmierinātību, sašutumu izteiktu rupjā, nepieklājīgā veidā vai lai kādu apvainotu, nozākātu, vai aizskartu kāda godu, pašcieņu.

laringāls līdzskanis, laringālis

a. *laryngeal consonant, laryngeal*

v. *Laryngal* m

kr. *ларингальный согласный, ларингал*

laringāļu teorija

Balsenē artikulēts līdzskanis. Indoeiropiešu valodās laringālie līdzskaņi ir izzudušie hipotētiskie līdzskaņi, kas ietekmējuši vokāļu kvalitāti un kvantitāti.

Sk. arī *laringāļu teorija*.

laringāļu teorija

a. *laryngeal theory*

v. *Laryngaltheorie* f

kr. *ларингальная теория*

Vēsturiskajā valodniecībā — teorija, ar kuru skaidro vokālisma un konsonantisma vēsturi indoeiropiešu valodās, uzskatot, ka indoeiropiešu pirmvalodā bijušas rīkles skaņas laringāji (nosacīts apzīmējums — h_1, h_2, h_3), kuru izzušana ietekmējusi patskaņu un līdzskaņu kvalitāti un kvantitāti dažādās indoeiropiešu valodās. Piemēram, zūdot laringālim, varētu būt pagarinājies iepriekšējais īsais patskanis indoeiropiešu pirmvalodas saknē *seh₁- ‘sēt’: latviešu *sēju*, lietuviešu *sēju*, latīņu *sēmen*, angļu *seed*, senīru *sīl*.

Sk. arī *laringāls līdzskanis*.

laterāls spraudzenis

a. *lateral approximant*

v. *lateraler Engellaut* m

kr. *латеральный целевой согласный, боковой целевой согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot aktīvais runas orgāns, tuvojoties pasīvajam runas orgānam, pilnīgi noslēdz eju elpas plūsmai vokālā trakta vidū, bet atstāj spraugu aktīvā runas orgāna vienā vai abās sānu daļās. Latviešu valodā laterāli spraudzeņi ir tikai bilaterālie spraudzeņi / un / [ʎ].

Sk. arī *spraudzenis; bilaterāls spraudzenis; unilaterāls spraudzenis*.

latgaliešu rakstu valoda

a. *Latgalian written language*

v. *latgalische Schriftsprache* f

kr. *латгальский письменный язык*

Daļēji kodificēts latviešu valodas reģionālais paveids, kas izveidots uz latgalisko izlokšņu pamata. Latgaliešu rakstu valoda tiek lietota rakstveida saziņā, ieskaitot literatūru, un publiskajā runā.

Sk. arī *latgaliskās izlokšnes*.

latgaliskās izlokšnes

a. *Latgalian subdialects*

v. *latgalische Mundarten*

kr. *латгальские говоры*

Latviešu valodas augšzemnieku dialekta izloksnes, ko runā Latgalē un Ziemeļaustrumvidzemē. Tās atšķiras no šī paša dialekta sēliskajām izloksnēm, piemēram, ar to, ka latgaliskajās izloksnēs ir lauztā zilbes intonācija tur, kur sēliskajās izloksnēs ir kāpjošā intonācija. ◇ *dziļās latgaliskās izloksnes*

Sk. arī *augšzemnieku dialekts; sēliskās izloksnes*.

latgaļu valoda

a. *Latgalian language*

v. *latgalische Sprache* f

kr. *латгальский язык*

Baltu valodu grupas valoda, viena no senlatviešu cilšu valodām, kas 1. gt. – 2. gt. sākumā runāta tagadējā Austrumvidzemē un Latgalē. Iespējams, ka uz šīs valodas pamata veidojušās augšzemnieku dialekta latgaliskās izloksnes (saskaņā ar citu hipotēzi uz latgaļu valodas pamata veidojusies latviešu valoda).

Sk. arī *latgaliskās izloksnes; zemgaļu valoda*.

latīnisms

a. *Latinism*

v. *Latinismus* m

kr. *латинизм*

Aizguvums no latīņu valodas, piemēram, *absolvents, interese, literatūra*.

Sk. arī *aizguvums*.

latinizēšana, latinizācija

a. *Romanization*

v. *Latinisierung* f

kr. *латинизация*

Īpašvārdu atveide ar latīņu alfabēta burtiem no oriģinālvalodas, kuras rakstībā izmantots cits (ne latīņu) alfabēts vai ideogrāfiskās rakstzīmes.

◇ *Krievijas vietvārdu latinizācija*

Sk. arī *īpašvārdu atveide*.

latīņu alfabēts

a. *Latin alphabet*

v. *lateinisches Alphabet* n

kr. *латинский алфавит*

Alfabēts, kas izveidojies uz etrusku lietotā rietumgrieķu alfabēta pamata ap 7.–6. gs. p. m. ē. Nostabilizējies 2. gs. p. m. ē. Klasiskajā latīņu alfabētā ir 23 burti: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, v, x, y, z*. Tas ir pamatā

daudzu pasaules valodu alfabētiem, arī latviešu valodas alfabētam.
Sk. arī *alfabēts*.

latīņu raksts

a. *Latin script/Roman script*

v. *lateinische Schrift* f

kr. *латинское письмо*

Vokāliski konsonantisks skaņu raksts, kas izveidojies no etrusku lietotā rietumgrieķu raksta varianta vai tieši no grieķu raksta ap 7.–6. gs. p. m. ē. ietots Romā, izplatījies Romas impērijā, ir pamatā daudzu Eiropas valodu rakstībai. Klasiskajā latīņu rakstā ir 23 burti (5 patskaņu, 18 līdzskaņu apzīmēšanai). Attīstības gaitā mainījusies latīņu raksta burtu forma un grafiskais veids (kapitālraksts, ātrraksts, unciāļu raksts, majuskuļu raksts, minuskuļu raksts, gotiskais raksts, antīkva).

Paraugi:

Latīņu unciāļu raksts:

EQVE MEOSQ OPTANS
NTI INTERCLUDIA PATR

Latīņu majuskuļu raksts:

IDALIAELVCOŠVBIM
FLORIBVSĒTDVLCIAD
IAMQIBATDICTOPAR

Sk. arī *raksts*; *skaņu raksts*; *grieķu raksts*; *kapitālraksts*; *unciāļu raksts*; *majuskulis*; *minuskulis*; *gotiskais raksts*; *fraktūra*; *antīkva*; *ātrraksts*.

latīņu valoda

a. *Latin, the Latin language*

v. *Lateinisch* n

kr. *латинский язык*

Indoeiropiešu saimes senitāļu valodu grupas valoda. Kā dzīva valoda tā beigusi pastāvēt viduslaikos. Latīņu valodu lieto zinātnē, medicīnā, tā ir katoļu baznīcas valoda un viena no oficiālajām valodām Vatikānā.

Sk. arī *indoeiropiešu valodu saime*.

latviešu filoloģija

a. *Latvian philology*

v. *lettische Philologie* f

kr. латышская филология

Baltu filoloģijas sastāvdaļa — zinātne par latviešu valodu, literatūru un folkloru to savstarpējā sakarā un saistībā ar latviešu tautas dzīvi, kultūru, vēsturi.

Sk. arī *filoloģija; baltu filoloģija; lietuviešu filoloģija.*

latviešu valoda

a. *Latvian, the Latvian language*

v. *Lettisch n, lettische Sprache f*

kr. латышский язык

Indoeiropiešu valodu saimes baltu valodu grupas valoda, viena no divām dzīvajām baltu valodām blakus lietuviešu valodai. Valsts valoda Latvijā. Rakstības pamatā ir latīņu alfabēts.

Sk. arī *indoeiropiešu valodu saime; baltu valodas; lietuviešu valoda.*

latviskošana

a. *Latvianization, Lettonization*

v. *Einlettischung f*

kr. латышизация, летонизация

Pielāgošana, padarot atbilstošu latviešu valodai, tās īpatnībām, struktūrai, piemēram, citvalodas elementu aizstāšana ar latvisko aizguvumu: v. *Termin* — latv. *terminš* ‘laika sprīdis’; saskaņā ar noteikumiem netulkojama īpašvārda tulkošana latviski: kr. *Иван* — latv. *Jānis*; v. *Grünberg* — latv. *Zaļkalns*. Citvalodas īpašvārda gramatiskais noformējums, pievienojot tam lokāmo galotni, nav kvalificējams par latviskojumu.

latvisms sk. *letisms*

latvistika sk. *letistika*

lejšemnieku izloksnes

a. *Low Latvian subdialects*

v. *niederlettische Mundarten*

kr. нижнелатышские говоры

Latviešu valodas vidus dialekta un lībiskā dialekta izloksnes.

Sk. arī *augšzemnieku izloksnes.*

leksēma

a. *lexeme*

v. *Lexem n*

kr. лексема

Vārds kā abstrakta vispārināta valodas leksikas sistēmas pamatvienība un valodas struktūrelements ar tā gramatisko formu sistēmu un nozīmēm, piemēram, vārds *galds* tā dažādās formās (*galda, galdam, galdu, galdi, galdos*) un nozīmēs ‘mēbele’, ‘mēbele kopā ar ēdienu, kas uz galda’ u. c. veido vienu leksēmu “galds”.

Sk. arī *ēma*.

leksika

a. *vocabulary, lexis*

v. *Wortbestand m, Lexik f*

kr. *лексика*

Valodas vārdu krājums kopumā; arī vārdu kopums, kas raksturīgs valodai kādā tās izpausmē, darbības jomā — kādai sociālai vai profesionālai grupai, indivīdam, literāram darbam u. tml. ◇ *profesionālā leksika; terminoloģiskā leksika; vispārlietojamā leksika* (sk.)

Sk. arī *vārdu krājums; leksikons*.

leksikalizēšanās, leksikalizācija

a. *lexicalization*

v. *Lexikalisierung f*

kr. *лексикализация*

Process, kurā kāds afikss, vārdforma vai vārdu savienojums kļūst par atsevišķu vārdu vai tā ekvivalentu. Latviešu valodā ir leksikalizējušās, piemēram, lietvārda lokatīva formas, kļūdamas par apstākļa vārdiem: *augšā, vidū, apakšā*. Brīvi vārdu savienojumi leksikalizējoties kļūst par frazeoloģismiem: *strēbt karstu* ‘strauji, pārsteidzīgi rīkoties’, *nokārt degunu* ‘zaudēt drosmi’, *ieplest acis* ‘ļoti izbrīnīties’.

Sk. arī *gramatizēšanās*.

leksikas līmenis

a. *level of lexis*

v. *lexikalische Ebene f*

kr. *лексический уровень*

Valodas apakšsistēma, kuru veido vārdu un leksiski semantisko elementu un kategoriju kopums to savstarpējās (cilmes, lietojuma u. c.) attieksmēs un izpausmes veidos.

Sk. arī *fonētikas līmenis; morfoloģijas līmenis; sintakses līmenis*.

leksikas vienība

a. *lexical unit, unit of vocabulary**

v. *lexikalische Einheit f*

kr. лексическая единица

Valodas vārdu krājuma vienība — vārds (neatkarīgi no tā gramatiskajām kategorijām un iespējamām sintaktiskajām funkcijām).

Sk. arī *vārds!*; *leksika*; *leksēma*; *leksiska vienība*; *salikta leksiska vienība*.

leksikogrāfija

a. *lexicography*

v. *Lexikographie* f

kr. лексикография

Valodniecības apakšnozare, kurā attīsta vārdnīcu veidošanas teoriju un praksi, izstrādājot vārdu apkopošanas, sistematizēšanas, analīzes un aprakstīšanas principus un metodes un praktiski veicot vārdnīcu sastādīšanu. ◇ *vispārīgā leksikogrāfija*

Sk. arī *terminogrāfija*; *vārdnīca*; *šķirkļis*.

leksikogrāfs

a. *lexicographer*

v. *Lexikograph* m

kr. лексикограф

Vārdnīcu sastādītājs vai vārdnīcu sastādīšanas teorijas speciālists.

leksikologs

a. *lexicologist*

v. *Lexikologe* m

kr. лексиколог

Leksikoloģijas speciālists. ◇ *leksikologu biedrība*

leksikoloģija

a. *lexicology*

v. *Lexikologie* f

kr. лексикология

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta vārdu: tā leksisko nozīmi, cilmi, vietu leksikas sistēmā un lietojumu noteiktos funkcionālajos stilos, sociālās un profesionālās grupās, vēsturiskos periodos un ģeogrāfiskos apvidos. Līdz ar to leksikoloģijai ir daudz saskarnozaru: gan etimoloģija un stilistika, gan semasioloģija, dialektoloģija, sociolingvistika, terminoloģija.

Sk. arī *vārds!*; *leksika*.

leksikons

a. *lexicon, lexis; word-book*

v. *Lexikon* n

kr. лексикон

Kādam darbības jomai, literāram darbam, sociālai vai profesionālai grupai vai indivīdam raksturīgu vārdu kopums; arī — kādas darbības jomas (enciklopēdiska vai skaidrojoša) vārdnīca. ◊ *trūcīgs skolēnu leksikons; tirgoņu leksikons; rakstnieka poētiskais leksikons; lauksaimniecības leksikons.* Sk. arī *leksika; vārdu krājums; vārdnīca.*

leksikostilistika

a. *lexical stylistics, lexicostylistics*

v. *lexikalische Stilistik f, Lexikostilistik f*

kr. лексическая стилистика, лексикостилистика

Stilistikas apakšnozare un leksikoloģijas saskarnozare, kurā pēta stilistiski un emocionāli ekspresīvos leksikas slāņus, piemēram, sarunvalodas un vienkāršrunas vārdus, poētismus, profesionālismus, šo slāņu pazīmes un vārdu stilistisko īpatnību izmantojumu tekstā.

Sk. arī *stilistika; stilistiskā ekspresivitāte; emocionālā ekspresivitāte; sarunvalodas vārds; vienkāršrunas vārds; poētisms; trops.*

leksiskā nozīme

a. *lexical meaning*

v. *lexikalische Bedeutung f*

kr. лексическое значение

Vispārināts reālijas (īstenības priekšmeta, parādības, dzīvas būtnes, abstrakta jēdziena) atspoguļojums apziņā. Leksisko nozīmi parasti izsaka vārda sakne vai celms. Gramatiskā formu maiņa leksisko nozīmi neietekmē.

Sk. arī *gramatiskā nozīme; reālija.*

leksiskā paradigma

a. *lexical paradigm*

v. *lexikalisches Paradigma n*

kr. лексическая парадигма

Vārdu grupa, ko vieno viena vai vairākas kopīgas sēmas. Leksiskas paradigmas ir, piemēram, sinonīmu rinda, leksiski semantiskā grupa.

Sk. arī *paradigma; sēma; sinonīmija; leksiski semantiskā grupa; leksiski semantiskais variants.*

leksiskā valence

a. *lexical valency*

v. *lexikalische Valenz f*

kr. лексическая валентность

Vārda spēja sintaktiski saistīties ar noteiktas leksiskās nozīmes vārdiem,

piemēram, darbības vārds *sanēt* kā darītāja nosaukumu var piesaistīt tikai vārdu *bīte*.

Sk. arī *sintaktiskā valence*; *semantiskā valence*.

leksiska vienība

a. *lexical unit*

v. *lexikalische Einheit* f

kr. *лексическая единица*

Vārds, stabila vārdkopa vai cits stabils vārdu savienojums, arī defiskopa vai defissavienojums, vārda funkcijā, piemēram, vārdi *mežs*, *darbavieta*, vārdkopas *melnā kaste*, *zaļā varde*, defissavienojums *e-pasts*. ◇ *salikta leksiska vienība* (sk.)

Sk. arī *leksikas vienība*; *defiskopa*; *defissavienojums*.

leksiskais aizguvums

a. *lexical borrowing, loan word*

v. *lexikalische Entlehnung* f

kr. *лексическое заимствование*

No citas valodas aizgūts vārds, piemēram, latviešu valodā no vācu valodas aizgūtie *brokastis*, *slims*, no lībiešu valodas — *joma*, *liedags*, no angļu valodas — *futbols*, *pudīņš*, no lietuviešu valodas — *veikals*, *ģelzis*.

Sk. arī *aizguvums*; *leksika*.

leksiskais dialektisms

a. *dialect word*

v. *lexikalischer Dialektismus* n

kr. *лексический диалектизм*

Izloknes vārds, ko literārajā valodā parasti nelieto vai lieto tikai īpašos stilistiskos nolūkos (literārajā valodā tam parasti atbilst cits vārds), piemēram, *sāmenis* ‘ziemeļrietumu vējš’, *dzervelce* ‘varavīksne’, *peratāt* ‘neskaidri runāt’, *vuška* ‘aita’.

Sk. arī *izlokne*; *dialektisms*; *apvidvārds*.

leksiski gramatiskā kategorija

a. *lexico-grammatical category*

v. *lexikalisch-grammatische Kategorie* f

kr. *лексико-грамматическая категория*

Leksiskās nozīmes, gramatiskās nozīmes un gramatiskās formas vienība, kas balstās uz vismaz divu elementu pretstatu. Vieni un tie paši formanti vienlaikus piešķir leksisku un gramatisku semantiku. Piemēram, latviešu valodā leksiski gramatiska ir darbības vārda veida kategorija, kur veida

pretstats saistīts ar vārddarināšanas afiksiem: nepabeigta/pabeigta veida pretstats — ar priedēkļiem, piemēram, *lasīt — iz-lasīt, kāpt — uz-kāpt*, vienkārtējas/daudzkārtējas darbības veida pretstats — ar piedēkļiem, piemēram, *nes-t — nēs-ā-t, kāp-t — kāp-elē-t*.

Sk. arī *gramatiskā kategorija*.

leksiski semantiskā grupa

a. *lexico-semantic group*

v. *lexikalisch-semantische Gruppe* f

kr. *лексико-семантическая группа*

Vienas vārdšķiras vārdu grupa, ko apvieno viens vai vairāki vispārīgi semantiski elementi, piemēram, runāšanas verbu grupa, krāsu nosaukumu grupa.

Sk. arī *sēma; arhisēma; semantiskais lauks*.

leksiski semantiskais variants

a. *lexico-semantic variant*

v. *lexikalisch-semantische Variante* f

kr. *лексико-семантический вариант*

Viena no vairākām daudznozīmīga vārda nozīmēm, piemēram, vārda *čalot* leksiski semantiskie varianti ir ‘tekot radīt burbuļojošu troksni (par ūdeni)’ un ‘ātri, jautri tērzēt’; viena no vārda *acs* nozīmēm ir ‘īpašam nolūkam izveidots caurums vai cilpa’. Pēc nozīmīguma leksiski semantiskos variantus daļa pamatnozīmēs un atvasinātās nozīmēs, pēc tēlainības — tiešās un pārnestās nozīmēs.

Sk. arī *nozīme; variants; pamatnozīme; atvasinātā nozīme; tiešā nozīme; pārnestā nozīme*.

lemma

a. *lemma*

v. *Lemma* n

kr. *лемма*

Onomastikā — ar konkrētu referentu nesaistīts īpašvārds, piemēram, personvārds vārdadienu kalendārā; leksikogrāfijā — šķirkļa vārds.

Sk. arī *šķirkļa vārds; propriālā lemma*.

lemmatizēšana, lemmatizācija

a. *lemmatization*

v. *Lemmatisierung* f

kr. *лемматизация*

Datorlingvistikā — vārda pamatformas elektroniska noteikšana.

Sk. arī *lemma; pamatforma*.

letika**a.** *sources in Latvian, Lettistics****v.** *Lettik* f***kr.** *летика*, латвистика**

Visu latviešu valodā izdoto grāmatu, periodikas un sīkiespieddarbu kopums neatkarīgi no izdošanas vietas; arī latviešu autoru darbu tulkojumi, literatūra un raksti par latviešiem (tautu, valodu, literatūru, etnogrāfiju, vēsturi).

letisms, latvisms**a.** *Lettism*, Latvianism****v.** *Lettismus m***kr.** *летонизм*, латвизм**

Aizguvums no latviešu valodas, piemēram, līb. *kaļāi* < latv. *kalējs*, ig. *piilu* < latv. *pīle*.

Sk. arī *lituānisms; baltisms*.

letistika, latvistika**a.** *Latvian studies***v.** *Lettistik f***kr.** *летистика*, латвистика**

Zinātņu kopums — baltistikas sastāvdaļa, kurā ietilpst latviešu valodniecība, latviešu tautas literatūras, folkloras, mitoloģijas, arheoloģijas, etnogrāfijas un vēstures izpēte; šaurākā nozīmē — latviešu filoloģija.

Sk. arī *latviešu filoloģija; lituānistika; baltistika*.

letonika**a.** *Lettonic studies***v.** *Lettonik f***kr.** *letonика**

1. Literatūra par Latviju — grāmatas, periodika, sīkiespieddarbi — neatkarīgi no izdošanas vietas un valodas, arī rokraksti u. c. arhivālijas.

2. Sk. *letistika*.

lībiešu valoda**a.** *Livonian language***v.** *livische Sprache f***kr.** *ливский язык*

Somugru valodu saimes Baltijas jūras somu valodu grupas dienvidu apakšgrupas valoda, ko runāja lībieši Latvijā, Rietumvidzemē — aptuveni līdz 1870. gadam, Kurzemes piekrastes lībiešu ciemos — līdz 21. gs.

sākumam. Šobrīd lībiešu valodā spēj sazināties daži cilvēki. 19.–20. gs. lībiešu valodā daudz aizguvumu no latviešu valodas, aizgūti ne tikai vārdi, bet pat afiksi, piemēram, piedēklis *pa-*.

lībiskais dialekts

a. *the Livonian Dialect*

v. *livischer Dialekt m des Lettischen n*

kr. *ливонский диалект*

Viens no trim latviešu valodas dialektiem. Lībiskajam dialektam raksturīgs spēcīgs lībiešu valodas substrāts: tajā sāisinātas galazilbes un piedēkļa zilbes un, tāpat kā somugru valodās, tajā nešķir gramatiskās dzimtes. To runā novados, kur dzīvojuši lībieši — Vidzemes ziemeļrietumos (Vidzemes lībiskās izloksnes) un Kurzemē uz ziemeļiem no Kuldīgas (Kurzemes lībiskās jeb tāmnieku izloksnes). Angļu un vācu valodā palaikam ar vienu un to pašu terminu apzīmē gan lībisko dialektu, gan tāmnieku izloksnes. Sk. arī *dialekts; izloksne; substrāts; tāmnieku izloksnes*.

līdzartikulācija, koartikulācija

a. *coarticulation*

v. *Koartikulation f*

kr. *коартикуляция*, соартикуляция**

Kopējā artikulācija, kas radusies, pielāgojoties blaku skaņu artikulācijai. Ir novērots, ka latviešu valodā šādām pārmaiņām vairāk pakļauta ir īsā (nevis garā) patskaņa artikulācija, tātad līdzartikulācijas efekts lielāks ir, piemēram, starp slēdzeni un īso patskani.

Sk. arī *artikulācija; īss patskanis; slēdzenis*.

līdzeklis

a. *means*

v. *Mittel n*

kr. *средство*

Vārddarināšanā vai formveidošanā izmantotais valodas elements — afikss, skaņu mija, uzsvara maiņa u. c., piemēram, piedēklis *-o-*, darinot no vārda *oga* vārdu *og-o-t*; piedēklis *-n-*, veidojot darbības vārda *siet* vienkāršās tagadnes formu *sie-n-u*. ◊ *vārddarināšanas līdzeklis (sk.); formveidošanas līdzeklis (sk.)*

līdzskanis, konsonants

a. *consonant*

v. *Konsonant m, Mitlaut m*

kr. *согласный звук, консонант*

Valodas skaņa, kuras izrunai raksturīgs troksnis, kas rodas, gaisa plūsmi pārvarot kādu šķērslī runas aparātā. Mūsdienu latviešu literārajā valodā ir 26 līdzskaņi: *b, c* [ts], *č* [tʃ], *d, dz* [dʒ], *dž* [dʒ̥], *f, g, ģ* [j], *h* [x], *j, k, ķ* [c], *l, ļ* [ʎ], *m, n, ņ* [ɲ], *p, r, s, š* [ʃ], *t, v, z, ž* [ʒ].

līdzsvarotā divvalodība, harmoniskais bilingvisms

a. *harmonious bilingualism*

v. *harmonischer Bilingualismus* m

kr. *уравновешенное двуязычие, гармонический билингвизм*

Prasme lietot divas valodas vienlīdz labā līmenī neatkarīgi no konsistūcijas.

liekamais darbības vārds, kauzatīvais verbs

a. *causative*

v. *kausatives* Verb n

kr. *каузативный глагол*

Darbības vārds, kas izsaka darbības cēloņa vai iemesla nozīmi, piemēram, latviešu valodā ar piedēkli *-inā-* atvasināti kauzatīvie darbības vārdi *klīdināt* 'likt klīst', *šķīdināt* 'likt šķīst', *raudināt* 'likt raudāt'.

liekvārdība

a. *verbosity, redundancy of words*

v. *Wortschwulst* m

kr. *многословие*

Izteiksmes veids, kurā vienu un to pašu jēdzieniskā satūra daļu izsaka ar semantiski dublējošu vārdu vai vārddaju, piemēram, *aprīļa mēnesis, darba kolēģis, kājāmģājējs*.

Sk. arī *pleonasm*; *tautoloģija*.

lietišķā tulkojumzinātne

a. *applied translation studies*

v. *angewandte Übersetzungsstudien*

kr. *прикладное переводоведение*

Tulkojumzinātnes virziens, kurā pēta valodu sastata teorētiskos jautājumus praktiskās tulkošanas mērķiem, tulkošanas grūtības, raksturīgākās tulkojumu kļūdas u. c.

Sk. arī *apprakstošā tulkojumzinātne*.

lietišķā valodniecība

a. *applied linguistics*

v. *angewandte Linguistik* f

kr. *прикладная лингвистика, прикладное языкознание*

Valodniecības apakšnozare, kurā valodas uzbūves un funkcionēšanas teorētiskā pētniecība tiek veikta aktuāla valodas praktiskā lietojuma mērķiem. Lietišķajā valodniecībā ietilpst, piemēram, datorlingvistika, matemātiskā lingvistika, korpuslingvistika, mašintulkošana, praktiskā leksikogrāfija un terminogrāfija, tulkošanas metodoloģija, valodas normēšana.

lietišķo rakstu stils, lietišķais stils

a. *official business style*

v. *Amtsstil* m

kr. *официально-деловой стиль*

Funkcionālais valodas paveids jeb stils, ko lieto oficiālos dokumentos. Lietišķo rakstu stilā lieto emocionāli neitrālus izteiksmes līdzekļus, to raksturo standartizēta, maksimāli unificēta izteiksme, stingras un lēni mainīgas normas, izteiksmes līdzekļu ekonomija, speciālās terminoloģijas un standartizētu konstrukciju lietojums, liels lietvārdu īpatsvars. Latviešu valodas lietišķo rakstu stilam raksturīga citvalodu ietekme.

Sk. arī *funkcionālais stils*.

lietojuma paradums

a. *usage, use*

v. *habituelier Gebrauch* m

kr. *у́зуч*

Parasts valodas līdzekļu lietojuma veids tautas valodā, kas ir viens no literārās valodas normu veidošanas (izstrādes) avotiem. Šajā nozīmē lieto arī termins *ūzuss*.

lietuviešu filoloģija

a. *Lithuanian philology*

v. *litauische Philologie* f

kr. *литовская филология*

Baltu filoloģijas sastāvdaļa — zinātne par lietuviešu valodu, literatūru un folkloru to savstarpējā sakarā un saistībā ar lietuviešu tautas dzīvi, kultūru un vēsturi.

Sk. arī *filoloģija; baltu filoloģija; latviešu filoloģija*.

lietuviešu valoda

a. *Lithuanian, the Lithuanian language*

v. *Litauisch* n

kr. *литовский язык*

Indoeiropiešu valodu saimes baltu valodu grupas valoda, viena no divām dzīvajām baltu valodām blakus latviešu valodai. Valsts valoda Lietuvā. Rakstības pamatā ir latīņu alfabēts.

Sk. arī *indoeiropiešu valodu saime; baltu valodas; latviešu valoda*.

lietuvisms sk. *lituānisms*

lietuvistika sk. *lituānistika*

lietvārda saliktenis, substantīvsaliktenis

a. *compound substantive*

v. *Substantivkompositum* n

kr. *сложное существительное*

Lietvārds, kas darināts, apvienojot saliktenī nominālas (lietvārda) vārdkopas vai lietvārdu vārdriņas komponentus, piemēram, *ūdens roze* — *ūdensroze; mājas vārds* — *mājvārds; brīva diena* — *brīvdiena; diena, nakts* — *diennakts*. Par lietvārda saliktniem dēvē arī denominālos un deverbālos atvasinājumsaliktņus (*brūnace, labdaris*).

Sk. arī *atvasinājumsaliktenis*.

lietvārds, substantīvs

a. *noun, substantive*

v. *Substantiv* n

kr. *имя существительное*

Vārdšķira, kas izsaka priekšmetiskumu un kam ir dzimtes, skaitļa un locījuma gramatiskā kategorija. Teikumā lietvārdam ir teikuma priekšmeta, papildinātāja, apzīmētāja vai nomināla izteicēja funkcija, piemēram, *Saule lec. Es lasu grāmatu. Meža malā aug sēnes. Tā ir mana grāmata*.

ligatūra

a. *ligature*

v. *Ligatur* f

kr. *лигатура*

Burts, kas izveidojies, apvienojot vienā divus vai vairākus burtus, piemēram, *æ* (< *ae*), *œ* (< *oe*), serbu alfabētā *љ* (< *љь*), *њ* (*њь*).

ligzda

a. *nest*

v. *Wortsippe* f

kr. *гнездо*

Vārdu vai vārdu savienojumu kopums, ko saista viena sakne, viens

pamatvārds u. tml. ◇ *vārd darināšanas ligzda* (sk.); *vārdnīcas ligzda* (sk.); *terminu ligzda*; *ligzdu sistēma*

līmenis sk. *valodas līmenis*

limnonīms

- a. *limnonym*
- v. *Limnonym* n
- kr. *лимноним*

Īpašvārds, hidronīma paveids, kas nosauc ezeru vai dīķi, piemēram, *Burtnieku ezers*, *Ķīšezers*, *Lubāns*, *Māras dīķis*.

Sk. arī *hidronīms*.

lineārā fonoloģija

- a. *linear phonology*
- v. *lineare Phonologie* f
- kr. *линейная фонология*

Fonoloģijas virziens, kurā par nozīmīgu tiek uzskatīts segmentu secīgs, lineārs izkārtojums.

Sk. arī *fonoloģija*; *nelineārā fonoloģija*; *segments*.

lingua franca

- a. *lingua franca*
- v. *Verkehrssprache* f; *lingua franca* (f)
- kr. *лингва-франка*

Atšķirīgu valodu lietotāju regulāri izmantota kopīga saziņas valoda, piemēram, *Indijā saziņā starp etnosiem izmanto angļu valodu*.

lingvistika sk. *valodniecība*

lingvistiskā asimilācija

- a. *linguistic assimilation*
- v. *Sprachassimilation* f
- kr. *лингвистическая ассимиляция*

Valodas kolektīva pāreja uz citu valodu, saglabājot etnosa apziņu. Lingvistiskās asimilācijas procesi parasti aizsākas tad, kad valodas kolektīvs nonāk ekonomiskos, politiskos un kultūras sakaros ar ekonomiski stiprāku un politiski dominējošu valodas kolektīvu.

lingvistiskā attieksme

- a. *language attitudes*

v. *Spracheinstellung* f

kr. языковые отношения

Dažādu etnosu, sociālo grupu un indivīdu subjektīvo faktoru kompleks — valodas uztveres īpatnības, attieksme pret dažādām valodām un valodas situācijas regulēšanas mehānismiem.

lingvistiskā kompetence sk. valodiskā lietpratība

lingvistiskā kopiena sk. valodas kopiena

lingvistiskā minoritāte

a. *linguistic minority*v. *Sprachminderheit* f

kr. лингвистическое меньшинство

Minoritāte, kuras noteikšanā galvenais kritērijs ir valoda.

lingvistiskā pragmatika

a. *linguistic pragmatics*v. *linguistische Pragmatik* f

kr. лингвистическая прагматика

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta valodas lietojumu saziņā, piemēram, konstatē un formulē veiksmīgas saziņas nosacījumus, veido runas aktu tipoloģiju, pēta nozīmes, kādas izteikums iegūst runas situācijā, resp., izteikuma tiešā un slēptā satura attieksmes.

Sk. arī *izteikums*; *runas akts*; *lietišķā valodniecība*.

lingvistiskā pieeja

a. *linguistic approach*v. *Sprachannäherung* f

kr. лингвистический подход

Tulkošanā — pieeja tulkošanas procesam un tulkojumam kā šī procesa rezultātam, kad tulkojums tiek vienkāršoti uztverts kā avotteksta lingvistisko (fonoloģisko, morfoloģisko, sintaktisko, leksisko, frazeoloģisko u. c.) vienību aizstāšana ar atbilstošām mērķteksta vienībām, neievērojot ekstralingvistiskos un starpkultūru saziņai raksturīgos faktoros.

lingvistiskā situācija sk. valodas situācija

lingvistiskā universālija sk. valodas universālija

lingvistiskā varietāte

a. *language variety*

v. *Sprachvarietät* f

kr. *лингвистическая разновидность**

Ekstralingvistisko faktoru (vecuma un dzimuma grupu, reģionu, vēstures periodu u. tml.) iedarbības ietekmēts valodas paveids, piemēram, *studentu valoda, Briseles valoda*.

lingvistiskais dzīvīgums, lingvistiskā vitalitāte

a. *linguistic vitality*

v. *linguistische Vitalität* f

kr. *лингвистическая жизненность, лингвистическая витальность*

Valodas dzīvotspēja, patstāvīgums, ko sekmē augsti attīstīta nacionālā kultūra un kas uztur valodu arī svešu ietekmju apstākļos, stiprinot nacionālo pašapziņu.

lingvokartogrāfija

a. *linguistic cartography*

v. *linguistische Kartographie* f

kr. *лингвистическая картография, лингвокартография*

Valodas faktu ģeogrāfiskās izplatības attēlošana ar kartogrāfijas līdzekļiem. Sk. arī *dialektu atlants*.

literārā norma

a. *standard norm*

v. *hochsprachliche Norm* f

kr. *литературная норма*

Viens no valodas normas tipiem. Valodā tradicionāli izveidojušās, visai literārajai valodai kopīgas, apzināti izkoptas un noteiktā periodā par paraugu atzītas un rakstītos avotos (gramatikās, vārdnīcās) fiksētas valodas likumības. Literārās normas var noteikt arī administratīvi akti, piemēram, Latvijā uzvārdu rakstību — Ministru kabineta noteikumi. Literāro normu ievērošana visos literārās valodas funkcionālajos paveidos (stilos) sekmē literārās valodas kā tautas kopvalodas pēctecību.

Sk. arī *valodas norma; kodificētā norma*.

literārā sarunvaloda

a. *literary-colloquial speech*

v. *literarische Umgangssprache* f; *literarische Alltagssprache* f

kr. *литературно-разговорный язык; литературно-разговорная речь*

Funkcionālais valodas paveids jeb stils — sarunvaloda, kurā visos valodas līmeņos (fonētikā, gramatikā, leksikā) ievēro literārās valodas normas. Literārajā sarunvalodā tiek izmantoti mazāk oficiāli izteiksmes līdzekļi, ir vairāk jaunrades elementu, brīvākas teikuma konstrukcijas u. tml.
Sk. arī *neliterārā sarunvaloda*; *literārā valoda*.

literārā valoda

a. *standard language, literary language*

v. *Schriftsprache f; Standardsprache f*

kr. *литературный язык*

Visai tautai kopīgs polifunkcionāls valodas paveids, kas pamatojas tautas valodā, ir sabiedriski atzīts un ko runas un rakstu formā apzināti izkopj un veido valodas meistari un normē valodas speciālisti. Literārā valoda nodrošina sazināšanos starp dažādu dialektu runātājiem, tai ir galvenā loma oficiālajā lietojumā un saskarē ar citām valodām. ◊ *literārās valodas normas*

Sk. arī *literārā sarunvaloda*; *literārā norma*.

lītonīms

a. *stone name*

v. *Lithonym n*

kr. *литоним*

Vietvārds, kas nosauc ar klinti, akmeni saistītu ģeogrāfisko objektu, piemēram, *Ērgļu klintis, Kolkas rags, Rosffords*.

litota

a. *litotes*

v. *Litotes f*

kr. *литота*

Tropu veids, apzināts vājinājums. Litota ir, piemēram, apgalvojums, kas izteikts kā pretējā noliegums: *ne bez viņa līdzdalības* 'ar viņa līdzdalību', *ne slikts* 'labs'. Litota ir hiperbolas pretstats.

Sk. arī *trops*; *hiperbola*.

lituānisms, lietuvisms

a. *Lithuanianism*

v. *Lituanismus m*

kr. *литуанизм*

Aizguvums no lietuviešu valodas, piemēram, latv. *ģimene* < liet. *giminė* 'dzimta; radinieks', latv. *daile* < liet. *dailė* 'māksla'.

Sk. arī *letisms*; *baltisms*.

lituānistika, lietuvistika

a. *Lithuanic studies*

v. *Lituanistik* f

kr. *литuanистика*

Zinātņu kopums — baltistikas sastāvdaļa, kurā ietilpst lietuviešu valodniecība, lietuviešu tautas literatūras, folkloras, mitoloģijas, arheoloģijas, etnogrāfijas un vēstures izpēte; šaurākā nozīmē — lietuviešu filoloģija.

Sk. arī *lietuviešu filoloģija*; *letistika*; *baltistika*.

locījuma kategorija

a. *case*

v. *Kasus* m

kr. *категория падежа*

Lietvārda gramatiskā kategorija, kas izsaka priekšmetu, procesu vai pazīmju savstarpējās attiecības. Locījuma kategorija pēc apjoma ir atšķirīga dažādās valodās, piemēram, latviešu valodā lietvārda locījuma kategorijā ietilpst septiņi locījumi: *nominatīvs*, *ģenitīvs*, *datīvs*, *akuzatīvs*, *instrumentālis*, *lokatīvs*, *vokatīvs*, latīņu valodā — seši: *nominatīvs*, *ģenitīvs*, *datīvs*, *akuzatīvs*, *ablatīvs*, *vokatīvs*, somu valodā — četrpadsmit: *nominaatīvs*, *partitiīvs*, *ģenitiīvs*, *akuzatiīvs*, *abesiīvs*, *adesiīvs*, *ablatiīvs*, *allatiīvs*, *inesiīvs*, *elatiīvs*, *illatiīvs*, *esiīvs*, *translatiīvs*, *komiatiīvs*.

Sk. arī *locījums*.

locījuma saliktenis

a. *case compound**

v. *Kasuskompositum* n

kr. *надeжное сложное слово**

Latviešu valodniecības vēsturē — saliktenis, kura pirmajā daļā (atšķirībā no seno celmu salikteniem) ir vārds kāda locījuma formā. Mūsdienās lielākā daļa sintaktiski darināto saliktenju ir locījuma salikteni un termins *locījuma saliktenis* tāpat kā *celma saliktenis* (vēsturiskajā izpratnē) kļuvis neaktuāls.

Sk. arī *celma saliktenis*.

locījums

a. *case*

v. *Kasusform* f

kr. *падеж*

Lietvārda gramatiskā forma, kas norāda uz noteiktām tā semantiskajām un sintaktiskajām funkcijām vārdkopā vai teikumā. Latviešu valodā locījumu

parasti izsaka ar galotni, piemēram, *kok-s, kok-a, kok-am, kok-u*.
Sk. arī *locījuma kategorija; nominatīvs; ģenitīvs; datīvs, akuzatīvs; instrumentālis; lokatīvs; vokatīvs; ablatīvs; partiitīvs; abesīvs; adesīvs; allatīvs; inesīvs; elatīvs; illatīvs; esīvs; translatīvs; komitatīvs*.

locīšana sk. *deklinēšana; konjugēšana*

locīšanas celms

a. *inflectional stem*

v. *Flexionsstamm* m

kr. *основа склонения*

Lietvārdu un īpašības vārdu locīšanas tips, ko nosaka pēc vēsturiskajiem celmiem, piemēram, lietvārdam mūsdienu latviešu valodā šķir *-o-*, *-jo-*, *-ījo-*, *-u-*, *-ā-*, *-jā-*, *-ē-*, *-i-* un *līdzskaņu* celmus.

Sk. arī *celms; deklinēšana*.

lokālizēšana, lokālizācija

a. *localization*

v. *Lokalisierung* f

kr. *локализация*

Teksta adaptēšanas paveids, kurā, mainot atsevišķus satura elementus, citas tautas daiļdarbu vai citu sacerējumu pielāgo savas tautas, zemes īpatnībām, videi, dzīves apstākļiem u. tml. (parasti tulkošanas procesā).

Sk. arī *adaptēšana*.

lokāmais divdabis, deklinējamais participis

a. *declinable participle*

v. *deklinierbares Partizip* n

kr. *склоняемое причастие*

Divdabis, kam ir darbības vārda kārtas, laika un veida kategorija un īpašības vārda dzimtes, skaitļa, locījuma, daļēji — arī noteiktības un gradācijas kategorija. Lokāmos divdabjus teikumā lieto vai nu apzīmētāja funkcijā, piemēram, *Viņa skatījās manī mirdzošām acīm. Garām pagāja noguris cilvēks. Tikko uzrakstīju šodien darāmo darbu sarakstu. Šorīt pirktais piens ir saskābis*, vai arī apstākļa funkcijā, piemēram, *Meitene, izkāpusi no autobusa, strauji devās prom. Vilciena biļete, nopirkta jau vakar, ir kabatā*. Lokāmos divdabjus pēc izteiktās laika nozīmes iedala tagadnes, pagātnes un nākotnes divdabjos, pēc kārtas nozīmes — darāmās un ciešamās kārtas divdabjos.

Sk. arī *daļēji lokāmais divdabis; nelokāmais divdabis*.

lokatīvs

a. *locative*

v. *Lokativ m*

kr. *местный падеж, локатив*

Locījums, kas izsaka vietu, laiku vai veidu, piemēram, latviešu valodā: *kāpt kokā, braukt naktī, būt rados*. ◇ *nolūka lokatīvs; cēloņa lokatīvs; īpašības lokatīvs*

Sk. arī *locījuma kategorija; locījums*.

lūpenis, labiāls līdzskanis

a. *labial consonant*

v. *Labial m, Lippenlaut m*

kr. *губной согласный, губной консонант*

Līdzskanis, kuru izrunājot lūpas aktīvi veido slēgumu vai spraugu. Latviešu valodā lūpeņi ir bilabiālie slēdzeņi *b, m, p* un labiodentālie spraudzeņi *f, v*.

Sk. arī *labiāla skaņa; labiāls patskanis*.

mācībvaloda

a. *language of instruction*

v. *Unterrichtssprache f*

kr. *язык обучения*

Valoda, kurā tiek apgūtas zināšanas izglītības sistēmas ietvaros. ◇ *skola ar latviešu mācībvalodu; poļu mācībvalodas skola*

Sk. arī *valoda*.

majoritāte

a. *majority*

v. *Majorität f; Mehrheit f*

kr. *большинство*

Etnoss, kas kādā valstī pēc noteiktām raksturīgām iezīmēm skaitliski ir lielāks nekā pārējā valsts iedzīvotāju daļa vai ir ievērojami lielāks par otru lielāko etnisko grupu.

Sk. arī *minoritāte*.

majuskulis

a. *majuscule*

v. *Majuskel f*

kr. *маюскул, прописная буква*

Alfabēta lielais burts (galvenokārt latīņu un grieķu rakstā). Līdz 4. gs. latīņu rakstā un 8.–9. gs. grieķu rakstā lietoja tikai majuskuļus. Pēc mazo burtu (minuskuļu) izveidošanās majuskuļus lieto īpašos gadījumos — tei-

kuma sākumā, īpašvārdos u. c.

Sk. arī *minuskulis*; *latīņu raksts*; *grieķu raksts*.

mājvārds

a. *house name*

v. *Gesinde name* m

kr. *название хутора*

Vietvārds, kas nosauc zemnieksētu (viensētu), retāk — cita tipa ēku vai ēku kompleksu (parasti lauku apvidū), piemēram, *Ores*, *Vizbuļi*, *Bušas*, *Kalna Kaibēni*.

makrolingvistika

a. *macrolinguistics*

v. *Makrolinguistik* f

kr. *макролингвистика*

Valodniecības nozare, kurā pēta valodu plašā mērogā saistījumā ar tās lietotāju vidi.

Sk. arī *mikrolingvistika*.

makrosociolingvistika

a. *macrosociolinguistics*

v. *Makrosoziolinguistik* f

kr. *макросоциолингвистика*

Sociolingvistikas apakšnozare, kurā pēta valodas funkcionēšanu lielā valodas kolektīvā un valodas un kolektīva savstarpējo mijiedarbību (attiecības starp valodu un sabiedrību).

Sk. arī *mikrosociolingvistika*.

makrostruktūra

a. *macrostructure*

v. *Makrostruktur* f

kr. *макросструктура*

Leksikogrāfijā — šķirkļu izkārtojums vārdnīcā (vai datubāzē). ◊ *vārdnīcas makrostruktūra*

Sk. arī *mikrostruktūra*.

makrotoponīms

a. *macrotoponym**

v. *Makrotoponym* n

kr. *макропоним*

Vietvārds, kas nosauc lielu, plaši pazīstamu ģeogrāfisko objektu, pie-

mēram, *Atlantijas okeāns, Sahāras tuksnesis, Sibīrija*.
Sk. arī *āru vārds*.

maksimālais zilbes sākums

- a. *maximal onset*
- v. *maximaler Silbeneinsatz* m
- kr. *максимальное начало слога*

Lielākais fonoloģiski iespējamais zilbes sākums. Maksimālā zilbes sākuma principu ieteicams izmantot vārda dalīšanā zilbēs. Piemēram, latviešu valodā šim principam atbilstošs ir dalījums zilbēs *vel-dre*, nevis *veld-re* vai *ve-ldre*.

Sk. arī *zilbe; zilbes sākums (S)*.

mākslīgā valoda

- a. *artificial language*
- v. *Kunstsprache* f
- kr. *искусственный язык*

Pēc dabisko valodu parauga mākslīgi izstrādāta zīmju sistēma, ko izmanto sfērās, kurās dabiskās valodas lietošana ir (vai šķiet) neefektīva vai nav iespējama. Mākslīgās valodas var būt domātas starptautiskajai saziņai, piemēram, esperanto. Tās var būt arī īpaši veidotas tehnisko zīmju un simbolu sistēmas, piemēram, programmēšanas valodas, informācijas valodas. Pretstats — dabiskā valoda.

Sk. arī *dabiskā valoda*.

mantotā patskaņu mija, apofonija, ablauts

- a. *apophony, ablaut*
- v. *Ablaut* m
- kr. *апофония, аблаут*

No indoeiropiešu pirmvalodas mantota morfonoloģiska vokālisma mija saknes un afiksu morfēmās, kas izpaužas vārddarināšanā (*nes-t : nas-t-a; snig-t : snieg-s; pērķ-uon-s, izloksnēs arī pērķ-aun-s, pērķ-ūn-s*) un formveidošanā (*vilk-t : velk-u; krau-t : krāv-u*). Mantotā patskaņu mija var būt kvantitatīva (*nes-t : nēs-ā-t; dzer-t : dzēr-u*) un kvalitatīva (*zel-t : zaļ-š; krims-t : kremt-u*). Latviešu valodā ir trīs mantotās patskaņu mijas rindas — *i*-rinda, *e*-rinda un *u*-rinda, katrā rindā iespējamās trīs kvantitatīvas pakāpes — pilnā pakāpe (*zel-t : zaļ-š*), stiepuma pakāpe (*zēl-a : zāl-e*) un zuduma pakāpe (*zil-s*). Vēsturiskajā valodniecībā mantotās patskaņu mijas apzīmēšanai lieto arī terminu *ablauts*, latviešu valodniecībā — *alternācija*.

Sk. arī *pilnā pakāpe; stiepuma pakāpe; zuduma pakāpe*.

marķējums**a.** *marking***v.** *Markierung* f**kr.** *маркированность*

Reāla diferencējošā pazīme, kas piemīt vienam no savstarpēji pretstatītu valodas vienību pāra locekļiem, piemēram, balsīgo un nebalsīgo līdzskaņu pretstatā marķējumu veido balsīgajiem līdzkaņiem piemītošais balsīgums, neitrālās leksikas vārdu un vulgārismu pretstatā marķējumu veido vulgārismiem piemītošie emocionāli ekspresīvie nozīmes papildkomponenti.

mašīntulkošana**a.** *machine translation***v.** *maschinelle Übersetzung* f**kr.** *машинный перевод*

Tulkošana, kuru pilnībā, cilvēkam šajā procesā neiejaucoties, veic dators. Sk. arī *datorizētā tulkošana*.

matemātiskā lingvistika**a.** *mathematical linguistics***v.** *mathematische Linguistik* f**kr.** *математическая лингвистика*

Lietišķās valodniecības apakšnozare, kurā pēta un izmanto matemātiskās metodes valodas izpētē un aprakstīšanā.

Sk. arī *lietišķā valodniecība*; *valodniecība*.

matronīms**a.** *matronyme***v.** *Matronym* n**kr.** *матроним*

Personvārds (parasti iesauka vai uzvārds), kas darināts no mātes vārda, iesaukas vai cita veida apzīmējuma, piemēram, *Annēns* (Annas dēls), krievu uzvārdi *Maškins*, *Annuškins*.

Sk. arī *patronīms*.

mazākumtaufība sk. *nacionālā minoritāte***mediālā kāрта** sk. *vidējā kāрта***mediāls spraudzenis****a.** *medial fricative***v.** *medialer Engelauf* m

kr. *медиальный целевой согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot aktīvais runas orgāns, tuvojoties pasīvajam runas orgānam, pilnīgi nenoslēdz eju elpas plūsmai, bet atstāj spraugu aktīvā runas orgāna vidusdaļā. Latviešu valodā mediālie spraudzeņi ir līdzskaņi *h* [x], *j*, *r*, *s*, *š* [ʃ], *z*, *ž* [ʒ].

Sk. arī *spraudzenis*.

medijs sk. *vidējā kārtā***mēlenis****a.** *lingual consonant***v.** *Zungenlaut m, Lingual m***kr.** *язычный согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot aktīvi darbojas kāda mēles daļa. Atkarībā no tā, kura mēles daļa aktīvi piedalās artikulācijā, mēleņus iedala: priekšējos, vidējos un pakaļējos. Latviešu literārajā valodā priekšējie mēleņi ir *c* [tʃ], *č* [tʃ̣], *d*, *dz* [d̥z], *dž* [d̥ʒ], *l*, *n*, *r*, *s*, *š* [ʃ], *t*, *z*, *ž* [ʒ]; vidējie mēleņi ir *g* [j], *j*, *k* [c], *l* [ʎ], *ŋ* [ɲ]; pakaļējie mēleņi ir *g*, *h* [x], *k*.

mēles horizontālais novietojums**a.** *horizontal position of tongue***v.** *horizontale Zungenlage f***kr.** *горизонтальное положение языка*

Mēles izliekuma augstākā punkta horizontālais novietojums mutes dobumā, pēc kā latviešu valodas tradicionālajā fonētikā patskaņus iedala priekšējās rindas (*e*, *ē* [e:], *e* [æ], *ē* [æ:], *i*, *ī* [i:]), vidējās rindas (*a*, *ā* [ɑ:]) un pakaļējās rindas (*o*, *o* [o:], *u*, *ū* [u:]) patskaņus. Starptautiskajā fonētiskajā klasifikācijā vidējās rindas patskaņus sauc par centrālajiem patskaņiem.

Sk. arī *mēles vertikālais novietojums*.

mēles pacēlums**a.** *tongue rising***v.** *Zungenhebung f***kr.** *подъём языка*

Mēles virsmas augstākā punkta stāvoklis mutes dobumā vertikālā dimensijā. To izmanto valodas skaņu klasifikācijā, piemēram, latviešu valodā izšķir augstu, vidēju un zemu mēles pacēlumu. ◊ *augsta mēles pacēluma patskanis* (sk.); *vidēja mēles pacēluma patskanis* (sk.); *zema mēles pacēluma patskanis* (sk.)

mēles vertikālais novietojums

a. vertical position of tongue

v. vertikale Zungenlage f

kr. вертикальное положение языка

Mēles izliekuma augstākā punkta vertikālais novietojums mutes dobumā, pēc kā latviešu valodas tradicionālajā fonētikā patskaņus iedala augsta mēles pacēluma (i, ī [i:], u, ū [u:]), vidēja mēles pacēluma (e, ē [e:], o, o [o:]) un zema mēles pacēluma (a, ā [a:], e [æ:], ē [æ:]) patskaņos.

Sk. arī mēles horizontālais novietojums; mēles pacēlums.

melioratīvs

a. meliorative; ameliorative

v. meliorativ

kr. мелиоративный

Tāds, kam ir pozitīva vērtējuma nozīmes papildkomponents vai kas piešķir vārdam pozitīva vērtējuma nozīmes papildkomponentu, piemēram, latviešu literārajā valodā melioratīvs vārds ir *dižs*. ◊ melioratīvs vārds; melioratīva nozīme

Sk. arī pejoratīvs.

memoriāls īpašvārds, memoratīvs

a. memorial name

v. Memorialname m, Gedenkname m

kr. мемориальное имя, меморатив

Vārds vai nosaukums, kas dots par godu kāda cilvēka, notikuma, vietas u. tml. piemiņai, piemēram, pilsētas nosaukums *Valdemārpils*, ielas nosaukumi *Raiņa bulvāris*, *11. novembra krastmala*, kuģa nosaukums *Viesturs*, uzņēmuma nosaukums *Staburadze*.

mēra apstākļa palīgteikums

a. subordinate clause of degree

v. Modalsatz m

kr. придаточное [предложение] меры

Palīgteikums, kas raksturo virsteikuma darbību no intensitātes vai mēra viedokļa, piemēram, *Viņa centās, cik vien bija spēka*. Mēra apstākļa palīgteikums var konkretizēt vispārīgas nozīmes apstākļa vārdu virsteikumā, piemēram, *Viņa ir tik laba, cik vien iespējams*.

Sk. arī apstāklis.

mērķauditorija

a. target audience

v. Zielauditorium n

kr. целевая аудитория*

Lasītāji vai klausītāji, kuriem konkrētais teksts adresēts. Atkarībā no mērķauditorijas sastāva, dalībnieku vecuma, pamatzināšanām, profesionālās orientācijas, interesēm un vajadzībām tekstā izvēlas vārdus, izteikumus, paskaidrojumus u. tml.

Sk. arī *klausītājs*.

mērķvaloda, tulkojumvaloda

a. target language

v. Zielsprache f

kr. язык перевода

Tulkošanā — valoda, kurā tiek tulkots teksts.

Sk. arī *avotvaloda*.

meronīmija

a. меронимы

v. Meronimie f

kr. меронимия

Attieksmes starp vārdiem, kas nosauc daļu un veselo, piemēram, *grāmata* un *lappuse*, *māja* un *jumts*.

Sk. arī *meronīms*.

meronīms

a. мероним

v. Meronim n

kr. мероним

Vārds, kas nosauc cita vārda nosauktās reālijas daļu, piemēram, vārdi *galotne*, *zars*, *lapa* ir vārda *koks* meronīmi.

Sk. arī *reālija*; *meronīmija*.

metafonija

a. metaphony

v. Metaphonie f

kr. метафония

Progresīva vai regresīva vokālisma asimilācija vārdā vai vārdformā. Progresīvā vokālisma asimilācija (patskaņu harmonija) sastopama somugru valodās, regresīvā — ģermāņu valodās (umlauts), kā arī latviešu valodā, piemēram, *e*, *ē* pārskana par [e], [ē], [æ], [æ:] sekojoša priekšējās vai pakalējās rindas vokālisma, kā arī līdzskaņu *l*, *ŋ*, *r*, *k*, *g*, *j* ietekmē

[sæ:gǎ] *sega*; [dæ:ls] *dēls*; [sedzī:nǎ] *sedziņa*; [tse:lʃ] *ceļš*.
Sk. arī *sinharmonija*; *umlauts*.

metafora

- a. *metaphor*
v. *Metapher* f
kr. *метафора*

Tropu veids, nosaukuma pārnese uz līdzības pamata, resp., kādas reālijas nosaukuma izmantojums citas, līdzīgas reālijas nosaukšanai, piemēram, *runas plūdi*, *mākoņu palags*, *ledains skatiens*. Vairums vārdu pārnesto nozīmju ir metaforiskas, piemēram, *salds* ar nozīmi 'patīkams'.
Sk. arī *trops*; *pārnestā nozīme*.

metatonija

- a. *metatony*
v. *Metatonie* f
kr. *метатония*

Intonācijas maiņa vienas saknes vārdos, piemēram, latviešu valodā *vērt* [ve:rt], *vārti* [vâ:rti]; *svilpt* [svîlpt], *svilpe* [svil:pē].

metavaloda

- a. *metalanguage*
v. *Metasprache* f
kr. *метаязык*

Jēdzienu, terminu, zīmju u. tml. sistēma, ar ko atspoguļo citas jēdzienu, terminu, zīmju u. tml. sistēmas īpašības; valoda, ko izmanto pašas valodas aprakstīšanai. Svarīga metavalodas sastāvdaļa ir termini.

metonīmija

- a. *metonymy*
v. *Metonymie* f
kr. *метонимия*

Tropu veids, nosaukuma pārnese uz attiecīgo jēdzienu savstrapējās sakarības pamata, resp., kādas reālijas nosaukuma izmantojums citas reālijas nosaukšanai, kam ar pirmo ir kāds jēdzienisks sakars, piemēram, *Uzmanīgi soļi aizzagās pa kāpnēm*. Metonīmija bieži lietota sarunvalodā, piemēram, *Zālē bija tikai pazīstamas sejas. Man patīk Šekspīrs. Katliņš vārās*. Izplatīti metonīmiska pārnese veidi ir, piemēram, *trauks* — *saturs* (*izdzert divas kafijas*), *autors* — *darbs* (*lasīt Šekspīru*), *veselais* — *daļa* (*pabarot daudzas mutes*).
Sk. arī *trops*; *sinekdoha*.

metriskā fonoloģija

a. *metrical phonology*

v. *metrische Phonologie* f

kr. *метрическая фонология*

Fonoloģijas virziens, kurā par nozīmīgām tiek uzskatītas ritmiskas parādības, sevišķi uzsvars. Metriskās fonoloģijas centrālā vienība ir pēda, grafiski vārda analīzē izmanto *metrisko koku* vai *metrisko režģi*.

Sk. arī *pēda*; *metriskais koks*; *metriskais režģis*.

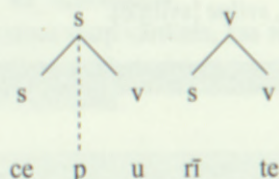
metriskais koks

a. *metrical tree*

v. *metrischer Baum* m

kr. *метрическое дерево*

Metriskajā fonoloģijā — grafiska shēma, kurā vārda dalījums pēdās ir attēlots simboliska koka veidā, ar simbolu *s* (angļu valodā — *s*) apzīmējot stiprās jeb uzsvērtās pēdas vai zilbes un ar *v* (angļu valodā — *w*) — vājās jeb neuzsvērtās pēdas vai zilbes, piemēram, vārds *cepurīte* sastāv no divām pēdām:

Sk. arī *metriskais režģis*; *metriskā fonoloģija*; *pēda*.

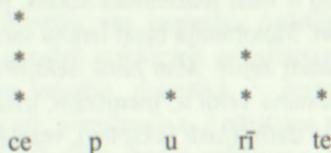
metriskais režģis

a. *metrical grid*

v. *metrische Gitter* f

kr. *метрическая решётка*

Metriskajā fonoloģijā — grafiska shēma, kurā vārda dalījums pēdās attēlots nosacīta režģa punktu veidā, piemēram, vārda *cepurīte* attēlojums divās pēdās:

Sk. arī *metriskais koks*; *metriskā fonoloģija*; *pēda*.

mikrolingvistikaa. *microlinguistics*v. *Mikrolinguistik* fkr. *микрoлингвистика*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta valodas sistēmas un apakšsistēmu iekšējos procesus un sakarības, valodas vienību savstarpējās attiecības, līdzīgo, sastatāmo un atšķirīgo, pretstatāmo u. tml.

Sk. arī *makrolingvistika*.

mikrosociolingvistikaa. *microsociolinguistics*v. *Mikrosoziolinguistik* fkr. *микросоциoлингвистика*

Sociolingvistikas nozare, kurā pēta mijiedarbību starp valodu un indivīdu, piemēram, pēta variantu izvēli indivīda runā, iemeslus, kas ietekmē stilu, izrunas mainīšanos, otras valodas apguves motivāciju.

Sk. arī *makrosociolingvistika*.

mikrostruktūraa. *microstructure*v. *Mikrostruktur* fkr. *микрoструктура*

Leksikogrāfijā — elementu (datu) izkārtojums vārdnīcas (vai datubāzes) šķirklī. ◊ *vārdnīcas mikrostruktūra*

Sk. arī *makrostruktūra*.

mikrotoponīms sk. āru vārds**mīkstās aukslējas**a. *velum, soft palate*v. *weicher Gaumen* m, *Velum* nkr. *мягкое нёбо*

Mutes dobuma augšējā elastīgā siena no cietajām aukslējām līdz ūkai. Mīkstās aukslējas var būt paceltas vai nolaistas. Ja mīkstās aukslējas ir nolaistas, gaisa plūsma no rīkles virzās caur deguna dobumu un veidojas nazāla skaņa; ja mīkstās aukslējas ir paceltas, veidojas orāla skaņa.

Sk. arī *cietās aukslējas*; *nazāla skaņa*; *orāla skaņa*.

mīkstinājuma zīmea. *palatalization mark*v. *Erweichungszeichen* n

kr. знак смягчения

Diakritiskā zīme, kas norāda, ka līdzskanis ir mīksts. To attēlo ar komatu zem burta, piemēram, latviešu valodā *ķ* [c], / [ʎ], *ņ* [ɲ], rokrakstā mēdz izmantot ieslīpu svītru, ar kuru pārsvītro līdzskaņa apakšējo daļu.

mīkstināts līdzskanis, palatalizēts līdzskanis

a. palatalized consonant

v. *erweichter Konsonant* m, *palatalisierter Konsonant* m

kr. смягченный согласный

Līdzskanis, kuru izrunājot papildartikulācijā mēles mugura ir izliekta pie cieto aukslēju priekšējās daļas. Piemēram, latviešu augšzemnieku dialektā [mʲaiʲtʲā] 'meita'.

Sk. arī *mīksts līdzskanis*; *līdzartikulācija*; *akomodācija*.

mīksts līdzskanis, palatāls līdzskanis

a. soft consonant, palatal consonant

v. *weicher Konsonant* m, *Palatal* m

kr. мягкий согласный, палатальный согласный

Līdzskanis, kuru izrunājot mēle ir pie cietajām aukslējām. Latviešu literārajā valodā mīksti ir līdzskaņi *ģ* [j], *j*, *ķ* [c], / [ʎ], *ņ* [ɲ].

Sk. arī *ciets līdzskanis*; *mīkstināts līdzskanis*.

mīmika

a. facial expression, mimicry

v. *Mimik* f

kr. мимика

Sejas muskuļu izteiksmīgas kustības, kas pavada runu, paužot noteiktas ar saturu saistītas domas niansas (izbrīnu, šaubas, pārdomas, nosodījumu, apmierinājumu u. tml.), un kas kā neverbāls izteiksmes līdzeklis būtiski papildina žestus un kam žestu valodas sistēmā ir arī patstāvīgas zīmes funkcija.

Sk. arī *žests*; *žestu valoda*; *paralingvistika*.

minimaksa princips

a. minimax principle

v. *Minimaxprinzip* n

kr. принцип минимакса

Princips, kas tulkošanā nodrošina maksimālu efektu ar minimālu piepūli, piemēram, tulkotājs apzināti izvairās no tām valodas vienībām, kas ir neraksturīgas mērķvalodas sistēmai un bez kā var iztikt, nezaudējot satura precizitāti un tulkojuma kvalitāti.

minimālais pārisa. *minimal pair*v. *Minimalpaar* nkr. *минимальная пара*

Fonētikā — vārdu pāris, kurā atšķiras tikai viens segments vienā un tajā pašā pozīcijā, bet pārējiem segmentiem sakrīt arī to secība. Piemēram, latviešu valodā minimālie pāri ir *lapa — tapa; laupa — laipa; vāze [va:zē] — fāze [fa:zē]*.

Sk. arī *aptuvenais minimālais pāris*.

minoritātea. *minority*v. *Minorität* f, *Minderheit* fkr. *меньшинство*

Cilvēku kopums, kas pēc noteiktām raksturīgām iezīmēm, piemēram, pēc iedzīvotāju nacionālās, etniskās vai valodas piederības, attiecīgās teritorijas iedzīvotāju vidū ir mazākumā.

Sk. arī *majoritāte*.

minoritātes valodaa. *minority language*v. *Minderheitssprache* fkr. *язык меньшинства*

Valoda, kas atšķiras no valsts oficiālās valodas un ko tradicionāli lieto skaitliski neliela (par pārējo iedzīvotāju daļu mazāka) valsts iedzīvotāju grupa.

minuskulisa. *minuscule*v. *Minuskel* fkr. *минускул*

Alfabēta mazais burts (galvenokārt latīņu un grieķu rakstā). Minuskuļu raksts veidojies no ikdienā lietotā ātrraksta. Burtu līnijas sākotnēji bija vairāk noapaļotas nekā majuskuļiem. Latīņu minuskuļus sāka lietot 4. gs., grieķu — 8.–9. gs.

Sk. arī *majuskulis; latīņu raksts; grieķu raksts*.

mirusi valodaa. *dead language*v. *tote Sprache* fkr. *мёртвый язык*

Valoda, kas vairs netiek regulāri lietota aktīvā mutvārdu un rakstveida saziņā, piemēram, ģimenē, bet var būt saglabājusies vai nu tikai rakstu pieminekļos, vai mākslīgā reglamentētā lietošanā.

mitonīms

a. *mythonym*

v. *mythologischer Name* m

kr. *мифоним*

Īpašvārds, kas nosauc mitoloģisku tēlu vai kādu citu mitoloģisku objektu, piemēram, *Laima, Cerbers, Aīds*.

Sk. arī *teonīms*.

mobila s-, ieskaņas s-

a. *s-mobile*

v. *mobiler s-Laut* m

kr. *мобильный с-*

Prefikssāls saknes paplašinājums indoeiropiešu pirmvalodā, kā dēļ izveidojušies vienu un to pašu sakņu varianti, piemēram, latviešu valodā *strop-s* / *trop-s*, *šķērp-ēt* 'art velēnas' / *cērp-am*, kā arī: latviešu valodā *starp-a* / lietuviešu valodā *tarpa* 'starpa'.

modalitāte

a. *modality*

v. *Modalität* f

kr. *модальность*

Semantiska kategorija, kas izsaka teksta autora attieksmi, kā arī vērtējumu vai nu par sprieduma saturu, vai arī par situācijas norisi. Modalitātes izpausmes līdzekļi var būt fonoloģiski, piemēram, runas intonācija, leksiski, piemēram, modāli vārdi, un gramatiski, piemēram, darbības vārda izteiksmes. ◊ *evidenciālā modalitāte* (sk.); *epistēmiskā modalitāte* (sk.); *deontiskā modalitāte* (sk.); *dinamiskā modalitāte*

Sk. arī *izteiksmes kategorija*; *modāls vārds*.

modāls vārds

a. *modal word*

v. *Modalwort* n

kr. *модальное слово*

Vārds, kas funkcionē kā modalitātes izteikšanas līdzeklis, piemēram, latviešu valodā darbības vārdi *varēt, gribēt, vajadzēt*. Modālie vārdi var būt pilnīgi vai daļēji zaudējuši savu leksisko nozīmi, piemēram, angļu valodā darbības vārdi *can, may, must*, vācu valodā *sollen, wollen, dürfen*

desemantizējušies pilnīgi, bet latviešu valodā *varēt*, *gribēt*, *vajadzēt* — daļēji. ◇ *modāls darbības vārds*; *modāls izsaukmes vārds*
Sk. arī *modalitāte*.

modelis

a. *pattern, model*

v. *Modell n*

kr. *модель*

Vispārināts paraugs, kas, regulāri atkārtojoties, nostiprinājies valodā un ir pamatā jaunu valodas vienību veidošanai. ◇ *līdzskaņu secības modelis*; *morfoloģisks modelis*; *teikuma modelis*; *vārddarināšanas modelis* (sk.); *strukturāli semantiskais modelis* (sk.)

modificētājs

a. *modifier*

v. *Модификатор m*

kr. *модификатор*

Darbības vārds savā palīgnozīmē, kas ietilpst izteicēja vai galvenā locekļa sastāvā, piešķirot modālu nozīmi (*Mēs gribam strādāt*), fāzes nozīmi (*Mēs sākam strādāt*) vai nejausības nozīmi (*Mums izdevās pastrādāt*). Verbālā teikumā modificētājs kopā ar nenoteiksmi veido saliktu izteicēju vai galveno locekli.

Sk. arī *izteicējs*; *galvenais loceklis*; *verbāls teikums*.

mods sk. *izteiksme***monofonēma**

a. *monophoneme*

v. *Монophonem n*

kr. *монофонема*

Fonoloģiska vienība, ko veido viena fonēma, piemēram, latviešu valodā monofonēmas ir visi patskaņi un līdzskaņi, kā arī divskaņi *ie* un *o* [uo].

Sk. arī *bifonēma*.

monofons

a. *monophone*

v. *Монophon n*

kr. *монофон*

Fonēma, kurai nav nozīmīgu alofonu, piemēram, latviešu valodā par tādu var uzskatīt fonēmu /m/.

Sk. arī *alofons*; *fonēma*.

monoftongizēšanās, monoftongizācija

a. *monophthongization*

v. *Monophthongierung* f

kr. *монофтонгизация*

Fonētisks process, kurā divskanis pārvēršas par patskani. Latviešu valodas augšzemnieku dialekta dziļo izlokšņu raksturīga parādība ir divskaņu *ie* un *o* [uo] monoftongizācija, t. i., *ie* > *ī* [i:] un *o* [uo] > *ū* [u:], piemēram, izskaņa *-nieks* > *-nīks* [ni:ks]; *ola* [uolā] > *ūla* [u:lā].

Sk. arī *diftongizēšanās*; *konsontizēšanās*.

monoftongs sk. *patskanis*

monolingvisms sk. *vienvalodība*

monologruna

a. *language of monologue*

v. *monologische Rede* f

kr. *монологическая речь*

Monologa formā veidota runa, kam raksturīga cenšanās plaši izvērst noteiktas tematikas stāstījumu gramatiski noformētās konstrukcijās, ar iestarpinājumiem, sižetiskās līnijas atkāpēm u. tml. Monologrunu izmanto, piemēram, viena aktiera izrādēs.

Sk. arī *monologs*; *dialogruna*.

monologs

a. *monologue*

v. *Monolog* m

kr. *монолог, монологическая речь*

Vienas personas runa, ko veido samērā apjomīgs noteiktas kompozīcijas teksts, uz kuru īpaši negaida vārdisku sarunas biedra reakciju.

Sk. arī *monologruna*; *dialogs*; *teksts*.

monomorfēmisks

a. *monomorphemic*

v. *monomorphemisch*

kr. *мономорфемический*

Tāds vārds vai vārdforma, kurā ir tikai viena morfēma — sakne, piemēram, latviešu valodā monomorfēmiski ir vārdi *drīz*, *te*, *šeit*, *jo*, *ne* un vārdformas *audz*, *krīt*, *dzied*, *tēv!* ◊ *monomorfēmisks vārds*; *monomorfēmiska vārdforma*

Sk. arī *polimorfēmisks*.

mononīmija**a.** *мононому****v.** *Mononymie* f**kr.** *мононимия*

Tikai viena vārda vai īpašvārdiska nosaukuma piesaiste vienam objektam. Terminoloģijā — attieksme starp reāliju, jēdzienu un terminu, kad konkrētas reālijas jēdziens kādas valodas konkrētas nozares terminu sistēmā ir izteikts ar vienu terminu, kuram nav sinonīmu. Piemēram, valodniecības terminoloģijā mononīmija izpaudusies starp terminu *teikums* un jēdzienu ‘teikums’ attiecīgās reālijas apzīmēšanai.

Sk. arī *mononīmiskums*; *polionīmija*; *viennozīmīgums*.

mononīmiskums**a.** *mononymity****v.** *mononymische Beschaffenheit* f**kr.** *мононимичность*

Terminoloģijā — viena no terminam izvirzītajām pamatprasībām katras konkrētas nozares ietvaros: “viens jēdziens — viens termins”, resp., konkrēta jēdziena izteikšanai — tikai viens noteikts termins. Šī prasība paredz, ka sinonīmija terminoloģijā ir nevēlama.

mononīms**a.** *мононим***v.** *Mononym* n**kr.** *мононим*

Apzīmējums resp. termins, kuram kādas valodas konkrētas nozares terminu sistēmā konkrēta jēdziena apzīmēšanai nav sinonīma, piemēram, valodniecībā mononīmi ir *iekavas*, *izloksne*, *morfēma*, *zilbes intonācija*.

monosēmija sk. *viennozīmīgums***monosillabisks vārds** sk. *vienzilbes vārds***mora****a.** *mora***v.** *More* f**kr.** *мора*

Fonoloģiska vienība, kas ir lielāka par fonētisko segmentu, bet parasti mazāka par zilbi, piemēram, viena mora veido vieglo zilbi, divas moras — smago zilbi. Mora ir svarīgs ritmiskais elements japāņu valodā un antīkajā grieķu valodā. Sk. arī *vieglā zilbe*; *smagā zilbe*.

morfēma

- a. *morpheme*
- v. *Morphem* n
- kr. *морфема*

Mazākā segmentējamā valodas sistēmas vienība, kam ir sava nozīme, piemēram, sakne kā vārda vai vārdformas galvenā daļa, kas ietver leksisko nozīmi vārdos *saul-e*, *saul-ains*, *sauļ-up*, *pa-saul-e*; galotne, kas izsaka gramatiskās nozīmes vārdformās *liep-a*, *liep-ai*, *liep-ā*. Morfēma ir vispārināta abstrakta valodas vienība pretstatā morfam kā šīs abstraktās vienības konkrētam īstenojumam runā.

Sk. arī *morfs*; *alomorfs*; *morfonēma*; *submorfs*; *sakne*; *afikss*.

morfēmika

- a. *morphemics*
- v. *Morphematik* f
- kr. *морфемика*

Morfoloģijas apakšnozare, kurā pēta morfēmas, to struktūru, funkcijas, saistījumu un izkārtojumu.

morfēmiskā analīze

- a. *morphemic analysis*
- v. *morphemische Analyse* f
- kr. *морфемный анализ*

Vārda vai vārdformas morfēmiskās struktūras un morfēmu funkciju analīze. Morfēmiskā analīze ir morfoloģiskās analīzes daļa.

Sk. arī *morfēma*; *morfēmiskais dalījums*; *morfoloģiskā analīze*.

morfēmiskais dalījums

- a. *morphemic division*
- v. *Morphemtrennung* f
- kr. *морфемное членение*

Vārda vai vārdformas dalījums morfēmās.

Sk. arī *morfēma*; *monomorfēmisks*; *polimorfēmisks*.

morfoīds* sk. *kvazimorfēma

morfoloģija

- a. *morphology*
- v. *Morphologie* f
- kr. *морфология*

1. Valodniecības apakšnozare, gramatikas daļa, kurā pēta valodas

morfoloģisko sistēmu — morfēmu struktūru un funkcijas, gramatiskās kategorijas, gramatisko formu veidošanu. Tradicionāli morfoloģijā ietilpināta arī vārddarināšana. ◇ *vēsturiskā morfoloģija; vispārīgā morfoloģija; sastatāmā morfoloģija*

2. Valodas morfoloģisko parādību kopums, arī morfoloģisko parādību sistēmisks apraksts. ◇ *latviešu valodas morfoloģija; skolu morfoloģija; zinātniskā morfoloģija; normatīvā morfoloģija; funkcionālā morfoloģija*

morfoloģijas līmenis

a. *level of morphology*

v. *morphologische Ebene* f

kr. *морфологический уровень*

Valodas apakšsistēma, kuru veido morfēmu un gramatisko formu kopums to savstarpējās attiecībās.

Sk. arī *fonētikas līmenis; sintakses līmenis*.

morfoloģiskā analīze

a. *morphological analysis*

v. *morphologische Analyse* f

kr. *морфологический анализ*

Vārda vai vārdformas gramatisko funkciju (gramatisko kategoriju, locīšanas tipu u. tml.) un morfēmiskās struktūras analīze.

Sk. arī *morfēmiskā analīze*.

morfoloģiskā paradigma

a. *morphological paradigm*

v. *morphologisches Paradigma* n

kr. *морфологическая парадигма*

Vārda gramatisko formu kopums noteiktu gramatisko nozīmju izteikšanai, piemēram, latviešu valodā lietvārda skaitļa paradigmā ietilpst vienskaitļa un daudzskaitļa formas, locījuma paradigmā — septiņas locījuma formas, darbības vārda izteiksmes paradigmā — piecas izteiksmju formas.

Sk. arī *paradigma; gramatiskā kategorija*.

morfoloģiskā valodu klasifikācija

a. *morphological language classification*

v. *morphologische Klassifikation* f der Sprachen

kr. *морфологическая классификация языков*

Valodu iedalījums pēc vārdu morfēmiskās uzbūves (vai valodā ir piedēkļi, priedēkļi, galotnes, kādas ir to kombinēšanās iespējas) un gramatisko nozīmju izteikšanas līdzekļiem (ar galotni, piedēkļiem, priedēkļiem,

skaņu miju vai citādi). Tas ir visvairāk izstrādātais valodu tipoloģiskās klasifikācijas veids. Pēc šīs klasifikācijas izšķir četrus morfoloģiskos valodu tipus: izolējošās valodas, aglutinatīvās valodas, fleksīvās valodas, inkorporējošās valodas.

Sk. arī *tipoloģiskā valodu klasifikācija*; *ģeneoloģiskā valodu klasifikācija*.

morfoloģiskais dialektisms

a. *morphological dialect word*

v. *morphologischer Dialektismus m*

kr. *морфологический диалектизм*

Dialektisms, kuram ir morfoloģiskas atšķirības no literārās valodas. Piemēram, latviešu valodā augšzemnieku izloksnēs lietotā forma *kļavs* 'kļava'.

Sk. arī *dialektisms*.

morfoloģiskais formveidošanas paņēmiens

a. *morphological inflection pattern*

v. *morphologische Formenbildungsart f*

kr. *морфологический способ формообразования*

Gramatisko formu veidošanas paņēmiens, kurā gramatiskās nozīmes izteikšanai izmanto afiksus, latviešu valodā parasti galotnes, piemēram, *saul-e*, *saul-ei*, *saul-ē*; *las-u*, *las-i*, *las-a*, piedēkļus, piemēram, *sie-n-u*, *sie-s-im*; *lab-āk-s*, retāk priedēkļus, piemēram, *vis-labākais*, *jā-nes*. Morfoloģiskajā formveidošanas paņēmienā ietilpina arī morfonoloģiskos līdzekļus — skaņu miju, uzsvara un zilbes intonācijas maiņu, ja tie ir saistīti ar gramatisko formu veidošanu, piemēram, *vilk*t — *velku*; *māte* — *māt*!

Sk. arī *sintaktiskais formveidošanas paņēmiens*; *semantiskais formveidošanas paņēmiens*.

morfoloģiskais vārddarināšanas paņēmiens

a. *morphological word-formation pattern*

v. *morphologische Wortbildungsart f*

kr. *морфологический способ словообразования*

Vārdu darināšanas paņēmiens, kurā jaunu vārdu atvasināšanā izmanto afiksus, latviešu valodā parasti piedēkļus, piemēram, *nest* — *nes-ēj-s*; *labs* — *lab-um-s*; *oga* — *og-o-t*; priedēkļus, piemēram, *nest* — *aiž-nest*; *vecs* — *pa-vecs*; galotnes, piemēram, *skābt* — *skāb-e*; *augt* — *audz-e*; *tumst* — *tums-a*. Morfoloģiskajā vārddarināšanas paņēmienā ietilpina arī morfonoloģiskos līdzekļus — skaņu miju, uzsvara un zilbes intonācijas maiņu —, ja tie saistīti ar vārdu darināšanu, piemēram, *vilk*t — *valkāt*; *liēls* — *liels*.

Sk. arī *sintaktiskais vārddarināšanas paņēmiens*; *semantiskais vārddarināšanas paņēmiens*.

morfonēma

a. *morphoneme, morphophoneme*

v. *Morpho[pho]nem n*

kr. *морфонема, морфофонема*

Morfa fonētiski mainīgā daļa, kas vārddarināšanas vai formveidošanas procesā regulāri mijas vienas morfēmas robežās, piemēram, latviešu valodā mijas morfonēmas {K}-{C}-{K} *rok-a : roc-iņ-a, roķ-el-e*, {D}-{S}-{Ž}-{Z} *grūd-u, grūs-t, grūž-u, grūz-dam-s*. Šai nozīmē lieto arī terminu *morfofonēma*.

Sk. arī *alomorfs*; *morfs*; *submorfs*.

morfonēmika sk. *morfonoloģija*

morfonoloģija

a. *morphonology*

v. *Morpho[pho]nologie f*

kr. *морфология*

1. Valodniecības starpnozare, kurā pēta morfēmu skanisko sastāvu, morfēmu pārveidi vārddarināšanas un formveidošanas procesā, morfēmu saduras likumības un suprasegmentālās parādības. Šajā nozīmē lieto arī terminus *morfofonoloģija*, *morfonēmika*, resp., *morfofonēmika*.

2. Valodas morfonoloģisko parādību kopums, arī morfonoloģisko parādību sistēmisks apraksts, piemēram, latviešu valodas morfonoloģija.

morfosintaktisks

a. *morphosyntactic*

v. *morphosyntaktisch*

kr. *морфосинтаксический*

Tāds, kas vienlaikus attiecas uz morfoloģiju un sintaksi, piemēram, latviešu valodā morfosintaktiska ir lietvārda locījuma kategorija: morfoloģiski tā tiek izteikta ar lietvārda galotnēm septiņos locījumos, bet funkcionē sintaktiski.

morfostilistika

a. *morphostylistics*

v. *Morphostilistik f*

kr. *морфологическая стилистика, морфостилистика**

Stilistikas apakšnozare, kurā pēta morfēmu un gramatisko formu lietojuma

stilistisko un emocionālo ekspresivitāti.

Sk. arī *stilistika*; *stilistiskā ekspresivitāte*; *emocionālā ekspresivitāte*.

morfotaktika

a. *morphotactics*

v. *Morphotaktik* f

kr. *морфотактика*

1. Morfēmu lineārais izkārtojums vārdā vai vārdformā, piemēram, saknei tuvāk parasti ir vārddarināšanas morfēmas, kam seko formveidošanas morfēmas, sal. latviešu valodā: *lap-a* — *lap-o-t* — *lap-o-š-u*.

2. Ģeneratīvās un strukturālās gramatikas apakšnozare, kurā pēta morfēmu lineāro izkārtojumu, morfēmu savienošanās fonoloģiskās un strukturālās likumības.

Sk. arī *fonotaktika*.

morfs

a. *morph*

v. *Morph* n

kr. *морф, морфа*

Morfēmas īstenošanās valodas lietojumā, piemēram, saknes morfēma *ved-* var īstenoties kā morfi *ved-* (*ved-u*), *ves-* (*ves-t*), *vez-* (*vez-dam-s*), *ve-* (*ve-šan-a*), *vad-* (*vad-ā-t*). Morfs ir konkrēta valodas vienība pretstatā morfēmai kā vispārinātai abstraktai valodas vienībai.

Sk. arī *morfēma*; *alomorfs*.

motivācija

a. *motivation*

v. *Motivation* f

kr. *мотивация*

Vārddarināšanas pazīme, kas norāda uz semantisku saikni starp darinājumu un vārdu vai vārdu savienojumu, no kura tas darināts, piemēram, savstarpēja motivācija saista atvasinātu vārdu *pasaule* un vārdu *saule*.

Sk. arī *motivētājevārds*; *vārddarināšana*; *vārddarināšanas celms*; *vārddarināšanas ķēde*.

motivētājevārds

a. *motivation word**

v. *motivierendes Wort* n

kr. *мотивирующее слово*

Vārds, kurš nozīmes ziņā motivē atvasinātu vārdu un kura celms ir šī atvasinājuma pamatā, piemēram, vārds *labs* ir vārda *labums*

motivētālvārds.

Sk. arī *vārddarināšana*; *vārddarināšanas celms*; *pamatvārds*.

multilingvisms sk. *daudzvalodība*

mūsdienu valodniecība

a. *modern linguistics*

v. *moderne Sprachwissenschaft* f

kr. *современное языкознание*

1. Valodniecības apakšnozares, kurās pēta valodu, tās struktūru, funkcionēšanu, stabilo un mainīgo valodas lietojumā (t. i., pašreizējā laikposmā un noteiktā iepriekšējā posma intervālā, kas dažādām valodām var būt atšķirīgs). Latviešu valodniecībā jēdzienā 'mūsdienas' mēdz ietvert visu latviešu literārās valodas attīstības periodu, sākot ar 19. gs. beigām, vai, jaunākajā laikā, laikposmu kopš 20. gs. sākuma, resp., kopš latviešu valodnieku K. Mīlenbaha un J. Endzelīna darbības laika. Mūsdienu valodniecību parasti sastata ar vēsturisko valodniecību.

Sk. arī *vēsturiskā valodniecība*; *sinchroniskā valodniecība*.

2. Jebkuras ievirzes valodnieciskie pētījumi, kas tiek veikti mūsdienās.

mutvārdu tulkošana, mutiskā tulkošana

a. *interpreting*

v. *Dolmetschen* n

kr. *устный перевод*

Vienā valodā runāta teksta tulkošana citā valodā mutvārdos.

Sk. arī *tulkošana*; *rakstiskā tulkošana*.

nacionālā minoritāte, mazākumtautība

a. *national minority*

v. *nationale Minderheit* f

kr. *национальное меньшинство*

Valsts iedzīvotāji, kuri kultūras, reliģijas vai valodas ziņā atšķiras no pamatnācijas, paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši šajā valstī un uzskata sevi par piederīgiem valstij un sabiedrībai.

nacionālā valoda

a. *national language*

v. *Nationalsprache* f

kr. *национальный язык*

Kādam nācijai — vēsturiskai cilvēku kopībai ar kopīgu etnisko teritoriju, ekonomisko dzīvi, kultūru, psiholoģiskām īpatnībām u. tml. — kopīga

valoda, kurā ietilpst dažādi valodas paveidi: literārā valoda, sarunvaloda, teritoriālie dialekti, sociolekti, profesiolekti u. tml. Nacionālo valodu oficiālajā lietojumā un saskarē ar citām valodām pārstāv literārā valoda.
Sk. arī *literārā valoda*.

nākotnes divdabis, nākotnes particips

a. *future participle*

v. *Particip n des Futurums n*

kr. *причастие будущего времени*

Divdabis, kas izsaka darbību, kura notiks pēc teikuma galvenās darbības, piemēram, darāmās kārtas nākotnes divdabji latviešu valodas vidus dialekta kursiskajās izloksnēs: *Meitas saka, ka viņas braukšuošas* 'brauks' *uz pilsētu. Tā sieva saka, ka viņa rītā atiešus* 'aties, resp., atnāks'. Nākotnes divdabjus veido no darbības vārda nākotnes celma, piemēram, *braukš-u – braukš-oš-s, braukš-us*. Mūsdienu latviešu literārajā valodā nākotnes divdabji netiek lietoti.

Sk. arī *tagadnes divdabis; pagātnes divdabis*.

nāsenis, nazāls līdzskanis

a. *nasal consonant*

v. *Nasal m, Nasenlaut m*

kr. *назальный звук, носовой звук*

Līdzskanis, kuru izrunājot mīkstās aukslējas ir nolaistas, visu skaņas izrunas laiku saglabājas orāls slēgums, gaiss plūst caur deguna dobumu. Latviešu valodā nazāli ir līdzskaņi *n, ņ* [n], *m* un fonēmas /n/ alofons [ŋ].

nautonīms

a. *ship name*

v. *Nautonym n*

kr. *наутоним*

Īpašvārds, kas nosauc kuģi, piemēram, *Virsaitis, Imanta, Gaisma*.

Sk. arī *poreionīms*.

nazāla skaņa

a. *nasal sound*

v. *Nasal[laut] m*

kr. *назальный звук*

Skaņa, kuru izrunājot gaisa plūsma tiek virzīta caur deguna dobumu. Mūsdienu latviešu literārajā valodā nazāli ir līdzskaņi *m, n, ņ* un fonēmas /n/ alofons [ŋ].

Sk. arī *orāla skaņa*.

nazalizēšanās, nazalizācijaa. *nasalization*v. *Nasaliezung* fkr. *назализация*

Fonētisks process, kurā mīkstās aukslējas ir nolaistas un gaiss plūst caur deguna dobumu vai caur deguna un mutes dobumu. Skaņa šajā procesā kļūst nazāla vai nazalizēta, piemēram, latviešu valodā nazāli ir līdzskaņi *m, n, ņ* [ɲ] un fonēmas /n/ alofons [ŋ].

Sk. arī *nazāla skaņa*; *nāsenis*; *nazalizēta skaņa*.

nazalizēta skaņaa. *nasalized sound*v. *nasalierter Laut* mkr. *назализованный звук*

Nazalizācijai pakļauta orāla skaņa. Piemēram, latviešu valodā neliela patskaņu nazalizācija novērojama nazālu līdzskaņu apkaimē. Nazalizēti patskaņi ir, piemēram, franču un poļu valodā.

Sk. arī *nazalizācija*; *nazāla skaņa*.

nazālsa. *nasal*v. *nasal*kr. *назальный*

Fonoloģijā — tāds, kas norāda, ka skaņas izrunā iesaistīts deguna dobums. Viena no fonoloģiskajām šķirējpazīmēm. Piemēram, latviešu valodā līdzskaņi *m, n, ņ* [ɲ] un fonēmas /n/ alofons [ŋ] ir nazāli [+ nazāli].

nazāls līdzskanis sk. *nāsenis***neatkarīga teikuma daļa**a. *independent part of sentence**v. *unabhängiger Satzteil* mkr. *независимая часть сложного предложения*

Salikta teikuma daļa, kam nav pakārtots neviens palīgteikums un kas pati nav pakārtota nevienai teikuma daļai. Neatkarīgas teikuma daļas var būt saliktā sakārtotā un jauktā saliktā teikumā.

Sk. arī *salikts sakārtots teikums*; *jaukts salikts teikums*; *virsteikums*; *palīgteikums*.

neatkarīgais locījumsa. *direct case**

v. casus rectus (m)

kr. *прямой надеж*

Locījums, kas vārdu savienojumā vai teikumā lietojams sintaktiski neatkarīgi no citiem vārdiem. Latviešu valodā neatkarīgais locījums ir nominatīvs.

Sk. arī *atkarīgais locījums*.

neatvasināts celms sk. *pirmatnīgs celms*

neatvasināts vārds sk. *pirmatnīgs vārds*

nebalsīgs līdzskanis

a. *voiceless consonant, unvoiced consonant*

v. *stimmloser Mitlaut m, stimmloser Konsonant m*

kr. *глухой согласный*

Fonētikā — līdzskanis, kuru izrunā bez balss saišu vibrācijas, piemēram, latviešu valodā nebalsīgi ir līdzskaņi *c* [ts], *č* [tʃ], *f*, *h* [x], *k*, *ķ* [c], *p*, *s*, *š* [ʃ], *t*, *v*.

Sk. arī *balsīgs līdzskanis*.

necenzēts vārds

a. *vulgar word, four-letter word, taboo word*

v. *grobes Wort n*

kr. *нецензурованное слово*

Nepieklājīgs, rupjš, publiskai lietošanai (t. i., lietošanai sabiedriskās vietās) nepieņemams vārds, ko neklājas lietot arī privātā sarunā, piemēram, *padauza*, *slampa*, ar kuru, attiecinot to uz kādu cilvēku, šis cilvēks tiek ļauni nozākāts (izsmiets, nievīgi nopelts).

Sk. arī *lamu vārds*; *vulgārisms*.

nedalāmā vārdkopa sk. *stabilā vārdkopa*

nedeklinējamais particips sk. *nelokāmais divdabis*

negācija sk. *noliegums*

neirolingvistika

a. *neurolinguistics*

v. *Neurolinguistik f*

kr. *нейролингвистика*

Starpdisciplināra zinātnes nozare, kurā pēta smadzeņu darbības, valodas un

runas attieksmes, piemēram, cenšas noteikt smadzeņu daļas, kas saistītas ar valodu un runu, pēta smadzeņu pusložu asimetriju, kā arī smadzeņu darbības traucējumu izraisītas valodas lietojuma īpatnības saistībā ar šo īpatnību medicīniskajiem cēloņiem.

neitrālā leksika

a. *neutral vocabulary*

v. *neutrale Lexik* f

kr. *нейтральная лексика*

Vispārlietojamā vārdu krājuma pamats — vārdi, kas nav piesaistīti noteiktam funkcionālajam stilam un kam nozīmes pamatkomponentā atšķirībā no šo vārdu sinonīmiem (sarunvārdiem, poētismiem, žargonismiem) nepiemīt emocionāli ekspresīvā nokrāsa, piemēram, neitrālajā leksikā *liels*, *varavīksne* (sal. ar sinonīmiem, attiecīgi, *dižs*, *dardedze*).

Sk. arī *vispārlietojamā leksika*; *ekspresīvā leksika*.

neitralizēšanās, neitralizācija

a. *neutralization*

v. *Neutralisation* f

kr. *нейтрализация*

Pēc kādas pazīmes vai pazīmēm pretstatītu valodas vienību (piemēram, fonoloģiskas vai gramatiskas opozīcijas locekļu) šķīrējpažīmju zudums noteiktā lietojumā. Piemēram, ja darbības vārda tagadnes formu lieto vispārinātā nozīmē, laika nozīme neitralizējas: *Zeme griežas ap Sauli*; dzimtes nozīme neitralizējas vārdu savienojumā *doktora grāds*.

Sk. arī *šķīrējpažīme*.

neitrāls patskanis

a. *shwa, neutral vowel*

v. *Schwa-Laut* m

kr. *шва*

Patskanis, kura izrunas laikā runas orgāni ir miera stāvoklī, lūpas un žoklis pavērts. Biežāk lietotais patskanis angļu valodā, piemēram, pirmajā zilbē vārdā *about*, otrajā zilbē vārdā *carrot*. Starptautiskajā fonētiskajā transkripcijā to apzīmē ar simbolu [ə].

nekārtns darbības vārds, neregulārs verbs

a. *irregular verb*

v. *unregelmäßiges Verb* n

kr. *неправильный глагол*

Darbības vārds, kas tiek locīts atšķirīgi no valodas konjugāciju sistēmas,

piemēram, latviešu valodā darbības vārdi *iet, dot, būt*.
Sk. arī *kārtins darbības vārds; konjugācija*.

nekatra dzimte

a. *neuter*

v. *Neutrum n, sächliches Geschlecht n*

kr. *средний род*

Lietvārda dzimšu sistēmas sastāvdaļa, kas gramatiski (piemēram, ar galotnēm vai artikuliem) norāda uz piederību dzimtei, kam ir viena vai vairākas īpašas locīšanas paradigmas un kas ir cita, nevis vīriešu vai sieviešu dzimte, piemēram, vācu valodā nekatras dzimtes vārdi ir *Buch* 'grāmata', *Zimmer* 'istaba', *Kind* 'bērns', *Mädchen* 'meitene'. Nekatrā dzimtē parasti ietilpst lietvārdi, kas nosauc nedzīvus priekšmetus. Latviešu valodā nekatra dzimte ir zudusi.

Sk. arī *sieviešu dzimte; vīriešu dzimte*.

nekronīms

a. *name of cemetery*, name of cemetery**

v. *Nekronym n*

kr. *некроним*

Īpašvārds, kas nosauc apbedījumu vietu, piemēram, *Meža kapi, Lielie kapi, Cirgaļu senkapi, Dipilu kapenes* (pie Atēnām).

nelabiāla skaņa

a. *non-labial sound*

v. *nichtlabialer Laut m*

kr. *нелабиаальный звук, негубной звук*

Skaņa, kuru izrunājot lūpas ir pasīvas. Piemēram, latviešu valodā nelabiāli ir patskaņi *a, ā* [a:], *e, ē* [e:], *e* [æ], *ē* [æ:], *i, ī* [i:].

Sk. arī *labiāla skaņa*.

nelineārā fonoloģija

a. *non-linear phonology*

v. *nichtlineare Phonologie f*

kr. *нелинейная фонология*

Fonoloģijas virziens, kurā par nozīmīgām tiek uzskatītas valodā pastāvošās nelineārās sistēmas, piemēram, prosodiskā, metriskā u. c., kas ietekmē vārda vai frāzes fonoloģisko struktūru.

Sk. arī *fonoloģija; lineārā fonoloģija; prosodiskā fonoloģija; metriskā fonoloģija*.

neliterārā sarunvaloda

- a.** *low colloquial language*
v. *unliterarische Umgangssprache* f
kr. *нелитературный разговорный язык; нелитературная разговорная речь*

Sarunvaloda, ko tauta lieto neformālajā mutvārdu saziņā, neievērojot literārās valodas normas nevienā no valodas līmeņiem. Neliterārās sarunvalodas paveidi ir vienkāršruna un žargons.

Sk. arī *vienkāršruna*; *žargons*.

neliterārisms

- a.** *non-literary word*
v. *unliterarisches Wort* n
kr. *нелитературное слово**

Vārds vai izteiciens, ko lieto neliterārajā sarunvalodā un kam raksturīga izrunas normu un gramatikas likumību neievērošana.

Sk. arī *neliterārā sarunvaloda*; *literārā sarunvaloda*.

nelokāmais divdabis, nedeklinējamais participis

- a.** *undeclinable participle, indeclinable participle*
v. *undeklinierbares Partizip* n
kr. *неопределяемое причастие*

Divdabis, kas nosauc darbības vai stāvokļa pazīmi un kam nav gramatisko formu. Nelokāmos divdabjus latviešu valodā veido, darbības vārda tagādes celmam pievienojot formantus *-ot*, *-oties*, *-am/-ām*, *-amies/-āties*, piemēram, *dzied-u* — *dzied-ot*, *dzied-am*; *zvan-os* — *zvan-oties*, *zvan-āties*. Teikumā šos divdabjus lieto apstākļa funkcijā, piemēram, *Es redzēju gulbjus lidojam*. *Zēns, skaļi raudot, skrēja pie mātes*.

Sk. arī *lokāmais divdabis*; *daļēji lokāmais divdabis*.

nenoteiksme, infinitīvs

- a.** *infinitive*
v. *Infinitiv* m
kr. *неопределённая форма глагола, инфинитив*

Darbības vārda pamatforma, kas vispārīgi nosauc darbību, piemēram, latviešu valodā *ie-t*, *smie-ties*. No darbības vārda nenoteiksmes tiek veidotas laika, personas, kārtas un izteiksmes formas.

Sk. arī *darbības vārds*.

nenoteiktā galotne

- a.** *indefinite ending*

v. *unbestimmte Endung* f

kr. *неопределенное окончание*

1. Īpašības vārda galotne, kas norāda, ka priekšmets, kuru apzīmē īpašības vārds, nav pazīstams vai tekstā iepriekš nav minēts, piemēram, *Viņi uzcēla lielu māju. Brālis nopirka jaunu mašīnu.*

2. Terminoloģijā — vārdkopterminos īpašības vārdu (vai lokāmo divdabi) ar nenoteikto galotni parasti izmanto, ja īpašības vārds (vai lokāmais divdabis) tiek lietots savā tiešajā nozīmē un apzīmējamais jēdziens tiek raksturots vispārīgi, nevis kā noteikts tips jēdzienu klasifikācijas sistēmā, piemēram, *garš ceļš, piesārņota upe.*

Sk. arī *noteiktā galotne; vārdkoptermins.*

nenoteiktais artikuls

a. *indefinite article*

v. *unbestimmter Artikel* m

kr. *неопределённый артикль*

Artikuls, kas norāda, ka priekšmets teksta autoram nav pazīstams un nav iepriekš tekstā minēts vai arī ietilpst līdzīgu priekšmetu grupā, piemēram, angļu valodā: *I saw a dog* 'Es redzēju (kādu) suni'.

Sk. arī *noteiktais artikuls.*

nenoteiktais vietniekvārds

a. *indefinite pronoun*

v. *Indefinitpronomen* n, *unbestimmtes Pronomen* n

kr. *неопределённое местоимение*

Vietniekvārds, kas norāda uz nepazīstamām vai nezināmām dzīvām būtnēm, priekšmetiem vai to pazīmēm. Latviešu valodā tie ir *kas, kurš, kāds, dažs, cits, kaut kas, kaut kāds, diezin kurš, diezin kāds, diezin kurš, nezin kas, nezin kāds, jebkas, jebkāds, jebkurš*, piemēram, *Jebkurš var kādreiz kļūdīties. Atnāc ciemos kādu dienu!*

neoloģija*

a. *neology*

v. *Neologie** f

kr. *неология**

Valodniecības virziens, kurā pēta jaunradītos vārdus, resp., jaunvārdus jeb neoloģismus, un citas jaunas leksiskas vai frazeoloģiskas vienības, to veidošanas faktorus, modeļus, paņēmienus, tipus, jaunvārdu attieksmes ar okazionālismiem un potenciālismiem u. tml. Angļu valodā terminu *neology* mēdz attiecināt uz jaunvārdiem un to darināšanu un kā neoloģijas piemēru min teleskopējumus, piemēram, *motor + hotel* → *motel*.

Sk. arī *derivatoloģija*; *jaunvārds*; *okazionālisms*; *potenciālisms*; *vārddarīnāšana*; *teleskopēšana*; *teleskopējums*.

neoloģisms sk. *jaunvārds*

nepabeigts veids, imperfektīvs veids

a. *imperfective aspect*

v. *Imperfektiv n*

kr. *имperfективный вид, несовершенный вид*

Veids, kas izsaka nepabeigtu darbību, piemēram, latviešu valodā nepabeigta veida darbības vārdi ir *lasīt, kāpt, iet*.

Sk. arī *pabeigts veids*.

nepārejošs darbības vārds, intransitīvs verbs

a. *intransitive verb*

v. *intransitives Verb n*

kr. *непереходный глагол, интранзитивный глагол*

Darbības vārds, kurš nosauc darbību, kas saistīta ar subjekta fizisku vai garīgu stāvokli vai atrašanos telpā un nav vērsta uz objektu akuzatīvā, piemēram, *gulēt, salt, skumt, nirt, krist*.

Sk. arī *pārejošs darbības vārds*; *pārejamība*.

nepārtraukts slēdzenis

a. *continuant stop*

v. *kontinuierlicher Verschlusslaut m*

kr. *непрерывный смычный согласный*

Slēdzenis, kura izrunas laikā mīkstās aukslējas ir nolaistas, gaiss izplūst pa degunu un slēgums netiek pārtraukts visu slēdzeņa izrunas laiku. Latviešu valodā nepārtraukta izturējuma slēdzeņi ir slēdzeņi *m, n, ņ* [ŋ] un fonēmas /n/ alofons [ŋ].

Sk. arī *slēdzenis*.

neredzīgo raksts, Braila raksts

a. *Braille*

v. *Brailleschrift f, Blindenschrift f*

kr. *письмо для слепых, письмо Брайла*

Ar tausti uztverama, no caurumotām iespiedzīmēm reljefi veidota starptautiska rakstu sistēma neredzīgajiem. Izgudrojis franču pedagogs L. Brails 1829. gadā. Braila raksta pamatā ir 6 reljefi punkti, kurus kombinējot iegūst 63 rakstzīmes.

neregulārs verbs sk. nekārtns darbības vārds

netiešā runa

a. indirect speech

v. indirekte Rede f, erlebte Rede f

kr. косвенная речь

Personas izteikuma atstāstījums palīgteikuma veidā, piemēram, *Tēvs teica, lai Mārtiņš panākot šurp.*

Sk. arī *tiešā runa*; *noģiedamā runa*.

netiešā vārdu secība, netiešā vārdu kārta

a. inverted word order

v. Inversion f, umgekehrte Wortfolge f

kr. обратный порядок слов, инверсный порядок слов, инверсия

Vārdu secība, kas izpaužas kā vārdkopas komponentu vai teikuma aktuālā dalījuma komponentu apgriezts novietojums un izsaka stilistisku vai emocionālu papildinformāciju, piemēram, apzīmētāja novietojums aiz apzīmējamā vārda sarunvalodā un dzejā: *nelieši gatavie; oga saldā, oga sūrā*, vai rēmas novietojums pirms tēmas publicistikā: *Pārsteidzoša ir mūsu pacietība!* Šādā nozīmē lieto arī terminus *apgrieztā vārdu secība* un *inversija*.

Sk. arī *teikuma aktuālais dalījums*; *tēma*; *rēma*; *vārdkopa*; *sarunvaloda*.

netiešais locījums sk. atkarīgais locījums

netiešais objekts

a. indirect object

v. indirektes Objekt n

kr. косвенный объект

Objekts, ko izsaka ar papildinātāju datīvā (*Brālis stāsta māsaī pasaku*) vai prievārdisku savienojumu (*Viņš stāsta par Pelnrušķīti*). Netiešais objekts visbiežāk ir adresāts, ieguvējs vai saņēmējs.

Sk. arī *objekts*; *papildinātājs*; *adresāts*; *ieguvējs*; *saņēmējs*.

netiešais runas akts

a. indirect speech act

v. indirekter Sprechakt m

kr. непрямой речевой акт

Runas akts, kurā nav atbildes starp teikuma komunikatīvo tipu un tā funkciju runas situācijā, piemēram, jautājuma teikums *Vai tu varētu aizvērt logu?* tiek izmantots kā lūgums, stāstījuma teikums *Es ceru, ka tu neaiz-*

mirsi nopirkt avīzi tiek izmantots kā jautājums.
Sk. arī *teikuma komunikatīvais tips; tiešais runas akts.*

netradicionālā minoritāte sk. *imigrantu minoritāte*

netulkojamība

- a. *untranslatability*
- v. *Unübersetzbarkeit* f
- kr. *непереводимость*

Nespēja izteikt konkrētu nozīmi vai nozīmju kompleksu no vienas valodas otrā valodā, radikāli nemainot šo nozīmi vai nozīmju kompleksu. Piemēram, no krievu valodas vārdu *скромность* latviešu valodā vai no latviešu valodas vārdu *kautrīgs* krievu valodā.

Sk. arī *tulkojamība*.

nezilbiska skaņa

- a. *non-syllabic sound*
- v. *Nicht-Silbenträger* m
- kr. *неслоговой звук, неслогообразующий звук*

Skaņa, kas nespēj veidot zilbes kodolu. Latviešu valodā nezilbiski ir, piemēram, troksneņi *b, c, p, t* u. c.

noģiedamā runa

- a. *inner speech*
- v. *vermutete Rede* f
- kr. *несобственно-прямая речь*

Citas personas runas vai domu attēlojuma veids, kas robežojas ar tiešo un netiešo runu. Piemēram: *Mārtiņš pameta ar galvu: ko tad citu, to jau vien tagad dzirdēja.*

Sk. arī *tiešā runa; netiešā runa.*

noliegtais vietniekvārds

- a. *negative pronoun*
- v. *Negativpronomen* n
- kr. *отрицательное местоимение*

Vietniekvārds, kas norāda uz dzīvas būtnes, priekšmeta vai pazīmes noliegumu. Latviešu valodā tie ir vietniekvārdi *nekas, nekāds, neviens*, piemēram, *Neviens vēl nav atnācis. Tas nav nekāds pārpratums.*

noliegums, negācija

- a. *negation*

v. *Negation* f, *Verneinung* f

kr. *отрицание*

Apgalvojums par predikatīvās pazīmes neesību, piemēram, *Šodien nelīst. Vasara nav silta.*

Sk. arī *polaritāte*.

nolūka apstākļa palīgteikums

a. *subordinate clause of purpose*

v. *Finalsatz* m

kr. *придаточное [предложение] цели*

Palīgteikums, kas izsaka virsteikuma darbības nolūku, mērķi. Šādu palīgteikumu ievada saiklis *lai*, piemēram, *Apstājos, lai ielūkotos pretimnācējam sejā.*

Sk. arī *apstāklis*.

***nomen actionis* sk. darbības lietvārds**

***nomen agentis* sk. darītājlievārds**

nomenklatūra

a. *nomenclature*

v. *Nomenklatur* f

kr. *номенклатура*

Konkrētu kādā zinātnes, ražošanas, mākslas nozarē lietojamu priekšmetu un parasti arī tiem pievienoto saīsināto apzīmējumu (marku, indeksu, tipu un modeļu apzīmējumu u. tml.) kopums vai sistematizēts uzskaitījums. Piemēram, suņu šķirņu nomenklatūrā minēti šādi aļņusuņu nosaukumi: *norvēģu melnais aļņusuns, norvēģu pelēkais aļņusuns, Zviedrijas aļņusuns*. Ne vienmēr ir iespējams novilkt stingru robežu starp terminoloģiju un nomenklatūru. ◊ *botānikas nomenklatūra; zāļu nomenklatūra; nomeklatūras vārds* (sk.); *nomenklatūras nosaukums*

nomenklatūras vārds

a. *nomenclature word*

v. *Nomenklaturwort* n

kr. *номенклатурное слово*

Saliktā vietvārdā vai īpašvārdiskā institūcijas nosaukumā ietilpstošais sugasvārds, kas norāda nosauktā objekta kategoriālo piederību: vietu nosaukumos tie ir vārdi *pilsēta, ciems, kalns, ezers, upe* u. tml.; iestāžu, uzņēmumu, organizāciju nosaukumos tie ir vārdi *aģentūra, institūts, laboratorija, skola, veikals, aptieka* u. tml., piemēram, *Engures ezers*.

Saules aptieka, veikals "Sakta".

Sk. arī *nomenklatūra*.

nomens

a. *nominal*

v. *Nomen* n

kr. *имя*

Kopīgs apzīmējums lietvārdam, īpašības vārdam un skaitļa vārdam, kam ir vienas un tās pašas gramatiskās kategorijas — dzimte, skaitlis, locījums. Nomeni pēc to semantiskajām un gramatiskajām pazīmēm veido pretstatu darbības vārdiem.

nomināla vārdkopa

a. *nominal subordinate word-group**

v. *nominale subordinierende Wortgruppe* f

kr. *номинальное [подчинительное] словосочетание**

Vārdkopa, kuras neatkarīgais komponents ir nomens, piemēram, *gudrs cilvēks*, [oti *gudrs*, *vasaras vidus*].

Sk. arī *vārdkopa*; *verbāla vārdkopa*; *adverbiāla vārdkopa*.

nomināls izteicējs

a. *nominal predicate*

v. *nominales Prädikat* n

kr. *номинальное сказуемое*

Izteicējs, ko veido nomens vai tā aizstājējs (vietniekvārds vai lokāmais divdabis) kopā ar saitiņu, piemēram, *Ābele ir koks*. *Zeme ir apaļa*. *Viņi bija četri*. *Koks ir ziedošs*. *Tas ir viss*. Iespējama arī saitiņas nullforma, piemēram, *Ābele [ir] vienos ziedos*.

Sk. arī *sastata izteicējs*; *nomens*; *verbāls izteicējs*; *adverbiāls izteicējs*; *nullforma*; *nomināls teikums*.

nomināls teikums

a. *nominal sentence*

v. *Nominalsatz* m

kr. *номинальное предложение*

Teikums, kurā ir nomināls izteicējs vai galvenais loceklis, piemēram, *Viņš ir students*. *Bija silts*.

Sk. arī *nomināls izteicējs*; *sastata izteicējs*; *verbāls teikums*; *adverbiāls teikums*.

nominatīvā funkcija sk. nosaucējfunkcija

nominatīvs

- a. *nominative*
- v. *Nominativ m*
- kr. *именительный падеж*

Lietvārda locījumu sistēmas pamatforma, kas nosauc subjektu un teikumā ir sintaktiski neatkarīga, piemēram, latviešu valodā: *tēvs ceļ māju*. Sk. arī *locījuma kategorija; locījums; subjekts*.

nominēšana sk. *nosaukšana*

nominētājs sk. *nosaucējs*

norādāmais vietniekvārds

- a. *demonstrative pronoun*
- v. *Demonstrativpronomen n*
- kr. *указательное местоимение*

Vietniekvārds, kas norāda uz konkrētām, runas situācijā atpazīstamām dzīvām būtnēm, priekšmetiem vai to pazīmēm. Latviešu valodā tie ir *tas, šis, tāds, šāds, viņš*, piemēram, *Tas notika sen. Mums patika šī filma. Viņā upes krastā auga liels mežs*.

noraidītais termins

- a. *depreciated term*
- v. *abgelehnter Terminus m*
- kr. *отклоненный термин*

Termins, kas noteikta jēdziena izteikšanai piedāvāts vai jau lietots, bet pēc tam atzīts par nevēlamu.

Sk. arī *ieteicamais termins; pieļaujамais termins*.

norises lietvārds sk. *darbības lietvārds*

normālā pakāpe sk. *pilnā pakāpe*

normas dinamiskums

- a. *dynamism of norm*
- v. *Dynamismus m der Norm f*
- kr. *динамичность нормы*

Valodas normas pazīme, ko nosaka tās ciešā saistība ar runas darbību un lietojuma paradumu. Norma lietojuma iespaidā var mainīties. Piemēram, burta *ŗ* zudums latviešu valodā.

Sk. arī *dinamiskās normas teorija; valodas norma*.

normatīva vārdnīca

- a.** *norming dictionary*
v. *normierendes Wörterbuch* n
kr. *нормативный словарь*

Vārdnīca, kurā norādītas vārda lietojuma normas, atbilstība literārajai valodai, saziņas situācijai, funkcionālajam stilam u. tml. Normatīvas ir, piemēram, pareizrakstības un pareizrunas vārdnīcas, terminu vārdnīcas, arī literārās valodas vārdnīcas. Šo vārdnīcu mērķis ir sekmēt koptas literārās valodas attīstību un palīdzēt lietotājam izvēlēties saziņas situācijai atbilstošus vārdu un formu variantus.

Sk. arī *pareizrakstības vārdnīca*; *pareizrunas vārdnīca*.

normatīvs īp. v.

- a.** *normative*
v. *normativ*
kr. *нормативный*

Tāds, kas nosaka normu, piemēram, *normatīva vārdnīca*; tāds, ko nosaka norma, piemēram, *normatīvas prasības*.

Sk. arī *normatīva vārdnīca*.

normēšana sk. valodas normēšana**normētā valoda**

- a.** *standard, standardized language*
v. *Standardsprache* f
kr. *стандартный язык*

Uz literārās valodas normām balstīts kodificētais valodas variants.

Sk. arī *literārā valoda*; *literārā norma*; *kodificētā norma*; *valodas normēšana*.

norobežotājpazīme

- a.** *delimiting characteristic; distinctive feature*
v. *Scheidemerkmal* n
kr. *отличительный признак*

Būtiskā pazīme, ko cenšas ietvert terminā, lai nošķirtu (norobežotu) blakusjēdzienus, piemēram, pēc pazīmes 'zīlbu skaits' izšķir *vienzilbes vārdus*, *divzīlbu vārdus*, *vairākzīlbu vārdus*.

Sk. arī *šķīrējipazīme*.

nosacījuma palīgteikums

- a.** *conditional clause*

v. *Konditionalsatz* m

kr. *условное придаточное [предложение]*

Palīgteikums, kas izsaka nosacījumu, kāds nepieciešams, lai īstenotos virsteikumā izteiktais saturs. Šādu palīgteikumu ievada saiklis *ja*, piemēram, *Ja tu esi cilvēks, tad dzīvo kā cilvēks*.

nosaucējs, nominētājs

a. *nominator*

v. *Namen[s]geber* m

kr. *номинатор*

Onomastikā — persona vai institūcija, kas piešķir nosaukumu (parasti — organizācijai vai materiālam objektam, arī — personai).

Sk. arī *vārda devējs; nosaukšana*.

nosaucējfunkcija, nominatīvā funkcija

a. *nominative function*

v. *nominative Funktion* f

kr. *номинативная функция*

Lietvārda pamatfunkcija, kas izpaužas kā priekšmeta vai parādības nosaukšana. Terminoloģijā tā (līdztekus apzīmētājfunkcijai) ir viena no divām termina pamatfunkcijām — izsakāmā jēdziena nosaukšana.

Sk. arī *apzīmētājfunkcija*.

nosaucējvienība

a. *nominative utterance**

v. *nominative Einheit* f

kr. *номинативное высказывание**

Izteikums, kas tikai nosauc runas priekšmetu jeb tēmu, bet atšķirībā no teikuma neko par to nepaziņo. Par nosaucējvienībām visbiežāk lieto lietvārda nominatīva un darbības vārda nenoteiksmes formu, piemēram, *Mājas. Es vienmēr esmu sarņojusi par mājām, man to nav. Dejoj? Tā bija lieta, ko viņš domājās protam*. Nosaucējvienība ir viens no konsituatīvi saistītu izteikumu veidiem.

Sk. arī *konsituatīvi saistīts izteikums; tēma; tēmas nominatīvs; tēmas infinitīvs*.

nosaukšana, nominēšana

a. *nomination*

v. *Benennung* f, *Namensgebung* f

kr. *номинация*

Īstenības objekta, procesa vai parādības apzīmēšana ar vārdu. Onomasti-

kā — nosaukšana kādā vārdā vai nosaukuma piešķiršana (parasti iestādei, materiālam objektam).

Sk. arī *nosaucejs*; *vārda devējs*.

nosaukums

a. *name; title*

v. *Name m; Titel m*

kr. *название*

1. Vārds, vārdkopa, garāks vārdu savienojums, kādā priekšmets, parādība vai cits objekts ir nosaukts, lai to atšķirtu no līdzīgiem (priekšmetiem, parādībām vai citiem objektiem). ◇ *grāmatas nosaukums*; *referāta nosaukums*; *gleznas nosaukums*

2. Onomastikā — īpašvārdisks apzīmējums (piemēram, organizācijai, materiālam objektam). ◇ *ģeogrāfiskais nosaukums*; *iestādes nosaukums*

Sk. arī *nosaušana*.

nostrātiskā valodu saime

a. *Nostratic family of languages*

v. *nostratischer Sprachbund m*

kr. *ностратическая семья языков*

Vēsturiskajā valodniecībā — hipotētiska pirmvalodu saime, kas, iespējams, apvienojusi indoeiropiešu, altajiešu, urāliešu, afroaziātu, dravīdu, kartveļu pirmvalodas.

noteiktā galotne

a. *definite ending*

v. *bestimmte Endung f*

kr. *определенное окончание*

1. Īpašības vārda galotne, kas norāda, ka priekšmets, uz kuru attiecas īpašības vārds, ir zināms, pazīstams vai tekstā ir jau iepriekš minēts, piemēram, *Viņi uzcēla lielu māju. Lielajā mājā ērti varēja dzīvot visa kuplā ģimene.*

2. Terminoloģijā — vārdkopterminos īpašības vārdu (vai lokāmo divdabi) ar noteikto galotni parasti izmanto, ja apzīmējamais jēdziens tiek raksturots kā noteikts tips jēdzienu klasifikācijas sistēmā. Noteikto galotni izvēlas arī, ja īpašības vārdu (vai lokāmo divdabi) lieto pārnestā vai specializētā nozīmē, piemēram, *absolūtais datīvs, zaļā varde, pievienotā vērtība.*

Sk. arī *nenoteiktā galotne*; *vārdkoptermins*.

noteiktais artikuls

a. *definite article*

v. *bestimmter Artikel* m

kr. *определённый артикль*

Artikuls, kas norāda, ka priekšmets teksta autoram ir pazīstams vai iepriekš tekstā minēts, piemēram, angļu valodā: *the book I read yesterday* 'grāmata, kuru es lasīju vakar'.

Sk. arī *nenoteiktais artikuls*.

noteiktais vietniekvārds

a. *definite pronoun*

v. *Definitpronomen n, bestimmte Pronomen n*

kr. *определятельное местоимение*

Vietniekvārds, kas norāda uz zināmām dzīvām būtnēm, priekšmetiem vai vispārinātām to pazīmēm. Latviešu valodā šādi vietniekvārdi ir *abi, pats, katrs, ikkatrs, ikkurš, ikviens, viss*, piemēram, *Katra diena ir pārsteigums. Ikvienam gribas dzīvot ērti. Abās takas pusēs auga rozes*.

novcojis termins

a. *obsolete term*

v. *veralteter Terminus* m

kr. *устаревший термин*

Termins, kas lietots agrākā valodas attīstības posmā, bet vēlāk aizstāts ar citu terminu, piemēram, *novcojis* ir termins *elpojāmie orgāni*, kā vietā tagad lieto terminu *elpošanas orgāni*.

Sk. arī *jauntermins*.

novcojis vārds sk. vecvārds

nozare

a. *subject field, branch*

v. *Zweig* m, *Branche* f

kr. *отрасль*

Speciālo zināšanu un praktiskās darbības lauks, no kura specifiskas atkarīga termina funkcijā lietoto vārdu jēdzieniskā nozīme un kura aptvertā jēdzienu sistēma ir pamats attiecīgās nozares terminu sistēmai. Nozares sīkāk iedala apakšnozarēs. Stingru robežu starp nozarēm un apakšnozarēm nav, tāpēc arī terminu piesaistē nozarēm nav stingru robežu. Plašākā nozīmē terminu *nozare* mēdz attiecināt arī uz apakšnozarēm un apakšnozaru apakšnozarēm. ◊ *zinātnes nozare; valodniecības nozare; nozares terminu sistēma*

Sk. arī *apakšnozare*.

nozīme

- a. *meaning*
- v. *Bedeutung* f
- kr. *значение*

Jēdzieniskais saturs, kas piemīt noteiktam skaņu kompleksam kā valodas vienībai (piemēram, morfēmai, vārdam, teikumam). ◇ *nozīmes nianse* (sk.); *nozīmes nobīde* (sk.); *nozīmes pārnesums* (sk.)

Sk. arī *leksiski semantiskais variants*.

nozīmes maiņa

- a. *change of meaning*
- v. *Bedeutungsveränderung* f
- kr. *изменение значения*

Valodas vienības (parasti — vārda) attiecināšana uz citu konkrēto reāliju konkrētā valodas lietojumā, kas saistīts ar pārmaiņām attiecīgās valodas vienības jēdzieniskajā saturā.

Sk. arī *vārda nozīmes maiņa*; *nozīmes pārnesums*; *nozīmes nobīde*.

nozīmes nianse

- a. *shade of meaning*
- v. *Bedeutungsnuance* f
- kr. *нюанс значения*

No vārda pamatnozīmes vai sekundārās nozīmes nedaudz atšķirīgs jēdzieniskais saturs, kas neveido patstāvīgu leksiski semantisko variantu, piemēram, vārda *ceļš* pamatnozīmes ‘speciāli izveidota zemes strēle sauszemes transportlīdzekļu, arī gājēju kustībai’ nianse ‘vieta (upē, ezerā, jūrā) ūdens transportlīdzekļu kustībai’.

Sk. arī *nozīme*; *leksiski semantiskais variants*.

nozīmes nobīde

- a. *meaning shift*
- v. *Bedeutungsverschiebung* f
- kr. *сдвиг значения*

Ar nozīmes pārnesumu nesaistītas pārmaiņas valodas vienības jēdzieniskajā saturā, piemēram, pašreizējās nozīmes izveidošanās no igauņu valodas aizgūtajam latviešu valodas vārdam *laulāt*, kam pamatā igauņu *laulama* ‘dziedāt’.

nozīmes pamatkomponents, denotatīvais komponents

- a. *denotation, denotational meaning*
- v. *denotative Bedeutungskomponente* f; *Hauptkomponente* f

kr. денотативное значение

Vārda leksiskās nozīmes daļa — jēdzieniskais saturs bez stilistiskiem, emocionāliem u. c. nozīmes uzslāņojumiem. Nozīmes pamatkomponents piemīt visiem patstāvīgiem vārdiem. Daļai sinonīmisku vārdu nozīmes pamatkomponents ir vienāds, piemēram, *gulēt, dusēt* un *čučēt* — ‘būt aizmigušam’.

Sk. arī *denotāts*; *nozīmes papildkomponents*.

nozīmes papildkomponents, konotatīvais komponents

a. *connotation, connotational meaning*

v. *konnotative Bedeutungskomponente f; Konnotation f*

kr. коннотация

Vārda leksiskās nozīmes daļa — nozīmes pamatkomponenta uzslāņojums, kas izsaka runātāja emocionālo attieksmi vai norāda vārda lietojuma sfēru, piemēram, vārds *čučēt* izsaka pozitīvu attieksmi un lietojams sarunvalodā, vārds *dusēt* izsaka pozitīvu attieksmi un lietojams poētiskajā valodā.

Sk. arī *nozīmes pamatkomponents*.

nozīmes pārnese

a. *transfer of meaning*

v. *Bedeutungsübertragung f*

kr. перенос значения

1. Vārda vai izteiciena jēdzieniskā satura maiņa (valodas attīstības procesā vai atsevišķā lietojumā), kam pamatā ir loģiski vai tēlaini asociatīva saikne starp īstenības objektiem; galvenie tēlainā nozīmes pārnese paveidi ir metafora un metonīmija.

Sk. arī *nozīme*; *metafora*; *metonīmija*; *sinekdoha*; *trops*.

2. Terminu darināšanā — vārda nozīmes maiņas paveids, kurā mainās vārda vai citā nozarē lietota termina jēdzieniskais saturs, pamatojoties uz loģiski (arī tehniski) asociatīvām saitēm starp reālijām, resp., notiek vārda vai citā nozarē lietota termina nozīmes pārnese pēc jēdzienu pakļautības klasifikācijas sistēmā (*nokrišņi* — ne tikai lietus un sniegs, bet arī putekļi), pēc tehniskās vai ārējās analogijas (*sakne, celms, galotne* valodniecībā), pēc jēdzienu robežošanās (*metrs, litrs* — priekšmets un mērvienība, *ātrums* — īpašība, *pazīme* un tās kvantitatīvais rādītājs) u. c.

Sk. arī *nozīmes maiņa*; *vārda nozīmes maiņa*; *nozīmes precizējums*.

nozīmes precizējums

a. *meaning precision*

v. *Bedeutungspräzisierung f*

kr. уточнение значения

Terminu darināšanā — vārda nozīmes maiņas paveids, kad vispārlietojams vārds, kļūstot par terminu, pamatos saglabā savu pamatnozīmi, tomēr tā iegūst zinātnisku un tehnisku noteiktību, ko izsaka definīcijā, piemēram, vispārlietojamā valodā *trauslums* — īpašība, kas ietverta īpašības vārdā *trausls*: ‘tāds, kas viegli drūp, lūst, plaisā’; termina funkcijā *trauslums* — ‘materiāla spēja sabrukt bez īpašas mehāniskas iedarbības uz to’.

Sk. arī vārda nozīmes maiņa; nozīmes pārnesums.

nozīmes pretstatība, enantiosēmija

a. *enantiosemy*

v. *Enantiosemie* f

kr. *энантиосемия*

Pēc kādas pazīmes pretstatītu (antonīmisku) nozīmju piemītība vienam vārdam. Piemēram, vārdam *rente* ir divas nozīmes: ‘ienākums, ko regulāri saņem no kapitāla, īpašuma vai zemes’ un ‘maksa par kapitāla, zemes vai cita īpašuma lietošanu’. Stilistikā par enantiosēmiju uzskata arī vārda ironisku lietojumu ar pretēju nozīmi, piemēram, *Tu nu gan esi varonis* (‘esi glēvulis’).

Sk. arī antonīmija; ironija.

nulles morfēma

a. *zero morpheme*

v. *Nullmorphem* n

kr. *нулевая морфема*

Paradigmas elements, kam nav formālas izpausmes un kas funkcionē kā gramatiskas formas pazīme, piemēram, latviešu valodā nulles morfēma darbības vārdu *dziedāt*, *redzēt*, *mīlēt* vienkāršās tagadnes 3. personas formā *dzied-ø*, *redz-ø*, *mīl-ø* vai arī lietvārdu *māte*, *tēvs*, *māsa* vokatīvā *māt-ø!*, *tēv-ø!*, *mās-ø!*

nullforma

a. *zero form*

v. *Nullform* f

kr. *нулевая форма*

Formālas izpausmes trūkums kādai vārdformai, kas veic noteiktu sintaktisku funkciju un konstatējama pretstatā formāli izteiktiem tās pašas paradigmas elementiem. Latviešu valodā iespējama saitiņas nullforma, piemēram, *Tagad viss [ir] citādi*, palīgdarbības vārda nullforma, piemēram, *Viņš jau [ir] ieradies*, un patstāvīga darbības vārda *būt* nullforma, piemēram, *Ietves malā [ir] papīri un cigarešu gali*.

Sk. arī saitiņa; potenciāli verbāls teikums; sintaktiskā paradigma.

numerālis sk. skaitļa vārds

numeralizēšanās, numeralizācija

- a. *numeralization*
- v. *Numeralienbildung* f
- kr. нумерализация

Konversijas paveids, kurā notiek dažādu vārdšķiru vārdu pāreja skaitļa vārdos, piemēram, latviešu valodā numeralizējušies sākotnējie lietvārdi *desmits, simts, tūkstotis*.

Sk. arī *konversija*.

objekta nenoteiksme, objekta infinitīvs

- a. *infinitive of object**
- v. *Objektsinfinitiv* m
- kr. инфинитив объекта

Darbības vārda nenoteiksmes forma, kas teikumā nosauc darbību, kuru veic ar papildinātāju izteikts darītājs, piemēram, *Tēvs lika viņam atnākt. Es lūdzu jūs atbraukt*.

Sk. arī *objekts; nenoteiksme; subjekta nenoteiksme*.

objekts

- a. *object*
- v. *Objekt* n
- kr. объект

1. Terminoloģijā — tas, ko uztver, izzina, uz ko vērsta cilvēka profesionālā (inetelektuālā un praktiskā) darbība un/vai psihiskā aktivitāte, lai, iedziļinoties attiecīgās reālijas būtībā un fiksējot būtiskās pazīmes, izteiktu to ar terminu.

Sk. arī *terminoloģiskais trīsstūris*.

2. Sintaktiskajā semantikā — vispārināta semantiskā loma, situācijas dalībnieks, uz ko darbība kādā veidā ir vērsta. Objekts ietver cietēju, ieguvēju, saņēmēju, adresātu u. c. semantiskās lomas. Latviešu valodā objektu parasti izsaka ar papildinātāju (*Mēs pasniedzām ziedus karalienei*), retāk — ar teikuma priekšmetu (*Grāmata ir izlasīta*). ◇ *semantiskais objekts*

Sk. arī *semantiskā loma; papildinātājs; teikuma priekšmets; cietējs; ieguvējs; saņēmējs; adresāts*.

oficiālā valoda

- a. *official language*
- v. *offizielle Sprache* f
- kr. официальный язык

Valoda, kam valstī piešķirts oficiālo dokumentu valodas statuss. Valstīs ar vairākām vietējām valodām var būt vairākas oficiālās valodas. Piemēram, Eiropas Savienībā katrai dalībvalsts valsts valodai piešķirts Eiropas Savienības oficiālās valodas statuss, kas nosaka to lietojumu tiesību aktos. Dažās valstīs šo terminu lieto kā sinonīmu valsts valodai.

Sk. arī *valsts valoda*.

oficiālais stils

a. *formal style*

v. *offizieller Stil* m

kr. *официальный стиль*

Emocionāli neitrāls stils, kas izsaka lietišķu attieksmi un ko izmanto lietišķos un zinātniskos rakstos, oficiālās runās un sarunās, publicistikas oficiālajos žanros. Tam raksturīga stilistiski un emocionāli neitrāla leksika, daudz svešvārdu, terminu, dominē pilnas struktūras stāstījuma teikumi. Oficiālajā stilā nav jūtams teksta autora subjektīvais vērtējums.

Sk. arī *stils; emocionāli ekspresīvais stils*.

oikodomonīms

a. *house name*

v. *Oikodomonym* n

kr. *ойкодомоним*

Vietvārda paveids, kas nosauc atsevišķu ēku (parasti pilsētā vai ciematā), piemēram, *Benjamiņa nams, Tiesu nams, Stūra māja*.

Sk. arī *mājvārds; oikonīms*.

oikonīms

a. *oikonym*

v. *Oikonym* n

kr. *ойконим*

Vietvārda paveids, kas nosauc apdzīvotu vietu, piemēram, *Rīga, Bēne, Ragaciems, Ņujorka*. Latviešu onomastikā par oikonīmiem pieņemts uzskatīt arī mājvārdus.

Sk. arī *mājvārds*.

okazionālisms

a. *occasional word, nonce word*

v. *Okkasionalismus* m

kr. *окказионализм*

Jauns vārds, kas darināts galvenokārt stilistisku funkciju īstenošanai konkrētā literārā tekstā vai konkrētā runas situācijā, nereti pārkāpjot spēkā

esošās vārddarināšanas normas. Okazionālisms parasti ir tikai viena autora lietots un nekļūst par valodas leksiskās sistēmas sastāvdaļu, piemēram, *krānkafija, rudeņot, izkrekloties, lēkainīgs*.

Sk. arī *jaunvārds; potenciālisms*.

okeanonīms

a. *name of ocean, ocean name*

v. *Ozeanonym n*

kr. *океано́ним*

Īpašvārds, hidronīmu paveids, kas nosauc okeānu vai tā daļu, piemēram, *Indijas okeāns, Biskajas līcis, Golfa straume*. Par okeanonīmu paveidu mēdz uzskatīt arī jūru nosaukumus.

Sk. arī *hidronīms; pelagonīms*.

oksimorons

a. *oxymoron*

v. *Oxymoron n*

kr. *оксюморон*

Tropu veids, loģiski pretrunīgas pazīmes piedēvēšana kādai reālijai, piemēram, *skumjais optimisms, patiesi meli, saldās sāpes, daiļrunīga klusēšana*.

Sk. arī *trops*.

oksitons

a. *oxytone, oxitonon*

v. *Oxytonon n*

kr. *окситон*

Vārds, kam ir uzsvērta gala zilbe (pretstatā vārdiem, kam gala zilbe nav uzsvērta), piemēram, lietuviešu valodā *galvā* 'galva'. Sengrieķu valodā oksitoniem ir akūts (kāpjoša intonācija), piemēram, *θεά* 'dieve'.

Sk. arī *baritons; paroksitons; perispomens; proparoksitons; properispomens*.

onīmija

a. *onymy*

v. *Onymie f; Namenschatz m*

kr. *онимия*

Īpašvārdu kopums. ◇ *latviešu onīmija; Āfrikas onīmija; viduslaiku onīmija*

onimizēšanās, onimizācija

a. *onymization*

v. *Onymisierung* f

kr. *онимизация*

Sugasvārda vai vārdkopas pārtapšana par īpašvārdu, piemēram, *bērs* > uzvārds *Bērs*, *vizbuļi* > mājvārds *Vizbuļi*.

onīms sk. īpašvārds

onomasioloģija

a. *onomasiology*

v. *Onomasiologie* f

kr. *ономасиология*

Semantikas apakšnozare, kurā pēta valodas vienību leksisko nozīmi virzienā no reālijas uz tās nosaukumu; nosaukšanas jeb nominācijas teorija. Onomasioloģija pēta, piemēram, leksisko sinonīmiju, leksiski semantiskās grupas.

Sk. arī *semantika*; *semasioloģija*; *onomastika*; *reālija*; *leksiski semantiskā grupa*.

onomastika

a. *onomastics, name study*

v. *Namenkunde* f; *Onomastik* f

kr. *ономастика*

Valodniecības nozare, kurā pēta īpašvārdus.

onomatopoētisms*

a. *onomatopoetic word*

v. *Onomatopoeikon* n, *Schallwort* n

kr. *звукоподражательное слово, ономатопоеизм**

Izsaukmes vārds, kas attēlo dabas skaņas, piemēram, *Pīles sakliedzās*: “*Un pēk, pēk, pēk! Un pēk, pēk, pēk!*”; “*Khe-khe!*” *nokāsējās vecais vīrs*.

Sk. arī *izsaukmes vārds*; *onomatopoēze*.

onomatopoēze

a. *onomatopoeia*

v. *Schallnachahmung* f, *Lautmalerei* f

kr. *звукоподражание, ономатопея, ономатопоетика*

Dabas skaņu atveidošana ar izsaukmes vārdiem, piemēram, *plunkš! ņau! vau!*

Sk. arī *izsaukmes vārds*; *onomatopoētisms*.

optatīvs lietv.

a. *optative*

v. *Optativ m, Wunschform f*

kr. *onmamuš*

Vēsturiskajā valodniecībā — darbības vārda izteiksme, kas izsaka gribu, vēlēšanos vai iespējamību. Piemēram, latīņu valodā *velimus* ‘mēs varētu vēlēt’. Viena no indoeiropiešu pirmvalodas rekonstruētajām izteiksmēm, kas baltu valodās, iespējams, daļēji iekļāvusies pavēles izteiksmē, daļēji — vēlējuma izteiksmē.

Sk. arī *injunktīvs; subjunktīvs; pavēles izteiksme; vēlējuma izteiksme*.

optimalitātes teorija, OT

a. *optimality theory, OT*

v. *Optimalitätstheorie f, OT*

kr. *теория оптимальности*

Sistēma, kurā tiek izvērtēta iespējamo lingvistisko vienību atbilstība valodā pastāvošajiem ierobežojumiem un iegūts optimāls iznākums.

orāla skaņa

a. *oral sound*

v. *Oral m*

kr. *оральный звук*

Valodas skaņa, kuru izrunājot mīkstās aukslējas ir paceltas un gaisa plūsma tiek virzīta caur mutes dobumu, piemēram, mūsdienu latviešu valodā orāli ir visi patskaņi un divskaņi, kā arī līdzskaņi *b, c* [t̪s], *č* [t̪ʃ], *d, dz* [d̪z], *dž* [d̪ʒ], *f, g, ģ* [j], *h* [x], *j, k, ķ* [c], *l, l* [ʎ], *p, r, s, š* [ʃ], *v, z, ž* [ʒ].

Sk. arī *nazāla skaņa*.

oriģinālvaloda

a. *language of original*

v. *Originalsprache f*

kr. *язык-оригинал*

Valoda, kurā tapis tulkojamais teksts. ◊ *tulkojuma oriģinālvaloda; teksta oriģinālvaloda*

ortoepija sk. pareizrūna

ortogrāfija sk. pareizrakstība

ortogramma

a. *orthogram*

v. *Orthogramm n*

kr. *орфограмма*

Fonētiskas vai morfoloģiskas valodas vienības (skaņas, morfēmas u. tml.) atspoguļojums kāda vārda rakstībā atbilstoši noteiktam pareizrakstības likumam. Piemēram, latviešu valodā vienīgi pareizais rakstījums ir *lauzt* neatkarīgi no šī vārda konkrētas izrunas.

Sk. arī *pareizrakstība*.

ortoloģija

a. *orthology*

v. *Orthologie* f

kr. *ортология*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta literārās valodas (vādu izrunas un rakstības, vārdlietojumu, sintaktisko konstrukciju) pareizumu un izstrādā literārās valodas normas.

Sk. arī *pareizrakstība*; *pareizrūna*.

oscilogramma

a. *oscillogram*

v. *Oszillogramm* n

kr. *осциллограмма*

Grafisks svārstību attēls, ko iegūst pēc mehānisko svārstību pārveidošanas elektriskajās svārstībās. Runas skaņu oscilogramma ir gaisa spiediena svārstību attēls laikā, to raksturo svārstību biežums (frekvence), amplitūda un ilgums.

oscilogrammu metode

a. *oscillographic method*

v. *Oszillogramm-Methode* f

kr. *осциллографический метод*

Akustiskā valodas pētīšanas metode, kuras pamatā ir runas skaņu mehānisko svārstību pārveidošana elektriskajās svārstībās.

Sk. arī *akustiskā analīze*; *oscilogramma*.

otrā valoda

a. *second language*

v. *zweite Sprache* f

kr. *второй язык*

Kādas valsts sabiedrības vairākuma (majoritātes) vai ar likumu oficiālas (valsts) valodas statusā pasludinātā valoda, kuru lieto kā sazināšanās līdzekli (valsts valodu) attiecīgajā valstī un kuru mācās, apgūst un lieto minoritātes pārstāvis, kuram tā nav dzimtā valoda.

Sk. arī *pirmā valoda*.

paaugstināts sk. *diezēts*

pabeigts veids, perfektīvs veids

a. *perfective aspect*

v. *Perfektiv n*

kr. *перфективный вид, совершенный вид*

Veids, kas izsaka pabeigtu darbību. Latviešu valodā pabeigta veida darbības vārdi ir priedēkļverbi, piemēram, *izlasīt, uzkāpt, ieiet*.

Sk. arī *nepabeigts veids*.

pacienss sk. *cietējs*

pagarinātā pakāpe sk. *stiepuma pakāpe*

pagātnes divdabis, pagātnes particips

a. *past participle*

v. *Partizip n des Präteritums n*

kr. *причастие прошедшего времени*

Divdabis, kas izsaka darbību, kura ir notikusi pirms teikuma galvenās darbības, piemēram, *Atdzisušas pusdienas nevienam negaršo. Mēģināsim salīmēt saplēsto vāzi*. Latviešu valodā pagātnes divdabjus veido, darbības vārda pagātnes celmam pievienojot galotni *-is*, piedēkli *-us-* (darāmās kārtas divdabim) vai nenoteiksmes celmam pievienojot piedēkli *-t-* (ciešamās kārtas divdabim), piemēram, *cēl-u — cēl-is, cēl-us-i; sauk-t — sauk-t-s*.

Sk. arī *tagadnes divdabis; nākotnes divdabis*.

pakaļējais mēlenis

a. *back lingual consonant*

v. *Postlingual m, Hinterzungenlaut m*

kr. *задний язычный согласный*

Fonētikā — līdzskanis, kura izrunā aktīvi tiek izmantota mēles pakaļējā daļa. Latviešu valodā pakaļējie mēleņi ir līdzskaņi *g, h [x], k* un fonēmas */n/* alofons [ŋ].

Sk. arī *mēlenis; priekšējais mēlenis; vidējais mēlenis*.

pakaļējās rindas patskanis

a. *back vowel*

v. *Vokal m der hinteren Reihe f*

kr. *гласный заднего ряда*

Tradicionālajā latviešu valodas fonētikā — patskanis, kura izrunas laikā

mēles izliekuma augstākais punkts ir zem mīkstajām aukslējām. Latviešu valodā pakaļējās rindas patskaņi ir *o, o* [o:], *u, ū* [u:].

pakaļējs

- a.** *back*
v. *hinterer* (Vokal)
kr. *задний*

Fonoloģijā — tāds, kas norāda, ka šādas skaņas izrunā izmantota mēles pakaļējā daļa. Viena no fonoloģiskajām šķirēj pazīmēm. Piemēram, latviešu valodā patskaņi *o, o* [o:], *u, ū* [u:] ir pakaļēji [+ pakaļēji]. Biežāk lietotajā bināro šķirēj pazīmju sistēmā arī patskaņus *a* [a], *ā* [a:] uzskata par pakaļējiem, t. i., tie ir [+ pakaļēji].

Sk. arī *priekšējs*.

pakārtojuma saiklis, pakārtojuma konjunkcija

- a.** *subordinating conjunction*
v. *subordinierende Konjunktion* f
kr. *подчинительный союз*

Saiklis, kas saista palīgteikumu ar virsteikumu vai divus savstarpēji pakārtotus palīgteikumus, piemēram, *Drīz būs rudens, jo kokiem sāk dzeltēt lapas. Mēs uzrakām dārzā zemi, lai stādītu zemenes, kaut gan stādi vēl nav sagādāti.* Pakārtojuma saikliem var būt nolūka, nosacījuma, cēloņa, seku, pamatojuma, pieļāvuma un salīdzinājuma nozīme.

Sk. arī *sakārtojuma saiklis*.

pakārtojuma saikļavārds, pakārtojuma vārds

- a.** *subordinator*
v. *subordinierendes Wort* n
kr. *подчинительное слово*

Saikļavārds pakārtojumā. Daļa pakārtojuma saikļavārdu vienlaikus izsaka arī jēdzieniskās attiecības starp virsteikumu un palīgteikumu, piemēram, *Kad lietus mitējās, devāmies ceļā.*

Sk. arī *pakārtojums; pakārtojuma saiklis; saikļavārds; sakārtojuma saikļavārds*.

pakārtojums

- a.** *subordination, hypotaxis*
v. *Subordination* f, *Hypotaxe* f
kr. *подчинение, гипотаксис*

Sakars starp sintaktiski nelīdztiesīgām vienībām — neatkarīgu komponentu (vārdu vai teikuma daļu) un atkarīgu komponentu (vārdu vai

palatāla skaņa

teikuma daļu), piemēram, *lasīt zemenes; Šķiet, ka rīt līs*. Salikta teikuma daļu saistījuma apzīmēšanai šajā nozīmē retumis lieto arī terminu *hipotakse*.

Sk. arī *sakārtojums*.

palatāla skaņa

a. *palatal sound*

v. *palataler Laut* m

kr. *палатальный звук*

Skaņa, kuru izrunājot mēles izliekuma augstākais punkts ir pie cietajām aukslējām. Piemēram, latviešu valodā tradicionāli par palatāliem uzskata mīkstos līdzskaņus *ģ* [j], *j*, *ķ* [c], *ļ* [ʎ], *ņ* [ɲ] un patskaņus *e*, *ē* [e:], *e* [æ], *ē* [æ:], *i*, *ī* [i:].

Sk. arī *mīksts līdzskanis*.

palatalizēts līdzskanis sk. mīkstināts līdzskanis

palatāls sk. priekšējs

palatāls līdzskanis sk. mīksts līdzskanis

palīgdarbības vārds, palīgverbs

a. *auxiliary verb*

v. *Hilfsverb* n

kr. *вспомогательный глагол*

Darbības vārds, kuru kopā ar patstāvīga darbības vārda divdabja formu izmanto analītiskas darbības vārda laika, veida, izteiksmes vai kārtas formas veidošanai, piemēram, latviešu valodā salikto laiku darāmās kārtas formas veido ar palīgdarbības vārdu *būt* un lokāmo darāmās kārtas pagātnes divdabi: *esmu lasījis, biju lasījis, būšu lasījis*, ciešamās kārtas formas veido ar palīgdarbības vārdu *tikt* un lokāmo ciešamās kārtas pagātnes divdabi: *tiek lasīts, tika lasīts, tiks lasīts*.

Sk. arī *analītiska forma*.

palīgloceklis

a. *subordinated part of sentence**

v. *untergeordnetes Satzglied* n

kr. *второстепенный член предложения*

Teikuma loceklis, kas neietilpst gramatiskajā centrā. Palīglocekļi var būt vai nu pakārtoti vienam teikuma loceklim, vai arī piesaistīti vairākiem teikuma locekļiem (vai pat visam teikumam kopumā).

Sk. arī *papildinātājs; apzīmētājs; apstāklis; pielikums; dubultloceklis; sekundāri predikatīvs komponents; situants; determinants*.

palīgteikums

a. *subordinate clause*

v. *Gliedsatz m; Nebensatz m*

kr. *придаточное предложение, придаточная часть предложения*

Salikta pakārtota vai jaukta salikta teikuma atkarīgā daļa. Palīgteikums var būt pakārtots virsteikumam vai citam palīgteikumam, piemēram, *Ceru, ka mani bijušie klausītāji prātīs izšķirt, kas ir iemācāms un ko pietiek reizi izlasīt, lai zinātu vajadzības gadījumā to uzšķirt*.

Sk. arī *virsteikums*.

palīguzsvars

a. *secondary stress*

v. *Nebenakzent m*

kr. *дополнительное ударение*

Valodas vienības sekundārs izcēlums, kas ir vājāks par galveno uzsvaru. Lai būtu palīguzsvars, latviešu valodā vārdā jābūt vismaz trim zilbēm, piemēram, vārdā *meitenīte* ar palīguzsvaru izceļ trešo zilbi *-nī-*.

Sk. arī *uzsvars; galvenais uzsvars*.

palīgvārds

a. *auxiliary word*

v. *Hilfswort n*

kr. *неполнозначное слово*

Vārds, kam nav patstāvīgas leksiskās nozīmes un kas teikumā nevar būt teikuma loceklis. Palīgvārdi ir partikulas, saikļi, prievārdi.

Sk. arī *patstāvīgs vārds*.

palīgverbs sk. *palīgdarbības vārds*

pamata pakāpe, pozitīvs

a. *positive degree*

v. *Grundstufe f, Positiv m*

kr. *положительная степень*

Kādības īpašības vārdu un apstākļa vārdu trīspakāpju salīdzinājuma sistēmas pamatforma, kas nesalīdzinot izsaka īpašību vai pazīmi. Latviešu valodā pamata pakāpei nav gramatiska formanta, piemēram, *skaists, labs, gudrs; ātri, klusu, lēnām*.

Sk. arī *salīdzināmā pakāpe; pārākā pakāpe; vispārākā pakāpe*.

pamata skaitļa vārds

a. *cardinal numeral*

v. *Grundzahl f; Kardinalzahl f*

kr. *количественное числительное*

Skaitļa vārds, kas izsaka skaitu, piemēram, latviešu valodā *viens, divi, trīs*.
Sk. arī *skaitļa vārds; kārtas skaitļa vārds*.

pamatforma

a. *basic form*

v. *Grundform f*

kr. *основная форма [слова]*

Gramatisko formu sistēmā — sintaktiski neatkarīga forma, kuras celms parasti ir formveidošanas celms citām paradigmas formām, piemēram, lietvārda pamatforma ir nominatīvs, darbības vārda pamatforma — nenoteiksme.

Sk. arī *nominatīvs; nenoteiksme*.

pamatinformācija

a. *basic information*

v. *Grundinformation f*

kr. *основная информация*

Stilistikā — valodas vienību jēdzieniskais saturs pretstatā papildinformācijai, piemēram, vārda leksiskajā nozīmē pamatinformācija ir nozīmes pamatkomponents.

Sk. arī *papildinformācija; nozīmes pamatkomponents*.

pamatmorfēma

a. *base form of morpheme*

v. *Grundmorphem n*

kr. *основная форма морфемы**

Morfēmas variants, kas ir pamatā citiem morfēmas variantiem resp. alomorfiem, piemēram, latviešu valodā saknes morfēma *ved-* ir pamatmorfēma attiecībā pret morfēmām *ves-*, *vez-*, *ve-*, jo tās izveidojušās dažādu saknes *ved-* un piedēkļu kombināciju rezultātā: *ves-t* < *ved-t; *vez-dam-s* < *ved-dam-s; *ve-šan-a* < *ved-šan-a.

Sk. arī *alomorfs*.

pamatnozīme

a. *basic meaning, fundamental meaning*

v. *Grundbedeutung f*

kr. *основное значение*

Daudznozīmīga vārda galvenā nozīme jeb galvenais leksiski semantiskais variants, no kura tieši vai ar pastarpinājumu var izsecināt visus pārējos, piemēram, vārda *iet* pamatnozīme ir 'virzīties soļiem'.

Sk. arī *leksiski semantiskais variants; atvasinātā nozīme*.

pamatojuma palīgteikums

a. *causal clause**

v. *Kausalsatz* m

kr. *придаточное [предложение] обоснования*

Palīgteikums, kas izsaka virsteikuma satura pamatojumu. Šādu palīgteikumu ievada saiklis *jo*, piemēram, *Es klusēju, jo negribēju melot*.

pamatvārds

a. *basic word*

v. *Grundwort* n, *Simplex* n

kr. *исходное слово, слово-основа*

Vārds, no kura ar vārddarināšanas afiksiem darināts cits vārds, vārdi, vesela atvasinājumu ligzda, piemēram, vārds *veikt* ir pamatvārds atvasinājumiem *veikšana, veikums, veicējs, paveikt, uzveikt* u. c. Plašākā nozīmē — vispār vārds, kuram kādā vārdu grupā (kopā) — sinonīmu rindā, vārdnīcas ligzdā, vārdu savienojumā u. tml. — ir galvenā, vienojošā loma, piemēram, sinonīmu rindā pamatvārds ir semantiskā dominante.

Sk. arī *semantiskā dominante*.

pamudinājuma teikums

a. *imperative sentence*

v. *Imperativsatz* m, *Aufforderungssatz* m

kr. *побудительное предложение*

Teikums, ar kuru runātājs pamudina klausītāju vai kādu trešo personu veikt kādu darbību, piemēram, *Spēlē, lūdzams, vēl to dziesmu! Nāc šurp! Mierā!* Pamudinājuma teikumu izrunā ar īpašu pamudinājuma intonāciju, un rakstos tā beigās parasti liek izsaukuma zīmi.

Sk. arī *teikuma komunikatīvais tips*.

papildinātāja palīgteikums

a. *object clause*

v. *Objektsatz* m

kr. *дополнительное придаточное [предложение]*

Palīgteikums, kas pēc nozīmes līdzinās papildinātājam un ir pakārtots kādam darbības vārdam virsteikumā, piemēram, *Saki, lai viņš tūlīt atnāk*. Papildinātāja palīgteikums var konkretizēt ar vietniekvārdu izteiktu

papildinātāju virsteikumā, piemēram, *Esmu brīvs cilvēks un daru to, ko gribu.*

Sk. arī *papildinātājs*.

papildinātājs

a. [grammatical] object

v. *Ergänzung, Objekt n*

kr. дополнение

Teikuma palīgloceklis, kas nosauc (tiešo vai netiešo) darbības objektu un ir pakārtots darbības vārdam, retāk lietvārdam vai īpašības vārdam. Latviešu valodā papildinātājs parasti izteikts ar lietvārda atkarīgo locījumu vai prievārdisku savienojumu, piemēram, *Vecmāmiņa ada zeki. Mums ir prieks par panākumiem. Vinnijs Pūks ir kārs uz medu.* Tradicionāli latviešu sintaksē par papildinātāju uzskata arī nenoteiksmi, piemēram, *zēns apņēmās nekauties.*

papildinformācija

a. additive information

v. Zusatzinformation f

kr. дополнительная информация

Stilistikā — valodas vienību stilistikās un emocionālās ekspresivitātes elementi pretstatā jēdzieniskajam saturam jeb pamatinformācijai. Papildinformācija norāda uz saziņas situāciju (piemēram, oficiāla, lietišķa vai sadzīves situācija) un izsaka runātāja vai rakstītāja subjektīvo attieksmi pret runas priekšmetu un adresātu.

Sk. arī *pamatinformācija; stilistikā ekspresivitāte; emocionālā ekspresivitāte; konotācija.*

papildu pieturzīme

a. additive punctuation mark*

v. zusätzliches Satzzeichen n, Sonderzeichen n

kr. дополнительный знак препинания

Grafiska zīme, kas īsti nerāda teksta gramatisko, jēdzienisko vai intonatīvo dalījumu, bet palīdz izcelt, iezīmēt kādu teksta vienību un līdz ar to vieglāk uztvert un izprast rakstīto tekstu. Papildu pieturzīmes ir pēdiņas (piemēram, īpašvārdu izcelšanai), vienpēdiņas (piemēram, šķirņu nosaukumu izcelšanai vai konkrētas vārda nozīmes vai terminā iekļautā jēdziena iezīmēšanai), divpunkte (teksta izlaiduma norādīšanai), apostrofs (norādot uz burta vai burtkopas izlaidumu vai atmetumu), defise (piemēram, norādot divu vārdu saistījumu salikta jēdziena izteikšanai).

Sk. arī *pieturzīme; pēdiņas; vienpēdiņas; divpunkte; defise; apostrofs.*

paplašinātā galotne

- a. *expanded ending**
 v. *erweiterte Endung f*
 kr. *распространенное окончание*

Galotne kopā ar citu noteiktas gramatiskās nozīmes izteikšanai tai pievienotu morfēmisku elementu. Mūsdienās paplašinātās galotnes ilustrēšanai mēdz izmantot atgriezenisko darbības vārdu nenoteiksmes formu ar *-ties* un īpašības vārdu noteikto galotni, kas vēsturiski radusies, īpašības vārda locījuma formai pievienojot atbilstošu vietniekvārda (ar celma formu *io-*) locījumu. Uzskatāmākais piemērs mūsdienās ir noteikto īpašības vārdu vienskaitļa datīva un lokatīva formas un daudzskaitļa datīva, instrumentāļa un lokatīva formas ar *-aj-* (*lielajam, lielajā, (ar) lielajiem, lielajos*).

paplašinātā izskaņa

- a. *expanded auslaut**, *expanded ultima*
 v. *erweiterter Auslaut m*
 kr. *расширенный исход слова**

Vārddaja, kurā ir vismaz (un parasti) divi piedēkļi un galotne, piemēram, vārdos *asoci-āc-ij-a*, *akv-ār-ij-s* vārddajas *-ācija*, *-ārijs* ir paplašinātās izskaņas. Parasti šo terminu attiecina uz citvalodu cilmes vārdiem. Terminu darināšanā noteikta jēdziena izteikšanai kā vienots vārddarināšanas līdzeklis attiecīga vārddaja tiek izdalīta arī latviskas cilmes darinājumos, piemēram, terminos *izplešamība*, *lasāmība*, *vadāmība* vārddaja *-amība/-āmība* — noteiktas ‘spējas’ resp. ‘ar kādu spēju saistītas pazīmes’ jēdziena izteikšanai, turklāt neatkarīgi no tā, vai attiecīgs ciešamās kārtas tagadnes divdabis valodā ir vai nav (sal.: *rūkamība* — audumam vai citam materiālam). Sk. arī *izskaņa; fināle*.

paplašināta vārdkopa sk. kombinēta vārdkopa**paradigma**

- a. *paradigm*
 v. *Paradigma n*
 kr. *парадигма*

1. Pēc noteikta principa, noteikta pazīmju kritērija grupēts (viena līmeņa) valodas vienību kopums, kurā katrs tās loceklis noteiktās attieksmēs saistīts ar citiem šīs kopas locekļiem. Sākotnēji paradigmas jēdziens attiecināts uz morfoloģijas parādībām. Mūsdienās paradigma tiek veidota visu valodas līmeņu vienībām — fonoloģijā, sintaksē, leksikā, arī vārddarināšanā.

◇ *derivatīvā paradigma*

2. Sk. *morfoloģiskā paradigma*.

paradigmatika

Sk. arī *leksiskā paradigma*; *sintaktiskā paradigma*; *vienkārša teikuma paradigma*.

paradigmatika

a. *paradigmatics*

v. *Paradigmatik* f

kr. *парадигматика*

1. Valodas sistēmiskās pētīšanas aspekts, kas balstās uz viena līmeņa valodas struktūrvienību formas un/vai semantikas asociatīvo sakaru. Pretstats sintagmatikai.

2. Paradigmu sistēma, kopums.

Sk. arī *sintagmatika*.

paradigmatiskās attieksmes

a. *paradigmatic relations*

v. *paradigmatische Relation* f

kr. *парадигматические отношения*

Asociatīvas attieksmes starp kaut kādā ziņā līdzīgām valodas vienībām (skaņām, morfēmām, vārdiem, teikumiem), kas pastāv valodas sistēmā un runātāja apziņā, bet runas plūsmā vai tekstā nav tieši novērojamas. Piemēram, paradigmatiskas attieksmes pastāv starp viena vārda gramatiskajām formām.

Sk. arī *paradigmatika*; *paradigma*; *sintagmatiskās attieksmes*.

paraduma veids, habituāls veids

a. *habitual aspect*

v. *modus habitualis* (m)

kr. *хабитуальный вид**

Veids, kas izsaka regulāru, ierastu darbību, piemēram, latviešu valodā habituāla veida nozīme ir darbības vārdam teikumos *Mēs ik nedēļas nogali ejam uz teātri*; *Mana meita labi zīmē*.

parafrāze

a. *paraphrase*

v. *Paraphrase* f

kr. *парафраз*

Aprakstoša izteiksme — domu pārstāstīšana saviem vārdiem, nevis tā, kā tas izteikts attiecīgās informācijas avotā. Tulkošanā — satura izklāsts saviem vārdiem, vienlaikus saglabājot autora skatījumu, avotteksta noskaņu u. tml., bet necenšoties izvēlēties avottekstam precīzi atbilstošos mērķvalodas vārdus. Vidusceļš starp brīvo un burtisko tulkojumu.

Valodniecības pavadnozare, kurā pēta neverbālus izteiksmes līdzekļus, kas tieši neattiecas uz valodas sistēmu, bet kas pavada runu, precizēdami un papildinādami izteikuma saturu, un tāpēc ir nozīmīgi saziņā. Šādi līdzekļi ir, piemēram, žesti, mīmika, balss modulācijas, runāšanas ātrums, pauzes. Sk. arī *žests*; *mīmika*; *pauze*.

paratakse sk. *sakārtojums*

parazītvārds

a. *parasite word, time filler*

v. *Parasitikon* n

kr. *паразитическое слово*

Kāda cilvēka runātā (retāk — rakstītā) tekstā daudzkārt izmantots ar teksta saturu nesaistīts vai vāji saistīts vārds, piemēram, *ziniet* izteikumā *rozei, ziniet, vēl vakar, ziniet, pumpurs bija pavisam, ziniet, maziņš*.

pārbaudāmība

a. *verifiability*

v. *Kontrollierbarkeit* f

kr. *проверяемость*

Iespēja tulkotājam, pārbaudot tulkojuma pareizību, izmantot dažādus rakstu avotus vai tiešas konsultācijas.

Sk. arī *labojamība*.

parcelācija

a. *parcellation**

v. *Parzellierung* f

kr. *парцелляция*

Vienas teikuma struktūras dalīšana vairākos izteikumos, parasti stilistiskā nolūkā, piemēram, *Mums toreiz tas bija solis vēlamās attīstības virzienā. Un mēs gājām. Pie Brīvības pieminekļa.* ◊ *vienkārša teikuma parcelācija; salikta teikuma parcelācija*

Sk. arī *izteikums*; *parcelāts*.

parcelāts

a. *parcelate**

v. *Parzellat* n

kr. *парцеллят*

Atsevišķā izteikumā nošķirta teikuma struktūras daļa, piemēram, *Lavīna rodas no trokšņa. No balss skaņas*. Parcelāts ir viens no konsitatīvi saistītu izteikumu veidiem. ◊ *vienkārša teikuma parcelāts; salikta teikuma*

parcelāts

Sk. arī konsituatīvi saistīts izteikums; parcelācija.

pārcēlums

a. *foreign word*

v. *exotische Redewendung* f

kr. *вкрапление*

No citas valodas paņemts aizguvējvalodas gramatiskajā sistēmā neiekļauts vārds vai teiciens oriģinālrakstībā. Grafiski to parasti dod tehniskā izcēlumā (slīprakstā). Latviešu valodā tie visbiežāk ir latīnismi, piemēram, *a priori, de facto, de iure, ex libris, Homo sapiens*; daudzos gadījumos — francismi, resp., gallicismi, piemēram, *grand prix, merci*; itāļismi, piemēram, *a capella, crescendo, diminuendo*; jaunākajā laikā — arī anglismi, piemēram, *know-how* ('zinātība'), *fifty-fifty* ('līdzīgās daļās; uz pusēm').

Sk. arī *aizguvums*.

pārdaļījums, dekompozīcija

a. *decomposition*

v. *Dekomposition* f

kr. *декомпозиция*

Onomastikā — vārda sākotnējās morfoloģiskās struktūras pārveidojums (pārveidota izpratne), parasti — tautas etimoloģijas ietekmē, piemēram, *Ragan-iezis > Raga-niezis*.

Sk. arī *tautas etimoloģija; reanalīze*.

paredze, anticipācija

a. *anticipation*

v. *Antizipation* f

kr. *опережение, антиципация*

1. Turpmāk minētas valodas vienības noteikta iedarbošanās uz iepriekšēju, piemēram, latviešu valodā teikumā: *Tā bija tumša nakts* (norādāmais vietniekvārds *tā* lietots sieviešu dzimtē, jau iepriekš to saskaņojot dzimtē ar turpmāk minēto lietvārdu *nakts*). Tulkošanā paredze izpaužas kā mutvārdu tulkojuma veidošana apziņā pēc noteiktām kopīgām teksta pazīmēm sinhronās tulkošanas procesā, apsteidzot runā izteikto un vēl tulkojamo tekstu. Paredze īpaši svarīga, piemēram, tulkojot no vācu valodas, kur darbības vārda nozīme top skaidra tikai teikuma beigās.

2. Fonētikā — nākamās zilbes iedarbošanās uz iepriekšējo zilbi, nākamās skaņas paredzēšana (nojausana) iepriekšējās skaņas laikā. Piemēram, izrunājot vākus *sēne, beka*, mēs jau pirmajā zilbē izvēlamies attiecīgi šauru

pareizrakstība, ortogrāfija

vai plato *e* skaņu atkarībā no otrās zilbes patskaņa, kuru izrunāsim vēlāk.
Sk. arī *regresīvā asimilācija*.

pareizrakstība, ortogrāfija

- a. *orthography*
- v. *Rechtschreibung f, Orthographie f*
- kr. *правописание, орфография*

Konvencionālo noteikumu sistēma runas vienveidīgai atveidei rakstos; šo noteikumu ievērošana praksē. ◇ *pareizrakstības normas*

pareizrakstības vārdnīca

- a. *spelling dictionary*
- v. *Rechtschreibungswörterbuch n*
- kr. *орфографический словарь*

Normatīva vārdnīca, kurā apkopti kādas valodas vārdi, sniedzot informāciju par šo vārdu, to gramatisko formu, kā arī atvasinājumu un salikteņu pareizu rakstību.

Sk. arī *vārdnīca; normatīva vārdnīca*.

pareizrūna, ortoepija

- a. *orthoepy*
- v. *Rechtlautung f, Orthoepie f*
- kr. *орфоэпия*

Izrunas konvencionālo noteikumu sistēma; šo noteikumu ievērošana praksē. ◇ *pareizrūnas normas*

pareizrūnas vārdnīca

- a. *pronouncing dictionary*
- v. *Rechtlautungswörterbuch n*
- kr. *орфоэтический словарь*

Normatīva vārdnīca, kurā apkopti kādas valodas vārdi, sniedzot informāciju par to pareizu izrunu. Pareizrūnas vārdnīcās mēdz norādīt zilbes intonāciju un uzsvaru.

Sk. arī *vārdnīca; normatīva vārdnīca*.

pārejamība, transitivitāte

- a. *transitivity*
- v. *Transitivität f*
- kr. *переходность, транзитивность*

Darbības vārda leksiski gramatiska kategorija, kas izsaka darbības vārda spēju saistīties ar objektu akuzatīvā bez prievārda. Pārejamība vai

nepārejamība ir atkarīga no darbības vārda leksiskās nozīmes un izpaužas sintaktiskajā saistījumā vārdkopā vai teikumā, pārejošiem darbības vārdiem saistoties ar objektu akuzatīvā (*griezt maizi, pirkt pārtiku, cienīt draugu*), nepārejošiem — nesaistoties (*kust, lūzt, kāpt*).

Sk. arī *nepārejošs darbības vārds; pārejošs darbības vārds*.

pārejošs darbības vārds, transitīvs verbs

a. *transitive verb*

v. *transitives Verb n*

kr. *переходный глагол, транзитивный глагол*

Darbības vārds, kurš nosauc darbību, kas vērsta uz objektu akuzatīvā bez prievārda, piemēram, *nest somu, rakt zemi, lasīt grāmatu*. Ja pārejoša darbības vārda objekts ir noliegts vai apzīmē daļu no veselā, tad tas var būt arī ģenitīvā, piemēram, *neizjust prieka*.

Sk. arī *nepārejošs darbības vārds; pārejamība*.

pārformulēšana

a. *reformulation*

v. *Umformulieren n*

kr. *переформулировка**

Formulējuma mainīšana; tulkošanā — vienā valodā paustās domas izteikšana citā valodā atšķirīgā veidā, mainot vārdus, vārdu secību, teikumu kārtību u. c., piemēram, lai padarītu mērķvalodas tekstu vieglāk saprotamu, dabiskāku.

pārgarš līdzskanis

a. *overlong consonant*

v. *überlanger Konsonant m*

kr. *сверхдолгий согласный*

Noteiktā pozīcijā pagarināts garais līdzskanis. Latviešu valodā pārgari mēdz runāt asimilācijas rezultātā radušos garos līdzskaņus augšzemnieku dialektā, piemēram, [sveʃ:] ‘sveš’, [spu:ʃ:] ‘spožs’.

Sk. arī *pārgarums*.

pārgarums

a. *excess length*

v. *Überlänge f*

kr. *чрезмерная долгота*

Fonētiska kvalitāte, kas norāda, ka skaņa ir garāka par garu skaņu. Piemēram, latviešu valodā pārgarums raksturīgs vārda beigās asimilētiem

parindentulkošana

līdzskaņiem augšzemnieku dialektā.
Sk. arī *pārīsums*; *pārgarš līdzskanis*.

parindentulkošana

- a. *interlinear translation*
- v. *zwischenzeitliche Übersetzung f, Interlinerversion f*
- kr. *междустрочный перевод*

Tulkošanas veids, kurā katram avotvalodas vārdam pieraksta ekvivalentu mērķvalodā, piemēram, latviešu dainu tulkojumi angļu valodā. Parindenis lasāms tikai savienojumā ar oriģināltekstu.

pārīss patskanis

- a. *overshort vowel*
- v. *überkurzer Vokal m*
- kr. *сверхкраткий гласный*

Noteiktā pozīcijā saīsināts īsais patskanis. Latviešu valodā pārīsi patskaņi ir neuzsvērtajās īsajās galazilbēs. Latviešu tradicionālajā fonētiskajā transkripcijā pārīsu patskani raksta samazinātu, piemēram, *meitene* [meiten^e], starptautiskajā fonētiskajā transkripcijā pārīsu patskani apzīmē ar puslociņu virs patskaņa burta, piemēram, *meitene* [mei^ːtenē].

Sk. arī *garā zilbe*; *īsā zilbe*; *pārīsums*.

pārīsums

- a. *excess brevity*
- v. *Überkürze f*
- kr. *чрезмерная краткость*

Fonētiska kvalitāte, kas norāda, ka skaņa ir īsāka par īsu skaņu. Piemēram, latviešu valodā pārīsums raksturīgs īsā galazilbē runātiem īsajiem patskaņiem.

Sk. arī *pārgarums*; *pārīss patskanis*.

pārkodēšana

- a. *transcoding*
- v. *Umkodierung f*
- kr. *перекодирование*

Informācijas izklāstam izmantoto zīmju vai zīmju kombinācijas sistēmas maiņa.

Sk. arī *kodēšana*; *koda maiņa*.

pārnestā nozīme

- a. *transferred meaning, figurative meaning*

v. *übertragene Bedeutung* f

kr. *переносное значение*

Atvasināta nozīme, kurā, saglabājot spilgtu asociatīvu saikni ar pamatnozīmi vai citu tā paša vārda nozīmi, mainīts vārda vai izteiciena jēdzieniskais saturs (valodas attīstības procesā vai atsevišķā lietojumā) un kurai pamatā ir loģiski vai tēlaini asociatīva saikne starp īstenības objektiem, piemēram, vārdam *salds* vārdu savienojumā *salda dzīve* vai vārdam *ledains* vārdu savienojumā *ledains skatiens*.

Sk. arī *tiešā nozīme*; *atvasinātā nozīme*; *nozīmes pārnēsums*.

pārnesumpārdale

a. *syllabification*

v. *Silbentrennung* f

kr. *деление на слоги* (для переноса)

Vārda sadalīšana pārnešanai jaunā rindā. Latviešu valodā pārnesumpārdalei izmanto dalīšanu zilbēs, neatstājot nepārnestu vienu burtu, piemēram, dala: *ma-la, au-ka, ra-dio-apa-rāts*, bet ne: *o-la, ra-di-o-a-pa-rāts*.

Sk. arī *dalīšana zilbēs*.

paroksitons

a. *paroxytone, paroxytonon*

v. *Paroxytonon* n

kr. *парокситон*

Vārds, kam ir uzsvērta otrā zilbe no beigām, piemēram, lietuviešu valodā *artójas* 'arājs'. Sengrieķu valodā paroksitoniem ir akūts (kāpjoša intonācija), piemēram, *χώρα* 'zeme'.

Sk. arī *baritons*; *oksitons*; *perispomens*; *proparoksitons*; *properispomens*.

paronīmi

a. *paronyms*

v. *Paronyme*

kr. *паронимы*

Pēc skaniskās un morfoloģiskās uzbūves līdzīgi, bet semantiski atšķirīgi vienas vārdšķiras vārdi, kurus valodas praksē kļūdaini mēdz lietot citu cita vietā, piemēram, *jūtīgs* 'tāds, kas ātri sajūt kairinājumu' un *jūtīgs* 'tāds, kurā viegli izraisīt jūtas, pārdzīvojumu', *vispārējs* 'tāds, kas attiecas uz visiem, visu, aptver visu, visus' un *vispārīgs* 'tāds, kas saistīts ar kaut ko plašu, nespécializētu, nedetalizētu'.

Sk. arī *paronīmija*.

paronīmija

a. *paronymy*

v. *Paronymie* f

kr. *паронимия*

Divu vai vairāku vienas vārdšķiras atšķirīgas nozīmes vārdu vai vārdformu (retos gadījumos vārdkopu) skaniskās un morfoloģiskās uzbūves līdzība, kuras dēļ valodas praksē tos kļūdaini mēdz lietot citu cita vietā. Piemēram, *zālājs* 'platība, kur aug zāle' un *zāliens* 'ar zāli apsēts un kopts laukums apstādījumā, parkā'.

Sk. arī *paronīmi*.

paronomāze

a. *paronomasia*

v. *Paronomasie* f

kr. *парономазия*

Stilistiska figūra, skaniski līdzīgu, bet semantiski atšķirīgu vārdu blakus lietojums, piemēram, *Kur mīti, kur mīti?*

Sk. arī *stilistiska figūra*; *kalambūrs*.

participis sk. *divdabis*

partikula

a. *particle*

v. *Partikel* f

kr. *частица*

Palīgvārdu vārdšķira, kas izsaka teksta autora attieksmi pret izteikuma saturu, piešķirot atsevišķam teikumam loceklim vai visam izteikumam kopumā modālas, emocionālas vai jēdzieniskas nozīmes niansi, piemēram, šaubas (*Es laikam esmu saaukstējies.*), ierobežojumu (*Māsa var atnākt ciemos tikai rīt.*), iespējamību (*Kaut rīt nelītu!*), noliegumu (*Nē, rīt tomēr nebraidīšu uz Liepāju.*), salīdzinājumu (*Jūra, zila kā debess, klusi vēla krastā viļņus.*). Partikulu nozīme nosakāma tikai kontekstā. Pēc morfēmiskā sastāva var būt vienvārda (*gan, ik, jā, jel, kaut, nē, pat, taču*) un vairākvārdu partikulas (*it kā, droši vien, gan jau*). ◊ *apgalvojuma partikula*; *jautājuma partikula*; *nolieguma partikula*; *salīdzinājuma partikula*; *vēlējuma partikula*

partitīvais ģenitīvs sk. *dalāmais ģenitīvs*

partitīvs lietv.

a. *partitive*

v. *Partitiv* m

kr. *паптивус*

Locījums, kas izsaka daļu no veselā vai daļēji veiktu darbību, piemēram,

somugru valodās — somu *Minä puhun suomea* ‘Es runāju somiski’, *Lapsi auttaa äitiä* ‘Bērns palīdz mātei’, igauņu — *Klaasis on vett* ‘glāzē ir (mazliet) ūdens’, *Anna mulle raamatut!* ‘Iedod man grāmatu (uz brīdi)!’. Somugru valodās partitīvu lieto arī blakus noliegumam un skaitļa vārdiem, piemēram, somu — *Minulla ei ole koiraa* ‘Man nav suņa’; *kaksi taloa* ‘divas mājas’, *tuhatt kertaa* ‘tūkstoš reižu’, igauņu — *Ma ei tunne seda poissi* ‘Es nepazīstu šā zēna’, *kaksteist tooli* ‘divpadsmit krēslu’.

Sk. arī *ģenitīvs*; *dalāmais ģenitīvs*.

pārvaldījums

a. government

v. Rektion f

kr. управление

Pakārtojuma paveids, kurā lokāmu vārdkopas atkarīgo komponentu piesaista neatkarīgajam komponentam vienā noteiktā formā, piemēram, *tēva mājas*, *gaidīt ciemiņus*. Tiešā pārvaldījumā atkarīgais komponents piesaistīts tieši — bez prievārda, bet netiešā pārvaldījumā — ar prievārdu, piemēram, *klaigāt aiz prieka*.

Sk. arī *saskaņojums*; *pieklāvums*.

pārveide, transformācija

a. transformation

v. Transformation f, Umwandlung f

kr. трансформация

Kādas sintaktiskas konstrukcijas apmaiņa pret citu, ievērojot noteiktus likumus, piemēram, darāmās kārtas teikuma pārveidošana ciešamajā kārtā: *Mēs apēdām visus ābolus*. — *Visi āboli tika apēsti*. Transformāciju izmanto kā izpētes metodi sintaksē, lai noteiktu regulāras sintaktisko konstrukciju atbilstes kādā valodā. Transformatīvajā gramatikā — teikuma dziļās struktūras pārveidošana par virsējo saskaņā ar noteiktiem likumiem.

Sk. arī *transformatīvā gramatika*; *dziļā struktūra*; *virsējā struktūra*.

pasīvā valoda

a. passive language

v. passive Sprache f

kr. пассивный язык

Tulkošanā — valoda (avotvaloda), kuru tulks vai tulkotājs ir apguvis pietiekamā līmenī, lai no tās tekstu tulkotu, bet ne tik pietiekamā līmenī, lai spētu tajā tekstu tulkot. Parasti tā ir tulka vai tulkotāja apgūtā svešvaloda.

Sk. arī *aktīvā valoda*.

pasīvais particips sk. *ciešamās kārtas divdabīs*

pasīvais vārdu krājums

a. *passive vocabulary*

v. *passiver Wortschatz* m

kr. *пассивный запас слов*

Kādas valodas vārdu kopums, ko cilvēks saprot, bet saziņā parasti nelieto (savā dzimtajā valodā) un nespēj lietot (svešvalodas saziņā).

Sk. arī *aktīvais vārdu krājums*.

pasīvs sk. *ciešamā kārta*

paskaidrojoša vārdu grupa

a. *explanatory word group**

v. *erläuternde Wortgruppe* f

kr. *уточняющая группа слов**

Sintaktiska konstrukcija, ko veido ievadītārvārds (piemēram, *tas ir* u. tml.) kopā ar vārdu vai vārdu savienojumu, kas paskaidro kādu no teikuma locekļiem, piemēram, *Gramatika, tas ir, morfoloģija un sintakse, veido noteiktu sistēmu*. Paskaidrojošas vārdu grupas no pārējā teikuma atdala ar pieturzīmēm, parasti ar komatiem.

pašnozīmes* vārds, **autosemantisks vārds**

a. *autosemantic word*

v. *Autosemantikum* n

kr. *автосемантическое слово*

Vārds, kas teikumā brīvi lietojams bez noteiktas semantiskas vai sintaktiskas apkaimes, piemēram, vārdi *galds, saule, mežs, lēkāt, mosties*.

Sk. arī *apkaime; relatīvas nozīmes vārds; patstāvīgs vārds*.

patronīms

a. *patronym*

v. *Patronym* n

kr. *патроним*

Personvārds (parasti uzvārds, iesauka vai tēvvārds), kas darināts no tēva (vai tālāka senča pa tēva līniju) vārda, iesaukas vai cita veida apzīmējuma, piemēram, *Seņkāns* (*Seņkas* pēctecis), tēvvārds *Sigurdsons* (*Sigurda* dēls), tēvvārds *Aleksandrovičs* (*Aleksandra* dēls).

Sk. arī *matronīms*.

patskanis, monoftongs**a.** *monophthong***v.** *Selbstlaut m, Monophthong m; Vokal m***kr.** *гласный звук, монофтонг*

Valodas skaņa, kuras izrunai raksturīgs brīvs izelpojamā gaisa plūdums. Mūsdienu latviešu literārajā valodā ir 6 īsi un 6 gari patskaņi: *a, ā* [a:], *e, ē* [e:], *ē* [æ:], *i, ī* [i:], *o, o* [o:], *u, ū* [u:].

patskaņu harmonija sk. *sinharmonija***patstāvīgas nozīmes vārds** sk. *patstāvīgs vārds***patstāvīgs vārds****a.** *independent word***v.** *selbständiges Wort n, vollbedeutendes Wort n***kr.** *знаменательное слово, полнозначное слово*

Vārds, kam ir patstāvīga leksiska nozīme un kas teikumā var būt teikuma loceklis. Patstāvīgi vārdi ir lietvārdi, īpašības vārdi, skaitļa vārdi, vietniekvārdi, darbības vārdi, apstākļa vārdi.

Sk. arī *palīgvārds; pašnozīmes vārds*.

pauze**a.** *pause***v.** *Pause f***kr.** *пауза*

Īss runas (izteikuma) pārtraukums. Šķir klusuma pauzi, kuras laikā skaņas netiek izrunātas, un piepildīto pauzi, kuru aizpilda tā saucamie vilcināšanās vai svārstīšanās trokšņi, piemēram, *mm...*, *ēē...* u. tml. ◊ *klusuma pauze; piepildītā pauze*

pavadapstāklis**a.** *adverbial of secondary action****v.** *modale Adverbialangabe f***kr.** *обстоятельство сопровождения*

Teikuma palīgloceklis, kas nosauc darbību, kura norisinās vienlaikus ar izteicēja nosaukto darbību. Latviešu valodā pavadapstākli izsaka ar daļēji lokāmo vai nelokāmo divdabi, piemēram, *Smaržodamas deg sveces. Viņa smaidot sacīja*. Mūsdienu latviešu valodas sintaksē pavadapstāklis ietilpst sekundāri predikatīvu komponentu kategorijā.

Sk. arī *sekundāri predikatīvs komponents; dubultloceklis*.

pavēles izteiksme, imperatīvs

a. imperative mood

v. Imperativ m, Befehlsform f

kr. повелительное наклонение

Darbības vārda izteiksme, kas izsaka teksta autora gribu — pamudinājumu, pavēli, lūgumu, aicinājumu vai aizliegumu — veikt kādu darbību, piemēram, *Nāc pusdienās! Sēdieties pie galda! Iesim pastaigāties! Nenāc iekšā dubļainām kājām!* Pavēles izteiksmes formas mūsdienu latviešu valodā ir vienādas ar īstenības izteiksmes formām, izņemot daudzskaitļa 2. personas formu, ko veido, īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes celmam pievienojot galotni *-iet/-ieties*, piemēram, *aug-u — audz-iet!*, *smej-os — smej-ieties!*

Sk. arī *atstāstījuma izteiksme; īstenības izteiksme; vēlējuma izteiksme; vajadzības izteiksme; injunktīvs; optatīvs; subjunktīvs.*

pavēles teikums sk. pamudinājuma teikums

pazemināts sk. bemolēts

pazīme

a. characteristic

v. Merkmal n

kr. признак

Objektam vai objektu kopai piemītīgas raksturīgas īpašības abstrakcija, kas veido jēdzienu par attiecīgo objektu vai objektu kopu un kam ir būtiska loma termina izvēlē. Piemēram, jēdzienam 'vienkāršs teikums' raksturīgās īpašības ir predikatīvitate, viens gramatiskais centrs, noteikts vārdfornu sintaktiskais saistījums, noteikta intonācija u. c., bet būtiskā pazīme, kas to atšķir no blakusjēdziena 'salikts teikums', ir 'viens gramatiskais centrs'. Šī pazīme likta pamatā terminu *vienkāršs teikums* un *salikts teikums* izvēlei. ◇ *būtiskā pazīme* (sk.); *nepieciešamās un pietiekamās pazīmes; virsjēdziena pazīme; apakšjēdziena pazīme*

pēcrediģēšana

a. post-editing

v. Nachbearbeitung f

kr. постредактирование

Specifisks rediģēšanas process, kurā pārbauda, precizē un labo mašīntulkojuma tekstu tieši pēc mašīntulkojuma.

Sk. arī *pirmsrediģēšana.*

pēda

- a. *foot*
 v. *Versfuß* m
 kr. *смона**

Fonoloģiska ritma pamatvienība, kas sastāv no vairākām zilbēm, no kurām viena zilbe ir uzsvērtā vai citādi prosodiski izcelta. Pēda ir centrālā metriskās fonoloģijas vienība. Piemēram, latviešu valodā vārdā *cepurīte* ir četras zilbes un divas pēdas.

Sk. arī *metriskā fonoloģija*; *metriskais koks*; *metriskais režģis*.

pēdiņas

- a. *inverted commas, quotation marks*
 v. *Anführungszeichen, Führungsstriche*
 kr. *кавычки*

Divpusēja pieturzīme (“ ”), ko lieto tiešās runas un citātu atdalīšanai, piemēram, “*Rīt mums jāpaspēj uz agro vilcienu,*” *māte teica*; dažādu simbolisko un īpašvārdisko nosaukumu (literāru vai mākslas darbu, grāmatu, žurnālu, laikrakstu, ordeņu un medaļu, arī rūpnīcu, uzņēmumu, biedrību, kā arī ēdienu un dzērienu nosaukumu u. tml.) apzīmēšanai, piemēram, *luga “Uguns un nakts”, pieminēklis “Tēvzemei un Brīvībai”*; arī — lai izceltu vārdus un vārdu savienojumus, uz kuriem rakstītājs teikumā grib vērst īpašu uzmanību, piemēram, *Par tiesnešiem cienīgi blēži sēž un “godīgi” ādu nost citiem plēš* (E. Veidenbaums). Ar pēdiņām mēdz norādīt uz pārnestā nozīmē lietotiem un stilistiski neiederīgiem vārdiem u. tml., piemēram, *Ielās sāka pulcēties “melnās beretes”*.

Sk. arī *pieturzīme*; *papildu pieturzīme*.

pejoratīvs

- a. *pejorative*
 v. *pejorativ*
 kr. *нейоративный*

Tāds, kam ir negatīva emocionāli ekspresīva nozīmes nokrāsa, piemēram, latviešu valodā piedēkļiem *-el-*, *-iķ-* atvasinājumos *zirgs* — *zirgelis*, *gudrs* — *gudriķis*. ◊ *pejoratīva nozīme*; *pejoratīvs piedēklis*; *pejoratīvs vārds*

Sk. arī *melioratīvs*.

pelagonīms sk. *jūrasvārds***perceptīvā metode** sk. *uztveres metode*

perceptīvā šķērējpažīme sk. *uztveres šķērējpažīme*

perfektīvs veids sk. *pabeigts veids*

perfekts

a. *perfect*

v. *Perfekt n*

kr. *перфект, прошедшее результативное, настоящее ретро-спективное*

1. Vēsturiskajā valodniecībā — darbības vārda forma, kas izsaka iepriekš notikušas pabeigtas darbības rezultātīvu vērtējumu tagadnē, pagātnē vai nākotnē pretstatā infektam.

Sk. arī *aorists, imperfekts, infekts*.

2. Latīņu valodā — darbības vārda formas, kas tiek veidotas no perfekta celma un izsaka pabeigtu darbību pretstatā infektam.

Sk. arī *infekts*.

3. Sk. *saliktā tagadne*.

perifrastiska forma sk. *analītiska forma*

perifrāze

a. *periphrasis*

v. *Periphrase f*

kr. *перифраза*

Stilistisks paņēmiens — tēlainis, aprakstošs vārdu savienojums, kas nosauc kādu raksturīgu reālijas pazīmi vai pazīmes un ko lieto viena vārda vietā, piemēram, *tuksneša kuģis* 'kamielis', *zvēru karalis* 'lauva'. Perifrāze ir tropu veids, ko izmanto galvenokārt daiļliteratūrā, publicistikā, sarunvalodā.

Sk. arī *stilistisks paņēmiens; aprakstoša izteiksme*.

periods

a. *period*

v. *Periode f*

kr. *период*

Plaša apjoma salikts teikums ar īpašu ritmisku un intonatīvu struktūru. Periodu veido divi komponenti — kāpinājums un nolaidums. Kāpinājumā ietilpst vairākas viena tipa un līdzīga apjoma sintaktiskas vienības (parasti teikuma daļas), un tas izsaka parādību uzskaitījumu. Nolaidumu parasti veido viena teikuma daļa, kas izsaka kādu secinājumu. Visbiežāk periods ir salikts pakārtots teikums ar vairākiem vienlīdzīgiem palīgteikumiem, piemēram, *Lai cik jaukas palmas Vidusjūras dienvidu malā, lai cik augstas*

piramīdas Ēģiptē, lai cik tur siseņu un mušu, lai cik tur upē mīkstas dūņas un saldenas niedres, — neviens nespēj aizmirst dzimteni, kur tam bijusi ligzda ..
(J. Sudrabkalns) Periodam raksturīgs emocionāls pacēlums un kāpinājums, tāpēc to bieži izmanto kā stila līdzekli, piemēram, svinīgajā stilā.
Sk. arī *svinīgais stils*.

perispomens

a. *perispomenon*

v. *Perispomenon* n

kr. *непучомен*

Vārds, kam gala zilbe ir uzsvērtā ar cirkumfleksu (krītošu intonāciju), piemēram, sengrieķu valodā *Ἀθηνᾶ* 'Atēna'.

Sk. arī *baritons; oksitons; paroksitons; proparoksitons; properispomens*.

persona, personas forma

a. *person*

v. *Personalform* f

kr. *лицо* (грамматическое)

Darbības vārda gramatiskā forma, kas norāda uz darbības, teksta autora un darbības subjekta attieksmēm. Latviešu valodā personu parasti izsaka ar galotni, piemēram, *las-u, las-i, las-a, las-ām, las-āt, las-a*.

Sk. arī *personas kategorija*.

personas kategorija

a. *person*

v. *Person* f

kr. *категория лица*

Darbības vārda gramatiskā kategorija, kas izsaka teksta autora, teksta adresāta un darbības subjekta attieksmes. Ja darbības subjekts ir teksta autors, tad darbības vārds ir 1. personā (*es lasu*); ja — teksta adresāts, tad darbības vārds ir 2. personā (*tu lasi*); ja darbības subjekts nepiedalās sarunā, tad darbības vārds ir 3. personā (*viņš lasa*). Latviešu valodā darbības vārda personas kategorijā ietilpst trīs vienskaitļa un trīs daudzskaitļa personas.

Sk. arī *persona*.

personas vietniekvārds, personas pronomens

a. *personal pronoun*

v. *Personalpronomen* n

kr. *личное местоимение*

Vietniekvārds, kas nosauc personu, kura piedalās vai tiek pieminēta runas

personifikācija

situācijā — *es, tu, mēs, jūs, viņš, viņa, viņi, viņas*, piemēram, *Es gribētu tevi kaut kad satikt.*

personifikācija

- a. *personification*
- v. *Personifikation* f
- kr. *олицетворение*

Metaforas paveids, cilvēka īpašību piedēvēšana citām dzīvām būtnēm, lietām, dabas parādībām vai abstraktiem jēdzieniem, piemēram, *Meliem īsas kājas. Tieši pretim durvīm žāvājās kamīna lielā, melnā mute.*
Sk. arī *metafora*.

personvārds, antroponīms

- a. *personal name, anthroponym*
- v. *Personenname* m, *Anthroponym* n
- kr. *личное имя, антропоним*

Īpašvārds, kas nosauc kādu cilvēku — vārds, uzvārds, tēvvārds, iesauka u. tml., piemēram, *Jānis, Anna; Bērziņš, Džonsone; Sergejevičs, Ivanovna; Ašais*. ◊ *personvārdu cilme; personvārdu pareizrakstība*

personvārdu vārdnīca

- a. *dictionary of personal names**
- v. *Wörterbuch* n *der Eigennamen*
- kr. *словарь личных имен*

Vārdnīca, kurā apkopoti personvārdi, parasti dodot norādes par to izplatību, cilmī, etimoloģiju.
Sk. arī *personvārds; vārdnīca*.

pidžins, pidžinvaloda

- a. *pidgin*
- v. *Pidgin-Sprache* f
- kr. *пиджин*

Vienkāršota, funkcionāli ierobežota valoda, kāda parasti izveidojas dažādu (divu vai vairāku) valodu lietotāju saskarsmē, ja nav noteikta vienota oficiālā valoda, un kam raksturīgs vienas valodas primitivizēts variants ar citas valodas leksikas un gramatikas elementu piejaukumu. Pidžins nav dzimtā valoda nevienam no tās lietotājiem. To parasti izmanto dažādos darījumos kā starpnacionālo saziņas līdzekli.

piebilde

- a. *reporting verb, introducing verb*

v. *Ankündigungssatz* mkr. *комментирующая реплика, авторское слово*

Stāstītāja norāde uz to, kas ir tiešās runas autors, piemēram, "Tu esi *izaugusi liela*," *māte saka*. Piebilde var būt tiešās runas priekšā, aiz tās vai starp tiešās runas vārdiem, retumis starp piebildes vārdiem ir tiešā runa.

Sk. arī *tiešā runa*.**piebēklis, sufikss**a. *suffix*v. *Suffix* nkr. *суффикс*

Afikss, kas vārdā vai vārdformā ir aiz saknes, piemēram, latviešu valodā piedēkļi *-niek-*, *-šan-*, *-kl-* atvasinātajos vārdos: *kurp-e* — *kurp-niek-s*, *brauk-t* — *brauk-šan-a*, *ar-t* — *ar-kl-s*; piedēkļi *-st-*, *-dam-*, *-āk-* vārdformās: *nir-t* — *nir-st-u*, *brauk-t* — *brauk-dam-s*, *liel-s* — *liel-āk-s*. Latviešu valodā vārdā vai vārdformā var būt arī vairāki piedēkļi, piemēram, *zaļ-gan-um-s*, *redz-ē-j-us-i*.

Sk. arī *priedēklis*; *interfikss*; *infikss*; *primārā atvasināšana*; *sekundārā atvasināšana*.**piederības vietniekvārds**a. *possessive pronoun*v. *Possessivpronomen* nkr. *притяжательное местоимение*

Vietniekvārds, kas izsaka piederību kādai personai. Latviešu valodā tādi ir *mans*, *tavs*, *savs*, piemēram, *Vai tu vari savā somā ielikt šo grāmatu, mana soma ir par mazu*.

piederības vietvārdsa. *possessive toponym*v. *possessiver Ortsname* mkr. *посессивный топоним*

Vietvārds, kurā ietverta norāde uz attiecīgā ģeogrāfiskā objekta īpašnieku, piemēram, *Pētera pļava*, *Žukova muižiņa*, mājvārds *Jansoni*.

piedvesums sk. *aspirācija***piekārtojums**a. *parataxis, adding without conjunction**v. *Hinzufügung* f

kr. присочинение

Sintaktisks sakars starp salikta teikuma daļām bezsaikļa saistījumā, piemēram, *Viņu pūlējās apspiest, viņa cīnījās vēl izmisīgāk*. Mūsdienu latviešu sintaksē neaktuāls termins, jo konstatēta tā neatbilstība sintaktisko sakaru sistēmai.

pieklāvums

a. *adjunction*

v. *Konnexion* f

kr. примыкание

Pakārtojuma paveids, kurā vārdkopas atkarīgais komponents ir nelokāms vārds vai nelokāma vārdforma, piemēram, *ātri skriet, daudzstāvu nams*. Sk. arī *saskaņojums; pārvaldījums*.

pielikuma ģenitīvs

a. *appositional genitive**

v. *appositionaler Genitiv* m

kr. родительный приложения*

Ģenitīvs (parasti īpašvārda ģenitīvs), kas paskaidro tuvāk citu lietvārdu, konkretizējot to pēc ģeogrāfiskā novietojuma (*Rīgas pilsēta, Papes ciems*) vai radniecības (*Liepiņu Maija; Priedes Mikus*). Pielikuma nozīme ir arī ģenitīvam blakus vārdiem *kungs, kundze*, piemēram, *prezidentes kundze, skolotāja kungs, Veltas kundze, Modra kungs, Kalniņas kundze, Liepiņa kungs*.

Sk. arī *ģenitīvs*.

pielikums

a. *apposition*

v. *Apposition* f; *Beisatz* m

kr. приложение

Teikuma palīgloceklis, kas piesaistīts lietvārdam (vai tā aizstājējam) kā raksturotājevārds. Pielikums izteikts ar lietvārdu un saskan ar raksturojamo vārdu locījumā, parasti arī dzimtē un skaitlī, piemēram, *Brālim Bosem ir piecpadsmiit gadu, bet māšai Betai — četrpadsmiit; skolniece teicamniece*. Pielikums jēdzieniskā satura ziņā parasti ir vispārīgāks par raksturojamo vārdu. ◊ *prepozitīvs pielikums, postpozitīvs pielikums*

pieļaujamais termins

a. *admitted term*

v. *zulässiger Terminus* m

kr. допустимый термин

Termins, kas noteikta jēdziena izteikšanai atzīts par vairāk ieteicamā termina sinonīmu, piemēram, terminam *saitiņa* pieļaujama sinonīms (resp. pieļaujama termins) ir *kopula*.

Sk. arī *ieteicamais termins*; *noraidītais termins*.

pieļāvuma palīgteikums

a. concessive clause

v. Konzessivsatz m

kr. уступительное придаточное [предложение]

Palīgteikums, kura saturs ir loģiskā pretrunā ar virsteikuma saturu, tomēr ļauj īstenoties virsteikuma darbībai. Šādu palīgteikumu ievada saikļi *kaut gan*, *kaut arī*, *lai gan*, *lai arī*, piemēram, *Kļūst aizvien tumšāks, kaut gan ir pats dienas vidus*.

pieturzīme

a. punctuation mark

v. Satzzeichen n, Interpunktionszeichen n

kr. знак препинания

Noteikta grafiska zīme teksta gramatiskā, jēdzieniskā vai intonatīvā dalījuma (atdalījuma, izdalījuma) atspoguļošanai rakstos (īstās pieturzīmes), kā arī kādas teksta vienības izcelšanai, iezīmēšanai u. tml. (papildu pieturzīmes).

Sk. arī *atdalītājpieturzīme*; *izdalītājpieturzīme*; *īstā pieturzīme*; *papildu pieturzīme*.

pievilkums

a. semi-predication*

v. Heranziehung f

kr. притяжение

Pakārtojuma paveids, kas pastāv starp dubultlocekli un izteicēju, piemēram, teikumā *Saule uzlēca sarkana* pievilkumā ir saistītas vārdformas *uzlēca* un *sarkana*. Mūsdienu latviešu sintaksē neaktuāls termins, jo konstatēta tā neatbilde sintaktisko sakaru sistēmai.

piktogrāfiskā rakstība

a. pictographic writing

v. Piktographie f, Ideenschrift f

kr. пиктографическое письмо

Viens no rakstības veidiem (vai: viena no valodas vienību atveides sistēmām), kurā informāciju fiksē un nodod tālāk stilizēti attēli, resp.,

piktogrammas. Piktogrammas nav saistītas ar konkrētu valodu un var atbilst vārdam, teikumam, tekstam. Tas ir senākais rakstības veids, kas, domājams, radies jau paleolīta laikmetā. Šis rakstības veids izmantots Mezopotāmijā, Ēģiptē, Ķīnā, Ziemeļamerikā, Centrālamerikā, Āzijas ziemeļos u. c.

Sk. arī *piktogramma*; *skaniskā rakstība*; *ideogrāfiskais raksts*.

piktogramma

a. *pictogram*

v. *Piktogramm n*

kr. *пиктограмма*

Zīmētās rakstības elements — stilizēts attēls vai zīmējums, ko izmanto par rakstzīmi; arī — teksts, kas rakstīts ar šādām zīmēm. Mūsdienās piktogrammas izmanto reklāmās, izkārtnēs, ceļa zīmēs, piemēram, ar nazi un dakšiņu apzīmē restorānu vai kafejnīcu.

Paraugi:

Indiāņu lūgumraksts:

Mūsdienu piktogrammas:

Sk. arī *piktogrāfiskā rakstība*.

pilnā pakāpe

a. *full grade, normal grade*

v. *Vollstufe f*

kr. *нормальная ступень чередования*

Vēsturiskajā fonētikā — viena no indoeiropiešu pirmvalodas kvantitatīvās patskaņu mijas pakāpēm, kurā mijas īsi patskaņi *e resp. *o vai to savienojums ar skaneņiem, ko vispārināti mēdz apzīmēt ar R, tātad *eR — *oR, piemēram, grieķu valodā *páter* ‘tēv!’ — *pro-pátor-es* ‘sentēvi’; latviešu valodā *velt* — *valsīt*, *nest* — *nasta*.

Sk. arī *stiepuma pakāpe*; *zuduma pakāpe*.

pilsētvārds, astionīms

a. *city name*

v. *Stadtname* m

kr. *астионим, название города*

Vietvārds, kas nosauc pilsētu, piemēram, *Cēsis, Oslo, Buenosaires*.

Sk. arī *oikonīms*.

pirmā valoda

a. *first language*

v. *erste Sprache* f

kr. *первый язык*

Valoda, kuru cilvēks hronoloģiski apgūst pirmo. Parasti tā ir dzimtā valoda.

Sk. arī *otrā valoda*.

pirmatnīgs celms, primārs celms

a. *simple stem*

v. *Primärstamm* m

kr. *непроизводная основа*

Celms, ko veido tikai sakne, bez afiksiem, piemēram, vārdu *saule, lapa, nams, medus* celmi *saul-, lap-, nam-, med-* ir pirmatnīgi.

Sk. arī *atvasināts celms; salikts celms*.

pirmatnīgs vārds, primārs vārds

a. *simple word*

v. *Primärstammwort* n

kr. *непроизводное слово*

Vārds ar pirmatnīgu celmu. Pirmatnīgā vārdā ir tikai sakne vai sakne un galotne, piemēram, *es, tu, ne, no, saul-e, dien-a, up-e*.

Sk. arī *atvasināts vārds; saliktenis*.

pirmiedzīvotāji

a. *indigenous population, autochthon[e]s*

v. *Urbvölkerung* f, *autochthone Bevölkerung* f

kr. *коренное население*

Iedzīvotāji, kuru senči no seniem laikiem dzīvo kādā zemē, apvidū.

pirmsredīgēšana

a. *pre-editing*

v. *Vorbearbeitung* f des *Textes* m

kr. *предредактирование*

pirmvaloda

Avotteksta sagatavošana (vienkāršošana) tulkošanai, īpaši mašīntulkošanai.

Sk. arī *pēcrediģēšana*.

pirmvaloda

a. *protolanguage*

v. *Ursprache* f

kr. *прязык*

Hipotētiski, izmantojot salīdzināmi vēsturisko metodi, rekonstruējama valoda (izlokšņu kopums), no kuras izveidojušās divas vai vairākas cilmes ziņā radniecīgas valodu grupas. ◇ *indoeiropiešu pirmvaloda*; *baltu pirmvaloda*; *somugru pirmvaloda*; *semītu pirmvaloda*

pleonasms

a. *pleonasm*

v. *Pleonasmus* m, *Abundanz* f

kr. *плеоназм*

Izteikums, kurā iekļauti jēdzieniskā saturā atklāšanai lieki vārdi, piemēram, *Apaļā futbolbumba ielidoja vārtos* (semantiskais pleonasms: īpašības vārds *apaļš* ir lieks, jo šī vārda nosauktā pazīme ietilpst lietvārda *futbolbumba* nozīmē). ◇ *gramatiskais pleonasms* (sk.); *semantiskais pleonasms*
Sk. arī *tautoloģija*.

pluralia tantum sk. *daudzskaitlinieks*

pluralizēšana, pluralizācija

a. *pluralization*

v. *Pluralisierung* f

kr. *плюрализація*

Onomastikā — daudzskaitlinieka darināšana no nomena vienskaitļa formā. Pluralizācija visbiežāk tiek izmantota mājvārdu un citu apdzīvotu vietu nosaukumu darināšanā, piemēram, *Ores* < *ore*, *Ērgļi* < *ērgļis*.

Sk. arī *daudzskaitlinieks*.

plurilingvisms sk. *daudzvalodība*

pluskvamperfekts sk. *saliktā pagātne*

poētisms

a. *poetism*

v. *poetischer Ausdruck* m

kr. поэтизм

Dzejisks vārds vai izteiciens, piemēram, *šalkot, sarmmatis, vējiem līdzī.*

polaritāte

a. polarity

v. Polarität f

kr. полярность

Semantiska kategorija, ko veido apgalvojuma un nolieguma pretstats.

Sk. arī *noliegums*.

poliftongs

a. polyphthong

v. Polyphthong m

kr. полифтонг

Kopējs nosaukums dažādiem skaņu savienojumiem (diftongiem, trif-tongiem, tetraftongiem u. tml.), kuri funkcionē kā viena fonēma. Piemēram, latviešu valodā *ie* un *o* [uo] ir poliftongi.

Sk. arī *monofonēma*.

polimorfēmisks

a. polymorphemic

v. polymorphemisch

kr. полиморфемический

Tāds vārds vai vārdforma, kurā ir vismaz divas morfēmas — sakne un afikss vai vairākas saknes un afiksi, piemēram, latviešu valodā polimorfēmiski ir vārdi *dien-a, saul-īt-e, pa-kāp-ien-s, sald-skāb-maiz-e* un vārdformas *pērk-u, nir-st-u, dzied-ā-j-u, vis-lab-āk-ais*. ◊ *polimorfēmisks vārds; polimorfēmiska vārdforma*

Sk. arī *monomorfēmisks*.

polilogs

a. polylogue

v. Polylog m

kr. полилог

Vairāku personu saruna — runas forma, kurā visi sarunas dalībnieki ir vienādi aktīvi, periodiski nonākot adresanta, adresāta vai vērotāja lomā.

Sk. arī *dialogs; monologs; adresants; adresāts*.

polionīmija

a. multiple names*

v. Polionymie f

kr. полионимия

Daudzu vārdu vai īpašvārdisku nosaukumu piemītība vienam objektam; polionīmija rada iespēju, piemēram, izmantot viena un tā paša strauta apzīmēšanai (Talsu rajonā) nosaukumus *Baznīcvalks*, *Bazoņgrāvis*, *Krogvalks*, *Katrīnvalks*, vienas un tās pašas pilsētas apzīmēšanai — nosaukumus *Sanktpēterburga*, *Pēterburga*, *Ļeņingrada*, poētismu *Pēterpils*. Sk. arī *mononīmija*.

polisēmija sk. *daudznozīmīgums*

polisindetons

a. polysyndeton

v. Polysyndeton n

kr. полисиндетон

Stilistiska figūra, vārdrindas komponentu vai sakārtotu teikuma daļu saistījums ar atkārtotiem saikļiem, piemēram, *Tās modināja Un pacilāja, Un aicināja, Un sauca ..* (V. Plūdons)

Sk. arī *stilistiska figūra*; *asindetons*.

polisintētiskās valodas sk. *inkorporējošās valodas*

polisistēma

a. polysystem

v. Polysystem n

kr. полисистема

Savstarpēji saistīts sistēmu kopums, kas mainās un pārveidojas, šīm sistēmām un to elementiem savstarpēji mijiedarbojoties. Tādējādi attīstās noteikta polisistēma kā rezultāts nepārtrauktai spriedzei starp dažādiem modeļiem, žanriem un tradīcijām. Konservatīvās, “kanonizētās” sistēmas mēģina saglabāt savu ietekmīgo stāvokli, kamēr citi, novatoriski, “nekanonizēti” žanri cenšas iekarot dominējošu pozīciju. ◊ *polisistēmu teorija*

polonisms, polisms

a. Polonism

v. Polonismus

kr. полонизм

Aizgūvums no poļu valodas, piemēram, *ksendzs*, *vojevodiste*, *zlots*.

Sk. arī *aizgūvums*.

poreionīms

a. poreyonum

v. *Пореюном* n

kr. *порејоном*

Īpašvārds, kas nosauc atsevišķu transportlīdzekli, piemēram, kuģis *Varma*, laiva *Mailīte*, vilciens *Jūrmala*.

Sk. arī *nautonīms*.

posesīvais pronomens sk. *piederības vietniekvārds*

posesīvais toponīms sk. *piederības vietvārds*

postfiksoīds sk. *internacionālais postfiksoīds*

postfikss

a. *postfix*

v. *Postfix* n

kr. *постфикс*

Afikss, kas vārdā vai vārdformā ir aiz saknes, — piedēklis un/vai galotne.

Sk. arī *piedēklis*; *galotne*.

postpozīcija

a. *postposition*

v. *Postposition* f

kr. *послелог, постпозиция*

Palīgvārds vai palīgvārda funkcijā lietots vārds, kas, atradamiēs aiz lietvārda vai lietvārda funkcijā lietota vārda, norāda uz sintaktiskiem sākariem starp patstāvīgiem vārdiem un precizē locījuma nozīmi, piemēram, *lietus dēl palikām mājās, intereses pēc gāju uz izstādi, miera labad neko neteicu*.

Sk. arī *adpozīcija*; *prievārds*.

postpozitīvs elements

a. *postpositive element*

v. *postpositives Element* n

kr. *постпозитивный элемент*

Valodas elements, kas atrodas aiz cita, ar to saistīta valodas elementa, piemēram, latviešu valodā postpozitīvs ģenitīvs ir vārdkopā *tase kafijas*, postpozitīvs prievārds ir prievārdiskajā savienojumā *mantojuma dēl*.

Sk. arī *prepozitīvs elements*.

potamonīms

a. *river name*

potenciāli verbāls teikums

v. Flussname m, Potamonym n

kr. потамоним

Vietvārds, hidronīmu paveids, kas nosauc upi vai citu ūdensteci, piemēram, Gauja, Ķīšupīte, Baznīcvalks.

Sk. arī hidronīms.

potenciāli verbāls teikums

a. potentially verbal sentence

v. potentieller Verbalsatz m

kr. потенциально-вербальное предложение

Teikums, kurā ir patstāvīga darbības vārda būt nullforma izteicēja funkcijā, piemēram, Aiz meža [ir] dilstošs mēness.

Sk. arī verbāls teikums; nullforma.

potenciālisms

a. nonce word, potential neologism

v. Potentialismus* m

kr. потенциализм

Nesen darināts jaunvārds, kas vēl nav kļuvis par valodas leksiskās sistēmas sastāvdaļu, bet var par to kļūt, piemēram, *burziņš*, *jauntermins*, vai arī kas valodā pastāv kā iespēja, kura vēl nav izpaudusies vārdā resp. ko ir iespējams darināt pēc valodā esošo produktīvu vārddarinājumu modeļu parauga, piemēram, no darbības vārda *ielūgt* — lietvārds *ielūdzējs*, no *nodot* — *nodevums* un blakus lietvārdam *priekšrocība* — īpašības vārds *priekšrocīgs*.

Sk. arī jaunvārds; okazionālisms.

pozitīvs sk. pamata pakāpe

pragmatika sk. lingvistiskā pragmatika

praktiskā transkripcija

a. applied transcription*

v. praktische Transkription f; Lautwiedergabe f

kr. практическая транскрипция

Kādas valodas vārdu (īpašvārdu, aizgūstamo sugasvārdu) izrunas ortogrāfiska atveide citā valodā. Latviešu valodā praktiskā transkripcija balstās uz citvalodu skaņu atbilstību latviešu valodai vai aizstāšanu ar fonētiski tuvām latviešu valodas skaņām un pierakstu latviešu alfabēta burtiem, kā arī saskaņā ar latviešu ortogrāfiju un gramatiku. Praktiskajā transkripcijā daļēji izmanto transliterāciju, piemēram, a. *Shakespeare* —

latv. Šekspīrs, a. *Lake Placid* — latv. *Leikplesida*, fr. *abat-jour* — latv. *abažūrs*.

Sk. arī *transkripcija*; *fonētiskā transkripcija*; *transliterācija*; *īpašvārdu atveide*.

predikatīvais sakars

a. *predication*

v. *Prädikation* f

kr. *предикативная связь*

Sintaktisks sakars starp teikuma priekšmetu un izteicēju. Predikatīvais sakars ir strukturāli nozīmīgākais sintaktiskais sakars vienkāršā teikumā. Sk. arī *predikativitāte*.

predikativitāte

a. *predicativity*

v. *Prädikativität* f

kr. *предикативность*

Teikuma gramatiskā nozīme, kas rāda teikuma satura attieksmi pret īstenību un izpaužas kā sintaktiskā laika un sintaktiskās modalitātes saistījums. Predikativitāte ir obligāta teikuma pazīme.

Sk. arī *predikatīvais sakars*; *sintaktiskais laiks*; *sintaktiskā modalitāte*.

predikatīvs lietv.

a. *predicative*

v. *prädikative Ergänzung* f, *Prädikativergänzung* f

kr. *предикатив*

Sastata izteicēja pilnnozīmes daļa, kas latviešu valodā parasti ir nomens (lietvārds, īpašības vārds, skaitļa vārds) vai vietniekvārds, piemēram, *Viņš ir gudrs*, *Tas ir viņš*, un var būt arī lokāmais divdabis, piemēram, *Darbs ir padarāms*, apstākļa vārds, piemēram, *Tas bija interesanti*, vai nenoteiksme, piemēram, *Dzīvot ir strādāt*.

predikāts

a. *semantic predicate*

v. *Prädikat* n

kr. *предикат*

Semantikā — propozīcijas svarīgākais komponents, leksēma, kas nosauc darbību, procesu, stāvokli. Predikāts parasti ir darbības vārds un spēj piesaistīt noteiktu skaitu aktantu. Piemēram, teikumā *Pūks uzdāvināja medu ēzelītim* predikāts *uzdāvināja* piesaistījis aktantus *Pūks* (darītājs), *ēzelītis* (saņēmējs), *medus* (cietējs).

prefiksācija

Sk. arī *teikuma semantiskā struktūra; semantiskā valence; aktants; propozīcija; darītājs; saņēmējs; cietējs*.

prefiksācija

a. *prefixation*

v. *Präfixbildung f, Präfigierung f*

kr. *префиксация, префиксальное словообразование*

Vārdu darināšana (atvasināšanas paveids), izmantojot priedēkļus, piemēram, latviešu valodā ar priedēkli atvasināti vārdi *pa-saule, ie-dzeltens, no-male*. Terminu *prefiksācija* mēdz attiecināt arī uz gramatisko formu veidošanu.

Sk. arī *atvasināšana; sufiksācija; fleksācija*.

prefiksālā vārddarināšana sk. *prefiksācija*

prefiksoīds sk. *internacionālais prefiksoīds*

prefikss sk. *priedēklis*

prepozīcija sk. *prievārds*

prepozitīvs elements

a. *prepositive element*

v. *präpositives Element n*

kr. *препозитивный элемент*

Valodas elements, kas atrodas pirms cita, ar to saistīta elementa, piemēram, latviešu valodā prepozitīvs ģenitīvs ir vārdkopā *rīta saule*, prepozitīvs prievārds — prievārdiskajā savienojumā *uz jumta*. Prepozitīvos elementus, kas prepozitīvi (izmantojot apostrofu vai bez tā) pievienoti citvalodu cilmes uzvārdiem (piemēram, *Q'Nīls, de Brojī, De Filipo, van Bethovens*), latviešu valodā ir piedāvāts saukt par *priediem* (vienskaitļa nominatīvā *prieds*).

Sk. arī *postpozitīvs elements; prievārdisks savienojums*.

preskriptīvā valodniecība, preskriptīvā lingvistika

a. *prescriptive linguistics*

v. *präskriptive Linguistik f*

kr. *прескриптивное языкознание, прескриптивная лингвистика*

Valodniecības nozare, kurā izstrādā, iesaka un pamato kodificējamās valodas normas.

Sk. arī *kodificēšana*.

presupozīcija

- a.** *presupposition*
v. *Präsupposition* f
kr. *предположение*

Izteikuma slēptais saturs, resp., fona informācija, kas netiek tieši apgalvota un saglabājas noliegumā, piemēram, izteikumu *Jāņa suns ir gudrs* un *Jāņa suns nav gudrs* presupozīcija ir *Jānim ir suns*; izteikumu *Viņam izdevās to atrisināt* un *Viņam neizdevās to atrisināt* presupozīcija ir *Viņš centās to atrisināt*. Presupozīcijai ir jābūt patiesai, lai izteikums konkrētā saziņas situācijā nebūtu bezjēdzīgs.

Sk. arī *implikācija*.

pretvirziena tulkojums, tulkojums pasīvajā valodā

- a.** *retour interpretation*
v. *Übersetzung f in die passive Sprache* f
kr. *обращенный перевод**, *противоположный перевод**

Tulkojums, kas veikts no aktīvās valodas pasīvajā, piemēram, latviešiem tulkojot tekstu no savas dzimtās, respektīvi, latviešu, valodas kādā svešvalodā.

Sk. arī *attulkojums*.

prēzents sk. *vienkāršā tagadne***priedēklis, prefikss**

- a.** *prefix*
v. *Präfix* n
kr. *приставка, префикс*

Afikss, kas vārdā vai vārdformā ir pirms saknes, piemēram, *pa-*, *uz-*, *ie-* vārdos *pa-kalns*, *uz-kāpt*, *ie-daļa*; *vis-*, *jā-* vārdformās *vis-labākais*, *jā-lasa*. Latviešu valodā vārdiem vai vārdformām parasti ir tikai viens priedēklis, izņemot negāciju *ne*, piemēram, *aiž-ņemt*, *pa-ņemt*, *ne-aiž-ņemt*, *ne-pa-ņemt*.

Sk. arī *piedēklis*; *interfikss*; *infikss*; *galotne*.

prieds sk. *prepozitīvs elements***priekšējais mēlenis**

- a.** *front lingual consonant*
v. *Prälingual* m, *Vorderzungenlaut* m
kr. *передний язычный согласный*

Fonētikā — līdzskanis, kura izrunā aktīvi tiek izmantota mēles priekšējā

daļa. Latviešu valodā priekšējie mēļņi ir līdzskaņi *c* [ts], *č* [tʃ], *d*, *dz*, *dž* [dʒ], *l*, *n*, *r*, *s*, *š* [ʃ], *t*, *z*, *ž* [ʒ].

Sk. arī *mēļenis*; *pakaļējais mēļenis*; *vidējais mēļenis*.

priekšējās rindas patskanis

a. *front vowel*

v. *Vokal m der vorderen Reihe f*

kr. *гласный переднего ряда*

Tradicionālajā latviešu valodas fonētikā — patskanis, kura izrunas laikā mēļes izliekuma augstākais punkts ir zem cietajām aukslējām. Latviešu valodā priekšējās rindas patskaņi ir *e*, *ē* [e:], *e* [æ], *ē* [æ:], *i*, *ī* [i:].

priekšējs, palatāls

a. *front*

v. *vorderer (Vokal)*

kr. *передний*

Fonoloģijā — tāds, kas norāda, ka šādas skaņas izrunā mēļes izliekuma augstākais punkts ir zem cietajām aukslējām. Viena no fonoloģiskajām šķīrējapazīmēm. Piemēram, latviešu valodā [+ priekšēji] ir patskaņi *e*, *ē* [e:], *e* [æ], *ē* [æ:], *i*, *ī* [i:], tie veic īpašas fonoloģiskas funkcijas: tie spēj palatalizēt iepriekšējus līdzskaņus, piemēram, *skaldīt* [skaldi:t] — *šķelt* [ʃcɛlt], un noteikt citas fonētiskas pārmaiņas, piemēram, *k > c > ķ* : *roka* [ruokā] — *rocīņa* [ruotsiņā] — *roķele* [ruocelē] un *g > dz > ģ* : *zirga* [zirgā] — *zirdziņa* [zirdziņā] — *zirģeļa* [zirjeļā]. Latviešu valodas patskaņus *a*, *ā* [a:], *o*, *o* [o:], *u*, *ū* [u:] biežāk lietotajā bināro šķīrējapazīmju sistēmā uzskata par pakaļējiem, t. i., tie ir [– priekšēji].

Sk. arī *pakaļējs*.

priekšstats

a. *notion*

v. *Vorstellung f*

kr. *представление*

Jutekliski uzvertvs, zināmā pakāpē vispārināts īstenības priekšmeta vai parādības subjektīvs tēļs, kas veidojas apziņā. Terminoloģijā priekšstatu subjektīvā rakstura dēļ termina izvēļi uz tiem nebalsta.

Sk. arī *jēdziens*.

priekštulkojums

a. *pretranslation*

v. *provisorische Übersetzung f*

kr. *предварительный перевод**

Tulkojuma pirmais variants, kas vēl pārskatāms un rediģējams, precizējot vārdu izvēli un izteiksmi. Arī — tulkotāja darba atvieglošanai un paātrināšanai izmantojams mašīntulkotājums, kas veikts ar datoru.

priekšvārds

a. *first name, given name*

v. *Vorname* m

kr. *имя*

Cilvēka vārds, ko jaundzimušajam dod pēc dzimšanas un ko ieraksta dzimšanas pamatdokumentā, piemēram, *Jānis, Anna*.

prievārdisks savienojums

a. *prepositional word-combination*

v. *präpositionale Verbindung* f

kr. *предложное словосочетание*

Vārdu savienojums, kurā atkarīgais vārds neatkarīgajam pievienots ar prievārdu, piemēram, *pasaka par Pelnrušķīti, steigties uz mājām*.

prievārds, prepozīcija

a. *preposition*

v. *Präposition* f

kr. *предлог, препозиция*

Palīgvārdu vārdšķira, kas norāda uz priekšmetu, parādību, procesu u. tml. savstarpējām attieksmēm. Teikumā prievārdi parasti ir saistīti ar lietvārdu vai lietvārda nozīmē lietotu vārdu noteiktā locījumā un norāda uz sintaktiskām attieksmēm starp patstāvīgiem vārdiem, precizējot locījuma nozīmi, piemēram, *tikties ar draugiem, braukt uz darbu, strādāt bez atvaļinājuma*. Latviešu valodā prievārdi parasti ir prepozitīvi, bet *dēļ, labad* ir postpozitīvi, piemēram, *tveices dēļ nebraucu uz laukiem, pieklājības labad uzsāku sarunu*. Prievārda funkcijā latviešu valodā tiek lietoti arī apstākļa vārdi, piemēram, *iet cauri mežam, celties pāri upei, braukt garām skolai*; šādi apstākļa vārdi latviešu valodniecībā saukti arī par *pusprievārdiem*.

Sk. arī *adpozīcija; postpozīcija*.

primārā atvasināšana

a. *primary derivation*

v. *primäre Ableitung* f

kr. *первичная деривация*

Atvasināšana no saknes, piemēram, *māj-a* → *māj-īg-s*.

Sk. arī *sekundārā atvasināšana*.

primārā galotne

a. *primary ending*

v. *primäre Endung* f

kr. *первичное окончание*

Vēsturiskajā valodniecībā — darbības vārda īstenības izteiksmes tagadnes formu personas galotne indoeiropiešu pirmvalodā. Primārās galotnes tiek šķirtas gan tematiskajā, gan atematiskajā konjugācijā. Baltu valodās visās darbības vārda formās parasti tiek rekonstruētas tikai primārās galotnes.

Sk. arī *sekundārā galotne*; *tematiska konjugācija*; *atematiska konjugācija*.

primārs celms sk. *pirmatnīgs celms*

primārs vārds sk. *pirmatnīgs vārds*

produktivitāte

a. *productivity*

v. *Produktivität* f

kr. *продуктивность*

Vārddarināšanas līdzekļa vai modeļa pazīme, kas izpaužas kā šī līdzekļa vai modeļa regulāra un plaša izmantošana jaunu noteiktas vārdšķiras vārdu darināšanā, piemēram, latviešu valodā īpaši produktīvs ir piedēklis *-šan-*, atvasinot lietvārdus no darbības vārdu celmiem. ◇ *afiksa produktivitāte*; *vārddarināšanas modeļa produktivitāte*

profesiolekts*

a. *trade dialect, professionlect*

v. *Professiolekt** m, *Fachsprache* f

kr. *профессиональный язык, профессиюлект**

Valodas paveids, ko lieto noteikta profesionāla grupa, piemēram, informātiķi, mediķi, jūrnieki, un kam raksturīga savdabīga leksika un frazeoloģija, dažkārt arī savdabīgas sintaktiskās konstrukcijas.

Sk. arī *profesionālisms*; *sociolekts*.

profesionālā valoda sk. *profesiolekts*

profesionālisms

a. *professionalism*

v. *Professionalismus* m; *Fachausdruck* m

kr. *профессионализм*

Vārds, vārdkopa vai frazeoloģisms, ko lieto vienas profesijas vai

specialitātes pārstāvji, bet kas nav oficiāli pieņemts termina statusā, piemēram, zvejniecībā profesionāļi ir *kārba* 'liela laiva ar platu dibenu', *lēzēt* 'sakārtot tīklus pēc zvejas'. Profesionāļi, kas iekļaujas literārajā leksikā, ir viens no zinātniskās terminoloģijas papildināšanas avotiem. Sk. arī *profesiolekts*; *sociolekts*.

programmēšanas valoda

- a. *programming language*
 v. *Programmiersprache* f
 kr. *язык программирования*

Algoritmiska mākslīgā valoda formalizētam pierakstam programmu veidā. Programmēšanas valodas ir algols, beisiks, fortrans, kobols, PL/1 u. c.

progresīvā asimilācija

- a. *progressive assimilation*
 v. *progressive Assimilation* f
 kr. *прогрессивная ассимиляция*

Blakus vai tuvu esošu valodas skaņu artikulācijas savstarpēja pielāgošanās runas plūsmas virzienā, piemēram, *ašs* [aʃ:], *svešs* [sveʃ:].

Sk. arī *regresīvā asimilācija*.

proklītika

- a. *proclitic*
 v. *Proklitikon* n
 kr. *проклитика*

Neuzsvērts vārds, kas runas plūsmā piesienas nākamajam vārdam, piemēram, prievārds *uz* teikumā *Es vakarā iešu uz teātri* vai palīgdarbības vārds *ir* teikumā *Brālis ir braucis slēpot jau vairākkārt*.

Sk. arī *klītika*; *enklītika*; *proklīze*.

proklīze

- a. *proclisis*
 v. *Proklise* f
 kr. *проклиза*

Neuzsvērtā vārda piesiešanās nākamajam vārdam runas plūsmā, piemēram, *Mēs sēžam ap lielu galdu*; *Teātra jaunā sezona tiks atklāta septembrī*.

Sk. arī *proklītika*; *enklīze*.

prolepse

- a. *proleptis*
 v. *Prolepse* f

kr. *проленсис*

Kāda vārda lietojums ārpus teikuma sintaktiskās struktūras, parasti teikuma sākumā, un atkārtota norāde uz to šai pašā teikumā, parasti ar vietniekvārdu vai apstākļa vārdu, piemēram, *Pēteris, tas gan ir brašs puisis. Mājās, tikai tur ir īsti labi.*

Sk. arī *tēmas nominatīvs*.

pronomens sk. *vietniekvārds*

pronominalizēšanās, pronominalizācija

a. *pronominalization*

v. *Pronomenbildung* f

kr. *прономинализация*

Konversijas paveids, kurā notiek dažādu vārdšķiru vārdu pāreja vietniekvārdos, piemēram, latviešu valodā pronominalizējies īpašības vārds *labs* vietniekvārdā *dažs labs*: *Dažā labā lauku mājā joprojām nav elektrības.*

Sk. arī *konversija*.

proparoksitons

a. *proparoxitonon*

v. *Proparoxytonon* n

kr. *пропарокситон*

Vārds, kam ir uzsvērtā trešā zilbe no beigām, piemēram, lietuviešu valodā *pristūmdyti* 'piestūmt'. Sengrieķu valodā proparoksitoniem ir akūts (kāpjoša intonācija), piemēram, *πόλεμος* 'karš'.

Sk. arī *baritons*; *oksitons*; *paroksitons*; *perispomens*; *properispomens*.

properispomens

a. *properispomenon*

v. *Properispomenon* n

kr. *пропериспoмен*

Vārds, kam otrā zilbe no beigām ir uzsvērtā ar cirkumfleksu (krītošu intonāciju), piemēram, sengrieķu valodā *δοῦλος* 'vergs'.

Sk. arī *baritons*; *oksitons*; *paroksitons*; *proparoksitons*; *perispomens*.

propozīcija

a. *proposition*

v. *Proposition* f

kr. *пропозиция*

Konkrēta teikuma semantiskais modelis, ko veido leksēmas neatkarīgi no to gramatiskajām formām. Vienu un to pašu semantisko modeli var izteikt

ar dažādas sintaktiskās struktūras teikumiem, piemēram, teikumiem *Saule uzlēca sarkana. Saule uzlecot bija sarkana. Uzlēca sarkana saule* ir viena un tā pati propozīcija. Propozīciju veido predikāts un aktanti.
Sk. arī *teikuma semantiskā struktūra; predikāts; aktants*.

propriālā lemmaa. *proprial lemma*v. *propriales Lemma n*kr. *проприальная лемма**

Īpašvārds, kas nav saistīts ar konkrētu vārda īpašnieku, nenosauc konkrētu objektu (piemēram, priekšvārds kalendārvārdu sarakstā vai personvārdu vārdnīcā).

prosodijaa. *prosody*v. *Prosodie f*kr. *просодия*

Uzsvara, toņa un intonācijas sistēma. Plašākā nozīmē — arī fonētisko vienību robežu signāli, fonotaktikas, morfotaktikas un sintakses elementi, kas sniedzas pāri vienam segmentam, kā arī tās fonoloģiskās pazīmes, kas īstenojas fonētiski vairāk nekā vienā segmentā, piemēram, nazalizācija, lūpu noapaļojums u. tml. ◇ *latviešu valodas prosodija*

Sk. arī *prosodisks elements*.

prosodiskā fonoloģijaa. *prosodic phonology*v. *prosodische Phonologie f*kr. *просодическая фонология*

1. Fonoloģijas virziens, kurā par nozīmīgu tiek uzskatīta valodas prosodija.
2. Fonoloģijas virziens, kas balstās uz divu vai vairāku fonoloģisko struktūru īstenošanos, prosodija tajā ir abstrakta vienība. Piemēram, CVC zilbē angļu valodā VC struktūras prosodisko kontrastu var īstenot ar garāku vokāli (V) un daļēji balsīgu līdzskani (C): *lag* pretēji īsākam vokālim kopā ar nebalsīgu līdzskani: *lack*. Šajā virzienā analizē arī fonoloģisku vienību atšķirības atkarībā no to atrašanās vietas kādā gramatiskā, leksiskā vai fonoloģiskā struktūrā, piemēram, latviešu valodas augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs balsīga un nebalsīga līdzskaņa kontrasts: *dodu* [du:[?]dū] – *dotu* [du:[?]tū] var neitralizēties vārda beigās: *dod* [du:[?]t] — *dot* [du:[?]t]. Šis virziens bija aktuāls 20. gs. 50.–60. gados, mūsdienās tā idejas izmantotas nelineārajā fonoloģijā.

Sk. arī *fonoloģija; prosodija; nelineārā fonoloģija; CV teorija*.

prosodiskā zīme

- a. *prosodic sign*
v. *prosodisches Zeichen* n
kr. *просодический знак*

Grafiska zīme, ko izmanto, lai norādītu uz prosodisku parādību. Latviešu tradicionālajā fonētiskajā transkripcijā tādas ir, piemēram, literāro zilbes intonāciju zīmes: cirkumfleks (~), gravis (`), jumtiņš (^) un uzsvara zīme — punkts pirms uzsvērtās zilbes mazo burtu augstumā (parasti to apzīmē tikai tad, ja nav uzsvērtā pirmā zilbe). Piemēram, [sul̥], [luoks] ‘loks’, [luoks] ‘logs’, [lab̥rit!]. Starptautiskajā fonētiskajā transkripcijā šajos gadījumos atbilstoši tiek lietotas citas zīmes, piemēram, [su:l̥], [luoks] ‘loks’, [luoks] ‘logs’, [lab̥ri:[?]t] ‘labrīt’.
Sk. arī *zilbes intonācija*; *uzsvars*; *prosodija*.

prosodisks elements, suprasegmentāls elements

- a. *prosodic element, suprasegmental element*
v. *prosodisches Element* n, *Suprasegment* n
kr. *просодический элемент*

Fonoloģisks elements, kas sniedzas pāri vienam segmentam, parasti — uzsvars, tonis, intonācija. Latviešu valodā kā prosodiski elementi aprakstīti uzsvars, zilbes intonācija un runas intonācija.
Sk. arī *prosodija*.

protēze

- a. *prothesis*
v. *Prothese* f
kr. *протеза*

Fonētikā — segmenta pievienošana vārda sākumā, piemēram, latviešu valodas izlokšnēs: *šķēde* [ʃce::dē] ‘ķēde’ (Zūrās), *vuts* [vut̥s] ‘uts’ (Alūksnē u. c.); spāņu valodā šādi radies *estaño* no latīņu valodas *stanum* ‘alva’; franču valodā — *esprit* no latīņu *spiritus* ‘gars’.

pseidoandronīms

- a. *pseudoandronym*
v. *Pseudoandronym* n
kr. *псевдоандроним*

Vīrieša vārds, ko kā pseidonīmu izmanto sievietē, piemēram, rakstnieces Auroras Didevānas pseidonīma *Žorža Sanda* priekšvārds (kam oriģinālvalodā atbilst vīrieša vārds *George*), arī rakstnieces Kārenas Blik-senas pseidonīms *Isaks Dinesens*.
Sk. arī *pseidoginīms*; *pseidonīms*.

pseudoginīms

- a. *pseudogynym*
 v. *Pseudogynym* n
 kr. *псевдогуним*

Sievietes vārds, ko kā pseidonīmu izmanto vīrietis, piemēram, viens no Andreja Upīša rakstnieka pseidonīmiem — *Tāravas Annīņa*, viens no rakstnieka Prospēra Merimē pseidonīmiem — *Klāra Gazula*.

Sk. arī *pseidoandronīms*; *pseidonīms*.

pseidonīms

- a. *pseudonym, pen-name*
 v. *Pseudonym* n
 kr. *псевдоним*

Izdomāts, neīsts personvārds, ko lieto īstā vārda vietā, piemēram, *Plūdons*, *Tirzmaliete*, *Eulālija Dorika*. Pseidonīmus galvenokārt izmanto literāti un mākslinieki.

Sk. arī *pseidoandronīms*; *pseudoginīms*; *kriptonīms*; *segvārds*.

psiholingvistika

- a. *psycholinguistics*
 v. *Psycholinguistik* f
 kr. *психолингвистика*

Starpdisciplināra zinātnes nozare, kurā pēta runas radīšanas un saprašanas psiholoģiskos mehānismus, garīgos procesus, kas ir pamatā valodas apguvei un lietošanai. Izpētes metožu ziņā psiholingvistika plaši izmanto eksperimentus un ir tuva psiholoģijai.

publicistikas stils

- a. *publicist style*
 v. *Stil m der Publizistik* f
 kr. *газетно-публицистический стиль, газетный стиль*

Funkcionālais valodas paveids jeb stils, ko lieto plašsaziņas līdzekļos. Publicistikas stilā izmanto gan zinātniskā, gan daiļliteratūras, gan sarunvalodas stila elementus, to raksturo aktualitāte, mērķtiecīgums, konkrētība, plašs mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu lietojums, daudz īpašvārdu, plašāk pazīstamu terminu un profesionālismu. Publicistikas valoda ir daudzveidīga, tāpēc mūsdienu stilistikā to ne vienmēr uzskata par vienotu stilu.

Sk. arī *funkcionālais stils*.

publicistikas valoda

- a. *language of mass media*

v. *Sprache f der Publizistik f*

kr. *язык публицистики*

Valoda, ko izmanto plašsaziņas līdzekļos: presē, radio, televīzijā, daļā interneta publikāciju u. c.

Sk. arī *publicistikas stils; daiļliteratūras valoda; zinātnes valoda.*

punkts

a. *full stop, point* (pieturzīme); *dot* (diakritiska zīme)

v. *Punkt m*

kr. *точка*

1. Pieturzīme (.), ko parasti liek stāstījuma teikuma beigās, aiz vārdu saīsinājumiem, latviešu valodā — arī aiz cipara, kas apzīmē kārtas skaitli.

2. Diakritiska zīme, ko liek virs burta (*i, j*, lietuviešu valodā — arī *ė*), latviešu fonētiskajā transkripcijā — arī zem burta ([*ē*]).

Sk. arī *pieturzīme; diakritiskā zīme.*

pusdeponents darbības vārds, semideponents verbs

a. *semi-deponent verb*

v. *Semideponens n*

kr. *полумложительный глагол*

Darbības vārds, kam vienkāršajos laikos ir darāmās kārtas formas, bet saliktajos laikos — ciešamās kārtas formas vai otrādi, piemēram, latīņu valodā *audēre* ‘iedrošināties’, *gaudēre* ‘priecāties’, *fidere* ‘ticēt’.

Sk. arī *deponents darbības vārds.*

pusgarš līdzskanis

a. *semi-long consonant*

v. *halblanger Konsonant m*

kr. *полудолгий согласный*

Līdzskanis, kuru izrunā ar aptuveni 1,5 reizes lielāku pagarinājumu nekā tās pašas kvalitātes nepagarinātu līdzskani, latviešu valodā tam nav fonoloģiskas funkcijas. Atbilstoši konkrētās valodas pareizrakstības principiem to atspoguļo vai neatspoguļo rakstos, piemēram, latviešu valodā līdzskanis *t* ir pusgarš vārdā *latam* [lat'am] un līdzskanis *k* ir pusgarš vārdā *akustika* [ak'ustikā].

Sk. arī *skaņas pagarinājums; garš līdzskanis.*

pusgarš patskanis

a. *semi-long monophthong*

v. *halblanger Vokal m*

kr. *полудолгий гласный*

Patskanis, kuru izrunā ar pagarinājumu, kas ir vidējs starp tādas pašas kvalitātes īsā un garā patskaņa fonēmas garumu, latviešu valodā tam nav fonoloģiskas funkcijas. Šo izrunu pareizrakstībā neatspoguļo.

Sk. arī *skaņas pagarinājums*; *garš patskanis*.

puskalks

a. *semicalque*

v. *Semicalque* f

kr. *полукалька*

Vārds, kas darināts gan no tulkotiem, gan aizgūtiem vārdarināšanas elementiem, piemēram, uzvārds *Saulenbergs* (no vācu uzvārda *Sonnenberg*), fizikas termins *antidaļiņa* — sal. a. *antiparticle*, kr. *антивещество*.

Sk. arī *kalks*.

puspatskanis, glaidis

a. *semivowel, glide*

v. *Halbvokal* m, *Semivokal* m

kr. *полугласный звук, глайд*

Vokalizācijas rezultātā radies nezilbisks patskanis. Latviešu valodā, vokalizējoties līdzskaņiem *j* un *v*, var rasties puspatskaņi [j] un [v], piemēram, *klājs* [kla:js], *govs* [guoʋs].

Sk. arī *vokalizēšanās*; *zilbiskums*.

pusvalodība, semilingvisms

a. *semilingualism*

v. *Halbsprachigkeit* f

kr. *полязычие*

Stāvoklis, kad divvalodīga indivīda abu valodu prasme ir nepilnīga. Šāda indivīda vārdu krājums parasti ir mazāks nekā citiem to pašu valodu runātājiem ar līdzīgu sociālo izcelsmi un izglītības līmeni.

radniecīgas valodas

a. *cognate languages, related languages*

v. *verwandte Sprachen*

kr. *родственные языки*

Valodas, kurām ir kopīgas pazīmes un regulāras (valodas parādību) atbilstes, ko nosaka izcelšanās no kopīga pirmavota.

Sk. arī *valodu radniecība*.

rakstība

a. *writing*

v. *Schriftsystem* n

kr. *письменность*

Rakstisku sazināšanās līdzekļu sistēma, ko veido rakstzīmju kopums un to izmantošanas principi. Tā aptver grafēniku, pareizrakstību jeb ortogrāfiju un interpunkciju.

Sk. arī *raksts*; *alfabēts*; *grafēmika*; *pareizrakstība*; *interpunkcija*; *pikto-grāfiskā rakstība*; *skaniskā rakstība*.

rakstiskā tulkošana

a. *[written] translation*

v. *Übersetzen* n

kr. *письменный перевод*

Vienā valodā rakstīta teksta tulkošana citā valodā rakstveidā.

Sk. arī *tulkošana*; *mutvārdu tulkošana*.

rakstnieka valodas vārdnīca

a. *dictionary of author's vocabulary**

v. *Wörterbuch* n *der Autorensprache* f

kr. *авторский словарь писателя, словарь языка писателя*

Vārdnīca, kurā sakopota kāda rakstnieka daiļradē lietotā leksika, jaundarinājumi, frazeoloģismi, vārdformas un kuras mērķis ir rakstnieka individuālā stila īpatnību atspoguļošana. Ideālā gadījumā vārdnīcā tiek fiksēti visi kāda rakstnieka darbos sastopamie vārdi.

Sk. arī *vārdnīca*.

raksts

a. *script*

v. *Schrift* f

kr. *письмо*

Noteikta veida grafisko zīmju kopums un to kombinēšanās principi informācijas fiksēšanai un tālāk nodošanai. ◇ *skaņu raksts* (sk.); *zilbju raksts* (sk.); *ķīļu raksts* (sk.); *hieroglīfu raksts* (sk.); *rūnu raksts* (sk.)

Sk. arī *rakstība*; *arābu raksts*; *fraktūra*; *glagolica*; *gotiskais raksts*; *grieķu raksts*; *latīņu raksts*; *indiešu raksts*; *kapitālraksts*; *kirilica*; *neredzīgo raksts*.

rakstu valoda

a. *written language*

v. *Schriftsprache* f

kr. *письменный язык*

1. Valoda, kurai ir rakstības tradīcijas. ◇ *latgaliešu rakstu valoda* (sk.)

2. Rakstos lietota valoda, kas atšķiras no runātās galvenokārt ar specifisku vārdu, vārdu formu un izteikumu struktūras izveidi un lietojumu.

Sk. arī *bezrakstu valoda*.

rakstzīme

a. *character*

v. *Schriftzeichen* n

kr. *письменный знак*

Burts, cipars vai jebkura cita simboliska zīme, kuru izmanto informācijas (datu) grafiskai attēlošanai vai kodēšanai datu apstrādes sistēmās. ◊ *burta rakstzīme; cipara rakstzīme*

reālija

a. *realia**

v. *Wirklichkeitsobjekt* n

kr. *реалия*

Īstenības priekšmets, parādība, dzīva būtne, abstrakts jēdziens, ko nosauc valodas vienība.

Sk. arī *denotāts*.

reanalīze

a. *reanalysis*

v. *Reanalyse* f

kr. *перераспределение, переразложение*

Vārda vai vārdformas morfēmiskā sastāva pārveidošanās morfēmu desantizēšanās vai produktivitātes zuduma dēļ, kā sekas parasti ir jaunu morfēmu rašanās, piemēram, latviešu valodā, zūdot piedēkļa v produktivitātei un semantikai, no darbības vārda *dzī-t* atvasinātajā īpašības vārdā *dzīv-s* v tiek uztverts par saknes sastāvdaļu; no tādiem atvasinājumiem kā *valg-s* — *valg-an-s*, *zil-s* — *zil-g-t* — *zil-g-an-s* blakus piedēklim *-an-* abstrahēts “jauns” piedēklis *-gan-*, kas sastopams atvasinājumos *melngans*, *brūngans*.

Sk. arī *morfēmiskais dalījums; pārdalījums*.

recipiēss sk. *saņēmējs*

reciproks verbs sk. *savstarpējas darbības vārds*

reducējums

a. *reduced utterance**

v. *reduzierte Äußerung* f

kr. *редуцированное высказывание**

Izteikums, kurā konteksta, runas situācijas vai konsituācijas ietekmē nav minēts, resp., ir reducēts, viens vai vairāki strukturāli nozīmīgi teikuma komponenti, piemēram, dialoga — *Ko tu lasi?* — *Grāmatu* atbildes replika ir reducējums, kurā nav minēts teikuma priekšmets *es* un izteicējs *lasu*, resp., *Es lasu grāmatu*. Reducējums ir viens no konsituatīvi saistītu izteikumu veidiem. ◇ *vienkārša teikuma reducējums; salikta teikuma reducējums*
Sk. arī *konsituatīvi saistīts izteikums; redukcija*.

redukcija

a. *reduction* *

v. *Reduktion* f

kr. *редукция* *

1. Sintaksē — viena vai vairāku strukturāli nozīmīgu teikuma komponentu izlaidums teikumā. Redukcija parasti notiek konteksta, runas situācijas vai konsituācijas ietekmē, piemēram, salikta teikuma *Viens labs padoms ir zelta vērts, bet divi — vēl vērtīgāki* otrajā daļā reducēts teikuma priekšmets *padomi* un saitiņa *ir*, resp., *divi padomi ir vēl vērtīgāki*. Redukcija ir tekstveides paņēmieni, kas ļauj izvairīties no informatīva pārdaudzuma un nav uzskatāms par valodas kļūdu. ◇ *redukcija vienkāršā teikumā; redukcija saliktā teikumā*

Sk. arī *elipse; parcelācija; reducējums; tekstveide*.

2. Fonētikā — process, kurā segments vai segmentu virkne vājinās, t. i., reducējas, piemēram, īsa neuzsvērtā patskaņa zudums: *interesants* > [intresants], līdzskaņu kopas vienkāršošanās, zaudējot līdzskani: *knife* > [nɪɪf]. Latviešu literārajā valodā tradicionāli tiek atzīta kvantitatīvā redukcija, kad segments vājinās ilguma un intensitātes ziņā, bet nemaina kvalitāti, piemēram, īsie patskaņi gala zilbēs reducējas, kļūstot pārīsi: *egle* [egl̩]. ◇ *patskaņu redukcija*

Sk. arī *skaņas saīsinājums; pārīss patskanis*.

reduplicēts īpašvārds sk. *divkāršots īpašvārds*

reduplikācija

a. *reduplication*

v. *Reduplikation* f

kr. *редупликация*

Vārda daļas daļējs vai pilnīgs atkārtojums, piemēram, latviešu valodas vārdos *paipala, vāvere, teteris, murmulis*.

Sk. arī *divkāršojums; dubultojums; geminācija*.

reference**a.** *reference***v.** *Referenz* f**kr.** *референция*

Valodas vienības attiecināšana uz noteiktu reāliju konkrētā tekstā. Reference ir svarīga, piemēram, raksturojot vietniekvārdu semantiku: izteikums *Viņš ienāca* ir saprotams vienīgi, ja no konteksta vai runas situācijas zināms vārda *viņš* referents.

Sk. arī *reālija*; *referents*; *runa*.

referents**a.** *referent***v.** *Referent* m**kr.** *референт*

Konkrēta reālija, ko konkrētā lietojumā nosauc valodas vienība, piemēram, izteikumā *Tas ir Jānis* vārda *Jānis* referents ir persona, uz ko tiek norādīts konkrētā runas situācijā. Šajā nozīmē mēdz lietot arī terminu *denotāts*.

Sk. arī *reālija*; *denotāts*; *runas situācija*.

refleksīvais pronomens sk. *atgriezeniskais vietniekvārds*

refleksīvais substantīvs sk. *atgriezeniskais lietvārds*

refleksīvais verbs sk. *atgriezeniskais darbības vārds*

refleksivitāte sk. *atgriezeniskums*

regresīvā asimilācija**a.** *regressive assimilation***v.** *regressive Assimilation* f**kr.** *регрессивная ассимиляция*

Blakus vai tuvu esošu valodas skaņu artikulācijas savstarpēja pielāgošanās runas plūsmā pretējā virzienā, piemēram, *aizskriet* [ais:kriet], *apbērt* [ab:e:rt].

Sk. arī *progresīvā asimilācija*; *asimilācija balsīguma ziņā*.

regulārs verbs sk. *kārtns darbības vārds*

reģionālais dialekts**a.** *regional dialect, regiolect***v.** *Regionaldialekt* m

kr. *региональный диалект*

Teritorijai raksturīgs dialekts atšķirībā no sociolekta.

Sk. arī *dialekts*.

reģionālisms

a. *regionalism*

v. *Regionalismus* m

kr. *местный географический термин*

Vārds, kas nosauc kādam plašākam apvidum raksturīgu (reģionālu) objektu — reljefa veidojumu, dabas parādību vai citu specifisku objektu — vietējā valodā vai tās tautas valodā, kuras pārstāvji objektu vai parādību atklājuši. Reģionālistus parasti netulko, tos aizgūst un lieto tikai reģionālajā nozīmē, un tie ir kopīgi vairākām valodām. Reģionālisti ir, piemēram, vārdi *tundra* ('veģetācijas tips'), *purga* ('sniegpušeņa paveids'), *toross* ('ledus krāvums'), *ffjords* ('jūras līcis ar stāviem krastiem'), *klāns* ('ezerplāvu paveids, kāds raksturīgs plāvam pie Lubānas ezera').

Sk. arī *apvidvārds*.

rekcija sk. pārvaldījums

rekursija, artikulācijas nobeigums

a. *off-glide, final glide*

v. *Ausgang* m, *Abglitt* m, *Lautabsatz* m

kr. *рекурсия, отступ*

Skaņas izrunas beigu daļa, kurā runas orgāni atkāpjas no iepriekš ieņemtā konkrētai skaņai raksturīgā stāvokļa. ◊ *balsīgā līdzskaņa rekursija*

Sk. arī *ekskursija*.

relatīvā laika vienība

a. *abstract timing unit*

v. *relative Zeiteinheit* f

kr. *относительная единица времени*

Fonoloģijā — laika vienība, kas atbilst īsam patskanim vai līdzskanī un zilbes struktūras modelī tiek apzīmēta ar x. Garais patskanis vai divskanis aizņem divas relatīvās laika vienības, un to apzīmē ar xx.

Sk. arī *relatīvais laiks*.

relatīvais adjektīvs sk. attieksmes īpašības vārds

relatīvais laiks

a. *relative tense*

v. *relativer Tempusgebrauch* m

kr. *относительное время*

Darbības vārda laika formas nozīme attiecībā pret citas darbības laiku, piemēram, palīgteikumā, kur atskaites punkts ir virsteikuma darbības laiks: *Tumšajos ziemas vakaros ļaudis nemaz nezināja, kas notiek kaimiņu mājās.*

Sk. arī *absolūtais laiks*.

relatīvais mods sk. *atstāstījuma izteiksme*

relatīvais palīgteikums

a. *quasi-clause**

v. *Relativsatz* m

kr. *относительное придаточное [предложение]*

Palīgteikums, kas pēc nozīmes līdzinās neatkarīgai teikuma daļai un par palīgteikumu uzskatāms tāpēc, ka to ievada pakārtojuma vārds, piemēram, *Vectēvs par šo notikumu vairāk reizi stāstīja, ko viņš citādi nelabprāt darīja.*

Sk. arī *pakārtojuma vārds*.

relatīvais pronomens sk. *attieksmes vietniekvārds*

relatīvais skaņas garums sk. *skaņas kvantitāte*

relatīvas nozīmes vārds, sinsemantisks vārds

a. *synsemantic word*

v. *Synsemantikum* n

kr. *синсемантическое слово*

Vārds, kam lietojumā nepieciešama noteikta semantiska vai sintaktiska apkaime. Sinsemantiski ir, piemēram, pārejošie darbības vārdi (*pasniegt, ņemt*), kas, iesaistoties teikumā, saistās ar papildinātāju akuzatīvā.

Sk. arī *pašnozīmes vārds; apkaime*.

rēma

a. *rheme*

v. *Rhema* n

kr. *рема*

Izteikuma daļa, kas ir ziņojuma galvenais saturs un pauž informāciju par tēmu, piemēram, *Grāmata ir uz galda*. Rēma visbiežāk izsaka jauno informāciju un teikumos ar tiešo vārdu kārtu vienmēr ir beigās.

Sk. arī *teikuma aktuālais dalījums; tēma*.

reterminoloģizēšanās, reterminoloģizācija

a. *reterminologization*

v. *Reteterminologisierung* f

kr. *ретерминологизация*

Process, kurā kādreiz izplatīts termins, kas zināmu laiku nav lietots terminoloģiskajā funkcijā, šo funkciju atkal atgūst tajā pašā vai citā nozarē tā pašā vai cita jēdziena izteikšanai, piemēram, ekonomikas termini *spekulācija, birža*.

Sk. arī *terminoloģizēšanās; determinoloģizēšanās*.

retorika

a. *rhetoric*

v. *Rhetorik* f

kr. *риторика*

Filoloģijas disciplīna, kas pēta mākslinieciski izteiksmīgas un iedarbīgas runas izveides paņēmienus.

retoriska uzruna

a. *rhetorical address**

v. *rhetorische Anrede* f

kr. *риторическое обращение*

Stilistiska figūra, vēršanās pie objekta, visbiežāk lietas vai parādības, kas nevar atbildēt, piemēram, *Guli, mana dziesmiņa, guli, dzejolīti*. (M. Čaklais)

Sk. arī *stilistiska figūra*.

retorisks izsauciens

a. *rhetorical exclamation**

v. *rhetorischer Ausruf* m

kr. *риторическое восклицание**

Stilistiska figūra, īpaši uzsvērts apgalvojums vai noliegums izsaukuma teikuma veidā, piemēram, *Vēl lielā tice ir: veic dzīve nāvi!* (Rainis)

Sk. arī *stilistiska figūra*.

retorisks jautājums

a. *rhetorical question*

v. *rhetorische Frage* f

kr. *риторический вопрос*

Stilistiska figūra, īpaši uzsvērts apgalvojums vai noliegums jautājuma veidā, piemēram, *Vai pasaulē ir daudz tik nesavtīgu cilvēku?* ar nozīmi 'Pasaulē nav daudz tik nesavtīgu cilvēku'.

Sk. arī *stilistiska figūra*.

retūrtulkojums sk. *pretvirzienu tulkojums*

reversīvs lietv.

a. *reverse*

v. *Reversivum* n

kr. *реверсив*

Viens no diviem vārdiem, kas nosauc pretēji virzītas darbības, piemēram, *iebraukt* un *izbraukt*, *nākt* un *iet*. Reversīvus dažkārt uzskata par antonīmu paveidu.

Sk. arī *antonīms*; *antonīmija*.

rezonanse

a. *resonance*

v. *Resonanz* f

kr. *резонанс*

Mutes un deguna dobumā radušās gaisa pašsvārstības, kas pastiprina to frekvencei tuvos skaņas komponentus.

Sk. arī *antirezonanse*; *rezonators*.

rezonators

a. *resonator*

v. *Resonator* m

kr. *резонатор*

Ķermenis vai sistēma, kurā noteikta biežuma svārstību apstākļos var notikt rezonanse. ◊ *mates rezonators*; *akustiskais rezonators*; *deguna rezonators*

Sk. arī *rezonanse*.

rindkopa

a. *paragraph*

v. *Absatz* m

kr. *абзац*

Teksta rindu kopums (arī viena rinda), kurš parasti sākas ar atkāpi un kurā pausta samērā patstāvīga teksta saturs daļa.

Sk. arī *frāžkopa*.

ritms

a. *rhythm*

v. *Rhythmus* m

kr. *ритма*

Valodniecībā — cits citam sekojošu valodas skaņu, uzsvāru, zilbju, moru

vienmērīga atkārtotāšanās noteiktā secībā un intervālā.

Sk. arī *uzsvars*; *zilbe*; *mora*.

romānistika

a. *Romance studies*

v. *Romanistik* f

kr. *романистика*

Zinātņu kopums, kurā ietilpst romāņu valodniecība, romāņu tautu (franču, itāļu, spāņu, portugāļu, rumāņu, moldāvu, katalāņu u. c.) literatūras, folkloras, mitoloģijas, arheoloģijas, etnogrāfijas un vēstures izpēte; šaurākā nozīmē — romāņu filoloģija.

Sk. arī *romāņu filoloģija*.

romāņu filoloģija

a. *Romance philology*

v. *romanische Philologie* f

kr. *романская филология*

Zinātne par romāņu valodām, literatūru un folkloru to savstarpējā saistībā ar romāņu tautu dzīvi, kultūru un vēsturi.

romāņu valodas

a. *Romance languages*

v. *romanische Sprachen*

kr. *романские языки*

Indoeiropiešu valodu saimes valodu grupa, kurā šķir rietumu — ibēru (spāņu, portugāļu, galisiešu, katalāņu), gallu (franču, provansiešu), retoromāņu, sardīniešu — un austrumu (itāļu, rumāņu, mirusī dalmāciešu) valodas.

rosinājuma teikums sk. *pamudinājuma teikums*

rotacisms

a. *rhotacism*

v. *Rhotazismus* m

kr. *ротацизм*

Līdzskaņu *s*, *z* u. c. aizstāšana ar *r* senitāļu, romāņu un ģermāņu valodās, piemēram, latīņu valodā *s* starp patskaņiem var būt aizstāts ar *r* — *regese > *regere* 'valdīt'.

runa

a. *speech*

v. *Rede* fkr. *речь*

Valodas kā potenciāli cilvēka apziņā esošas abstraktas zīmju sistēmas konkrēta izpausme tekstā mutvārdos ar maņu orgāniem uztveramā veidā. Runā valodas līdzekļus izmanto cilvēku saziņai sabiedrībā. Ar runu saprot gan pašu runāšanu, t. i., runātā teksta radīšanas procesu, gan šī procesa rezultātu. Plašākā nozīmē — valodas konkrētā izpausme gan mutvārdos, gan rakstos. ◇ *ātra runa; bērna runa; izteiksmīga runa; publiskā runa; runas orgāns* (sk.)

Sk. arī *teksts; valoda*.

runas aktsa. *speech act*v. *Sprechakt* mkr. *речево́й акт*

Mērķtiecīga runas darbība, kas tiek veikta saskaņā ar noteiktā sabiedrībā nostiprinātām saziņas normām un ko veido viens izteikums vai arī izteikumu kopums — teksts. Runas aktu iedalījums daļēji atbilst teikumu iedalījumam pēc komunikatīvā tipa, piemēram, stāstījuma runas akts sniedz informāciju par kādu situāciju (*Studenti gatavojas eksāmenam*), pamudinājuma runas akts rosina adresātu ko darīt (*Atstājiet šo telpu!*), ekspresīvs runas akts izsaka runātāja psiholoģisko stāvokli (*Kāds prieks jūs satikt!*). Īpašs runas aktu tips ir rīcības runas akts, kas ir ne tikai izteikums, bet arī atbilstošā darbība (*Pasluḡdinu jūs par vīru un sievu. Piespriežu apsūdzētajam desmit diennaktis aresta*).

Sk. arī *teikuma komunikatīvais tips*.

runas etiķetea. *language etiquette*v. *Sprachetikette* fkr. *речево́й этикет*

Lingvistiskās (verbālās un neverbālās) uzvedības noteikumu, normu kopums, kas jāievēro cilvēku saskarsmē noteiktā sabiedrībā; viena no cilvēku attiecību ārējās izpausmes formām.

runas formulaa. *formula of speech**v. *Redeformel* fkr. *формула речево́го этикета*

Gatava izteikuma vienība, ko lieto noteiktās saziņas situācijās, piemēram, *Labu apetīti! Ar labu nakti! Kā klājas?*

runas intonācija

a. intonation of speech

v. Redeintonation f

kr. речевая интонация

Izteikuma modulējums, izmantojot valodas skaņu pamattona, intensitātes, tembra un ilguma maiņu. Runas intonāciju lieto, lai iezīmētu gramatisku robežu, norādītu teikuma tipu un runātāja attieksmi. Latviešu valodā, piemēram, jautājuma teikumu parasti runā ar kāpjošu runas intonāciju.

◇ *kāpjoša runas intonācija; konstatējoša runas intonācija*

Sk. arī *zilbes intonācija*.

runas kultūra

a. culture of speech, speech culture

v. Sprechkultur f; Sprachkultur f

kr. культура речи

Valodas sistēmas potenciālo iespēju un labāko valodas paraugu īstenošana ikdienas saziņas procesā (runā) saistībā ar noteiktu lingvistisko un komunikatīvo (saskarsmes) īpašību kopumu, kas ietver vārdu pareizu izrunu, runas intonējumu, kā arī atsevišķas ekstralingvistiskās pavadparādības — mīmiku, žestu, attieksmi pret runas partneri, runas akta atbilstību konkrētajai runas situācijai. Latviešu valodā tradicionāli 'runas kultūras' jēdzienu mēdz ietvert 'valodas kultūras' jēdzienā.

runas orgāns

a. vocal organ, organ of speech, speech organ

v. Sprechwerkzeug n; Artikulationsorgan n

kr. речевой орган

Cilvēka orgāns, kura darbība veido runu. ◇ *aktīvais runas orgāns* (sk.)

runas sintēze

a. speech synthesis

v. Redesynthese f

kr. синтез речи

Cilvēka runas mākslīga atveide, izmantojot datortehniku.

runas situācija

a. speech situation

v. Sprechsituation f

kr. речевая ситуация

Situācija (saziņas apstākļi, mērķis u. tml.), kurā notiek runas akts un kura var ietekmēt izteikuma struktūru; runas konteksts.

runas uzvedība

- a.** *speech behaviour*
v. *Rede-Verhalten* n
kr. *речевое поведение*

Verbālo un neverbālo pazīmju komplekss, kas ietver runātāja izturēšanos runas laikā, mīmiku, žestus, kinētiskos signālus un lingvistiskā varianta izvēli.

runas žanrs

- a.** *speech genre*
v. *Redegattung* f
kr. *жанр речи*

Teksta tips, kas veidots pēc noteiktiem nacionālajā kultūrā nostiprinātiem kanoniem un ko nosaka runas situācija un saziņas mērķis, piemēram, referāts, recenzija, telefona saruna, sporta komentārs, laika ziņas, reklāma. Noteikts runas žanrs var ietilpt vienā funkcionālajā stilā vai arī ietvert vairāku funkcionālo stilu pazīmes.

Sk. arī *funkcionālais stils*.

rūnu raksts

- a.** *runic writing*
v. *Runenschrift* f
kr. *руническое письмо*

Senģermāņu raksts, kurā īpašas grafiskās zīmes tika iegrieztas kokā, izkaltas akmenī u. tml. un sākotnēji tika izmantotas kā maģiskas zīmes. Šis fonogrāfiskais raksts lietots Skandināvijā.

Sk. arī *raksts*; *ideogrāfiskais raksts*; *ķīļu raksts*; *skaņu raksts*; *zilbju raksts*.

rusisms, krievisms

- a.** *Russianism*
v. *Russizismus* m
kr. *русцизм*

Aizguvums no krievu valodas, piemēram, *baznīca*, *baranka*, *kolhozs*.

Sk. arī *aizguvums*.

rusistika

- a.** *Russian studies*
v. *Russistik* f
kr. *русистика*

Zinātņu kopums, kurā ietilpst krievu (Krievijas pamatiedzīvotāju) valodniecība, krievu literatūras, folkloras, mitoloģijas, arheoloģijas, etno-

grāfijas un vēstures izpēte; šaurākā nozīmē — krievu filoloģija.
Sk. arī *krievu filoloģija*.

rusofoni sk. *krievvalodīgie*

sadura

a. *junction**

v. *Fuge* f

kr. *стык*

Lineāri izkārtotu (lineāri secīgu) valodas vienību (piemēram, skaņu, fonēmu, zilbju, morfēmu) saskares vieta reālā runas aktā. ◇ *skaņu sadura; fonēmu sadura; zilbju sadura; morfēmu sadura*

saiklis, konjunkcija

a. *conjunction*

v. *Konjunktion* f

kr. *союз, конъюнкция*

Palīgvārdu vārdšķira, kas saista sintaktiskas vienības — patstāvīgus vārdus, vārdu savienojumus, teikuma daļas vai teikumus, piemēram, *Viņam pārgājienā bija līdzī sviestmaizes un kafija, kā arī ievārījums un daži āboli. Māsa un brālis devās pie vecmāmiņas, kaut gan labprāt būtu gājuši uz kino. Saule rietēja, bet krēslas vēl nemanīja. Un šķita, ka diena ir nebeidzama.* Pēc morfēmiskā sastāva var būt vienvārda (*un, bet, ka, ja, jo, lai*), pāra (*gan — gan, jo — jo, nedz — nedz*) vai vairākvārdu saikļi (*kā arī, lai gan, tādēļ ka, ne vien — bet arī, tiklab — kā arī*). ◇ *sakārtojuma saiklis* (sk.); *pakārtojuma saiklis* (sk.)

Sk. arī *saikļavārds*.

saikļavārds

a. *conjunctive word*

v. *Konjunktionalwort* n

kr. *союзное слово*

Patstāvīgas vārdšķiras vārds (attieksmes vietniekvārds, apstākļa vārds) viens pats vai kopā ar prievārdu vai palīgvārds (partikula), kas veic saikļa funkciju, piemēram, *mazs, tomēr gudrs. Es zinu, ko tu domā. Es zinu, par ko tu domā. Aiz upes mirgoja pilsētas ugunis, tikai zvaigznes bija nodzisušas.* Izšķir sakārtojuma un pakārtojuma saikļavārdus.

Sk. arī *saiklis; sakārtojuma saikļavārds; pakārtojuma saikļavārds*.

saīsinājums

a. *abbreviation*

v. [Ab]kürzung f

kr. сокращение

Burts, burtkopa, vārddāļa u. tml., ko, dažkārt kopā ar citām rakstzīmēm, izmanto pilna vārda (vārdu) saīsinātai apzīmēšanai, piemēram, *kungs* — *kgs*, *lingvistika* — *lingv.*, *akciju sabiedrība* — *a/s*. ◇ vārda saīsinājums; saīsinājumu saraksts

Sk. arī saīsinājumu saliktenis.

saīsinājumu saliktenis, abreviatūra

a. abbreviation

v. Abbreviatur f, Abbreviation f

kr. аббревиатура

Saliktenis, ko darina no vārdu savienojuma vai salikteņa sastāvdaļu sākumburtiem, piemēram, *Apvienoto Nāciju Organizācija* — *ANO*, *Latvijas Republika* — *LR*, vai sākumdaļām, piemēram, “*Lattelekom*”, *medmāsa*. Izšķir trīs saīsinājumu salikteņu veidus — iniciālsalikteņi, zilbju salikteņi un strupinājumsalikteņi. Vairums saīsinājumu salikteņu ienākuši latviešu valodā kā aizguvumi vai burtiski tulkojumi no citām valodām.

Sk. arī saīsinājums; iniciālsaliktenis; zilbju saliktenis; strupinājumsaliktenis.

saistāmība

a. combinability, cooccurrence

v. Verknüpfbarkeit f

kr. сочетаемость

Valodas vienību (fonēmu, morfēmu, vārdu) spēja saistīties tekstā citai ar citu. ◇ vārdu saistāmība; fonēmu saistāmība

Sk. arī valence.

saistītā vārdu secība, saistītā vārdu kārtā

a. rigid word order

v. festgelegte Wortfolge f, festgelegte Wortstellung f

kr. твердый порядок слов

No vārdformu sintaktiskās funkcijas atkarīga noteikta, nemaināma vārdu secība teikumā. Saistīta vārdu secība ir, piemēram, vācu valodā, kur stāstījuma teikumā darbības vārda finītā forma ir otrajā vietā, piemēram, *Das habe ich gelesen* ‘To es esmu lasījis’.

Sk. arī brīvā vārdu secība.

saistītais uzsvars, saistītais akcents

a. fixed stress, fixed accent

v. *gebundener Akzent* m, *fester Akzent* m

kr. *фиксированное ударение, фиксированный акцент*

Uzsvara sistēma, kurā vārda uzsvars ir saistīts ar noteiktu zilbi. Latviešu valodā parasti ir saistītais pirmās zilbes uzsvars, piemēram, *aita* ['aitā], *liktenis* ['liktenis].

Sk. arī *brīvais uzsvars*.

saistītāvjārds

a. *connector*

v. *Fügewort* n

kr. *союзный элемент**

Vārds, kas veic vienlīdzīgu teikuma locekļu vai salikta teikuma daļu saistīšanas funkciju. Tas var būt saiklis vai saikļavārds (attieksmes vietniekvārds, apstākļa vārds, partikula).

Sk. arī *saiklis*; *saikļavārds*.

saitiņa, kopula

a. *copula*

v. *Kopula* f

kr. *связка*

Darbības vārds, kas veic sintaktisku palīgfunkciju sastata izteicējā un izsaka tā gramatiskās nozīmes — laiku, personu, modalitāti. Latviešu valodā saitiņas funkcijā visbiežāk ir darbības vārds *būt*, piemēram, *Diena ir skaista*.

Sk. arī *predikatīvs*.

sakarīgums sk. *koherence*

sakārtojuma saiklis, sakārtojuma konjunkcija

a. *coordinating conjunction*

v. *koordinierende Konjunktion* f

kr. *сочинительный союз*

Saiklis, kas saista vienlīdzīgus teikuma locekļus, vienlīdzīgus palīgteikumus, neatkarīgas teikuma daļas vai teikumus tekstā, piemēram, *Lietus un vējš sitas logā. Kad būs pienācis vakars un kad būs beigusies operas izrāde, lietus, cerams, būs pārstājis. Rīt brauksim sēnēs, bet mājas tīrīšana būs jāatliek uz citu dienu. Diena atausa saulaina. Tomēr likās, ka tuvojas lietus mākoņi*. Sakārtojuma saikļiem var būt vienojuma, pretstata, šķīruma un paskaidrojuma nozīme.

Sk. arī *pakārtojuma saiklis*.

sakārtojuma saikļavārds, sakārtojuma vārds**a.** *coordinator***v.** *koordinierendes Wort n***kr.** *сочинительное слово*

Saikļavārds sakārtojumā. Sakārtojuma saikļavārdi gan vārdrindās, gan saliktā sakārtotā teikumā vienlaikus izsaka arī jēdzieniskās attieksmes starp komponentiem, piemēram, vienojuma (*priedes un egles*), pretstatījuma (*mazs, toties gudrs*), šķīruma (*vai nu viens, vai otrs*) attieksmes.

Sk. arī *sakārtojums*; *sakārtojuma saiklis*; *saikļavārds*; *pakārtojuma saikļavārds*.

sakārtojums**a.** *coordination, parataxis***v.** *Koordination f, Parataxe f***kr.** *сочинение, паратаксис*

Sakars starp sintaktiski līdztiesīgām vienībām — vienlīdzīgiem teikuma locekļiem, vārdu savienojumiem vai teikuma daļām, piemēram, *mazs, bet gudrs*; *Saule spīd, un lietus līst*. Retāk sakārtojuma apzīmēšanai (īpaši attiecībā uz salikta teikuma daļu saistījumu) lieto terminu *paratakse*.

Sk. arī *pakārtojums*.

sakne**a.** *root***v.** *Wurzel f***kr.** *корень*

Vārda vai vārdformas galvenā daļa resp. galvenā morfēma, kas ietver leksisko nozīmi. Sakne var funkcionēt gan viena pati, gan kopā ar afiksēm, piemēram, latviešu valodā *te, ne, tik, aug, redz, māt!*; *kok-s, pa-gal-e, redz-ē-t, ie-raudz-ī-j-us-i*. ◇ *saknes morfēma*; *saknes zilbe*; *saknes vārds*

Sk. arī *afikss*.

sakņu valodas sk. *izolējošās valodas***salīdzinājuma palīgteikums****a.** *comparative clause***v.** *Komparativsatz m***kr.** *сравнительное придаточное [предложение]*

Palīgteikums, kas ir salīdzinājuma attieksmē ar virsteikumu. Šādu palīgteikumu ievada salīdzinājuma saikļi *kā, it kā, nekā, tāpat kā, tikpat kā* un saikļa *jo* — *jo* pirmā daļa, piemēram, *Kā cits nevar panest grūtumu, tā milzis nevarēja panest vieglumu. Jo mazāk kāds runā, jo vairāk dzird*

tā vārdus. Salīdzinājuma palīgteikumi var robežoties ar mēra un veida apstākļa palīgteikumiem.

salīdzinājums

a. *simile*

v. *Vergleich* m

kr. *сравнение*

Stilistiska figūra, apgalvojums par divu reāliju līdzību, piemēram, *dienas kā putni skrien, meitām mirdz mati kā zīds*.

Sk. arī *stilistiska figūra*.

salīdzināmā pakāpe

a. *degree*

v. *Steigerungsstufe* f

kr. *сравнительная степень*

Kādības īpašības vārdu un apstākļa vārdu trīspakāpju salīdzināmās sistēmas elements.

Sk. arī *salīdzināmās pakāpes*; *pamata pakāpe*; *pārākā pakāpe*; *vispārākā pakāpe*.

salīdzināmās pakāpes, gradācija

a. *degrees of comparison*

v. *Steigerungsstufen*; *Komparationsstufen*

kr. *степени сравнения*

Kādības īpašības vārdu un apstākļa vārdu gramatiskā kategorija, kas izsaka pazīmes salīdzinājumu trīs pakāpēs.

Sk. arī *salīdzināmā pakāpe*.

saliktā laika forma

a. *compound tense form*

v. *analytische Tempusform* f

kr. *сложная форма времени*

Darbības vārda analītiska forma, ko latviešu valodā veido palīgdarbības vārds *būt* tagadnē, pagātnē vai nākotnē kopā ar lokāmo darāmās kārtas pagātnes divdabi (*esmu lasījis, biju lasījis, būšu lasījis*) un kas izsaka iepriekš notikušas darbības rezultativitāti (*Es jau esmu lasījis šo grāmatu. Brālis bija atnācis ciemos vakar. Vasara drīz būs beigusies*).

Sk. arī *analītiska forma*; *saliktā tagadne*; *saliktā pagātne*; *saliktā nākotne*.

salikta leksiska vienībaa. *complex lexical unit*v. *komplexe lexikalische Einheit* fkr. *сложная лексическая единица*

Leksiska vienība, kas veidota vismaz no diviem vārdiem (vai to celmiem); koprakstījumā tas ir saliktenis (*mežmala*), šķītrakstījumā — stabila vārdkopa (*zaļā varde*) vai cits nedalāms vārdu savienojums (*viens otrs, dažs labs*), defisrakstījumā — defiskopa (*sūknis-sprausla*).

Sk. arī *leksiska vienība*; *leksikas vienība*; *saliktenis*; *vārdkopa*; *defiskopa*.

saliktā nākotne, futūrum IIa. *future perfect; compound future*v. *Futur II* nkr. *сложное будущее, второе будущее*

Darbības vārda laika forma, kas izsaka iepriekš notikušas darbības rezultativitāti nākotnē, piemēram, *Rīt es būšu beigusi lasīt šo grāmatu. Pēc pāris stundām tu jau būsi ielidojis Oslo. Drīz viss dārzs būs aizaudzis nezālēm.*

Sk. arī *saliktā tagadne*; *saliktā pagātne*.

saliktā pagātne, pluskvamperfektsa. *past perfect*v. *Plusquamperfekt* nkr. *сложное прошедшее, плюсквамперфект*

Darbības vārda laika forma, kas izsaka iepriekš notikušas darbības rezultativitāti pagātnē, piemēram, *Pagājušajā gadā viņš divreiz bija aizbraucis uz Maroku. Mēs vakar bijām aizgājuši sēnēs. Lietus pēcpusdienā jau bija beidzies.*

Sk. arī *saliktā tagadne*; *saliktā nākotne*.

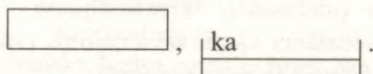
saliktā tagadne, perfektsa. *present perfect, perfect*v. *Perfekt* nkr. *сложное настоящее, перфект*

Darbības vārda laika forma, kas izsaka iepriekš notikušas darbības rezultativitāti tagadnē, piemēram, *Šo grāmatu esmu lasījis nesen. Mēs tikko esam paēduši pusdienas. Saule jau ir uzlēkusi.*

Sk. arī *saliktā pagātne*; *saliktā nākotne*.

salikta teikuma struktūras shēmaa. *structural composite sentence pattern**v. *Strukturschema* n *des komplexen Satzes* mkr. *структурная схема сложного предложения*

Vispārināts salikta teikuma paraugs, kurā ietilpst noteiktu tipu saliktu teikumu veidošanai nepieciešamais minimums. Salikta teikuma struktūras shēmu parasti attēlo grafiski, un tajā atspoguļots daļu skaits, sintaktiskie sakari starp daļām un saistītālvārdi, piemēram, teikuma *Es zinu, ka viņš atnāks* struktūras shēma ir:

Sk. arī *teikuma struktūras shēma*; *vienkārša teikuma struktūras shēma*.

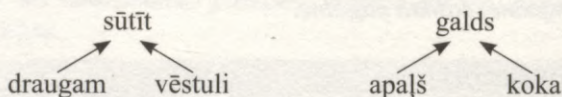
salikta vārdkopa

a. compound subordinate word-group*

v. zusammengesetzte Wortgruppe f

kr. сложное [подчинительное] словосочетание

Vārdkopa, kuru veido neatkarīgais komponents un vismaz divi tieši pakārtoti atkarīgie komponenti, piemēram, *sūtīt draugam vēstuli, apaļš koka galds*:

Sk. arī *vārdkopa*; *vienkārša vārdkopa*; *kombinēta vārdkopa*.

saliktenis

a. compound

v. Kompositum n, Zusammensetzung f

kr. сложное слово, композита

Vārds, kas darināts, apvienojot vismaz divus patstāvīgus vārdus vai to celmus un kas valodā funkcionē kā viena leksikas vienība, piemēram, no vārdiem un/vai celmiem *ūdens-roze, mež-mala, zil-zaļš, sald-skāb-maize, div-desmit, tik-pat, gan-drīz, šo-dien* darināti salikteni *ūdensroze, mežmala, zilzaļš, saldskābmaize, divdesmit, tikpat, gandrīz, šodien*. Latviešu valodā salikteņiem parasti ir pirmās zilbes uzsvars, tā komponenti ir koppraktījumā. ◊ *lietvārda saliktenis* (sk.); *īpašības vārda saliktenis* (sk.); *skaitļa vārda saliktenis* (sk.); *darbības vārda saliktenis* (sk.); *apstākļa vārda saliktenis* (sk.); *determinatīvs saliktenis* (sk.); *kopulatīvs saliktenis* (sk.)

Sk. arī *salikteņu darināšana*.

salikteņatvasinājums sk. *atvasinājumsaliktenis*

salikteņdarināšana sk. *salikteņu darināšana*

salikteņtermins**a.** *compound term***v.** *Kompositum-Terminus* m**kr.** *термин-сложное слово*

Vienvārda termins, kas izteikts ar salikteni, piemēram, *dabubāze, stājglezniecība, garstāsts, tiešraide*.

Sk. arī *vārdkopitermins*.

salikteņu darināšana, salikteņdarināšana**a.** *compounding***v.** *Zusammensetzung* f, *Komposition* f**kr.** *словосложение*

Vārdu darināšana, apvienojot vienā leksikas vienībā vārdu savienojuma (vārdkopas vai vārdrindas) vismaz divus patstāvīgus vārdus vai to celmus, piemēram, *liels kungs — lielskungs; griba dzīvot — dzīvotgriba; meža mala — mežmala; saldi skāba maize — saldskābmaize; diena, nakts — dien-nakts; melns, balts — melnbalts*. Salikteņu darināšana ietilpst sintaktiskajā vārddarināšanas paņēmienā.

Sk. arī *determinatīvs saliktenis; kopulatīvs saliktenis; atvasinājumsaliktenis*.

salikts bezsaikļa teikums**a.** *composite asyndetic sentence***v.** *konjunktionsloser zusammengesetzter Satz* m**kr.** *бессоюзное сложное предложение*

Salikts teikums, kurā daļas ir saistītas bez saikļiem vai saikļavārdiem, piemēram, *Zeme bija nobirusi lielām un sausām skujām, šur tur gulēja pa pērnām čiekuram*.

Sk. arī *salikts saikļa teikums; saikļavārds*.

salikts celms**a.** *compound stem***v.** *komplexer Stamm* m**kr.** *сложная основа*

Celms, kurā ir vismaz divas saknes, piemēram, vārdu *mežmala, diennakts, saldskābmaize* celmi ir salikti: *mež-mal-, dien-nakt-, sald-skāb-maiz-*.

Sk. arī *celms; pirmatnīgs celms; atvasināts celms*.

salikts kombinēta saistījuma teikums**a.** *mixed composite sentence***v.** *syndetisch-asyndetischer zusammengesetzter Satz* m

kr. сложное предложение усложненной структуры*

Salikts teikums, kurā daļas saistītas gan saikļa, gan bezsaikļa saistījumā, piemēram, *Redzu, panākumi jums sāk kāpt galvā, bet pieminiet — kas ātri ceļas, vēl ātrāk krīt.*

Sk. arī *salikts saikļa teikums*; *salikts bezsaikļa teikums*.

salikts pakārtots teikums

a. complex sentence

v. Satzgefüge n

kr. сложноподчиненное предложение

Salikts teikums, kura daļas ir saistītas pakārtojumā. Saliktu pakārtotu teikumu veido viens virsteikums un viens vai vairāki palīgteikumi, piemēram, *Ja tu esi cilvēks, tad dzīvo kā cilvēks.*

Sk. arī *salikts sakārtots teikums*.

salikts saikļa teikums

a. composite syndetic sentence

v. syndetisch zusammengesetzter Satz m

kr. союзное сложное предложение

Salikts teikums, kurā visas daļas ir saistītas ar saikļiem vai saikļavārdiem, piemēram, *Šaubas ir labas un apdomība vēl labāka, bet, ja tās lieto nevietā, tās var nest lielus zaudējumus ieguvumu vietā.*

Sk. arī *saiklis*; *saikļavārds*; *salikts bezsaikļa teikums*.

salikts sakārtots teikums

a. compound sentence

v. Satzverbindung f

kr. сложносочиненное предложение

Salikts teikums, ko veido divas vai vairākas sakārtojumā saistītas daļas, piemēram, *Debess bija apmākusies, arī logos reti kur spīdēja gaisma.*

Sk. arī *salikts pakārtots teikums*.

salikts teikuma loceklis

a. compound part of sentence*

v. komplexes Satzglied n

kr. сложный член предложения

Teikuma loceklis, ko veido vairāki patstāvīgi vārdi noteiktās gramatiskās formās, piemēram, salikts nosaukums (*Viņš mācās Latvijas Universitātē*), frazeoloģisms (*Metāties prom pa galvu pa kaklu*), citi nedalāmi vārdu savienojumi (*Viņi abi skrietin skrien uz meža pusi*).

Sk. arī *teikuma loceklis*; *vienkāršs teikuma loceklis*.

salikts teikums**a.** *composite sentence***v.** *zusammengesetzter Satz m; komplexer Satz m***kr.** *сложное предложение*

Teikums, kas sastāv no divām vai vairākām uz sintaktiskā sakara pamata apvienotām predikatīvām vienībām — salikta teikuma daļām — un kas intonatīvi, strukturāli un semantiski kopā veido vienu veselumu. ◊ *salikts sakārtots teikums* (sk.); *salikts pakārtots teikums* (sk.); *jaukts salikts teikums* (sk.); *salikts saikļa teikums* (sk.); *salikts bezsaikļa teikums* (sk.); *salikts kombinēta saistījuma teikums* (sk.)

Sk. arī *vienkāršs teikums*.

salikts termins**a.** *complex term***v.** *komplexer Terminus m***kr.** *сложный термин*

Termins, kas darināts no diviem vai vairākiem celmiem (diviem vai vairākiem vārdiem). Tas var būt saliktenis, vārdkopa vai defiskopa termina funkcijā, piemēram, *pareizrakstība*, *zilbju saliktenis*, *sūknis-sprausla*.

Sk. arī *saliktertermins*; *vārdkoptermins*; *defiskoptermins*.

saņēmējs, recipiens**a.** *recipient***v.** *Rezipient m***kr.** *получатель, реципиент*

Semantiskā loma — situācijas dalībnieks, kura īpašumā (vai rīcībā) darbības rezultātā kas nonāk. Latviešu valodā to visbiežāk izsaka ar papildinātāju datīvā (*Viņš pārdeva man savu veco mašīnu, Kareivim atsūtīta vēstule*). Saņēmējs ir semantiski tuvs ieguvējam jeb beneficiensam, un latviešu valodā tos izsaka vienādi, bet, piemēram, angļu valodā šīs semantiskās lomas izsaka ar dažādiem prievārdiskiem savienojumiem.

Sk. arī *semantiskā loma*; *papildinātājs*; *ieguvējs*.

saplūde, fūzija**a.** *fusion, coalescence***v.** *Verschmelzung f, Fusion f***kr.** *слияние, фузия*

Valodas vienību saplūšana, piemēram, latviešu valodā vārda *apīnis* celmā *apīn-* saplūdušas trīs morfēmas: piedēklis *ap-*, sakne *vī-* un piedēklis *-n-*, vārda *snauča* celmā *snauč-* saplūdušas divas morfēmas: sakne *snaud-* un piedēklis *-j-*.

sarunvaloda

a. colloquial speech, everyday speech

v. Umgangssprache f, Alltagsrede f

kr. разговорный язык; разговорная речь

Valodas paveids, ko lieto ikdienas mutvārdu saziņā. Rakstu formā to izmanto, piemēram, neoficiālās vēstulēs, dienasgrāmatās un kā stilistisku izteiksmes līdzekli daiļliteratūrā un publicistikā. Izšķir literāro sarunvalodu un neliterāro sarunvalodu, kurā iekļauj vienkāršrunu, žargonu u. tml.

Sk. arī literārā sarunvaloda; neliterārā sarunvaloda; vienkāršruna; žargons.

sarunvalodas stils

a. colloquial style

v. Alltagsstil m

kr. разговорный стиль

Funkcionālais stils, ko lieto ikdienas mutvārdu saziņā. Sarunvalodas stilā plaši izmanto emocionāli ekspresīvus valodas līdzekļus, to raksturo sarunvalodas vārdu, neliterārajā paveidā — arī slengismu, lietojums, tēlaina izteiksme, vienkāršas sintaktiskās uzbūves teikumi, daudz reducētu un aprautu izteikumu, liekvārdība.

Sk. arī funkcionālais stils; sarunvaloda.

sarunvalodas vārds, sarunvārds

a. colloquial word, colloquialism

v. umgangssprachliches Wort n

kr. разговорное слово

Vārds, ko lieto sarunvalodā un kam raksturīgs semantiskais ekspresivitātes papildkomponents, piemēram, *mammucis, šunelis, prātvēders*.

Sk. arī vienkāršrunas vārds.

sasaiste sk. kohēzija

saskaņojums

a. agreement

v. Kongruenz f

kr. согласование

Pakārtojuma paveids, kurā vārdkopas atkarīgais komponents pielīdzinās neatkarīgajam dzimtē, skaitlī un locījumā, piemēram, *ziedošs krūms, pēdējā brīvdiena*.

Sk. arī pārvaldījums; pieklāvums.

sastata izteicējs**a.** *compound predicate***v.** *Kopulativprädikat n***kr.** *составное сказуемое*

Izteicējs, kas sastāv no saitiņas un pilnnozīmes vārda (predikatīva), piemēram, *Darbs ir grūts*.

Sk. arī *predikatīvs*.

sastatāmā valodniecība, kontrastīvā lingvistika**a.** *contrastive linguistics***v.** *typologisch-vergleichende Sprachwissenschaft f, kontrastive Linguistik f***kr.** *сопоставительное языкознание, контрастивная лингвистика*

Valodniecības apakšnozare, kurā, salīdzinot valodas neatkarīgi no to radniecības, noskaidro kopīgās un atšķirīgās pazīmes. Sastatāmā valodniecība ir sinhroniska un pretstatā tipoloģiskajai valodniecībai orientējas galvenokārt uz atšķirīgo.

Sk. arī *tipoloģiskā valodniecība*.

satemvaloda, satēm valoda**a.** *satēm language, satem***v.** *Satemsprache f***kr.** *сатэм-язык*

Indoeiropiešu saimes valoda, kurā indoeiropiešu pirmvalodas palatālie līdzskaņi **k'*, **g'* pārveidojušies par līdzskaņiem *š* (*ś*), *ž* (*ź*) (latviešu valodā — *s*, *z*); sal. ide. **k'ṃ-tom* 'simts', avestas valodā *satəm* [satem], latviešu valodā *simts*. Baltu, slāvu un indoīraņu valodas parasti uzskata par satemvalodām.

Sk. arī *kentumvaloda*.

satīriskais stils**a.** *satiric style***v.** *satirischer Stil m***kr.** *сатирический стиль*

Emocionāli ekspresīvais stils, kas izsaka atklātu, asu izsmieku. Satīrisko stilu izmanto daiļliteratūrā, sarunvalodā, publicistikā. Tam raksturīgi sarunvalodas un vienkāršrunas vārdi, tropi (metaforas ar spilgti nicinošu nokrāsu, hiperbolas), kā arī vulgārismi, žargonismi, barbarismi.

Sk. arī *stils; emocionāli ekspresīvais stils*.

savienotājpatkanis sk, vienotājpatkanis

savrupinājums

a. *non-restrictive apposition*

v. *Isolierung* f

kr. *обособление*

Īpaši uzsvērts teikuma loceklis vai vārdu savienojums, kam teikumā piešķirta zināma sintaktiska patstāvība un kas runas plūsmā intonatīvi nodalīts. Visbiežāk to panāk, novietojot kādu teikuma loekli neparastā vietā, piemēram, apzīmētāju aiz apzīmējamā vārda teikumā: *Tā bija pagātne, sveša un tāla*. Savrupinājumu rakstos no pārējā teikuma atdala ar komatiem vai domuzīmēm.

savruprakstījums sk. šķirtrakstījums

savstarpējas darbības vārds, recīproks verbs

a. *reciprocal verb*

v. *reziprokes Verb* n

kr. *взаимный глагол*

Darbības vārds, kas izsaka divu vai vairāku subjektu savstarpēju darbību, piemēram, *apspriesties, cīnīties, sarunāties*. Latviešu valodā savstarpējas darbības vārdi parasti ir atgriezeniski.

Sk. arī *atgriezeniskais darbības vārds*.

saziņa, komunikācija

a. *communication*

v. *Kommunikation* f

kr. *коммуникация*

Informācijas vai domu apmaiņa starp personām; informācijas pārraide; mijiedarbības forma, kurā izmanto valodu vai citas zīmes; sazināšanās; sakari; saskarsme. Valodniecībā — sazināšanās, izmantojot valodu.

secīgā tulkošana

a. *consecutive interpretation*

v. *Konsekutiv-Dolmetschen* n

kr. *последовательный перевод, консекутивный перевод*

Runas mutvārdu tulkošana secīgi ik pēc noteiktas teksta daļas. Secīgo tulkošanu izmanto arī dialoga tulkošanā.

segmentēšana

a. *segmentation*

v. *Segmentierung* f

kr. *сегментация*

Sinhronās tulkošanas paņēmieni — teksta sadalīšana vienkāršākos fragmentos, tādējādi atvieglojot gan tulka darbu, gan klausītāja uztveri, gan citu tulku darbu (starpniektulkosjumā). Segmentu garums atkarīgs no runas ritma un valodas struktūras. Segmentēšanas paņēmieni sinhronajā tulkošanā mēdz dēvēt arī par salami tehniku.

segmentsa. *segment*v. *Segment* nkr. *сегмент*

1. Valodas vienība, kas veido atsevišķu funkcionāli nozīmīgu runas plūsmas vai rakstīta teksta daļu.

2. Fonoloģijā — mazākā skaniskā vienība (skaņa), kas veido zilbi vai citu lielāku vārda vienību.

Sk. arī *fons* 2. noz.

segvārdsa. *assumed name*v. *Deckname* mkr. *кличка*

Personvārds, ko lieto īstā personvārda vietā maskēšanās nolūkā, parasti, lai piedalītos pret valsts varu vērstā vai noziedzīgā darbībā, piemēram, *Klops* (īstajā vārdā *Jānis Kaļva*), *Koba* (īstajā vārdā Josifs Džugašvili). Par noziedznieku segvārdiem palaikam kļūst viņu iesaukas.

Sk. arī *kriptoniņms*; *pseidonīms*.

seku palīgteikumsa. *consecutive clause*v. *Konsekutivsatz* mkr. *придаточное [предложение] следствия*

Palīgteikums, kas pauž iepriekš virsteikumā izteiktā satura sekas. Šādu palīgteikumu ievada saiklis *tā ka*, piemēram, *Viņa runāja kļusu, tā ka neko nevarēja dzirdēt*.

sekundārā atvasināšanaa. *secondary derivation*v. *sekundäre Ableitung* fkr. *вторичная деривация*

Atvasināšana no vārddarināšanas celma, kurā saknei jau pievienots kāds piedēklis vai priedēklis, piemēram, *māj-īg-s* → *mājīg-um-s*.

Sk. arī *primārā atvasināšana*.

sekundārā galotne

a. *secondary ending*

v. *sekundäre Endung* f

kr. *вторичное окончание*

Vēsturiskajā valodniecībā — darbības vārda īstenības izteiksmes imperfekta, aorista, optatīva vai pavēles izteiksmes formu personas galotne indoeiropiešu pirmvalodā. Sekundārās galotnes tiek šķirtas gan tematiskajā, gan atematiskajā konjugācijā. Baltu valodās sekundārās galotnes parasti netiek rekonstruētas.

Sk. arī *primārā galotne*; *tematiska konjugācija*; *atematiska konjugācija*.

sekundārā nozīme, atvasinātā nozīme

a. *secondary meaning*

v. *sekundäre Bedeutung* f

kr. *вторичное значение, производное значение*

Daudznozīmīga vārda nozīme jeb leksiski semantiskais variants, kas nav pamatnozīme. Atvasinātās nozīmes tieši vai ar pastarpinājumu izriet no pamatnozīmes, piemēram, vārdam *iet* ir atvasinātās nozīmes ‘regulāri apmeklēt’ (*iet skolā*), ‘darboties’ (*pulkstenis iet*) u. c.

Sk. arī *leksiski semantiskais variants*; *pamatnozīme*.

sekundāri predikatīvs komponents

a. *semi-predicative component*

v. *halbprädikatives Satzglied* n

kr. *полупредикативный член предложения*

Teikuma palīgloceklis, kas nosauc pazīmi vai darbību, kura īstenojas izteicēja nosauktās darbības laikā, tādējādi veidojot papildu jeb slēptu gramatisko centru, piemēram, *Saule uzlēca sarkana. Satiku viņu priecīgu. Saulei lecot, devāmies ceļā. Smaržodamas deg sveces*. Latviešu valodā to izsaka ar dažādiem nomena locījumiem (visbiežāk nominatīvu un akuzatīvu), divdabjiem vai nenoteiksmi. Tos sekundāri predikatīvos komponentus, kam veidojas formu atbilsme ar teikuma priekšmetu vai papildinātāju, latviešu sintaksē tradicionāli sauc par dubultlocekļiem, piemēram, *Saule uzlēca sarkana. Satiku viņu priecīgu*, pārējos — par apstākļiem vai papildinātājiem.

Sk. arī *dubultloceklis*; *pavadapstāklis*.

selenonīms

a. *selenonym**

v. *Selenonym* n

kr. *селеним*

Vietvārds, astrotoponīma paveids, kas nosauc dabas objektu uz Mēness, piemēram, *Armstronga krāteris*, *Vētru jūra*, *Alpi* (uz Mēness).

Sk. arī *astrotoponīms*; *astronīms*.

sēliskās izlokšnes

a. *Selonian subdialects*

v. *selonische Mundarten*

kr. *селонские говоры*

Latviešu valodas augšzemnieku dialekta izlokšnes, ko runā Dienvidaustrumvidzemē un Austrumzemgalē. Tās atšķiras no šī paša dialekta latgaliskajām izlokšnēm, piemēram, ar to, ka sēliskajās izlokšnēs sastopama kāpjošā zilbes intonācija un saglabājušās dažas sēļu valodas pēdas. ◊ *Vidzemes sēliskās izlokšnes*

Sk. arī *augšzemnieku dialekts*; *latgaliskās izlokšnes*; *sēļu valoda*.

sēļu valoda

a. *Selonian language*

v. *selonische Sprache*

kr. *селонский язык*

Baltu valodu grupas valoda, viena no senlatviešu cilšu valodām, kas 1. gt. – 2. gt. sākumā runāta, domājams, Dienvidaustrumvidzemē, Augšzemgalē, kā arī tai tuvākajos tagadējās Lietuvas novados. Par sēļu valodu saglabājies ļoti maz ziņu. Domājams, ka sēļu valodā, piemēram, bijusi kāpjošā zilbes intonācija; līdzskaņi *s* un *z* tur, kur lietuviešu valodā *š* un *ž*; vismaz daļā sēļu valodas izlokšņu bijis saglabājies tautosillabiskais *n*. Sēļu valodas ietekmes pēdas redzamas latviešu valodas augšzemnieku dialekta sēliskajās izlokšnēs.

Sk. arī *sēliskās izlokšnes*.

sēma

a. *seme, semantic element*

v. *Sem n, semantisches Element n*

kr. *сема, семантический элемент*

Vismazākā, sīkāk nedalāmā nozīmes vienība, piemēram, vārda *mirdzēt* pamatnozīmi veido sēmas ‘izstarot vai atstarot gaismu’, ‘spoži’, ‘nevienmērīgi’.

Sk. arī *semēma*; *semantēma*, *komponentu analīzes metode*.

semantēma

a. *semanteme*

v. *Semantem n*

kr. *семантема*

Vārda daļa — morfēma, kurai piemīt leksiskā nozīme atšķirībā no citas attiecīgā vārda morfēmas, kam ir tikai formālā resp. gramatiskā nozīme.

Sk. arī *sēma, semēma; morfēma*.

semantika

a. *semantics*

v. *Semantik* f

kr. *семантика*

1. Viss valodas vienības izteiktais saturs, nozīmju kopums. ◊ vārda *semantika; teikuma semantika; prievārda semantika; priedēkļa semantika*

2. Sk. *semasioloģija*.

Sk. arī *onomasioloģija; nozīme*.

semantiķis

a. *semanticist, semantist*

v. *Semantiker* m

kr. *специалист по семантике*

Semantikas speciālists.

semantiskā dominante

a. *semantic dominant*

v. *semantische Dominante* f

kr. *семантическая доминанта*

Sinonīmu rindas loceklis, ko uzskata par šīs rindas vārdu nozīmes galveno pārstāvi — pamatvārdu — ar vispārīgāko, stilistiski un emocionāli neitrālāko nozīmi, piemēram, vārds *ēst* sinonīmu rindā *ēst, mieloties, iebaudīt, ieturēties, stiprināties, sukāt, rīt* utt.

semantiskā kategorija

a. *semantic category*

v. *semantische Kategorie* f

kr. *семантическая категория*

Uz vienas vai vairāku kopīgu pazīmju pamata izveidota semantisku vienību grupa, piemēram, darītājs, izjutējs, subjekts, objekts; arī vispārīga semantiska pazīme, pēc kuras valodas vienības daļa grupās, piemēram, dzīvums, priekšmetiskums, noteiktība.

Sk. arī *gramatiskā kategorija; sintaktiskā kategorija*.

semantiskā loma

a. *semantic role, thematic role*

v. *semantische Rolle* f

kr. *семантическая роль*

Teikuma semantiskās struktūras komponents, vispārināts teikuma atspoguļotās situācijas dalībnieks. Katrai semantiskajai lomai katrā valodā ir tipiski izteikšanas līdzekļi, piemēram, teikumā *Jānis cērt koku* nominatīva forma *Jānis* nosauc darītāju jeb agensu, bet akuzatīva forma *koku* — cietēju jeb paciensu. Biežāk sastopamās semantiskās lomas ir darītājs, izjutējs, cietējs, adresāts, ieguvējs, saņēmējs.

Sk. arī *teikuma semantiskā struktūra*.

semantiskā valence

a. *semantic valency*

v. *semantische Valenz* f

kr. *семантическая валентность*

Vārda spēja sintaktiski saistīties ar noteiktu semantisku kategoriju vārdu formām, piemēram, darbības vārds *sūtīt* spēj piesaistīt darītāja nosaukumu, tiešā objekta nosaukumu un adresāta nosaukumu: *māte sūta dēlam vēstuli*.

Sk. arī *sintaktiskā valence*; *leksiskā valence*; *semantiskā kategorija*.

semantiskais elements sk. *sēma*

semantiskais formveidošanas paņēmieni

a. *semantic inflection pattern*

v. *semantische Formenbildungsart* f

kr. *семантический способ формообразования*

Gramatisko formu veidošanas paņēmieni, kurā gramatisko nozīmju izteikšanai izmanto dažādas saknes vai celmus vienas paradigmas robežās, piemēram, latviešu valodā darbības vārdu laika vai personas formu pretstatījumā *būt* — *esmu, biju; iet* — *ēju, gāju; būt* — *esmu, esi, ir*; vietniekvārdu nominatīva un atkarīgo locījumu pretstatījumā *es* — *manis, man, mani*.

Sk. arī *morfoloģiskais formveidošanas paņēmieni*; *sintaktiskais formveidošanas paņēmieni*.

semantiskais lauks

a. *semantic field*

v. *semantisches Feld* n

kr. *семантическое поле*

Valodas līdzekļu kopums, kas atspoguļo kādu īstenības jomu un ko vieno kāds vispārīgs semantisks elements, piemēram, laika semantiskais lauks

semantiskais objekts

apvieno gan leksiskos, gan gramatiskos līdzekļus, kas izsaka laika nozīmi.
◇ *laika semantiskais lauks; skumju semantiskais lauks*

semantiskais objekts sk. *objekts* 2. noz.

semantiskais subjekts sk. *subjekts*

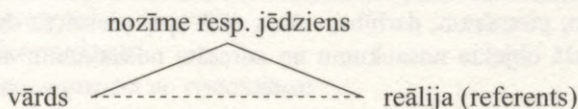
semantiskais trīsstūris

a. *semantic triangle*

v. *semantisches Dreieck* n

kr. *семантический треугольник*

Grafisks vārda nozīmes modelis, kas rāda vārda, apzīmējamās reālijas (referenta) un nozīmes resp. jēdziena attiecsmes. Saikni starp vārdu un tā referentu pastarpina nozīme resp. jēdziens.

Sk. arī *reālija; referents; nozīme*.

semantiskais vārddarināšanas paņēmieni

a. *semantic word-formation pattern*

v. *semantische Wortbildungsart* f

kr. *семантический способ словообразования*

Vārdu darināšana, piešķirot jau esošai leksiskai vienībai jaunu nozīmi, piemēram, informātikas termins *pele* 'kursora pozicionēšanas ierīce, ar kuru tiek vadīta kursora kustība' blakus sākotnējai nozīmei 'neliels grauzēju kārtas dzīvnieks ar slaidu ķermeni, smailu purnu un garu asti'.
Sk. arī *daudznozīmīgums*.

semasiologs

a. *semasiologist*

v. *Semasiologe* m

kr. *семасиолог*

Semasioloģijas speciālists.

semasioloģija

a. *semasiology*

v. *Semasiologie* f

kr. *семасиология*

Valodniecības apakšnozare un leksikoloģijas saskarnozare, kurā pēta valodas vienību leksisko nozīmi virzienā no vārda uz nosaucamo reāliju. Semasioloģija pēta, piemēram, vārda daudznozīmīgumu. Sk. arī *semantika*; *onomasioloģija*; *leksikoloģija*; *reālija*.

semelfaktīvs veids sk. *vienkārtējs veids*

semēma

a. *sememe*

v. *Semem* n

kr. *семема*

1. Mazākā semantiskās sistēmas vienība, kam atbilst konkrēts paradigmatiskais valodas izpausmes līdzekļu sistēmas elements, parasti morfēma.

2. Strukturēts sēmu kopums, kas veido atsevišķu vārda nozīmi, resp., leksiski semantisko variantu.

Sk. arī *sēma*; *semantēma*; *leksiski semantiskais variants*.

semideponents verbs sk. *pusdeponents darbības vārds*

semikols

a. *semicolon*

v. *Semikolon* n, *Strichpunkt* m

kr. *точка с запятой*

Pieturzīme (;), ko galvenokārt lieto, lai krasāk nošķirtu atsevišķas komplicēta salikta teikuma daļas, retāk — lielā mērā patstāvīgus vienlīdzīgus teikuma locekļus vai lielākas vienlīdzīgu teikuma locekļu kopas; ar semikolu nodala arī garākas uzskaitījuma vienības.

Sk. arī *pieturzīme*.

semilingvisms sk. *pusvalodība*

semiotika

a. *semiotics*

v. *Semiotik* f

kr. *семиотика*

Zinātnes nozare, kurā pēta zīmes un to sistēmas, arī valodu kā vienu no zīmju sistēmām.

Sk. arī *valodas zīme*.

separācija

a. *separation*

v. *Separation* f

kr. *сепарация*

Vārddarināšanas paveids, kurā par patstāvīgi lietojamu vārdu kļūst vārda daļa. Šis paņēmieni ir pretējs afiksācijai un salikteņu darināšanai, un tas izmantots gan latviešu, gan starptautiski lietojamo terminu materiālā, piemēram, vispirms darināti tikai salikteņi *gaisdzese, šķidrumsdzese, piespieddzese*, vēlāk kā patstāvīgs termins lietots arī *dzese*; vispirms *absorbcija, adsorbcija*, vēlāk kā virsējdziena termins — *sorbcija*.

sieviešu dzimte

a. *feminine*

v. *Femininum* n; *weibliches Geschlecht* n

kr. *женский род*

Lietvārda dzimšu sistēmas sastāvdaļa, kas gramatiski (ar galotnēm vai artikuliem) norāda uz piederību pie sieviešu dzimtes un kam ir viena vai vairākas īpašas locīšanas paradīgas. Sieviešu dzimtē ietilpst arī lietvārdi, kas nosauc sievišķā dzimuma būtnes. Latviešu valodā sieviešu dzimtes vārdi ir, piemēram, *māsa, liepa; māte, upe; zivs, balss*.

Sk. arī *vīriešu dzimte; nekatra dzimte*.

signifikatīvais īpašvārds

a. *significative proper name**

v. *signifikativer Eigenname* m

kr. *сигнификативное имя*

Īpašvārds, kam nav atbilstoša sugasvārda valodā, pie kuras pieder šis īpašvārds. Šajā īpašvārdu kategorijā ietilpst, piemēram, vairoms mūsdienu latviešu priekšvārdu (*Alberts, Jānis, Juris, Anna* un daudzi citi).

sillabifikācija sk. *dalīšana zilbēs*

simbols

a. *symbol*

v. *Symbol* n

kr. *символ*

Zīme (apzīmējums), kurai ar attiecīgo referentu ir nosacīts saistījums. Terminoloģijā simbolus izmanto gan terminu, gan terminelementu aizstāšanai, piemēram, *Fe* (no *ferrum* 'dzelzs'), *β stari*. Viens no trim apzīmējumu veidiem terminoloģijā (līdztekus nosaukumiem un terminiem).

sinekdoha

a. *synecdoche*

v. *Synekdoche* f

kr. *синекдоха*

Nozīmes pārnesums, nosaucot veselumu kādas tā daļas vārdā, piemēram, zieds 'puķe', vai otrādi, arī — lietojot vienskaitli daudzskaitļa vietā.

◇ leksiskā *sinekdoha*; poētiskā *sinekdoha*

Sk. arī *nozīmes pārnesums*.

sinharmonija, patskaņu harmonija

a. *synharmony, vowel harmony*

v. *Vokalharmonie* f, *Synharmonismus* m

kr. *сингармонизм, гармония гласных*

Afiksa patskaņa kvalitātes pielāgošanās vārda saknes vokālismam, piemēram, turku valodā *evim* 'mana māja', *kolum* 'mana roka', *ulusum* 'mana tauta', *gülüm* 'mana roze'.

sinhronā tulkošana

a. [*simultaneous*] *interpretation*

v. *Simultan-Dolmetschen* n

kr. *синхронный перевод*

Runas mutvārdu tulkošana, kas norit vienlaicīgi ar runu, kuru tulko.

sinhronija

a. *synchrony*

v. *Synchronie* f

kr. *синхрония*

Zinātniski pētniecisks skatījums uz valodu kā vienotu sistēmu kādā noteiktā tās vēsturiskās attīstības laikposmā.

Sk. arī *diahronija*.

sinhroniskā valodniecība, sinhroniskā lingvistika

a. *synchronic linguistics*

v. *synchronische Linguistik* f, *synchronische Sprachwissenschaft* f

kr. *синхроническое языкознание, синхроническая лингвистика*

Valodniecības apakšnozares, kurās pēta valodu kā vienotu sistēmu kādā noteiktā tās vēsturiskās attīstības laikposmā, parasti — pašreizējā stāvoklī.

Sk. arī *sinhronija*; *vēsturiskā valodniecība*; *mūsdienu valodniecība*.

sindrētisms

a. *syncretism*

v. *Synkretismus* m

kr. синкретизм

Vairāku nozīmju vai funkciju vienlaicīga izpausme. Morfoloģijā — parādība, kad viens formveidošanas afikss izsaka vairākas dažādu tipu gramatiskās nozīmes, piemēram, dzimte, skaitlis, locījums latviešu valodas nomenu sistēmā tiek izteikti ar vienu rādītāju — galotni. Sintaksē par sinkrētiskiem uzskata teikuma locekļus, kuros apvienotas vairāku teikuma locekļu pazīmes, piemēram, sekundāri predikatīvais komponents savieno apzīmētāja un izteicēja pazīmes: *Bērns miegains pieglaudās mātei*. Sk. arī *afikss*; *formveidošana*; *sekundāri predikatīvs komponents*.

sinonīmija

a. *synonymy*

v. *Synonymie* f

kr. синонимия

Divu vai vairāku valodas vienību (parasti — vārdu, bet plašākā nozīmē arī vārdformu, morfēmu, frazeoloģismu, teikumu) nozīmes vienādums vai tuvums, piemēram, sinonīmiskas ir vārdformas *celieties!* un *celties!* pavēles nozīmē; piedēkļi *-ien-* un *-en-*, nosaucot sievas, saimnieces; teikumi *Par to jau sen runā* un *Par to jau sen tiek runāts*; frazeoloģismi *plīks kā zirnīs* un *plīks kā baznīcas žurka*. ◇ *absolūtā sinonīmija*; *leksiskā sinonīmija*; *gramatiskā sinonīmija*

Sk. arī *sinonīms*; *sinonīmika*.

sinonīmika

a. *synonymics*

v. *Synonymik* f

kr. синонимика

Sinonīmu kopums kādā valodā vai tekstā, piemēram, literārā darbā.

◇ *latviešu valodas sinonīmika*; *runas verbu sinonīmika*

Sk. arī *sinonīms*; *sinonīmija*.

sinonīms

a. *synonym*

v. *Synonym* n

kr. синоним

1. Viens no diviem vai vairākiem vārdiem, kam ir vienādas vai tuvas nozīmes, piemēram, *runāt*, *plāpāt*, *tērzēt*, *tērgāt*. ◇ *absolūtais sinonīms* (sk.); *jēdzieniskais sinonīms* (sk.); *stilstiskais sinonīms* (sk.); *kontekstuālais sinonīms* (sk.)

2. Terminoloģijā — ikviens no terminiem, kuri izsaka vienu un to pašu jēdzienu un kuri ir savstarpēji aizstājami jebkurā kontekstā, piemēram, ter-

mini *lietvārds* un *substantīvs*.

Sk. arī *sinonīmija*; *sinonīmika*; *absolūtais sinonīms*; *kvazisinonīms*.

sinonīmu vārdnīca

a. *dictionary of synonyms*

v. *Synonymwörterbuch* n

kr. *словарь синонимов*

Vārdnīca, kurā sakopotī kādas valodas sinonīmi, kārtojot tos sinonīmu rindās un par semantisko dominanti izvēloties stilistiski neitrālāko vārdu. Sinonīmu vārdnīcās var skaidrot visu sinonīmu rindu kopumā, katru sinonīmu rindā ietverto leksēmu vai dot tikai sinonīmu uzskaitījumu. Sk. arī *sinonīms*; *vārdnīca*; *semantiskā dominante*.

sinsemantisks vārds sk. relatīvas nozīmes vārds

sintagma

a. *syntagm*

v. *Syntaxma* n

kr. *синтагма*

1. Vārds vai jēdzieniski saistītu vārdu virkne, kas runas plūsmā intonatīvi nodalīta, piemēram, *Mežā / pie lielās priedes / dzīvo Vinnijs Pūks*.

2. Valodas vienību (morfēmu, vārdu, vārdu savienojumu, teikumu) virkne, ko savā starpā saista sintagmatiskās attieksmes.

Sk. arī *sintagmatiskās attieksmes*; *sintagmatika*; *runa*.

sintagmatika

a. *syntagmatics*

v. *Syntaxmatik* f

kr. *синтагматика*

Valodas sistēmiskās pētīšanas aspekts, kas balstīts uz lineārām attieksmēm starp secīgām valodas struktūrvienībām runas plūsmā vai tekstā. Pretstats paradigmātikai.

Sk. arī *paradigmatika*; *sintagmatiskās attieksmes*.

sintagmatiskās attieksmes

a. *syntagmatic relations*

v. *syntagmatische Relation* f

kr. *синтагматические отношения*

Lineāras secīgu valodas vienību (skaņu, morfēmu, vārdformu, vārdu, teikumu) attieksmes runas plūsmā vai tekstā. Piemēram, sintagmatiskas attieksmes veidojas starp morfēmām vārdā, starp vārdformām teikumā.

Sk. arī *sintagma*; *sintagmatika*; *paradigmatiskās attieksmes*; *fonotaktika*; *morfotaktika*.

sintakse

a. *syntax*

v. *Syntax* f

kr. *синтаксис*

1. Valodniecības apakšnozare, gramatikas daļa, kurā pēta vārdu savienojumu, teikumu un teksta gramatisko struktūru un izveidošanas likumības.

◊ *vārdkopu sintakse*; *teikuma sintakse*; *teksta sintakse* (sk.)

2. Valodas sintaktisko parādību kopums (sistēma).

sintakses līmenis

a. *level of syntax*

v. *syntaktische Ebene* f

kr. *синтаксический уровень*

Valodas apakšsistēma, kuru veido vārdu savienojumu, teikumu un tekstu kopums to savstarpējās attieksmēs.

Sk. arī *fonētikas līmenis* (sk.); *morfoloģijas līmenis* (sk.); *leksikas līmenis* (sk.).

sintakses stilistika

a. *syntactic stylistics*

v. *syntaktische Stilistik* f

kr. *синтаксическая стилистика*

Stilistikas apakšnozare, kurā pēta stilistiski un emocionāli ekspresīvus sintaktiskos valodas līdzekļus, piemēram, reducējumus, parcelātus, stilistiskās figūras.

Sk. arī *stilistika*; *stilistiskā ekspresivitāte*; *emocionālā ekspresivitāte*; *reducējums*; *parcelāts*; *stilistiska figūra*.

sintaksists

a. *syntactician*

v. *Syntaktiker* m

kr. *синтаксист*

Sintakses speciālists.

sintaktiskā analīze

a. *syntactic analysis*

v. *syntaktische Analyse* f

kr. *синтаксический анализ*

Sintaktisko sakaru, jēdzienisko attieksmju un sintaktisko kategoriju

noteikšana sintakses vienībās — vārdu savienojumā un teikumā.
Sk. arī *sintaktiskais sakars*; *jēdzieniskās attiecības*; *sintaktiska kategorija*.

sintaktiskā funkcija

- a. *syntactic function*
- v. *syntaktische Funktion* f
- kr. *синтаксическая функция*

Funkcija, ko vārds vai vārdforma veic attiecsmē pret citiem elementiem sintakses vienībā — vārdu savienojumā, teikumā, tekstā. ◇ *apstākļa vārda sintaktiskās funkcijas*; *nenoteiksmes sintaktiskās funkcijas*

sintaktiskā kategorija

- a. *syntactic category*
- v. *syntaktische Kategorie* f
- kr. *синтаксическая категория*

Uz vienas vai vairāku kopīgu pazīmju pamata izveidota sintakses vienību grupa, piemēram, teikums, vārdkopa, teikuma priekšmets, apzīmētājs. Sintaktiskās kategorijas parasti veidojas gan uz formālu, gan uz semantisku pazīmju pamata.

Sk. arī *gramatiskā kategorija*; *semantiskā kategorija*.

sintaktiskā modalitāte

- a. *syntactic modality*
- v. *syntaktische Modalität* f
- kr. *синтаксическая модальность*

Teikuma gramatiskā nozīme, kas izsaka teikuma satura attieksmi pret īstenību: saturs tiek atspoguļots kā reāls vai ireāls. Galvenie sintaktiskās modalitātes izteikšanas līdzekļi ir darbības vārda izteiksmju formas, modālie darbības vārdi, modālās partikulas un iespraudumi, piemēram, teikumos ar ireālu modalitāti: *Viņam jālasa šī grāmata. Viņam vajag lasīt šo grāmatu. Viņš laikam lasa šo grāmatu. Viņš, šķiet, lasa šo grāmatu.*

Sk. arī *modalitāte*; *predikativitāte*.

sintaktiskā paradigma

- a. *syntactic paradigm*
- v. *syntaktisches Paradigma* n
- kr. *синтаксическая парадигма*

Plašākā nozīmē — sintaktiskās struktūras ziņā atšķirīgu, bet semantiskās struktūras ziņā vienādu vai tuvū sintakses vienību kopums. Piemēram, teikumi *Mēs strādājam. Mēs sākam strādāt. Mēs gribam strādāt* ietilpst vienā paradigmā. Šaurākā nozīmē — vienkārša teikuma paradigma.

Sk. arī *paradigma*; *vienkārša teikuma paradigma*; *teikuma semantiskā struktūra*.

sintaktiskā valence

a. *syntactic valency*

v. *syntaktische Valenz* f

kr. *синтаксическая валентность*

Vārda spēja sintaktiski saistīties ar noteiktu sintaktisku kategoriju vārdu formām, piemēram, pārejošie darbības vārdi var piesaistīt papildinātāju akuzatīvā: *nest saini, lasīt grāmatu*.

Sk. arī *semantiskā valence*; *leksiskā valence*; *sintaktiskā kategorija*.

sintaktiskais dialektisms

a. *syntactic dialecticism*

v. *syntaktischer Dialektismus* m

kr. *синтаксический диалектизм*

Dialektisms, kuram ir no literārās valodas atšķirīga sintaktiskā konstrukcija vai pārvaldījums. Piemēram, latviešu valodā kursiskajās izloksnēs lietotā konstrukcija *vajag maize* 'vajag maizes', *mest pie zemes* 'mest zemē'.

Sk. arī *dialektisms*.

sintaktiskais formveidošanas paņēmieni

a. *syntactic inflection pattern*

v. *syntaktische Formenbildungsart* f

kr. *синтаксический способ формообразования*

Gramatisko formu veidošanas paņēmieni, kurā gramatisko nozīmju izteikšanai izmanto vismaz divas — patstāvīgā vārda un palīgvārda — vārdformas, piemēram, latviešu valodā darbības vārda salikto laiku formas *esmu lasījis, biju lasījis, būšu lasījis*, ciešamās kārtas formas *tiek lasīts, ir lasīts*, vajadzības izteiksmes formas *ir jālasa, bija jālasa, būs jālasa*.

Sk. arī *morfoloģiskais formveidošanas paņēmieni*; *semantiskais formveidošanas paņēmieni*.

sintaktiskais laiks

a. *syntactic tense*

v. *syntaktischer Tempus* m

kr. *синтаксическое время*

Teikuma gramatiskā nozīme, kas izsaka teikuma satura attieksmi pret runas brīdi: notikums ir runas brīdī (tagadne), pirms tā (pagātne) vai pēc tā (nākotne). Galvenie sintaktiskā laika izteikšanas līdzekļi ir darbības vārda laika formas un laika apstākļi, piemēram, *Ziema bija īsa. Šogad vēls*

pavasaris.

Sk. arī *laika forma*; *predikativitāte*.

sintaktiskais sakars

a. *syntactic relation*

v. *syntaktische Relation* f

kr. *синтаксическая связь*

Sakars starp vārdiem, vārdformām un predikatīvām vienībām (teikumiem vai teikuma daļām), uz kura pamata veidojas sintakses vienība — vārdu savienojums, teikums, teksts. ◊ *sakārtojuma sintaktiskais sakars*; *pakārtojuma sintaktiskais sakars*

Sk. arī *jēdzieniskās attiecības*.

sintaktiskais vārddarināšanas paņēmiens

a. *syntactic word-formation pattern*

v. *syntaktische Wortbildungsart* f

kr. *синтаксический способ словообразования*

Vārdu darināšanas paņēmiens, kurā tiek darināts saliktenis, apvienojot vārdu savienojuma divus vai vairāk vārdus resp. celmus, piemēram, *saules puķe* — *saulespuķe*, *saldi skāba maize* — *saldskābmaize*. Plašākā nozīmē (vārdšķiras maiņu reducējot uz vārda lietošanu citas vārdšķiras funkcijā) sintaktiskajā vārddarināšanas paņēmienā mēdz iekļaut arī konversiju.

Sk. arī *saliktenis*; *konversija*; *morfoloģiskais vārddarināšanas paņēmiens*; *semantiskais vārddarināšanas paņēmiens*.

sintētiska forma

a. *synthetic word form*

v. *synthetische Wortform* f

kr. *синтетическая форма*

Gramatiskā forma, kurā, formas celmam saistoties ar vienu vai vairākiem formveidošanas afiksiem, izteiktas vairākas gramatiskās nozīmes, piemēram, latviešu valodā darbības vārda vienkāršās tagadnes daudzskaitļa 1. personas forma *nirstam*, kur tagadnes nozīmi izsaka piedēklis *-st*, daudzskaitļa 1. personas nozīmi — galotne *-am*.

Sk. arī *analītiska forma*; *supletīva forma*.

sintētiskās valodas

a. *synthetic languages*

v. *synthetische Sprachen*

kr. *синтетические языки*

Valodas, kurās dominē sintētiskas formas. Šajās valodās gramatiskās

nozīmes galvenokārt izsaka vārda ietvaros ar paša vārda formām (izmantota afiksācija, iekšējā fleksija, uzsvars, supletīvisms u. tml.). Sintētiskās valodas var būt aglutinatīvas (piemēram, somu valoda) un fleksīvas (piemēram, latviešu valoda). Pie tipiskām sintētiskajām valodām pieder senās indoeiropiešu valodas — sanskrits, sengrieķu, latīņu, gotu, senslāvu valoda, no mūsdienu valodām lielā mērā sintētiskas ir, piemēram, latviešu, lietuviešu, čehu, krievu valoda.

Sk. arī *analītiskās valodas*; *sintētiska forma*.

sirsnīgais stils

a. *warm style**

v. *vertraulicher Stil m, herzlicher Stil m*

kr. *интимно-ласковый стиль*

Emocionāli ekspresīvais stils, kas izsaka simpātijas, draudzīgu attieksmi, līdzjūtību pret runas priekšmetu vai adresātu. Sirsnīgo stilu izmanto sarunvalodā, daiļliteratūrā, īpaši bērnu literatūrā. Tam raksturīgi vārdi ar sirsnīgu emocionālo nokrāsu, deminutīvi, bērnu valodas vārdi, tropi, uzruna.

Sk. arī *stils*; *emocionāli ekspresīvais stils*.

sistēmiskā atbilsme

a. *systemic correspondence**

v. *systemische Entsprechung f*

kr. *системное соответствие**

Valodas vienības semantiska un formāla iekļaušanās valodas sistēmā, atbilsme valodas sistēmai un struktūrai, likumībām, modeļiem. Piemēram, vairums aizgūto vārdu, ienākot latviešu valodā, iegūst latviešu valodas galotni un kļūst lokāmi. Sistēmiskā atbilsme nodrošina jaunā vai pārveidotā valodas fakta pareizumu.

Sk. arī *sistēmiskums*; *analogija*; *vārddarināšanas modelis*.

sistēmiskums

a. *systematicality*

v. *Systemhaftigkeit f*

kr. *системность*

Terminoloģijā — viena no terminam izvirzītajām zinātniskajām prasībām, kas paredz, ka katrā nozarē terminoloģija jāizstrādā atbilstoši šīs nozares jēdzienu sistēmai. To panāk, cenšoties izzināt katra jēdziena būtiskās pazīmes (galvenokārt virsjēdziena pazīmi un apakšjēdziena pazīmi) un izteikt tās termina formā, piemēram, terminā *rakstzīme* virsjēdziena pazīme ietverta komponentā *-zīme*, apakšjēdziena pazīme — komponentā *rakst-*.

Sk. arī *virsjēdziens*; *apakšjēdziens*; *jēdzienu sistēma*; *būtiskā pazīme*.

situācija

- a.** *situation*
v. *Situation* f
kr. *ситуация*

1. Sk. *runas situācija*.

2. Attieksmes starp reālijām (situācijas daļībniekiem), ko valodā atspoguļo vārdu savienojums, teikums vai teksts, piemēram, teikums *Vinnijs Pūks lasa Sivēnam zīles* atspoguļo attieksmes starp darītāju (*Vinnijs Pūks*), cietēju (*zīles*) un saņēmēju (*Sivēns*).

Sk. arī *reālija*; *semantiskā loma*.

situants

- a.** *adverbial modifying entire sentence, situant**
v. *Situans* m
kr. *ситуант*

Determinantu veids — adverbiālas nozīmes determinants resp. apstāklis, kas attiecas uz visu teikumu kopumā un nav pakārtots nevienam vārdam teikumā. Situants parasti ir teikuma sākumā, un tam visbiežāk ir vietas vai laika nozīme, piemēram, *Visapkārt šalca lietus un vējš šūpoja kokus*.

Sk. arī *determinants*.

situatīvi saistīts izteikums

- a.** *situationally bound utterance*
v. *situationsgebundene Äußerung* f
kr. *ситуативно неполное высказывание**

Izteikums, kura pamatstruktūru ietekmējusi runas situācija un kuram nav gramatiska sakara ar kādu no konteksta izteikumiem. Parasti situatīvi saistīts izteikums ārpus runas situācijas nav saprotams, piemēram, izteikums *Divas līdz Ogrei* pie biļešu kases lodziņa. Situatīvi saistīts izteikums ir viens no konsituatīvi saistītu izteikumu veidiem.

Sk. arī *konsituatīvi saistīts izteikums*; *kontekstuāli saistīts izteikums*; *runas situācija*.

skaidrojošā vārdnīca

- a.** *explanatory dictionary*
v. *erläuterndes Wörterbuch* n
kr. *толковый словарь*

Vārdnīca, kurā analizēta un skaidrota vārdu nozīme, parasti ilustrējot to ar valodas piemēriem, dažkārt arī ar attēliem. Daudznozīmīgi vārdi parasti dalīti vairākās nozīmēs un nozīmju niansēs. Raksturīgākais skaidrojošo vārdnīcu tips ir vienvalodas vārdnīcas. Terminu skaidrojošajās vārdnīcās

mēdz dot arī terminu ekvivalentus vismaz vienā, bet mūsdienās — vēl vismaz trīs svešvalodās.

Sk. arī *vārdnīca*; *skaidrojums*.

skaidrojums

a. *explanation*

v. *Erläuterung* f

kr. *толкование*

Apraksts, kurā atklāj vārda nozīmi resp. jēdzienisko saturu. Atšķirībā no definīcijas, ko parasti izstrādā terminiem, skaidrojumā var ne tikai minēt būtiskās, nepieciešamās un pietiekamās attiecīgās valodas vienības pazīmes, bet arī dot jēdzieniskā satura papildraksturojumu. ◊ *frazeoloģisma skaidrojums*; *termina skaidrojums*

Sk. arī *definīcija*; *nozīme*; *jēdzieniskais saturs*.

skaitlis

a. *number*

v. *Zahl* f

kr. *число*

Lokāmo vārdšķiru gramatiskā forma, kas norāda uz skaitu, daudzumu vai formālu piederību kādai no skaitļa formām — vienskaitlim, daudzskaitlim vai divskaitlim. Mūsdienu latviešu valodā skaitlim ir divas formas un tās parasti izsaka ar galotni, piemēram, vienskaitlī *dien-a*, daudzskaitlī *dien-as*.

Sk. arī *skaitļa kategorija*; *vienskaitlis*; *daudzskaitlis*; *divskaitlis*.

skaitļa kategorija

a. *number*

v. *Numerus* m

kr. *грамматическое число*

Lokāmo vārdšķiru leksiski gramatiskā kategorija, kas izsaka priekšmetu dalījumu grupās atkarībā no skaita, daudzuma vai arī norāda uz priekšmetu formālu klasifikāciju pēc galotnēm. Mūsdienu latviešu valodā skaitļa kategorijā ietilpst divas skaitļa formas — vienskaitlis un daudzskaitlis. Katram skaitlim parasti ir arī sava dzimtes un locījuma galotņu paradigma, darbības vārdiem — personas galotņu paradigma.

Sk. arī *skaitlis*.

skaitļa vārda saliktenis

a. *compound numeral*

v. *Zahlwortkompositum* n

kr. *сложное числительное*

Skaitļa vārds, kas darināts, apvienojot saliktenī skaitļa vārdu vārdkopas komponentus, piemēram, *divi desmiti* — *divdesmit*, *pieci simti* — *piecsimt*, *astoņi tūkstoši* — *astoņtūkstoš*. Šāds saliktenis parasti ir nelokāms.

skaitļa vārds, numerālis

a. *numeral*

v. *Zahlwort n, Numerale n*

kr. *имя числительное*

Vārdšķira, kas izsaka priekšmetu skaitu vai secību, piemēram, latviešu valodā: *trīs grāmatas*, *pieci gājēji*; *pirmā diena*, *desmitais stāsts*.

skanenis, sonants

a. *sonant*

v. *Sonor m*

kr. *сонант*

Skanīgs balsīgs nazāls vai laterāls līdzskanis vai vibrants. Skanenim raksturīgi toņa elementi. Latviešu valodā skaneņi ir līdzskaņi *l*, *l* [*l̥*], *m*, *n*, *ŋ* [*ŋ*], *r* un fonēmas */n/* alofons [*ŋ*].

Sk. arī *troksnenis*.

skanīgums sk. *sonoritāte*

skaniskā rakstība, fonogrāfiskā rakstība

a. *phonographic writing*

v. *phonographische Schrift f*

kr. *фонографическая письменность*

Valodas vienību pieraksta sistēma, kurā ar rakstzīmēm atveido valodas skaniskos elementus — zilbes un skaņas. Šai pieraksta sistēmai ir divi paveidi: zilbju raksts un skaņu raksts.

Sk. arī *zilbju raksts*; *skaņu raksts*.

skaņas amplitūda

a. *amplitude of sound*

v. *Tonausschlag m*

kr. *амплитуда звука*

Vislielākā skaņas svārstību atvirze no miera stāvokļa. ◊ *skaņas svārstību amplitūda*

skaņas ilgums, absolūtais skaņas garums

a. *duration of sound*

v. *absolute Tondauer f*

kr. долготы звука, абсолютная длительность звука
Ar aparātu nosakāmais skaņas garums bez funkcionālās nozīmes.

skaņas kvalitāte

a. *quality of sound*

v. *Tonqualität* f

kr. *качество звука*

Valodas skaņas enerģijas izkārtojums, kas skaņas spektrā atšķir vienu skaņu no citas.

skaņas kvantitāte, relatīvais skaņas garums

a. *quantity of sound, length of sound*

v. *Tonquantität* f, *relative Tondauer* f

kr. *количество звука, относительная длительность звука*

Funkcionāli nozīmīgs skaņas garums. Piemēram, latviešu valodā relatīvais skaņas garums šķir garā patskaņa fonēmu /a:/ no īsā patskaņa fonēmas /a/.

skaņas pagarinājums

a. *lengthening of sound*

v. *Tonverlängerung* f

kr. *удлинение звука*

Process, kurā fonētiski vai fonoloģiski palielinās skaņas ilgums vai garums. Latviešu valodā šķir īso un garo patskaņu fonēmas, piemēram, /a/ un /a:/; /i/ un /i:/ u. tml., bet fonētiski pagarina arī līdzskaņus, piemēram, *mežs* [mefʰ], *vēss* [væ:sʰ], *svešs* [svefʰ], veidojot pusgaru līdzskani, vai *lapa* [lap:ā], *mati* [mat:ī], *aka* [ak:ā], veidojot garu līdzskani.

Sk. arī *skaņas saīsinājums*; *garš līdzskanis*; *pusgarš līdzskanis*.

skaņas saīsinājums

a. *shortening of sound*

v. *Tonverkürzung* f

kr. *сокращение звука*

Process, kurā fonētiski vai fonoloģiski samazinās skaņas ilgums vai garums. Latviešu valodā šķir īso un garo patskaņu fonēmas, bez tam fonētiski vēl šķir arī pārīsus patskaņus, tādi saklausāmi neuzsvērtās īsās gala zilbēs, piemēram, *ala* [alā], *saule* [saulē], *meitene* [meitenē], *panākumi* [pana:kumī] u. tml.

Sk. arī *pārīss patskanis*; *skaņas pagarinājums*.

skaņu mija

- a.** *sound change*
v. *Lautwechsel* m
kr. *чередование звуков*

Fonoloģiska parādība, kurā valodas skaņas (patskaņi, līdzskaņi) atbilstoši valodas sistēmai pārvēršas fonētiski atšķirīgās skaņās. ◊ *pozicionālā skaņu mija*; *vēsturiskā skaņu mija*

skaņu raksts, fonētiskais raksts

- a.** *phonetic writing*
v. *Lautschrift* f, *phonetische Schrift* f
kr. *звуковое письмо, фонетическое письмо*

Raksts, kurā grafiskā zīme ir atsevišķas skaņas vai fonēmas apzīmējums. Latviešu valodā pamatos ir skaņu, resp., fonētiskais, raksts, tikai dažos gadījumos viena grafiskā zīme (burts) apzīmē vairākas fonēmas, piemēram, burts *o* apzīmē /o/, /o:/, /uo/; burts *e* apzīmē fonēmas /e/ un /æ/; burts *ē* apzīmē fonēmas /e:/ un /æ:/, fonēmas /dz/ apzīmēšanai lieto divus burtus — *dz*, arī fonēmas /ʒ/ apzīmēšanai lieto divus burtus — *dž*. Sk. arī *ideogrāfiskais raksts*; *zilbju raksts*; *ķīļu raksts*.

skatījuma teorija sk. *skopa teorija***skeleta rindas teorija** sk. *CV teorija***skopa teorija, skatījuma teorija***

- a.** *skopos theory*
v. *Skopostheorie* f, *Skopos-Theorie* f
kr. *скопос-теория**

Teorija, kas uzsver tulkošanas pragmatiskos aspektus, uzskatot, ka mērķteksta tipu un formu nosaka funkcija, kuru paredzēts īstenot jaunajā kontekstā. Avotteksts šādā gadījumā tiek skatīts kā informācijas piedāvājums. Tulkotājam tas ir jāpārtulko, izvēloties tās pazīmes, kuras vistuvāk atbilst mērķsituācijas prasībām. Šo paņēmieni lieto galvenokārt informatīvo tekstu tulkošanā.

slāvistika

- a.** *Slavonic studies*
v. *Slawistik* f
kr. *славистика*

Zinātņu kopums, kurā ietilpst slāvu valodniecība, slāvu tautu (austrumslāvu — krievu, ukraiņu, baltkrievu; rietumslāvu — poļu, čehu, slovāku,

kašubu, sorbu un polabiešu; dienvidslāvu — bulgāru, serbu, horvātu, slovēņu, bosniešu, melnkalniešu, maķedoniešu, senslāvu) literatūras, folkloras, mitoloģijas, arheoloģijas, etnogrāfijas un vēstures izpēte; šaurākā nozīmē — slāvu filoloģija.

slāvu filoloģija

- a. *Slavonic philology*
- v. *slawische Philologie* f
- kr. *славянская филология*

Zinātne par slāvu valodām, literatūru un folkloru to savstarpējā saistībā ar slāvu tautu dzīvi, kultūru un vēsturi.

slāvu valodas

- a. *Slavonic languages*
- v. *slawische Sprachen*
- kr. *славянские языки*

Indoeiropiešu valodu saimes valodu grupa, kurā šķir austrumslāvu (krievu, ukraiņu, baltkrievu), rietumslāvu (poļu, čehu, slovaku, sorbu), dienvidslāvu (bulgāru, maķedoniešu, serbu, horvātu, bosniešu, slovēņu) valodas.

slēdzenis

- a. *occlusive*
- v. *Klusil* m
- kr. *смычный согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot gaisa plūsma mutē uz kādu laiku tiek noslēgta. Latviešu valodā slēdzeni ir līdzskaņi *b, c* [ts], *č* [tʃ], *d, dz, dž* [dʒ], *g, ģ* [j], *k, ķ* [c], *m, n, ņ* [ɲ], fonēmas /n/ alofons [ŋ], *p, t*. ◊ *afrikāta*; *viencentra slēdzenis*; *divcentru slēdzenis*; *eksplozīvs slēdzenis*; *nepārtraukts slēdzenis* (sk.)
Sk. arī *spraudzenis*.

slēgta zilbe

- a. *closed syllable*
- v. *geschlossene Silbe* f
- kr. *закрытый слог*

Zilbe, kas beidzas ar līdzskani, piemēram, *man, maiz-nieks, lapas* [lap.pās], *skaists*.
Sk. arī *vaļēja zilbe*.

slēgums

- a. *closure, stop*
- v. *Verschluss* m

kr. *затвор, смычка*

Pilnīga runas orgānu sakļaušanās, uz īsāku vai ilgāku laiku noslēdzot ceļu gaisa plūsmai. Piemēram, latviešu valodā ar slēgumu tiek veidoti līdzskaņi *b, d, m, p, t*.

Sk. arī *slēdzenis*.

slengisms

a. *slang word*

v. *Slangwort* n

kr. *сленгизм*

Subliterārs vārds vai cits subliterārs valodas izteiksmes līdzeklis, ko lieto neformālā saziņas situācijā un kam parasti raksturīgs zems sociālais prestižs un lielāka vai mazāka odiozuma pakāpe valodas lietotāju vairākuma vērtējumā, piemēram, *foršs, fikss, moška, feiss*, priedēklis *da-* vārdā *dagāja*.

Sk. arī *slengs*.

slengs

a. *slang*

v. *Slang* m

kr. *сленг*

Subliterārā leksika un citu subliterāro valodas izteiksmes līdzekļu kopums, ko galvenokārt izmanto neformālā mutvārdu saziņā. Terminu *slengs* pašlaik lieto arī kā terminu *žargons, argo, sociolekts* sinonīmu. ◊ *kopējais slengs; speciālais slengs; slenga vārdnīca*

Sk. arī *argo; profesiolekts; sociolekts; žargons; subliterārā leksika*.

slēptais tulkojums

a. *covert translation*

v. *versteckte Übersetzung* f

kr. *скрытый перевод*

Tulkošanas metode, kurā mērķteksts veidots kā oriģinālteksts. Šo metodi lieto tekstiem, kuriem avotkultūrā nav svarīga, patstāvīga statusa, piemēram, reklāmu tekstos, tāpēc tulkojot nereti tiek izmantota lokalizēšana.

Sk. arī *atklātais tulkojums; lokalizēšana*.

slīpraksts, kursīvs¹

a. *cursive, italics*

v. *Kursiv* f, *Kursivschrift* f

kr. *курсив*

Uz labo pusi ieslīps, rokrakstam līdzīgs raksts, ko lieto galvenokārt tek-

sta izcelšanai vai iezīmēšanai, piemēram, vārds *laudis* ir 6. deklinācijas lietvārds.

Sk. arī *stāvraksts*; *treknraksts*.

slīpsvītra

a. *slash*

v. *Schrägstrich* m

kr. *поперечная линия*

Rakstzīme (/), ko lieto dažos divkomponentu saīsinājumos (*a/s* 'akciju sabiedrība', *v/u* 'valsts uzņēmums'), zinātniskajos un lietišķajos tekstos ar nozīmi 'vai', piemēram, *dzīvs/nezīvs*, daļskaitļu rakstībā (*1/4*), starp gadskaitļiem, kas apzīmē divus blaku gadus (*2005./2006. mācību gads*), starp arābu cipariem, kas apzīmē uz diviem apbūves gabaliem būvētas mājas numuru (*Daugavas ielā 9/11*).

Sk. arī *rakstzīme*.

SLV* sk. *speciālā valoda

smagā zilbe

a. *heavy syllable, strong syllable*

v. *starke Silbe* f

kr. *тяжелый слог*

Zilbe, kas beidzas ar garu patskani, divskani, vienu vai vairākiem līdzskaņiem, piemēram, *tā, tai, tas*; arī zilbe, kuras ritma daļa aizņem vismaz divas relatīvas laika vienības, piemēram, *ā!, ai!, ah!*

Sk. arī *relatīvā laika vienība*; *ritms*.

sociolekts

a. *class dialect, sociolect*

v. *Soziolekt* m

kr. *социолект, социальный язык*

Valodas paveids, kas raksturīgs noteiktam sabiedrības slānim vai sociālai grupai (atkarībā no vecuma, dzimuma, tautības, nodarbošanās u. tml.). Citās valodās dēvēts arī par sociālo (vai šķiru) dialektu.

Sk. arī *profesiolekts*.

sociolingvistika

a. *sociolinguistics*

v. *Soziolinguistik* f

kr. *социолингвистика*

Starpdisciplināra zinātnes nozare, socioloģijas un valodniecības starpnoza-

re, kurā pēta sociāli būtiskus valodas aspektus, valodas funkcijas sabiedrībā un sociālo faktoru iedarbību uz valodu.

sociolingvistiskā funkcija

a. *sociolinguistic function*

v. *soziolinguistische Funktion* f

kr. *социолингвистическая функция*

Valodas lietojums dažādās sabiedrības saziņas sfērās, piemēram, valsts varas un pārvaldes institūcijās (parlamentā, valsts aparātā, tiesu varā, policijā, bruņotajos spēkos u. tml.), izglītībā, ražošanā, tirdzniecībā u. c.

sociolingvistiskā norma

a. *sociolinguistic norm*

v. *soziolinguistische Norm* f

kr. *социолингвистическая норма*

Lingvistiskās normas varietāte iedarībai konkrētos saziņas apstākļos.

somatiskā metode sk. fizioloģiskā metode

somugrisms

a. *Finno-Ugric word*

v. *Finnougrismus* m

kr. *финноугризм*

Aizguvums no kādas somugru valodas, piemēram, *paismus*, *muiža*, *sulainis*, *laulāt*; latviešu valodas somugrismi aizgūti galvenokārt no lībiešu un igauņu valodas.

somugru valodu saime

a. *Finno-Ugric language family*

v. *finnougrische Sprachfamilie* f

kr. *финно-угорская семья языков*

Valodu saime, kuras valodās runā daļā Ziemeļaustrumeiropas un Ziemeļrietumāzijas. Somugru valodas pārsvarā ir aglutinatīvas, daudzām no tām raksturīgs liels locījumu skaits nomenu paradigmās. Somugru valodu saimē ietilpst Baltijas jūras somu valodu grupa (lībiešu, igauņu, votu, somu, karēļu, ižoru, vepsu valoda), sāmu valoda, Volgas somu valodu grupa (mordviešu un mariešu valoda), Permas somu valodu grupa (komiešu, komiešu-permiešu, udmurtu valoda), ugru valodu grupa (hantu, mansu, ungāru valoda).

Sk. arī *valodu saime*; *valodu grupa*; *aglutinatīvās valodas*.

sonants sk. *skanenis***sonoritāte, skanīgums****a.** *sonority***v.** *Schallfülle* f, *Sonorität* f**kr.** *соно́рность*

Skaņas pazīme, kas izpaužas kā vienas valodas skaņas relatīvi lielāks skanīgums salīdzinājumā ar citām skaņām vienādos apstākļos, piemēram, patskaņi ir skanīgāki par līdzskaņiem, skaneņi jeb sonanti ir skanīgāki par troksneņiem. Katrā zilbē ir tikai viena būtiska skanīguma jeb sonoritātes virsotne.

speciālā leksika**a.** *special vocabulary, special lexis***v.** *spezifische Lexik* f; *Sonderwortschatz* m**kr.** *специальная лексика*

Ierobežota lietojuma vārdi, kas tematiski saistīti ar kādu zinātnes, tehnikas, mākslas vai tautsaimniecības nozari, ar cilvēku nodarbošanos kādā nozarē. Speciālajā leksikā ietilpst gan zinātniski termini, gan profesionāļismī. Daļa no speciālās leksikas ietilpst vispārlietojamā leksikā.

Sk. arī *termins*; *profesionāļisms*.

speciālā valoda, speciālā lietojuma valoda, SLV**a.** *special language, language for special purposes, LSP***v.** *Fachsprache* f, *Sondersprache* f**kr.** *язык для специальных целей, ЯСЦ*

Zinātnes valodas sastāvdaļa, ko lieto konkrētas nozares speciālistu profesionālajā saziņā un kam raksturīgs specifisko izteiksmes līdzekļu — terminu — lietojums.

Sk. arī *zinātnes valoda*; *profesiolekts*.

spektrogramma**a.** *spectrogram***v.** *Spektrogramm* n**kr.** *спектрограмма*

Skaņas spektrālo elementu grafisks attēls. Runas skaņu spektrogrammas sastāvdaļas raksturo svārstību biežums (frekvence) un amplitūda. Šķir statiskās jeb momenta un dinamiskās jeb redzamās runas (*visible speech*) spektrogrammas. Statiskajā spektrogrammā fiksē spektrālo elementu izkārtojumu kādā laika momentā, dinamiskā spektrogramma ir trīsdimensionāls attēls, kas rāda svārstību biežuma (frekvences) un

amplitūdas maiņas laikā. ◇ *dinamiskā spektrogramma* (sk.); *patskaņa a spektrogramma*; *statiskā spektrogramma*
Sk. arī *spektrogrammu metode*.

spektrogrammu metode

a. *spectrographic method*

v. *Spektrogramm-Methode* f

kr. *спектрографический метод*

Akustiskā valodas pētīšanas metode, kuras pamatā ir runas skaņu spektrogrammas akustiskā analīze.

Sk. arī *akustiskā analīze*; *spektrogramma*.

speleonīms

a. *cave name*

v. *Speleonym* n

kr. *спелеоним*

Īpašvārds, kas nosauc alu vai citu dabisku pazemes objektu, piemēram, *Gūtmaņa ala*, *Pēterala*, *Māras kambari*.

spraudzenis

a. *constrictive*

v. *Engelaut* m

kr. *целевой согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot gaiss plūst pa vienu vai vairākām spraugām starp runas orgāniem. Latviešu valodā spraudzeņi ir līdzskaņi *f*, *h* [x], *j*, *l*, *l* [ʎ], *r*, *s*, *š* [ʃ], *v*, *z*, *ž* [ʒ]. ◇ *bilaterāls spraudzenis* (sk.); *laterāls spraudzenis* (sk.); *mediāls spraudzenis* (sk.)

Sk. arī *slēdzenis*.

stabilā vārdkopa

a. *fixed word-group*

v. *feste Wortverbindung* f

kr. *устойчивое [подчинительное] словосочетание*

Vārdkopa, kurai ir viena vārda nozīme un funkcijas un kuras nozīme atšķiras no tās komponentu leksisko nozīmju apvienojuma, piemēram, *zili brīnumi*, *zaļā varde*, *sarkanais āboliņš*, *melnā kaste*. Stabilajām vārdkopām raksturīgs lietojums vārdkoptermina funkcijā.

Sk. arī *frazeoloģisms*; *vārdkopa*; *vārdkoptermins*.

standartizēšana, standartizācija

a. *standardization*

v. *Standardisierung* f

kr. *стандартизация*

1. Process, kurā tiek izstrādāts ar kompetentas valdības institūcijas rīkojumu apstiprināms dokuments (standarts), kas nosaka vienotus vispārīgos principus noteiktu darbību veikšanai, kā arī vienotu paraugu saistošai tā īstenošanai praksē bez būtiskām individuālām atšķirībām, lai sekmētu optimālu sakārtotību kādā jomā, piemēram, terminoloģijas jomā standartizēšanai pakļauti terminoloģijas darba principi un metodes, definīciju veidošana, terminu vārdnīcas tipi, arī noteiktas tematiskas grupas termini.

Sk. arī *vietvārdu standartizēšana*.

2. Sk. *valodas normēšana*.

standartvaloda sk. *normētā valoda*

starpdialekts

a. *interdialect*

v. *Zwischendialekt* m

kr. *интердиалект*

Dialektāls lietojuma paradums, kurā zūd atšķirības starp dialektiem un rodas augstāka ranga veidojums ar plašāku lietojumu nekā vienam dialektam.

starpļīmenis

a. *interlevel*

v. *Zwischenebene* f

kr. *промежуточный уровень, межуровень*

Vairāku valodas līmeņu vienlaicīga īstenošanās valodas sistēmā. Starplīmeni veido, piemēram, morfonoloģija (fonētikas un morfoloģijas līmenis), vārddarināšana (morfoloģijas un sintakses, dažkārt arī fonētikas līmenis). Starplīmeņi tāpat kā līmeņi nav tieši novērojami, tie izsecināmi, analizējot valodas lietojumu.

Sk. arī *līmenis*.

starpniektulkošana

a. *relay interpretation*

v. *vermitteltes Dolmetschen* n

kr. *посреднический перевод**

Mutvārdu tulkošana ar citas valodas starpniecību (no starpniekvalodas), piemēram, ķīniešu valodā lasītu referātu tulkis (segmentēti) pārtulko angļiski, pārējo valodu tulki — no angļu valodas tulko katrs savā valodā.

starpniekvaloda**a.** *intermediary language***v.** *Mittlersprache* f**kr.** *язык-посредник*

Valoda, ar kuras starpniecību aizgūst vārdus vai citas valodas vienības vai kuru izmanto starpniecībai tekstu tulkošanā. ◇ *tulkošana starpniekvalodas režīmā*

Sk. arī *tertium comparationis*.

starpvaloda**a.** *interlanguage***v.** *Interimsprache* f**kr.** *промежуточный язык, межъязык*

Individuāls, mainīgs valodas paveids vai lietojums, kam raksturīgas divu valodu pazīmes. Šāda valoda var veidoties svešvalodas apguves procesā, pārejā no dzimtās valodas uz apgūstamo.

Sk. arī *valoda*.

stāstījuma teikums**a.** *declarative sentence***v.** *Aussagesatz* m**kr.** *повествовательное предложение*

Teikums, ar kuru runātājs kaut ko vēstī (dara zināmu, paskaidro) sarunas biedram, piemēram, *Sāka līt*. Stāstījuma teikumu parasti izrunā ar krītošu teikuma intonāciju, un rakstos tā beigās liek punktu.

Sk. arī *teikuma komunikatīvais tips*.

statiskais izpētes aspekts**a.** *static aspect of investigation***v.** *statischer Forschungsaspekt* m**kr.** *статический аспект исследования*

Izpētes aspekts, kas paredz sintakses vienības pētīt kā noteiktas valodas sistēmas vienības, kā abstraktus sintaktiskus modeļus. Statiskajā aspektā pēta, piemēram, teikuma modeļus, tekstveides modeļus.

Sk. arī *dinamiskais izpētes aspekts; vienkārša teikuma struktūras shēma; salikta teikuma struktūras shēma*.

stāvraksts**a.** *regular print***v.** *Steilschrift* f**kr.** *прямой шрифт*

stenogrāfija

Parastais, stateniskiem burtiem veidotais iespiedraksts.
Sk. arī *slīpraksts*; *treknraksts*.

stenogrāfija sk. ātrraksts

stenogramma

a. *transcript, shorthand record, verbatim report*

v. *Stenogramm* n

kr. *стенограмма*

Stenogrāfijas sistēmā rakstīts teksts.

Sk. arī *ātrraksts*.

stiepuma pakāpe

a. *prolonged grade*

v. *Dehnstufe* f

kr. *долгая ступень чередования*

Vēsturiskajā fonētikā — viena no indoeiropiešu pirmvalodas kvantitatīvās patskaņu mijas pakāpēm, kurā mijas gari patskaņi *ē resp. *ō vai *ēR — *ōR, piemēram, grieķu valodā *pátēr* ‘tēvs’ — *propatōr* ‘sentēvs’; latviešu valodā *vēlām* — *uola* < *vuola, *ēdām* — *uods*.

Sk. arī *pilnā pakāpe*; *zuduma pakāpe*.

stila kļūda

a. *stylistic error*

v. *Stilfehler* m

kr. *стилистическая ошибка*

Stilistiski un/vai emocionāli ekspresīvu valodas līdzekļu lietojums neiederīgā saziņas situācijā, piemēram, sarunvalodas vārdu lietojums zinātniskajā stilā vai nemotivēts poētismu vai zinātniskā stila elementu lietojums publicistikā.

Sk. arī *stilistikā ekspresivitāte*; *emocionālā ekspresivitāte*.

stilistika

a. *stylistics*

v. *Stilistik* f

kr. *стилистика*

Valodniecības apakšnozare un leksikoloģijas saskarnozare, kurā pēta valodas funkcionālos paveidus jeb stilus, kā arī stilistiski un emocionāli ekspresīvos izteiksmes līdzekļus visos valodas līmeņos un to izmantojumu konkrētā saziņas situācijā.

Sk. arī *stils*; *funkcionālais stils*; *stilistiskā ekspresivitāte*; *emocionālā ekspresivitāte*; *patatinformācija*; *papildinformācija*.

stilistiskā ekspresivitāte; stilistiskā ekspresija

a. *stylistic expressiveness; stylistic expressivity*

v. *stilistische Expressivität* f

kr. *стилистическая экспрессивность; стилистическая экспрессия*

Izteiksmīgums, ko kādai valodas vienībai (vārdam, morfēmai, vārdformai, teikumam) piešķir stilistisks nozīmes papildkomponents, kas norāda uz lietojuma ierobežojumu noteiktā saziņas sfērā. Stilistiski ekspresīvi ir, piemēram, poētismi, sarunvalodas vārdi, vienkāršrunas vārdi. Stilistiskā un emocionālā ekspresivitāte kopā veido papildinformāciju.

Sk. arī *ekspresivitāte*; *emocionālā ekspresivitāte*; *papildinformācija*; *nozīmes papildkomponents*.

stilistiska figūra

a. *figure of speech*

v. *Stilfigur* f, *Redefigur* f

kr. *стилистическая фигура*

Sintaktiska konstrukcija (vai cits sintagmatisks izteiksmes līdzeklis), kas rada vai pastiprina teksta izteiksmīgumu jeb ekspresivitāti, piemēram, anafora, epifora, polisindetons, asindetons, paralēlisms. Sk. arī *stilistisks paņēmiens*; *ekspresivitāte*.

stilistiskais sinonīms

a. *stylistic synonym*

v. *stilistisches Synonym* n

kr. *стилистический синоним*

Viens no diviem vai vairākiem sinonīmiem, kuru nozīmēs ir atšķirīgas stilistiskā un/vai emocionālā satura jeb nozīmes papildkomponenta sēmas. Stilistiskie sinonīmi ir, piemēram, *gulēt*, *dusēt* (poēt.), *čučēt* (sar.).

Sk. arī *sēma*; *sinonīms*; *absolūtais sinonīms*; *jēdzieniskais sinonīms*.

stilistisks paņēmiens

a. *stylistic device*

v. *stilistisches Mittel* n

kr. *стилистический прием*

Valodas līdzekļu izmantojums teksta izteiksmīguma jeb ekspresivitātes radīšanai vai pastiprināšanai. Biežāk sastopamie stilistiskie paņēmieni ir

tropi un stilistiskās figūras.

Sk. arī *trops*; *stilistiska figūra*; *ekspresivitāte*.

stils

a. *style*

v. *Stil m*

kr. *стиль*

Laika gaitā un dažādu sociālo un profesionālo slāņu lietojumā konkrētās situācijās mainīgs valodas paveids, ko raksturo noteikta valodas līdzekļu atlase un kombinēšana atbilstoši saziņas mērķim un saziņas situācijai.

Sk. arī *funkcionālais stils*; *individuālais stils*; *emocionāli ekspresīvais stils*.

stiprā locīšana

a. *strong inflection*

v. *starke Deklination f*

kr. *сильное склонение*

Darbības vārda gramatisko formu veidošana ģermāņu valodās, izmantojot mantoto patskaņu miju, piemēram, angļu valodā darbības vārda *sing* 'dziedāt' stiprā locīšana vienkāršās pagātnes formā *sang* 'dziedāja' un divdabja formā *sung* 'dziedājis'.

Sk. arī *vājā locīšana*.

stostīšanās

a. *stutter[ing], stammer[ing]*

v. *Stottern n*

kr. *заикание, запинание*

Fizioloģiski vai psiholoģiski nosacīta runāšana ar īsiem pārtraukumiem, skaņu vai zilbju atkārtojumiem, aprāvumiem u. tml.

struktūra

a. *structure*

v. *Struktur f*

kr. *структура*

Kāda veseluma sastāvdaļu iekšējais sakars un savstarpējais izkārtojums. ◊ *valodas struktūra* (sk.); *vārda morfēmiskā struktūra*; *vārda semantiskā struktūra* (sk.); *jēdzieniskā struktūra*; *teikuma semantiskā struktūra* (sk.); *teikuma sintaktiskā struktūra*

Sk. arī *uzbūve*.

strukturālā dialektoloģija

- a.** *structural dialectology*
v. *strukturelle Dialektforschung* f
kr. *структурная диалектология*

Dialektoloģijas nozare, kurā pēta kādas valodas dialektus un izlokšnes ar strukturālās valodniecības metodēm.

Sk. arī *strukturālā valodniecība*.

strukturālā valodniecība, strukturālā lingvistika

- a.** *structural linguistics*
v. *strukturelle Linguistik* f
kr. *структурная лингвистика*

Valodniecības virziens, kurā, balstoties uz uzskatu par valodu kā zīmju sistēmu, pēta galvenokārt valodas struktūru, t. i., valodas sistēmas elementu iekšējos, būtiskos, stabilos sakarus.

Sk. arī *strukturālā dialektoloģija*.

strukturāli semantiskais modelis

- a.** *structural-semantic model*
v. *strukturell-semantisches Modell* n
kr. *структурно-семантическая модель*

Noteiktas struktūras un semantikas vārddarinājums, ko aktīvi izmanto par paraugu citu līdzīgas struktūras un semantikas leksisko vienību darināšanai.

strupinājums

- a.** *clip-word*
v. *Kurzwort* n
kr. *усеченное слово*

Vārds, kas darināts, atmetot daļu no motivētā vārda, piemēram, *Rū-* no personvārda *Rūdis*, *Pī-* — no *Pīkols*. Strupinājumi sevišķi raksturīgi sarunvalodai personvārdu (īpašu iesauku) un slengismu darināšanā.

Sk. arī *strupinājumsaliktenis*; *strupvārds*; *strupnis*.

strupinājumsaliktenis

- a.** *clipping compound**
v. *Kurzwort-Kompositum* n
kr. *сложносокращенное слово*

Īsinājums (saīsinājumu saliktenis), ko darina no nošķeltām (strupinātām) vārdkopas (vārdkoptermina, vārdkopnosaukuma) vārdu (vismaz pirmā vārda) sākumdaļām. Strupinājumsalikteņi latviešu valodā galvenokārt

ienākuši kā aizguvumi vai burtiski tulkojumi no krievu valodas vai ar krievu valodas starpniecību, piemēram, *sambo* (kr. *самбо* 'самозащита без оружия'), *miplasts* (no 'mikroporainā **plastmasa**'), *santehniķis* (no *sanitārijas tehniķis*). Strupinājumsalikteņi vairāk raksturīgi sarunvalodai. Sk. arī *zilbju saliktenis*.

strupnis*

a. *clipped form*

v. *Stutzform* f

kr. *усеченная форма*

Patvaļīgi nošķelta vārddāļa — viens vai daži burti, ko lieto, aizstājot attiecīgo vārdu. Angļu valodā šāda vārddāļa var iegūt patstāvīga vārda funkciju, piemēram, *flu* (no *influenza*), vai vārda apzīmējošā elementa funkciju, piemēram, *b* (no *bridge* 'tilts') vārdā *router* ('tiltmaršrutētājs' informātikā). Latviešu valodā strupņus sastop sarunvalodā, arī profesiolektā. Latviešu literārajai valodai strupņu izmantošana nav raksturīga. Sk. arī *strupvārds*; *strupinājumsaliktenis*.

strupvārds

a. *clipped word*

v. *Kurzwort* n

kr. *усеченное слово*

Vārds, ko, īsinot garāku atvasinājumu vai salikteni, darina, patvaļīgi nošķeļot un pēc tam apvienojot vārda daļas, piemēram, latviešu valodā lietotais profesionālisms *trafs* (no *transformators*). Latviešu valodas terminu darināšanā šo paņēmieni parasti neizmanto.

Sk. arī *strupinājumsaliktenis*; *strupnis*.

subdialekts sk. *izlokšņu grupa*

subjekta nenoteiksme, subjekta infinitīvs

a. *infinitive of subject**

v. *Subjektsinfinitiv* m

kr. *инфинитив субъекта*

Darbības vārda nenoteiksmes forma, kas teikumā nosauc darbību, ko veic ar teikuma priekšmetu izteikts darītājs, piemēram, *Mēs nolēmām aizbraukt*.

Sk. arī *subjekts*; *nenoteiksme*; *objekta nenoteiksme*.

subjekts

a. *semantic subject*

S
Š

v. *semantisches Subjekt* nkr. *субъект*

Vispārināta semantiskā loma, kas ietver darītāju (*Viņš raksta*), izjutēju (*Suns baidās no pērķona*), to, kam piemīt kāda pazīme (*Ojārs ir gudrs*), un citas semantiskās lomas. Subjektu visbiežāk izsaka ar teikuma priekšmetu, latviešu valodā to var izteikt arī ar determinantu (*Sunim ir bail*), vārdkopas atkarīgo komponentu (*Krekls ir kožu sacirsts*) vai teikumā vispār nenosaukt (*Logs ir aizvērts*).

Sk. arī *semantiskā loma*; *darītājs*; *izjutējs*; *teikuma priekšmets*; *determinants*; *vārdkopa*.

subjunktīvs

a. *subjunctive*v. *Subjunktiv* mkr. *субъюнктив*

Vēsturiskajā valodniecībā — darbības vārda izteiksme, kas izsaka gribu vai cerības, piemēram, latīņu valodā *faciat* 'lai viņš/viņa (to) dara'. Viena no indoeiropiešu pirmvalodas rekonstruētajām izteiksmēm. Šajā nozīmē lieto arī terminu *konjunktīvs*.

Sk. arī *injunktīvs*; *optatīvs*; *pavēles izteiksme*; *vēlējuma izteiksme*.

subliterārā leksika

a. *substandard vocabulary, substandard lexis*v. *unliterarischer Wortschatz* mkr. *сублитературная лексика*

Vārdi un stabilas vārdkopas, kas neatbilst literārās valodas kodificētajai normai. Šiem vārdiem un vārdkopām parasti ir zems sociālais prestižs, tiem raksturīga lielāka vai mazāka odiozitāte. Subliterāro leksiku lieto galvenokārt neformālā mutvārdu saziņā, arī daiļliteratūrā.

Sk. arī *slengs*.

submorfs

a. *submorph*v. *Submorph* nkr. *субморф*

Morfa strukturāli mainīgā daļa, kas paplašina vai samazina pamatmorfēmu, piemēram, latviešu valodā piedēklim *-iņ-* ir alomorfs *-tiņ-*, ko paplašina submorfs, sal. *liepa* — *liep-iņ-a*, *auss* — *aus-tiņ-a*; darbības vārda *nest* saknei *nes-* ir alomorfs *ne-*, ko samazina submorfs, sal. *nes-t* — *ne-šan-a* < *nes-šan-a.

Sk. arī *alomorfs*; *morfs*; *morfonēma*; *pamatmorfēma*.

subordinētā valoda

a. *subordinate language*

v. *untergeordnete Sprache* f

kr. *зависимый язык*

Valoda, kurā senāk runājuši imigrantu pilnībā asimilētie pamatiedzīvotāji un kuras pēdas saglabājušās imigrantu valodā, piemēram, baltu substrāts baltkrievu izloksnēs, ķeltu substrāts angļu valodā.

substantivācija sk. *substantivēšanās*

substantivējums

a. *substantivized word*

v. *Substantivierung* f

kr. *субстантивированное слово*

Vārds, kas konversijas ceļā kļuvis par lietvārdu, piemēram, latviešu valodā darbības vārdu *sviest*, *pakārt*, *pielikt* divdabja formu substantivējumi *sviests*, *pakaramais*, *pieliekamais*.

Sk. arī *substantivēšanās*.

substantivēšanās, substantivācija

a. *substantivization*

v. *Substantivbildung* f

kr. *субстантивирование, субстантивация*

Konversijas paveids, kurā notiek dažādu vārdšķiru vārdu vai vārdformu pāreja lietvārdos, piemēram, latviešu valodā substantivējušās darbības vārda divdabja formas *kurināmais*, *pakaramais*: *Vai tu jau ziemai kurināmo esi sagādājis? Kur palicis mans drēbju pakaramais?*

Sk. arī *substantivējums*; *konversija*.

substantīvs sk. *lietvārds*

substantīvsaliktenis sk. *lietvārda saliktenis*

substitūcija sk. *aizstāšana*

substrāts

a. *stratum, substrate*

v. *Substrat* n

kr. *субстрат*

Aizguvumu kopums, kas kādas teritorijas ienācēju valodā izveidojies pilnīgi vai daļēji asimilēto senāko vietējo iedzīvotāju valodas ietekmē, t. i.,

kādreizējo pamatiedzīvotāju valodas pēdas ienācēju valodā. ◇ *lībiskais substrāts latviešu valodā; hidronīmiskais substrāts*
Sk. arī *adstrāts; superstrāts*.

subtitrēšana

a. *subtitling*

v. *Untertitel n*

kr. *введение субтитров*

Rakstveida tulkojuma pievienošana runātiem tekstiem, piemēram, kinofilmās, televīzijas izrādēs u. tml. Subtitri var būt, piemēram, kā tulkojums no vienas valodas otrā vai kā tulkojums kurlmēmajiem.

sufiksācija

a. *suffixation*

v. *Suffixbildung f, Suffigierung f*

kr. *суффиксация, суффиксальное словообразование*

Vārdu darināšana (atvasināšanas paveids), izmantojot piedēkļus, piemēram, latviešu valodā ar piedēkli atvasināti vārdi *māj-īn-a*, *jaun-īb-a*, *ar-kl-s*, *sarg-ā-t*, *brauk-ā-t*. Terminu *sufiksācija* mēdz attiecināt arī uz gramatisko formu veidošanu.

Sk. arī *atvasināšana; prefiksācija; fleksācija*.

sufiksālā galotne sk. *derivatīvā galotne*

sufiksālā vārddarināšana sk. *sufiksācija*

sufikss sk. *piedēklis*

sugasvārds, apelatīvs

a. *common name*

v. *Gattungsname m, Appellativum n*

kr. *имя нарицательное, апеллятив*

Lietvārds, kas apzīmē jebkuru vispārinātu atsevišķo objektu no vienas klases objektiem, piemēram, *cilvēks, putns, galds, grāmata, doma*.

Sk. arī *īpašvārds*.

superfikss sk. *suprafikss*

superlatīvs sk. *vispārākā pakāpe*

supermorfēma sk. *supramorfēma*

supermorfs sk. *supramorfs*

superstrāts

a. *superstratum*

v. *Superstrat* n

kr. *cynepcmpam*

Aizguvumu kopums, kas kādas teritorijas senāko vietējo iedzīvotāju (pamatiedzīvotāju) valodā izveidojies ienācēju valodas ietekmē. ◇ *franču superstrāts angļu valodā*

Sk. arī *adstrāts*; *substrāts*.

supīns

a. *supīne*

v. *Supinum* n

kr. *супин*

Darbības vārda infinīta forma, kas izsaka darbības mērķi blakus kustības darbības vārdiem, piemēram, latviešu valodas vidus dialekta Vidzemes izloksnēs: *Nāc ēstu!* 'Nāc ēst!', augšzemnieku dialektā: *Atbraucem pīna dzartu* 'Atbraucām piena dzert'. Vēsturiskajā valodniecībā — viens no verbālnomenu (verbālsubstantīvu) veidiem.

Sk. arī *infinīta forma*; *ģerundijs*; *verbālnomens*.

supletīva forma

a. *suppletive word form*

v. *Suppletivform* f

kr. *супплетивная форма*

Gramatiskā forma, kurā gramatiskā nozīme izteikta ar saknes maiņu, piemēram, latviešu valodā vietniekvārdiem *es, tu* atkarīgajos locījumos ir saknes *man-, tev-* (*manis, tevis, man, tev, mani, tevi, manī, tevī*); apstākļa vārda *daudz* komparatīvam *vairāk* sakne ir *vair-*.

Sk. arī *analītiska forma*; *sintētiska forma*; *supletīvisms*.

supletīvisms

a. *suppletion*

v. *Suppletion* f

kr. *супплетивизм*

Dažādu sakņu izmantojums gramatisko nozīmju izteikšanai morfoloģiskā paradigmā, piemēram, darbības vārda *būt* vienkāršās tagadnes paradigma *esmu, esi, ir, esam, esat, ir*.

Sk. arī *semantiskais formveidošanas paņēmieni*; *supletīva forma*.

suprafikss, superfikss

- a.** *suprafix, superfix*
v. *Suprafix n, Superfix n*
kr. *супрафикс, суперфикс*

Morfoloģiska supramorfēma, kas īstenojas vārda vai vārdformas robežās un kas parasti saistīta ar zilbes intonāciju vai vārda uzsvaru vārd darināšanas vai formveidošanas funkcijā, piemēram, latviešu valodā, darinot substantīvus no adjektīviem, ir suprafiksi *liels* [lie:ls] — *liels* [liels], *plāns* [pla:ʔns] — *plāns* [pla::ns], *stāvs* [sta:ʊs] — *stāvs* [sta:ʊs]; formveidošanas suprafiksi ir vokātīvā lietvārdiem ar stieptu intonāciju saknē — *māte* [ma::tē] — *māt!* [ma:t!], *māsa* [ma::sā] — *mās!* [ma:s!], *tēvs* [tæ::ʊs] — *tēv!* [tæ:ʊ!], *brālis* [bra::līs] — *brāli!* [bra:lī!].

Sk. arī *supramorfēma*; *supramorfs*; *frāzes supramorfs*.

supramorfēma, supermorfēma

- a.** *supramorpheme, supermorpheme*
v. *Supramorphem n, Supermorphem n*
kr. *супраморфема, суперморфема*

Nesegmentējama valodas vienība, kurai ir sava nozīme un kuras izpausme var būt zilbe, vārds vai teikums kopā ar suprasegmentālu elementu (intonāciju vai uzsvaru), piemēram, latviešu valodā supramorfēmas ir zilbes ar intonāciju maiņu vārd darinājumos: *iēt/iēt* — *ielā*; lietuviešu valodā — ar vārda uzsvara maiņu sieviešu dzimtes īpašības vārdu nominatīva un datīva vārdformās: *aukštā* ‘augsta’ — *aukštai* ‘augstai’.

Sk. arī *morfēma*; *supramorfs*; *suprafikss*; *frāzes supramorfs*.

supramorfs, supermorfs

- a.** *supramorph, supermorph*
v. *Supramorph n, Supermorph n*
kr. *супраморф, суперморф*

Supramorfēmas īstenošanās runā, piemēram, dažādas nozīmes apstākļa vārdu *vienādi* ‘līdzīgi’ un *vie'nādi* ‘vienmēr’ šķīrumā ar zilbes uzsvaru, īpašības vārdu *liels*, *plāns* un lietvārdu *liels*, *plāns* ‘grīda’ šķīrumā ar zilbes intonāciju.

Sk. arī *morfs*; *supramorfēma*; *suprafikss*; *frāzes supramorfs*.

suprasegmentāls elements sk. prosodisks elements**svešvaloda**

- a.** *foreign language*
v. *Fremdsprache f*

kr. иностранный язык

Indivīda līmenī — valoda, kas nav dzimtā valoda; valsts līmenī — valoda, kam attiecīgās valsts teritorijā nav valsts valodas statusa. ◇ svešvalodu kursi; svešvalodu apguve

Sk. arī valoda.

svešvārds

a. foreign word

v. Fremdwort n

kr. иностранное слово

No citas valodas aizgūts un aizguvējvalodas sistēmai gramatiski pielāgots aizguvums, kura citvalodisko cilmi (pēc atsevišķām fonētiskām un/vai morfoloģiskām pazīmēm) uztver aizguvējvalodas lietotāju vairākums. Latviešu valodā svešvārdi ir, piemēram, asociācija, bloķšana, dizains, loto.

Sk. arī svešvārdu vārdnīca.

svešvārdu vārdnīca

a. dictionary of foreign words

v. Fremdwörterbuch n

kr. словарь иностранных слов

Vārdnīca, kurā doti un skaidroti citvalodu cilmes vārdi, ko valodas lietotāju vairākums (pēc atsevišķām fonētiskām un/vai morfoloģiskām pazīmēm) uztver kā svešvārdus. Parasti tiek norādīta arī šo vārdu cilme.

Sk. arī vārdnīca; svešvārds.

svinīgais stils

a. solemn style

v. feierlicher Stil m

kr. торжественный стиль

Emocionāli ekspresīvais stils, kam raksturīga pacilāta, saviļņojoša izteiksme un kas rada lasītājā vai klausītājā apbrīnu par kādu parādību, notikumu, personu vai rīcību. Svinīgo stilu izmanto svinīgās runās, rakstos, odās. Tam raksturīgi vārdi ar cildenu emocionālo nozīmes papildkomponentu, poētismi, tropi, frazeoloģismi un svešvārdi ar svinīgu emocionālo nokrāsu, izsaukmes vārdi un uzruna, vienlīdzīgu teikuma locekļu un teikuma daļu blīvējumi, pamudinājuma un jautājuma teikumi, retoriski jautājumi un izsauzieni.

Sk. arī stils; emocionāli ekspresīvais stils.

šķirēj pazīme, diferencētā pazīme

a. distinctive feature

v. *differentzierendes Merkmal* n

kr. *дифференциальный признак*

Nozīmīga pazīme, kuru ņem vērā, raksturojot un klasificējot valodas vienības. Tā balstās uz valodas elementu savstarpējo opozīciju. Fonoloģijā, piemēram, izšķir artikulārās, akustiskās un dažkārt arī uztveres jeb perceptīvās šķīrēj pazīmes. Šķīrēj pazīmes piemītību vai trūkumu apzīmē ar kvadrātiekvāsi liktu + vai – zīmi un šķīrēj pazīmes nosaukumu, piemēram, [+ balsīgs], [– balsīgs] u. tml.

Sk. arī *artikulārā šķīrēj pazīme*; *akustiskā šķīrēj pazīme*; *uztveres šķīrēj pazīme*.

šķirkļis

a. *entry*

v. *Wörterbuchartikel* n

kr. *словарная статья*

Vārdnīcas teksta vienība, kurā ietilpst skaidrotais vai tulkotais vārds, vārdkopa vai cita leksiska vienība (retāk — vārda daļa), tās gramatiskais vai leksiskais raksturojums, norādes, skaidrojums un/vai tulkojums, vai cita ar šo leksisko vienību saistīta informācija, lietojuma piemēri, zīmējumi, piezīmes u. tml. ◇ *šķirkļa vārds* (sk.); *šķirkļa galva* (sk.); *šķirkļu saraksts*

šķirkļa galva

a. *head of entry**

v. *Artikelkopf* m

kr. *заголовок статьи**

Šķirkļa sākumdaļa (šķirkļa vārds, tā gramatiskās formas norādes, termiņiem — arī sinonīmi) līdz nozīmes skaidrojumam vai tulkojumam vai citai šķirkļī sniegtajai informācijai.

šķirkļa vārds

a. *headword, entry word*

v. *Stichwort* n

kr. *заголовочное слово, заглавное слово*

Šķirkļī skaidrotais vai tulkotais vārds (pamatvārds) vai vārds, ar kuru saistīts šķirkļī dotais izziņas materiāls.

šķirtrastījums

a. *separate spelling*

v. *Getrennschreibung* f

kr. *раздельное написание*

Saliktas leksiskas vai sintaktiskas vienības rakstījums, kurā katrs vārds

rakstīts atsevišķi, tos nesavienojot. Šķirtrakstījumā raksta vārdkopas, vārdu savienojumus, teicienus. Pretstats — koprakstījums. Atšķirīgo rakstību mēdz izmantot nozīmes šķiršanai, piemēram, vārdu savienojums *var būt* (*tā tiešām var būt*) un saliktenis *varbūt* (*varbūt atnākšu*); arī *darba vieta* un *darbavieta*.

Sk. arī *koprakstījums*; *defisrakstījums*.

šrifts sk. *burtraksts***tabu**

a. *taboo*

v. *Tabu n*; *Tabuwort n*

kr. *табу*

1. Vārda lietošanas aizliegums vai ierobežojumi, ko nosaka, piemēram, māņticība, aizspriedumi, pieklājības normas.

2. Vārds, kura lietošana ir aizliegta vai ierobežota, piemēram, māņticības, aizspriedumu, pieklājības normu dēļ. Latviešu valodā tabu ir leksiskie vulgārismi, daļēji — ar smagām slimībām un nāvi saistītie vārdi, daudzās citās valodās — saimnieciski nozīmīgu vai bīstamu savvaļas dzīvnieku apzīmējumi.

Sk. arī *eifēmisms*.

tagadnes divdabis, tagadnes participis

a. *present participle*

v. *Partizip n des Präsens n*

kr. *причастие настоящего времени*

Divdabis, kas izsaka darbību, kura notiek vienlaicīgi ar teikuma galveno darbību, piemēram, *Viņš iet pa ziedošu pļavu. Vakar man bija daudz darāmu darbu*. Latviešu valodā tagadnes divdabjus veido, darbības vārda tagadnes celmam pievienojot piedēkli *-oš-* (darāmās kārtas divdabim) un *-am-* / *-ām-* (ciešamās kārtas divdabim), piemēram, *raud-u* — *raud-oš-s*; *ceļ-u* — *ceļ-am-s*, *las-u* — *las-ām-s*.

Sk. arī *pagātnes divdabis*; *nākotnes divdabis*.

taksonomija

a. *taxonomy*

v. *Taxonomie f*

kr. *таксономия*

Zinātnes nozare, kurā pēta augsti organizētu hierarhisku īstenības sistēmu elementu (piemēram, dabas vai valodas objektu) klasifikācijas un nomenklatūras principus un metodes; arī — konkrētas sistēmas klasificēto

elementu zinātnisko apzīmējumu kopums, piemēram, augu latīniskie nosaukumi, ķīmisko elementu nosaukumi.

tāmnieku izloksnes

a. *Tamian subdialects*

v. *tahmische Mundarten*

kr. *тамские говоры*

Latviešu valodas lībiskā dialekta Kurzemes izloksnes. Tāmnieku izloksnēm īpaši raksturīga, piemēram, vārda gala patskaņa redukcija, arī zudums, kā arī divzīlbu vārdu īsā saknes patskaņa pagarinājums pirms balsīga līdzskaņa, piemēram, *dāb* 'daba'.

Sk. arī *lībiskais dialekts*.

tauta

a. *people, nation*

v. *Volk* n

kr. *народ*

Vēsturiski izveidojusies cilvēku kopība (nācija, tautība, radniecīgu cilšu grupa u. tml.), kurai parasti raksturīga kopīga valoda, kultūra, domāšanas veids, arī teritorija.

tautas etimoloģija

a. *folk etymology*

v. *Volksetymologie* f

kr. *народная этимология*

Vārda cilmes nezinātnisks skaidrojums, kas pamatojas uz skaidrojamā vārda skanisku līdzību kādam etimoloģiski neradniecīgam vārdam. Tautas etimoloģija, piemēram, saista stacijas nosaukumu *Dubulti* ar īpašības vārdu *dubults*, kaut gan patiesībā minētā vietvārda pamatā ir uzvārds *Dubelts*.

Sk. arī *etimoloģija*.

tautoloģija

a. *tautology*

v. *Tautologie* f

kr. *тавтология*

1. Semantiski savstarpēji identisku vai ļoti līdzīgu izteikuma elementu, arī vienādu vārdu (parasti nevajadzīga) atkārtošana vienā un tai pašā izteikumā, piemēram, *pašas visaugstākās virsotnes, nāciet pēc kārtas viens aiz otra, latvietis ir latvietis*.

2. Vienas saknes dažādu vārdšķiru vārdu lietojums vienā frāzē, teikumā, piemēram, *rakstīt rakstu, domāt dziļas domas, lielu krākšanu krākt*.

Tautoloģiju izmanto kā stila līdzekli.

Sk. arī *pleonasms*.

tautoloģisks saliktenis

a. *tautological compound*

v. *tautologisches Kompositum* n

kr. *тавтологическое сложное слово*

Saliktenis, kas darināts no diviem nozīmes ziņā identiskiem atšķirīgas cilmes vārdiem vai vārda saknēm, piemēram, *ketlasis* (sal. *кома* 'lasis'), uzvārds *Kalnbergs* (sal. vācu *Berg* 'kalns'), ezera nosaukums *Jarvozero* (sal. somu *järvi* 'ezers', krievu *озеро* 'ezers').

tautosillabiska pozīcija

a. *tautosyllabic position*

v. *tautosyllabische Position* f

kr. *тавтосиллабическая позиция*

Izvietojums vienā un tai pašā zīlī. Tautosillabiskā pozīcijā latviešu valodā īss patskanis kopā ar sekojošu skaneni veido diftongisku savienojumu, piemēram, vārdos *gan*, *ir*.

Sk. arī *heterosillabiska pozīcija*; *diftongisks savienojums*.

teicienssaliktenis*

a. *phrase compound**, *compound-phrase**, *phrase-word*

v. *Phrasenkompositum* n

kr. *фраза-слово*

Saliktenis, kas radies, saplūstot vienā vārdā, resp., leksikalizējoties, kādam vairāku vārdu teicienam. Šiem saliktniem komponentu savstarpējās attiecības ir ļoti dažādas, piemēram, *vienreizviens*, *Aikāsāp*, *trimtrallas*, *trādirīdis*, uzvārds *Moļiboga* ('lūdz Dievu'). Šie saliktni parasti iekļaujas lietvārda vārdšķirā.

teikuma aktuālais daļījums

a. *funcional sentence perspective*, *communicative structure*

v. *aktuelle Satzgliederung* f

kr. *актуальное членение предложения*

Konsituatīvi nosacīts teikuma daļījums aktuālā un mazāk aktuālā informācijā, piemēram, *Tad Vinnijs Pūks // nokāpa lejā*. Aktuālā daļījuma komponenti ir tēma un rēma.

Sk. arī *tēma*; *rēma*; *konsituācija*; *teikums*.

teikuma aprāvums**a.** *sentence abruption****v.** *Satzabbruch* m**kr.** *усеченность предложения*

Teikums ar nepabeigtu teikuma struktūru, ko parasti ietekmē ārēji apstākļi, piemēram, *Cienītā kundze, kāpēc jūs šeit ... Es, protams, nedomāju ... Varbūt jūs ...* Teikuma aprāvums ir viens no konsituatīvi saistītu izteikumu veidiem.

Sk. arī *konsituatīvi saistīts izteikums*.

teikuma komunikatīvais tips**a.** *communicative type of sentence***v.** *kommunikativer Satztyp* m**kr.** *коммуникативный тип предложения*

Teikuma tips, ko vieno saziņas mērķis resp. komunikatīvā ievirze. Mūsdienā latviešu valodā parasti šķir piecus teikuma komunikatīvos tipus: stāstījuma teikums, jautājuma teikums, pamudinājuma teikums, vēlējuma teikums un izsaukuma teikums. Latviešu valodas sintaksē teikuma komunikatīvais tips saukts arī par teikuma komunikatīvo modalitāti.

Sk. arī *stāstījuma teikums; jautājuma teikums; pamudinājuma teikums; vēlējuma teikums; izsaukuma teikums*.

teikuma loceklis**a.** *part of sentence***v.** *Satzglied* n**kr.** *член предложения*

Patstāvīgs vārds, kurš teikumā noteiktā gramatiskā formā viens pats vai kopā ar palīgvārdiem veic kādu sintaktisku funkciju, piemēram, teikumā *Ozols ir iestādīts pie upes* ir trīs teikuma locekļi. Teikuma locekli var veidot arī nedalāms vārdu savienojums, piemēram, teikumā *Dažs labs metis plinti krūmos* ir divi teikuma locekļi. ◊ *vienkāršs teikuma loceklis* (sk.); *salikts teikuma loceklis* (sk.)

Sk. arī *virslopeklis; palīgloceklis*.

teikuma locekļa grupa**a.** *part-of-sentence [word-]group****v.** *Satzgliedgruppe* f**kr.** *группа члена предложения*

Teikuma loceklis kopā ar tam tieši vai pakāpeniski pakārtotām vārdformām, tātad teikuma locekļa veidotā vārdkopa, piemēram, savrupināta apzīmētāja grupa teikumā *Tie bija pirmie pavasara ziedi — pilni zemes*

spēka un saules skaistuma.

Sk. arī *teikuma loceklis*; *vārdkopa*.

teikuma modalitāte sk. sintaktiskā modalitāte

teikuma priekšmeta palīgteikums

a. *subject clause*

v. *Subjektsatz* m

kr. *подлежащее придаточное [предложение]*

Palīgteikums, kas pēc nozīmes līdzinās virsteikuma teikuma priekšmetam, veic virsteikuma teikuma priekšmeta funkciju vai arī konkrētizē ar vietniekvārdu izteiktu teikuma priekšmetu virsteikumā, piemēram, *Kas bijis mūsu mājās, zina, cik tur skaisti. Kas neiet uz priekšu, tas virzās atpakaļ.*

Sk. arī *teikuma priekšmets*.

teikuma priekšmets

a. *[grammatical] subject*

v. *[grammatisches] Subjekt* n; *Satzgegenstand* m

kr. *подлежащее*

Teikuma virsloceklis, kas formas ziņā saistīts ar izteicēju savstarpēja atkarīguma attieksmēs un kopā ar to veido teikuma gramatisko centru. Teikuma priekšmets nosauc runas priekšmetu, kura darbību, stāvokli vai pazīmi raksturo izteicējs, piemēram, *Ledus iet. Ūdens ir auksts.*

Sk. arī *virsloceklis*.

teikuma semantiskā struktūra

a. *semantic structure of sentence*

v. *semantische Satzstruktur* f

kr. *семантическая структура предложения*

Jēdzienisko attieksmju kopums, kas veidojas starp teikumā atspoguļotās situācijas dalībniekiem. Piemēram, teikumos *Pēteris stāda kokus. Bērns zīmē sauli* izteiktas attieksmes starp darītāju jeb agensu un cietēju jeb paciensu. Vienu un to pašu semantisko struktūru var īstenot dažādas sintaktiskās struktūras teikumos, piemēram, *Vējā lokās koki* un *Vējš loka kokus*, *Man salst* un *Es salstu*. Semantisko struktūru dažkārt sauc arī par dziļo struktūru.

Sk. arī *teikuma struktūra*; *teikuma sintaktiskā struktūra*; *darītājs*; *cietējs*; *dziļā struktūra*.

teikuma sintaktiskā struktūra

a. *syntactic structure of sentence*

v. *syntaktische Satzstruktur* f

kr. *синтаксическая структура предложения*

Noteiktu teikuma locekļu funkcijās lietotu vārdformu vai predikatīvo vienību (teikuma daļu) savstarpējo sintaktisko sakaru kopums teikumā.

Sk. arī *teikums*; *teikuma struktūra*; *teikuma semantiskā struktūra*; *viršējā struktūra*; *dziļā struktūra*.

teikuma struktūra

a. *sentence structure*

v. *Satzstruktur* f

kr. *структура предложения*

Teikuma komponentu, proti, sintaktiskās struktūras komponentu jeb teikuma locekļu, semantiskās struktūras komponentu jeb semantisko lomu savstarpējo stabilo, būtisko sakaru un attieksmju kopums. ◇ *teikuma sintaktiskā struktūra* (sk.); *teikuma semantiskā struktūra* (sk.)

Sk. arī *semantiskā loma*.

teikuma struktūras shēma

a. *structural sentence pattern* *

v. *strukturelles Satzschema* n

kr. *структурная схема предложения*

Vispārināts teikuma paraugs, kurā ietilpst teikuma veidošanai nepieciešamais komponentu (vārdformu, teikuma daļu) minimums, ko iespējams attēlot ar simboliem. ◇ *vienkārša teikuma struktūras shēma* (sk.); *salikta teikuma struktūras shēma* (sk.)

teikumkopa sk. frāžkopa

teikums

a. *sentence*

v. *Satz* m

kr. *предложение*

Pēc konkrētas valodas likumībām (noteikta abstrahēta parauga) veidota gramatiski noformēta un intonatīvi pabeigta valodas vienība, ko veido viens vai vairāki sintaktiski saistīti vārdi noteiktās gramatiskās formās un ko izmanto kā saziņas un domu izteikšanas līdzekli. Rakstos teikumu sāk ar lielo sākumburtu un norobežo ar punktu, jautājuma vai izsaukuma zīmi vai daudzpunkti. Piemēram, *Mežs šalc. Šeit kļūst vēsi*. ◇ *vienkāršs teikums* (sk.); *salikts teikums* (sk.)

Sk. arī *izteikums*.

teksta lingvistika

a. *text linguistics*

v. *Textlinguistik* f

kr. *лингвистика текста*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta tekstu sintaktiskā, stilistiskā, pragmatiskā un citos aspektos.

Sk. arī *teksta sintakse; stilistika; lingvistiskā pragmatika*.

teksta sintakse

a. *syntax of text*

v. *Textsyntax* f

kr. *синтаксис текста*

Sintakses apakšnozare, kurā pēta saistīta teksta izveides likumus un teikuma struktūras pārveidojumus konsituācijas ietekmē. Teksta sintakse ir gan sintakses, gan teksta lingvistikas daļa.

Sk. arī *konsituācija; sintakse; teksta lingvistika*.

tekstieskates tulkošana*

a. *sight interpretation*

v. *Texteinsicht-Dolmetschen* n

kr. *интергалочный перевод**

Mutvārdu tulkošana pēc rakstiski fiksēta tulkojamā teksta, kas ir tulka rīcībā un var atbilst un var neatbilst tam, ko teiks runātājs. Teksts galvenokārt izmantojams iepriekšējai informācijai par tulkojamo tekstu un nodrošina konkrētu faktu precīzāku tulkojumu.

teksts

a. *text*

v. *Text* m

kr. *текст*

Mutvārdos izteikts vai rakstveidā fiksēts loģiski strukturēts, funkcionāli vienots jēdzieniski saistītu izteikumu kopums vai atsevišķs izteikums.

◇ *autora teksts; dokumenta teksts; teksta lingvistika* (sk.)

Sk. arī *diskurss*.

tekstu korpuss

a. *corpus of texts, text corpus*

v. *Textkorpus* m

kr. *корпус текстов*

Apjomā liels daudzveidīgu tekstu kopums, kas parasti uzkrāts elektroniski

un saistīts ar programmatūru, kura atvieglo tā lingvistisko analīzi.
Sk. arī *korpusa lingvistika*.

tekstveide

a. *text-formation*

v. *Textbildung* f

kr. *образование текста*

Saistīta teksta veidošana atbilstoši autora komunikatīvajam nolūkam un funkcionālā stila un runas žanra prasībām.

Sk. arī *funkcionālais stils; runas žanrs; teksts*.

tēlainība

a. *figurativeness*

v. *Bildlichkeit* f

kr. *образность*

Īpašība, ko tekstam piešķir tēlainu izteiksmes līdzekļu (piemēram, tropu) lietojums.

Sk. arī *tēls; tropi*.

teleskopējums

a. *blend-word**, *fusion-word*

v. *Klappwort* n, *Klammerwort* n

kr. *телескопированное слово**

Darinājums, kas iegūts, apvienojot no diviem vienkāršiem, resp., viensaknes, vārdiem nošķeltas daļas (parasti — viena vārda sākumdaļu ar otra vārda beigu daļu), piemēram, vārds *kaplete* ← lat. *capsula* 'kārbīņa' + fr. *tablette* 'plāksnīte'; *smogs* ← a. *smoke* 'dūmi' un *fog* 'migla'; *tranzistors* ← a. *transfer* 'pārnese' un *resistor* 'pretestība'. Latviešu valodā šādus darinājumus parasti aizgūst no citām valodām. Retumis tos darina latviešu valodā, piemēram, *arēss* ← *ābolu vīns* + *herēss* 'vīna šķirne'; *mēstule* ← *mēsīsls* + *vēstule*.

Sk. arī *teleskopēšana*.

teleskopēšana

a. *blending*

v. *Klappwort-Bildung* f

kr. *телескопирование**

Vārddarināšanas paveids, ko izmanto terminoloģijā, — termina darināšana, apvienojot no diviem vienkāršiem, resp., viensaknes, vārdiem nošķeltas daļas (parasti — viena vārda sākumdaļu ar otra vārda beigu daļu).

Sk. arī *teleskopējums*.

tēls

- a.** figure
v. Bild n; Gestalt f
kr. образ

Abstraktas idejas iemiesojums ar fiziskām sajūtām (redzi, dzirdi, ožu, tausti) uztveramā veidā. Tēlu valodiskā izpausme ir vārdu pārnestās nozīmes (*dziļas zināšanas, karsta mīlestība*) un tropi (*vārda jēga sakuplojusi, vārds apaudzis ar jaunām nozīmēm*).

Sk. arī *trops*.

tēma

- a.** theme
v. Thema n
kr. тема

Izteikuma daļa, kas ir ziņojuma sākumpunkts un pauž informāciju par ziņojuma priekšmetu, piemēram, *Grāmata ir uz galda*. Tēma visbiežāk izsaka jau zināmo informāciju, kam piesaista jauno informāciju, un teikumos ar tiešo vārdu kārtu tēma vienmēr atrodas sākumā.

Sk. arī *teikuma aktuālais dalījums; rēma*.

tēmas nenoteiksme, tēmas infinitīvs

- a.** infinitive of theme*
v. Infinitiv m im Thema n
kr. инфинитив темы

Ar darbības vārda nenoteiksmi nosaukts runas priekšmets jeb tēma, par kuru tālākajā tekstā tiek sniegta plašāka informācija, piemēram, *Strādāt? To viņš prata*. Darbības vārdam nenoteiksmē var būt piesaistīti citi vārdi, piemēram, *Saimi pret mani sarīdīt! To jau nu nepieļaušu!* Tēmas infinitīvs ir viens no nosaucējvienību veidiem.

Sk. arī *nosaucējvienība; tēmas nominatīvs*.

tēmas nominatīvs

- a.** nominative of theme*
v. Nominativ m im Thema n
kr. именительное темы

Ar lietvārda nominatīvu nosaukts runas priekšmets jeb tēma, par kuru tālākajā tekstā tiek sniegta plašāka informācija, piemēram, *Laikazobs! Vai nav pietiekami īsi un tajā pašā laikā eleganti un iespaidīgi?* Lietvārdam nominatīvā var būt piesaistīti citi vārdi, piemēram, *Nakts ainavas*. *Gleznotāji tikai retumis ķērās pie šīs tēmas*. Tēmas nominatīvs ir viens no

nosauējvienību veidiem.

Sk. arī *nosauējvienība*; *tēmas nenoteiksme*.

tematiska konjugācija

a. *thematic conjugation*

v. *thematische Konjugation* f

kr. *тематическое спряжение*

Vēsturiskajā valodniecībā — darbības vārdu locīšanas tips, kurā starp sakni un personas galotni ir bijis tematiskais patskanis **e/*o*, piemēram, sengrieķu valodā *lég-o-men* ‘sakām’, *lég-e-te* ‘sakāt’. Locīšanas tips mantots no indoeiropiešu pirmvalodas.

Sk. arī *atematiska konjugācija*.

tematisks darbības vārds, tematisks verbs

a. *thematic verb*

v. *thematisches Verb* n

kr. *тематический глагол*

Darbības vārds, kam ir tematiskā konjugācija.

Sk. arī *tematiska konjugācija*; *atematisks darbības vārds*.

tematisks patskanis

a. *thematic vowel*

v. *Themavokal* m

kr. *тематический гласный*

1. Vēsturiskajā valodniecībā — patskanis **e/*o*, kas indoeiropiešu pirmvalodā savienojis darbības vārda sakni un personas galotni, piemēram, sengrieķu valodā *lég-o-men* ‘mēs runājam’, *lég-e-te* ‘jūs runājat’.

2. Mūsdienu valodniecībā — patskanis, kas savieno darbības vārda sakni ar galotni; mūsdienu valodā to uzskata vai nu par piedēkli (*gul-ē-t*, *dzied-ā-t*, *tūr-ī-t*) vai par galotni (*las-a*, *tūr-a*, *rakst-a*), vai arī par piedēkļa (*dzied-am-s*, *rakst-ām-s*, *aug-am*, *las-ām*) vai galotnes (*nes-at*, *las-āt*, *smej-as*, *smej-amies*) daļu.

Sk. arī *atematiska konjugācija*; *tematiska konjugācija*.

tematisks verbs sk. tematisks darbības vārds

tembrs

a. *timbre*

v. *Timbre* n

kr. *тембр*

Ar uztveri (perceptīvi) konstatējamas tonālās īpašības, kas atkarīgas no

temporalitāte

skaņas pamattona un papildtonu augstuma un spēka samēra.
Sk. arī *tonis*; *intonācija*.

temporalitāte

a. *temporality*

v. *Temporalität* f

kr. *темпоральность*

Semantiska kategorija, kas izsaka darbības norises attieksmi pret runas brīdi. Temporalitātes izpausmes līdzekļi var būt gramatiski, piemēram, darbības vārda laika kategorija, darbības vārda divdabja formas, darbības vārda izteiksmju formas, un leksiski, piemēram, vārdi, kas izsaka dažādus laika nojēgumus (*vakars, rīts, šodien, tūlīt*).

Sk. arī *laika kategorija*; *divdabis*.

teonīms

a. *theonym*

v. *Theonym* n

kr. *теоним*

Īpašvārds, kas nosauc dievību, piemēram, *Pērkons, Buda, Zevs*.

Sk. arī *mitonīms*.

teorētiskā tulkojumzinātne

a. *theoretical translation studies*

v. *theoretische Übersetzungsstudien*

kr. *теоретическое переводоведение*

Tulkojumzinātnes apakšnozare, kuras uzdevums ir fiksēt vispārīgos principus, pēc kuriem skaidrojams un paredzams tulkošanas process un tā rezultāts. Teorētiskā tulkojumzinātne dalās vispārīgajās un specializētajās tulkošanas teorijās.

Sk. arī *apprakstošā tulkojumzinātne*; *lietišķā tulkojumzinātne*.

termina ekvivalents

a. *term equivalent*

v. *Äquivalent* n *des Terminus* m

kr. *эквивалент термина*

Vienas valodas terminam jēdzieniski atbilstošais citas valodas termins, piemēram, latviešu valodas terminam *jēdziens* ekvivalenti ir: a. *concept*, v. *Begriff*, kr. *понятие*.

termina noteikšana, termina identificēšana

a. *term identification*

v. *Identifizierung f des Terminus m*

kr. *идентификация термина*

Terminu izrakstīšanas sastāvdaļa, kas ietver termina kā noteiktas nozares jēdziena apzīmējuma pazīšanu tekstā un atlasī.

termina pieņemamības vērtes skala

a. *scale of term acceptability rating*

v. *Wertskala f der Terminakzeptabilität f*

kr. *шкала оцнки приемлемости термина**

Skala, pēc kuras vērtē, vai konkrētais termins ir piemērots (ieteicams, pieļaujams) konkrēta jēdziena izteikšanai, vai atbilst termina prasībām un vai tas atbilst attiecīgās valodas sistēmai, valodas normām, vārddarināšanas modeļiem u. c.

terminatīvā funkcija sk. terminoloģiskā funkcija

terminelements

a. *term element, element of a term*

v. *Element n des Terminus m*

kr. *терминоэлемент*

Termina terminoloģiski nozīmīga sastāvdaļa, kuras konkrētais veids atkarīgs no attiecīgā termina struktūras: atvasinātajam vienvārda terminam tā ir morfēma, saliktepterminam — salikteņa sastāvdaļa, vārdkoppterminam — vārds, piemēram, *dzin-* un *-is* ir termina *dzinis* terminelementi; *saskar-* un *-nozare* ir termina *saskarnozare* terminelementi; *nozīmes* un *maiņa* ir termina *nozīmes maiņa* terminelementi. ◇ *terminelementu semantikas diferencēšana*

terminēma

a. *termeme*

v. *Terminem n*

kr. *терминема*

Termins kā abstrakta vispārināta terminoloģiskās leksikas struktūrvienība, kas aptver ar vienu un to pašu jēdzienu saistīto dažādu vārdšķirņu vārdu un vārdformu kopu, kurā lietvārds vai lietvārda vārdkopa ir šīs kopas pamatkomponents, bet citu vārdšķirņu vārdi — kopas sekundārie komponenti. Piemēram, termins *sistēmiskums* (terminēmas pamatkomponents) un *sistēmisks*, *sistēmiski* (terminēmas sekundārie komponenti), bez tam šajā terminēmā ietilpst arī dažādas lokāmo vārdu (*sistēmiskums*, *sistēmisks*) locījumu formas, bet īpašības vārdam (*sistēmisks*) — arī skaitļa un dzimtes formas.

terminēšana

a. *termining*

v. *Terminieren* n

kr. *терминирование*

Jēdziena izteikšana ar terminu, t. i., ar vārdu vai vārdkopu terminoloģiskajā funkcijā.

Sk. arī *terminoloģiskā funkcija*.

terminogrāfija

a. *terminography*

v. *Terminographie* f

kr. *терминография*

Terminoloģijas un leksikogrāfijas starpnozare, kam pamatā ir vispārīgās leksikogrāfijas principi un kas nodarbojas ar nozaru terminu apkopošanu, sistematizēšanu un nozaru terminu vārdnīcu, glosāriju un citu terminu krājumu sastādīšanu, attīsta terminu vārdnīcu izstrādes teoriju un praksi. ◊ *vispārīgā terminogrāfija; speciālā terminogrāfija*.

Sk. arī *leksikogrāfija*.

terminogrāfs

a. *terminographer*

v. *Terminograph* m

kr. *терминограф*

Terminu apkopošanas un terminu vārdnīcu sastādīšanas teorijas un praktiskās izstrādes speciālists.

Sk. arī *terminogrāfija*.

terminologs

a. *terminologist*

v. *Terminologe* m

kr. *терминолог*

1. Dažādu speciālo nozaru speciālists, kurš izstrādā savas nozares terminoloģiju atbilstoši teorētiskajā terminzinātnē izvirzītajiem principiem; terminoloģijas speciālists.

2. Terminoloģijas teorētiķis, terminzinātnieks.

terminoloģija

a. *terminology*

v. *Terminologie* f

kr. *терминология*

1. Kādas speciālās nozares vai saskarnozaru grupas terminu kopums.

Plašākā nozīmē — terminu kopums valodā. ◊ *valodniecības terminoloģija; vispārtehniskā terminoloģija; latviešu valodas terminoloģija; terminoloģijas izstrādes principi*

2. Sk. *terminzinātne*.

terminoloģiskā funkcija

a. *terminological function*

v. *terminologische Funktion* f

kr. *терминологическая функция, терминативная функция*

Par terminu izmantotā vārda vai vārdkopa funkcija, kas apvieno nosaucējfunkciju jeb nominatīvo funkciju un apzīmētājfunkciju jeb definitīvo funkciju.

Sk. arī *nosaucējfunkcija; apzīmētājfunkcija*.

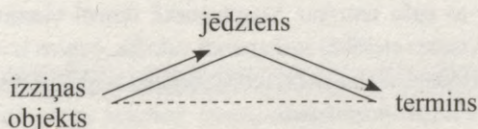
terminoloģiskais trīsstūris

a. *terminological triangle*

v. *terminologisches Dreieck* n

kr. *терминологический треугольник*

Semantiskā trīsstūra modifikācija — grafiski attēlots izziņas ceļš no izziņas objekta līdz tā būtisko pazīmju izzināšanai un apkopošanai jēdzienā un izteikšanā ar terminu.

terminoloģizēšanās, terminoloģizācija

a. *terminologization*

v. *Terminologisierung* f

kr. *терминологизация*

Process, kurā vispārlietojamās valodas vārds vai vārdkopa iegūst kādas nozares termina funkciju un kļūst par terminu. Parasti attiecīgajam vārdam saglabājas arī vispārlietojama vārda statuss, piemēram, pedagoģijas termins *uzvedība* vienlaikus ir arī vispārlietojams vārds.

Sk. arī *determinoloģizēšanās; reterminoloģizēšanās*.

termins

a. *term*

v. *Terminus* m

kr. *термин*

Konkrētas tematiskās jomas, speciālās nozares jēdziena vārdisks apzīmē-

jums — vārds vai vārdkopa, kas izteic (nosauc un iezīmē) attiecīgās jomas (nozares) noteiktu jēdzienu kā nozares jēdzienu sistēmas sastāvdaļu, piemēram, valodniecības jēdzieni izteikti ar terminiem *vārds, īpašvārds, sugasvārds, vārdkopa*. Termina sastāvā var būt simboli, piemēram, *β stari*. Sk. arī *saliktenītermins; vārdkoptermins*.

terminu atbilstība, terminu ekvivalence

- a. *equivalence of terms*
- v. *Äquivalenz f von Termini*
- kr. *эквивалентность терминов*

Attieksme starp dažādu valodu terminiem, kas apzīmē vienu un to pašu jēdzienu, piemēram, jēdziena ‘samaksāšana par precī pēc tās saņemšanas’ izteikšanā ekvivalence ir starp latv. *pēcmaksa*, a. *cash on delivery*, v. *Nachzahlung*, kr. *наложенный платеж*.

terminu saskaņošana

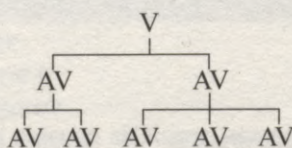
- a. *term harmonization*
- v. *Abstimmung f von Termini*
- kr. *согласование терминов*

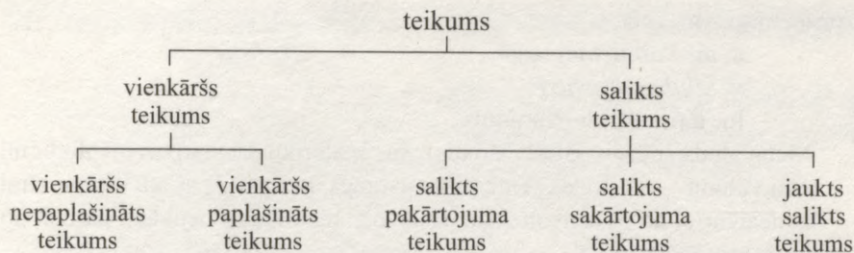
Darbība, ko veic terminoloģijā, lai vienu un to pašu jēdzienu visos līmeņos — atsevišķā nozarē, saskarnoazarē, vispārtehniskā un visas valodas līmenī — izteiktu ar vienu un to pašu terminu. Starptautiskā līmenī viena un tā paša jēdziena izteikšanai, vismaz ciešākās saskarsmes valodās, cenšas izvēlēties terminu, kurā atspoguļotas vienas un tās pašas attiecīgā jēdziena būtiskās pazīmes. Sk. arī *jēdzienu saskaņošana*.

terminu sistēma

- a. *term system, system of terms*
- v. *Terminsystem n*
- kr. *система терминов*

Atsevišķas nozares jēdzienu sistēmai atbilstoši izvēlētu, sistēmiski izstrādātu un strukturētu terminu kopa. Plašākā nozīmē runā par terminu sistēmu arī starpnozarū, vispārtehniskā un nacionālās valodas līmenī. Zinātniski pamatota, terminoloģijas prasībām atbilstoši izstrādāta nacionālās valodas terminoloģija ir priekšnoteikums terminu saskaņošanai starpvalodu līmenī. Terminu sistēmu shematiski mēdz attēlot sazarojumā (kā zarotu koku):

kur: V — virsjēdziena termins
 A — apakšjēdziena termins

Sk. arī *jēdzienu sistēma*.

terminu vārdnīca

a. *term dictionary*

v. *Wörterbuch n der Termini*

kr. *терминологический словарь*

Vārdnīca, kur šķirkļa galvā doti gan atsevišķi vārdi, gan vārdkopas (termina funkcijā) un pamattermini doti kopā ar sinonīmiem. Vārdu gramatiskās formas parasti netiek uzrādītas, bet daudznozīmīgos terminus parasti dod atsevišķos šķirkļos kā homonīmus (ar attiecīgu indeksējumu).

Sk. arī *vārdnīca*.

terminzinātne, terminoloģija

a. *terminology science, terminology*

v. *Terminkunde f*

kr. *терминоведение*

Starpdisciplināra zinātnes nozare, kurā pēta terminoloģijas teorētiskos aspektus, dažādu nozaru terminu struktūru, nozaru terminu sistēmu veidošanu, attīstību, lietošanu un pārvaldību.

terrōnīms

a. *terronym*

v. *Terronym n*

kr. *терроним*

Vietvārds, kas nosauc ģeogrāfisku sauszemes objektu. Visi Latvijas vietvārdi, izņemot Baltijas jūras un tās daļu nosaukumus, ir terronīmi. Šo terminu lieto kā pretstatu terminam *okeanonīms*.

Sk. arī *okeanonīms*.

tertium comparationis

- a. *mediating language*
- v. *Mittlersprache* f
- kr. *tertium comparationis*

Metavaloda (trešais salīdzināmais), kas ir starpniece starp avotvalodu un mērķvalodu — abstrakts semantisks paraugs, kas palīdz avotteksta nozīmi kā neatkarīgi no paša avotteksta pastāvošu invariantu vienkārši pārceļt no avotteksta mērķtekstā.

Sk. arī *starpniekvaloda*.

tēvvārds

- a. *patronymic*
- v. *Vatername* m, *Vatersname* m
- kr. *отчество*

Personvārds, kas darināts no tēva vārda. Tēvvārdi veido patstāvīgu antroponīmisku kategoriju, kurā neietilpst patronīmiskie uzvārdi un no tēva vārda darinātās iesaukas. Tēvvārdus lieto, piemēram, krievi un dažas citas slāvu tautas, īslandieši, arābi.

Sk. arī *patronīms*.

tēzauris

- a. *thesaurus*
- v. *Thesaurus* m
- kr. *мезаурус*

Vārdnīca, kas aptver visus kādas valodas vai kādas tematikas vārdus, parasti semantisko lauku izkārtojumā.

Sk. arī *glosārijs*; *vārdnīca*.

tiešā nozīme

- a. *direct meaning*
- v. *eigentliche Bedeutung* f
- kr. *прямое значение*

Daudznozīmīga vārda pamatnozīme un daļa atvasināto nozīmju jeb leksiski semantisko variantu, kam mūsdienu valodā nav spilgtas asociatīvās saiknes ar pamatnozīmi, piemēram, vārdam *rupjš* ir pamatnozīme 'tāds, kas sastāv no samērā lielām daļiņām' un tiešā atvasinātā nozīme 'nepieklājīgs'.

Sk. arī *pārnestā nozīme*; *pamatnozīme*; *atvasinātā nozīme*; *leksiski semantiskais variants*.

tiešā runa

- a. *direct speech*

v. direkte Rede f

kr. *прямая речь*

Citas personas vai paša stāstītāja runas vai domu iespējami pilnīgs atkārtojums vārdu pa vārdam. Rakstos tiešo runu atdala ar pēdīnām vai domuzīmēm, piemēram, "*Tu esi izaugusi liela,*" māte saka.

Sk. arī *netiešā runa; noģiedamā runa; piebilde.*

tiešā vārdu secība, tiešā vārdu kārtā

a. *neutral word order, direct word order*

v. *neutrale Wortfolge f*

kr. *прямой порядок слов, объективный порядок слов*

Vārdu secība, kas izsaka teikuma pamatinformāciju bez emocionālas vai stilistiskas papildinformācijas. Tā nebalstās uz kontekstu un to nenosaka kāds īpašs komunikatīvs nolūks vai uzsvars. Teikumos ar tiešo vārdu secību rēma seko tēmai. Stilistiskā aspektā lieto arī terminu *neitrāla vārdu secība*.

Sk. arī *netiešā vārdu secība; tēma; rēma.*

tiešā vērojuma metode

a. *direct observation method*

v. *Wahrnehmungsmethode f, apperzeptive Methode f*

kr. *метод прямого наблюдения*

Viena no visbiežāk lietotajām subjektīvajām valodas pētīšanas metodēm, kuras pamatā ir vērojums neiejaucoties. To izmanto kā primāro metodi valodas līdzekļu un procesu pētīšanā. Bieži šo metodi kombinē ar instrumentālo metodi, piemēram, veicot magnetofona ierakstus vērojuma laikā. Īpašs tiešā vērojuma metodes paveids ir runas uztveres jeb perceptīvā metode, kad klausītājs analizē dzirdamo, balstoties uz saviem maņu orgāniem, nervu sistēmas un smadzeņu darbību.

Sk. arī *valodas pētīšanas metode.*

tiešais darbības vārds, tiešais verbs

a. *direct verb**

v. *direktes Verb n*

kr. *прямой глагол*, невозвратный глагол**

Darbības vārds, kam latviešu valodā nenoteiksmē ir galotne *-t* un kam nevienā gramatiskajā formā nav atgriezenisku afiksu. Tiešie darbības vārdi veido formālu pretstatu atgriezeniskajiem darbības vārdiem un parasti ir atbilstošo atgriezenisko darbības vārdu motivētājevārdi, piemēram, *ķemmē-t — ķemmē-ties, krā-t — krā-ties, skūpstī-t — skūpstī-ties*.

Sk. arī *atgriezeniskais darbības vārds; motivētājevārds.*

tiešais locījums sk. neatkarīgais locījums

tiešais objekts

a. *direct object*

v. *direktes Objekt* n

kr. *прямой объект*

Objekts, ko izsaka ar papildinātāju akuzatīvā (*Mēs iestādījām koku*) vai valodās, kurās locījumu nav, — ar nomenu bez prievārda (angļu valodā *We planted a tree*). Tiešais objekts parasti ir cietējs jeb pacienss.

Sk. arī *objekts; papildinātājs; cietējs*.

tiešais runas akts

a. *direct speech act*

v. *direkter Sprechakt* m

kr. *прямой речевой акт*

Runas akts, kurā teikuma komunikatīvais tips atbilst tā funkcijai runas situācijā, piemēram, stāstījuma teikums lietots, lai sniegtu informāciju, pamudinājuma teikums — lai rosinātu ko darīt utt.

Sk. arī *teikuma komunikatīvais tips; netiešais runas akts*.

tiešais verbs sk. tiešais darbības vārds

tilde

a. *tilde*

v. *Tilde* f

kr. *тильда*

1. Diakritiska zīme (~), ko ar dažādu nozīmi lieto dažās uz latīņu raksta pamata veidotās rakstībās, piemēram, igauņu *õ*, spāņu *ñ*, kā arī fonētiskajā transkripcijā. Tildi, ar ko apzīmē intonāciju, sauc par cirkumfleksu.

2. Tehniska rakstzīme (~), kuru parasti izmanto vārdnīcās atkārtota vārda vai tā daļas aizstāšanai.

Sk. arī *diakritiskā zīme; rakstzīme; cirkumflekss*.

tipoloģija

a. *typology*

v. *Typologie* f

kr. *типология*

1. Valodu, valodas parādību un/vai valodas vienību klasifikācija tipos pēc kādām kopējām vispārinātām pazīmēm, piemēram, valodu tipoloģiskajā klasifikācijā valodas iedala tipos pēc valodu struktūras līdzības neatkarīgi no valodu radniecības.

2. Sk. *tipoloģiskā valodniecība*.
Sk. arī *tipoloģiskā valodu klasifikācija*.

tipoloģiskā valodniecība, tipoloģiskā lingvistika

- a.** *typological linguistics*
v. *typologische Sprachwissenschaft* f
kr. *типологическое языкознание*

Valodniecības nozare, kurā, salīdzinot valodas neatkarīgi no to radniecības, noskaidro kopīgās pazīmes, konstatē tipiskās parādības un valodas universālijas un izstrādā valodu tipoloģiskās klasifikācijas principus.

Sk. arī *tipoloģija*; *tipoloģiskā valodu klasifikācija*; *valodas universālija*.

tipoloģiskā valodu klasifikācija

- a.** *typological classification of languages*
v. *typologische Klassifikation f der Sprachen*
kr. *типологическая классификация языков*

Valodu iedalījums tipos pēc to uzbūves līdzības neatkarīgi no radniecības. Tipoloģiskajai valodu klasifikācijai var izmantot dažādas pazīmes, piemēram, morfoloģiskās, sintaktiskās, arī fonētiskās un semantiskās. Tipoloģiskās valodu klasifikācijas visvairāk izstrādātais veids ir morfoloģiskā valodu klasifikācija.

Sk. arī *ģeneoloģiskā valodu klasifikācija*; *morfoloģiskā valodu klasifikācija*; *analītiskās valodas*; *sintētiskās valodas*.

tips

- a.** *type*
v. *Typ* m
kr. *тип*

Valodniecībā — pēc noteiktām vispārīgām pazīmēm grupētu (sistemizētu, klasificētu) valodas vienību kopums. Parasti tipam ir vairāki paveidi, apakšgrupas u. tml. Piemēram, teikuma tipus mēdz izšķirt pēc teikuma uzbūves, modalitātes u. c., atvasinājumu tipus — pēc motivētā vārda vārdšķiras, vārddarināšanas afiksa, derivatīvās nozīmes u. tml. ◊ *vārddarināšanas tips* (sk.); *gramatisko nozīmju tipi*; *vārdu savienojumu tipi*

tituls

- a.** *title*
v. *Titel* m
kr. *титул*

Mantots vai oficiāli piešķirts goda nosaukums, kas parasti norāda cilvēka

statusu aristokrātijā, piemēram, *lords, marķīzs, hercogs, Velsas princis*.
Titulu lieto patstāvīgi vai kopā ar personvārdu.

tonēma

- a.** *toneme*
v. *Tonem* n
kr. *тонема*

Valodas prosodiskais funkcionālais elements, kas spēj mainīt zilbes vai vārda intonējumu. Piemēram, latviešu valodas augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs dominē līdzenā un asā tonēma, kas fonētikā atbilst krītošajai un lauztajai zilbes intonācijai.

Sk. arī *prosodija; prosodisks elements*.

tonis

- a.** *tone*
v. *Ton* m
kr. *тон*

Fizikāla skaņas kvalitāte, ko nosaka saspriegtū balss saišu radītu ritmisku svārstību biežums. Jo biežākas svārstības, jo augstāks tonis. ◊ *balsis tonis; pamattonis; toņa augstums*

Sk. arī *tembrs; intonācija*.

topoantroponīms

- a.** *topo-anthroponym**
v. *Topoanthronym* n
kr. *топоантропоним*

No vietvārda veidots personvārds, piemēram, uzvārds *Gauja*, priekšvārdi *Īģe* (< upes nosaukuma *Īģe*), *Vidze* (< *Vidzeme*). Samērā bieži topoantroponīma saistība ar vietvārdu ir pastarpināta, jo tiešais personvārda etimons ir iedzīvotāju nosaukums kā, piemēram, uzvārdiem *Rīdzinieks, Daugavietis*, pseidonīmam *Krāslavietis*.

Sk. arī *vietvārds; personvārds*.

topoethnonīms

- a.** *topoethnonym*
v. *Topoethnonym* n
kr. *топоэтноним*

Ethonīms, kas veidots no vietvārda, piemēram, *amerikāņi, jaunzēlandieši, nīderlandieši*.

toponīmijaa. *топониму*v. *Toponymie* f, *geographischer Namenschatz* mkr. *топонимия*

Vietvārdu kopums.

toponīmika, toponomastikaa. *toponomastics, place-name study*v. *Toponomastik* f, *Ortsnamenkunde* fkr. *топонимика, топономастика*

Onomastikas apakšnozare, kurā pēta vietvārdus.

Sk. arī *onomastika*.**toponimizēšanās, toponimizācija**a. *toponymization*v. *Toponymisierung* fkr. *топонимизация*

Sugasvārda pārtapšana par vietvārdu, piemēram, *urga* > strauta nosaukums *Urga*, *vizbuļi* > mājvārds *Vizbuļi*, *pumpuri* > dzelzceļa stacijas un Jūrmalas mikrorajona nosaukums *Pumpuri*. Palaikam par toponimizāciju dēvē arī vietvārda darināšanu no sugasvārda, piemēram, *skuja* > *Skujene*.

Sk. arī *onimizēšanās*.**toponīms** sk. *vietvārds***toponomastika** sk. *toponīmika***transantroponimizēšanās, transantroponimizācija**a. *transanthroponymization*v. *Transanthroponymisierung* fkr. *трансантропонимизация*

Transonimizācijas paveids, vienas kategorijas personvārda pārtapšana par citas kategorijas personvārdu, piemēram, priekšvārds *Kārlis* > uzvārds *Kārlis*, angļu uzvārds *Washington* > priekšvārds *Washington*. Palaikam par transantroponimizāciju dēvē arī personvārda darināšanu no citas kategorijas personvārda, piemēram, iesauka *Amišs* < uzvārds *Amoliņš*, īslandiešu tēvvārds *Olafson* < priekšvārds *Olaf*.

Sk. arī *transonimizēšanās*.**transēma**a. *transeme*

transfikss

v. *Transem** n

kr. *трансема**

Abstrakta semantiska vienība, kuru izmanto oriģinālteksta un tulkojuma salīdzināšanai.

transfikss

a. *transfix*

v. *Transfix* n

kr. *трансфикс*

Afikss, kurš sadala sakni un kuru pašu sadala sakne, piemēram, arābu valodā ir vokāliski transfiksi, kas maina konsonantisku sakņu leksisko vai gramatisko semantiku: *k-i-t-ā-b* 'grāmata', *k-u-t-u-b* 'grāmatas', *r-ā-k-i-b* 'jātnieks', *r-u-kk-ā-b* 'jātnieki'. Šajā nozīmē lieto arī terminu *iekšējā fleksija*. ◇ *vokālisks transfikss*

transformācija sk. pārveide

transformatīvā gramatika

a. *transformative grammar*

v. *Transformationsgrammatik* f

kr. *трансформационная грамматика*

Ģeneratīvās gramatikas paveids, kurā, par galveno valodas vienību atzīstot teikumu, konstatē regulārās atbilstes starp teikumu abstrakto dziļo struktūru un konkrēto virsējo struktūru, kas, izmantojot transformācijas likumus, tiek radīta no dziļās struktūras.

Sk. arī *ģeneratīvā gramatika*; *dziļā struktūra*; *viršējā struktūra*.

transitivitāte sk. pārējamība

transitīvs verbs sk. pārejošs darbības vārds

transkripcija

a. *transcription*

v. *Transkription* f

kr. *транскрипция*

Pieraksta paņēmieni, kurā ar nosacīti pieņemtu zīmju sistēmu pēc iespējas precīzi atspoguļo runu. Šo paņēmieni izmanto lingvistisko pētījumu vajadzībām, kā arī vienas uz izrunu balstītas rakstības atveidei citā, atšķirīgā rakstībā, piemēram, angļvalodiskās vai krievvalodiskās rakstības atveidei latviskajā rakstībā. ◇ *fonētiskā transkripcija* (sk.); *praktiskā transkripcija* (sk.)
Sk. arī *transliterācija*.

translatīvsa. *translative*v. *Translativ m*kr. *транслатив*

Locījums, kas izsaka objekta pāreju citā stāvoklī, piemēram, somugru valodās — somu *Poika tuli isoksi* 'Zēns kļuva liels', igauņu *Haige sai terveks* 'Slimnieks kļuva vesels'.

translatoloģija sk. *tulkojumzinātne***transliterācija**a. *transliteration*v. *Transliteration f*kr. *транслитерация*

Vienas valodas, vienas grafētikas sistēmas burtu un burtkopu rakstījuma atveidošana ar atbilstošiem citas sistēmas burtiem un burtkopām, piemēram, krievu valodā rakstīto īpašvārdu *Волга, Щерба* transliterējumi latviešu valodas grafētikā ir *Volga, Ščerba*.

Sk. arī *transkripcija*.

transonimizēšanās, transonimizācijaa. *transonymization*v. *Transonymisierung f*kr. *трансонимизация*

Vienas kategorijas īpašvārda pārtapšana par citas kategorijas īpašvārdu, piemēram, uzvārds *Stučka* > bijušais pilsētas nosaukums *Stučka*, personvārds *Ojārs* > zirga vārds *Ojārs*, hidronīms *Venta* > govus vārds *Venta*.

transtoponimizēšanās, transtoponimizācijaa. *transtoponymization*v. *Transtoponymisierung f*kr. *транстопонимизация*

Transonimizācijas paveids, vienas kategorijas vietvārda pārtapšana par citas kategorijas vietvārdu, *Auce* (upe) > *Auce* (pilsēta), *Lielupe* (upe) > *Lielupe* (Jūrmalas mikrorajons), spāņu valodā *Mexico* (pilsēta) > *Mexico* (valsts). Palaikam par transtoponimizāciju dēvē arī vietvārda darināšanu no citas kategorijas vietvārda, piemēram, *Venta* > *Ventas pagasts*, *Rīga* > *Rīgas iela*, *Rūja* > *Rūjiena*.

treknrakstsa. *thick type, bold type*

v. *fette Schrift* f

kr. *жирный шрифт*

Tumšāks, skaidrāk salasāms, platākām līnijām veidots burtu iespaidraksts, ko lieto svarīgākās teksta daļas, piemēram, virsraksta, vai uzsveramas valodas vienības (teksta daļas) izcelšanai.

Sk. arī *stāvraksts*; *slīpraksts*.

trīsenis sk. *vibrants*

trīskomponentu personvārdu sistēma

a. *three-component personal name system**

v. *dreigliedriges anthroponymisches System* n

kr. *трехкомпонентная антропонимическая система*

Sistēma, kurā katram cilvēkam ir trim personvārdu kategorijām piederīgi oficiāli personvārdi, parasti — priekšvārds, tēvvārds un uzvārds.

Sk. arī *divkomponentu personvārdu sistēma*.

troksnenis

a. *noise [breath] consonant*

v. *Geräuschlaut* m

kr. *шумный согласный*

Līdzskanis, kura izrunā dominē trokšņa elementi, piemēram, *b*, *c* [ts], *p*, *t*.

Sk. arī *skanenis*.

trops

a. *trope*

v. *Tropus* m, *Trope* f

kr. *троп*

Stilistisks paņēmiens — valodas vienības (vārda, vārdu savienojuma, teikuma) lietojums pārnestā nozīmē. Tropi ir, piemēram, metafora, metonīmija, ironija, hiperbola.

Sk. arī *stilistisks paņēmiens*.

tulkojamība

a. *translatability*

v. *Übersetzbarkeit* f

kr. *переводимость*

Spēja izteikt konkrētu nozīmi vai nozīmju kompleksu no vienas valodas otrā valodā, radikāli nemainot šo nozīmi.

Sk. arī *netulkojamība*.

tulkojošā vārdnīca

- a.** *translating dictionary*
v. *übersetzendes Wörterbuch n*
kr. *переводной словарь*

Vārdnīca, kurā doti kādas valodas vārdiem vai citām leksiskām vienībām atbilstoši ekvivalenti vienā vai vairākās citās valodās. Raksturīgākais tulkojošo vārdnīcu tips ir divvalodu vārdnīcas.

Sk. arī *vārdnīca*; *tulkošana*.

tulkojums pasīvajā valodā sk. *pretvirziena tulkojums***tulkojumvaloda** sk. *mērķvaloda***tulkojumzinātne, translatoģija**

- a.** *translation study, translatology*
v. *Translationskunde f, Translatologie f*
kr. *переводоведение*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta tulkošanas teorētiskos pamatus un praksi.

tulkošana

- a.** *translation*
v. *Translation f, Übersetzung f, Übertragung f*
kr. *перевод*

Vienā valodā (oriģinālvalodā vai avotvalodā) rakstītā vai runātā vārda, teksta satura, jēgas, domas (ieskaitot zemtekstus u. c.) izteikšana ar citas valodas (mērķvalodas jeb tulkojumvalodas) līdzekļiem. ◊ *brīvā tulkošana*; *burtiskā tulkošana*

Sk. arī *oriģinālvaloda*; *avotvaloda*; *mērķvaloda*.

tulkošanas universālija

- a.** *universal of translation*
v. *Übersetzungsuniversalie f*
kr. *универсалия перевода*

Tipiska tulkojumu pazīme, kas nav saistīta ar avotvalodu un mērķvalodu, bet kas raksturīga jebkurai valodai un meklējama konkrētā lingvistisko sistēmu pāra sastatījumā, piemēram, jebkurā tulkojumā svarīgākā ir semantika, nevis teksts.

Sk. arī *interference*.

tulkošanas vienība**tulkošanas vienība****a.** *unit of translation, translation unit***v.** *Einheit f der Übersetzung f; Übersetzungseinheit f***kr.** *единица перевода*

Avotvalodas vienība, kam jāatrod līdzvērtīga vienība mērķvalodā.

Sk. arī *transēma*.**tulkotāja viltusdraugs sk. viltusdraugs****tulkotājs****a.** *translator***v.** *Übersetzer m***kr.** *переводчик*Cilvēks, kas rakstiski tulko vārdus, tekstu no vienas valodas citā valodā; speciālists, kurš specializējies vienā valodā rakstīta teksta tulkošanā citā valodā. ◇ *daiļliteratūras tulkotājs; tulkotāja kvalifikācija*Sk. arī *tulks*.**tulks****a.** *interpreter***v.** *Dolmetscher m***kr.** *устный переводчик*Tulkotājs, kas mutiski tulko tekstu no vienas valodas citā valodā; speciālists, kurš specializējies runāta teksta tulkošanā mutvārdos. ◇ *sertificēts tulks; tulka pakalpojumi*Sk. arī *tulkotājs*.**umlauts****a.** *umlaut, mutation***v.** *Umlaut m***kr.** *умлаут*Regresīva vokālisma pārskana, pakalējās rindas patskaņiem un divskaņiem kļūstot par priekšējās rindas patskaņiem un divskaņiem sekojoša priekšējās rindas vokālisma ietekmē, piemēram, vācu valodā lietvārda vienskaitļa un daudzskaitļa formu pretstatījumā *der Gast — die Gäste* 'viesis — viesi', *der Wolf — die Wölfe* 'vilks — vilki', *der Baum — die Bäume* 'koks — koki'.Sk. arī *metafonija; sinharmonija*.**unciāļu raksts****a.** *uncial*

v. *Unzialschrift f, Unziale f*

kr. *униціальное письмо*

Latīņu un grieķu raksta grafiskais veids, kam raksturīgi nedaudz ieapaļi lielie burti. Sācis veidoties ap m. ē. 2. gs., lietots līdz 8. gs.

Paraugi:

Latīņu unciāļu raksts:

M·VIR·RIO·M·F·L·
P·P·FL·A·V·I·O·I·U·C·U·R·
T·H·A·E·E·G·R·F·L·P·P·J·E·C·U

Grieķu unciāļu raksts:

ΕΙΟΛΟΝΑΚΟΗΙΗ
ΗΟΣΦΡΗCIC ΝΥΗ
ΙΛΕΟΥCΕΘΕΤΟΤΑ
ΜΕΛΗΕΝΕΚΑCΤ·
ΛΥΤΩΝΕΝΤΩCΩ
ΜΑΤΙΚΛΩΩCΗΘΕ
ΑΙCΕΝΕΙΛΕΗΗ

Sk. arī *raksts; latīņu raksts; grieķu raksts.*

unilaterāls spraudzenis

a. *unilateral approximant*

v. *unilateraler Engelauf m*

kr. *унилатеральный целевой согласный*

Līdzskanis, kuru izrunājot aktīvais runas orgāns (mēle), tuvojoties kādam pasīvajam runas orgānam, pilnīgi noslēdz eju elpas plūsmai vokālā trakta vidū, bet atstāj spraugu aktīvā runas orgāna vienos sānos. Latviešu valodā unilaterālu spraudzeņu nav.

Sk. arī *spraudzenis; laterāls spraudzenis; bilaterāls spraudzenis.*

urbanonīms

a. *urbanonym*

v. *Urbanonym n*

kr. *урабанионим*

Vietvārds, kas nosauc pilsētā esošu ģeogrāfisku objektu, piemēram, *Rīgas iela, Herdera laukums, Aleksandra vārti.*

Sk. arī *hodonīms.*

uzbūve

a. *formation; construction*

v. *Bau* m, *Aufbau* m

kr. *строение; построение, строй*

Noteiktās kvantitatīvās un savstarpējā izkārtojuma attiecībās esošu kāda veseluma sastāvdaļu kopums. Valodniecībā — viena no saliktu valodas vienību pazīmēm. ◊ *teikuma uzbūve; valodas gramatiskā uzbūve*
Sk. arī *struktūra*.

uzruna

a. *address*

v. *Anrede* f

kr. *обращение*

Vārds vai vārdu savienojums, ar ko uzrunā personu vai, retāk, citu dzīvu būtņi, personificētu priekšmetu vai parādību. Uzruna var iekļauties teikumā vai arī veidot atsevišķu izteikumu, piemēram, *Māt, skaties! Sveiki, zāļie lauki! Jāni!*

Sk. arī *vokatīvs; personifikācija*.

uzsvars, akcents

a. *stress, accent*

v. *Betonung* f; *Akzent* m

kr. *ударение, акцент*

Valodas vienības izcēlums, izrunājot to ar lielāku intensitāti, retāk — ar lielāku izrunas pamattoņa frekvenci, ilgumu. ◊ *zilbes uzsvars; teikuma uzsvars; loģiskais uzsvars*

Sk. arī *galvenais uzsvars; palīguzsvars*.

uzsvērta runas vienība, akcentēta runas vienība

a. *accented unit of speech*

v. *betonte Redeeinheit* f

kr. *акцентированная единица речи, единица речи под ударением*

Ar intensitāti (retāk — pamattoņa frekvenci, ilgumu) izcelta valodas vienība (skaņa, zilbe, vārds). ◊ *uzsvērta zilbe; uzsvērta pozīcija; neuzsvērta zilbe*

Sk. arī *uzsvars*.

uzsvēruma punkts

a. *bullet point*

v. *Nachdruck-Punkt* m

kr. *место удараения*

Tulka pierakstos praktizēts paņēmiens, kurā domas elementu hierarhijas

atspoguļošanai, izmantojot punktu struktūru, tehniski izceļ atsevišķas vietas un sasaisti starp tām. ◊ *uzsvērums punktu sistēma*

uzticamība

a. *faithfulness, fidelity*

v. *Genauigkeit* f

kr. *достоверность*

Tulkojuma kvalitātes vērtēšanā — uzskats, ka tulkojums ir ļoti tuvs oriģinālam.

uztveres metode, perceptīvā metode

a. *perceptive method*

v. *perzeptive Methode* f

kr. *перцептивный метод*

Valodas pētīšanas metode, kuras pamatā ir uztveres eksperiments, nosakot klausītāja reakciju uz akustiskajām pazīmēm.

Sk. arī *akustiskā analīze*.

uztveres šķīrēj pazīme, perceptīvā šķīrēj pazīme

a. *perceptive [distinctive] feature*

v. *perzeptives Scheidemerkmal* n

kr. *перцептивный признак*

Fonoloģijā — šķīrēj pazīme, kura primāri balstās uz klausītāja doto raksturojumu, kas iegūts kā reakcija uz segmenta akustiskajām pazīmēm.

Sk. arī *šķīrēj pazīme; akustiskā šķīrēj pazīme; artikulārā šķīrēj pazīme*.

ūzuss sk. lietojuma paradums

uzvārds

a. *surname, family name*

v. *Familiennamen; Nachname* m

kr. *фамилия*

Personvārds, kas parasti ir kopīgs ģimenei un norāda piederību pie noteiktas dzimtas, piemēram, *Bērziņš, Liepiņa*. Bērni uzvārdu parasti pārmanto no vecākiem. Kopā ar vārdu uzvārds ir svarīgs personas identifikācijas rādītājs. To ieraksta personas pamatdokumentā. ◊ *uzvārdu pareizrakstība*

Sk. arī *personvārds*.

vairākzīlību vārds, vairākzīlīgs vārds

a. *multisyllable word*

v. *mehrsilbiges Wort* n

kr. *многословное слово*

Vārds, kuru veido vairāk nekā viena zilbe. Piemēram, latviešu valodā *vairākjilbju* vārdi ir *ap-se, ap-tin, mei-te-ne, la-bo-ra-to-ri-ja*.

Sk. arī *vienzilbes vārds*.

vājā locīšana

a. *weak inflection*

v. *schwache Deklination* f

kr. *слабое склонение*

Darbības vārda gramatisko formu veidošana ģermāņu valodās, izmantojot piedēkļus, nevis mantoto patskaņu miju, piemēram, angļu valodā darbības vārda *talk* 'runāt' vienkāršās pagātnes formā *talk-ed* 'runāja' un divdabja formā *talk-ed* 'runājis'.

Sk. arī *stīprā locīšana*.

vajadzības izteiksme, debitīvs

a. *debitive mood*

v. *Debitiv* m, modus *debitivus* (m)

kr. *долженствовательное наклонение*

Darbības vārda izteiksme, kas norāda uz nepieciešamu, obligāti īstenojamu darbību, piemēram, *Man ir jālasa grāmata. Aukstā laikā ir jāģērbjas silti*. Vajadzības izteiksmes forma latviešu valodā ir analītiska, to veido, darbības vārda tagadnes 3. personas formai pievienojot priedēkli *jā-* un palīgdarbības vārdu *būt* nepieciešamajā 3. personas laika formā, piemēram, *nāk* — *ir jā-nāk, bija jā-nāk, būs jā-nāk; smejas* — *ir jā-smejas, bija jā-smejas, būs jā-smejas*.

Sk. arī *atstāstījuma izteiksme; īstenības izteiksme; vēlējuma izteiksme; pavēles izteiksme*.

vajadzības izteiksmes atstāstījuma paveids

a. *relative variety of debitive mood**

v. *Erzählungsform* f des *Debitivs* m

kr. *пересказочная разновидность долженствовательного наклонения**

Vajadzības izteiksmes paveids, kas ietver gan vajadzības, gan atstāstījuma izteiksmes nozīmi un norāda uz atstāstītu citas personas nepieciešamību veikt kādu darbību, piemēram, *Māte teica, ka tēvam rīt esot jāiet pie ārsta*. Vajadzības izteiksmes atstāstījuma izteiksmes paveidu veido, vajadzības izteiksmes formai pievienojot palīgdarbības vārdu atstāstījuma izteiksmē,

piemēram, *esot jāiet, būšot jālasa.*

Sk. arī vajadzības izteiksmes vēlējuma paveids.

vajadzības izteiksmes vēlējuma paveids

a. *conditional variety of debitive mood**

v. *Wunschform f des Debitivs m*

kr. *сослагательная разновидность долженствовательного наклонения**

Vajadzības izteiksmes paveids, kas ietver gan vajadzības, gan vēlējuma izteiksmes nozīmi un norāda uz iespējamu vai vēlamu darbību, kam noteikti būtu nepieciešams notikt, piemēram, *Man šodien būtu jāiet uz tirgu, bet es labāk to darīšu rīt.* Vajadzības izteiksmes vēlējuma paveidu veido, vajadzības izteiksmes formai pievienojot palīgdarbības vārdu vēlējuma izteiksmē, piemēram, *būtu jāiet, būtu jālasa.*

Sk. arī vajadzības izteiksmes atstāstījuma paveids.

valence

a. *valency*

v. *Valenz f*

kr. *валентность*

Vārda spēja, veidojot sintaktiskus sakarus, piesaistīt citus vārdus noteiktās gramatiskās formās; vārda saistītājspēja. Valence ir atkarīga no vārda leksiskās nozīmes un vārdšķiras. ◊ *sintaktiskā valence* (sk.); *semantiskā valence* (sk.); *leksiskā valence* (sk.); *aktīvā valence*; *pasīvā valence*

valoda

a. *language*

v. *Sprache f*

kr. *язык*

Zīmju sistēma kā cilvēku sazināšanās un domu formulēšanas un izteikšanas līdzeklis runas un rakstu formā informācijas fiksēšanai, saglabāšanai un tālāknošanai. Valoda ir civilizācijas un sociāletnisko kopību pastāvēšanas un attīstības priekšnosacījums. ◊ *dzimtā valoda* (sk.); *rakstu valoda* (sk.); *žestu valoda* (sk.); *tēlaina valoda*; *mācībvaloda* (sk.); *starpvaloda* (sk.); *svešvaloda* (sk.); *senās valodas*; *valsts valoda* (sk.); *valodas kļūda*; *valodas mācība*; *valodas prasme*

Sk. arī *runa*.

valodas atdzimšana

a. *language revival*

v. *Sprachwiederentstehung f*

valodas atdzīvināšana, valodas revitalizēšana

kr. языковое перепроисхождение, возрождение языка

Process, kurā, apzināti īstenojot noteiktu valodas politikas pasākumu kompleksu, tiek atjaunota izzudusi valoda. Piemēram, korniešu valodas atjaunošana, kas notika gandrīz gadsimtu pēc tās izzušanas. Valodas atdzimšana iespējama, ja valoda saglabājusies vismaz vienā no sociolingvistiskajām funkcijām, piemēram, kā ģimenes vai kulta valoda. Sk. arī *valodas atdzīvināšana*.

valodas atdzīvināšana, valodas revitalizēšana

a. language revitalization

v. Wiederbelebung f der Sprache f

kr. оживление языка

Jaunu vai atjaunotu sociolingvistisko funkciju piešķiršana kādai valodai, piemēram, valsts varas un pārvaldes valodas funkciju piešķiršana Īru un velsiešu valodai 20. gs. beigās.

Sk. arī *valodas atdzimšana*.

valodas atlants

a. linguistic atlas

v. Sprachatlas m

kr. лингвистический атлас

Sistematizēts karšu kopums, kurā ar izoglosām vai citām kartogrāfiskām zīmēm atspoguļota valodas parādību ģeogrāfiskā izplatība.

Sk. arī *dialektu atlants*.

valodas ekspansija

a. language expansion

v. Sprachvergrößerung f

kr. языковое расширение

Valodas lietojuma robežu vai ietekmes sfēras un sociolingvistisko funkciju paplašināšana (parasti uz citas valodas rēķina).

valodas elements

a. language element*

v. Sprachelement n

kr. элемент языка*

Valodas vienības sastāvdaļa. Valodas elementa konkrētā izpausme un izpratne ir atkarīga no attiecīgās valodas vienības vietas valodas sistēmas vienību hierarhijā, piemēram, zilbes vokāliskais elements ir patskanis vai divskanis.

valodas funkcijas**a.** *functions of language***v.** *Funktionen der Sprache* f**kr.** *функции языка*

Uzdevumi, ko valoda veic indivīda un sabiedrības dzīvē. Galvenās valodas funkcijas ir saziņas jeb komunikatīvā funkcija un domāšanas un domu izteikšanas funkcija, kā arī objektīvās īstenības atspoguļošanas un izziņas jeb kognitīvā funkcija. Ar šīm vispārīgajām funkcijām cieši saistītas citas, piemēram, emociju izteikšanas jeb ekspresīvā funkcija, ietekmēšanas jeb voluntatīvā funkcija, kontaktu veidošanas un uzturēšanas jeb fatiskā funkcija, estētiskā funkcija, kultūras veidošanas un uzkrāšanas līdzekļa funkcija.

valodas funkcionālais paveids sk. *funkcionālais stils*

valodas kopiena, lingvistiskā kopiena**a.** *linguistic community, speech community***v.** *Sprachgemeinschaft* f**kr.** *лингвистическая община*

Cilvēku kopums, kas savstarpējā saziņā izmanto vienu un to pašu valodu vai valodas paveidu, piemēram, izloksni.

valodas kultūra**a.** *culture of language**, *language culture****v.** *Sprachkultur* f**kr.** *культура языка*

1. Valodniecības apakšnozare, kurā pēta valodu kā kultūrvērtību, valodas lietojumu noteiktā valodas attīstības posmā, izzina valodas sistēmas attīstības likumības un tendences un uz to pamata izstrādā ieteikumus (paraugus) valodas optimālam lietojumam, sekmējot izteiksmes skaidrību un bagātināšanos un valodas ilgtspējīgu attīstību.

2. Literārās valodas kā tautas kopvalodas kopšana, uzturēšana atbilstībā pareizrakstības un pareizrunas normatīvajām prasībām un lietošana, prasmīgi izvēloties konkrētai saziņas situācijai atbilstošus izteiksmes līdzekļus. Augstākais līmenis valodas kultūrā ir valodas meistarība.

Sk. arī *runas kultūra*.

valodas likumi**a.** *language rules***v.** *Sprachgesetze***kr.** *законы языка*

Uz valodas likumībām balstīti un, respektējot valodas normas, veidoti normatīvi formulējumi, piemēram, par garā patskaņa *ā* lietošanu daudzskaitļa 1. un 2. personas formās darbības vārdiem, kas nenoteiksmē beidzas ar *-īt, -īties, -ināt, -ināties* (*mēs rakstām, aicinām; jūs rakstāt, aicināt*).

Sk. arī *valodas likumības; valodas norma; literārā norma; kodificētā norma; fonoloģijas likums*.

valodas likumības

a. *language regularities**

v. *sprachliche Gesetzmäßigkeiten*

kr. *закономерности языка**

Valodā tradicionāli izveidojušās valodas sistēmas elementu objektīvi pastāvošās kopsakarības, kas, regulāri atkārtojoties, ir valodas normu pamats. ◊ *valodas likumību mijiedarbība*

Sk. arī *valodas norma; valodas likumi*.

valodas līmenis

a. *level of language*

v. *Sprachebene f*

kr. *уровень языка*

Valodas sistēmas daļa — valodas apakšsistēma, kurā pēc kopīgām pazīmēm apvienojas viena veida savstarpēji saistītas valodas vienības un kategorijas. Starp dažādiem valodas līmeņiem — fonētiku, morfoloģiju, leksiku, sintaksi — ir hierarhiskas attiecības, t. i., katrs augstākais līmenis balstās uz secīgi zemāko. Sīkākā dalījumā izšķir vēl citus valodas līmeņus un starplīmeņus. Valodas līmeņi nav tieši novērojami, tie ir izsecināmi, analizējot valodas sistēmu.

Sk. arī *fonētikas līmenis; morfoloģijas līmenis; leksikas līmenis; sintakses līmenis; starplīmenis*.

valodas nāve

a. *language death*

v. *Sprachtod m*

kr. *языковая смерть*

Situācija, kad valoda vairs aktīvi nepilda nevienu sociolingvistisko funkciju un nav cilvēku, kas attiecīgo valodu uzskatītu par savu dzimto valodu.

valodas nomaiņa

a. *language shift*

v. *Sprachverschiebung* f

kr. *замена языка*

Ilgstošs sociolingvistisks process, vienas valodas pakāpeniska aizstāšana ar citu dažās vai visās sociolingvistiskajās funkcijās, līdz valoda ir mirusi kā, piemēram, senprūšu un kuršu valoda.

valodas norma

a. *language norm*

v. *Sprachnorm* f, *sprachliche Norm* f

kr. *языковая норма*

Daudzfunkcionālajā tautas valodas lietojumā, regulāri atkārtojoties, dabiski izveidojušās un tradicionāli nostiprinājušās valodas likumības, kas pastāv visos nacionālās valodas paveidos, piemēram, *dialekta norma*. Valodas normas tiek teorētiski izzinātas, aprakstītas, pamatotas un kļūst par vienu no literārās normas avotiem.

Sk. arī *literārā norma*; *kodificētā norma*.

valodas normēšana

a. *language standardization*

v. *Sprachnormierung* f, *Sprachpflege* f

kr. *нормализация языка*

Normas noteikšana — process, kas saistīts ar valodas likumību izzināšanu, fiksēšanu, pamatošanu, uzturēšanu un popularizēšanu.

Sk. arī *valodas likumības*.

valodas noturība

a. *language stability*

v. *Sprachbeständigkeit* f

kr. *поддержание [знания] языка*

Valodas stāvoklis, kādu spēj uzturēt valodas kolektīvs, vismaz dažās sociolingvistiskajās funkcijās saglabājot savu valodu nelabvēlīgos ekonomiskos un politiskos apstākļos.

valodas pašnāvība

a. *language suicide*

v. *Sprachselbstmord* m

kr. *языковое самоубийство*

Kādas valodas runātāju kopuma (šķietami) brīvprātīga atteikšanās no savas valodas; vecāku nevēlēšanās savu valodu nodot bērniem.

valodas pētīšanas metode

- a. *linguistic method*
- v. *Sprachforschungsmethode* f
- kr. *лингвистический метод*

Paņēmienu komplekss, sistēma, ko izmanto valodas pētīšanā.

Sk. arī *tiešā vērojuma metode*; *deskriptīvā metode*; *eksperimentālā metode*; *instrumentālā metode*; *akustiskā metode*; *oscilogrammu metode*; *ki-mogrammu metode*; *spektrogrammu metode*; *uztveres metode*; *fizioloģiskā metode*.

valodas politika

- a. *language policy*
- v. *Sprachpolitik* f; *Sprachlenkung* f
- kr. *языковая политика*

Valsts nacionālās politikas sastāvdaļa, kas nosaka valstī lietoto valodu statusu un funkciju sadalījumu starp tām un konkrētu valodu runātāju lingvistiskās tiesības, kā arī sekmē valodu izpēti un attīstīšanu.

valodas prasme

- a. *language skill*
- v. *Sprachfertigkeit* f
- kr. *языковой навык, владение языком*

Spēja izmantot visu valodas līmeņu vienības un funkcionālos paveidus valodas normām un konkrētai saziņas situācijai atbilstoša teksta veidošanai mutvārdos un rakstos.

Sk. arī *valodiskā lietpratība*.

valodas revitalizēšana sk. *valodas atdzīvināšana*

valodas sistēma

- a. *language system*
- v. *Sprachsystem* n
- kr. *система языка*

Iekšēji organizēts, formas un satura resp. nozīmes ziņā savstarpēji saistītu un nosacītu valodas elementu strukturēts kopums. Starp valodas sistēmas elementiem pastāv noteikta hierarhija — vienkāršākie veido sarežģītākos un ir to sastāvdaļas. Valodas sistēma ir daudzpakāpju struktūra ar vairākām apakšsistēmām.

Sk. arī *valodas līmenis*.

valodas situācija, lingvistiskā situācija**a.** *language situation***v.** *Sprachsituation* f**kr.** *языковая ситуация*

Valodas funkcionēšanas apstākļu kopums, kas raksturo kādā sabiedrībā konkrētā brīdī runāto valodu pozīcijas: cik un kādas valodas attiecīgajā areālā lieto, cik cilvēku noteiktu apstākļu ietekmē tajās runā, kāda ir kolektīva locekļu attieksme pret šīm valodām u. c.

valodas skaņa**a.** *language sound***v.** *Sprachlaut* m**kr.** *звук языка*

Mazākā fonētiskā valodas vienība. Latviešu valodas skaņas iedalāmas patskaņos, divskaņos un līdzskaņos.

Sk. arī *patskanis*; *divskanis*; *līdzskanis*.

valodas statusa atjaunošana**a.** *language reversal***v.** *Sprachumkehrung* f**kr.** *восстановление статуса языка*

Process, kad valodai tiek atjaunots (augstāks) oficiālais statuss. Piemēram, reģiona oficiālās valodas statusa piešķiršana katalāņu valodai 1978. gadā; angļu valodas akceptēšana Singapūrā un Malaizijā pēc ilgāka kolonizatoru valodas nolieguma perioda.

valodas struktūra**a.** *language structure***v.** *Sprachstruktur* f**kr.** *структура языка*

Valodas sistēmas elementu iekšējie būtiskie, stabilie sakari, valodas likumību noteiktas attieksmes starp sistēmas elementiem.

valodas tips**a.** *language type***v.** *Sprachtyp* m**kr.** *тип языка*

Valodu tipoloģiskās klasifikācijas iedalījuma vienība, kurā valodas iekļaujas pēc vispārīgām būtiskām valodas struktūras iezīmēm, neņemot vērā visas attiecīgās valodas īpatnības. Pēc šī iedalījuma šķir izolējošās, aglutinatīvās, fleksīvās, inkorporējošās valodas.

Sk. arī *izolējošās valodas*; *aglutinatīvās valodas*; *fleksīvās valodas*; *inkorporējošās valodas*.

valodas universālija, lingvistiskā universālija

a. *language universal, linguistic universal*

v. *sprachliche Universalie* f

kr. *лингвистическая универсалия*

Parādība, kas sastopama visās vai gandrīz visās valodās, piemēram, visās valodās ir nomeni, darbības vārdi un vietniekvārdi (morfoloģiskās universālijas), visās valodās ir sakārtojuma sakars un saikļi (sintaktiskās universālijas), visās valodās ir īpašvārdi, frazeoloģismi, iespējama vārdu lietošana pārnestā nozīmē (leksiski semantiskās universālijas).

Sk. arī *implikatīva universālija*.

valodas vienība

a. *language unit*

v. *sprachliche Einheit* f

kr. *единица языка*

Valodas sistēmas sastāvdaļa (fonēma, morfēma, vārds, vārdu savienojums, teikums, teksts) ar noteiktu ārējo formu (noformējumu) un semantisko funkciju.

valodas zīme

a. *language sign, linguistic sign*

v. *sprachliches Zeichen* n

kr. *языковой знак*

Divpusēja valodas vienība, kam ir materiālais apvalks (apzīmējošais) un nozīme jeb saturs (apzīmējamais). Minimālā valodas zīme ir morfēma, galvenā relatīvi patstāvīgā valodas zīme ir vārds, bet pilnīgas komunikatīvās zīmes ir teikums un teksts.

valodas zīmes asimetrija

a. *asymmetry of language sign*

v. *Asymmetrie* f *des sprachlichen Zeichens* n

kr. *асимметрия языкового знака*

Valodas zīmes formas un satura neatbilstība, piemēram, darbības vārda vienkāršās tagadnes formai *ēju* teikumā *Rīt es eju uz teātri* ir nākotnes nozīme. Valodas zīmes asimetrijas izpausme ir arī polisēmija, sinonīmija, homonīmija un antonīmija.

Sk. arī *valodas zīme*; *polisēmija*; *sinonīmija*; *homonīmija*; *antonīmija*.

valodas zīmes patvaļīgums**a.** *arbitrariness of the linguistic sign***v.** *Arbitrarität f des sprachlichen Zeichens n***kr.** *произвольность языкового знака*

Dabiskas saiknes neesība starp valodas zīmes divām pusēm — apzīmējošo jeb materiālo apvalku un apzīmējamo jeb nozīmi. Piemēram, vārdu *saule*, *jūra*, *cilvēks* u. c. skaniskajam apvalkam nav dabiskas, loģiski izskaidrojamas saistības ar reālījām, ko šie vārdi nosauc.

Sk. arī *valodas zīme*; *apzīmējošais*; *apzīmējamais*; *reālija*.

valodiskā lietpratība, lingvistiskā kompetence**a.** *linguistic competence***v.** *sprachwissenschaftliche Kompetenz f***kr.** *лингвистическая компетентность*

Plašas valodnieciskās zināšanas, konkrētas valodas leksikas un gramatikas sistēmas pārzināšana, izpratne par procesiem valodu attīstībā un valodas politikā un prasme valodas zināšanas izmantot praksē.

Sk. arī *valodas prasme*.

valodniecība, lingvistika**a.** *linguistics***v.** *Sprachwissenschaft f, Linguistik f***kr.** *языкознание, лингвистика*

Zinātnes nozare, kurā pēta valodu, tās īpašības, uzbūvi, funkcionēšanu un attīstību. Valodniecība dāļās daudzās apakšnozarēs, atkarībā no valodas pētīšanas aspekta tā var būt mūsdienu un vēsturiskā, sinhroniska un diahroniska, salīdzināma un sastatāma, statiska un dinamiska, vispārīga un atsevišķu valodu un valodu grupu valodniecība.

Sk. arī *sinhroniskā valodniecība*; *diahroniskā valodniecība*; *vēsturiskā valodniecība*; *mūsdienu valodniecība*.

valodu grupa**a.** *group of languages***v.** *Sprachgruppe f***kr.** *группа языков*

Tuvu radniecīgu valodu kopa, kas attīstījusies, nošķiroties valodu saimes pirmvalodas dialektiem, piemēram, indoeiropiešu valodu saimē ietilpst baltu, ģermāņu, romāņu, ķeltu, slāvu, indiešu, irāņu un citas valodu grupas. Dažas valodu grupas ir plašas un tiek dalītas apakšgrupās, piemēram, ģermāņu valodu grupa — ziemeļģermāņu, rietumģermāņu un austrumģermāņu valodu apakšgrupā.

Sk. arī *valodu saime*.

valodu konflikti

a. *language conflicts*

v. *Sprachkonflikte*

kr. *языковые конфликты*

Nopietnas atšķirīgu valodas kolektīvu domstarpības un nesaskaņas kādā valodas jautājumā, galvenokārt valodas politikas jomā.

valodu konkurence

a. *language competition*

v. *Sprachkonkurrenz* f

kr. *языковое соревнование*

Valodas kolektīvu sacensība par savas nācijas valodas pārākumu, priekšrocībām vai lietojuma sfērām, piemēram, viena valstiskā veidojuma robežās.

valodu kontakti sk. *valodu saskare*

valodu radniecība

a. *relationship of languages*

v. *Sprachverwandtschaft* f

kr. *родство языков*

Kopīgu pazīmju un regulāru atbilstmju piemītība no kopīga pirmavota cēlušos valodu fonētikā, gramatikā, leksikā. ◊ *latviešu un lietuviešu valodas radniecība; baltu valodu radniecība*

Sk. arī *radniecīgas valodas*.

valodu saime

a. *family of languages, linguistic family, language family*

v. *Sprachfamilie* f

kr. *семья языков*

Radniecīgu valodu kopums, kurā var ietilpt vairākas radniecīgu valodu grupas. ◊ *indoeiropiešu valodu saime* (sk.); *somugru valodu saime* (sk.)

valodu saskare, valodu kontakti

a. *language contact*

v. *Sprachverbindung* f, *Sprachkontakt* m

kr. *языковой контакт*

Ģeogrāfisku, vēsturisku, ekonomisku un sociālu apstākļu noteikta valodiskā saskarsme starp dažādu valodu runātājiem. Valodu kontaktu sekas var būt valodu savstarpēja ietekmēšanās.

Sk. arī *interference; adstrāts; substrāts; superstrāts*.

valsts valoda**a.** *state language; official language***v.** *Staatssprache* f**kr.** *государственный язык*

Valoda, kas valstī ar likumu pasludināta par īpašā valsts aizsardzībā esošu un kam ir noteikts juridiskais statuss, saskaņā ar kuru tā valstī tiek izmantota tiesību aktos, tiesvedībā, lietvedībā un veic visas sabiedriskās funkcijas, sekmējot sabiedrības integrāciju. Parasti valsts valoda ir tās nācijas valoda, kas izveidojusi valsti vai ir vadošā valstī. Retāk valstī ir vairākas valsts valodas. ◊ *valsts valodas likums*

Sk. arī *oficiālā valoda*.

vaļēja zilbe**a.** *open syllable***v.** *offene Silbe* f**kr.** *открытый слог*

Zilbe, kas beidzas ar patskani vai divskani, piemēram, *mā-ja, sau-le*.

vārda celms**a.** *word stem***v.** *Wortstamm* m**kr.** *основа слова*

Vārda daļa bez galotnes, piemēram, vārdu *upe, mājiņa, aizdurve, mežmala* celmi ir *up-, mājiņ-, aizdurv-, mežmal-*.

Sk. arī *vārdformas celms*.

vārda devējs**a.** *nominator***v.** *Namen[s]geber* m**kr.** *имядатель*

Onomastikā — persona vai institūcija, kas nosauc kādā vārdā (parasti cilvēku vai dzīvnieku).

Sk. arī *nosaucējs; nosaukšana*.

vārda došana sk. vārddošana**vārda formālais variants****a.** *formal variant of a word****v.** *Formvariante* f *des Wortes* n**kr.** *формальный вариант слова*

Fonoloģisks, morfonoloģisks vai morfoloģisks vārda variants, piemēram, *vainags* un *vaiņags*; *tāls* un *tāļš*.

vārda nozīmes maiņa

a. *semantic change of word**, *semantic shift of word**

v. *Bedeutungswandel* m

kr. *изменение значения слова*

Semantiskais termindarināšanas paņēmieni, ar kuru jaunu terminu darina, mainot vispārlietojama vārda vai citā nozarē jau lietota termina nozīmi, piemēram, vispārlietojamais vārds *laiks* valodniecības termina funkcijā (darbības vārda laika gramatiskās nozīmes izteikšanai). Termindarināšanā vārda nozīmes maiņa var izpausties kā nozīmes precizējums (kad vispārlietojams vārds iegūst konkrētas nozares termina funkciju, saglabājot savu pamatnozīmi, piemēram, termini *būve*, *ēka*, *nams* būvniecībā) vai kā nozīmes pārnese (kad konkrētas nozares termina funkcijā mainās vārda jēdzieniskais saturs, piemēram, *galotne*, *locījums*, *sakne* valodniecībā).

Sk. arī *nozīmes maiņa*; *nozīmes precizējums*; *nozīmes pārnese*.

vārda semantiskā struktūra

a. *semantic structure of word*

v. *semantische Wortstruktur* f

kr. *семантическая структура слова*

Vārda nozīmes komponentu — sēmu, nozīmes pamatkomponentu un nozīmes papildkomponentu savstarpējo attieksmju kopums.

Sk. arī *sēma*; *nozīmes pamatkomponents*; *nozīmes papildkomponents*.

vārdabralis

a. *namesake*

v. *Namensvetter* m

kr. *тезка*

Cits vīrietis, kam ir tas pats priekšvārds.

Sk. arī *vārdamāsa*.

vārdamāsa

a. *namesake*

v. *Namensschwester* f

kr. *тезка*

Cita sieviete, kam ir tas pats priekšvārds.

Sk. arī *vārdabralis*.

vārddaļa

a. *word constituent*v. *Wortteil* nkr. *составная часть слова*

Vārda sastāvdaļa, kam vārdu (īpaši vienvārda terminu) darināšanā ir patstāvīga vārddarināšanas līdzekļa funkcija, piemēram, sakne, celms, afikss vai jebkāda to kombinācija, arī derivatīvā galotne, fināle, izskaņa, ieskaitot internacionālās vārddaļas. Piemēram, lai izteiktu jēdzienu, kas saistīts ar 'rakstu zīmēm, attēlošanu rakstos', ir iespējams izmantot dažādas vārddaļas, kam pamatā ir grieķu vārds *gramma* 'rakstu zīme, raksts': *gram-*, *gramat-*, *-gramma*; *gramo-* (kas sastopamas internacionālismos *gramēma*, *gramatika*, *sociogramma*, *gramofons*). ◊ *internacionālo vārddaļu vārdnīca*

Sk. arī *internacionālais prefiksoīds*; *internacionālais postfiksoīds*.

vārddarinājums sk. *darinājums*

vārddarināšana

a. *word-formation*v. *Wortbildung* fkr. *словообразование*

1. Valodniecības apakšnozare, kurā pēta vārdu struktūru un tās veidošanās likumības, pirmatnīgu un atvasinātu vārdu un salikteņu sastāvdaļu strukturālās un semantiskās attiecības, vārdu darināšanas līdzekļus un tipus. Latviešu valodniecībā vārddarināšana tradicionāli aplūkota morfoloģijā. Apakšnozares nozīmē kā *vārddarināšanas* sinonīms dažkārt izmantots internacionālisms *derivatoloģija* (tajā gan parasti neiekļauj salikteņu darināšanu) un jauntermiņš (kas jau parādījies angļu valodā) *neoloģija*. ◊ *sinhroniskā vārddarināšana*; *diahroniskā vārddarināšana*
Sk. arī *derivatoloģija*; *neoloģija*.

2. Process, kurā, izmantojot vārdu krājumā esošos vārdus un vārdu celmus, ar vārddarināšanas līdzekļiem darina jaunus vārdus atbilstoši vārddarināšanas paņēmieniem un tipiem. ◊ *vārddarināšanas afikss* (sk.); *vārddarināšanas līdzeklis* (sk.); *vārddarināšanas paņēmiens* (sk.); *vārddarināšanas tips* (sk.)

Sk. arī *atvasināšana*; *salikteņu darināšana*; *konversija*.

vārddarināšanas afikss

a. *word-formation affix*v. *Wortbildungsaffix* nkr. *словообразовательный аффикс*

Afikss, ko izmanto jauna vārda atvasināšanā. Latviešu valodā vārddarināšanas afiksi parasti ir piedēkļi, priedēkļi un derivatīvās galotnes, piemēram, *vecs* — *vec-um-s*; *augt* — *audz-ē-t*; *kāpt* — *uz-kāpt*; *gald-s* — *pa-gald-e*; *skābt* — *skāb-e*, *meln-s* — *meln-is*.

Sk. arī *afikss*; *afiksācija*; *sufiksācija*; *prefiksācija*; *fleksācija*; *piedēklis*; *priedēklis*; *derivatīvā galotne*; *formveidošanas afikss*.

vārddarināšanas celms

a. *word-formation stem**

v. *Wortbildungsstamm* m

kr. *производящая основа, образующая основа*

Pirmatnīgs, atvasināts vai salikts motivētālvārda celms, ko izmanto citu vārdu darināšanai, piemēram, latviešu valodā vārdu *jūrnieks*, *ogotājs*, *smalkmaizīte* vārddarināšanas celmi ir *jūr-*, *ogo-*, *smalkmaiz-*.

Sk. arī *vārddarināšanas ķēde*; *formveidošanas celms*.

vārddarināšanas funkcija

a. *word-formation function*

v. *Wortbildungsfunktion* f

kr. *словообразовательная функция*

Valodas elementa funkcija, kas īstenojas, darinot vārdus. Piemēram, latviešu valodā vārddarināšanas funkcija ir piedēklim *-um-*, darinot no īpašības vārdiem *liels*, *skaists* un darbības vārdiem *vest*, *augt* lietvārdus *lielums*, *skaistums*; *vedums*, *augums*.

Sk. arī *formveidošanas funkcija*.

vārddarināšanas ķēde

a. *word-formation chain**

v. *Wortbildungskette* f

kr. *словообразовательная цепь*

Secīgi darinātu un savstarpēji motivētu vienas saknes darinājumu (resp. atvasinājumu) kopums, piemēram, *saul-e* — *pa-saule* — *pasaul-ūt-e*; *lap-a* — *lap-o-t* — *sa-lapot* — *salapo-šan-a*.

Sk. arī *motivētālvārds*.

vārddarināšanas līdzeklis

a. *word-formation means*

v. *Wortbildungsmittel* n

kr. *словообразовательное средство*

Vārdu darināšanā izmantotais līdzeklis: afikss (*labs* — *lab-um-s*, *likt* — *no-likt*, *skābs* — *skāb-e*), skaņu mija (*nest* — *nēsāt*, *migt* — *miegs*, *uzvilkt* —

uzvalks), metatonija [pla^ons] — [pla::ns], [bre:kt] — [bræ::ka], sintaktiskais sakars (meža mala — mežmala; zaļgani brūns — zaļganbrūns; diena, nakts — diennakts).

Sk. arī *formveidošanas līdzeklis*.

vārddarināšanas ligzda

a. *word-formation nest**

v. *Wortbildungsnest* n

kr. *словообразовательное гнездо*

Vārddarināšanas ķēdēs un tipos izkārtots vienas saknes darinājumu (resp. atvasinājumu) kopums, piemēram, vārddarināšanas ligzdas fragments:

teikt — *teikšana*

— *teikums* — *teikumiņš*

— *teika* — *teiciņa*

— *teiksmā* — *teiksmains* — *teiksmainums* — *teiksmainumiņš*

— *teiksmainība* — *teiksmainība*

— *teiksmiņa*

— *teiksmot* — *teiksmotājs* — *teiksmotājiņš*

— *teicējs* — *teicējiņš*

— *ieteikt* — *ieteikšana*

— *ieteikums* — *ieteikumiņš*

— *ieteicējs* — *ieteicējiņš*

Sk. arī *vārddarināšanas ķēde*; *vārddarināšanas tips*; *vārddarināšanas modelis*.

vārddarināšanas līmenis

a. *level of word-formation*

v. *Wortbildungsebene* f

kr. *словообразовательный уровень*

Valodas līmeņu hierarhijā — starplīmenis, kurā vienlaikus īstenojas vairāki valodas līmeņi, jo īpaši morfoloģijas un sintakses līmenis, bet ciešs sakars ir arī ar leksiku un semantiku, dažkārt — arī ar fonētiku. Vārddarināšanas lingvistiskajā aprakstā dinamiskā skatījumā aptver tās valodas parādības, kas no morfēmām ļauj nonākt līdz vārdam ar noteiktu morfēmisko struktūru un leksisko semantiku. Vārddarināšanas līmeņa pamatvienība ir vārddarināšanas tips.

Sk. arī *vārddarināšanas tips*; *starplīmenis*.

vārddarināšanas modelis

a. *word-formation model*

v. *Wortbildungsmodell* n

kr. словообразовательная модель

Modelis, pēc kura izvēlas un noteiktās semantiskās un sintaktiskās atieksmēs saista un izkārtu vārdus, to celmus un afiksus, darinot jaunus vārdus atbilstoši konkrētas valodas vārddarināšanas tipiem. Piemēram, deverbālos abstraktas nozīmes atvasinājumus ar *-ība* darina pēc modeļa: darbības vārds → ciešamās kārtas divdabis → lietvārds ar *-ība*, piemēram, *lasīt* — *lasāms* — *lasāmība*; *laulāt* — *laulāts* — *laulātība*. Dažādu nozaru terminoloģijā par vārddarināšanas modeli kļuvuši salikto termini ar *-izturība*, *-ietilpība*, *-cietība*, *-caurlaidība* u. tml.: *korozijizturība*, *ugunsizturība*, *triecienizturība*; *darbietilpība*, *zinātņietilpība*; *salcietība*; *gaism-caurlaidība*; no vārdu savienojumiem *skrūve ar apaļu galvu*, *skapis ar divām durvīm* darināti vārdkoptermini *apaļgalvas skrūve*, *divdurvju skapis*. Vārddarināšanas tipa spēja funkcionēt par aktīvu vārddarināšanas modeli liecina par attiecīgā tipa produktivitāti. Vārddarināšanas modeļa izveidē un izplatībā sava loma ir tuvāko saskarvalodu ietekmei.

Sk. arī *modelis*.

vārddarināšanas nozīme

a. *word-formation meaning**

v. *Wortbildungsbedeutung f*

kr. словообразовательное значение

Nozīme, kas ir kopīga viena vārddarināšanas tipa darinājumiem attiecībā pret motivētājuvārdiem, piemēram, lietvārdiem *iešana*, *skriešana*, *runāšana*, kas ar piedēkli *-šan-* atvasināti no darbības vārdiem *iet*, *skriet*, *runāt*, kopīga ir priekšmetiska darbības procesa nozīme.

Sk. arī *motivētājuvārds*; *vārddarināšanas līdzeklis*; *vārddarināšanas tips*; *derivatīvā nozīme*.

vārddarināšanas paņēmiens

a. *word-formation pattern**

v. *Wortbildungsart f*

kr. способ словообразования

Vārddarināšanas līdzekļu nosacīts vārdu darināšanas veids. Latviešu valodā tiek izmantoti trīs vārddarināšanas paņēmieni — morfoloģiskais, sintaktiskais un semantiskais. Vārddarināšanas praksē šos paņēmienus mēdz izmantot dažādās kombinācijās un līdz ar to mēdz lietot, piemēram, arī terminus *sintaktiski morfoloģiskais vārddarināšanas paņēmiens* (atvasinājumsalikteņu darināšana), *morfoloģiski sintaktiskais vārddarināšanas paņēmiens* (konversija). Savukārt semantiskais vārddarināšanas paņēmiens izpaužas gan atsevišķi, gan reizē ar morfoloģisko un sintaktisko vārddarināšanas paņēmieni.

Sk. arī *morfoloģiskais vārddarināšanas paņēmiens*; *sintaktiskais vārddarināšanas paņēmiens*; *semantiskais vārddarināšanas paņēmiens*.

vārddarināšanas sistēma

a. *word-formation system*

v. *Wortbildungssystem n*

kr. *система словообразования*

Dažādo hierarhiski saistīto vārddarināšanas paņēmienu, tipu, veidu un paveidu, kā arī vārddarināšanas līdzekļu un citu vārddarināšanas elementu iekšēji organizēts kopums, kas nodrošina jaunu leksisku vienību darināšanu. Sk. arī *vārddarināšanas paņēmiens*; *vārddarināšanas tips*; *vārddarināšanas modelis*; *vārddarināšanas līdzeklis*; *vārddarināšanas ligzda*; *vārddarināšanas ķēde*.

vārddarināšanas tips

a. *word-formation type*

v. *Wortbildungstyp m*

kr. *словообразовательный тип*

Vārddarināšanas sistēmas pamatvienība, ko nosaka motivētālvārda vārdsšķira, vārddarināšanas paņēmiens, vārddarināšanas līdzeklis un vārddarināšanas nozīme. Piemēram, latviešu valodā vārdus *arājs*, *cēlājs*, *ēdājs*, *ogotājs*, *lasītājs*, *dziedātājs* darina no darbības vārdiem ar morfoloģisko vārddarināšanas paņēmienu, izmantojot piedēkli *-āj-* 1. konjugācijas un *-tāj-* 2. un 3. konjugācijas darbības vārdiem. Visiem atvasinātajiem vārdiem ir kopīga darbības veicēja nozīme.

Sk. arī *motivētālvārds*; *vārddarināšanas paņēmiens*; *vārddarināšanas līdzeklis*; *vārddarināšanas nozīme*; *vārddarināšanas modelis*.

vārdošana

a. *naming*

v. *Namensgebung f*

kr. *присвоение имени*

Vārda došana (parasti cilvēkam vai dzīvniekam), ko veic kāda persona vai institūcija.

Sk. arī *vārda devējs*; *nosaucējs*; *nosaukšana*.

vārdforma

a. *word form*

v. *Wortform f*

kr. *словоформа*

Vārda gramatiskais variants paradigmā, resp., konkrēts vārds konkrētā

vārdformas celms

gramatiskajā formā, piemēram, vārda *saule* gramatiskās formas vienskaitļa locījumos *saule, saules, saulei, sauli, (ar) sauli, saulē*. Latviešu valodniecībā šajā nozīmē izmantots arī termins *vārda forma*, tomēr tie nav sinonīmi, jo nav savstarpēji aizstājami jebkurā kontekstā.

Sk. arī *gramatiskā forma; gramatiskā nozīme*.

vārdformas celms

a. *inflectional stem**

v. *Wordformstamm* m

kr. *основа словоформы*

Vārdaformas daļa bez galotnes, piemēram, vārdformu *saulē, lielajam, nirstu, lasījusi, domāšu, klausos, smiesimies* celmi ir *saul-, liel-, nirst-, lasījus-, domāš-, klaus-, smies-*.

Sk. arī *vārda celms*.

vārdformas variants

a. *variant form*

v. *Formvariante* f

kr. *вариант словоформы*

Vēsturiski izveidojusies paralēla forma noteiktas gramatiskās nozīmes izteikšanai. Vārdformu varianti literārajā valodā parasti tiek normēti, piemēram, latviešu valodā no 2. deklinācijas vīriešu dzimtes vienskaitļa datīva formas variantiem ar *-im* un *-am* (*brālim* un *brālam*) literārs ir tikai *-im*; darbības vārda vienkāršās nākotnes daudzskaitļa 2. personas formas abi varianti — ar *-it* un *-iet* (*nāksit* un *nāksiet*) — ir literāri.

Sk. arī *paralēlismi*.

vārdiskā izskaņa sk. internacionālais postfiksoīds

vārdkopa

a. *subordinate word-group*

v. *Wortgefüge* n

kr. [*подчинительное*] *словосочетание*

Vārdu savienojums, kura komponenti saistīti pakārtojumā, piemēram, *garš stāsts, stāstīt pasaku*. Vārdkopas neatkarīgais komponents ir vārds jebkurā gramatiskā formā, bet atkarīgā komponenta formu nosaka neatkarīgais komponents. ◊ *vienkārša vārdkopa* (sk.); *salikta vārdkopa* (sk.); *stabilā vārdkopa* (sk.); *vārdkopas neatkarīgais komponents; vārdkopas atkarīgais komponents*

vārdkopas analogs**a.** *analogue of subordinate word-group****v.** *Wortgruppen-Analogon* n**kr.** *аналог [подчинительного] словосочетания*

Nedalāms vārdu savienojums, kas formāli atgādina vārdkopu, bet kurā starp komponentiem nav pakārtojuma sakara, piemēram, *kaut kas interesants, tāds skaists, viņi abi*. Teikumā vārdkopas analogs ir salikts teikuma loceklis.

Sk. arī *vārdkopa; pakārtojums; salikts teikuma loceklis; vādrindas analogs*.

vārdkoftermins**a.** *multi-word term, word-group term****v.** *Wortgefügenterminus* m**kr.** *термин-словосочетание*

Termins, kas izteikts ar vārdkopu. Visbiežāk termina funkcijā ir divu vārdu vārdkopa, piemēram, *atgriezeniskā saite, žestu valoda, valsts pārvalde*.

Sk. arī *saliktertermins*.

vārdnīca**a.** *dictionary***v.** *Wörterbuch* n**kr.** *словарь*

Vārdu, vārdkopu, frazeoloģismu vai citu vārdu savienojumu, retāk — vārdu daļu, apkopojums noteiktā veidā (šķirkļos) un secībā (parasti pēc alfabēta) un ar noteiktu informāciju; grāmata, kurā iekļauts šāds sakopojums. ◇ *biežuma vārdnīca* (sk.); *divvalodu vārdnīca*; *skaidrojošā vārdnīca* (sk.); *tulkojošā vārdnīca* (sk.); *terminu vārdnīca* (sk.); *etimoloģijas vārdnīca* (sk.); *frazeoloģismu vārdnīca* (sk.); *sinonīmu vārdnīca* (sk.)

Sk. arī *glosārijs; tēzauris*.

vārdnīcas ligzda**a.** *nest***v.** *lexikographische Wortsippe* f**kr.** *словарное гнездо*

Ar vienu un to pašu pamatvārdu saistīto un vienā vārdnīcas šķirklī apvienoto vārdu vai vārdu savienojumu kopums.

vādrinda, vārdvirkne**a.** *coordinative word group***v.** *Wortreihe* f

kr. сочинительное словосочетание, словесный ряд

Vārdu savienojums, kura komponenti saistīti sakārtojumā, piemēram, *strauti, upes un ezeri; vai nu viens, vai otrs; mazs, bet gudrs.*

Sk. arī *divkāršojums; blīvējums.*

vārdrindas analogs

a. analogue of coordinative word group*

v. Wortreihen-Analogon n

kr. аналог сочинительного словосочетания

Nedalāms vārdu savienojums, kas formāli atgādina vārdrindu, bet kurā starp komponentiem nav īsta sakārtojuma sakara, piemēram, *viens otrs, šurp turp.* Teikumā vārdrindas analogs ir salikts teikuma loceklis.

Sk. arī *vārdrinda; sakārtojums; salikts teikuma loceklis; vārdkopas analogs.*

vārds¹

a. word; name

v. Wort n

kr. слово

Valodas pamatvienība. Mazākā patstāvīgā nozīmīgā valodas leksiskās sistēmas vienība — skaņu (resp. burtu) kombinācija (retāk arī atsevišķa skaņa resp. burts) —, ar kuru apzīmē (nosauc) kādu priekšmetu, parādību, norisi, pazīmi vai citu nojēgumu vai attieksmi starp tiem. Vārdā apvienojas fonētiskā (skaņu resp. burtu kompleksa), gramatiskā (morfoloģiskās struktūras) un semantiskā (nozīmes) pazīme. Vārdu kā teikuma sastāvdaļu rakstos no citiem vārdiem atdala ar atstarpēm. ◊ *atslēgvārds* (sk.); *atvasināts vārds* (sk.); *divzīlbīgs vārds; palīgvārds* (sk.); *personvārds* (sk.); *svešvārds* (sk.); *vārdu krājums* (sk.)

vārds² sk. priekšvārds

vārdspēle

a. pun, wordplay

v. Wortspiel n

kr. игра слов, каламбур

Uz dažādas nozīmes vārdu skanisko līdžību balstīta izteiksme, ko izmanto komiska vai asprātīga efekta iegūšanai, piemēram, *Ārā līst, tāpēc nav ko ārā līst.*

Sk. arī *kalambūrs.*

vārdšķira**a.** *part of speech***v.** *Wortart* f**kr.** *часть речи*

Valodas vārdu krājuma leksiski gramatisks kopums, ko vieno trīs pazīmes: semantiskā, kas ietver vispārinātu vārdšķiras vārdu leksisko nozīmi; morfoloģiskā, kas ietver vārdšķiras vārdu gramatiskās kategorijas; sintaktiskā, kas ietver vārdšķiras vārdu sintaktiskās funkcijas teikumā. Latviešu valodā vārdus iedala desmit vārdšķirās: lietvārdi, īpašības vārdi, skaitļa vārdi, vietniekvārdi, darbības vārdi, apstākļa vārdi, saikļi, prievārdi, partikulas, izsaukmes vārdi. Pēc leksiskās nozīmes un sintaktiskajām funkcijām vārdšķiras iedala patstāvīgos vārdos (lietvārdi, īpašības vārdi, skaitļa vārdi, vietniekvārdi, darbības vārdi, apstākļa vārdi), palīgvārdos (saikļi, prievārdi, partikulas) un izsaukmes vārdos jeb interjekcijās.

Sk. arī *lietvārds; īpašības vārds; skaitļa vārds; vietniekvārds; darbības vārds; apstākļa vārds; saiklis; prievārds; partikula; izsaukmes vārds; patstāvīgs vārds; palīgvārds.*

vārdu kārtā sk. *vārdu secība***vārdu krājums****a.** *vocabulary, word stock***v.** *Wortschatz* m, *Wortgut* n**kr.** *запас слов*

Kādas valodas vārdu kopums, ko šīs valodas lietotājs saprot un izmanto runā vai rakstos. Par vārdu krājumu parasti runā saistījumā ar atsevišķu personu, literārā darba autoru, zinātnes nozari u. tml. ◊ *aktīvais vārdu krājums* (sk.); *pasīvais vārdu krājums* (sk.); *vārdu krājuma bagātināšana*
Sk. arī *leksika*.

vārdu savienojums**a.** *word group***v.** *Wortgruppe* f**kr.** *словосочетание*

Nepredikatīva sintakses vienība, ko veido uz sintaktisko sakaru pamata saistīti vārdi noteiktās gramatiskās formās, piemēram, *skaista diena, liels un labs, lasīt labu grāmatu*.

Sk. arī *vārdkopa, vārdrinda*.

vārdu secība, vārdu kārtā**a.** *word-order*

v. *Wortfolge* fkr. *порядок слов*

Vārdu (vārdu savienojuma komponentu, teikuma locekļu) savstarpējais izkārtojums, kam ir jēdzieniska un stilistiska nozīme, piemēram, *Tur bija desmit cilvēku* (noteikts skaits) — *Tur bija cilvēku desmit* (aptuvens skaits).
 ◇ *tiešā vārdu secība* (sk.); *netiešā vārdu secība* (sk.); *brīvā vārdu secība* (sk.); *vārdu secības likumi*

vārdvirkne sk. vārdrinda

variants

a. *variant*v. *Variante* fkr. *вариант*

Valodas vienības kā vispārinātas abstrakcijas (invarianta, ēmas) konkrētais īstenojums. Variantos mainās skaniskais sastāvs, forma, bet nemainās būtiskais, invariantais, saglabājas attiecīgās valodas vienības funkcionālās īpašības un nozīmes. Varianti var būt: fonētiski fonemātiski (*apīnis* — *apinis*, *kiklops* — *ciklops*), derivatīvi (*čūlāt* — *čūlot*, *substantivācija* — *substantivizācija*), gramatiski (*nāksiet* — *nāksit*, *puse klases* — *puse no klases*) u. c. ◇ *valodas variants*, *morfēmas variants*

Sk. arī *vārda formālais variants*; *leksiski semantiskais variants*; *vārdformas variants*; *invariants*; *paralēlismi*.

variantums

a. *variance*v. *Varianz* fkr. *вариантность*

Sinhroniska valodas vienību (variantu) pastāvēšana un funkcionēšana.

Sk. arī *variants*; *variātīvums*.

variātīvums

a. *variation*v. *Variation* fkr. *вариативность*

Jebkura mainība, modifikācija; konkrētā izpausme variantos. ◇ *normu variātīvums*

Sk. arī *variants*; *variantums*.

varietāte

a. *variety*

v. *Varietāt* fkr. *разновидность*

Paveida modifikācija, kas nesasniedz varianta līmeni (statusu); vēl neizveidojies variants, ko raksturo kāda izpausmes īpatnība. ◇ *lingvistiskā varietāte* (sk.)

vecvārdsa. *obsolete word*v. *veraltetes Wort* nkr. *устаревшее слово, устарелое слово*

Senākā periodā lietots vārds, kura apzīmētā reālija mūsdienās nav zaudējusi aktualitāti, bet kā vietā mūsdienās ir cits vārds. Dažās nozares terminu sistēmās vecvārdus mēdz izmantot atšķirīgas, specifiskas reālijas apzīmēšanai, piemēram, *biķeris* (agrāk ‘kauss’) — viens no kausu veidiem; *aizmaks* (*aizmaksas cena*) — no vecvārda *aizmaksāt* (sal.: “aizmaksāt skādi”).

Sk. arī *arhaisms*; *historisms*.

veida apstākļa palīgteikumsa. *subordinate clause of manner*v. *Modalsatz* mkr. *придаточное [предложение] образа действия*

Palīgteikums, kas izsaka, kādā veidā risinās virsteikuma darbība, piemēram, *Dari, kā zini*. Veida apstākļa palīgteikums var konkretizēt vispārīgas nozīmes apstākļa vārdu virsteikumā, piemēram, *Tev jāizturas tā, lai zēns noticētu*.

Sk. arī *apstākļis*.

veida kategorijaa. *aspect*v. *Aspekt* mkr. *категория вида*

Darbības vārda leksiski gramatiska kategorija, kas raksturo darbības izpausmi atkarībā no sasniegtā rezultāta (nepabeigta, pabeigta, daļēji veikta vai pāri mēram veikta darbība), daudzuma (vienkārtēja vai daudzkārtēja darbība), ilgstamības (momentāna vai ilgstoša darbība) u. c. pazīmēm. Latviešu valodā veida kategorijā ietilpst nepabeigta/pabeigta veida pretstats, ko izsaka ar darbības vārda piedēkļiem (*kāpt* — *uz-kāpt*, *lasīt* — *iz-lasīt*, *dziedāt* — *no-dziedāt*), un vienkārtēja/dauzkārtēja veida pretstats, ko izsaka ar darbības vārda piedēkļiem (*brēk-t* — *brēk-ā-t*, *mērk-t* — *mērc-ē-t*, *brauk-t* — *brauk-alē-t*).

Sk. arī *leksiski gramatiska kategorija*; *veids*.

veids

a. *aspect*v. *Aspekt* mkr. *вид*

Darbības rezultāta, daudzuma vai ilgstamības izpausmes leksiski gramatiskais atspoguļojums valodā. Latviešu valodā veidu parasti izsaka ar vārddarināšanas afiksiem — piedēkļiem nepabeigtam/pabeigtam veidam, piemēram, *ēst* — *ap-ēst*, *skriet* — *aiz-skriet*, *mest* — *no-mest* vai piedēkļiem vienkārtējam/daudzkārtējam veidam, piemēram, *nest* — *nēs-ā-t*, *virt* — *vār-ī-t*, *skriet* — *skrai-(d)-ī-t*, *vērt* — *vir-inā-t*. ◇ *paraduma veids* (sk.); *ilgstošs veids* (sk.); *kauzatīvs veids*; *nepabeigts veids* (sk.); *pabeigts veids* (sk.); *vienkārtējs veids* (sk.); *daudzkārtējs veids* (sk.)

Sk. arī *veida kategorija*.

vēlējuma izteiksme, kondicionālis

a. *conditional mood*v. *Konditional[is]* mkr. *составительное наклонение*

Darbības vārda izteiksme, kas norāda uz vēlamu darbību, piemēram, *Sestdien mēs labprāt ietu uz operu. Vai tu man neiedotu drusku naudas? Kaut vakar būtu spīdējusi saule!* Vēlējuma izteiksmi latviešu valodā veido, darbības vārda nenoteiksmes celmam pievienojot formantu *-tu*, *-tos*, piemēram, *aug-t* — *aug-tu*, *smie-ties* — *smie-tos*.

Sk. arī *atstāstījuma izteiksme*; *īstenības izteiksme*; *vajadzības izteiksme*; *pavēles izteiksme*.

vēlējuma teikums

a. *optative sentence*v. *Optativsatz* mkr. *пожелательное предложение*

Teikums, ar kuru runātājs izsaka vēlēšanos vai novēlējumu, piemēram, *Kaut šodien nelītu!* Vēlējuma teikumu izrunā ar īpašu intonāciju, un rakstos tā beigās parasti liek izsaukuma zīmi.

Sk. arī *teikuma komunikatīvais tips*.

verbāla vārdkopa

a. *verbal subordinate word-group**v. *verbale subordinierende Wortgruppe f*kr. *вербальное [подчинительное] словосочетание**

Vārdkopa, kuras neatkarīgais komponents ir darbības vārds, piemēram,

rakstīt vēstuli, ilgoties pēc vasaras, ātri skriet.

Sk. arī vārdkopa; nomināla vārdkopa; adverbiāla vārdkopa.

verbāladjektīvs

a. verbal adjective

v. Verbaladjektiv n

kr. *омзлагольное прилагательное, глагольное прилагательное*

1. Sk. *ģerundīvs*.

2. Mūsdienu valodniecībā — darbības vārda divdabja formas adjektīvējums, piemēram, *muzikāli apdāvināta meitene*, *rafinēta rapšu eļļa*.

Sk. arī adjektīvējums; verbālnomens.

verbalizēšanās, verbalizācija

a. verbalization

v. Verbalisierung f

kr. *вербализация, оглаголивание*

Konversijas paveids, kurā notiek dažādu vārdšķiru vārdu pāreja darbības vārdos, piemēram, angļu valodā īpašības vārda *empty* 'tukšs' verbalizācija *to empty* 'tukšot'.

Sk. arī *konversija*.

verbālnomens

a. verbal nominal*

v. Verbalnomen n

kr. *глагольное имя*

Vēsturiskajā valodniecībā — kopīgs apzīmējums infinītām darbības vārda formām, ko lieto vai nu lietvārda, vai arī īpašības vārda funkcijā. Atkarībā no lietojuma verbālnomenus iedala verbāladjektīvos (ģerundīvs) un verbālsubstantīvos (ģerundijs, supīns).

Sk. arī *infinīta forma*; *ģerundijs*; *ģerundīvs*; *supīns*.

verbāls izteicējs

a. verbal predicate

v. verbales Prädikat n

kr. *вербальное сказуемое*

Izteicējs, ko veido darbības vārds finītā vai, retāk, infinītā formā viens pats vai kopā ar saitiņu, piemēram, *Diena aust. Viņš ir ieradies. Medus tiek ēsts. Dzīvot ir mīlēt. Visiem piecelties!*

Sk. arī *finīta forma*; *infinīta forma*; *sastata izteicējs*; *nomināls izteicējs*; *adverbiāls izteicējs*; *verbāls teikums*.

verbāls teikums

a. verbal sentence

v. Verbalsatz m

kr. вербальное предложение

Teikums, kurā ir verbāls izteicējs vai galvenais loceklis, piemēram, *Rudens pienācis*. *Līst*.

Sk. arī *verbāls izteicējs*; *nomināls teikums*; *adverbiāls teikums*.

verbālsubstantīvs

a. verbal noun

v. Verbalsubstantiv n

kr. отглагольное существительное, глагольное существительное

1. Sk. *gerundijs*.

2. Mūsdienu valodniecībā — deverbāls lietvārds, kā arī darbības vārda infinitas formas substantivējums, piemēram, a. *reader* 'lasītājs', *reading* 'lasīšana'; v. *Schwimmer* 'peldētājs', *Schwimmen* 'peldēšana'; latv. *lasītājs*, *lasīšana*, *lasījums*.

Sk. arī *substantivējums*; *verbālnomens*; *infinita forma*.

verbs sk. darbības vārds

vēsturiskā valodniecība, vēsturiskā lingvistika

a. historical linguistics

v. historische Sprachwissenschaft f, historische Linguistik f

kr. историческое языкознание, историческая лингвистика

Valodniecības apakšnozares, kurās pēta valodas vēsturi un pārmaiņas valodā tās vēsturiskā attīstībā.

Sk. arī *diahroniskā valodniecība*.

vibrants, trīsenis

a. vibrant

v. Vibrant m

kr. вибрант

Līdzskanis, kuru izrunājot mēles gals izdara pret alveolām ritmiskus piesitienus — vibrācijas. Latviešu literārajā valodā vibrants ir līdzskanis *r* resp. fonēma /r/, kuru izrunājot balss saites vibrē un mēles gals izdara divus trīs ritmiskus piesitienus pret alveolām, retāk saklausāms fonēmas /r/ palatalizētais variants /rʲ/, piemēram, *mūris* [mu:riš], bet *mūra* [mu:rʲā].

vidējā kāрта, mediālā kāрта, medijs**a.** *medium, middle voice***v.** *Medium n***kr.** *средний залог*

Darbības vārda kāрта, kas izsaka, ka darbības subjekts reizē ir arī darbības objekts, piemēram, sengrieķu valodā *louetai* 'viņš mazgājas'. Mūsdienu latviešu valodā vidējās kārtas nav, bet tās nozīme ir daļai atgriezenisko darbības vārdu, piemēram, *tu mazgājies* 'mazgā sevi'; *es slaukos* 'slauku sevi'; *viņš ģērbjas* 'ģērbj sevi'.

Sk. arī *darāmā kāрта*; *ciešamā kāрта*; *atgriezeniskais darbības vārds*.

vidēja mēles pacēluma patskanis**a.** *mid vowel***v.** *Vokal m mittlerer Zungenlage f***kr.** *гласный звук среднего подъёма*

Tradicionālajā latviešu fonētikā lietots patskaņa apzīmējums, kas norāda uz mēles virsmas augstākā punkta atrašanos mutes dobumā vertikālās dimensijas vidējā stāvoklī patskaņa izrunas laikā. Latviešu literārajā valodā vidēja mēles pacēluma patskaņi ir: *e, ē* [e:], *o, o* [o:].

Sk. arī *augsta mēles pacēluma patskanis*; *zema mēles pacēluma patskanis*.

vidējais mēlenis**a.** *mid-lingual consonant***v.** *Mediolingual m, Mittelzungenlaut m***kr.** *средний язычный согласный*

Fonētikā — līdzskanis, kura izrunā aktīvi tiek izmantota mēles vidējā daļa. Latviešu valodā vidējie mēleņi ir līdzskaņi *ģ* [j], *j, ķ* [c], *l* [ʎ], *ņ* [ɲ].

Sk. arī *mēlenis*; *pakaļējais mēlenis*; *priekšējais mēlenis*.

vidējās rindas patskanis**a.** *central vowel***v.** *Vokal m der mittleren Reihe f***kr.** *гласный среднего ряда*

Tradicionālajā latviešu valodas fonētikā — patskanis, kura izrunas laikā mēles izliekuma augstākais punkts atrodas zem cieto un mīksto aukslēju saskares joslas. Latviešu valodā vidējās rindas patskaņi ir *a, ā* [a:].

vidus dialekts**a.** *the Middle Dialect***v.** *mittelleltischer Dialekt m***kr.** *среднелатвийский диалект*

Viens no trim latviešu valodas dialektiem, tajā vislabāk saglabāties no baltu pirmvalodas mantotais vokālisms un daļā izlokšņu arī triju zilbju intonāciju sistēma. To runā Vidzemes vidienē, Zemgales līdzenumā un Kurzemē uz dienvidiem no Kuldīgas. Vidus dialektā izšķir trīs izlokšņu grupas: Vidzemes, zemgaliskās un kursiskās izlokšnes.

Sk. arī *dialekts; izlokšne; augšzemnieku dialekts; lībiskais dialekts*.

vieglā zilbe

a. *light syllable*

v. *leichte Silbe* f

kr. *легкий слог*

Zilbe, kas beidzas ar īsu patskani, piemēram, *te, tu*; arī zilbe, kuras ritma daļā ir tikai viena relatīvā laika vienība.

Sk. arī *relatīvā laika vienība; ritms*.

vielas lietvārds

a. *mass noun*

v. *Stoffname* m, *Stoffbezeichnung* f

kr. *вещественное существительное*

Lietvārds, kas nosauc objektu, kura daudzumu parasti neizsaka ar skaitu, piemēram, *milti, ūdens, cukurs*.

vienkāršā laika forma

a. *simple tense form*

v. *synthetische Tempusform* f

kr. *простая форма времени*

Darbības vārda sintētiska forma, kam laika nozīme parasti ietverta tagadnes, pagātnes vai nākotnes celmā (*cel-t — ceļ-u, cēl-u, celš-u; jus-t — jūt-u, jut-u, jutš-u; lasī-t — las-u, lasīj-u, lasiš-u*) un kas izsaka darbību tagadnē, pagātnē vai nākotnē (*Saule riet. Ārā ierējās suns. Rīt iesim sēnēs*).

Sk. arī *sintētiska forma; vienkāršā tagadne; vienkāršā pagātne; vienkāršā nākotne; saliktā laika forma*.

vienkāršā nākotne, futūrum I

a. *future indefinite*

v. *Futur I* n

kr. *простое будущее*

Darbības vārda laika forma, kas izsaka darbību, kura notiks pēc runas momenta, piemēram, *Pēc stundas es iešu uz darbu. Tūlīt pienāks mūsu autobuss. Vakārā mēs iesim uz teātri*.

Sk. arī *vienkāršā tagadne; vienkāršā pagātne*.

vienkāršā pagātne, imperfektsa. *past indefinite*v. *Imperfekt n*kr. *протое прошедшее*

Darbības vārda laika forma, kas izsaka darbību, kura ir notikusi pirms runas momenta, piemēram, *Es tikko atnācu mājās no skolas. Pirms stundas vēl lija. Jūs vakar bijāt viesos pie labiem draugiem.*

Sk. arī *vienkāršā tagadne; vienkāršā nākotne.*

vienkāršā tagadne, prēzentsa. *present indefinite*v. *Präsens n*kr. *простое настоящее*

Darbības vārda laika forma, kas izsaka darbību, kura notiek vienlaicīgi ar runas momentu, piemēram, *Dārzā skaisti zied rozes. Mēs pašlaik pusdienojam. Ārā pūš stiprs vējš.*

Sk. arī *vienkāršā pagātne; vienkāršā nākotne.*

vienkārša teikuma paradigmaa. *paradigm of simple sentence*v. *Paradigma n des einfachen Satzes m*kr. *парадигма простого предложения*

Vienkārša teikuma struktūras shēmas formu sistēma, kas balstās uz teikuma gramatisko nozīmi — predikativitāti, kuru veido sintaktiskā modalitāte un sintaktiskais laiks, piemēram, teikuma *Es lasu* formas ir: *Es lasīju. Es lasīšu. Man jālasa* utt.

Sk. arī *paradigma; vienkārša teikuma struktūras shēma; predikativitāte; sintaktiskais laiks; sintaktiskā modalitāte.*

vienkārša teikuma struktūras shēmaa. *structural simple sentence pattern*v. *Strukturschema n des einfachen Satzes m*kr. *структурная схема простого предложения*

Vispārināts paraugs, kurā ietilpst vienkārša teikuma veidošanai nepieciešamais komponentu minimums un kuru var attēlot ar simboliem, piemēram, N_1 — nomens nominatīvā, N_4 — nomens akuzatīvā, V_f — verbs finitajā formā. Minimālajā struktūras shēmā ietilpst tikai gramatiskā centra locekļi, paplašinātajā — arī obligātie paplašinātāji, piemēram, teikuma *Studenti paņēma grāmatas* minimālajā struktūras shēmā ir divi komponenti ($N_1 V_f$), paplašinātajā — trīs ($N_1 V_f N_4$).

Sk. arī *gramatiskais centrs.*

vienkārša vārdkopa

a. simple subordinative word-group *

v. einfache subordinierende Wortgruppe f

kr. простое [подчинительное] словосочетание

Vārdkopa, kuru veido neatkarīgais komponents un tikai viens atkarīgais komponents, piemēram, *sūtīt vēstuli, apaļš galds*:

Sk. arī *vārdkopa*; *salikta vārdkopa*; *kombinēta vārdkopa*.

vienkāršruna

a. low colloquial; slang

v. saloppe Rede f

kr. просторечие

Neliterārās sarunvalodas paveids, kam raksturīga vārdformu un konstrukciju neatbilstība literārajām normām, nevērība pret vārdu un vārdformu izrunu u. tml., piemēram, *Viņš ņēma un mani nostučēja*. ◊ *vienkāršrunas vārds*

Sk. arī *neliterārā sarunvaloda*.

vienkāršrunas vārds

a. slovenly slang word

v. salopp-umgangssprachliches Wort n

kr. просторечное слово

Vārds, ko lieto neliterārajā sarunvalodā un kas liecina par nekoptu runu, nevērīgu attieksmi pret vārdu izvēli un izrunu.

Sk. arī *vienkāršruna*; *neliterārā sarunvaloda*.

vienkāršs nepaplašināts teikums

a. simple unextended sentence*

v. reiner einfacher Satz m

kr. простое нераспространенное предложение

Vienkāršs teikums, kurā ir tikai gramatiskais centrs, resp., abi teikuma virslocekļi vai galvenais loceklis, piemēram, *Diena aust*. *Krēslo*.

Sk. arī *vienkāršs paplašināts teikums*.

vienkāršs paplašināts teikums**a.** *simple extended sentence****v.** *erweiterter einfacher Satz* m**kr.** *простое распространенное предложение*

Vienkāršs teikums, kurā ir gramatiskais centrs, resp., abi virslocekļi vai galvenais loceklis, un viens vai vairāki palīglocekļi jeb paplašinātāji, piemēram, *Valoda atspoguļo apkārtējo pasauli.*

Sk. arī *vienkāršs nepaplašināts teikums.*

vienkāršs teikuma loceklis**a.** *simple part of sentence****v.** *einfaches Satzglied* n**kr.** *простой член предложения*

Teikuma loceklis, ko veido patstāvīgs vārds noteiktā gramatiskā formā viens pats vai kopā ar palīgvārdu — prievārdu, partikulu vai palīgdarbības vārdu, piemēram, teikumā *Kā apstulbis viņš bija apstājies pie durvīm* visi teikuma locekļi ir vienkārši.

Sk. arī *teikuma loceklis; salikts teikuma loceklis.*

vienkāršs teikums**a.** *simple sentence***v.** *einfacher Satz* m**kr.** *простое предложение*

Teikums, kurā ir tikai viens gramatiskais centrs un kuru veido vairāki uz sintaktisko sakaru pamata saistīti vārdi (vai arī viens vārds) noteiktā gramatiskā formā. ◊ *vienkārša teikuma struktūras shēma* (sk.); *vienkāršs nepaplašināts teikums* (sk.); *vienkāršs paplašināts teikums* (sk.)

Sk. arī *teikums; salikts teikums; gramatiskais centrs.*

vienkāršs termins sk. viensaknes termins**vienkārtējs veids, semelfaktīvs veids****a.** *semelfactive aspect***v.** *Semelfaktiv* n**kr.** *однократный вид*

Veids, kas izsaka tikai vienreiz notiekošu darbību, piemēram, latviešu valodā vienkārtēja veida darbības vārdi *nest, vilkt, kāpt.*

Sk. arī *daudzkārtējs veids.*

vienkopas teikums**a.** *one-part sentence*

vienlīdzīgi palīgteikumi

v. *eingliedriger Satz* m

kr. *односоставное предложение*

Teikums, kura gramatiskajā centrā ir tikai viens virsloceklis — galvenais loceklis — un par otru iespējamo virslocekli nekas neliecina, piemēram, *Ārā piesalst. Krēslo.*

Sk. arī *divkopu teikums*.

vienlīdzīgi palīgteikumi

a. *collateral subordinated clauses*

v. *gleichartige Nebensätze*

kr. *соподчиненные однородные предложения*

Sakārtojumā saistīti viena nosaukuma palīgteikumi, kas pakārtoti vienai un tai pašai teikuma daļai vai vienam un tam pašam vārdam, piemēram, *Viņi nedzirdēja, kā vējš iešalcās priežu zaros un kā koku galotnes sāka šūpoties.*

Sk. arī *palīgteikums*.

vienlīdzīgi teikuma locekļi

a. *coordinated parts of sentence*

v. *gleichartige Satzglieder*

kr. *однородные члены предложения*

Viena nosaukuma teikuma locekļi, kas saistīti sakārtojumā, piemēram, vienlīdzīgi izteicēji teikumā: *Vārds ne tikai apzīmē lietu, bet arī abstrahē un vispārina tās pazīmes*, vienlīdzīgi apzīmētāji teikumā: *Rodas labas un gaišas domas.*

viennozīmīgums, monosēmija

a. *monosemy*

v. *Monosemie f, Eindeutigkeit f*

kr. *однозначность, моносемия*

Tikai vienas nozīmes piemītība kādai valodas vienībai (morfēmai, vārdam, vārdformai, teikumam), piemēram, viennozīmīgi ir vārdi *saulesdūriens, sirdsapziņa.*

Sk. arī *daudznozīmīgums*.

vienotājdomuzīme

a. *hard dash**

v. *kopulativer Gedankenstrich* m

kr. *соединительное тире**

Domuzīme (–), ko lieto vienotājzīmes funkcijā, lai parādītu divu nozīmes ziņā līdzīgu jēdzienu ciešo saistījumu (starp kāda izgudrojuma, jaunas me-

todes u. tml. autoru uzvārdiem, piemēram, *Boila–Mariota likums*; norādot saistījuma pretējos polus, piemēram, *sistēma Zeme–Mēness*, *Rīgas–Valmieras vilciens*; arī prievārda 'līdz' nozīmē, ja saistāmie jēdzieni izteikti ar cipariem, piemēram, 22.–24. jūnijā. Vienotājdomuzīmi starp vienojamiem vārdiem raksta bez atstarpes.

Sk. arī *domuzīme*.

vienotājpatkskanis

a. *connecting vowel*

v. *Verbindungsvokal m*

kr. *соединительный гласный*

Īpašs afiksāls elements (parasti patskanis *-o-*, retāk *-i-* vai *-e-*), ko, ievērojot tā vēsturisko cilmi un mūsdienu funkciju, mēdz dēvēt par vienotājmorfēmu jeb interfiksu un kas saliktoņos, kuri darināti no internacionālajiem prefiksoīdiem un internacionālajiem postfiksoīdiem, ir raksturīga prefiksoīdu sastāvdaļa, piemēram, internacionālismos *termometers* — no gr. *thermos* 'silts' + gr. *metron* 'mērs'; *ekvivalents* — no lat. *aequus* 'līdzīgs, vienāds' + lat. *valens* 'vērtīgs'; *terminoloģija* < lat. *terminus* 'robeža' + gr. *logos* 'mācība'. Latviešu valodā patskaņa vienotājfunkcija uzskatāmāk izpaužas jaundarinājumos, piemēram, *ludotēka* < lat. *lūdus* 'spēle' + gr. *thēkē* 'krātuve'; *luksofors* < lat. *lux* 'gaisma' + gr. *phoros* 'nesējs'.

Sk. arī *internacionālais prefiksoīds*; *internacionālais postfiksoīds*; *interfikss*.

vienpēdiņas

a. *quotation marks*

v. "halbe" *Anführungszeichen*

kr. *одинарные кавычки**

Rakstzīme (' '), ko latviešu valodā lieto augu un dzīvnieku šķirņu nosaukumu (piemēram, *ābolu šķirne 'Melba'*) un vārdu nozīmju paskaidrojumu (piemēram, *skroderis 'drēbnieks'*) grafiskai apzīmēšanai. Citās valodās vienpēdiņas lieto arī citās funkcijās, piemēram, angļu valodā — arī tiešās runas atdalīšanai.

Sk. arī *pieturzīme*; *rakstzīme*.

vienpersonas darbības vārds, vienpersonas verbs

a. *unipersonal verb, monoperonal verb*

v. *unipersonales Verb n*

kr. *одноличный глагол*

Darbības vārds, kas tiek lietots tikai vienskaitļa vai daudzskaitļa 3. personā, parasti kopā ar darbības veicēju, piemēram, latviešu valodā *Pavasara lietū*

strauji dingst sējumi. Man laimējās aizbraukt uz Ķīnu. Kā tev sokas ar jaunās mājas iekārtošanu?

Sk. arī *bezpersonas darbības vārds*.

viensaknes termins

a. *single root term, simple term*

v. *einstämmiger Terminus m, einfacher Terminus m*

kr. *однокорневой термин, простой термин*

Vienvārda termins, kurā ir viena sakne, resp., tas ir izteikts ar neatvasinātu vai atvasinātu vārdu, piemēram, *skaņa, gaisma, vilnis, atvasinājums*.

Sk. arī *saliktertermins*.

vienskaitlinieks

a. *singularia tantum, noun used only in singular*

v. *Singularetantum n*

kr. *слово, употребляемое только в единственном числе*

Lietvārds, ko parasti lieto tikai vienskaitlī, piemēram, *piens, alus, sviests, medus*.

Sk. arī *daudzskaitlinieks*.

vienskaitlis

a. *singular*

v. *Singular m; Einzahl f*

kr. *единственное число*

Skaitļa forma, kas norāda uz kaut ko, kas ir tikai viens, piemēram, lietvārda un darbības vārda vienskaitļa formas *kok-s, las-u* pretstatā daudzskaitļa formām *kok-i, las-ām*.

Sk. arī *skaitļa kategorija; skaitlis; daudzskaitlis; divskaitlis*.

vienvalodība, monolingvisms

a. *monolingualism*

v. *Einsprachigkeit f, Monolingualismus m*

kr. *одноязычие, монолингвизм*

Stāvoklis, kad noteikta sabiedrība, tās daļa vai atsevišķs indivīds prot un saziņā lieto tikai vienu valodu.

vienzilbes vārds, vienzilbīgs vārds, monosillabisks vārds

a. *monosyllable word*

v. *einsilbiges Wort n, monosyllabisches Wort n*

kr. *однословное слово*

Vārds, kuru veido viena zilbe. Piemēram, latviešu valodā vienzilbes vārdi

ir *es, tu, kas, buks*.

Sk. arī *vairākzilbju vārds*.

vietas apstākļa palīgteikums

a. *subordinate clause of place*

v. *Lokalsatz* m

kr. *придаточное [предложение] места*

Palīgteikums, kas tuvāk raksturo vietu, kur atrodas vai notiek tas, par ko ir runa virsteikumā, piemēram, *Ej, kur deguns rāda*. Vietas apstākļa palīgteikums var konkretizēt vispārīgas nozīmes apstākļa vārdu virsteikumā, piemēram, *Kur vairāk ogļu, tur lielāks siltums*.

Sk. arī *apstākļis*.

vietniekvārda saliktenis

a. *compound pronoun*

v. *Pronomenkompositum* n

kr. *сложное местоимение*

Vietniekvārds, kas darināts, apvienojot saliktenī vietniekvārdu savienojuma komponentus, piemēram, *šis tas — šitas, šis tāds — šitāds*.

vietniekvārds, pronomens

a. *pronoun*

v. *Pronomen* n

kr. *местоимение*

Vārdšķira, kas norāda uz dzīvām būtnēm, priekšmetiem un to pazīmēm, tieši tos nenosaucot, un ko teikumā parasti lieto lietvārda vai īpašības vārda funkcijā, piemēram, *Tā ir mana grāmata. Neviens nekad neko nesaka. Es sev nopirku tādu grāmatu!* ◊ *personas vietniekvārds* (sk.); *atgriezeniskais vietniekvārds* (sk.); *piederības vietniekvārds* (sk.); *norādāmais vietniekvārds* (sk.); *jautājamais vietniekvārds* (sk.); *attieksmes vietniekvārds* (sk.); *nenoteiktais vietniekvārds* (sk.); *noteiktais vietniekvārds* (sk.); *noliegtais vietniekvārds* (sk.)

vietvārdnīca, gazetīrs

a. *gazetteer*

v. *Ortsnamen-Wörterbuch* n

kr. *газетуп*

Sistematizēts vietvārdu saraksts vai ģeogrāfiska vietvārdu vārdnīca. ◊ *Amerikas Savienoto Valstu vietvārdnīca*

Sk. arī *vietvārdu vārdnīca*.

vietvārds, toponīms

a. *place-name, toponym*

v. *Ortsname m; Toponymikon n*

kr. *топоним*

Īpašvārds, kas nosauc ģeogrāfisku objektu, piemēram, *Gauja, Gaiziņš, Valka, Meksika*. ◇ *vietvārdu atveide*

vietvārdu standartizēšana, vietvārdu standartizācija

a. *standardization of geographical names*

v. *Standardisierung f von geographischer Namen f*

kr. *стандартизация географических названий*

Vietvārdu oficiālās, valsts dokumentos lietojamās formas noteikšana: gan vietvārda oficiālās formas (retos gadījumos — divu oficiālo formu) izvēle no vairākiem rakstības/izrunas variantiem vai vairākiem uz vienu un to pašu ģeogrāfisko objektu attiecinātiem nosaukumiem, gan arī oficiālā statusa piešķiršana vienīgajam kāda ģeogrāfiskā objekta nosaukumam. Vietvārdu standartizācijas starptautiskais aspekts saistīts ar dažādās valodās un dažādās valstīs lietotu vienu un to pašu ģeogrāfisko objektu nosaukumu iespējami lielāku savstarpēju vienādošanu vai saskaņošanu.

Sk. arī *vietvārds; standartizēšana*.

vietvārdu vārdnīca

a. *dictionary of place names, dictionary of toponyms*

v. *Ortsnamenwörterbuch n*

kr. *топонимический словарь*

Leksikogrāfiski sistematizēts vietvārdu un ar tiem saistītas papildinformācijas (visbiežāk precīzas lokalizācijas norāžu un cilmes skaidrojumu) apkopojums. Vietvārdu vārdnīcā parasti iekļauj noteiktas teritorijas (piemēram, valsts) vietvārdus. ◇ *Latvijas vietvārdu vārdnīca*
Sk. arī *vietvārdnīca*.

viltusdraugs

a. *false friend*

v. *falscher Freund m*

kr. *ложный друг (переводчика)*

Tulkojuma saskarvalodās, resp., avotvalodā un mērķvalodā, lietots ārēji, formas ziņā līdzīgs kopīgas cilmes vārds ar līdzīgu izrunu un rakstību, bet ar atšķirīgu nozīmi. Visbiežāk tas ir latīņu vai grieķu cilmes vārds, piemēram, *dekāde, translācija* latviešu valodā un *decade, translation* angļu valodā. Tas var būt arī mantots vārds, kam radu valodā ir atšķirīga nozīme, piemēram, sal.: latv. *brangs* — liet. *brangus* 'dārgs', latv. *māksla* — liet.

moksla 'zinātne'. Tulkotāja darbā viltusdrauga atpazīšanai ir būtiska nozīme tulkojuma satura nepārprotamā izteikšanā. ◇ *tulkotāja viltusdraugs*

vīriešu dzimte

a. *masculine*

v. *Maskulinum n; männliches Geschlecht n*

kr. *мужской род*

Lietvārda dzimšu sistēmas sastāvdaļa, kas gramatiski (piemēram, ar galotnēm vai artikuliem) norāda uz piederību pie vīriešu dzimtes un kam ir viena vai vairākas īpašas locīšanas paradigmas. Vīriešu dzimtē ietilpst arī lietvārdi, kas nosauc vīrišķā dzimuma būtnes. Latviešu valodā vīriešu dzimtes vārdi ir, piemēram, *tēvs, koks, kaimiņš, ceļš; brālis, zirnīs; klepus; akmens*.

Sk. arī *sieviešu dzimte; nekatra dzimte*.

viršējā struktūra

a. *surface structure*

v. *Oberflächenstruktur f*

kr. *поверхностная структура*

Tieši novērojama lineāra teikuma sintaktiskā struktūra pretstatā dziļajai struktūrai. Tradicionālajā sintaksē analizē viršējās struktūras, piemēram, teikumu *Ejam pa rasoto zāli* veido izteicējs *ejam*, apstāklis *pa zāli* un apzīmētājs *rasoto*.

Sk. arī *dziļā struktūra*.

virsjēdziens

a. *superordinate concept*

v. *Oberbegriff m*

kr. *родовое понятие*

Jēdzienu sistēmas hierarhijā — secīgi augstāka līmeņa jēdziens salīdzinājumā ar apakšjēdzienu, piemēram, vispārīgāks jēdziens salīdzinājumā ar konkrētāku, ģints jēdziens salīdzinājumā ar sugas jēdzienu, veselā jēdziens salīdzinājumā ar daļas jēdzienu. Izvēloties virsjēdziena terminu, tajā cenšas ietvert virsjēdziena pazīmi, kas ir kopīga attiecīgajiem pakārtotajiem jēdzieniem, t. i., apakšjēdzieniem, piemēram, terminā *lietvārds* ietverta virsjēdziena pazīme, kas ir kopīga apakšjēdzienu terminiem *sugasvārds* un *īpašvārds*. ◇ *virsjēdziena pazīme; virsjēdziena termins*

Sk. arī *apakšjēdziens; blakusjēdziens; hiperonīms*.

virsloceklis

a. *principal part of sentence*

v. *zentrales Satzglied n*

kr. *главный член предложения*

Teikuma gramatiskā centra loceklis — teikuma priekšmets, izteicējs vai galvenais loceklis.

Sk. arī *gramatiskais centrs*.

virsraksts

a. *title, heading*

v. *Titel m, Überschrift f*

kr. *заглавие*

Raksta, teksta daļas, nodaļas nosaukums, ko raksta virs teksta un kas tieši vai netieši informē par attiecīgā teksta saturu. ◊ *raksta virsraksts*

Sk. arī *nosaukums 1. noz.*

virsteikums

a. *main clause, superordinate clause*

v. *Hauptsatz m*

kr. *главное предложение*

Salikta pakārtota vai jaukta salikta teikuma neatkarīgā daļa, kam pakārtots vismaz viens palīgteikums, piemēram, *Ja cilvēks ir čakls un ja viņš ir arī godīgs, viņam dzīvē veiksies.*

Sk. arī *palīgteikums*.

virstermins

a. *superordinate term*

v. *Überterminus m, generisch Terminus m*

kr. *родовой термин*

Terminu sistēmas hierarhijā — termins, kas izsaka virsjēdzienu un kam pakārtoti citi termini (apakšjēdzienu termini); virsjēdziena termins. Piemēram, termins *teikums* ir virstermins pakārtotajiem apakšterminiem *vienkāršs teikums* un *salikts teikums*.

Sk. arī *virsjēdziens; apakštermins*.

vispārākā pakāpe, superlatīvs

a. *superlative degree*

v. *Höchststufe f; Superlativ m*

kr. *превосходная степень*

Kādības īpašības vārdu un apstākļa vārdu salīdzināmās pakāpes forma, kas izsaka vislielāko īpašības vai pazīmes piemītības pakāpi. Latviešu valodā to parasti veido, īpašības vārda vai apstākļa vārda pārākās pakāpes celmam pievienojot piedēkli *vis-*, īpašības vārdam — arī noteikto galotni,

piemēram, *labāk-s* — *vis-labāk-ais*, *tālāk* — *vis-tālāk*.

Sk. arī *salīdzināmā pakāpe*; *pamata pakāpe*; *pārākā pakāpe*.

vispārīgā fonētika

a. *general phonetics*

v. *allgemeine Phonetik* f

kr. *общая фонетика*

Fonētikas apakšnozare, kurā pēta runas aparāta veidotās skaņas un to izmantošanas daudzveidīgās iespējas dažādās valodās. ◊ *vispārīgās fonētikas studiju kurss*

Sk. arī *fonētika*.

vispārīgā valodniecība

a. *general linguistics*

v. *allgemeine Sprachwissenschaft* f

kr. *общее языкознание*

Valodniecības apakšnozare, kurā pēta valodas būtību, funkcijas, cilmi un attīstību, valodas sociālās funkcijas, sakarus ar procesiem sabiedrībā, valodas un domāšanas sakaru, valodu uzbūves universālās iezīmes, klasificē pasaules valodas, izstrādā valodas pētīšanas metodes un paņēmienus.

Sk. arī *valodniecība*.

vispārināšana

a. *generalization*

v. *Verallgemeinerung* f

kr. *обобщение*

Process, kurā no atsevišķiem faktiem, parādībām un to pazīmēm secina ko vispārēju, uz daudziem (visiem) līdzīgiem faktiem un parādībām attiecināmu vai kurā atsevišķam faktam, parādībai u. tml. piešķir plašu, vispārēju nozīmi. Vispārinot priekšstatu par konkrētu objektu vai parādību (par vienveidīgu objektu vai parādību grupu) un izzinot būtiskās pazīmes, iegūst (noskaidro) jēdzienu, ko izsaka ar terminu.

Sk. arī *vispārinātājpārds*.

vispārinātājpārds

a. *generalizing word* *

v. *verallgemeinerndes Wort* n

kr. *обобщающее слово*

Vispārīgas nozīmes vārds, kura saturu teikumā izvērs un konkretizē vairāki vienlīdzīgi teikuma locekļi. Vispārinātājpārdu no vienlīdzīgiem teikuma locekļiem atdala ar kolu vai domuzīmi, piemēram, *Esmu iepazinusi visu*:

gandarījumu un vilšanos, izmisumu un triumfu, tukšumu un piepildījumu.
Sk. arī vienlīdzīgi teikuma locekļi.

vispārinošais vārds sk. vispārinātājsvārds

vispārlietojamā leksika

a. common vocabulary

v. *allgemeingebräuchliche Lexik* f

kr. *общеупотребительная лексика*

Vārdi, ko lieto (var liidot) jebkurā funkcionālajā stilā atšķirībā no vārdiem, kurus lieto tikai atsevišķa funkcionālā stila robežās. Vispārlietojamā leksika aptver visu vārdšķiru vārdus, piemēram, *ūdens, gaiss, zeme; domāt, runāt, rakstīt; balts, liels, tāls; divi, pieci; un, vai, par, pret*.

Sk. arī *neitrālā leksika*.

vokālis

a. vowel or diphthong

v. *Vokal* m

kr. *гласный звук или дифтонг*

Patskanis vai divskanis.

Sk. arī *vokālisms; vokalizēšanās; puspatskanis*.

vokālisks

a. vocalic

v. *vokalisch*

kr. *вокалический*

Fonoloģijā — tāds, kas norāda, ka šādas skaņas izrunā vokālajā traktā gaiss plūst brīvi, nesastopot nekādu šķērslī. Viena no fonoloģiskajām šķīrējpažīmēm. Latviešu valodā visi patskaņi ir vokāliski [+ vokāliski], no līdzskaņiem *j* un *v* var vokalizēties, t. i., tie var būt [+/- vokāliski], piemēram, *tev* [teu], *kafejnīca* [kafɛjɲi:tsā], pārējie līdzskaņi nav vokāliski, t. i., tie ir [- vokāliski].

vokālisms

a. vocalism

v. *Vokalismus* m

kr. *вокализм*

Kādas valodas vai dialekta patskaņu un divskaņu sistēma. ◊ *pozicionālās pārmaiņas vokālismā*

Sk. arī *vokālis; konsonantisms*.

vokalizēšanās, vokalizācija

a. vocalization

v. Vokalisierung f

kr. вокализация

Fonoloģisks process, kurā līdzskanis pārvēršas par vokāli (parasti — patskani) vai puspatskani. Latviešu valodā vērojama līdzskaņu *j* un *v* vokalizācija, piemēram, dzejnieks [dʒeɪnieks], tev [teu], tievs [tievs].

◇ pilnīga vokalizēšanās; daļēja vokalizēšanās

Sk. arī vokālis; puspatskanis.

vokatīvs

a. vocative

v. Vokativ m

kr. звательный падеж

Uzrunas locījums, piemēram, latviešu valodā: *māt!*, *tēv!*, *mās!*, *brālī!*, *Mīku!*, *draugi!*

Sk. arī locījuma kategorija; locījums.

vulgārisms

a. vulgarism, obscene word

v. Vulgarismus m

kr. вульгаризм

Rupjai runai raksturīgs nepieklājīgs vārds vai izteiciens, kura lietošana ir runas uzvedības normu pārkāpums, piemēram, *slampa*. Latviešu valodai vairāk raksturīgi vulgārismi, kuri vulgāro nokrāsu iegūst tikai īpašā lietojumā, piemēram, *cūka*, *lops*, *maita*, *tēviņš* (attiecinājumā uz cilvēku).

◇ leksiskais vulgārisms; stilistiskais vulgārisms

Sk. arī vienkāršrunas vārds.

zeigma

a. zeugma

v. Zeugma n

kr. зевзма

Tropu veids, darbības vārda lietojums kopā ar diviem vai vairākiem dažādās jēdzieniskās attieksmēs pakārtotiem vārdiem, piemēram, *Viņš dzēra tēju ar sievu, citromu un baudu. Viņa aizcirta durvis un sirdi.*

Sk. arī trops.

zema mēles pacēluma patskanis

a. open vowel

v. Vokal m tiefer Zungenlage f

kr. *гласный звук нижнего подъёма*

Tradicionālajā latviešu fonētikā lietots patskaņa apzīmējums, kas norāda uz mēles virsmas augstākā punkta atrašanos mutes dobumā vertikālās dimensijas zemākajā stāvoklī patskaņa izrunas laikā. Latviešu literārajā valodā zema mēles pacēluma patskaņi ir: *a*, *a* [a:], *e* [æ], *ē* [æ:].

Sk. arī *augsta mēles pacēluma patskanis*; *vidēja mēles pacēluma patskanis*.

zemfrekvences.. sk. grāvs īp.v.

zemgaliskās izloksnes

a. *Semgalian subdialects*

v. *semgallische Mundarten*

kr. *земгальские говоры*

Latviešu valodas vidus dialekta izloksnes, kurās saglabājušās dažas zemgaļu valodas pēdas, piemēram, daļā no šīm izloksnēm — anaptikse.

Sk. arī *vidus dialekts*; *anaptikse*.

zemgaļu valoda

a. *Semgalian language*

v. *semgallische Sprache* f

kr. *земгальский язык*

Baltu valodu grupas valoda, viena no senlatviešu cilšu valodām. Runāta 1. gt. – 2. gt. sākumā galvenokārt Rietumzemgalē un tai tuvākajos Lietuvas novados. Zemgaļu valodai, domājams, bijusi raksturīga, piemēram, anaptikse pēc tautosillabiskajiem *r* un *l*. Zemgaļu valodas pēdas redzamas latviešu valodas vidus dialekta zemgaliskajās izloksnēs. Iespējams, ka uz zemgaļu valodas pamata veidojusies latviešu valoda (saskaņā ar citu uzskatu latviešu valoda veidojusies uz latgaļu valodas pamata).

Sk. arī *zemgaliskās izloksnes*; *latgaļu valoda*.

zilbe

a. *syllable*

v. *Silbe* f

kr. *слоз*

1. Fonētikā — runas vienība, ko veido viena vai vairākas valodas skaņas noteiktā secībā un kam raksturīgs skanīguma pieaugums (zilbes sākums), kulminācija (zilbes kodols, kas ir obligāta zilbes daļa) un atslābums (zilbes beigas). No fizioloģijas viedokļa zilbi veido tāda elpojamo un runas orgānu darbība, kas rada patstāvīgu elpas izdvesumu. Zilbes robeža ir muskuļu sasprieguma vājināšanās moments. Latviešu valodā vārdus var veidot gan viena, gan vairākas zilbes, piemēram, *es*, *tu*, *ku*, *mam-ma*, *ko-mi-si-ja*.

Fonētiski zilbe ir konvencionāla fikcija.

2. Fonoloģijā — vienība, kuru veido īsa segmentu virkne. Tās kodolā ir vokālis, pirms un pēc kura var būt vai var nebūt viens vai vairāki līdzskaņi. Izplatītākais zilbes tips visās zilbiskajās valodās ir CV (līdzskanis, vokālis).

Sk. arī *zilbes robeža*; *dalīšana zilbēs*; *zilbes kodols (K)*; *zilbes sākums (S)*; *zilbes beigas (B)*; *garā zilbe*; *zilbes intonācija*.

zilbes beigas (B)

a. *coda (C)*

v. *Silbenabschluss m, Koda f*

kr. *конец слова*

Zilbes daļa aiz zilbes kodola. Latviešu valodā, piemēram, vārdā *krist* zilbes beigas (B) ir *-st*. Zilbes beigas veido pēckodola nezilbiskie līdzskaņi.

Sk. arī *zilbes sākums (S)*; *zilbes kodols (K)*.

zilbes centrs sk. zilbes kodols (K)

zilbes intonācija

a. *syllable intonation, tone*

v. *Silbenakzent m*

kr. *слоговая интонация*

Patstāvīga prosodiska parādība, kuras noteicošie rādītāji ir pamattonis, intensitāte un kvantitāte un kura īstenojas, radot specifisku runas melodiju garajās zilbēs un veicot semantiski un gramatiski diferencējošu funkciju. Latviešu literārajā valodā saklausāmas trīs veidu zilbes intonācijas: krītošā, piemēram, vārdā *man* [mɑn]; lauztā, piemēram, vārdā *logs* [luo²ks], un stieptā, piemēram, vārdā *saule* [squ:lē].

Sk. arī *runas intonācija*.

zilbes kodols (K), zilbes centrs

a. *nucleus [of syllable]*

v. *Silbengipfel m*

kr. *слоговой центр*

Zilbes galvenā daļa starp zilbes sākumu un zilbes beigām. Latviešu valodā fonoloģiski nozīmīgu zilbes kodolu galvenokārt veido patskanis (piemēram, *mā-ja*) vai divskanis (piemēram, *ie-la*), retāk — diftongisks savienojums (piemēram, *mans*). Fonētiskajā analīzē latviešu valodniecībā tiek pieļauts zilbes kodols, ko veido skanenis, piemēram, *kakls* [kakls], *bebrs* [bebrs].

zilbes ritms (R)

a. *rhyme*

v. *Silbenrhythmus* m

kr. *рифма слова**

Fonoloģijā — zilbes daļa, ko veido zilbes kodols un zilbes beigas. Dzejā zilbes ritmu izmanto atskaņām. Piemēram, latviešu valodā vārdos *krist* un *sist* ritma daļa *-ist* ir vienāda un to var izmantot atskaņām.

Sk. arī *atskaņas*.

zilbes robeža

a. *syllable-boundary, syllable margin*

v. *Silbengrenze* f

kr. *граница слога, слогораздел*

Vienas zilbes beigu daļa un nākamās zilbes sākumdaļa ar raksturīgu muskuļu sasprieguma atslābumu, kam atbilst skanīguma samazinājums. Ievērojot zilbes struktūru, zilbes robeža var būt gan starp zilbes beigām (B) un nākamās zilbes sākumu (S), gan starp zilbes kodolu (K) un nākamās zilbes sākumu (S), gan starp zilbes kodolu (K) un nākamās zilbes kodolu (K), gan starp zilbes beigām (B) un nākamās zilbes kodolu (K).

Sk. arī *zilbe*; *zilbes sākums (S)*; *zilbes kodols (K)*; *zilbes beigas (B)*; *sonoritāte*.

zilbes sākums (S)

a. *onset (O)*

v. *Silbeneinsatz* f

kr. *начало слога*

Zilbes daļa pirms zilbes kodola. Latviešu valodā, piemēram, vārdā *krist* sākums (S) ir *kr-*. Zilbes sākumu veido pirmskodola nezilbiskie līdzskaņi.

zilbiska skaņa

a. *syllabic sound*

v. *Silbenträger* m, *Sonant* m

kr. *слоговой звук, слогообразующий звук*

Skaņa, kas spēj veidot zilbes kodolu. Latviešu valodā zilbiskas skaņas ir patskaņi, divskaņi, skaneņi.

Sk. arī *nezilbiska skaņa*; *zilbisks*; *zilbiskums*; *zilbes kodols (K)*.

zilbisks

a. *syllabic*

v. *silbentragend, gipfelbildend*

kr. *слоговой, слогообразующий*

Fonoloģijā — tāds, kas spēj veidot zilbes kodolu. Viena no fonoloģiskajām šķīrēj pazīmēm. Piemēram, latviešu valodā patskaņi ir zilbiski [+ zilbiski], bet nebalsīgie troksneņi ir nezilbiski [- zilbiski].

zilbiskums

- a. *syllabicity*
 v. *Silbentragstärke* f
 kr. *силлабичность*

Spēja veidot zilbes kodolu.

zilbju raksts

- a. *syllable writing*
 v. *Silbenschrift* f
 kr. *слоговое письмо, силлабическое письмо*

Raksts, kurā grafiskā zīme ir zilbes apzīmējums, piemēram, asīriešu, babiloniešu, hetu, persiešu valodā, rietumsemītu grupas valodās.

Sk. arī *ideogrāfiskais raksts*; *ķīļu raksts*; *rūnu raksts*; *skaņu raksts*.

zilbju saliktenis

- a. *syllabic abbreviation**
 v. *Silbenzusammensetzung* f
 kr. *сложносокращенное слово*

Īsinājums — saīsinājumu saliktenis, ko darina no vārdkopas (vārdkoptermina, vārdkopnosaukuma) vārdu (vismaz pirmā vārda) sākumzilbēm. Latviešu valodā no latviskas cilmes vārdiem šādus salikteņus nedarina, bet aizgūst no citām valodām, piemēram, no krievu valodas *геркон* ('герметический контакт') — latviski *herkons* ('hermētiskais kontakts'). Zilbju salikteņi vairāk raksturīgi sarunvalodai un ir grūti nodalāmi no strupinājumsalikteņiem.

Sk. arī *saliktenis*; *strupinājumsaliktenis*.

zinātnes valoda

- a. *language of science*
 v. *Sprache f der Wissenschaft* f
 kr. *язык науки*

Valoda, ko izmanto zinātniskajā un tehniskajā literatūrā: monogrāfijās, rakstos, kvalifikācijas darbos u. c.

Sk. arī *zinātniskais stils*; *daiļliteratūras valoda*; *publicistikas valoda*.

zinātniskais stils

- a. *scientific style*

v. *Stil m der Wissenschaft f*

kr. *научный стиль*

Funkcionālais valodas paveids jeb stils, ko lieto zinātniskajā un tehniskajā literatūrā. Zinātniskajā stilā lieto emocionāli neitrālus izteiksmes līdzekļus, to raksturo objektīvums, vispārīgums, loģiskums un precizitāte, speciālās terminoloģijas un abstraktas nozīmes vārdu lietojums, liels lietvārdu īpatsvars, vienlīdzīgu teikuma locekļu un apzīmētāju virknes, salikti pakārtoti un jaukti salikti saikļa teikumi, daudz ciešamās kārtas un vispārinātas personas teikumu.

Sk. arī *funkcionālais stils*.

zoomorfisms

a. *zoomorphism*

v. *Zoomorphismus m*

kr. *зооморфизм*

Leksikoloģijā — uz cilvēku attiecināts dzīvnieka apzīmējums, piemēram, (par cilvēku) *cūka, gov, lauva*.

zoonīms

a. *zoonym*

v. *Zoonym n, Tiereigenname m*

kr. *зооним*

Īpašvārds, kas nosauc dzīvnieku, piemēram, *Muris* (kaķis), *Reksis* (suns), *Zīmaļa* (govs), *Ojārs* (zirgs).

zuduma pakāpe

a. *zero-grade, nil grade*

v. *Nullstufe f, Schwundstufe f*

kr. *исчезающая ступень чередования*

Vēsturiskajā fonētikā — viena no indoeiropiešu pirmvalodas kvantitatīvās patskaņu mijas pakāpēm, kurā patskanis ir zudis, no divskaņa palicis tikai otrais komponents no diftongiskā savienojuma — zilbiskais skanenis *ŕ*, piemēram, *patros* 'tēva'; latviešu valodā *vilnis, svira, šķilt*.

Sk. arī *pilnā pakāpe; stiepuma pakāpe*.

žargonisms

a. *slang word*

v. *Jargonismus m*

kr. *жаргонизм*

Žargonā lietots vārds vai izteiciens, piemēram, skolēnu žargonā *fiška, učene, gīrla, rubīt gēlu*. ◊ *žargonismu vārdnīca*

Sk. arī *žargons*.

žargons

a. *slang; jargon*v. *Jargon m*kr. *жаргон*

Neliterārās valodas paveids, ko, parasti sarunvalodā, lieto noteikta sociālā vai profesionālā grupa. ◇ *jūrnieku žargons; žargona vārds; žargona leksika*

žests

a. *gesture*v. *Geste f; Gebärde f*kr. *жест*

Izteiksmīga kustība (ar roku, galvu, ķermeni), ko lieto sazināšanās procesā par izteikuma papildinājumu vai patstāvīgas zīmes funkcijā kopā ar mīmiku žestu valodas zīmju sistēmā. ◇ *žestu valoda* (sk.)

žestu valoda

a. *sign language*v. *Gebärdensprache f*kr. *язык жестов*

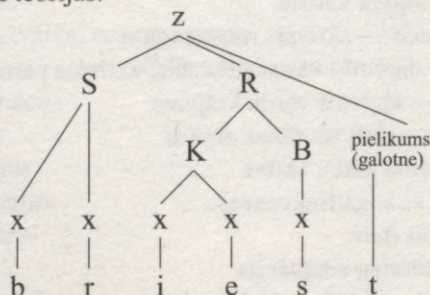
Valoda, kuras zīmju sistēmu veido žesti un mīmika.

Sk. arī *valoda*.

X teorija

a. *X Theory*v. *X-Theorie f*kr. *X теория*

Fonoloģijas teorija, kurā zilbes struktūrā par pamatu tiek izmantots relatīvā laika vienības jēdziens, apzīmējot šo vienību ar x (vārda galotni šajā teorijā mēdz neanalizēt, saucot to par pielikumu), piemēram, vārda *briest* attēlojums pēc X teorijas:

Sk. arī *zilbe; zilbes kodols (K); zilbes sākums (S); zilbes beigas (B); zilbes ritms (R)*.

Angļu valodas terminu rādītājs

A

- abbreviation — saīsinājumu saliktenis, abreviatūra ▪ īsinājums ▪ abreviācija ▪ saīsinājums
 abessive — abesīvs
 ablative — ablatīvs
 ablaut — mantotā patskaņu mija, apofonija, ablauts
 absolute synonym — absolūtais sinonīms
 absolute tense — absolūtais laiks
 absoluteive — absolutīvs
 abstract noun — abstraktas nozīmes lietvārds
 abstract timing unit — relatīvā laika vienība
 accent — uzsvars, akcents¹ ▪ akcents²
 accented unit of speech — uzsvērtā runas vienība, akcentēta runas vienība
 accentology — akcentoloģija
 accentuation — intonēšana
 accommodation — akomodācija
 accusative — akuzatīvs
 acoustic analysis — akustiskā analīze
 acoustic feature — akustiskā šķirēj pazīme
 acoustic method — akustiskā metode
 acoustic phonetics — akustiskā fonētika
 acoustic spectrum — akustiskais spektrs
 acoustics — akustika
 acrolect — akrolekts
 acronym — akronīms
 actant — aktants
 action noun — darbības lietvārds, *nomen actionis*
 active language — aktīvā valoda
 active organ of speech — aktīvais runas orgāns
 active participle — darāmās kārtas divdabis, aktīvais particips
 active vocabulary — aktīvais vārdu krājums
 active vocal organ — aktīvais runas orgāns
 active voice — darāmā kārta, aktīvs
 acute — akūts* *īp.* v., augstfrekvences..
 acute accent — akūts *lietv.*
 adaptation — adaptēšana, adaptācija
 adding without conjunction* — piekārtojums
 additive bilingualism — bagātinošā divvalodība, bagātinošais bilingvisms

- additive information — papildinformācija
 additive punctuation mark* — papildu pieturzīme
 address — uzruna
 addressee — adresāts
 addresser — adresants
 adessive — adesīvs
 adjective — īpašības vārds, adjektīvs
 adjectivization — adjektīvēšanās, adjektīvācija
 adjectivized word — adjektīvējums
 adjunction — pieklāvums
 admitted term — pieļaujamais termins
 adnominal — adnomināls
 adposition — adpozīcija
 adstratum — adstrāts
 adverb — apstākļa vārds, adverbs
 adverbial — adverbāls
 adverbial modifier — apstāklis
 adverbial modifying entire sentence — situants
 adverbial of secondary action* — pavadapstāklis
 adverbial predicate — adverbiāls izteicējs
 adverbial sentence — adverbiāls teikums
 adverbial subordinative word group* — adverbiāla vārdkopa
 adverbialization — adverbēšanās, adverbācija
 adverbialized word* — adverbējums
 affix — afikss
 affixation — afiksācija
 affixoid* — afiksoīds
 affricate — afrikāta, afrikatīvs slēdzenis
 affricated stop — afrikāta, afrikatīvs slēdzenis
 agent — darītājs, agenss
 agent noun — darītājlietvārds, *nomen agentis*
 agglutinating languages — aglutinatīvās valodas
 agglutination — aglutinācija
 agnomen — agnomens
 agronym* — agoronīms
 agreement — saskaņojums
 agroonym* — agroonīms
 allative — allatīvs
 allegory — alegorija
 alliteration — aliterācija
 allochthonic minority — alohtonā minoritāte

- allomorph — alomorfs
allomorphy — alomorfisms
allomorphy — alternācija
allonym — alonīms
allophone — alofons
allosuprefix — alosuprafikss
allotone — alotons
allusion — alūzija
alphabet — alfabēts
alternation — alternācija
alveolar sound — alveolāra skaņa
alveoli — alveolas
ambisyllabic — ambisillabisks
ameliorative — melioratīvs
amplitude of sound — skaņas amplitūda
analogy — analogģija
analogue of coordinative word group* — vārdrindas analogs
analogue of subordinative word-group* — vārdkopas analogs
analytic languages — analītiskās valodas
analytic word form — analītiska forma
analytical lexical unit* — analītiska leksiska vienība
anaphora — anafora
anaphoric word — anaforisks vārds
anaptyxis — anaptikse
andronym — andronīms
Anglicism — anglisms, anglicisms
animateness — dzīvums
anthropological linguistics — antropoloģiskā lingvistika
anthropomorphization — antropomorfizēšanās, antropomorfizācija
anthroponym — personvārds, antroponīms
anthroponymicon — antroponimikons
anthroponymization — antroponimizēšanās, antroponimizācija
anticipation — paredze, anticipācija
antiformant — antiformants
Antiqua — antīkva
antiresonance — antirezonanse
antithesis — antitēze
antonomasia — antonomāze
antonym — antonīms
antonymy — antonīmija
aorist — aorists

- apellativization — apelativācija
 apex — apiks
 aphaeresis — aferēze
 apheresis — aferēze
 apical sound — apikāla skaņa
 apophony — mantotā patskaņu mija, apofonija, ablauts
 apostrophe — apostrofs
 applied linguistics — lietišķā valodniecība
 applied transcription* — praktiskā transkripcija
 applied translation studies — lietišķā tulkojumzinātne
 apposition — pielikums
 appositional genitive* — pielikuma ģenitīvs
 Arabic script — arābu raksts
 arbitrariness of the linguistic sign — valodas zīmes patvaļīgums
 archaism — arhaisms
 archiphoneme — arhifonēma
 area — areāls
 areal linguistics — areālingvistika
 areal typology — areāltipoloģija
 argot — argo
 argument — arguments
 article — artikuls
 articulated language — artikulētā valoda
 articulation — artikulācija
 articulatory analysis — artikulārā analīze
 articulatory distinctive feature — artikulārā šķīrējzīme
 articulatory phonetics — artikulārā fonētika
 artificial language — mākslīgā valoda
 aspect — veids ▪ veida kategorija
 aspectuality — aspektualitāte
 aspirated sound — aspirēta skaņa, skaņa ar piedvesumu
 aspiration — aspirācija, piedvesums
 assimilation — asimilācija
 assimilation of borrowings — aizguvumu asimilācija
 assimilation of voicing — asimilācija balsīguma ziņā
 associative semantic component — asociatīvā sēma
 associative seme — asociatīvā sēma
 assonance — asonanse
 assumed name — segvārds
 astrononym — astronīms
 astrotoponym — astroponīms

- asymmetric bilingualism — asimetriskā divvalodība, asimetriskais bilingvisms
asymmetry of language sign — valodas zīmes asimetrija
asyndeton — asindetons
athematic conjugation — atematiska konjugācija
athematic verb — atematisks darbības vārds, atematisks verbs
attribute — apzīmētājs
attributive clause — apzīmētāja palīgteikums
augment — augments
augmentative — augmentatīvs
auslaut — izskaņa
autochthon[*e*]s — pirmiedzīvotāji
autochthonic minority — autohtonā minoritāte
autosemantic word — pašnozīmes* vārds, autosemantisks vārds
auxiliary verb — palīgdarbības vārds, palīgverbs
auxiliary word — palīgvārds

B

- back — pakaļējs
back lingual consonant — pakaļējais mēlenis
back vowel — pakaļējās rindas patskanis
back-translation — attulkojums
bahuvrihi — bahuvrihi, bahuvrihi saliktenis, citnozīmes saliktenis
Balt[ic]ism* — baltisms
Baltic languages — baltu valodas
Baltic loan* — baltisms
Baltic philology — baltu filoloģija
Baltic studies — baltistika
barbarism — barbarisms
barytone — baritons
barytonon — baritons
base form of morpheme — pamatmorfēma
basic form — pamatforma
basic information — pamatinformācija
basic meaning — pamatnozīme
basic word — pamatvārds
basilect — bazilekts
behaviouristic linguistics — biheivioristiskā valodniecība, biheivioristiskā lingvistika
belles-lettres style — daiļliteratūras stils
beneficiary — ieguvējs, beneficiens
bilabial sound — bilabiāla skaņa

bilateral approximant — bilaterāls spraudzenis
 bilingual — bilingvs, divvalodīgais
 bilingual education — bilingvālā izglītība
 bilingualism — divvalodība, bilingvisms
 biphoneme — bifonēma
 blend-word* — teleskopējums
 blending — teleskopēšana
 bold type — treknraksts
 borrowed term — aizgūts termins
 borrowing — aizguvums ▪ aizgūšana
 bracket — iekava
 brackets — iekavas
 Braille — neredzīgo raksts, Braila raksts
 branch — nozare
 bridge meaning — iekšējā forma
 bullet point — uzsvērums punkts

C

calendar name — kalendārvārds
 calque — kalks
 canonical name* — kanoniskais personvārds
 canonical name* — kanoniskais personvārds
 cardinal numeral — pamata skaitļa vārds
 caron — apgrieztais jumtiņš, kāšītis*
 case — locījums ▪ locījuma kategorija
 case compound* — locījuma saliktenis
 caste — kasta
 CAT — datorizētā tulkošana
 cataphora — katafora
 categorial meaning — kategoriālā nozīme
 categorial polysemy — kategoriālais daudznazīmīgums
 categorization — kategorizēšana
 causal clause — cēloņa apstākļa palīgteikums ▪ pamatojuma palīgteikums
 causative — liekamais darbības vārds, kauzatīvais verbs
 cave name — speleonīms
 Celtic languages — ķeltu valodas
 central vowel — vidējās rindas patskanis
centum language — kentumvaloda, *centum* valoda
 change of meaning — nozīmes maiņa
 character — rakstzīme
 characteristic — pazīme

- chiasmus — hiasms
 chrematonym — hrematonīms
 chrononym — hrononīms
 chuchotage — čuksttukošana
 circumfix — cirkumfikss
 circumflex — jumtiņš
 city name — pilsētvēārds, astionīms
 class dialect — sociolekts
 [classical] semiaffix — afiksoīds
 clip-word — strupinājums
 clipped form — strupnis*
 clipped word — strupvēārds
 clipping compound* — strupinājumsaliktenis
 clitic — klītika
 close vowel — augsta mēles pacēluma patskanis
 closed syllable — slēgta zilbe
 closure — slēgums
 coalescence — saplūde, fūzija
 coarticulation — līdzartikulācija, koartikulācija
 coda (C) — zilbes beigas (B)
 code — kods
 code mixing — koda jaukšana
 code switching — koda maiņa
 codification — kodificēšana, kodifikācija
 codified norm — kodificētā norma
 coding — kodēšana
 cognate languages — radniecīgas valodas
 cognitive linguistics — kognitīvā valodniecība, kognitīvā lingvistika
 coherence — koherence, sakarīgums
 cohesion — kohēzija, sasaiste
 cohyponym — kohiponīms
 coinage — jaunvēārds, neoloģisms
 collateral subordinated clauses — vienlīdzīgi palīgteikumi
 collective bilingualism — kolektīvā divvalodība, kolektīvais bilingvisms
 collective noun — kopuma lietvēārds, kopības lietvēārds
 colloquial speech — sarunvaloda
 colloquial style — sarunvalodas stils
 colloquial word — sarunvalodas vēārds, sarunvēārds
 colloquialism — sarunvalodas vēārds, sarunvēārds ▪ familiārisms
 colon — kols
 combinability — saistāmība

- combined subordinative word-group* — kombinēta vārdkopa
 comitative — komitatīvs
 comma — komats
 common name — sugasvārds, apelatīvs
 common vocabulary — vispārlietojamā leksika
 communication — saziņa, komunikācija
 communicative competence — komunikatīvā kompetence
 communicative purposefulness — komunikatīvais mērķtiecīgums
 communicative structure — teikuma aktuālais daļījums
 communicative type of sentence — teikuma komunikatīvais tips
 comparative clause — salīdzinājuma palīgteikums
 comparative degree — pārākā pakāpe, komparatīvs
 compensation — kompensēšana, kompensācija
 compensatory lengthening — aizstāju pagarinājums, kompensējošais pagarinājums
 complete synonym — absolūtais sinonīms
 complex lexical unit — salikta leksiska vienība
 complex sentence — salikts pakārtots teikums
 complex term — salikts termins
 componential analysis — komponentu analīzes metode
 composite asyndetic sentence — salikts bezsaikļa teikums
 composite sentence — salikts teikums
 composite syndetic sentence — salikts saikļa teikums
 compound — saliktenis
 compound adjective — īpašības vārda saliktenis, adjektīvsaliktenis
 compound adverb — apstākļa vārda saliktenis
 compound future — saliktā nākotne, *futūrum II*
 compound numeral — skaitļa vārda saliktenis
 compound part of sentence* — salikts teikuma loceklis
 compound predicate — sastata izteicējs
 compound pronoun — vietniekvārda saliktenis
 compound sentence — salikts sakārtots teikums
 compound stem — salikts celms
 compound subordinate word-group* — salikta vārdkopa
 compound substantive — lietvārda saliktenis, substantīvsaliktenis
 compound tense form — saliktā laika forma
 compound term — saliktenstermins
 compound verb — darbības vārda saliktenis
 compound-phrase* — teiciensaliktenis*
 compounding — salikteņu darināšana, salikteņdarināšana
 computational linguistics — datorlingvistika

- computer-aided translation — datorizētā tulkošana
 computer-assisted translation — datorizētā tulkošana
 concept — jēdziens
 concept field — jēdzienu lauks
 concept harmonization — jēdzienu saskaņošana
 concept system — jēdzienu sistēma
 conceptual content — jēdzieniskais saturs
 concessive clause — pieļāvuma palīgteikums
 concrete noun — konkrētas nozīmes lietvārds
 conditional clause — nosacījuma palīgteikums
 conditional mood — vēlējuma izteiksme, kondicionālis
 conditional variety of debitive mood* — vajadzības izteiksmes vēlējuma
 paveids
 confix — konfikss
 conjugation — konjugācija ▪ konjugēšana
 conjunction — saiklis, konjunkcija
 conjunctive word — saikļavārds
 connecting vowel — vienotājpatskanis
 connector — saistītāvjārds
 connotation — konotācija ▪ nozīmes papildkomponents, konotatīvais kompo-
 nents
 connotational meaning — konotatīvā nozīme ▪ nozīmes papildkomponents,
 konotatīvais komponents
 consecutive clause — seku palīgteikums
 consecutive interpretation — secīgā tulkošana
 consonance — konsonanse
 consonant — līdzskanis, konsonants
 consonant[ic] — konsonantisks
 consonantism — konsonantisms
 consonantization — konsonantizēšanās, konsonantizācija
 constrictive — spraudzenis
 construct — konstrukts
 construction — konstrukcija ▪ uzbūve
 contamination — kontaminēšanās, kontaminācija ▪ kontamināts
 context — konteksts
 context of situation — konsituācija
 contextual independence — kontekstneatkarība
 contextual synonym — kontekstuālais sinonīms
 contextually and situationally bound utterance — konsituatīvi saistīts izteikums
 contextually and situationally independent utterance — konsituatīvi nesaistīts
 izteikums

- contextually bound utterance — kontekstuāli saistīts izteikums
 continuant stop — nepārtraukts slēdzenis
 contraction — kontrakcija
 contrastive linguistics — sastatāmā valodniecība, kontrastīvā lingvistika
 convergence — konverģence
 converse — konversīvs
 conversion — konversija
 cooccurrence range — saistāmība
 coordinate concept — blakusjēdziens
 coordinate term — blakustermins
 coordinated parts of sentence — vienlīdzīgi teikuma locekļi
 coordinated word group* — blīvējums
 coordinating conjunction — sakārtojuma saiklis, sakārtojuma konjunkcija
 coordination — sakārtojums
 coordinative word group — vārdrinda, vārdvirkne
 coordinator — sakārtojuma saikļavārds, sakārtojuma vārds
 copula — saitiņa, kopula
 copulative compound* — kopulatīvs saliktenis
 coreference — koreference
 corpus — korpus
 corpus linguistics — korpusa lingvistika
 corpus of texts — tekstu korpus
 correctability — labojamība
 correlation — korelācija
 cosmonym — kosmonīms
 Couronian language — kuršu valoda
 Couronian language of Couronian isthmus — kursenieku valoda
 Couronian subdialects — kursiskās izloksnes
 covert translation — slēptais tulkojums
 creole — kreoliskā valoda
 creolization — kreolizācija
 cryptonym — kriptonīms
 cultural borrowing — kultūraizgūvums
 cultural substitution — kultūraizstāšana
 culture of language* — valodas kultūra
 culture of speech — runas kultūra
 cuneiform [script] — ķīļu raksts
 cursive — slīpraksts, kursīvs¹ ▪ kursīvs²
 cursive aspect — ilgstošs veids, duratīvs veids
 CV theory — CV teorija, skeleta rindas teorija
 Cyrillic script — kirilica

D

- dash — domuzīme
 database — datubāze
 dative — datīvs
 dative absolute construction — absolūtais datīvs, absolūtā datīva konstrukcija
 dead language — mirusi valoda
 deaffixation — dezafiksācija
 deanthroponymization* — deantroponimizēšanās, deantroponimizācija
 debitive mood — vajadzības izteiksme, debitīvs
 declarative sentence — stāstījuma teikums
 declension — deklinācija ▪ deklinēšana
 declinable participle — lokāmais divdabis, deklinējamais participis
 declining — deklinēšana
 decoding — atkodēšana, dekodēšana
 decomposition — pārdalījums, dekompozīcija
 decreolization — dekreolizācija
 deep structure — dziļā struktūra
 deetymologization — deetimoloģizēšanās, deetimoloģizācija
 definite article — noteiktais artikuls
 definite ending — noteiktā galotne
 definite pronoun — noteiktais vietniekvārds
 definition — definīcija
 definitive function — apzīmētājfunkcija, definitīvā funkcija
 degree — salīdzināmā pakāpe
 degrees of comparison — salīdzināmās pakāpes, gradācija
 deictic word — deiktisks vārds
 delegate — klausītājs
 delimiting characteristic — norobežotājpazīme
 demonstrative pronoun — norādāmais vietniekvārds
 demotivation — deetimoloģizēšanās, deetimoloģizācija
 denominal derivative — denomināls atvasinājums
 denotation — nozīmes pamatkomponents, denotatīvais komponents
 denotational meaning — nozīmes pamatkomponents, denotatīvais komponents
 denotatum — denotāts
 dental sound — dentāla skaņa
 deontic modality — deontiskā modalitāte
 deonymic word — deonīms
 deonymization — deonimizēšana, deonimizācija
 deponent verb — deponents darbības vārds, deponents verbs
 depreciated term — noraidītais termins
 derivation — atvasināšana, derivācija

- derivational compound — atvasinājumsaliktenis
 derivational dialect word — derivatīvais dialektisms, afiksālais dialektisms
 derivational ending — derivatīvā galotne
 derivational meaning — derivatīvā nozīme
 derivative — atvasināts vārds, atvasinājums, derivāts
 derivatology — derivatoloģija
 derived stem — atvasināts celms
 derived word — atvasināts vārds, atvasinājums, derivāts
 descriptive expression — aprakstoša izteiksme
 descriptive linguistics — aprakstošā valodniecība, deskriptīvā lingvistika
 descriptive method — aprakstošā metode, deskriptīvā metode
 descriptive translation — aprakstošs tulkojums
 descriptive translation studies — aprakstošā tulkojumzinātne, deskriptīvā
 tulkojumzinātne
 desemantization — desemantizēšanās
 designation — apzīmējums
 designative function — apzīmētājfunkcija, definitīvā funkcija
 determinant — determinants
 determinative compound — determinatīvs saliktenis
 determinologization — determinoloģizēšanās, determinoloģizācija
 detonymization — detoponimizēšanās, detoponimizācija
 deverbal derivative — deverbāls atvasinājums
 diachronic linguistics — diahroniskā valodniecība, diahroniskā lingvistika
 diachrony — diahronija
 diacritic (*mark*) — diakritiskā zīme
 dialect — dialekts
 dialect atlas — dialektu atlants
 dialect continuum — dialektu kontinuuums
 dialect dictionary — izloksnes vārdnīca
 dialect word — leksiskais dialektisms
 dialecticism — dialektisms
 dialectology — dialektoloģija
 dialectometry — dialektometrija
 dialogue — dialogs
 dictionary — vārdnīca
 dictionary of antonyms — antonīmu vārdnīca
 dictionary of authors vocabulary* — rakstnieka valodas vārdnīca
 dictionary of foreign words — svešvārdu vārdnīca
 dictionary of personal names* — personvārdu vārdnīca
 dictionary of place names — vietvārdu vārdnīca
 dictionary of synonyms — sinonīmu vārdnīca

- dictionary of toponyms — vietvārdu vārdnīca
 differential semantic component — diferenciālā sēma
 differential seme — diferenciālā sēma
 diglossia — diglosija
 digraph — digrafs
 diminutive — deminutīvs
 diphthong — divskanis, diftongs ▪ vokālis
 diphthongical combination* — diftongisks savienojums
 diphthongization — diftongizēšanās, diftongizācija
 diphthongoid — diftongoīds
 direct case* — neatkarīgais locījums
 direct meaning — tiešā nozīme
 direct object — tiešais objekts
 direct observation method — tiešā vērojuma metode
 direct speech — tiešā runa
 direct speech act — tiešais runas akts
 direct verb* — tiešais darbības vārds, tiešais verbs
 direct word order — tiešā vārdu secība, tiešā vārdu kārtā
 discourse — diskurss
 discourse analysis — diskursa analīze
 dispositive norm* — dispozitīva norma
 dissimilation — disimilācija
 distance interpreting — distantā tulkošana, distanttulkošana
 distant assimilation — atstatā asimilācija
 distinctive feature — šķīrēj pazīme, diferencētāj pazīme ▪ norobežotāj pazīme
 distribution — distribūcija
 distributive analysis — distributīvā analīze
 divergence — diverģence
 dog name — kinonīms
 donor language — devējvaloda, donorvaloda
 dorsal sound — dorsāla skaņa
 dot (*diakritiska zīme*) — punkts
 dots — daudzpunkte
 double closure — divkārs slēgums
 double name — dubultvārds
 double stop — divkārs slēgums
 doubling [of letter] — dubultojuums
 dromonym — dromonīms
 drymonym — drimonīms
 dual — divskaitlis
 duration of sound — skaņas ilgums, absolūtais skaņas garums

durative aspect — ilgstošs veids, duratīvs veids
 dynamic aspect of investigation — dinamiskais izpētes aspekts
 dynamism of norm — normas dinamiskums
 dysphemism — disfēmisms

E

elastic stability* — elastīgā stabilitāte
 elative — elatīvs
 element of a term — terminelements
 ellipsis — elipse
 ellipsis points — divpunkte
 eme — ģēma
 emotional expressiveness — emocionālā ekspresivitāte; emocionālā ekspresija
 emotional expressivity — emocionālā ekspresivitāte; emocionālā ekspresija
 emotive style — emocionāli ekspresīvais stils
 emphasis — emfāze
 emphatic stress — emfātiskais uzsvars
 enantiosemy — nozīmes pretstatība, enantiosēmija
 enclisis — enklīze
 enclitic — enklītika
 ending — galotne, fleksija
 endoglossia — endoglosija
 endonym — endonīms
 entailment — implikācija
 entry — šķirklis
 entry word — šķirkļa vārds
 environment — apkaime
 environment of phraseological unit — frazeoloģisma apkaime
 epenthesis — epentēze
 episthemic modality — epistēmiskā modalitāte
 epistrophe — epifora
 epithet — epitets
 eponym — eponīms
 epotponym — epotponīms
 equivalence — atbilstība, ekvivalence
 equivalence of terms — terminu atbilstība, terminu ekvivalence
 equivalent — ekvivalents
 ergative — ergatīvs
 ergative language — ergatīvā valoda
 ergonym — ergonīms
 Esperanto — esperanto

- essential feature — būtiskā pazīme
 essive — esīvs
 ethic[al] dative — ētiskais datīvs
 ethnic group — etnoss
 ethnographism — etnogrāfisms
 ethnolinguistics — etnolingvistika
 ethnonym — etnonīms
 ethnosemantics — etnosemantika
 ethnotoponym — etnotoponīms
 etnicon — etnikons
 etymological dictionary — etimoloģijas vārdnīca
 etymology — etimoloģija
 etymon — etimons
 euphemism — eifēmisms
 euphony — labskanība, eifonija
 everyday speech — sarunvaloda
 evidential modality — evidenciālā modalitāte
 exception — izņēmums
 excess brevity — pārīsums
 excess length — pārģarums
 exclamation mark — izsaukuma zīme
 exclamatory sentence — izsaukuma teikums
 exoglossia — eksoglosija
 exonym — eksonīms
 exoticism — eksotisms
 expanded auslaut* — paplašinātā izskaņa
 expanded ending* — paplašinātā galotne
 expanded ultima — paplašinātā izskaņa
 experiencer — izjutējs, eksperienss
 experimental method — eksperimentālā metode
 experimental phonetics — eksperimentālā fonētika
 explanation — skaidrojums
 explanatory dictionary — skaidrojošā vārdnīca
 explanatory word group* — paskaidrojoša vārdu grupa
 expletive — lamu vārds
 explicit meaning — eksplicīta nozīme
 expressive lexicon — ekspresīvā leksika
 expressive lexis — ekspresīvā leksika
 expressiveness — ekspresivitāte; ekspresija
 expressivity — ekspresivitāte; ekspresija

F

- facial expression — mīmika
faithfulness — uzticamība
false friend — viltusdraugs
family name — uzvārds
family of languages — valodu saime
feminine — sieviešu dzimte
fidelity — uzticamība
figurative meaning — pārnestā nozīme
figurativeness — tēlainība
figure — tēls
figure of speech — stilistiska figūra
final — fināle
final glide — rekursija, artikulācijas nobeigums
finite form — finīta forma
Finno-Ugric language family — somugru valodu saime
Finno-Ugric word — somugrisms
first language — pirmā valoda
first name — priekšvārds
fixed accent — saistītais uzsvars, saistītais akcents
fixed stress — saistītais uzsvars, saistītais akcents
fixed word-group — stabilā vārdkopa
flat — bemolēts, pazemināts
flection — galotne, fleksija
flectional word-formation — fleksācija
flective languages — fleksīvās valodas
folk etymology — tautas etimoloģija
font — burtraksts, fonts
foot — pēda
foreign language — svešvaloda
foreign [phrase] insertion — citvalodas iespraudums
foreign word — svešvārds ▪ pārcēlums
form — forma
formal style — oficiālais stils
formal variant of a word* — vārda formālais variants
formant — formants¹
formation — uzbūve
formula of speech* — runas formula
four-letter word — necenzēts vārds
Fraktur — fraktūra
free accent — brīvais uzsvars, brīvais akcents

- free stress — brīvais uzsvars, brīvais akcents
 free translation — brīvais tulkojums
 free word order — brīvā vārdu secība, brīvā vārdu kārta
 frequency dictionary — biežuma vārdnīca
 fricative — frikatīvs līdzskanis, berzenis
 front — priekšējs, palatāls
 front lingual consonant — priekšējais mēlenis
 front vowel — priekšējās rindas patskanis
 full grade — pilnā pakāpe
 full stop (*pieturzīme*) — punkts
 functional grammar — funkcionālā gramatika
 functional meaning — funkcionālā nozīme
 functional sentence perspective — teikuma aktuālais daļījums
 functional style — funkcionālais stils
 functions of language — valodas funkcijas
 fundamental meaning — pamatnozīme
 fusion — saplūde, fūzija
 fusion-word — teleskopējums
 future indefinite — vienkāršā nākotne, *futūrum I*
 future participle — nākotnes divdabis, nākotnes participis
 future perfect — saliktā nākotne, *futūrum II*

G

- Gallicism — gallicisms
 gap — lakūna
 gazetteer — vietvārdnīca, gazetīrs
 gemination — geminācija
 gender — dzimte ▪ dzimtes kategorija
 genealogical language classification — ģeneoloģiskā valodu klasifikācija
 general linguistics — vispārīgā valodniecība
 general phonetics — vispārīgā fonētika
 generalization — vispārināšana
 generalizing word* — vispārinātājsvārds
 generative grammar — ģeneratīvā gramatika
 generative phonology — ģeneratīvā fonoloģija
 genitive — ģenitīvs
 genonym — genonīms
 geolinguistics — ģeolingvistika
 geonym — ģeonīms, ģeotoponīms
 German philology — ģermāņu filoloģija
 German studies — ģermānistika

- Germanic languages — ģermāņu valodas
 Germanism — ģermānisms
 gerund — ģerundijs
 gerundive — ģerundīvs
 gesture — žests
 given name — priekšvārds
 Glagolitsa — glagolica
 glide — puspatskanis, glaidis
 gloss — glosa
 glossary — glosārijs
 glossematics — glosemātika
 glottis — balss sprauga
 Gothic script — gotiskais raksts
 Gothic script (*German type*) — fraktūra
 government — pārvaldījums
 Graecism — grēcisms, grieķisms
 grammar — gramatika
 grammarian — gramatiķis
 grammatical category — gramatiskā kategorija
 grammatical form — gramatiskā forma
 grammatical meaning — gramatiskā nozīme
 [grammatical] object — papildinātājs
 grammatical pleonasm — gramatiskais pleonasmis
 [grammatical] subject — teikuma priekšmets
 grammaticalization — gramatizēšanās, gramatizācija
 grapheme — grafēma
 graphemics — grafēmika
 graphology — grafoloģija
 grave — grāvs* *īp. v.*, zemfrekvences..
 grave accent — gravis
 Greek alphabet — grieķu alfabēts
 Greek script — grieķu raksts
 group of languages — valodu grupa
 group of subdialects — izlokšņu grupa

H

- habitual aspect — paraduma veids, habituāls veids
 háček — apgrieztais jumtiņš, kāsītis*
 haplography — haplogrāfija
 haplology — haploloģija
 hard consonant — ciets līdzskanis

- hard dash* — vienotājdomuzīme
 hard palate — cietās aukslējas
 harmonious bilingualism — līdzsvarotā divvalodība, harmoniskais bilingvisms
 head of entry* — šķirkļa galva
 heading — virsraksts
 headword — šķirkļa vārds
 heavy syllable — smagā zilbe
 helonym — helonīms
 heterocclisis — heteroklīze
 heteroclitic word — heteroklītisks vārds
 heterosyllabic position — heterosillabiska pozīcija
 heterotone — heterotons
 hieroglyph — hieroglifs
 hieroglyphic writing — hieroglifu raksts
 High Latvian Dialect, the — augšzemnieku dialekts
 High Latvian subdialects — augšzemnieku izloksnes
 highlighting punctuation mark* — izdalītājpieturzīme
 historical linguistics — vēsturiskā valodniecība, vēsturiskā lingvistika
 historism — historisms
 hodonym — hodonīms
 homoform* — homoforma
 homograph — homogrāfs
 homonym — homonīms
 homonymy — homonīmija
 homophone — homofons
 horizontal position of tongue — mēles horizontālais novietojums
 house name — mājvārds ▪ oikodomonīms
 humorous style — humoristiskais stils
 hybrid — hibrīdvārds
 hybrid language — hibrīdvaloda
 hybrid term — hibrīdtermins
 hydronym — hidronīms
 hydronymization* — hidronimizēšanās, hidronimizācija
 hydronyms — hidronīmija
 hyperbole — hiperbola
 hyperonym — hiperonīms
 hypertext — hiperteksts
 hyphen — defise
 hyphenated combination — defissavienojums
 hyphenated compound* — defiskopa
 hyphenated term* — defiskoptermins

hyphenation — defisrakstījums
 hypocoristic name — hipokoristisks vārds
 hyponym — hiponīms
 hyponymy — hiponīmija
 hypotaxis — pakārtojums

I

ideogram — ideogramma
 ideographic synonym — jēdzieniskais sinonīms
 ideographic writing — ideogrāfiskais raksts
 idiolect — idiolekts
 idiom — idioma
 idiom stock — idiomātika
 idioms — idiomātika
 illative — illatīvs
 immigrant minority — imigrantu minoritāte, netradicionālā minoritāte
 imperative mood — pavēles izteiksme, imperatīvs
 imperative norm* — imperatīvā norma
 imperative sentence — pamudinājuma teikums
 imperfect tense — imperfekts
 imperfective aspect — nepabeigts veids, imperfektīvs veids
 impersonal sentence — bezpersonas teikums
 impersonal verb — bezpersonas darbības vārds, bezpersonas verbs
 implication — implikācija
 implicational universal — implikatīvā universālīja
 implicit meaning — implicīta nozīme
 inchoative aspect — inhoatīvs veids, iesākuma veids
 incorporating languages — inkorporējošās valodas, polisintētiskās valodas
 incorporation — inkorporēšana, inkorporācija
 indeclinable participle — nelokāmais divdabis, nedeklinējamais participis
 indefinite article — nenoteiktais artikuls
 indefinite ending — nenoteiktā galotne
 indefinite pronoun — nenoteiktais vietniekvārds
 independent part of sentence* — neatkarīga teikuma daļa
 independent word — patstāvīgs vārds
 Indian script — indiešu raksts
 indicative mood — īstenības izteiksme, indikatīvs
 indigenous population — pirmiedzīvotāji
 indirect case* — atkarīgais locījums
 indirect object — netiešais objekts
 indirect speech — netiešā runa

- indirect speech act — netiešais runas akts
 individual bilingualism — individuālā divvalodība, individuālais bilingvisms
 individual style — individuālais stils
 Indo-European language family — indoeiropiešu valodu saime
 Indo-European philology — indoeiropiešu filoloģija
 Indo-European studies — indoeiropēistika
 inessive — inēsīvs
 infect — infekts
 infinitive — nenoteiksme, infinitīvs
 infinitive of object* — objekta nenoteiksme, objekta infinitīvs
 infinitive of subject* — subjekta nenoteiksme, subjekta infinitīvs
 infinitive of theme* — tēmas nenoteiksme, tēmas infinitīvs
 infix — infikss
 inflection — formveidošana
 inflectional affix* — formveidošanas afikss
 inflectional chain* — formveidošanas ķēde
 inflectional function* — formveidošanas funkcija
 inflectional means — formveidošanas līdzeklis
 inflectional pattern — formveidošanas paņēmieni
 inflectional stem* — formveidošanas celms ▪ vārdfomas celms ▪ locīšanas celms
 inflexible genitive* — ģenitīvenis
 informant — informants
 information language — informācijas valoda
 ingressive aspect — inhoatīvs veids, iesākuma veids
 initialism — iniciāļsaliktenis, iniciālisms
 injunctive — injunktīvs
 inner form — iekšējā forma
 inner speech — noģiedamā runa
 insertion — iespraudums
 instratum — instrāts
 instrumental — instrumentālis
 instrumental method — instrumentālā metode
 instrumental phonetics — instrumentālā fonētika
 integral semantic component — arhisēma, integrālā sēma
 integral seme — arhisēma, integrālā sēma
 integration — integrācija
 interdialect — starpdialekts
 interference — interference
 interfix — interfikss
 interfixation — interfiksācija

- interjection — izsauksmes vārds, interjekcija
 interjectionization* — interjektivēšanās, interjektivācija
 interjectivization* — interjektivēšanās, interjektivācija
 interlanguage — starpvaloda
 interlevel — starplīmenis
 interlinear translation — parindeņtulkošana
 interlinguistics — interlingvistika
 intermediary language — starpniekvaloda
 international affixoid* — internacionālais afiksoīds
 international postfixoid* — internacionālais postfiksoīds
 international prefixoid* — internacionālais prefiksoīds
 international word — internacionālisms
 interpreter — tulks
 interpreting — mutvārdu tulkošana, mutiskā tulkošana
 interrogation mark — jautājuma zīme
 interrogative pronoun — jautājamais vietniekvārds
 interrogative sentence — jautājuma teikums
 intonation — intonācija
 intonation of speech — runas intonācija
 intonogram — intonogramma
 intonogram method — intonogrammu metode
 intonology — intonoloģija
 intransitive verb — nepārejošs darbības vārds, intransitīvs verbs
 introducing verb — piebilde
 invariancy* — invariantums
 invariant — invarianti
 inverse dictionary — inversā vārdnīca
 inverted commas — pēdiņas
 inverted word order — netiešā vārdu secība, netiešā vārdu kārtā
 ironic style — ironiskais stils
 irony — ironija
 irregular verb — nekārtns darbības vārds, neregulārs verbs
 isogloss — izoglosa
 isolating languages — izolējošās valodas, amorfās valodas, sakņu valodas
 isolect — izolekts
 italics — slīpraksts, kursīvs¹
 iterative aspect — daudzkārtējs veids, iteratīvs veids

J

- jargon — žargons
 juncture* — sadura

K

- keyword — atslēgvārds
 kimogram — kimogramma
 kimogram method — kimogrammu metode
 koiné — koinē
 kynonym — kinonīms

L

- labial — labiāls
 labial consonant — lūpenis, labiāls līdzskanis
 labial sound — labiāla skaņa
 labiodental sound — labiodentāla skaņa
 lack of meaning — asemantiskums
 language — valoda
 language attitudes — lingvistiskā attieksme
 language competition — valodu konkurence
 language conflicts — valodu konflikti
 language contact — valodu saskare, valodu kontakti
 language culture* — valodas kultūra
 language death — valodas nāve
 language element* — valodas elements
 language etiquette — runas etiķete
 language expansion — valodas ekspansija
 language family — valodu saime
 language for special purposes — speciālā valoda, speciālā lietojuma valoda,
 SLV
 language norm — valodas norma
 language of dialogue — dialogruna
 language of fiction — daiļliteratūras valoda
 language of instruction — mācībvaloda
 language of mass media — publicistikas valoda
 language of monologue — monologruna
 language of origin — cilmvaloda
 language of original — oriģinālvaloda
 language of science — zinātnes valoda
 language policy — valodas politika
 language regularities* — valodas likumības
 language reversal — valodas statusa atjaunošana
 language revitalization — valodas atdzīvināšana, valodas revitalizēšana
 language revival — valodas atdzimšana
 language rules — valodas likumi

language shift — valodas nomaiņa
language sign — valodas zīme
language situation — valodas situācija, lingvistiskā situācija
language skill — valodas prasme
language sound — valodas skaņa
language stability — valodas noturība
language standardization — valodas normēšana
language structure — valodas struktūra
language suicide — valodas pašnāvība
language system — valodas sistēma
language type — valodas tips
language unit — valodas vienība
language universal — valodas universālija, lingvistiskā universālija
language variety — lingvistiskā varietāte
laryngeal — laringāls līdzskanis, laringālis
laryngeal consonant — laringāls līdzskanis, laringālis
laryngeal theory — laringāļu teorija
larynx — balsene
lateral approximant — laterāls spraudzenis
Latgalian language — latgaļu valoda
Latgalian subdialects — latgaliskās izloksnes
Latgalian written language — latgaliešu rakstu valoda
Latin — latīņu valoda
Latin alphabet — latīņu alfabēts
Latin capital script* — kapitālraksts
Latin language, the — latīņu valoda
Latin script — latīņu raksts ▪ antīkva
Latinism — latīnisms
Latvian — latviešu valoda
Latvian language, the — latviešu valoda
Latvian philology — latviešu filoloģija
Latvian studies — letistika, latvistika
Latvianism* — letisms, latvisms
Latvianization — latviskošana
lemma — lemma
lemmatization — lemmatizēšana, lemmatizācija
length of sound — skaņas kvantitāte, relatīvais skaņas garums
lengthening of sound — skaņas pagarinājums
letter — burts
letter combination — burtkopa
Lettism* — letisms, latvisms

- Lettistics* — letika
 Lettonic studies — letonika
 Lettonization — latviskošana
 level of language — valodas līmenis
 level of lexis — leksikas līmenis
 level of morphology — morfoloģijas līmenis
 level of phonetics — fonētikas līmenis
 level of syntax — sintakses līmenis
 level of word-formation — vārddarināšanas līmenis
 lexeme — leksēma
 lexical borrowing — leksiskais aizguvums
 lexical meaning — leksiskā nozīme
 lexical paradigm — leksiskā paradigma
 lexical stylistics — leksikostilistika
 lexical unit — leksikas vienība ▪ leksiska vienība
 lexical valency — leksiskā valence
 lexicalization — leksikalizēšanās, leksikalizācija
 lexico-grammatical category — leksiski gramatiskā kategorija
 lexico-semantic group — leksiski semantiskā grupa
 lexico-semantic variant — leksiski semantiskais variants
 lexicographer — leksikogrāfs
 lexicography — leksikogrāfija
 lexicologist — leksikologs
 lexicology — leksikoloģija
 lexicon — leksikons
 lexicostylistics — leksikostilistika
 lexis — leksikons ▪ leksika
 ligature — ligatūra
 light syllable — vieglā zilbe
 limnonym — limnonīms
 linear phonology — lineārā fonoloģija
lingua franca — *lingua franca*
 lingual consonant — mēlenis
 linguistic approach — lingvistiskā pieeja
 linguistic assimilation — lingvistiskā asimilācija
 linguistic atlas — valodas atlants
 linguistic cartography — lingvokartogrāfija
 linguistic community — valodas kopiena, lingvistiskā kopiena
 linguistic competence — valodiskā lietpratība, lingvistiskā kompetence
 linguistic family — valodu saime
 linguistic method — valodas pētīšanas metode

- linguistic minority — lingvistiskā minoritāte
 linguistic pragmatics — lingvistiskā pragmatika
 linguistic sign — valodas zīme
 linguistic universal — valodas universālija, lingvistiskā universālija
 linguistic vitality — lingvistiskais dzīvīgums, lingvistiskā vitalitāte
 linguistics — valodniecība, lingvistika
 literal translation — burtiskais tulkojums
 literary language — literārā valoda
 literary-colloquial speech — literārā sarunvaloda
 Lithuanian — lietuviešu valoda
 Lithuanian language, the — lietuviešu valoda
 Lithuanian philology — lietuviešu filoloģija
 Lithuanianism — lituānisms, lietuvisms
 Lithuanic studies — lituānistika, lietuvistika
 litotes — litota
 Livonian Dialect, the — lībiskais dialekts
 Livonian language — lībiešu valoda
 loan — aizguvums
 loan translation — kalks
 loan word — leksiskais aizguvums
 localization — lokalizēšana, lokalizācija
 locative — lokatīvs
 long consonant — garš līdzskanis
 long diphthong — gardiftongs
 long monophthong — garš patskanis
 long syllable — garā zilbe
 low colloquial — vienkāršruna
 low colloquial language — neliterārā sarunvaloda
 Low Latvian subdialects — ležzemnieku izloksnes
 LSP — speciālā valoda, speciālā lietojuma valoda, SLV

M

- machine translation — mašīntulkošana
 macrolinguistics — makrolingvistika
 macron — garumzīme
 macrosociolinguistics — makrosociolingvistika
 macrostructure — makrostruktūra
 macrotoponym* — makrotoponīms
 main accent — galvenais uzsvars, galvenais akcents
 main clause — virsteikums
 main stress — galvenais uzsvars, galvenais akcents

- majority — majoritāte
 majuscule — majuskulis
 manner of articulation — artikulācijas veids
 marking — marķējums
 masculine — vīriešu dzimte
 mass noun — vielas lietvārds
 mathematical linguistics — matemātiskā lingvistika
 matronyme — matronīms
 maximal onset — maksimālais zilbes sākums
 meaning — nozīme
 meaning precision — nozīmes precizējums
 meaning shift — nozīmes nobīde
 means — līdzeklis
 medial fricative — mediāls spraudzenis
 mediating language — *tertium comparationis*
 medium — vidējā kārtā, mediālā kārtā, medijs
 meliorative — melioratīvs
 memorial name — memoriāls īpašvārds, memoratīvs
 meronym — meronīms
 meronymy — meronīmija
 metalanguage — metavaloda
 metaphony — metafonija
 metaphor — metafora
 metatony — metatonija
 metonymy — metonīmija
 metrical grid — metriskais režģis
 metrical phonology — metriskā fonoloģija
 metrical tree — metriskais koks
 microlinguistics — mikrolingvistika
 microsociolinguistics — mikrosociolingvistika
 microstructure — mikrostruktūra
 microtoponym — āru vārds, mikrotoponīms
 mid vowel — vidēja mēles pacēluma patskanis
 mid-lingual consonant — vidējais mēlenis
 Middle Dialect, the — vidus dialekts
 middle voice — vidējā kārtā, mediālā kārtā, medijs
 mimicry — mīmika
 minimal pair — minimālais pāris
 minimax principle — minimaksa princips
 minority — minoritāte
 minority language — minoritātes valoda

- minuscule — minuskulis
 mixed composite sentence — salikts kombinēta saistījuma teikums
 mixed compound sentence* — jaukts salikts teikums
 mixed language — hibrīdvaloda
 modal word — modāls vārds
 modality — modalitāte
 model — modelis
 modern linguistics — mūsdienu valodniecība
 modifier — modificētājs
 monolingualism — vienvalodība, monolingvisms
 monologue — monologs
 monomorphemic — monomorfēmisks
 mononym — mononīms
 mononymity* — mononīmiskums
 mononymy* — mononīmija
 monopersonal verb — vienpersonas darbības vārds, vienpersonas verbs
 monophone — monofons
 monophoneme — monofonēma
 monophthong — patskanis, monoftongs
 monophthongization — monoftongizēšanās, monoftongizācija
 monosemy — viennozīmīgums, monosēmija
 monosyllable word — vienzilbes vārds, vienzilbīgs vārds, monosillabisks vārds
 mood — izteiksmes kategorija ▪ izteiksme, mods
 mora — mora
 morph — morfs
 morpheme — morfēma
 morphemic analysis — morfēmiskā analīze
 morphemic division — morfēmiskais dalījums
 morphemics — morfēmika
 morphological analysis — morfoloģiskā analīze
 morphological dialect word — morfoloģiskais dialektisms
 morphological inflection pattern — morfoloģiskais formveidošanas paņēmieni
 morphological language classification — morfoloģiskā valodu klasifikācija
 morphological paradigm — morfoloģiskā paradigma
 morphological word-formation pattern — morfoloģiskais vārddarināšanas
     paņēmieni
 morphology — morfoloģija
 morphoneme — morfonēma
 morphonology — morfonoloģija
 morphophoneme — morfonēma
 morphostylistics — morfostilistika

morphosyntactic — morfosintaktisks
 morphotactics — morfotaktika
 mother-tongue — dzimtā valoda
 motivation — motivācija
 motivation word* — motivētārvārds
 multi-word term — vārdkoptermins
 multilingualism — daudzvalodība, multilingvisms
 multiple names* — polionīmija
 multisyllable word — vairākzilbju vārds, vairākzilbīgs vārds
 mutation — umlauts
 mythonym — mitonīms

N

name — nosaukums ▪ vārds¹
 name of cemetery* — nekronīms
 name of cemetery* — nekronīms
 name of inhabitants* — iedzīvotāju nosaukums, katoikonīms
 name of ocean — okeanonīms
 name study — onomastika
 namesake — vārdabralis ▪ vārdamāsa
 naming — vārdošana
 nasal — nazāls
 nasal consonant — nāsenis, nazāls līdzskanis
 nasal sound — nazāla skaņa
 nasalization — nazalizēšanās, nazalizācija
 nasalized sound — nazalizēta skaņa
 nation — tauta
 national borrowing* — citvalodisms
 national language — nacionālā valoda
 national minority — nacionālā minoritāte, mazākumtautība
 native language — dzimtā valoda
 natural class — dabiskā grupa
 natural language — dabiskā valoda
 near-minimal pair — aptuvenais minimālais pāris
 negation — noliegums, negācija
 negative pronoun — noliegtais vietniekvārds
 neologism — jaunvārds, neoloģisms
 neology — neoloģija*
 neoterm — jauntermins
 nest — ligzda ▪ vārdnīcas ligzda
 neurolinguistics — neirolingvistika

- neuter — nekatra dzimte
 neutral vocabulary — neitrālā leksika
 neutral vowel — neitrāls patskanis
 neutral word order — tiešā vārdu secība, tiešā vārdu kārtā
 neutralization — neitralizēšanās, neitralizācija
 nickname — iesauka
 nil grade — zuduma pakāpe
 noise [breath] consonant — troksnenis
nomen actionis — darbības lietvārds, *nomen actionis*
nomen agentis — darītājlitvārds, *nomen agentis*
 nomenclature — nomenklatūra
 nomenclature word — nomenklatūras vārds
 nominal — nomens
 nominal predicate — nomināls izteicējs
 nominal sentence — nomināls teikums
 nominal subordinate word-group* — nomināla vārdkopa
 nomination — nosaukšana, nominēšana
 nominative — nominatīvs
 nominative function — nosaucējfunkcija, nominatīvā funkcija
 nominative of theme* — tēmas nominatīvs
 nominative utterance* — nosaucējvienība
 nominator — nosaucējs, nominētājs ▪ vārda devējs
 non-finite form — infinīta forma
 non-labial sound — nelabiāla skaņa
 non-linear phonology — nelineārā fonoloģija
 non-literary word — neliterārisms
 non-reflexive verb* — tiešais darbības vārds, tiešais verbs
 non-restrictive apposition — savrupinājums
 non-syllabic sound — nezilbiska skaņa
 non-traditional minority — imigrantu minoritāte, netradicionālā minoritāte
 nonce word — okazionālisms ▪ potenciālisms
 normal grade — pilnā pakāpe
 normative — normatīvs *īp.* v.
 norming dictionary — normatīva vārdnīca
 Nostratic family of languages — nostrātiskā valodu saime
 notion — priekšstats
 noun — lietvārds, substantīvs
 noun derived from adjective — adjektīvsubstantīvs
 noun of common gender — kopdzimtes lietvārds
 noun used only in plural — daudzskaitlinieks
 noun used only in singular — vienskaitlinieks

nucleus [of syllable] — zilbes kodols (K), zilbes centrs
 number — skaitlis ▪ skaitļa kategorija
 numeral — skaitļa vārds, numerālis
 numeralization — numeralizēšanās, numeralizācija

O

object — objekts
 object clause — papildinātāja palīgteikums
 object of cognition — izziņas objekts
 obscene word — vulgārisms
 obsolete term — novecojis termins
 obsolete word — vecvārds
 occasional word — okazionālisms
 occlusive — slēdzenis
 ocean name — okeanonīms
 off-glide — rekursija, artikulācijas nobeigums
 official business style — lietišķo rakstu stils, lietišķais stils
 official language — oficiālā valoda ▪ valsts valoda
 oikonym — oikonīms
 omission — izlaidums
 ommission — izlaidums
 on-glide — ekskursija, artikulācijas sākums
 one-part sentence — vienkopas teikums
 onomasiology — onomasioloģija
 onomastics — onomastika
 onomatopoeia — onomatopoēze
 onomatopoetic word — onomatopoētisms*
 onset (O) — zilbes sākums (S)
 onym — īpašvārds, onīms
 onymization — onimizēšanās, onimizācija
 onymy — onīmija
 open syllable — vaļēja zilbe
 open vowel — zema mēles pacēluma patskanis
 optative — optatīvs *lietv.*
 optative sentence — vēlējuma teikums
 optimality theory — optimalitātes teorija, OT
 oral sound — orāla skaņa
 ordinal numeral — kārtas skaitļa vārds
 organ of speech — runas orgāns
 origin — cilme
 orthoepy — pareizrūna, ortoepija

orthogram — ortogramma
 orthography — pareizrakstība, ortogrāfija
 orthology — ortoloģija
 oscillogram — oscillogramma
 oscillographic method — oscilogrammu metode
 OT — optimalitātes teorija, OT
 overlong consonant — pārgarš līdzskanis
 overshoot vowel — pārīss patskanis
 overt translation — atklātais tulkojums
 oxitonon — oksitons
 oxymoron — oksimorons
 oxytone — oksitons

P

P-rule — fonoloģijas likums
 palatal consonant — mīksts līdzskanis, palatāls līdzskanis
 palatal sound — palatāla skaņa
 palatalization mark — mīkstinājuma zīme
 palatalized consonant — mīkstināts līdzskanis, palatalizēts līdzskanis
 palate — aukslējās ▪ cietās aukslējās
 paradigm — paradigma
 paradigm of simple sentence — vienkārša teikuma paradigma
 paradigmatic relations — paradigmatiskās attieksmes
 paradigmatics — paradigmātika
 paragraph — rindkopa ▪ frāžkopa, teikumkopa
 paralinguistics — paralingvistika
 parallel text — paralēlais teksts
 parallelism — paralēlisms
 parallelisms — paralēlismi
 paraphrase — parafrāze
 parasite word — parazītvārds
 parataxis — sakārtojums ▪ piekārtojums
 parcelate* — parcelāts
 parcellation* — parcelācija
 parenthesis — iestarpinājums
 paronomasia — paronomāze
 paronyms — paronīmi
 paronymy — paronīmija
 paroxytone — paroksitons
 paroxytonon — paroksitons
 part of sentence — teikuma loceklis

- part of speech — vārdšķira
 part-of-sentence [word-]group* — teikuma locekļa grupa
 participial clause — divdabja teiciens
 participle — divdabis, particips
 particle — partikula
 partitive — partitīvs *lietv.*
 partitive genitive — dalāmais ģenitīvs
 passive language — pasīvā valoda
 passive participle — ciešamās kārtas divdabis, pasīvais particips
 passive vocabulary — pasīvais vārdu krājums
 passive voice — ciešamā kārta, pasīvs
 past indefinite — vienkāršā pagātne, imperfekts
 past participle — pagātnes divdabis, pagātnes particips
 past perfect — saliktā pagātne, pluskvamperfekts
 patient — cietējs, pacienšs
 patronym — patronīms
 patronymic — tēvvārds
 patter — ātruna
 pattern — modelis
 pause — pauze
 pejorative — pejoratīvs
 pelagonym — jūrasvārds, pelagonīms
 pen-name — pseidonīms
 people — tauta
 perceptive [distinctive] feature — uztveres šķīrēj pazīme, perceptīvā
     šķīrēj pazīme
 perceptive method — uztveres metode, perceptīvā metode
 perfect — perfekts ▪ saliktā tagadne, perfekts
 perfective aspect — pabeigts veids, perfektīvs veids
 period — periods
 periphrasis — perifrāze
 perispomenon — perispomens
 person — persona, personas forma ▪ personas kategorija
 personal name — personvārds, antroponīms
 personal names — antroponīmija
 personal pronoun — personas vietniekvārds, personas pronomens
 personification — personifikācija
 phaleronym — faleronīms
 pharyngeal — faringāls līdzskanis, faringālis
 pharyngeal consonant — faringāls līdzskanis, faringālis
 philology — filoloģija

- phone — fons
 phonematics — fonemātika
 phoneme — fonēma
 phonemics — fonēmika
 phonetic alternation — fonētiskā alternācija
 phonetic analysis — fonētiskā analīze
 phonetic dialect word — fonētiskais dialektisms
 phonetic means — fonētiskie līdzekļi
 phonetic transcription — fonētiskā transkripcija
 phonetic word — fonētiskais vārds
 phonetic writing — skaņu raksts, fonētiskais raksts
 phonetician — fonētiķis
 phonetics — fonētika
 phonograph — fonogrāfs
 phonographic writing — skaniskā rakstība, fonogrāfiskā rakstība
 phonological analysis — fonoloģiskā analīze
 phonological mark — fonoloģiskā zīme
 phonological opposition — fonoloģiskā opozīcija
 phonological rule — fonoloģijas likums
 phonology — fonoloģija
 phonostylistics — fonostilistika
 phonotactics — fonotaktika
 phrasal supramorph — frāzes supramorfs
 phrase — frāze
 phrase compound* — teiciensaliktenis*
 phrase-word — teiciensaliktenis*
 phraseme — frazēma
 phraseologeme — frazeologēma
 phraseological dictionary — frazeoloģismu vārdnīca
 phraseological unit — frazeoloģisms
 phraseology — frazeoloģija ▪ idiomātika
 physiological method — fizioloģiskā metode, somatiskā metode
 phytonym — fitonīms
 pictogram — piktogramma
 pictographic writing — piktogrāfiskā rakstība
 pictorial dictionary — attēlu vārdnīca, bilžu vārdnīca
 pidgin — pidžins, pidžinvaloda
 pivot — assvaloda, galvenā starpniekvaloda
 place of articulation — artikulācijas vieta
 place-name — vietvārds, toponīms
 place-name study — toponīmika, toponomastika

- pleonasm — pleonasms
 plosive stop — eksplozīvs slēdzenis
 plural — daudzskaitlis
pluralia tantum — daudzskaitlinieks
 pluralization — pluralizēšana, pluralizācija
 poetism — poētisms
 point (*pieturzīme*) — punkts
 polarity — polaritāte
 Polonism — polonisms, polisms
 polylogue — polilogs
 polymorphemic — polimorfēmisks
 polyphthong — poliftons
 polysemy — daudznozīmīgums, polisēmija
 polysyndeton — polisindetons
 polysystem — polisistēma
 poreonym — poreionīms
 positive degree — pamata pakāpe, pozitīvs
 possessive pronoun — piederības vietniekvārds
 possessive toponym — piederības vietvārds
 post-editing — pēcrediģēšana
 postfix — postfikss
 postposition — postpozīcija
 postpositive element — postpozitīvs elements
 potential neologism — potenciālisms
 potentially verbal sentence — potenciāli verbāls teikums
 pre-editing — pirmsrediģēšana
 predicate — izteicējs
 predicate clause — izteicēja palīgteikums
 predication — predikatīvais sakars
 predicative — predikatīvs *lietv.*
 predicative complement — dubultloceklis
 predicativity — predikativitāte
 preferred term — ieteicamais termins
 prefix — priedēklis, prefikss
 prefixation — prefiksācija
 preposition — prievārds, prepozīcija
 prepositional word-combination — prievārdisks savienojums
 prepositive element — prepozitīvs elements
 prescriptive linguistics — preskriptīvā valodniecība, preskriptīvā lingvistika
 present indefinite — vienkāršā tagadne, prēzents
 present participle — tagadnes divdabis, tagadnes participis

present perfect — saliktā tagadne, perfekts
 presupposition — presupozīcija
 pretranslation — priekštulkojums
 primary derivation — primārā atvasināšana
 primary ending — primārā galotne
 principal language — galvenā valoda
 principal part of one-part sentence — galvenais loceklis
 principal part of sentence — virsloceklis
 proclisis — proklīze
 proclitic — proklītika
 productivity — produktivitāte
 profesiolect — profesiolekts*
 professionalism — profesionālisms
 programming language — programmēšanas valoda
 progressive assimilation — progresīvā asimilācija
 prolepsis — prolepse
 prolonged grade — stiepuma pakāpe
 pronominalization — pronominalizēšanās, pronominalizācija
 pronoun — vietniekvārds, pronomens
 pronouncing dictionary — pareizrūnas vārdnīca
 proparoxitonon — proparoksitons
 proper name — īpašvārds, onīms
 properispomenon — properispomens
 proposition — propozīcija
 proprial lemma — propriālā lemma
 prosodic element — prosodisks elements, suprasegmentāls elements
 prosodic phonology — prosodiskā fonoloģija
 prosodic sign — prosodiskā zīme
 prosody — prosodija
 prothesis — protēze
 protolanguage — pirmvaloda
 pseudoandronym — pseidoandronīms
 pseudogynym — pseidoginīms
 pseudonym — pseidonīms
 psycholinguistics — psiholingvistika
 publicist style — publicistikas stils
 pun — vārdspēle ▪ kalambūrs
 punctuation — interpunkcija
 punctuation mark — pieturzīme

Q

- qualitative adjective — kādības īpašības vārds, kvalitatīvais adjektīvs
 quality of sound — skaņas kvalitāte
 quantity of sound — skaņas kvantitāte, relatīvais skaņas garums
 quasi-clause* — relatīvais palīgteikums
 quasi-international word* — internacionalismoīds
 quasi-morpheme — kvazimorfēma
 quasi-paronyms — kvaziparoni
 quasi-sentence — izsacījums
 quasi-synonyms — kvazisinoni
 question mark — jautājuma zīme
 quotation marks — pēdiņas ▪ vienpēdiņas

R

- rapid talk — ātrruna
 real diphthong — īsts divskanis
 real punctuation mark* — īstā pieturzīme
 realia* — reālija
 reanalysis — reanalīze
 recipient — saņēmējs, recipiens
 recipient language — aizgūvējvaloda
 reciprocal verb — savstarpējas darbības vārds, reciproks verbs
 reduced utterance* — reducējums
 reduction * — redukcija
 redundancy of words — liekvārdība
 reduplicated proper name — divkāršots īpašvārds
 reduplication — reduplikācija ▪ divkāršojums
 reference — reference
 referent — referents
 reflexive formant — atgriezeniskais formants
 reflexive formative — atgriezeniskais formants
 reflexive noun — atgriezeniskais lietvārds, refleksivais substantīvs
 reflexive pronoun — atgriezeniskais vietniekvārds, refleksivais pronomens
 reflexive verb — atgriezeniskais darbības vārds, refleksivais verbs
 reflexivity — atgriezeniskums, refleksivitāte
 reformulation — pārformulēšana
 regiolect — reģionālais dialekts
 regional dialect — reģionālais dialekts
 regional dictionary — apvidvārdu vārdnīca
 regional word — apvidvārds
 regionalism — reģionālisms

regressive assimilation — regresīvā asimilācija
regular print — stāvraksts
regular verb — kārtns darbības vārds, regulārs verbs
related languages — radniecīgas valodas
relationship of languages — valodu radniecība
relative adjective — attieksmes īpašības vārds, relatīvais adjektīvs
relative clause — apzīmētāja palīgteikums
relative mood — atstāstījuma izteiksme, relatīvais mods
relative pronoun — attieksmes vietniekvārds, relatīvais pronomens
relative tense — relatīvais laiks
relative variety of debitive mood* — vajadzības izteiksmes atstāstījuma paveids
relay interpretation — starpniektulkošana
remote interpreting — distantā tulkošana, distanttulkošana
rendering of proper names — īpašvārdu atveide
reporting verb — piebilde
resonance — rezonanse
resonator — rezonators
restricting part of sentence* — ierobežotājs
retention — izturējums
reterminologization — reterminoloģizēšanās, reterminoloģizācija
retour interpretation — pretvirziena tulkojums, tulkojums pasīvajā valodā
reverse — reversīvs *lietv.*
rhemē — rēma
rhetoric — retorika
rhetorical address* — retoriska uzruna
rhetorical exclamation* — retorisks izsauciens
rhetorical question — retorisks jautājums
rhotacism — rotacisms
rhyme — atskaņas ▪ zilbes ritms (R)
rhythm — ritms
rigid word order — saistītā vārdu secība, saistītā vārdu kārtā
river name — potamonīms
Roman script — latīņu raksts
Romance languages — romāņu valodas
Romance philology — romāņu filoloģija
Romance studies — romānistika
Romanization — latinizēšana, latinizācija
root — sakne
rounded vowel — labiāls patskanis
runic writing — rūnu raksts
Russian philology — krievu filoloģija

Russian speakers — krievvalodīgie, rusofoni

Russian studies — rusistika

Russianism — rusisms, krievisms

S

s-mobile — mobilais s-, ieskaņas s-

satem — satemvaloda, *satəm* valoda

satəm language — satemvaloda, *satəm* valoda

satiric style — satīriskais stils

scale of term acceptability rating — termina pieņemamības vērtes skala

scientific style — zinātniskais stils

script — raksts ▪ grafētika

sea name — jūrasvārds, pelagonīms

second language — otrā valoda

secondary derivation — sekundārā atvasināšana

secondary ending — sekundārā galotne

secondary meaning — sekundārā nozīme, atvasinātā nozīme

secondary stress — palīguzsvars

segment — segments

segmentation — segmentēšana

selenonym* — selenonīms

Selonian language — sēļu valoda

Selonian subdialects — sēliskās izloksnes

semanteme — semantēma

semantic category — semantiskā kategorija

semantic change of word* — vārda nozīmes maiņa

semantic dominant — semantiskā dominante

semantic element — sēma

semantic field — semantiskais lauks

semantic inflection pattern — semantiskais formveidošanas paņēmieni

semantic predicate — predikāts

semantic relations — jēdzieniskās attiecības

semantic role — semantiskā loma

semantic shift of word* — vārda nozīmes maiņa

semantic structure of sentence — teikuma semantiskā struktūra

semantic structure of word — vārda semantiskā struktūra

semantic subject — subjekts

semantic triangle — semantiskais trīsstūris

semantic valency — semantiskā valence

semantic word-formation pattern — semantiskais vārddarināšanas paņēmieni

semanticist — semantiķis

- semantics — semantika
 semantist — semantiķis
 semasiologist — semasiologs
 semasiology — semasioloģija
 seme — sēma
 semelfactive aspect — vienkārtējs veids, semelfaktīvs veids
 sememe — semēma
 Sengalian language — zemgaļu valoda
 Sengalian subdialects — zemgaliskās izloksnes
 semi-declinable participle — daļēji lokāmais divdabis, daļēji deklinējamais particips
 semi-deponent verb — pusdeponents darbības vārds, semideponents verbs
 semi-long consonant — pusgarš līdzskanis
 semi-long monophthong — pusgarš patskanis
 semi-predication* — pievilkums
 semi-predicative component — sekundāri predikatīvs komponents
 semiaffix — afiksoīds
 semicalque — puskalks
 semicolon — semikols
 semilingualism — pusvalodība, semilingvisms
 semiotics — semiotika
 semivowel — puspatskanis, glaidis
 sentence — teikums
 sentence abruption* — teikuma aprāvums
 sentence structure — teikuma struktūra
 separate spelling — šķirtrakstījums
 separating punctuation mark* — atdalītājpieturzīme
 separation — separācija
 shade of meaning — nozīmes nianse
 sharp — diezēts, paaugstināts
 ship name — nautonīms
 short diphthong — īsdiftongs
 short monophthong — īss patskanis
 short syllable — īsā zilbe
 shortening of sound — skaņas saīsinājums
 shorthand — ātrraksts, stenogrāfija
 shorthand record — stenogramma
 shwa — neitrāls patskanis
 sight interpretation — tekstieskates tulkošana*
 sign language — žestu valoda
 significative proper name* — signifikatīvais īpašvārds

- signified — apzīmējama
 signifier — apzīmējošais
 simile — salīdzinājums
 simple extended sentence* — vienkāršs paplašināts teikums
 simple part of sentence* — vienkāršs teikuma loceklis
 simple sentence — vienkāršs teikums
 simple stem — pirmatnīgs celms, primārs celms
 simple subordinate word-group* — vienkārša vārdkopa
 simple tense form — vienkāršā laika forma
 simple term — viensaknes termins
 simple unextended sentence* — vienkāršs nepaplašināts teikums
 simple word — pirmatnīgs vārds, primārs vārds
 [simultaneous] interpretation — sinhronā tulkošana
 single root term — viensaknes termins
 singular — vienskaitlis
singularia tantum — vienskaitlinieks
 situant* — situants
 situation — situācija
 situationally bound utterance — situatīvi saistīts izteikums
 skeletal tier — CV teorija, skeleta rindas teorija
 skopos theory — skopa teorija, skatījuma teorija*
 slang — slengs ▪ žargons ▪ vienkāršruna
 slang word — slengisms ▪ žargonisms
 slash — slīpsvītra
 Slavonic languages — slāvu valodas
 Slavonic philology — slāvu filoloģija
 Slavonic studies — slāvistika
 slovenly slang word — vienkāršrunas vārds
 sociolect — sociolekts
 sociolinguistic function — sociolingvistiskā funkcija
 sociolinguistic norm — sociolingvistiskā norma
 sociolinguistics — sociolingvistika
 soft consonant — mīksts līdzskanis, palatāls līdzskanis
 soft palate — mīkstās aukslējas
 solemn style — svinīgais stils
 somatic method — fizioloģiskā metode, somatiskā metode
 sonant — skanenis, sonants
 sonority — sonoritāte, skanīgums
 sound change — skaņu mija
 source language — avotvaloda
 source text — avotteksts

- sources in Latvian — letika
- special language — speciālā valoda, speciālā lietojuma valoda, SLV
- special lexis — speciālā leksika
- special vocabulary — speciālā leksika
- spectrogram — spektrogramma
- spectrographic method — spektrogrammu metode
- speech — runa
- speech act — runas akts
- speech behaviour — runas uzvedība
- speech community — valodas kopiena, lingvistiskā kopiena
- speech culture — runas kultūra
- speech genre — runas žanrs
- speech organ — runas orgāns
- speech situation — runas situācija
- speech synthesis — runas sintēze
- speed writing — ātrraksts, stenogrāfija
- spelled together — koprakstījums
- spelling dictionary — pareizrakstības vārdnīca
- stammer[ing] — stostīšanās
- standard — normētā valoda
- standard language — literārā valoda
- standard norm — literārā norma
- standardization — standartizēšana, standartizācija
- standardization of geographical names — vietvārdu standartizēšana, vietvārdu standartizācija
- standardized language — normētā valoda
- state language — valsts valoda
- static aspect of investigation — statiskais izpētes aspekts
- stem — celms
- stem compound* — celma saliktenis
- stenography — ātrraksts, stenogrāfija
- stone name — litoņims
- stop — slēgums
- stress — uzsvars, akcents
- strong inflection — stiprā locīšana
- strong syllable — smagā zilbe
- structural composite sentence pattern* — salikta teikuma struktūras shēma
- structural dialectology — strukturālā dialektoloģija
- structural linguistics — strukturālā valodniecība, strukturālā lingvistika
- structural sentence pattern * — teikuma struktūras shēma
- structural simple sentence pattern — vienkārša teikuma struktūras shēma

- structural-semantic model — strukturāli semantiskais modelis
 structure — struktūra
 study of hydronyms — hidronīmika
 study of personal names — antroponīmika
 stutter[ing] — stostīšanās
 style — stils
 stylistic device — stilistisks paņēmiens
 stylistic error — stila kļūda
 stylistic expressiveness — stilistiskā ekspresivitāte; stilistiskā ekspresija
 stylistic expressivity — stilistiskā ekspresivitāte; stilistiskā ekspresija
 stylistic synonym — stilistiskais sinonīms
 stylistics — stilistika
 subbranch — apakšnozare
 subdialect — izloksne
 subfield — apakšnozare
 subject clause — teikuma priekšmeta palīgteikums
 subject field — nozare
 subjunctive — subjunktīvs
 submorph — submorfs
 subordinate clause — palīgteikums
 subordinate clause of degree — mēra apstākļa palīgteikums
 subordinate clause of manner — veida apstākļa palīgteikums
 subordinate clause of place — vietas apstākļa palīgteikums
 subordinate clause of purpose — nolūka apstākļa palīgteikums
 subordinate clause of time — laika apstākļa palīgteikums
 subordinate concept — apakšjēdziens
 subordinate language — subordinētā valoda
 subordinate term — apakštermins
 subordinate word-group — vārdkopa
 subordinated part of sentence* — palīgloceklis
 subordinating conjunction — pakārtojuma saiklis, pakārtojuma konjunkcija
 subordination — pakārtojums
 subordinator — pakārtojuma saikļavārds, pakārtojuma vārds
 substandard lexis — sublīterārā leksika
 substandard vocabulary — sublīterārā leksika
 substantive — lietvārds, substantīvs
 substantivization — substantivēšanās, substantivācija
 substantivized word — substantivējums
 substitution — aizstāšana, substitūcija
 substrate — substrāts
 substratum — substrāts

- subtitling — subtitrēšana
 subtractive bilingualism — aizstājošā divvalodība, aizstājošais bilingvisms
 suffix — piedēklis, sufikss
 suffixation — sufiksācija
 superfix — suprafikss, superfikss
 superlative degree — vispārākā pakāpe, superlatīvs
 supermorph — supramorfs, supermorfs
 supermorpheme — supramorfēma, supermorfēma
 superordinate clause — virsteikums
 superordinate concept — virsjēdziens
 superordinate term — virstermins
 superstratum — superstrāts
 supine — supīns
 suppletion — supletīvisms
 suppletive word form — supletīva forma
 suprafix — suprafikss, superfikss
 supramorph — supramorfs, supermorfs
 supramorpheme — supramorfēma, supermorfēma
 suprasegmental element — prosodisks elements, suprasegmentāls elements
 surface structure — virsējā struktūra
 surname — uzvārds
 suspension points — divpunkte
 syllabic — zilbisks
 syllabic abbreviation* — zilbju saliktenis
 syllabic sound — zilbiska skaņa
 syllabicity — zilbiskums
 syllabification — dalīšana zilbēs, sillabifikācija ▪ pārnēsumpārdale
 syllable — zilbe
 syllable intonation — zilbes intonācija
 syllable margin — zilbes robeža
 syllable writing — zilbju raksts
 syllable-boundary — zilbes robeža
 symbol — simbols
 synchronic linguistics — sinhroniskā valodniecība, sinhroniskā lingvistika
 synchrony — sinhronija
 syncretism — sinkrētisms
 synecdoche — sinekdoha
 synharmony — sinharmonija, patskaņu harmonija
 synonym — sinonīms
 synonymics — sinonīmika
 synonymy — sinonīmija

- synsemantic word — relatīvas nozīmes vārds, sinsemantisks vārds
 syntactic analysis — sintaktiskā analīze
 syntactic category — sintaktiskā kategorija
 syntactic centre (*of the sentence*) — gramatiskais centrs
 syntactic dialecticism — sintaktiskais dialektisms
 syntactic function — sintaktiskā funkcija
 syntactic inflection pattern — sintaktiskais formveidošanas paņēmiens
 syntactic modality — sintaktiskā modalitāte
 syntactic paradigm — sintaktiskā paradigma
 syntactic relation — sintaktiskais sakars
 syntactic structure of sentence — teikuma sintaktiskā struktūra
 syntactic stylistics — sintakses stilistika
 syntactic tense — sintaktiskais laiks
 syntactic valency — sintaktiskā valence
 syntactic word-formation pattern — sintaktiskais vārddarināšanas paņēmiens
 syntactician — sintaksists
 syntagm — sintagma
 syntagmatic relations — sintagmatiskās attieksmes
 syntagmatics — sintagmatika
 syntax — sintakse
 syntax of text — teksta sintakse
 synthetic languages — sintētiskās valodas
 synthetic word form — sintētiska forma
 system of terms — terminu sistēma
 systematicality — sistēmiskums
 systemic correspondence* — sistēmiskā atbilsme

T

- taboo — tabu
 taboo word — necenzēts vārds
 Tamian subdialects — tāmnieku izloksnes
 target audience — mērķauditorija
 target language — mērķvaloda, tulkojumvaloda
 tautological compound — tautoloģisks saliktenis
 tautology — tautoloģija
 tautosyllabic position — tautosillabiska pozīcija
 taxonomy — taksonomija
 temporality — temporalitāte
 tense — laika kategorija
 tense form — laika forma
 term — termins

term dictionary — terminu vārdnīca
term element — terminelements
term equivalent — termina ekvivalents
term harmonization — terminu saskaņošana
term identification — termina noteikšana, termina identificēšana
term of abuse — lamu vārds
term system — terminu sistēma
termeme — terminēma
termining — terminēšana
terminographer — terminogrāfs
terminography — terminogrāfija
terminological function — terminoloģiskā funkcija
terminological triangle — terminoloģiskais trīsstūris
terminologist — terminologs
terminologization — terminoloģizēšanās, terminoloģizācija
terminology — terminoloģija ▪ terminzinātne, terminoloģija
terminology science — terminzinātne, terminoloģija
terrorym — terronīms
text — teksts
text corpus — tekstu korpus
text linguistics — teksta lingvistika
text-formation — tekstveide
thematic conjugation — tematiska konjugācija
thematic role — semantiskā loma
thematic verb — tematisks darbības vārds, tematisks verbs
thematic vowel — tematisks patskanis
theme — tēma
theonym — teonīms
theoretical translation studies — teorētiskā tulkojumzinātne
theory of dynamic norm* — dinamiskās normas teorija
thesaurus — tēzaurs
thic type — treknraksts
three-component personal name system* — trīskomponentu personvārdu sistēma
tilde — cirkumfleks ▪ tilde
timbre — tembrs
time filler — parazītvārds
title — tituls ▪ virsraksts ▪ nosaukums
tone — tonis ▪ zilbes intonācija
toneme — tonēma
tongue rising — mēles pacēlums

topo-anthroponym* — topoantroponīms
topoethnonym — topoetnonīms
toponomastics — toponīmika, toponomastika
toponym — vietvārds, toponīms
toponymization — toponimizēšanās, toponimizācija
toponymy — toponīmija
trade dialect — profesiolekts*
transanthroponymization — transantroponimizēšanās, transantroponimizācija
transcoding — pārkodēšana
transcript — stenogramma
transcription — transkripcija
transeme — transēma
transfer of meaning — nozīmes pārnesums
transferred meaning — pārnestā nozīme
transfix — transfikss
transformation — pārveide, transformācija
transformative grammar — transformatīvā gramatika
transitive verb — pārejošs darbības vārds, transitīvs verbs
transitivity — pārejamība, transitivitāte
translatability — tulkojamība
translating dictionary — tulkojošā vārdnīca
translation — tulkošana
translation study — tulkojumzinātne, translatoģija
translation unit — tulkošanas vienība
translative — translatīvs
translatology — tulkojumzinātne, translatoģija
translator — tulkotājs
transliteration — transliterācija
transonymization — transonimizēšanās, transonimizācija
transtoponymization — transtoponimizēšanās, transtoponimizācija
trope — tropas
two-component personal name system* — divkomponentu personvārdu sistēma
two-part sentence — divkopu teikums
type — tips
type of form* — formas tips
typological classification of languages — tipoloģiskā valodu klasifikācija
typological linguistics — tipoloģiskā valodniecība, tipoloģiskā lingvistika
typology — tipoloģija

U

- ultima — izskaņa
 umlaut — umlauts
 uncial — unciāļu raksts
 undeclinable participle — nelokāmais divdabis, nedeklinējamais particips
 unhyphenated combination — adefisāls savienojums
 unilateral approximant — unilaterāls spraudzenis
 unipersonal verb — vienpersonas darbības vārds, vienpersonas verbs
 unit of translation — tulkošanas vienība
 unit of vocabulary* — leksikas vienība
 universal of translation — tulkošanas universālija
 untranslatability — netulkojamība
 unvoiced consonant — nebalsīgs līdzskanis
 unwritten language — bezrakstu valoda
 urbanonym — urbanonīms
 usage — lietojuma paradums
 use — lietojuma paradums
 utterance — izteikums

V

- valency — valence
 variance — variantums
 variant — variants
 variant form — vārdformas variants
 variation — variatīvums
 variety — varietāte
 velum — mīkstās aukslējas
 verb — darbības vārds, verbs
 verbal adjective — verbāladjektīvs
 verbal nominal* — verbālnomens
 verbal noun — verbālsubstantīvs
 verbal predicate — verbāls izteicējs
 verbal sentence — verbāls teikums
 verbal subordinate word-group* — verbāla vārdkopa
 verbalization — verbalizēšanās, verbalizācija
 verbatim report — stenogramma
 verbosity — liekvārdība
 verifiability — pārbaudāmība
 vertical position of tongue — mēles vertikālais novietojums
 vibrant — vibrants, trīsenis
 visible speech — dinamiskā spektrogramma

vocabulary — vārdu krājums ▪ leksika
 vocal cords — balss saites
 vocal folds — balss saites
 vocal organ — runas orgāns
 vocalic — vokālisks
 vocalism — vokālisms
 vocalization — vokalizēšanās, vokalizācija
 vocative — vokatīvs
 voice — balss ▪ kārtā ▪ kārtas kategorija
 voiced — balsīgs
 voiced consonant — balsīgs līdzskanis
 voiceless consonant — nebalsīgs līdzskanis
 void — lakūna
 vowel — vokālis
 vowel harmony — sinharmonija, patskaņu harmonija
 vowel+tautosyllabic resonant — diftongisks savienojums
 vulgar word — necenzēts vārds
 vulgarism — vulgārisms

W

warm style* — sirsnīgais stils
 weak inflection — vājā locīšana
 wedge — apgrieztais jumtiņš, kāstītis*
 wedge writing — ķīļu raksts
 whispered interpreting — čuksttulkošana
 word — vārds¹
 word constituent — vārddaļa
 word form — vārdforma
 word formative — darinājums, vārddarinājums
 word group — vārdu savienojums
 word of argot — argotisms
 word stem — vārda celms
 word stock — vārdu krājums
 word-book — leksikons
 word-for-word translation — burtiskais tulkojums
 word-formation — vārddarināšana
 word-formation affix — vārddarināšanas afikss
 word-formation chain* — vārddarināšanas ķēde
 word-formation function — vārddarināšanas funkcija
 word-formation meaning* — vārddarināšanas nozīme
 word-formation means — vārddarināšanas līdzeklis

word-formation model — vārddarināšanas modelis
 word-formation nest* — vārddarināšanas ligzda
 word-formation pattern* — vārddarināšanas paņēmiens
 word-formation stem* — vārddarināšanas celms
 word-formation system — vārddarināšanas sistēma
 word-formation type — vārddarināšanas tips
 word-group term* — vārdkoptermins
 word-order — vārdu secība, vārdu kārtā
 wordplay — vārds spēle
 writing — rakstība
 written language — rakstu valoda
 [written] translation — rakstiskā tulkošana

X

X theory — X teorija

Y

youth slang — jauniešu slengs

Z

zero form — nullforma
 zero morpheme — nulles morfēma
 zero-grade — zuduma pakāpe
 zero-part sentence* — bezkopas teikums
 zeugma — zeigma
 zone of articulation — artikulācijas rinda
 zoomorphism — zoomorfisms
 zoonym — zoonīms

Vācu valodas terminu rādītājs

A

- Abbreviation *f* — saīsinājumu saliktenis, abreviatūra
 Abbriviatur *f* — saīsinājumu saliktenis, abreviatūra
 Abessiv *m* — abesīvs
 abgelehnter Terminus *m* — noraidītais termins
 abgeleiteter Stamm *m* — atvasināts celms
 abgeleitetes Wort *n* — atvasināts vārds, atvasinājums, derivāts
 Ablitt *m* — rekursija, artikulācijas nobeigums
 abhängiger Fall *m* — atkarīgais locījums
 Abkürzung *f* — abreviācija
 [Ab]kürzung *f* — saīsinājums
 Ablativ *m* — ablatīvs
 Ablaut *m* — mantotā patskaņu mija, apofonija, ablaufs
 Ableitung *f* — atvasināšana, derivācija ▪ atvasināts vārds, atvasinājums, derivāts
 Absatz *m* — rindkopa
 absolute Tondauer *f* — skaņas ilgums, absolūtais skaņas garums
 absoluter Dativ *m* — absolūtais datīvs, absolūtā datīva konstrukcija
 absoluter Tempusgebrauch *m* — absolūtais laiks
 absolute Synonym *n* — absolūtais sinonīms
 Absolutiv *m* — absolūtīvs
 Abstimmung *f* von Termini — terminu saskaņošana
 Abstraktum *n* — abstraktas nozīmes lietvārds
 Abundanz *f* — pleonasmis
 Achsisssprache *f* — assvaloda, galvenā starpniekvaloda
 Adaptation *f* — adaptēšana, adaptācija
 Adaptierung *f* — adaptēšana, adaptācija
 Adessiv *m* — adesīvs
 Adjektiv *n* — īpašības vārds, adjektīvs
 adjektiviertes Wort *n* — adjektīvējums
 Adjektivierung *f* — adjektīvēšanās, adjektīvācija
 Adjektivkompositum *n* — īpašības vārda saliktenis, adjektīvsaliktenis
 adnominal — adnomināls
 Adposition *f* — adpozīcija
 Adressant *m* — adresants
 Adressat *m* — adresāts
 Adstrat *n* — adstrāts
 Adverb *n* — apstākļa vārds, adverbs
 adverbial — adverbāls
 Adverbialbestimmung *f* — apstāklis

- Adverbialbildung *f* — adverbēšanās, adverbācija
 adverbiale Wortgruppe *f* — adverbiāla vārdkopa
 adverbiales Prädikat *n* — adverbiāls izteicējs
 Adverbialkompositum *n* — apstākļa vārda saliktenis
 Adverbialsatz *m* — adverbiāls teikums
 Adverbialwort *n* — adverbējums
 Affigierung *f* — afiksācija
 Affix *n* — afikss
 Affixoid *m* — afiksoīds
 Affrikate *f* — afrikāta, afrikatīvs slēdzenis
 affrikativer Verschlusslaut *m* — afrikāta, afrikatīvs slēdzenis
 Agens *n* — darītājs, agens
 Agglutination *f* — aglutinācija
 agglutinierende Sprachen — aglutinatīvās valodas
 Agnomen *n* — agnomens
 Agronym *n* — agronīms
 Agroonym *n* — agroonīms
 Akkusativ *m* — akuzatīvs
 Akroлект *m* — akrolekts
 Akronym *n* — akronīms
 Aktant *m* — aktants
 Aktionsform *f* — kārta
 Aktiv *n* — darāmā kārta, aktīvs
 aktive Sprache *f* — aktīvā valoda
 aktiver Wortschatz *m* — aktīvais vārdu krājums
 aktives Partizip *n* — darāmās kārtas divdabis, aktīvais particips
 aktives Sprechorgan *n* — aktīvais runas orgāns
 aktuelle Satzgliederung *f* — teikuma aktuālais dalījums
 Akustik *f* — akustika
 akustische Analyse *f* — akustiskā analīze
 akustische Methode *f* — akustiskā metode
 akustische Phonetik *f* — akustiskā fonētika
 akustisches Scheidemerkmale *n* — akustiskā šķirēj pazīme
 akustisches Spektrum *n* — akustiskais spektrs
 Akut *m* — akūts *lietv.*
 Akzent *m* — uzsvars, akcents
 Akzentologie *f* — akcentoloģija
 Allativ *m* — allatīvs
 Allegorie *f* — alegorija
 allgemeine Phonetik *f* — vispārīgā fonētika
 allgemeine Sprachwissenschaft *f* — vispārīgā valodniecība

- allgemeingebrauchliche Lexik *f* — vispārlietojamā leksika
 Alliteration *f* — aliterācija
 allochthone Minorität *f* — alohtonā minoritāte
 Allomorph *n* — alomorfis
 Allomorphismus *m* — alomorfisms
 Allonym *n* — alonīms
 Allophon *n* — alofons
 Allosuprafix *n* — alosuprafikss
 Alloton *m* — alotons
 Alltagsrede *f* — sarunvaloda
 Alltagsstil *m* — sarunvalodas stils
 Allusion *f* — alūzija
 Alphabet *n* — alfabēts
 Alternation *f* — alternācija
 alveolarer Laut *m* — alveolāra skaņa
 Alveolarlaut *m* — alveolāra skaņa
 Alveolen — alveolas
 ambisyllabisch — ambisillabisks
 amorphe Sprachen — izolējošās valodas, amorfās valodas, sakņu valodas
 Amtsstil *m* — lietišķo rakstu stils, lietišķais stils
 Anähnlichung *f* — akomodācija
 Analogie *f* — analogija
 analytische lexikalische Einheit *f* — analītiska leksiska vienība
 analytische Sprachen — analītiskās valodas
 analytische Tempusform *f* — saliktā laika forma
 analytische Wortform *f* — analītiska forma
 Anapher *f* — anafora
 Anaphora *f* — anafora
 Anaphorikon *n* — anaforisks vārds
 Anaptyxe *f* — anaptikse
 Anaptyxis *f* — anaptikse
 Andronymikon *n* — andronīms
 Führungsstriche — pēdiņas
 Führungszeichen — pēdiņas
 angewandte Linguistik *f* — lietišķā valodniecība
 angewandte Übersetzungsstudien — lietišķā tulkojumzinātne
 Angleichung *f* — asimilācija
 Anglitt *m* — ekskursija, artikulācijas sākums
 Anglizismus *m* — anglisms, anglicisms
 Anhörer *m* — klausītājs
 Ankündigungssatz *m* — piebilde

- annäherndes Minimalpaar *n* — aptuvenais minimālais pāris
 Anpassung *f* — akomodācija
 Anrede *f* — uzruna
 anthropologische Linguistik *f* — antropoloģiskā lingvistika
 anthropomorphe Namengebung *f* — antropomorfizēšanās, antropomorfizācija
 Anthroponomastik *f* — antroponīmika
 Anthronym *n* — personvārds, antroponīms
 Anthronymie *f* — antroponīmija
 Anthroponymisierung *f* — antroponimizēšanās, antroponimizācija
 Antiformans *n* — antiformants
 Antiqua *f* — antīkva
 Antiresonanz *f* — antirezonanse
 Antithese *f* — antitēze
 Antizipation *f* — paredze, anticipācija
 Antonomasie *f* — antonomāze
 Antonym *n* — antonīms
 Antonym-Wörterbuch *n* — antonīmu vārdnīca
 Antonymie *f* — antonīmija
 Aorist *m* — aorists
 Apex *m* — apiks
 Aphärese *f* — aferēze
 Apikal[laut] *m* — apikāla skaņa
 apikaler Laut *m* — apikāla skaņa
 Apostroph *m* — apostrofs
 Appellativierung *f* — apelatīvācija
 Appellativum *n* — sugasvārds, apelatīvs
 apperzeptive Methode *f* — tiešā vērojuma metode
 Apposition *f* — pielikums
 appositionaler Genitiv *m* — pielikuma ģenitīvs
 Äquivalent *n* — ekvivalents
 Äquivalent *n* des Terminus *m* — termina ekvivalents
 Äquivalenz *f* — atbilstība, ekvivalence
 Äquivalenz *f* von Termini — terminu atbilstība, terminu ekvivalence
 arabische Schrift *f* — arābu raksts
 Arbitrarität *f* des sprachlichen Zeichens *n* — valodas zīmes patvaļīgums
 Archaismus *m* — arhaisms
 Archiphonem *n* — arhifonēma
 Archisem *n* — arhisēma, integrālā sēma
 Areal *n* — areāls
 areale Typologie *f* — areāltipoloģija
 Areallinguistik *f* — areāllingvistika

- Argot *n* — argo
 Argotismus *m* — argotisms
 Argument *n* — arguments
 Artikel *m* — artikuls
 Artikelkopf *m* — šķirkļa galva
 Artikulation *f* — artikulācija
 Artikulationsanalyse *f* — artikulārā analīze
 Artikulationsart *f* — artikulācijas veids
 Artikulationsorgan *n* — runas orgāns
 Artikulationsphonetik *f* — artikulārā fonētika
 Artikulationsreihe *f* — artikulācijas rinda
 Artikulationsstelle *f* — artikulācijas vieta
 artikulatorisches Scheidemerkmals *n* — artikulārā šķīrējzīme
 artikulierte Sprache *f* — artikulētā valoda
 Aspekt *m* — veids ▪ veida kategorija ▪ aspektualitāte
 Aspiration *f* — aspirācija, piedvesums
 aspirierter Laut *m* — aspirēta skaņa, skaņa ar piedvesumu
 Assimilation *f* — asimilācija
 Assimilation *f* nach Stimmhaftigkeit *f* — asimilācija balsīguma ziņā
 Assimilation *f* von Entlehnungen — aizguvumu asimilācija
 Assonanz *f* — asonanse
 assoziatives Sem *n* — asociatīvā sēma
 Astronym *n* — astronīms
 Astrotoponym *n* — astrotoponīms
 Asymmetrie *f* des sprachlichen Zeichens *n* — valodas zīmes asimetrija
 asymmetrischer Bilingualismus *m* — asimetriskā divvalodība, asimetriskais bi-
 lingvisms
 Asyndeton *n* — asindetons
 athematische Konjugation *f* — atematiska konjugācija
 athematisches Verb *n* — atematisks darbības vārds, atematisks verbs
 Attribut *n* — apzīmētājs
 Attributsatz *m* — apzīmētāja palīgteikums
 Aufbau *m* — uzbūve
 Aufforderungssatz *m* — pamudinājuma teikums
 Augment *n* — augments
 Augmentativum *n* — augmentatīvs
 Ausgang *m* — rekursija, artikulācijas nobeigums
 Ausgangssprache *f* — avotvaloda
 Ausgangstext *m* — avotteksts
 ausklammerndes Satzzeichen *n* — izdalītājpieturzīme
 Auslassung *f* — izlaidums

Auslassungspunkte — daudzpunkte
 Auslassungszeichen *n* — divpunkte
 Auslaut *m* — izskaņa ▪ fināle
 Ausnahme *f* — izņēmums
 Ausrufesatz *m* — izsaukuma teikums
 Ausrufezeichen *n* — izsaukuma zīme
 Aussagesatz *m* — stāstījuma teikums
 Aussageweise *f* — izteiksme, mods
 Äußerung *f* — izteikums
 Ausspruch *m* — izsacījums
 autochthone Bevölkerung *f* — pirmiedzīvotāji
 autochthone Minorität *f* — autohtonā minoritāte
 Autosemantikum *n* — pašnozīmes* vārds, autosemantisks vārds

B

Bahuvrihi *n* — bahuvrihi, bahuvrihi saliktenis, citnozīmes saliktenis
 baltische Philologie *f* — baltu filoloģija
 baltische Sprachen — baltu valodas
 baltisches Lehnwort *n* — baltisms
 Baltismus *m* — baltisms
 Baltistik *f* — baltistika
 Barbarismus *m* — barbarisms
 Barytonon *n* — baritons
 Basilekt *m* — bazilekts
 Bau *m* — uzbūve
 Bedeutung *f* — nozīme
 Bedeutungslosigkeit *f* — asemantiskums
 Bedeutungsnuance *f* — nozīmes nianse
 Bedeutungspräzisierung *f* — nozīmes precizējums
 Bedeutungsübertragung *f* — nozīmes pārnesums
 Bedeutungsveränderung *f* — nozīmes maiņa
 Bedeutungsverschiebung *f* — nozīmes nobīde
 Bedeutungswandel *m* — vārda nozīmes maiņa
 Befehlsform *f* — pavēles izteiksme, imperatīvs
 Begriff *m* — jēdziens
 begriffliche Relation *f* — jēdzieniskās attiecības
 begriffliches Substantiv *n* — abstraktas nozīmes lietvārds
 begriffliches Synonym *n* — jēdzieniskais sinonīms
 Begriffsabstimmung *f* — jēdzienu saskaņošana
 Begriffsfeld *n* — jēdzienu lauks
 Begriffsinhalt *m* — jēdzieniskais saturs

- Begriffssystem *n* — jēdzienu sistēma
 Behauchung *f* — aspirācija, piedvesums
 behavioristische Linguistik *f* — biheivioristiskā valodniecība, biheivioristiskā lingvistika
 Beiname *m* — iesauka
 Beisatz *m* — pielikums
 Beistrich *m* — komats
 Benefiziar *m* — ieguvējs, beneficiens
 Benennung *f* — nosaukšana, nominēšana
 beschreibende Sprachwissenschaft *f* — aprakstošā valodniecība, deskriptīvā lingvistika
 beschreibende Übersetzung *f* — aprakstošs tulkojums
 beschreibende Übersetzungsstudien — aprakstošā tulkojumzinātne, deskriptīvā tulkojumzinātne
 bestimmte Endung *f* — noteiktā galotne
 bestimmter Artikel *m* — noteiktais artikuls
 bestimmtes Pronomen *n* — noteiktais vietniekvārds
 betonte Redeeinheit *f* — uzsvērtā runas vienība, akcentēta runas vienība
 Betonung *f* — intonēšana
 Bewohnername *m* — iedzīvotāju nosaukums, katoikonīms
 Bezeichnung *f* — apzīmējums
 Bilabial[laut] *m* — bilabiāla skaņa
 bilateraler Engellaut *m* — bilaterāls spraudzenis
 Bild *n* — tēls
 Bildlichkeit *f* — tēlainība
 Bildwörterbuch *n* — attēlu vārdnīca, bilžu vārdnīca
 Bilingualismus *m* — divvalodība, bilingvisms
 Bindestrich *m* — defise ▪ biedruzīme
 Blindenschrift *f* — neredzīgo raksts, Braila raksts
 Brailleschrift *f* — neredzīgo raksts, Braila raksts
 Branche *f* — nozare
 Buchstabe *m* — burts
 Buchstabengruppe *f* — burtkopa

C

- Calembour *m* — kalambūrs
 Calque *f* — kalks
casus obliquus (m) — atkarīgais locījums
casus rectus (m) — neatkarīgais locījums
 Centumsprache *f* — kentumvaloda, *centum* valoda
 Chiasmus *m* — hiasms

Chrematonym *n* — hrematonīms
 Chrononym *n* — hrononīms
 Computerlinguistik *f* — datorlingvistika
 computerunterstützte Sprachübersetzung *f* — datorizētā tulkošana
 CV-Theorie *f* — CV teorija, skeleta rindas teorija

D

Datei *f* — datubāze
 Datenbasis *f* — datubāze
 Dativ *m* — datīvs
dativus absolutus (m) — absolūtais datīvs, absolūtā datīva konstrukcija
dativus ethicus (m) — ētiskais datīvs
 deadjektivisches Substantiv *n* — adjektīvsubstantīvs
 Deanthroponymisierung *f* — deantroponimizēšanās, deantroponimizācija
 Debitiv *m* — vajadzības izteiksme, debitīvs
 Deckname *m* — segvārds
 Deetymologisierung *f* — deetimoloģizēšanās, deetimoloģizācija
 Definition *f* — definīcija
 definitive Funktion *f* — apzīmētājfunkcija, definitīvā funkcija
 Definitpronomen *n* — noteiktais vietniekvārds
 Dehnstufe *f* — stiepuma pakāpe
 deiktisches Wort *n* — deiktisks vārds
 Deklination *f* — deklinācija
 deklinierbares Partizip *n* — lokāmais divdabis, deklinējamais particips
 Deklinieren *n* — deklinēšana
 Dekodierung *f* — atkodēšana, dekodēšana
 Dekomposition *f* — pārdalījums, dekompozīcija
 Dekompositum *n* — atvasinājumsaliktenis
 Demonstrativpronomen *n* — norādāmais vietniekvārds
 Denominativ[um] *n* — denomināls atvasinājums
 Denotat *n* — denotāts
 denotative Bedeutungskomponente *f* — nozīmes pamatkomponents, denotatīvais komponents
 Dental[laut] *m* — dentāla skaņa
 deontische Modalität *f* — deontiskā modalitāte
 Deonym *m* — deonīms
 Deonymisierung *f* — deonimizēšana, deonimizācija
 Deponens *n* — deponents darbības vārds, deponents verbs
 Derivat *n* — atvasināts vārds, atvasinājums, derivāts
 Derivation *f* — atvasināšana, derivācija
 derivative Bedeutung *f* — derivatīvā nozīme

- derivative Endung *f* — derivatīvā galotne
 derivativer Dialektismus *m* — derivatīvais dialektisms, afiksālais dialektisms
 Derivatologie *f* — derivatoloģija
 Desemantisierung *f* — desemantizēšanās
 Designat *n* — apzīmējama
 Designator *m* — apzīmējošais
 deskriptive Ausdrucksart *f* — aprakstoša izteiksme
 deskriptive Linguistik *f* — aprakstošā valodniecība, deskriptīvā lingvistika
 deskriptive Methode *f* — aprakstošā metode, deskriptīvā metode
 Determinans *n* — determinants
 Determinativkompositum *n* — determinatīvs saliktenis
 Determinologisierung *f* — determinoloģizēšanās, determinoloģizācija
 Detonymisierung *f* — detoponimizēšanās, detoponimizācija
 deutsche Schrift *f* — fraktūra
 Deverbativum *n* — deverbāls atvasinājums
 Diachronie *f* — diahronija
 diachronische Linguistik *f* — diahroniskā valodniecība, diahroniskā lingvistika
 diachronische Sprachwissenschaft *f* — diahroniskā valodniecība, diahroniskā lingvistika
 Diakritikum *n* — diakritiskā zīme
 diakritisches Zeichen *n* — diakritiskā zīme
 Dialekt *m* — dialekts
 dialektales Kontinuum *n* — dialektu kontinuum
 Dialektismus *m* — dialektisms
 Dialektologie *f* — dialektoloģija
 Dialektometrie *f* — dialektometrija
 Dialog *m* — dialogs
 dialogische Rede *f* — dialogruna
 Differenzialsem *n* — diferenciālā sēma
 differenzierendes Merkmal *n* — šķīrēj pazīme, diferencētāj pazīme
 Diglossie *f* — diglosija
 Digraph *m* — digrafs
 Diminutiv *n* — deminutīvs
 Diphthong *m* — divskanis, diftongs
 Diphthongierung *f* — diftongizēšanās, diftongizācija
 diphthongische Lautverbindung *f* — diftongisks savienojums
 Diphthongoid *m* — diftongoīds
 direkte Rede *f* — tiešā runa
 direkter Sprechakt *m* — tiešais runas akts
 direktes Objekt *n* — tiešais objekts
 direktes Verb *n* — tiešais darbības vārds, tiešais verbs

- Diskurs *m* — diskurss
 Diskurs-Analyse *f* — diskursa analīze
 Disphemismus *m* — disfēmisms
 dispositive Norm *f* — dispozitīva norma
 Dissimilation *f* — disimilācija
 Distanz-Dolmetschen *n* — distantā tulkošana, distanttulkošana
 Distribution *f* — distribūcija
 distributive Analyse *f* — distributīvā analīze
 Divergenz *f* — diverģence
 Divis *n* — defise
 Divisgefüge *n* — defissavienojums
 divislose Wortverbindung *f* — adefisāls savienojums
 Divisschreibung *f* — defisrakstījums
 Divisterminus *m* — defiskoptermins
 Diviswort *n* — defiskopa
 Dolmetschen *n* — mutvārdu tulkošana, mutiskā tulkošana
 Dolmetscher *m* — tulks
 Doppel[vor]name *m* — dubultvārds
 Doppellaut *m* — īsts divskanis
 Doppelphonem *n* — bifonēma
 Doppelpunkt *m* — kols
 Doppelsatzglied *n* — dubultloceklis
 Dopperverschluss *m* — divkārs slēgums
 Dorsal[laut] *m* — dorsāla skaņa
 dreigliedriges anthroponymisches System *n* — trīskomponentu personvārdu sistēma
 Dromonym *n* — dromonīms
 Drymonym *n* — drimonīms
 Dual *m* — divskaitlis
 dunkel — grāvs* *īp. v.*, zemfrekvences..
 Durativ *n* — ilgstošs veids, duratīvs veids
 dynamischer Forschungsaspekt *m* — dinamiskais izpētes aspekts
 dynamisches Spektrogramm *n* — dinamiskā spektrogramma
 Dynamismus *m* der Norm *f* — normas dinamiskums

E

- echtes Satzzeichen *n* — īstā pieturzīme
 Eigenname *m* — īpašvārds, onīms
 eigentliche Bedeutung *f* — tiešā nozīme
 eigentlicher Diphthong *m* — īsts divskanis
 Eindeutigkeit *f* — viennozīmīgums, monosēmija

- einfache subordinierende Wortgruppe *f* — vienkārša vārdkopa
 einfacher Satz *m* — vienkāršs teikums
 einfacher Terminus *m* — viensaknes termins
 einfaches Satzglied *n* — vienkāršs teikuma loceklis
 eingewanderte Minorität *f* — imigrantu minoritāte, netradicionālā minoritāte
 eingliedriger Satz *m* — vienkopas teikums
 Einheit *f* der Übersetzung *f* — tulkošanas vienība
 Einlettischung *f* — latviskošana
 Einschaltung *f* — iestarpinājums
 Einschränkung *f* — ierobežotājs
 Einschub *m* — iespraudums
 einsilbiges Wort *n* — vienzilbes vārds, vienzilbīgs vārds, monosillabisks vārds
 Einsprachigkeit *f* — vienvalodība, monolingvisms
 einstämmiger Terminus *m* — viensaknes termins
 Einzahl *f* — vienskaitlis
 elastische Stabilität *f* — elastīgā stabilitāte
 Elativ *m* — elatīvs
 Element *n* des Terminus *m* — terminelements
 Ellipse *f* — elipse
 Em* *n* — ēma
 emotional-expressiver Stil *m* — emocionāli ekspresīvais stils
 emotionale Expressivität *f* — emocionālā ekspresivitāte; emocionālā ekspresija
 empfohlener Terminus *m* — ieteicamais termins
 Emphase *f* — emfāze
 emphatische Betonung *f* — emfātiskais uzsvars
 Enantiosemie *f* — nozīmes pretstatība, enantiosēmija
 Endoglossie *f* — endoglosija
 Endonym *n* — endonīms
 Endung *f* — galotne, fleksija
 Engelaut *m* — spraudzenis
 Enklise *f* — enklīze
 Enklitikon *n* — enklītika
 Entähnlichung *f* — disimilācija
 Entdeutung *f* — desemantizēšanās
 Entkrealisierung *f* — dekreolizācija
 Entlehnersprache *f* — aizguvējvaloda
 entlehnter Terminus *m* — aizgūts termins
 Entlehnung *f* — aizgūšana ▪ aizguvums
 Entschlüsselung *f* — atkodēšana, dekodēšana
 Epenthese *f* — epentēze
 Epipher *f* — epifora

- epistemische Modalität *f* — epistēmiskā modalitāte
 Epitheton *n* — epitets
 Eponym *n* — eponīms
 Epotoponym *n* — epotoponīms
 Ergänzung — papildinātājs
 Ergativ *m* — ergatīvs
 ergativische Sprache *f* — ergatīvā valoda
 Ergonym *n* — ergonīms
 erläuternde Wortgruppe *f* — paskaidrojoša vārdu grupa
 erläuterndes Wörterbuch *n* — skaidrojošā vārdnīca
 Erläuterung *f* — skaidrojums
 erlebte Rede *f* — netiešā runa
 Ersatzdehnung *f* — aizstāju pagarinājums, kompensējošais pagarinājums
 erstarrte Genitivform *f* — ģenitīvenis
 erste Sprache *f* — pirmā valoda
 erweichter Konsonant *m* — mīkstināts līdzskanis, palatalizēts līdzskanis
 Erweichungszeichen *n* — mīkstinājuma zīme
 erweiterte Endung *f* — paplašinātā galotne
 erweiterter Auslaut *m* — paplašinātā izskaņa
 erweiterter einfacher Satz *m* — vienkāršs paplašināts teikums
 Erzählungsform *f* des Debitivs *m* — vajadzības izteiksmes atstāstījuma paveids
 Esperanto *n* — esperanto
 Essiv *m* — esīvs
 Ethnikon *n* — etnikons
 Ethnographismus *m* — etnogrāfisms
 Ethnolinguistik *f* — etnolingvistika
 Ethnonym *n* — etnonīms
 Ethnos *n* — etnoss
 Ethnosemantik *f* — etnosemantika
 Ethnotoponym *n* — etnotoponīms
 Etymologie *f* — etimoloģija
 etymologisches Wörterbuch *n* — etimoloģijas vārdnīca
 Etymon *n* — etimons
 Euphemismus *m* — eifēmisms
 Euphonie *f* — labskanība, eifonija
 evidenziale Modalität *f* — evidenciālā modalitāte
 Exoglossie *f* — eksoglosija
 Exonym *n* — eksonīms
 exotische Redewendung *f* — pārcēlums
 Exotismus *n* — eksotisms
 Experiens *n* — izjutējs, eksperiens

Experimentalmethode *f* — eksperimentālā metode
 Experimentalphonetik *f* — eksperimentālā fonētika
 explizite Bedeutung *f* — eksplīcīta nozīme
 Explosivlaut *m* — eksplozīvs slēdzenis
 expressive Lexik *f* — ekspresīvā leksika
 Expressivität *f* — ekspresivitāte; ekspresija

F

Fachausdruck *m* — profesionālisms
 Fachsprache *f* — profesiolekt* ▪ speciālā valoda, speciālā lietojuma valoda,
 SLV
 falscher Freund *m* — viltusdraugs
 familiäres Wortgut *n* — familiārisms
 Familienname *m* — uzvārds
 feierlicher Stil *m* — svinīgais stils
 Femininum *n* — sieviešu dzimte
 Fernassimilation *f* — atstatā asimilācija
 feste Wortverbindung *f* — stabilā vārdkopa
 fester Akzent *m* — saistītais uzsvars, saistītais akcents
 festgelegte Wortfolge *f* — saistītā vārdu secība, saistītā vārdu kārtā
 festgelegte Wortstellung *f* — saistītā vārdu secība, saistītā vārdu kārtā
 fette Schrift *f* — treknraksts
 Finalsatz *m* — nolūka apstākļa palīgteikums
 finite Form *f* — finīta forma
 finnougriische Sprachfamilie *f* — somugru valodu saime
 Finnougrismus *m* — somugrisms
 flektierende Sprachen — fleksīvās valodas
 flektierende Wortbildung *f* — fleksācija
 Flexionsstamm *m* — locīšanas celms
 Flurname *m* — āru vārds, mikrotoponīms
 Flussname *m* — potamonīms
 Flüster-Dolmetschen *n* — čuksttulkošana
 Form *f* — forma
 Formant *m* — formants¹
 Formenbildung *f* — formveidošana
 Formenbildungsaffix *n* — formveidošanas afikss
 Formenbildungsart *f* — formveidošanas paņēmiens
 Formenbildungsfunktion *f* — formveidošanas funkcija
 Formenbildungskette *f* — formveidošanas ķēde
 Formenbildungsmittel *n* — formveidošanas līdzeklis
 Formenbildungsstamm *m* — formveidošanas celms

- Formentyp *m* — formas tips
 Formvariante *f* — vārdformas variants
 Formvariante *f* des Wortes *n* — vārda formālais variants
 Fragesatz *m* — jautājuma teikums
 Fragezeichen *n* — jautājuma zīme
 Fraktur *f* — fraktūra
 freie Übersetzung *f* — brīvais tulkojums
 freie Wortfolge *f* — brīvā vārdu secība, brīvā vārdu kārta
 freier Wortakzent *m* — brīvais uzsvars, brīvais akcents
 Fremdsprache *f* — svešvaloda
 fremdsprachlicher Einschub *m* — citvalodas iespraudums
 fremdsprachliches Wortgut *n* — citvalodisms
 Fremdwort *n* — svešvārds
 Fremdwörterbuch *n* — svešvārdu vārdnīca
 Frikativ *m* — frikatīvs līdzskanis, berzenis
 Fuge *f* — sadura
 Fügewort *n* — saistītāvjārds
 funktionale Bedeutung *f* — funkcionālā nozīme
 funktionale Grammatik *f* — funkcionālā gramatika
 Funktionalstil *m* — funkcionālais stils
 Funktionen der Sprache *f* — valodas funkcijas
 Fusion *f* — saplūde, fūzija
 Futur I *n* — vienkāršā nākotne, *futūrum I*
 Futur II *n* — saliktā nākotne, *futūrum II*

G

- Gallizismus *m* — gallicisms
 Gattungsname *m* — sugasvārds, apelaīvs
 Gaumen *m* — aukslējas
 Gebärde *f* — žests
 Gebärdensprache *f* — žestu valoda
 Gebersprache *f* — devējvaloda, donorvaloda
 gebundener Akzent *m* — saistītais uzsvars, saistītais akcents
 Gedankenpunkte — daudzpunkte
 Gedankenstrich *m* — domuzīme
 Gedenkname *m* — memoriāls īpašvārds, memoratīvs
 gehoben — diezēts, paaugstināts
 Geminatio *f* — geminācija
 Genauigkeit *f* — uzticamība
 genealogische Klassifikation *f* der Sprachen — ģenealoģiskā valodu klasifikācija
 generative Grammatik *f* — ģeneratīvā gramatika

- generative Phonologie *f* — ģeneratīvā fonoloģija
 generisch Terminus *m* — virstermins
 Genitiv *m* — ģenitīvs
genitivus partitivus (m) — dalāmais ģenitīvs
 Genonym *n* — genonīms
 Genus *n* — dzimtes kategorija
genus verbi (n) — kārta ▪ kārtas kategorija
 geographischer Namenschatz *m* — toponīmija
 Geolinguistik *f* — ģeolingvistika
 Geotoponym *n* — ģeonīms, ģeotoponīms
 Geräuschlaut *m* — troksnenis
 germanische Philologie *f* — ģermāņu filoloģija
 germanische Sprachen — ģermāņu valodas
 Germanismus *m* — ģermānisms
 Germanistik *f* — ģermānistika
 Gerundium *n* — ģerundijs
 Gerundivum *n* — ģerundīvs
 geschlossene Silbe *f* — slēgta zilbe
 gesenkt — bemolēts, pazemināts
 Gesindenname *m* — mājvārds
 Gestalt *f* — tēls
 Geste *f* — žests
 Getrenntschreibung *f* — šķirtrakstījums
 gipfelbildend — zilbisks
 glagolitische Schrift *f* — glagolica
 Glagoliza *f* — glagolica
 gleichartige Nebensätze — vienlīdzīgi palīgteikumi
 gleichartige Satzglieder — vienlīdzīgi teikuma locekļi
 gliedloser Satz *m* — bezkopas teikums
 Gliedsatz *m* — palīgteikums
 Glossar[ium] *n* — glosārijs
 Glosse *f* — glosa
 Glossematik *f* — glosemātika
 Glottis *f* — balss sprauga
 gotische Schrift *f* — gotiskais raksts
 Grammatik *f* — gramatika
 Grammatiker *m* — gramatiķis
 grammatische Bedeutung *f* — gramatiskā nozīme
 grammatische Form *f* — gramatiskā forma
 grammatische Kategorie *f* — gramatiskā kategorija
 grammatischer Pleonasmus *m* — gramatiskais pleonasms

- grammatisches Geschlecht *n* — dzimte
 [grammatisches] Subjekt *n* — teikuma priekšmets
 Grammatisierung *f* — gramatizēšanās, gramatizācija
 Graphem *n* — grafēma
 Graphemik *f* — grafēmika
 Graphetik *f* — grafētika
 Graphologie *f* — grafoloģija
 Gravis *m* — gravis
 griechische Schrift *f* — grieķu raksts
 griechisches Alphabet *n* — grieķu alfabēts
 grobes Wort *n* — necenzēts vārds
 Grundbedeutung *f* — pamatnozīme
 Grundform *f* — pamatforma
 Grundinformation *f* — pamatinformācija
 Grundmorphem *n* — pamatmorfēma
 Grundstufe *f* — pamata pakāpe, pozitīvs
 Grundwort *n* — pamatvārds
 Grundzahl *f* — pamata skaitļa vārds

H

- habitueler Gebrauch *m* — lietojuma paradums
 Häkchen *n* — apgrieztais jumtiņš, kāsitis*
 “halbe” Führungszeichen — vienpēdiņas
 halblanger Konsonant *m* — pusgarš līdzskanis
 halblanger Vokal *m* — pusgarš patskanis
 halbprädikatives Satzglied *n* — sekundāri predikatīvs komponents
 Halb reim *m* — asonanse
 Halbsprachigkeit *f* — pusvalodība, semilingvisms
 Halbvokal *m* — puspatskanis, glaidis
 Haltung *f* — izturējums
 Haplographie *f* — haplogrāfija
 Haplogologie *f* — haploloģija
 harmonischer Bilingualismus *m* — līdzsvarotā divvalodība, harmoniskais bi-
 lingvisms
 harter Gaumen *m* — cietās aukslējas
 harter Konsonant *m* — ciets līdzskanis
 Häufigkeitwörterbuch *n* — biežuma vārdnīca
 Häufung *f* — blīvējums
 Hauptakzent *m* — galvenais uzsvars, galvenais akcents
 Hauptbetonung *f* — galvenais uzsvars, galvenais akcents
 Hauptglied *n* — galvenais loceklis

- Hauptkomponente *f* — nozīmes pamatkomponents, denotatīvais komponents
 Hauptmittlersprache *f* — assvaloda, galvenā starpniekvaloda
 Hauptsatz *m* — virsteikums
 Hauptsprache *f* — galvenā valoda
 hell — akūts* *īp.* v., augstfrekvences..
 Hellenismus *m* — grēcisms, grieķisms
 Helonym *n* — helonīms
 Heranziehung *f* — pievilkums
 Herkunft *f* — cilme
 Herkunftssprache *f* — cilmvaloda
 herzlicher Stil *m* — sirsnīgais stils
 Heteroklasie *f* — heteroklāze
 Heteroklitikon *n* — heteroklītisks vārds
 heterosyllabische Position *f* — heterosillabiska pozīcija
 Heteroton *m* — heterotons
 Hieroglyphe *f* — hieroglifs
 Hieroglyphenschrift *f* — hieroglifu raksts
 Hilfsverb *n* — palīgdarbības vārds, palīgverbs
 Hilfswort *n* — palīgvārds
 hinterer (*Vokal*) — pakalējs
 Hinterzungenlaut *m* — pakalējais mēlenis
 Hinzufügung *f* — piekārtojums
 historische Linguistik *f* — vēsturiskā valodniecība, vēsturiskā lingvistika
 historische Sprachwissenschaft *f* — vēsturiskā valodniecība, vēsturiskā lingvis-
 tika
 Historismus *m* — historisms
 hochlettische Mundarten — augšzemnieku izloksnes
 hochlettischer Dialekt *m* — augšzemnieku dialekts
 hochsprachliche Norm *f* — literārā norma
 Höchsthstufe *f* — vispārākā pakāpe, superlatīvs
 Hodonym *n* — hodonīms
 Homoform *f* — homoforma
 Homograph *n* — homogrāfs
 Homonym *n* — homonīms
 Homonymie *f* — homonīmija
 Homophon *n* — homofons
 Hörer *m* — klausītājs
 horizontale Zungenlage *f* — mēles horizontālais novietojums
 hybrider Terminus *m* — hibrīdtermins
 hybrides Wort *n* — hibrīdvārds
 Hydronomastik *f* — hidronīmika

Hydronym *n* — hidronīms
 Hydronymie *f* — hidronīmija
 Hydronymisierung *f* — hidronimizēšanās, hidronimizācija
 Hyperbel *f* — hiperbola
 Hyperonym *n* — hiperonīms
 Hypertext *m* — hiperteksts
 Hypokoristikum *n* — hipokoristisks vārds
 hypokoristischer Name *m* — hipokoristisks vārds
 Hyponym *n* — hiponīms
 Hyponymie *f* — hiponīmija
 Hypotaxe *f* — pakārtojums

I

Ideenschrift *f* — piktogrāfiskā rakstība
 Identifizierung *f* des Terminus *m* — termina noteikšana, termina identificēšana
 Ideogramm *n* — ideogramma
 ideographische Schrift *f* — ideogrāfiskais raksts
 Idiolekt *m* — idiolekts
 Idiom *n* — idioma
 Idiomatik *f* — idiomatika
 Illativ *m* — illatīvs
 Imperativ *m* — pavēles izteiksme, imperatīvs
 Imperativnorm *f* — imperatīvā norma
 Imperativsatz *m* — pamudinājuma teikums
 Imperfekt *n* — imperfekts ▪ vienkāršā pagātne, imperfekts
 Imperfektiv *n* — nepabeigts veids, imperfektīvs veids
 Impersonale *n* — bezpersonas darbības vārds, bezpersonas verbs
 Impersonalsatz *m* — bezpersonas teikums
 Implikation *f* — implikācija
 implikative Universalie *f* — implikatīvā universālija
 implizite Bedeutung *f* — implicīta nozīme
 Inchoativum *n* — inhoatīvs veids, iesākuma veids
 Indefinitpronomen *n* — nenoteiktais vietniekvārds
 Indikativ *m* — īstenības izteiksme, indikatīvs
 indirekte Rede *f* — netiešā runa
 indirekter Sprechakt *m* — netiešais runas akts
 indirektes Objekt *n* — netiešais objekts
 indische Schrift *f* — indiešu raksts
 Individualstil *m* — individuālais stils
 individuelle Zweisprachigkeit *f* — individuālā divvalodība, individuālais bi-lingvisms

- individueller Bilingualismus *m* — individuālā divvalodība, individuālais bi-
 lingvisms
 indoeuropäische Philologie *f* — indoeiropiešu filoloģija
 indoeuropäische Sprachfamilie *f* — indoeiropiešu valodu saime
 Indoeuropäistik *f* — indoeiropēistika
 Inessiv *m* — inēsivs
 Infekt* *n* — infekts
 infinite Form *f* — infinīta forma
 Infinitiv *m* — nenoteiksme, infinitīvs
 Infinitiv *m* im Thema *n* — tēmas infinitīvs
 Infix *n* — infikss
 Informant *m* — informants
 Informationssprache *f* — informācijas valoda
 Initial-Abbraviatur *f* — iniciālsaliktenis, iniciālisms
 Injunktiv *m* — injunktīvs
 Inkorporation *f* — inkorporēšana, inkorporācija
 inkorporierende Sprachen — inkorporējošās valodas, polisintētiskās valodas
 innere Form *f* — iekšējā forma
 Instrat *n* — instrāts
 Instrumental *m* — instrumentālis
 Instrumentalmethode *f* — instrumentālā metode
 Instrumentalphonetik *f* — instrumentālā fonētika
 Integralsem *n* — arhisēma, integrālā sēma
 Integration *f* — integrācija
 Interferenz *f* — interference
 Interfix *n* — interfikss
 Interfixbildung *f* — interfiksācija
 Interimsprache *f* — starpvaloda
 Interjektion *f* — izsaukmes vārds, interjekcija
 Interjektivierung *f* — interjektivēšanās, interjektivācija
 Interlinerversion *f* — parindeņtulkošana
 Interlinguistik *f* — interlingvistika
 internationaler Affixoid *m* — internacionālais afiksoīds
 internationaler Postfixoid *m* — internacionālais postfiksoīds
 internationaler Prefixoid *m* — internacionālais prefiksoīds
 Internationalismoid *m* — internacionalismoīds
 Internationalismus *m* — internacionālisms
 Interpunktion *f* — interpunkcija
 Interpunktionszeichen *n* — pieturzīme
 Interrogativpronomen *n* — jautājamais vietniekvārds
 Intonation *f* — intonācija

Intonierung *f* — intonēšana
 Intonogramm *n* — intonogramma
 Intonogramm-Methode *f* — intonogrammu metode
 Intonologie *f* — intonoloģija
 intransitives Verb *n* — nepārejošs darbības vārds, intransitīvs verbs
 Invariante *f* — invariants
 Invarianz *f* — invariantums
 Inversion *f* — netiešā vārdu secība, netiešā vārdu kārtā
 Ironie *f* — ironija
 ironischer Stil *m* — ironiskais stils
 Isoglosse *f* — izoglosa
 Isolekt *m* — izolekts
 isolierende Sprachen — izolējošās valodas, amorfās valodas, sakņu valodas
 Isolierung *f* — savrupinājums
 Iterativ *n* — daudzkārtējs veids, iteratīvs veids

J

Jargon *m* — žargons
 Jargonismus *m* — žargonisms
 Jugendjargon *f* — jauniešu slengs

K

Kalauer *m* — kalambūrs
 Kalendername *m* — kalendārvārds
 kanonischer Name *m* — kanoniskais personvārds
 Kapitalis *f* — kapitālraksts
 Kapitalschrift *f* — kapitālraksts
 Kardinalzahl *f* — pamata skaitļa vārds
 Kaste *f* — kasta
 Kasus *m* — locījuma kategorija
 Kasusform *f* — locījums
 Kasuskompositum *n* — locījuma saliktenis
 Katapher *f* — katafora
 kategoriale Bedeutung *f* — kategoriālā nozīme
 kategoriale Vieldeutigkeit *f* — kategoriālais daudznozīmīgums
 Kategorienbildung *f* — kategorizēšana
 Kausalsatz *m* — cēloņa apstākļa palīgteikums ▪ pamatojuma palīgteikums
 kausatives Verb *n* — liekamais darbības vārds, kauzātais verbs
 Kehlkopf *m* — balsene
 Keilschrift *f* — ķīļu raksts
 keltische Sprachen — ķeltu valodas

- Kentumsprache *f* — kentumvaloda, *centum* valoda
 Klammer *f* — iekava
 Klammern — iekavas
 Klammerwort *n* — teleskopējums
 Klappwort *n* — teleskopējums
 Klappwort-Bildung *f* — teleskopēšana
 Klitikum *m* — klītika
 Klusil *m* — slēdzenis ▪ eksplozīvs slēdzenis
 Koartikulation *f* — līdzartikulācija, koartikulācija
 Koda *f* — zilbes beigas (B)
 Kode *m* — kods
 Kodevermischung *f* — koda jaukšana
 Kodewechsel *m* — koda maiņa
 Kodierung *f* — kodēšana
 kodifizierte Norm *f* — kodificētā norma
 Kodifizierung *f* — kodificēšana, kodifikācija
 kognitive Linguistik *f* — kognitīvā valodniecība, kognitīvā lingvistika
 Kohärenz *f* — koherence, sakarīgums
 Kohäsion *f* — kohēzija, sasaiste
 Kohyponym *n* — kohiponīms
 Koine *f* — koinē
 kollektiver Bilingualismus *m* — kolektīvā divvalodība, kolektīvais bilingvisms
 Kollektivum *n* — kopuma lietvārds, kopības lietvārds
 Kolon *n* — kols
 kombinierte subordinierende Wortgruppe *f* — kombinēta vārdkopa
 Komitativ *m* — komitatīvs
 Komma *n* — komats
 Kommunikation *f* — saziņa, komunikācija
 kommunikative Kompetenz *f* — komunikatīvā kompetence
 kommunikative Zielstrebigkeit *f* — komunikatīvais mērķtiecīgums
 kommunikativer Satztyp *m* — teikuma komunikatīvais tips
 Komparationsstufen — salīdzināmās pakāpes, gradācija
 Komparativ *m* — pārākā pakāpe, komparatīvs
 Komparativsatz *m* — salīdzinājuma palīgteikums
 Kompensation *f* — kompensēšana, kompensācija
 komplexe lexikalische Einheit *f* — salikta leksiska vienība
 komplexer Satz *m* — salikts teikums
 komplexer Stamm *m* — salikts celms
 komplexer Terminus *m* — salikts termins
 komplexes Satzglied *n* — salikts teikuma loceklis
 Komposition *f* — salikteņu darināšana, salikteņdarināšana

- Kompositum *n* — saliktenis
 Kompositum-Terminus *m* — saliktenstermins
 Konditional[is] *m* — vēlējuma izteiksme, kondicionālis
 Konditionalsatz *m* — nosacījuma palīgteikums
 Konfix *n* — konfikss
 Kongruenz *f* — saskaņojums
 Konjugation *f* — konjugācija
 Konjugieren *n* — konjugēšana
 Konjunktion *f* — saiklis, konjunkcija
 Konjunktionalwort *n* — saikļavārds
 konjunktionsloser zusammengesetzter Satz *m* — salikts bezsaikļa teikums
 Konkretum *n* — konkrētas nozīmes lietvārds
 Konnexion *f* — pieklāvums
 Konnotation *f* — konotācija ▪ nozīmes papildkomponents, konotatīvais komponents
 konnotative Bedeutung *f* — konotatīvā nozīme
 konnotative Bedeutungskomponente *f* — nozīmes papildkomponents, konotatīvais komponents
 Konsekutiv-Dolmetschen *n* — secīgā tulkošana
 Konsekutivsatz *m* — seku palīgteikums
 Konsituation *f* — konsituācija
 konsituativ gebundene Äußerung *f* — konsituatīvi saistīts izteikums
 konsituativ ungebundene Äußerung *f* — konsituatīvi nesaistīts izteikums
 Konsonant *m* — līdzskanis, konsonants
 konsonantisch — konsonantisks
 Konsonantisierung *f* — konsonantizēšanās, konsonantizācija
 Konsonantismus *m* — konsonantisms
 Konsonanz *f* — konsonanse
 Konstrukt *m* — konstrukts
 Konstruktion *f* — konstrukcija
 Kontamination *f* — kontaminēšanās, kontaminācija
 Kontaminierung *f* — kontamināts
 Kontext *m* — konteksts
 kontextgebundene Äußerung *f* — kontekstuāli saistīts izteikums
 kontextuales Synonym *n* — kontekstuālais sinonīms
 Kontextunabhängigkeit *f* — kontekstneatkarība
 kontinuierlicher Verschlusslaut *m* — nepārtraukts slēdzenis
 Kontraktion *f* — kontrakcija
 kontrastive Linguistik *f* — sastatāmā valodniecība, kontrastīvā lingvistika
 Kontrollierbarkeit *f* — pārbaudāmība
 Konvergenz *f* — konverģence

- Konversion *f* — konversija
 Konversivum *n* — konversīvs
 Konzessivsatz *m* — pieļāvuma palīgteikums
 Koordination *f* — sakārtojums
 koordinierende Konjunktion *f* — sakārtojuma saiklis, sakārtojuma konjunkcija
 koordinierendes Wort *n* — sakārtojuma saikļavārds, sakārtojuma vārds
 Kopula *f* — saitiņa, kopula
 kopulativer Gedankenstrich *m* — vienotājdomuzīme
 Kopulativkompositum *n* — kopulatīvs saliktenis
 Kopulativprädikat *n* — sastata izteicējs
 Kopulativstrich *m* — biedruzīme
 Korpus *m* — korpuss
 Korpuslinguistik *f* — korpusa lingvistika
 Korreferenz *f* — koreference
 Korrelation *f* — korelācija
 Korrigierbarkeit *f* — labojamība
 Kosmonym *n* — kosmonīms
 kreolische Sprache *f* — kreoliskā valoda
 Kreolisierung *f* — kreolizācija
 Kryptonym *n* — kriptonīms
 Kulturentlehnung *f* — kultūraizgūvums
 Kulturersatz *m* — kultūraizstāšana
 Kunstsprache *f* — mākslīgā valoda
 kurische Mundarten — kursiskās izloksnes
 kurische Sprache *f* — kuršu valoda
 kurische Sprache *f* der Kurischen Nehrung *f* — kursenieku valoda
 Kursiv *f* — slīpraksts, kursīvs ▪ kursīvs²
 Kursivschrift *f* — slīpraksts, kursīvs
 kurze Silbe *f* — īsā zilbe
 kurzer Diphthong *m* — īsdiftongs
 kurzer Vokal *m* — īss patskanis
 Kürzung *f* — saīsinājums ▪ īsinājums
 Kurzwort *n* — strupvārds ▪ strupinājums
 Kurzwort-Kompositum *n* — strupinājumsaliktenis
 Kymogramm *n* — kimogramma
 Kymogramm-Methode *f* — kimogrammu metode
 Kynonym *n* — kinonīms
 kyrillische Schrift *f* — kirilica
 Kyrilliza *f* — kirilica

L

- labial — labiāls
 Labial *m* — lūpenis, labiāls līdzskanis
 labialer Vokal *m* — labiāls patskanis
 Labiallaut *m* — labiāla skaņa
 Labiodental *m* — labiodentāla skaņa
 landschaftliches Wort *n* — apvidvārds
 lange Silbe *f* — garā zilbe
 langer Diphthong *m* — gardiftongs
 langer Konsonant *m* — garš līdzskanis
 langer Vokal *m* — garš patskanis
 Längezeichen *n* — garumzīme
 Laryngal *m* — laringāls līdzskanis, laringālis
 Laryngaltheorie *f* — laringāļu teorija
 Larynx *m* — balsene
 Lateinisch *n* — latīņu valoda
 lateinische Schrift *f* — latīņu raksts
 lateinisches Alphabet *n* — latīņu alfabēts
 lateraler Engellaut *m* — laterāls spraudzenis
 latgalische Mundarten — latgaliskās izloksnes
 latgalische Schriftsprache *f* — latgaliešu rakstu valoda
 latgalische Sprache *f* — latgaļu valoda
 Latinisierung *f* — latinizēšana, latinizācija
 Latinismus *m* — latīnisms
 Lautabsatz *m* — rekursija, artikulācijas nobeigums
 Lauteinsatz *m* — ekskursija, artikulācijas sākums
 Lautmalerei *f* — onomatopoēze
 Lautschrift *f* — skaņu raksts, fonētiskais raksts
 Lautwechsel *m* — skaņu mija
 Lautwiedergabe *f* — praktiskā transkripcija
 Lebhaftigkeit *f* — dzīvums
 Lehnübersetzung *f* — kalks
 leichte Silbe *f* — vieglā zilbe
 Lemma *n* — lemma
 Lemmatisierung *f* — lemmatizēšana, lemmatizācija
 Lettik* *f* — letika
 Lettisch *n* — latviešu valoda
 lettische Philologie *f* — latviešu filoloģija
 lettische Sprache *f* — latviešu valoda
 Lettismus *m* — letisms, latvisms
 Lettistik *f* — letistika, latvistika

- Lettonik *f* — letonika
 Lexem *n* — leksēma
 Lexik *f* — leksika
 lexikalisch-grammatische Kategorie *f* — leksiski gramatiskā kategorija
 lexikalisch-semantische Gruppe *f* — leksiski semantiskā grupa
 lexikalisch-semantische Variante *f* — leksiski semantiskais variants
 lexikalische Bedeutung *f* — leksiskā nozīme
 lexikalische Ebene *f* — leksikas līmenis
 lexikalische Einheit *f* — leksikas vienība ▪ leksiska vienība
 lexikalische Entlehnung *f* — leksiskais aizguvums
 lexikalische Stilistik *f* — leksikostilistika
 lexikalische Valenz *f* — leksiskā valence
 lexikalischer Dialektismus *n* — leksiskais dialektisms
 lexikalisches Paradigma *n* — leksiskā paradigma
 Lexikalisierung *f* — leksikalizēšanās, leksikalizācija
 Lexikograph *m* — leksikogrāfs
 Lexikographie *f* — leksikogrāfija
 lexikographische Wortsippe *f* — vārdnīcas ligzda
 Lexikologe *m* — leksikologs
 Lexikologie *f* — leksikoloģija
 Lexikon *n* — leksikons
 Lexikostilistik *f* — leksikostilistika
 Ligatur *f* — ligatūra
 Limnonym *n* — limnonīms
 lineare Phonologie *f* — lineārā fonoloģija
lingua franca (*f*) — *lingua franca*
 Lingual *m* — mēlenis
 Linguistik *f* — valodniecība, lingvistika
 linguistische Kartographie *f* — lingvokartogrāfija
 linguistische Pragmatik *f* — lingvistiskā pragmatika
 linguistische Vitalität *f* — lingvistiskais dzīvīgums, lingvistiskā vitalitāte
 Lippenlaut *m* — lūpenis, labiāls līdzskanis
 Litauisch *n* — lietuviešu valoda
 litauische Philologie *f* — lietuviešu filoloģija
 literarische Alltagssprache *f* — literārā sarunvaloda
 literarische Umgangssprache *f* — literārā sarunvaloda
 Literatursprache *f* — daiļliteratūras valoda
 Lithonym *n* — litoņīms
 Litotes *f* — litota
 Lituanismus *m* — lituānisms, lietuvisms
 Lituanistik *f* — lituānistika, lietuvistika

livische Sprache *f* — lībiešu valoda
 livischer Dialekt *m* des Lettischen *n* — lībiskais dialekts
 Lokalisierung *f* — lokalizēšana, lokalizācija
 Lokalsatz *m* — vietas apstākļa palīgteikums
 Lokativ *m* — lokatīvs
 Lücke *f* — lakūna

M

Majorität *f* — majoritāte
 Majuskel *f* — majuskulis
 Makrolinguistik *f* — makrolingvistika
 Makrosoziolinguistik *f* — makrosociolingvistika
 Makrostruktur *f* — makrostruktūra
 Makrotoponym *n* — makrotoponīms
 männliches Geschlecht *n* — vīriešu dzimte
 Markierung *f* — marķējums
 maschinelle Übersetzung *f* — mašīntulkošana
 Maskulinum *n* — vīriešu dzimte
 mathematische Linguistik *f* — matemātiskā lingvistika
 Matronym *n* — matronīms
 maximaler Silbeneinsatz *m* — maksimālais zilbes sākums
 medialer Engelauf *m* — mediāls spraudzenis
 Mediolingual *m* — vidējais mēlenis
 Medium *n* — vidējā kārta, mediālā kārta, medijs
 Mehrdeutigkeit *f* — daudznozīmīgums, polisēmija
 mehrfach zusammengesetzter Satz *m* — jaukts salikts teikums
 Mehrheit *f* — majoritāte
 mehrsilbiges Wort *n* — vairāksilbju vārds, vairāksilbīgs vārds
 Mehrzahl *f* — daudzskaitlis
 meliorativ — melioratīvs
 Memorialname *m* — memoriāls īpašvārds, memoratīvs
 Merkmal *n* — pazīme
 Meronym *n* — meronīms
 Meronymie *f* — meronīmija
 Metapher *f* — metafora
 Metaphonie *f* — metafonija
 Metasprache *f* — metavaloda
 Metatonie *f* — metatonija
 Methode *f* der Komponentenanalyse *f* — komponentu analīzes metode
 Metonymie *f* — metonīmija
 metrische Gitter *f* — metriskais režģis

- metrische Phonologie *f* — metriskā fonoloģija
 metrischer Baum *m* — metriskais koks
 Mikrolinguistik *f* — mikrolingvistika
 Mikrosoziolinguistik *f* — mikrosociolingvistika
 Mikrostruktur *f* — mikrostruktūra
 Mimik *f* — mīmika
 Minderheit *f* — minoritāte
 Minderheitssprache *f* — minoritātes valoda
 Minimalpaar *n* — minimālais pāris
 Minimaxprinzip *n* — minimaksa princips
 Minorität *f* — minoritāte
 Minuskel *f* — minuskulis
 Mischsprache *f* — hibrīdvaloda
 Mitlaut *m* — līdzskanis, konsonants
 Mittel *n* — līdzeklis
 mittelllettischer Dialekt *m* — vidus dialekts
 Mittellungenlaut *m* — vidējais mēlenis
 Mittlersprache *f* — starpniekvaloda ▪ *tertium comparationis*
 mobiler s-Laut *m* — mobilais s-, ieskaņas s-
 modale Adverbialangabe *f* — pavadapstāklis
 Modalität *f* — modalitāte
 Modalsatz *m* — mēra apstākļa palīgteikums ▪ veida apstākļa palīgteikums
 Modalwort *n* — modāls vārds
 Modell *n* — modelis
 moderne Sprachwissenschaft *f* — mūsdienu valodniecība
 Modifikator *m* — modificētājs
 Modus *m* — izteiksme, mods ▪ izteiksmes kategorija
modus debitivus (m) — vajadzības izteiksme, debitīvs
modus habitualis (m) — paraduma veids, habituāls veids
modus relativus (m) — atstāstījuma izteiksme, relatīvais mods
 Monolingualismus *m* — vienvalodība, monolingvisms
 Monolog *m* — monologs
 monologische Rede *f* — monologruna
 monomorphemisch — monomorfēmisks
 Mononym *n* — mononīms
 Mononymie *f* — mononīmija
 mononymische Beschaffenheit *f* — mononīmiskums
 Monophon *n* — monofons
 Monophonem *n* — monofonēma
 Monophthong *m* — patskanis, monoftongs
 Monophthongierung *f* — monoftongizēšanās, monoftongizācija

- Monosemie *f* — viennozīmīgums, monosēmija
 monosyllabisches Wort *n* — vienzilbes vārds, vienzilbīgs vārds, monosillabisks vārds
 More *f* — mora
 Morph *n* — morfs
 Morphem *n* — morfēma
 Morphemik *f* — morfēmika
 morphemische Analyse *f* — morfēmiskā analīze
 Morphentrennung *f* — morfēmiskais dalījums
 Morpho[pho]nem *n* — morfonēma
 Morpho[pho]nologie *f* — morfonoloģija
 Morphologie *f* — morfoloģija
 morphologische Analyse *f* — morfoloģiskā analīze
 morphologische Ebene *f* — morfoloģijas līmenis
 morphologische Formenbildungsart *f* — morfoloģiskais formveidošanas paņēmiens
 morphologische Klassifikation *f* der Sprachen — morfoloģiskā valodu klasifikācija
 morphologische Wortbildungsart *f* — morfoloģiskais vārddarināšanas paņēmiens
 morphologischer Dialektismus *m* — morfoloģiskais dialektisms
 morphologisches Paradigma *n* — morfoloģiskā paradigma
 Morphostilistik *f* — morfostilistika
 morphosyntaktisch — morfosintaktisks
 Morphotaktik *f* — morfotaktika
 Motivation *f* — motivācija
 motivierendes Wort *n* — motivētājsvārds
 Multilingualismus *m* — daudzvalodība, multilingvisms
 Mundart *f* — izloksne
 Mundartenatlas *m* — dialektu atlants
 Mundartengruppe *f* — izloksņu grupa
 Mundartenkunde *f* — dialektoloģija
 mundartliche Form *f* — dialektisms
 Mundartwörterbuch *n* — izloksnes vārdnīca
 Muttersprache *f* — dzimtā valoda
 mythologischer Name *m* — mitonīms

N

- Nachbearbeitung *f* — pēcreidīgēšana
 Nachdruck-Punkt *m* — uzsvēruma punkts
 Nachname *m* — uzvārds

- Name *m* — nosaukums
 Namenerfassung *f* — antroponimikons
 Namenkunde *f* — onomastika
 Namenschatz *m* — onīmija
 Namen[s]geber *m* — vārda devējs ▪ nosaucējs, nominētājs
 Namensgebung *f* — vārddošana ▪ nosaukšana, nominēšana
 Namensschwester *f* — vārdamāsa
 Namensvetter *m* — vārdabrālis
 nasal — nazāls
 Nasal *m* — nāsenis, nazāls līdzskanis
 Nasal[laut] *m* — nazāla skaņa
 nasalierter Laut *m* — nazalizēta skaņa
 Nasaliezung *f* — nazalizācija
 Nasenlaut *m* — nāsenis, nazāls līdzskanis
 nationale Minderheit *f* — nacionālā minoritāte, mazākumtautība
 Nationalsprache *f* — nacionālā valoda
 natürliche Gruppe *f* — dabiskā grupa
 natürliche Sprache *f* — dabiskā valoda
 Nautonym *n* — nautonīms
 Nebenakzent *m* — palīguzsvars
 Nebenbegriff *m* — blakusjēdziens
 Nebensatz *m* — palīgteikums
 Nebenterminus *m* — blakustermins
 Negation *f* — noliegums, negācija
 Negativpronomen *n* — noliegtais vietniekvārds
 Nekronym *n* — nekronīms
 Neologie* *f* — neoloģija*
 Neologismus *m* — jaunvārds, neoloģisms
 Neubildung *f* — jaunvārds, neoloģisms
 Neurolinguistik *f* — neirolingvistika
 neutrale Lexik *f* — neitrālā leksika
 neutrale Wortfolge *f* — tiešā vārdu secība, tiešā vārdu kārtā
 Neutralisation *f* — neitralizēšanās, neitralizācija
 Neutrum *n* — nekatra dzimte
 Neuwort-Terminus *m* — jauntermins
 Nicht-Silbenträger *m* — nezilbiska skaņa
 nichtlabialer Laut *m* — nelabiāla skaņa
 nichtlineare Phonologie *f* — nelineārā fonoloģija
 nichttraditionelle Minorität *f* — imigrantu minoritāte, netradicionālā minoritāte
 niederlettische Mundarten — ležemnieku izloksnes
nomen actionis (*n*) — darbības lietvārds, *nomen actionis*

nomen agentis (*n*) — darītājlietvārds, *nomen agentis*
 Nomen *n* — nomens
 Nomenklatur *f* — nomenklatūra
 Nomenklaturwort *n* — nomenklatūras vārds
 nominale subordinierende Wortgruppe *f* — nomināla vārdkopa
 nominales Prädikat *n* — nomināls izteicējs
 Nominalsatz *m* — nomināls teikums
 Nominativ *m* — nominatīvs
 Nominativ *m* im Thema *n* — tēmas nominatīvs
 nominative Einheit *f* — nosaucējvienība
 nominative Funktion *f* — nosaucējfunkcija, nominatīvā funkcija
 normativ — normatīvs *īp. v.*
 normierendes Wörterbuch *n* — normatīva vārdnīca
 nostratischer Sprachbund *m* — nostrātiskā valodu saime
 Nullform *f* — nullforma
 Nullmorphem *n* — nulles morfēma
 Nullstufe *f* — zuduma pakāpe
 Numerale *n* — skaitļa vārds, numerālis
 Numeralienbildung *f* — numeralizēšanās, numeralizācija
 Numerus *m* — skaitļa kategorija

O

Oberbegriff *m* — virsjēdziens
 Oberflächenstruktur *f* — virsējā struktūra
 Objekt *n* — objekts ▪ papildinātājs
 Objekt *n* der Erkenntnis *f* — izziņas objekts
 Objektsatz *m* — papildinātāja palīgteikums
 Objektsinfinitiv *m* — objekta nenoteiksme, objekta infinitīvs
 offene Silbe *f* — vaļēja zilbe
 offene Übersetzung *f* — atklātais tulkojums
 offizielle Sprache *f* — oficiālā valoda
 offizieller Stil *m* — oficiālais stils
 Oikodomonym *n* — oikodomonīms
 Oikonym *n* — oikonīms
 Okkasionalismus *m* — okazionālisms
 Onomasiologie *f* — onomasioloģija
 Onomastik *f* — onomastika
 Onomatopoetikon *n* — onomatopoētisms*
 Onymie *f* — onīmija
 Onymisierung *f* — onimizēšanās, onimizācija
 Optativ *m* — optatīvs *lietv.*

- Optativsatz *m* — vēlējuma teikums
 Optimalitätstheorie *f* — optimalitātes teorija, OT
 Oral *m* — orāla skaņa
 Ordinalzahl *f* — kārtas skaitļa vārds
 Ordnungszahl *f* — kārtas skaitļa vārds
 Originalsprache *f* — oriģinālvaloda
 Orthoepie *f* — pareizrūna, ortoepija
 Orthogramm *n* — ortogramma
 Orthographie *f* — pareizrakstība, ortogrāfija
 Orthologie *f* — ortoloģija
 Ortsname *m* — vietvārds, toponīms
 Ortsnamen-Wörterbuch *n* — vietvārdnīca, gazetūrs
 Ortsnamenkunde *f* — toponīmika, toponomastika
 Ortsnamenwörterbuch *n* — vietvārdu vārdnīca
 Oszillogramm *n* — oscilogramma
 Oszillogramm-Methode *f* — oscilogrammu metode
 OT — optimalitātes teorija, OT
 Oxytonon *n* — oksimorons
 Oxytonon *n* — oksitons
 Ozeanonym *n* — okeanonīms

P

- Palatal *m* — mīksts līdzskanis, palatāls līdzskanis
 palataler Laut *m* — palatāla skaņa
 palatalisierter Konsonant *m* — mīkstināts līdzskanis, palatalizēts līdzskanis
 Palatum *n* — cietās aukslējas
 Paradigma *n* — paradigma
 Paradigma *n* des einfachen Satzes *m* — vienkārša teikuma paradigma
 Paradigmatik *f* — paradigmātika
 paradigmatische Relation *f* — paradigmātiskās attiecības
 Paralinguistik *f* — paralingvistika
 Parallelismen — paralēlismi
 Parallelismus *m* — paralēlisms
 Paralleltext *m* — paralēlais teksts
 Paraphrase *f* — parafrāze
 Parasitikon *n* — parazītvārds
 Parataxe *f* — sakārtojums
 Paronomasie *f* — paronomāze
 Paronyme — paronīmi
 Paronymie *f* — paronīmija
 Paroxytonon *n* — paroksitons

- Partikel *f* — partikula
 Partitiv *m* — partitīvs *lietv.*
 partitiver Genitiv *m* — dalāmais ģenitīvs
 Partizip *n* — divdabis, particips
 Partizip *n* des Futurums *n* — nākotnes divdabis, nākotnes particips
 Partizip *n* des Präsens *n* — tagadnes divdabis, tagadnes particips
 Partizip *n* des Präteritums *n* — pagātnes divdabis, pagātnes particips
 Partizipialgruppe *f* — divdabja teiciens
 Parzellat *n* — parcelāts
 Parzellierung *f* — parcelācija
 Passiv *n* — ciešamā kārtā, pasīvs
 passive Sprache *f* — pasīvā valoda
 passiver Wortschatz *m* — pasīvais vārdu krājums
 passives Partizip *n* — ciešamās kārtas divdabis, pasīvais particips
 Patiens *n* — cietējs, pacienšs
 Patronym *n* — patronīms
 Pause *f* — pauze
 pejorativ — pejoratīvs
 Pelagonym *n* — jūrasvārds, pelagonīms
 Perfekt *n* — perfekts ▪ saliktā tagadne, perfekts
 Perfektiv *n* — pabeigts veids, perfektīvs veids
 Periode *f* — periods
 Periphrase *f* — perifrāze
 Perispomenon *n* — perispomens
 Person *f* — personas kategorija
 Personalform *f* — persona, personas forma
 Personalpronomen *n* — personas vietniekvārds, personas pronomens
 Personennamen *m* — personvārds, antroponīms
 Personifikation *f* — personifikācija
 perzeptive Methode *f* — uztveres metode, perceptīvā metode
 perzeptives Scheidemerkmale *n* — uztveres šķīrēj pazīme, perceptīvā
 šķīrēj pazīme
 Pflanzennamen *m* — fitonīms
 Phaleronym *n* — faleronīms
 Pharyngal *m* — faringāls līdzskanis, faringālis
 Philologie *f* — filoloģija
 Phon *n* — fons
 Phonem *n* — fonēma
 Phonematik *f* — fonemātika
 Phonemik *f* — fonēmika
 Phonetik *f* — fonētika

- Phonetiker *m* — fonētiķis
 phonetische Alternation *f* — fonētiskā alternācija
 phonetische Analyse *f* — fonētiskā analīze
 phonetische Ebene *f* — fonētikas līmenis
 phonetische Schrift *f* — skaņu raksts, fonētiskais raksts
 phonetische Sprachmittel — fonētiskie līdzekļi
 phonetische Transkription *f* — fonētiskā transkripcija
 phonetischer Dialektismus *m* — fonētiskais dialektisms
 phonetisches Wort *n* — fonētiskais vārds
 Phonograph *m* — fonogrāfs
 phonographische Schrift *f* — skaniskā rakstība, fonogrāfiskā rakstība
 Phonologie *f* — fonoloģija
 phonologische Analyse *f* — fonoloģiskā analīze
 phonologische Opposition *f* — fonoloģiskā opozīcija
 phonologisches Gesetz *n* — fonoloģijas likums
 phonologisches Zeichen *n* — fonoloģiskā zīme
 Phonostilistik *f* — fonostilistika
 Phonotaktik *f* — fonotaktika
 Phrase *f* — frāze
 Phrasem *n* — frazēma
 Phrasenbündel *n* — frāžkopa, teikumkopa
 Phrasenkompositum *n* — teiciensaliktenis
 Phraseologem *n* — frazeologēma
 Phraseologie *f* — frazeoloģija
 phraseologisches Wörterbuch *n* — frazeoloģismu vārdnīca
 Phraseologismus *m* — frazeoloģisms
 physiologische Methode *f* — fizioloģiskā metode, somatiskā metode
 Phytonym *n* — fitonīms
 Pidgin-Sprache *f* — pidžins, pidžinvaloda
 Piktogramm *n* — piktogramma
 Piktographie *f* — piktogrāfiskā rakstība
 Pleonasmus *m* — pleonasmis
 Plural *m* — daudzskaitlis
 Pluraletantum *n* — daudzskaitlinieks
 Pluralisierung *f* — pluralizēšana, pluralizācija
 Plusquamperfekt *n* — saliktā pagātne, pluskvamperfekts
 poetischer Ausdruck *m* — poētisms
 Polarität *f* — polaritāte
 Polionymie *f* — polionīmija
 Polonismus *m* — polonisms, polisms
 Polylog *m* — polilogs

- polymorphemisch ¹ — polimorfēmisks
 Polyphthong *m* — poliftongs
 Polysemie *f* — daudznozīmīgums, polisēmija
 Polysyndeton *n* — polisindetons
 polysynthetische Sprachen — inkorporējošās valodas, polisintētiskās valodas
 Polysystem *n* — polisistēma
 Poreyonym *n* — poreionīms
 Positiv *m* — pamata pakāpe, pozitīvs
 possessiver Ortsname *m* — piederības vietvārds
 Possessivkompositum *n* — bahuvrihi, bahuvrihi saliktenis, citnozīmes saliktenis
 Possessivpronomen *n* — piederības vietniekvārds
 Postfix *n* — postfikss
 Postlingual *m* — pakalējais mēlenis
 Postposition *f* — postpozīcija
 postpositives Element *n* — postpozitīvs elements
 Potamonym *n* — potamonīms
 Potentialismus* *m* — potenciālisms
 potentieller Verbalsatz *m* — potenciāli verbāls teikums
 Prädikat *n* — izteicējs ▪ predikāts
 Prädikation *f* — predikatīvais sakars
 prädikative Ergänzung *f* — dubultloceklis ▪ predikatīvs *lietv.*
 Prädikativergänzung *f* — dubultloceklis ▪ predikatīvs *lietv.*
 Prädikativität *f* — predikativitāte
 Prädikativsatz *m* — izteicēja palīgteikums
 Präfigierung *f* — prefiksācija
 Präfix *n* — priedēklis, prefikss
 Präfixbildung *f* — prefiksācija
 praktische Transkription *f* — praktiskā transkripcija
 Prälingual *m* — priekšējais mēlenis
 Präposition *f* — prievārds, prepozīcija
 präpositionale Verbindung *f* — prievārdisks savienojums
 präpositives Element *n* — prepozitīvs elements
 Präsens *n* — vienkāršā tagadne, prēzents
 präskriptive Linguistik *f* — preskriptīvā valodniecība, preskriptīvā lingvistika
 Präsupposition *f* — presupozīcija
 Präteritum *n* — imperfekts
 primäre Ableitung *f* — primārā atvasināšana
 primäre Endung *f* — primārā galotne
 Primärstamm *m* — pirmatnīgs celms, primārs celms
 Primärstammwort *n* — pirmatnīgs vārds, primārs vārds
 Produktivität *f* — produktivitāte

- Professiolekt* *m* — profesiolekts*
Professionalismus *m* — profesionālisms
Programmiersprache *f* — programmēšanas valoda
progressive Assimilation *f* — progresīvā asimilācija
Proklise *f* — proklīze
Proklitikon *n* — proklītika
Prolepse *f* — prolepse
Pronomen *n* — vietniekvārds, pronomens
Pronomenbildung *f* — pronominalizēšanās, pronominalizācija
Pronomenkompositum *n* — vietniekvārda saliktenis
Proparoxytonon *n* — proparoksitons
Properispomenon *n* — properispomens
Proposition *f* — propozīcija
propriales Lemma *n* — propriālā lemma
Prosodie *f* — prosodija
prosodische Phonologie *f* — prosodiskā fonoloģija
prosodisches Element *n* — prosodisks elements, suprasegmentāls elements
prosodisches Zeichen *n* — prosodiskā zīme
Prothese *f* — protēze
provisorische Übersetzung *f* — priekštulkojums
Pseudoandronym *n* — pseidoandronīms
Pseudogynym *n* — pseidoginīms
Pseudonym *n* — pseidonīms
Psycholinguistik *f* — psiholingvistika
Punkt *m* — punkts

Q

- Qualitätsadjektiv *n* — kādības īpašības vārds, kvalitatīvais adjektīvs
Quasimorphem *n* — kvazimorfēma
Quasiparonyme — kvaziparonīmi
Quasisynonyme — kvazisisonīmi
Quelltext *m* — avotteksts

R

- Reanalyse *f* — reanalīze
Rechtlautung *f* — pareizrūna, ortoepija
Rechtlautungswörterbuch *n* — pareizrūnas vārdnīca
Rechtschreibung *f* — pareizrakstība, ortogrāfija
Rechtschreibungswörterbuch *n* — pareizrakstības vārdnīca
Rede *f* — runa
Rede-Verhalten *n* — runas uzvedība

Redefigur *f* — stilistiska figūra
Redeformel *f* — runas formula
Redegattung *f* — runas žanrs
Redeintonation *f* — runas intonācija
Redesyntese *f* — runas sintēze
Reduktion *f* — redukcija
Reduplikation *f* — reduplikācija
reduplizierter Eigenname *m* — divkāršots īpašvārds
reduzierte Äußerung *f* — reducējums
Referent *m* — referents
Referenz *f* — reference
reflexives Substantiv *f* — atgriezeniskais lietvārds, refleksīvais substantīvs
reflexives Verb *n* — atgriezeniskais darbības vārds, refleksīvais verbs
Reflexivformans *n* — atgriezeniskais formants
Reflexivität *f* — atgriezeniskums, refleksivitāte
Reflexivpronomen *n* — atgriezeniskais vietniekvārds, refleksīvais pronomens
regelmäßiges Verb *n* — kārtns darbības vārds, regulārs verbs
Regionaldialekt *m* — reģionālais dialekts
regionales Wörterbuch *n* — apvidvārdu vārdnīca
Regionalismus *m* — reģionālisms
regressive Assimilation *f* — regresīvā asimilācija
Reibelaut *m* — frikatīvs līdzskanis, berzenis
Reim *m* — atskaņas
reiner einfacher Satz *m* — vienkāršs nepaplašināts teikums
Rektion *f* — pārvaldījums
Relativadjektiv *n* — attieksmes īpašības vārds, relatīvais adjektīvs
relative Tondauer *f* — skaņas kvantitāte, relatīvais skaņas garums
relative Zeiteinheit *f* — relatīvā laika vienība
relativer Tempusgebrauch *m* — relatīvais laiks
Relativpronomen *n* — attieksmes vietniekvārds, relatīvais pronomens
Relativsatz *m* — relatīvais palīgteikums
Resonanz *f* — rezonanse
Resonator *m* — rezonators
Reterminologisierung *f* — reterminoloģizēšanās, reterminoloģizācija
Reversivum *n* — reversīvs *lietv.*
Rezipient *m* — saņēmējs, recipiens
reziprokes Verb *n* — savstarpējas darbības vārds, reciproks verbs
Rhema *n* — rēma
Rhetorik *f* — retorika
rhetorische Anrede *f* — retoriska uzruna
rhetorische Frage *f* — retorisks jautājums

rhetorischer Ausruf *m* — retorisks izsauciens
 Rhotazismus *m* — rotacisms
 Rhythmus *m* — ritms
 romanische Philologie *f* — romāņu filoloģija
 romanische Sprachen — romāņu valodas
 Romanistik *f* — romānistika
 Rotwelsch *n* — argo
 Rückbezug *m* — atgriezeniskums, refleksivitāte
 Rückbildung *f* — dezafiksācija
 rückläufiges Wörterbuch *n* — inversā vārdnīca
 Rückübersetzung *f* — attulkojums
 Runenschrift *f* — rūnu raksts
 Russisch-Sprecher *m* — krievvalodīgie, rusofoni
 russische Philologie *f* — krievu filoloģija
 Russistik *f* — rusistika
 Russizismus *m* — rusisms, krievisms

S

Sachdingwort *n* — konkrētas nozīmes lietvārds
 Sacheigenname *m* — hrematonīms
 sächliches Geschlecht *n* — nekatra dzimte
 salopp-umgangssprachliches Wort *n* — vienkāršrunas vārds
 saloppe Rede *f* — vienkāršruna
 Sammelbilingualismus *m* — kolektīvā divvalodība, kolektīvais bilingvisms
 Sammelname *m* — kopuma lietvārds, kopības lietvārds
 Satemsprache *f* — satemvaloda, *satəm* valoda
 satirischer Stil *m* — satīriskais stils
 Satz *m* — teikums
 Satzabbruch *m* — teikuma aprāvums
 Satzaussage *f* — izteicējs
 Satzgefüge *n* — salikts pakārtots teikums
 Satzgegenstand *m* — teikuma priekšmets
 Satzglied *n* — teikuma loceklis
 Satzgliedgruppe *f* — teikuma locekļa grupa
 Satzkern *m* — gramatiskais centrs
 Satzstruktur *f* — teikuma struktūra
 Satzverbindung *f* — salikts sakārtots teikums
 Satzzeichen *n* — pieturzīme
 Schallfülle *f* — sonoritāte, skanīgums
 Schallnachahmung *f* — onomatopoēze
 Schallwort *n* — onomatopoētisms*

- Scheidemerkmal *n* — norobežotājpažīme
 scherzhafte Stilfärbung *f* — humoristiskais stils
 Schimpfwort *n* — lamu vārds
 Schlüsselung *f* — kodēšana
 Schlüsselwort *n* — atslēgvārds
 schnelles Sprechen *n* — ātrruna
 Schnellschreibekunst *f* — ātraksts, stenogrāfija
 Schnellschrift *f* — ātraksts, stenogrāfija
 Schrägstrich *m* — slīpsvītra
 Schrift *f* — raksts ▪ burtraksts, fonts
 schriftlose Sprache *f* — bezrakstu valoda
 Schriftsprache *f* — rakstu valoda ▪ literārā valoda
 Schriftsystem *n* — rakstība
 Schriftzeichen *n* — rakstzīme
 Schwa-Laut *m* — neitrāls patskanis
 schwache Deklination *f* — vājā locīšana
 Schwundstufe *f* — zuduma pakāpe
 Segment *n* — segments
 Segmentierung *f* — segmentēšana
 sekundäre Ableitung *f* — sekundārā atvasināšana
 sekundäre Bedeutung *f* — sekundārā nozīme, atvasinātā nozīme
 sekundäre Endung *f* — sekundārā galotne
 selbständiges Wort *n* — patstāvīgs vārds
 Selbstlaut *m* — patskanis, monoftongs
 Selenonym *n* — selenonīms
 selonische Mundarten — sēliskās izloksnes
 selonische Sprache *f* — sēļu valoda
 Sem *n* — sēma
 Semantem *n* — semantēma
 Semantik *f* — semantika
 Semantiker *m* — semantiķis
 semantische Dominante *f* — semantiskā dominante
 semantische Formenbildungsart *f* — semantiskais formveidošanas paņēmieni
 semantische Kategorie *f* — semantiskā kategorija
 semantische Rolle *f* — semantiskā loma
 semantische Satzstruktur *f* — teikuma semantiskā struktūra
 semantische Valenz *f* — semantiskā valence
 semantische Wortbildungsart *f* — semantiskais vārddarināšanas paņēmieni
 semantische Wortstruktur *f* — vārda semantiskā struktūra
 semantisches Dreieck *n* — semantiskais trīsstūris
 semantisches Element *n* — sēma

- semantisches Feld *n* — semantiskais lauks
 semantisches Subjekt *n* — subjekts
 Semasiologe *m* — semasiologs
 Semasiologie *f* — semasioloģija
 Semelfaktiv *n* — vienkārtējs veids, semelfaktīvs veids
 Semem *n* — semēma
 semgalische Mundarten — zemgaliskās izloksnes
 semgalische Sprache *f* — zemgaļu valoda
 Semicalque *f* — puskalks
 Semideponens *n* — pusdeponents darbības vārds, semideponents verbs
 Semikolon *n* — semikols
 Semiotik *f* — semiotika
 Semivokal *m* — puspatskanis, glaidis
 Separation *f* — separācija
 Signifikat *n* — apzīmējama
 signifikanter Eigenname *m* — signifikatīvais īpašvārds
 Silbe *f* — zilbe
 Silbenabschluss *m* — zilbes beigas (B)
 Silbenakzent *m* — zilbes intonācija
 Silbeneinsatz *f* — zilbes sākums (S)
 Silbengipfel *m* — zilbes kodols (K), zilbes centrs
 Silbengrenze *f* — zilbes robeža
 Silbenrhythmus *m* — zilbes ritms (R)
 Silbenschichtung *f* — haploģija
 Silbenschrift *f* — zilbju raksts
 silbentragend — zilbisks
 Silbenträger *m* — zilbiska skaņa
 Silbentragstärke *f* — zilbiskums
 Silbentrennung *f* — dalīšana zilbēs, sillabifikācija ▪ pārnēsumpārdale
 Silbenzusammensetzung *f* — zilbju saliktenis
 Simplex *n* — pamatvārds
 Simultan-Dolmetschen *n* — sinhronā tulkošana
 Singular *m* — vienskaitlis
 Singularetantum *n* — vienskaitlinieks
 Situations *m* — situants
 Situation *f* — situācija
 situationsgebundene Äußerung *f* — situatīvi saistīts izteikums
 Skopos-Theorie *f* — skopa teorija, skatījuma teorija*
 Skopostheorie *f* — skopa teorija, skatījuma teorija*
 Slang *m* — slengs
 Slangwort *n* — slengisms

- slawische Sprachen — slāvu valodas
 Slawistik *f* — slāvistika
 slawische Philologie *f* — slāvu filoloģija
 somatische Methode *f* — fizioloģiskā metode, somatiskā metode
 Sonant *m* — zilbiska skaņa
 Sondersprache *f* — speciālā valoda, speciālā lietojuma valoda, SLV
 Sonderwortschatz *m* — speciālā leksika
 Sonderzeichen *n* — papildu pieturzīme
 Sonor *m* — skanenis, sonants
 Sonorität *f* — sonoritāte, skanīgums
 Soziolekt *m* — sociolekts
 Soziolinguistik *f* — sociolingvistika
 soziolinguistische Funktion *f* — sociolingvistiskā funkcija
 soziolinguistische Norm *f* — sociolingvistiskā norma
 Spektrogramm *n* — spektrogramma
 Spektrogramm-Methode *f* — spektrogrammu metode
 Speleonym *n* — speleonīms
 spezifische Lexik *f* — speciālā leksika
 Sprachannäherung *f* — lingvistiskā pieeja
 Sprachassimilation *f* — lingvistiskā asimilācija
 Sprachatlas *m* — valodas atlants
 Sprachbeständigkeit *f* — valodas noturība
 Sprache *f* — valoda
 Sprache *f* der Publizistik *f* — publicistikas valoda
 Sprache *f* der Wissenschaft *f* — zinātnes valoda
 Sprachebene *f* — valodas līmenis
 Spracheinstellung *f* — lingvistiskā attieksme
 Sprachelement *n* — valodas elements
 Sprachetikette *f* — runas etiķete
 Sprachfamilie *f* — valodu saime
 Sprachfertigkeit *f* — valodas prasme
 Sprachforschungsmethode *f* — valodas pētīšanas metode
 Sprachgemeinschaft *f* — valodas kopiena, lingvistiskā kopiena
 Sprachgenealogie *f* — ģeneoloģiskā valodu klasifikācija
 Sprachgesetze — valodas likumi
 Sprachgruppe *f* — valodu grupa
 Sprachkonflikte — valodu konflikti
 Sprachkonkurrenz *f* — valodu konkurence
 Sprachkontakt *m* — valodu saskare, valodu kontakti
 Sprachkultur *f* — valodas kultūra
 Sprachkultur *f* — runas kultūra

- Sprachlaut *m* — valodas skaņa
 Sprachlenkung *f* — valodas politika
 sprachliche Einheit *f* — valodas vienība
 sprachliche Gesetzmäßigkeiten — valodas likumības
 sprachliche Norm *f* — valodas norma
 sprachliche Universalie *f* — valodas universālija, lingvistiskā universālija
 sprachliches Zeichen *n* — valodas zīme
 Sprachminderheit *f* — lingvistiskā minoritāte
 Sprachnorm *f* — valodas norma
 Sprachnormierung *f* — valodas normēšana
 Sprachpflege *f* — valodas normēšana
 Sprachpolitik *f* — valodas politika
 Sprachselbstmord *m* — valodas pašnāvība
 Sprachsituation *f* — valodas situācija, lingvistiskā situācija
 Sprachstruktur *f* — valodas struktūra
 Sprachsystem *n* — valodas sistēma
 Sprachtod *m* — valodas nāve
 Sprachtyp *m* — valodas tips
 Sprachumkehrung *f* — valodas statusa atjaunošana
 Sprachvarietät *f* — lingvistiskā varietāte
 Sprachverbindung *f* — valodu saskare, valodu kontakti
 Sprachvergrößerung *f* — valodas ekspansija
 Sprachverschiebung *f* — valodas nomaiņa
 Sprachverwandtschaft *f* — valodu radniecība
 Sprachwiederentstehung *f* — valodas atdzimšana
 Sprachwissenschaft *f* — valodniecība, lingvistika
 sprachwissenschaftliche Kompetenz *f* — valodiskā lietpratība, lingvistiskā kompetence
 Sprechakt *m* — runas akts
 Sprechkultur *f* — runas kultūra
 Sprechsituation *f* — runas situācija
 Sprechwerkzeug *n* — runas orgāns
 Staatssprache *f* — valsts valoda
 Stabreim *m* — aliterācija
 Stadtname *m* — pilsētvārds, astionīms
 Stamm *m* — celms
 Stammkompositum *n* — celma saliktenis
 Standardisierung *f* — standartizēšana, standartizācija
 Standardisierung *f* von geographischer Namen *f* — vietvārdu standartizēšana, vietvārdu standartizācija
 Standardsprache *f* — literārā valoda ▪ normētā valoda

- starke Deklination *f* — stiprā locīšana
 starke Silbe *f* — smagā zilbe
 statischer Forschungsaspekt *m* — statiskais izpētes aspekts
 Steigerungsstufe *f* — salīdzināmā pakāpe
 Steigerungsstufen — salīdzināmās pakāpes, gradācija
 Steilschrift *f* — stāvraksts
 Stenogramm *n* — stenogramma
 Stenographie *f* — ātrraksts, stenogrāfija
 Stichwort *n* — šķirkļa vārds
 Stil *m* — stils
 Stil *m* der Belletristik *f* — daiļliteratūras stils
 Stil *m* der Publizistik *f* — publicistikas stils
 Stil *m* der Wissenschaft *f* — zinātniskais stils
 Stilfehler *m* — stila kļūda
 Stilfigur *f* — stilistiska figūra
 Stilistik *f* — stilistika
 stilistische Expressivität *f* — stilistiskā ekspresivitāte; stilistiskā ekspresija
 stilistisches Mittel *n* — stilistisks paņēmieni
 stilistisches Synonym *n* — stilistiskais sinonīms
 Stimmbänder — balss saites
 Stimme *f* — balss
 stimmhaft — balsīgs
 stimmhafter Konsonant *m* — balsīgs līdzskanis
 stimmhafter Mitlaut *m* — balsīgs līdzskanis
 stimmloser Konsonant *m* — nebalsīgs līdzskanis
 stimmloser Mitlaut *m* — nebalsīgs līdzskanis
 Stimmritze *f* — balss sprauga
 Stoffbezeichnung *f* — vielas lietvārds
 Stoffname *m* — vielas lietvārds
 Stottern *n* — stostīšanās
 Strichpunkt *m* — semikols
 Struktur *f* — struktūra
 strukturell-semantisches Modell *n* — strukturāli semantiskais modelis
 strukturelle Dialektforschung *f* — strukturālā dialektoloģija
 strukturelle Linguistik *f* — strukturālā valodniecība, strukturālā lingvistika
 strukturelles Satzschemas *n* — teikuma struktūras shēma
 Strukturschema *n* des einfachen Satzes *m* — vienkārša teikuma struktūras shēma
 Strukturschema *n* des komplexen Satzes *m* — salikta teikuma struktūras shēma
 Stutzform *f* — strupnis*
 Subjekt *n* [grammatisches] — teikuma priekšmets
 Subjektsatz *m* — teikuma priekšmeta palīgteikums

- Subjektsinfinitiv *m* — subjekta nenoteiksme, subjekta infinitīvs
 Subjunktiv *m* — subjunktīvs
 Submorph *n* — submorfs
 Subordination *f* — pakārtojums
 subordinierende Konjunktion *f* — pakārtojuma saiklis, pakārtojuma konjunkcija
 subordinierendes Wort *n* — pakārtojuma saikļavārds, pakārtojuma vārds
 Substantiv *n* — lietvārds, substantīvs
substantiva communia — kopdzimtes lietvārds
 Substantivbildung *f* — substantivēšanās, substantivācija
 Substantivierung *f* — substantivējums
 Substantivkompositum *n* — lietvārda saliktenis, substantīvsaliktenis
 Substitution *f* — aizstāšana, substitūcija
 Substrat *n* — substrāts
 Subterminus *m* — apakštermins
 subtraktiver Bilingualismus *m* — aizstājošā divvalodība, aizstājošais bi-
 lingvisms
 Suffigierung *f* — sufiksācija
 Suffix *n* — piedēklis, sufikss
 Suffixbildung *f* — sufiksācija
 Superfix *n* — suprafikss, superfikss
 Superlativ *m* — vispārākā pakāpe, superlatīvs
 Supermorph *n* — supramorfs, supermorfs
 Supermorphem *n* — supramorfēma, supermorfēma
 Superstrat *n* — superstrāts
 Supinum *n* — supīns
 Suppletion *f* — supletīvisms
 Suppletivform *f* — supletīva forma
 Suprafix *n* — suprafikss, superfikss
 Supramorph *n* — supramorfs, supermorfs
 Supramorph *n* der Phrase *f* — frāzes supramorfs
 Supramorphem *n* — supramorfēma, supermorfēma
 Suprasegment *n* — prosodisks elements, suprasegmentāls elements
 Symbol *n* — simbols
 Synchronie *f* — sinhronija
 synchronische Linguistik *f* — sinhroniskā valodniecība, sinhroniskā lingvistika
 synchronische Sprachwissenschaft *f* — sinhroniskā valodniecība, sinhroniskā
 lingvistika
 syndetisch-asyndetischer zusammengesetzter Satz *m* — salikts kombinēta
 saistījuma teikums
 syndetischer zusammengesetzter Satz *m* — salikts saikļa teikums
 Synekdoche *f* — sinekdoha

- Synharmonismus *m* — sinharmonija, patskaņu harmonija
 Synkretismus *m* — sinkrētisms
 Synonym *n* — sinonīms
 Synonymie *f* — sinonīmija
 Synonymik *f* — sinonīmika
 Synonymwörterbuch *n* — sinonīmu vārdnīca
 Synsemantikum *n* — relatīvas nozīmes vārds, sinsemantisks vārds
 Syntagma *n* — sintagma
 Syntagmatik *f* — sintagmatika
 syntagmatische Relation *f* — sintagmatiskās attieksmes
 Syntaktiker *m* — sintaksists
 syntaktische Analyse *f* — sintaktiskā analīze
 syntaktische Ebene *f* — sintakses līmenis
 syntaktische Formenbildungsart *f* — sintaktiskais formveidošanas paņēmiens
 syntaktische Funktion *f* — sintaktiskā funkcija
 syntaktische Kategorie *f* — sintaktiskā kategorija
 syntaktische Modalität *f* — sintaktiskā modalitāte
 syntaktische Relation *f* — sintaktiskais sakars
 syntaktische Satzstruktur *f* — teikuma sintaktiskā struktūra
 syntaktische Stilistik *f* — sintakses stilistika
 syntaktische Valenz *f* — sintaktiskā valence
 syntaktische Wortbildungsart *f* — sintaktiskais vārddarināšanas paņēmiens
 syntaktischer Dialektismus *m* — sintaktiskais dialektisms
 syntaktischer Tempus *m* — sintaktiskais laiks
 syntaktisches Paradigma *n* — sintaktiskā paradigma
 Syntax *f* — sintakse
 synthetische Sprachen — sintētiskās valodas
 synthetische Tempusform *f* — vienkāršā laika forma
 synthetische Wortform *f* — sintētiska forma
 Systemhaftigkeit *f* — sistēmiskums
 systemische Entsprechung *f* — sistēmiskā atbilsme

T

- Tabu *n* — tabu
 Tabuwort *n* — tabu
 tahmische Mundarten — tāmnieku izloksnes
 Tätigkeitswort *n* — darbības vārds, verbs
 Tautologie *f* — tautoloģija
 tautologisches Kompositum *n* — tautoloģisks saliktenis
 tautosyllabische Position *f* — tautosillabiska pozīcija
 Taxonomie *f* — taksonomija

teilweise deklinierbares Partizip *n* — daļēji lokāmais divdabis, daļēji deklinējamais particips
Temporalität *f* — temporalitāte
Temporalsatz *m* — laika apstākļa palīgteikums
Tempus *n* — laika kategorija
Terminem *n* — terminēma
Terminieren *n* — terminēšana
Terminkunde *f* — terminzinātne, terminoloģija
Terminograph *m* — terminogrāfs
Terminographie *f* — terminogrāfija
Terminologe *m* — terminologs
Terminologie *f* — terminoloģija
terminologische Funktion *f* — terminoloģiskā funkcija
terminologisches Dreieck *n* — terminoloģiskais trīsstūris
Terminologisierung *f* — terminoloģizēšanās, terminoloģizācija
Terminsystem *n* — terminu sistēma
Terminus *m* — termins
Terronym *n* — terronīms
Text *m* — teksts
Textbildung *f* — tekstveide
Texteinsicht-Dolmetschen *n* — tekstieskates tulkošana
Textkorpus *m* — tekstu korpus
Textlinguistik *f* — teksta lingvistika
Textsyntax *f* — teksta sintakse
Thema *n* — tēma
thematische Konjugation *f* — tematiska konjugācija
thematisches Verb *n* — tematisks darbības vārds, tematisks verbs
Themavokal *m* — tematisks patskanis
Theonym *n* — teonīms
theoretische Übersetzungsstudien — teorētiskā tulkojumzinātne
Theorie *f* der dynamischen Norm *f* — dinamiskās normas teorija
Thesaurus *m* — tēzauris
Tiefenstruktur *f* — dziļā struktūra
Tiereigenname *m* — zoonīms
Tilde *f* — tilde ▪ cirkumflekss
Timbre *n* — tembris
Titel *m* — tituls ▪ nosaukums ▪ virsraksts
Ton *m* — tonis
Tonausschlag *m* — skaņas amplitūda
Tonem *n* — tonēma
Tonqualität *f* — skaņas kvalitāte

- Tonquantität *f* — skaņas kvantitāte, relatīvais skaņas garums
 Tonverkürzung — skaņas saīsinājums
 Tonverlängerung *f* — skaņas pagarinājums
 Topoanthronym *n* — topoantroponīms
 Topoethnonym *n* — topoetnonīms
 Toponomastik *f* — toponīmika, toponomastika
 Toponymie *f* — toponīmija
 Toponymikon *n* — vietvārds, toponīms
 Toponymisierung *f* — toponimizēšanās, toponimizācija
 tote Sprache *f* — mirusi valoda
 Transanthronymisierung *f* — transantroponimizēšanās, transantroponimizācija
 Transem* *n* — transēma
 Transfix *n* — transfikss
 Transformation *f* — pārveide, transformācija
 Transformationsgrammatik *f* — transformatīvā gramatika
 transitives Verb *n* — pārejošs darbības vārds, transitīvs verbs
 Transitivität *f* — pārejamība, transitivitāte
 Transkription *f* — transkripcija
 Translation *f* — tulkošana
 Translationskunde *f* — tulkojumzinātne, translatoģija
 Translativ *m* — translatīvs
 Translatologie *f* — tulkojumzinātne, translatoģija
 Transliteration *f* — transliterācija
 Transonymisierung *f* — tranonimizēšanās, tranonimizācija
 Transtoponymisierung *f* — transtoponimizēšanās, transtoponimizācija
 Trennzeichen *n* — atdalītājpieturzīme
 Trope *f* — trops
 Tropus *m* — trops
 Typ *m* — tips
 Typologie *f* — tipoloģija
 typologisch-vergleichende Sprachwissenschaft *f* — sastatāmā valodniecība,
 kontrastīvā lingvistika
 typologische Klassifikation *f* der Sprachen — tipoloģiskā valodu klasifikācija
 typologische Sprachwissenschaft *f* — tipoloģiskā valodniecība, tipoloģiskā
 lingvistika

U

- Überkürze *f* — pārīsums
 überkurzer Vokal *m* — pārīss patskanis
 Überlänge *f* — pārgarums
 überlanger Konsonant *m* — pārgarš līdzskanis

- Überschrift *f* — virsraksts
 Übersetzbarkeit *f* — tulkojamība
 Übersetzen *n* — tulkošana ▪ rakstiskā tulkošana
 übersetzendes Wörterbuch *n* — tulkojošā vārdnīca
 Übersetzer *m* — tulkotājs
 Übersetzung *f* in die passive Sprache *f* — pretvirziena tulkojums, tulkojums pasīvajā valodā
 Übersetzungseinheit *f* — tulkošanas vienība
 Übersetzungsuniversalie *f* — tulkošanas universālija
 Überterminus *m* — virstermins
 übertragene Bedeutung *f* — pārnestā nozīme
 Umfeld *n* — apkaime
 Umfeld *n* des Phraseologismus *m* — frazeoloģisma apkaime
 Umformulieren *n* — pārformulēšana
 Umgangssprache *f* — sarunvaloda
 umgangssprachliches Wort *n* — sarunvalodas vārds, sarunvārds
 Umgebung *f* — apkaime
 umgekehrte Wortfolge *f* — netiešā vārdu secība, netiešā vārdu kārta
 Umkodierung *f* — pārkodēšana
 Umlaut *m* — umlauts
 Umstandswort *n* — apstākļa vārds, adverbs
 Umwandlung *f* — pārveide, transformācija
 unabhängiger Satzteil *m* — neatkarīga teikuma daļa
 unbestimmte Endung *f* — nenoteiktā galotne
 unbestimmter Artikel *m* — nenoteiktais artikuls
 unbestimmtes Pronomen *n* — nenoteiktais vietniekvārds
 undeklinierbares Partizip *n* — nelokāmais divdabis, nedeklinējamais participis
 unilateraler Engellaut *m* — unilaterāls spraudzenis
 unipersonales Verb *n* — vienpersonas darbības vārds, vienpersonas verbs
 unliterarische Umgangssprache *f* — neliterārā sarunvaloda
 unliterarischer Wortschatz *m* — subliterārā leksika
 unliterarisches Wort *n* — neliterārisms
 unpersönliches Verb *n* — bezpersonas darbības vārds, bezpersonas verbs
 unregelmäßiges Verb *n* — nekārtns darbības vārds, neregulārs verbs
 Unterbegriff *m* — apakšjēdziens
 untergeordnete Sprache *f* — subordinētā valoda
 untergeordnetes Satzglied *n* — palīgloceklis
 Unterrichtssprache *f* — mācībvaloda
 Untertiteln *n* — subtitrēšana
 Unterzweig *m* — apakšnozare
 Unübersetzbarkeit *f* — netulkojamība

Unziale *f* — unciāļu raksts
 Unzialschrift *f* — unciāļu raksts
 Urbanonym *n* — urbanonīms
 Urbevölkerung *f* — pirmiedzīvotāji
 Ursprache *f* — pirmvaloda

V

Valenz *f* — valence
 Variante *f* — variants
 Varianz *f* — variantums
 Variation *f* — variatīvums
 Varietät *f* — varietāte
 Vatername *m* — tēvvārds
 Vatersname *m* — tēvvārds
 Velum *n* — mīkstās aukslējas
 verallgemeinerndes Wort *n* — vispārinātājs
 Verallgemeinerung *f* — vispārināšana
 veraltetes Wort *n* — vecvārds
 veralteter Terminus *m* — novecojis termins
 Verb *n* — darbības vārds, verbs
 Verbaladjektiv *n* — verbāladjektīvs
 verbale subordinierende Wortgruppe *f* — verbāla vārdkopa
 verbales Prädikat *n* — verbāls izteicējs
 Verbalisierung *f* — verbalizēšanās, verbalizācija
 Verbalkompositum *n* — darbības vārda saliktenis
 Verbalnomen *n* — verbālnomens
 Verbalsatz *m* — verbāls teikums
 Verbalsubstantiv *n* — verbālsubstantīvs ▪ darbības lietvārds, *nomen actionis*
 Verbindungsvokal *m* — vienotājpatskanis
 Verdoppelung *f* — divkāršojums ▪ dubultojums
 Vergleich *m* — salīdzinājums
 Vergleichsstufe *f* — pārākā pakāpe, komparatīvs
 Verkehrssprache *f* — *lingua franca*
 Verkleinerungsform *f* — deminutīvs
 Verknüpfbarkeit *f* — saistāmība
 vermitteltes Dolmetschen *n* — starpniektulkošana
 vermutete Rede *f* — noģiedamā runa
 Verneinung *f* — noliegums, negācija
 Verschluss *m* — slēgums
 Verschlussdauer *f* — izturējums
 Verschmelzung *f* — saplūde, fūzija

- Versfuß *m* — pēda
 versteckte Übersetzung *f* — slēptais tulkojums
 vertikale Zungenlage *f* — mēles vertikālais novietojums
 vertraulicher Stil *m* — sirsnīgais stils
 verwandte Sprachen — radniecīgas valodas
 Vibrant *m* — vibrants, trīsenis
 Vielsprachigkeit *f* — daudzvalodība, multilingvisms
 Vokal *m* — patskanis, monoftongs ▪ vokālis
 Vokal *m* der hinteren Reihe *f* — pakalējās rindas patskanis
 Vokal *m* der mittleren Reihe *f* — vidējās rindas patskanis
 Vokal *m* der vorderen Reihe *f* — priekšējās rindas patskanis
 Vokal *m* hoher Zungenlage *f* — augsta mēles pacēluma patskanis
 Vokal *m* mittlerer Zungenlage *f* — vidēja mēles pacēluma patskanis
 Vokal *m* tiefer Zungenlage *f* — zema mēles pacēluma patskanis
 Vokalharmonie *f* — sinharmonija, patskaņu harmonija
 vokalisch — vokālisks
 Vokalisierung *f* — vokalizēšanās, vokalizācija
 Vokalismus *m* — vokālisms
 Vokativ *m* — vokatīvs
 Volk *n* — tauta
 Volksetymologie *f* — tautas etimoloģija
 vollbedeutendes Wort *n* — patstāvīgs vārds
 Vollstufe *f* — pilnā pakāpe
 Vollsynonym *n* — absolūtais sinonīms
 Vorbereitung *f* des Textes *m* — pirmsrediģēšana
 vorderer (*Vokal*) — priekšējs, palatāls
 Vorderzungenlaut *m* — priekšējais mēlenis
 Vorname *m* — priekšvārds
 Vorstellung *f* — priekšstats
 Vulgarismus *m* — vulgārisms

W

- Wahrnehmungsmethode *f* — tiešā vērojuma metode
 weibliches Geschlecht *n* — sieviešu dzimte
 weicher Gaumen *m* — mīkstās aukslējas
 weicher Konsonant *m* — mīksts līdzskanis, palatāls līdzskanis
 Wertskala *f* der Terminakzeptabilität *f* — termina pieņemamības vērtes skala
 wesentliches Merkmal *n* — būtiskā pazīme
 Wiederbelebung *f* der Sprache *f* — valodas atdzīvināšana, valodas revitalizēšana
 Wiedergabe *f* von Eigennamen — īpašvārdu atveide

- Wirklichkeitsobjekt *n* — reālija
 Wort *n* — vārds¹
 Wortart *f* — vārdšķira
 Wortbestand *m* — leksika
 Wortbildung *f* — vārddarināšana ▪ darinājums, vārddarinājums
 Wortbildungsaffix *n* — vārddarināšanas afikss
 Wortbildungsart *f* — vārddarināšanas paņēmiens
 Wortbildungsbedeutung — vārddarināšanas nozīme
 Wortbildungsebene *f* — vārddarināšanas līmenis
 Wortbildungsfunktion *f* — vārddarināšanas funkcija
 Wortbildungskette *f* — vārddarināšanas ķēde
 Wortbildungsmittel *n* — vārddarināšanas līdzeklis
 Wortbildungsmodell *n* — vārddarināšanas modelis
 Wortbildungsnest *n* — vārddarināšanas ligzda
 Wortbildungsstamm *m* — vārddarināšanas celms
 Wortbildungssystem *n* — vārddarināšanas sistēma
 Wortbildungstyp *m* — vārddarināšanas tips
 Wörterbuch *n* — vārdnīca
 Wörterbuch *n* der Autorensprache *f* — rakstnieka valodas vārdnīca
 Wörterbuch *n* der Eigennamen — personvārdu vārdnīca
 Wörterbuch *n* der Termini — terminu vārdnīca
 Wörterbuchartikel *n* — šķirklis
 Wortfolge *f* — vārdu secība, vārdu kārtā
 Wortform *f* — vārdforma
 Wortformstamm *m* — vārdformas celms
 Wortgefüge *n* — vārdkopa
 Wortgefügeterminus *m* — vārdkoptermins
 Wortgruppe *f* — vārdu savienojums
 Wortgruppen-Analogon *n* — vārdkopas analogs
 Wortgut *n* — vārdu krājums
 wörtliche Übersetzung *f* — burtiskais tulkojums
 Wortreihe *f* — vārdrinda, vārdvirkne
 Wortreihen-Analogon *n* — vārdrindas analogs
 Wortschatz *m* — vārdu krājums
 Wortschulst *m* — liekvārdība
 Wortsippe *f* — ligzda
 Wortspiel *n* — vārdspēle
 Wortstamm *m* — vārda celms
 Wortteil *n* — vārddaļa
 Wunschform *f* — optatīvs *lietv.*

Wunschform *f* des Debitivs *m* — vajadzības izteiksmes vēlējuma paveids

Wurzel *f* — sakne

Wurzelsprachen — izolējošās valodas, amorfās valodas, sakņu valodas

X

X-Theorie *f* — X teorija

Z

Zahl *f* — skaitlis

Zahlwort *n* — skaitļa vārds, numerālis

Zahlwortkompositum *n* — skaitļa vārda saliktenis

Zahnlaut *m* — dentāla skaņa

Zeichenkörper *n* — apzīmējums

Zeichensetzung *f* — interpunkcija

Zeitform *f* — laika forma

zentrales Satzglied *n* — virsloceklis

Zeugma *n* — zeigma

Zielauditorium *n* — mērķauditorija

Zielsprache *f* — mērķvaloda, tulkojumvaloda

Zirkumfix *n* — cirkumfikss

Zirkumflex *m* — jumtiņš

Zoomorphismus *m* — zoomorfisms

Zoonym *n* — zoonīms

zulässiger Terminus *m* — pieļaujama termins

Zungenhebung *f* — mēles pacēlums

Zungenlaut *m* — mēlenis

zusammengesetzte Wortgruppe *f* — salikta vārdkopa

zusammengesetzter Satz *m* — salikts teikums

Zusammenschreibung *f* — koprakstījums

Zusammensetzung *f* — salikteņu darināšana, salikteņdarināšana ▪ saliktenis

Zusatzinformation *f* — papildinformācija

zusätzlicher Bilingualismus *m* — bagātinošā divvalodība, bagātinošais bilingvisms

zusätzliches Satzzeichen *n* — papildu pieturzīme

Zweig *m* — nozare

zweigliedriger Satz *m* — divkopu teikums

zweigliedriges anthroponymisches System *n* — divkomponentu personvārdu sistēma

Zweilaut *m* — divskanis, diftongs

zweisprachige Ausbildung *f* — bilingvālā izglītība

Zweisprachige[r] *m, f* — bilingvs, divvalodīgais

Zweisprachigkeit *f* — divvalodība, bilingvisms
zweite Sprache *f* — otrā valoda
Zweizahl *f* — divskaitlis
Zwischendialekt *m* — starpdialekts
Zwischenebene *f* — starplīmenis
zwischenzeilige Übersetzung *f* — parindentulkošana

Krievu valodas terminu rādītājs

A

- аббревиатура — saīsinājumu saliktenis, abreviatūra
 аббревиация — abreviācija
 абессив — abesīvs
 абзац — rindkopa
 аблатив — ablatīvs
 аблаут — mantotā patskaņu mija, apofonija, ablauts
 абсолютив — absolutīvs
 абсолютная длительность звука — skaņas ilgums, absolūtais skaņas garums
 абсолютное время — absolūtais laiks
 абсолютный синоним — absolūtais sinonīms
 абстрактное существительное — abstraktas nozīmes lietvārds
 автоматизированный перевод — datorizētā tulkošana
 авторский словарь писателя — rakstnieka valodas vārdnīca
 авторское слово — piebilde
 автосемантическое слово — pašnozīmes* vārds, autosemantisks vārds
 автохтонный миноритет — autohtonā minoritāte
 агглютинативные языки — aglutinatīvās valodas
 агглютинация — aglutinācija
 агенс — darītājs, agenss
 агномен — agnomens
 агороним — agoronīms
 агрооним — agroonīms
 адаптация — adaptēšana, adaptācija
 адвербиализация — adverbēšanās, adverbācija
 адвербиализирование — adverbēšanās, adverbācija
 адвербиализированное слово* — adverbējums
 адвербиальное [подчинительное] словосочетание* — adverbiāla vārdkopa
 адвербиальное предложение — adverbiāls teikums
 адвербиальное сказуемое — adverbiāls izteicējs
 адессив — adesīvs
 адпозиция* — adpozīcija
 адресант — adresants
 адресат — adresāts
 адстрат — adstrāts
 адъективация — adjektivēšanās, adjektivācija
 адъективизация — adjektivēšanās, adjektivācija
 адъективирование — adjektivēšanās, adjektivācija
 адъективированное слово — adjektivējums

- аккомодация — akomodācija
 акролект — akrolekts
 акроним — akronīms
 актант — aktants
 активный запас слов — aktīvais vārdu krājums
 активный орган речи — aktīvais runas orgāns
 активный язык — aktīvā valoda
 актуальное членение предложения — teikuma aktuālais daļījums
 акут — akūts *lietv.*
 акустика — akustika
 акустическая фонетика — akustiskā fonētika
 акустический анализ — akustiskā analīze
 акустический метод — akustiskā metode
 акустический признак — akustiskā šķīrējpažīme
 акустический спектр — akustiskais spektrs
 акцент — akcents² ▪ uzsvars, akcents
 акцентированная единица речи — uzsvērtā runas vienība, akcentēta runas vienība
 акцентология — akcentoloģija
 аллатив — allatīvs
 аллегория — alegorija
 аллитерация — aliterācija
 алломорф — alomorfs
 алломорфизм — alomorfisms
 аллоним — alonīms
 аллосупрафикс — alosuprafikss
 аллотон — alotons
 аллофон — alofons
 аллохтонный миноритет — alohtonā minoritāte
 аллюзия — alūzija
 алфавит — alfabēts
 альвеолы — alveolas
 альвеолярный звук — alveolāra skaņa
 альтернация — alternācija
 амбисиллабический — ambisillabisks
 амплитуда звука — skaņas amplitūda
 аналитическая лексическая единица* — analītiska leksiska vienība
 аналитическая форма — analītiska forma
 аналитические языки — analītiskās valodas
 аналог [подчинительного] словосочетания — vārdkopas analogs
 аналог сочинительного словосочетания — vārdrindas analogs

- аналогия — analogija
анаптиксис — anaptikse
анафора — anafora
анафорическое слово — anaforisks vārds
англицизм — anglisms, anglicisms
андроним — andronīms
антиква — antīkva
антирезонанс — antirezonanse
антитеза — antitēze
антиформанта — antiformants
антиципация — paredze, anticipācija
антоним — antonīms
антонимия — antonīmija
антономасия — antonomāze
антрополингвистика — antropoloģiskā lingvistika
антропологическая лингвистика — antropoloģiskā lingvistika
антропоморфизация — antropomorfizēšanās, antropomorfizācija
антропоним — personvārds, antroponīms
антропонимизация — antroponimizēšanās, antroponimizācija
антропонимика — antroponīmika
антропонимикон — antroponimikons
антропонимия — antroponīmija
аорист — aorists
апекс — apiks
апеллятив — sugasvārds, apelatīvs
апеллятивация — apelatīvācija
апикальный звук — apikāla skaņa
апостроф — apostrofs
апофония — mantotā patskaņu mija, apofonija, ablauts
арабское письмо — arābu raksts
арго — argo
арготизм — argotisms
аргумент — arguments
ареал — areāls
ареальная лингвистика — areāllingvistika
ареальная типология — areāltipoloģija
артикуль — artikuls
артикуляционная фонетика — artikulārā fonētika
артикуляционный анализ — artikulārā analīze
артикуляционный дифференциальный признак — artikulārā šķirēj pazīme
артикуляционный ряд — artikulācijas rinda

- артикуляция — artikulācija
 архаизм — arhaisms
 архисема — arhisēma, integrālā sēma
 архифонема — arhifonēma
 асемантичность — asemantiskums
 асимметрия языкового знака — valodas zīmes asimetrija
 асиндетон — asindetons
 аспектualityность — aspektualitāte
 аспирация — aspirācija, piedvesums
 ассимиляция — asimilācija
 ассимиляция дистантная — atstatā asimilācija
 ассимиляция заимствований — aizguvumu asimilācija
 ассимиляция по звонкости — asimilācija balsīguma ziņā
 ассиметрический билингвизм — asimetriskā divvalodība, asimetriskais bilingvisms
 ассиметрическое двуязычие — asimetriskā divvalodība, asimetriskais bilingvisms
 ассонанс — asonanse
 ассоциативная сема — asociatīvā sēma
 астионим — pilsētvērdс, astionīms
 астроним — astronīms
 астротопоним — astrotoponīms
 атематический глагол — atematisks darbības vārds, atematisks verbs
 атематическое спряжение — atematiska konjugācija
 аугмент — augments
 аугментатив — augmentatīvs
 аферезис — aferēze
 аффикс — afikss
 аффиксальное словообразование — atvasināšana, derivācija
 аффиксальный диалектизм — derivatīvais dialektisms, afiksālais dialektisms
 аффиксация — afiksācija
 аффиксоид — afiksoīds
 аффриката — afrikāta, afrikatīvs slēdzenis
 аффрицированный смывный согласный — afrikāta, afrikatīvs slēdzenis

Б

- база данных — datubāze
 базилект — bazilekts
 балтизм* — baltisms
 балтийская филология — baltu filoloģija
 балтийские языки — baltu valodas

- балтистика — baltistika
 баритон — baritons
 бахуврихи — bahuvrihi, bahuvrihi saliktenis, citnozīmes saliktenis
 бездефисное сочетание — adefisāls savienojums
 безличное предложение — bezpersonas teikums
 безличный глагол — bezpersonas darbības vārds, bezpersonas verbs
 бемольный — bemolēts, pazemināts
 бенефициенс — ieguvējs, beneficienss
 бесписьменный язык — bezrakstu valoda
 бессоставное предложение — bezkopas teikums
 бессоюзное сложное предложение — salikts bezsaikļa teikums
 билабиальный звук — bilabiāla skaņa
 билатеральный щелевой согласный — bilaterāls spraudzenis
 билингв — bilingvs, divvalodīgais
 билингвальное образование — bilingvālā izglītība
 билингвизм — divvalodība, bilingvisms
 бифонема — bifonēma
 бихевиористическая лингвистика — biheivioristiskā valodniecība,
 biheivioristiskā lingvistika
 благозвучие — labskanība, eifonija
 боковой щелевой согласный — laterāls spraudzenis
 большинство — majoritāte
 бранное слово — lamu vārds
 буква — burts
 буквосочетание — burtkopa
 быстрая речь — ātrruna

В

- валентность — valence
 варваризм — barbarisms
 вариант — variants
 вариант словоформы — vārdformas variants
 вариантность — variantums
 вариативность — variatīvums
 введение субтитров — subtitrēšana
 вербализация — verbalizēšanās, verbalizācija
 вербальное [подчинительное] словосочетание * — verbāla vārdkopa
 вербальное предложение — verbāls teikums
 вербальное сказуемое — verbāls izteicējs
 вертикальное положение языка — mēles vertikālais novietojums
 верхнелатышские говоры — augšzemnieku izloksnes

- верхнелатышский диалект — augšzemnieku dialekts
 вещественное существительное — vielas lietvārds
 взаимный глагол — savstarpējas darbības vārds, reciproks verbs
 взрывной смывный согласный — eksplozīvs slēdzenis
 вибрант — vibrants, trīsenis
 вид — veids
 видовое понятие — apakšjēdziens
 видовой термин — apakštermins
 винительный падеж — akuzatīvs
 вкрапление — pārcēlums
 владение языком — valodas prasme
 внесение — iespraudums
 внутренняя форма — iekšējā forma
 возвратное местоимение — atgriezeniskais vietniekvārds, refleksīvais
 pronomens
 возвратное существительное — atgriezeniskais lietvārds, refleksīvais
 substantīvs
 возвратность — atgriezeniskums, refleksivitāte
 возвратный глагол — atgriezeniskais darbības vārds, refleksīvais verbs
 возвратный формант — atgriezeniskais formants
 возрождение языка — valodas atdzimšana
 вокализация — vokalizēšanās, vokalizācija
 вокализм — vokālisms
 вокалический — vokālisks
 вопросительное местоимение — jautājamais vietniekvārds
 вопросительное предложение — jautājuma teikums
 вопросительный знак — jautājuma zīme
 восклицательное предложение — izsaukuma teikums
 восклицательный знак — izsaukuma zīme
 восстановление статуса языка — valodas statusa atjaunošana
 временная форма — laika forma
 вспомогательный глагол — palīgdarbības vārds, palīgverbs
 вставка — iestarpinājums
 вторичная деривация — sekundārā atvasināšana
 вторичное значение — sekundārā nozīme, atvasinātā nozīme
 вторичное окончание — sekundārā galotne
 второе будущее — saliktā nākotne, *futūrum II*
 второй язык — otrā valoda
 второстепенный член предложения — palīgloceklis
 вульгаризм — vulgārisms
 выдержка — izturējums

высказывание — izsacījums ▪ izteikums
 высокий — akūts* īp. v., augstfrekvences..

Г

газетир — vietvārdnīca, gazetīrs
 газетно-публицистический стиль — publicistikas stils
 газетный стиль — publicistikas stils
 галлицизм — gallicisms
 галочка — apgrieztais jumtiņš, kāstītis*
 гаплогرافия — haplogrāfija
 гаплоглогия — haploģija
 гармонический билингвизм — līdzsvarotā divvalodība, harmoniskais bilingvisms
 гармония гласных — sinharmonija, patskaņu harmonija
 гелоним — helonīms
 геминация — geminācija
 генеалогическая классификация языков — ģenealogiskā valodu klasifikācija
 генеративная грамматика — ģeneratīvā gramatika
 генеративная фонология — ģeneratīvā fonoloģija
 геноним — genonīms
 геоллингвистика — ģeolingvistika
 геотопоним — ģeonīms, ģeotoponīms
 германизм — ģermānisms
 германистика — ģermānistika
 германская филология — ģermāņu filoloģija
 германские языки — ģermāņu valodas
 герундив — ģerundīvs
 герундий — ģerundijs
 гетероклизия — heteroklīze
 гетеросиллабическая позиция — heterosillabiska pozīcija
 гетеротон — heterotons
 гибридное слово — hibrīdvārds
 гибридный термин — hibrīdtermins
 гибридный язык — hibrīdvaloda
 гидроним — hidronīms
 гидронимизация — hidronimizēšanās, hidronimizācija
 гидронимика — hidronīmika
 гидронимия — hidronīmija
 гипербола — hiperbola
 гипероним — hiperonīms
 гипертекст — hiperteksts

- гипокористика — hipokoristisks vārds
 гипоним — hiponīms
 гипонимия — hiponīmija
 гипотаксис — pakārtojums
 главное предложение — virsteikums
 главный член односоставного предложения — galvenais loceklis
 главный член предложения — virsloceklis
 главный язык — galvenā valoda
 глагол — darbības vārds, verbs
 глаголица — glagolica
 глагольное имя — verbālnomens
 глагольное прилагательное — verbāladjektīvs
 глагольное существительное — verbāls substantīvs
 глайд — puspatskanis, glāids
 гласный заднего ряда — pakaļējās rindas patskanis
 гласный звук — patskanis, monoftongs ▪ vokālis
 гласный звук верхнего подъёма — augsta mēles pacēluma patskanis
 гласный звук нижнего подъёма — zema mēles pacēluma patskanis
 гласный звук среднего подъёма — vidēja mēles pacēluma patskanis
 гласный переднего ряда — priekšējās rindas patskanis
 гласный среднего ряда — vidējās rindas patskanis
 глосса — glosa
 глоссарий — glosārijs
 глоссематика — glosemātika
 глубинная структура — dziļā struktūra
 глухой согласный — nebalsīgs līdzskanis
 гнездо — ligzda
 говор — izloksne
 годоним — hodonīms
 голос — balss
 голосовая щель — balss sprauga
 голосовые связки — balss saites
 горизонтальное положение языка — mēles horizontālais novietojums
 гортань — balsene
 государственный язык — valsts valoda
 готическое письмо — gotiskais raksts
 гравис — gravis
 грамматизация — gramatizēšanās, gramatizācija
 грамматика — gramatika
 грамматикализация — gramatizēšanās, gramatizācija
 грамматист — gramatiķis

грамматическая категория — gramatiskā kategorija
 грамматическая форма — gramatiskā forma
 грамматический плеоназм — gramatiskais pleonasmis
 грамматическое значение — gramatiskā nozīme
 грамматическое число — skaitļa kategorija
 граница слога — zilbes robeža
 графема — grafēma
 графемика — grafēmika
 графетика — grafētika
 графология — grafoloģija
 грецизм — grēcisms, grieķisms
 греческий алфавит — grieķu alfabēts
 греческое письмо — grieķu raksts
 группа говорков — izlokšņu grupa
 группа члена предложения — teikuma locekļa grupa
 группа языков — valodu grupa
 губной консонант — lūpenis, labiāls līdzskanis
 губной согласный — lūpenis, labiāls līdzskanis

Д

дательный абсолютный — absolūtais datīvs, absolūtā datīva konstrukcija
 дательный падеж — datīvs
 двоеточие — kols
 двойная смычка — divkāršs slēgums
 двойное имя — dubultvārds
 двойной дефис* — biedruzīme
 двойной затвор — divkāršs slēgums
 двойной член предложения — dubultloceklis
 двойственное число — divskaitlis
 двугласный звук — divskanis, diftongs
 двусоставное предложение — divkopu teikums
 двухкомпонентная антропонимическая система — divkomponentu personvārdu sistēma
 двуязычие — divvalodība, bilingvisms
 двуязычный — bilingvs, divvalodīgais
 деантропонимизация — deantroponimizēšanās, deantroponimizācija
 деепричастие — nelokāmais divdabis, nedeklinējамais particips
 дезафиксация — dezafiksācija
 дейктическое слово — deiktisks vārds
 действительный залог — darāmā kārtā, aktīvs
 декодирование — atkodēšana, dekodēšana

- декомпозиция — pārdaļījums, dekompozīcija
 декреолизация — dekreolizācija
 деление на слоги — dalīšana zilbēs, sillabifikācija
 деление на слоги (для переноса) — pārnesumpārdale
 деминутив — deminutīvs
 денотат — denotāts
 денотативное значение — nozīmes pamatkomponents, denotatīvais
     komponents
 дентальный звук — dentāla skaņa
 деоним* — deonīms
 деонимизация — deonimizēšana, deonimizācija
 деонтическая модальность — deontiskā modalitāte
 дериватология — derivatoloģija
 деривационное значение — derivatīvā nozīme
 деривация — atvasināšana, derivācija
 десемантизация — desemantizēšanās
 дескриптивная лингвистика — aprakstošā valodniecība, deskriptīvā
     lingvistika
 дескриптивный метод — aprakstošā metode, deskriptīvā metode
 детерминант — determinants
 детерминативное сложное слово — determinatīvs saliktenis
 детерминологизация — determinoloģizēšanās, determinoloģizācija
 детопонимизация — detoponimizēšanās, detoponimizācija
 дефинитивная функция — apzīmētājfunkcija, definitīvā funkcija
 дефиниция — definīcija
 дефис — defise
 дефисное написание — defisrakstījums
 дефисное сочетание* — defissavienojums
 деэтимологизация — deetimoloģizēšanās, deetimoloģizācija
 диакритический знак — diakritiskā zīme
 диалект — dialekts
 диалектизм — dialektisms
 диалектный континуум — dialektu kontinuuums
 диалектный словарь — izloksnes vārdnīca
 диалектологический атлас — dialektu atlants
 диалектология — dialektoloģija
 диалектометрия — dialektometrija
 диалог — dialogs
 диалогическая речь — dialogruna
 диахроническая лингвистика — diahroniskā valodniecība, diahroniskā
     lingvistika

- диахроническое языкознание — diahroniskā valodniecība, diahroniskā
 lingvistika
 диахрония — diahronija
 дивергенция — divergence
 диглоссия — diglosija
 диграф — digrafs
 дизный — diezēts, paaugstināts
 динамическая спектрограмма — dinamiskā spektrogramma
 динамический аспект исследования — dinamiskais izpētes aspekts
 динамичность нормы — normas dinamiskums
 дискурс — diskurss
 дискурсный анализ — diskursa analīze
 диспозитивная норма — dispozitīva norma
 диссимиляция — disimilācija
 дистрибутивный анализ — distributīvā analīze
 дистрибуция — distribūcija
 дисфемизм — disfēmisms
 дифтонг — divskanis, diftongs ▪ vokālis
 дифтонгизация — diftongizēšanās, diftongizācija
 дифтонгическое сочетание — diftongisks savienojums
 дифтонгоид — diftongoīds
 дифференциальная сема — diferenciālā sēma
 дифференциальный признак — šķirējpazīme, diferencētājpazīme
 долгая ступень чередования — stiepuma pakāpe
 долгий гласный — garš patskanis
 долгий дифтонг — gardiftongs
 долгий слог — garā zilbe
 долгий согласный — garš līdzskanis
 долгота звука — skaņas ilgums, absolūtais skaņas garums
 долженствовательное наклонение — vajadzības izteiksme, debitīvs
 дополнение — papildinātājs
 дополнительная информация — papildinformācija
 дополнительное придаточное [предложение] — papildinātāja palīgteikums
 дополнительное ударение — palīguzsvars
 дополнительный знак препинания — papildu pieturzīme
 допустимый термин — pieļaujamais termins
 дорсальный звук — dorsāla skaņa
 дословный перевод — burtiskais tulkojums
 достоверность — uzticamība
 дримоним — drimonīms
 дромоним — dromonīms

дуративный вид — ilgstošs veids, duratīvs veids

Е

единица перевода — tulkošanas vienība

единица речи под ударением — uzsvērtā runas vienība, akcentēta runas vienība

единица языка — valodas vienība

единственное число — vienskaitlis

естественная группа* — dabiskā grupa

естественный язык — dabiskā valoda

Ж

жанр речи — runas žanrs

жаргон — žargons

жаргонизм — žargonisms

женский род — sieviešu dzimte

жест — žests

жирный шрифт — treknraksts

З

зависимый язык — subordinētā valoda

заглавие — virsraksts

заглавное слово — šķirkļa vārds

заголовок статьи* — šķirkļa galva

заголовочное слово — šķirkļa vārds

задний — pakaļējs

задний язычный согласный — pakaļējais mēlenis

заикание — stostīšanās

заимствование — aizgūšana • aizgūvums

заимствованный термин — aizgūts termins

заимствующий язык — aizgūvējvaloda

закономерности языка* — valodas likumības

законы языка — valodas likumi

закрытый слог — slēgta zilbe

залог — kārta

замена языка — valodas nomaiņa

заменительное продление — aizstāju pagarinājums, kompensējošais pagarinājums

замещающее двуязычие — aizstājošā divvalodība, aizstājošais bilingvisms

замещающий билингвизм — aizstājošā divvalodība, aizstājošais bilingvisms

запас слов — vārdu krājums

- запинание — stostīšanās
 запятая — komats
 затвор — slēgums
 звательный падеж — vokatīvs
 звонкий — balsīgs
 звонкий согласный — balsīgs līdzskanis
 звук с придыханием — aspirēta skaņa, skaņa ar piedvesumu
 звук языка — valodas skaņa
 звуковая речь — artikulētā valoda
 звуковое письмо — skaņu raksts, fonētiskais raksts
 звуковой язык — artikulētā valoda
 звукоподражание — onomatopoēze
 звукоподражательное слово — onomatopoētisms*
 зевгма — zeigma
 земгальские говоры — zemgaliskās izloksnes
 земгальский язык — zemgaļu valoda
 знак выделяющий — izdalītājpieturzīme
 знак долготы звука — garumzīme
 знак отделяющий — atdalītājpieturzīme
 знак препинания — pieturzīme
 знак препинания настоящий* — īstā pieturzīme
 знак пропуска — divpunkte
 знак смягчения — mīkstinājuma zīme
 знаменательное слово — patstāvīgs vārds
 значение — nozīme
 зооморфизм — zoomorfisms
 зооним — zoonīms

И

- игра слов — vārds spēle
 идентификация термина — termina noteikšana, termina identificēšana
 идеограмма — ideogramma
 идеографический синоним — jēdzieniskais sinonīms
 идеографическое письмо — ideogrāfiskais raksts
 идиолект — idiolekts
 идиома — idioma
 идиоматика — idiomātika
 иероглиф — hieroglifs
 иероглифическое письмо — hieroglifu raksts
 изменение значения — nozīmes maiņa
 изменение значения слова — vārda nozīmes maiņa

изоглосса — izoglosa
изолект — izolekts
изолирующие языки — izolējošās valodas, amorfās valodas, sakņu valodas
изъявительное наклонение — īstenības izteiksme, indikatīvs
иллатив — illatīvs
именительное темы — tēmas nominatīvs
именительный падеж — nominatīvs
иммигрантское меньшинство — imigrantu minoritāte, netradicionālā minoritāte
императивная норма — imperatīvā norma
имперфект — imperfekts
имперфективный вид — nepabeigts veids, imperfektīvs veids
имплицативная универсалия — implikatīvā universālija
импликация — implikācija
имплицитное значение — implicīta nozīme
имя — priekšvārds ▪ nomens
имя действия — darbības lietvārds, *nomen actionis*
имя деятеля — darītājlievārds, *nomen agentis*
имя нарицательное — sugasvārds, apelatīvs
имя прилагательное — īpašības vārds, adjektīvs
имя собственное — īpašvārds, onīms
имя существительное — lietvārds, substantīvs
имя числительное — skaitļa vārds, numerālis
имядатель — vārda devējs
инвариант — invariants
инвариантность — invariantums
инверсия — netiešā vārdu secība, netiešā vārdu kārta
инверсный порядок слов — netiešā vārdu secība, netiešā vārdu kārta
индивидуальный билингвизм — individuālā divvalodība, individuālais bilingvisms
индивидуальный стиль — individuālais stils
индийское письмо — indiešu raksts
индоевропеистика — indoeuropeistika
индоевропейская семья языков — indoeiropiešu valodu saime
индоевропейская филология — indoeiropiešu filoloģija
инессив — inesīvs
инициальная аббревиатура — iniciālsaliktenis, iniciālisms
инкорпорация — inkorporēšana, inkorporācija
инкорпорирующие языки — inkorporējošās valodas, polisintētiskās valodas
иностранное слово — svešvārds
иностранный язык — svešvaloda

- иноязычная лексическая единица* — citvalodisms
 иноязычная цитата — citvalodas iespraudums
 иноязычное вкрапление — citvalodas iespraudums
 инстрат — instrāts
 инструментальная фонетика — instrumentālā fonētika
 инструментальный метод — instrumentālā metode
 интеграция — integrācija
 интердиалект — starpdialekts
 интерлингвистика — interlingvistika
 интернационализм — internacionālisms
 интернационализмод* — internacionalismoīds
 интернациональный аффиксоид — internacionālais afiksoīds
 интернациональный постфиксоид — internacionālais postfiksoīds
 интернациональный префиксоид — internacionālais prefiksoīds
 интерференция — interference
 интерфикс — interfikss
 интерфиксация — interfiksācija
 интеръективация — interjektivēšanās, interjektivācija
 интеръективирование — interjektivēšanās, interjektivācija
 интимно-ласковый стиль — sirsnīgais stils
 интонация — intonācija
 интонирование — intonēšana
 интонограмма — intonogramma
 интонографический метод — intonogrammu metode
 интонология — intonoloģija
 интранзитивный глагол — nepārejošs darbības vārds, intransitīvs verbs
 инфект — infekts
 инфикс — infikss
 инфинитив — nenoteiksme, infinitīvs
 инфинитив объекта — objekta nenoteiksme, objekta infinitīvs
 инфинитив субъекта — subjekta nenoteiksme, subjekta infinitīvs
 инфинитив темы — tēmas nenoteiksme, tēmas infinitīvs
 инфинитная форма — infinīta forma
 информант — informants
 информационный язык — informācijas valoda
 инъюнктив — injunktīvs
 иронический стиль — ironiskais stils
 ирония — ironija
 исключение — izņēmums
 искусственный язык — mākslīgā valoda
 историзм — historisms

историческая лингвистика — vēsturiskā valodniecība, vēsturiskā lingvistika
 историческое языкознание — vēsturiskā valodniecība, vēsturiskā lingvistika
 исход слова — izskaņa
 исходное слово — pamatvārds
 исходный текст — avotteksts
 исчезающая ступень чередования — zuduma pakāpe
 итеративный вид — daudzkārtējs veids, iteratīvs veids

К

кавычки — pēdīņas
 каламбур — vārds spēle ▪ kalambūrs
 календарное имя — kalendārvārds
 калька — kalks
 каноническое имя — kanoniskais personvārds
 капитальное письмо — kapitālraksts
 картинный словарь — attēlu vārdnīca, bilžu vārdnīca
 каста — kasta
 катафора — katafora
 катафорическое отношение — katafora
 категориальная многозначность — kategoriālais daudznozīmīgums
 категориальное значение — kategoriālā nozīme
 категоризация — kategorizēšana
 категория вида — veida kategorija
 категория времени — laika kategorija
 категория залога — kārtas kategorija
 категория лица — personas kategorija
 категория наклонения — izteiksmes kategorija
 категория падежа — locījuma kategorija
 категория рода — dzimtes kategorija
 катойконим — iedzīvotāju nosaukums, katoikonīms
 каузативный глагол — liekamais darbības vārds, kauzatīvais verbs
 качественное прилагательное — kādības īpašības vārds, kvalitatīvais adjektīvs
 качество звука — skaņas kvalitāte
 квазисинонимы — kvazisinonīmi
 квазиморфема — kvazimorfēma
 квазипаронимы — kvaziparonīmi
 кельтские языки — ķeltu valodas
 кентум-язык — kentumvaloda, centum valoda
 кимограмма — kimogramma
 кимографический метод — kimogrammu metode
 киноним — kinonīms

- кириллица — kirilica
 клинопись — ķīļu raksts
 клитика — klītika
 кличка — segvārds
 ключ — atslēgvārds
 ключевое слово — atslēgvārds
 коартикуляция* — līdzartikulācija, koartikulācija
 когезия — kohēzija, sasaiste
 когеренция — koherence, sakarīgums
 когипоним — kohiponīms
 когнитивная лингвистика — kognitīvā valodniecība, kognitīvā lingvistika
 код — kods
 кодирование — kodēšana
 кодификация — kodificēšana, kodifikācija
 кодифицированная норма — kodificētā norma
 койне — koinē
 количественное числительное — pamata skaitļa vārds
 количество звука — skaņas kvantitāte, relatīvais skaņas garums
 коллективный билингвизм — kolektīvā divvalodība, kolektīvais bilingvisms
 комбинированное [подчинительное] словосочетание — kombinēta vārdkopa
 комитатив — komitatīvs
 комментирующая реплика — piebilde
 коммуникативная компетенция — komunikatīvā kompetence
 коммуникативная целесообразность — komunikatīvais mērķtiecīgums
 коммуникативный тип предложения — teikuma komunikatīvais tips
 коммуникация — saziņa, komunikācija
 компенсация — kompensēšana, kompensācija
 компенсирующее продление — aizstāju pagarinājums, kompensējošais pagarinājums
 композита — saliktenis
 компьютерная лингвистика — datorlingvistika
 конвергенция — konverģence
 конверсив — konversīvs
 конверсия — konversija
 конец слога — zilbes beigas (B)
 конкретное существительное — konkrētas nozīmes lietvārds
 коннотативное значение — konotatīvā nozīme
 коннотация — konotācija ▪ nozīmes papildkomponents, konotatīvais komponents
 консеквативный перевод — secīgā tulkošana
 конситуативно неполное высказывание* — konsituatīvi saistīts izteikums

- конситуативно полное высказывание* — konsituatīvi nesaistīts izteikums
 конситуация* — konsituācija
 консонанс — konsonanse
 консонант — līdzskanis, konsonants
 консонантзация — konsonantizēšanās, konsonantizācija
 консонантизм — konsonantisms
 консонантный — konsonantisks
 конструкт — konstrukts
 конструкция — konstrukcija
 контаминат — kontamināts
 контаминация — kontaminēšanās, kontaminācija
 контекстуальный синоним — kontekstuālais sinonīms
 контекст — konteksts
 контекстуальная сема — asociatīvā sēma
 контекстуально неполное высказывание — kontekstuāli saistīts izteikums
 контракция — kontrakcija
 контрастная лингвистика — sastatāmā valodniecība, kontrastīvā lingvistika
 конфикс — konfikss
 конъюнкция — saiklis, konjunkcija
 копулятивное сложное слово* — kopulatīvs saliktenis
 коренное население — pirmiedzīvotāji
 корень — sakne
 кореферентность — koreference
 корпус — korpuss
 корпус текстов — tekstu korpuss
 корпусная лингвистика — korpusa lingvistika
 корреляция — korelācija
 косвенная речь — netiešā runa
 косвенный объект — netiešais objekts
 косвенный падеж — atkarīgais locījums
 космоним — kosmonīms
 краткий гласный — īss patskanis
 краткий дифтонг — īsdiftongs
 краткий слог — īsā zilbe
 креолизация — kreolizācija
 креольский язык — kreoliskā valoda
 криптоним — kriptonīms
 культура речи — runas kultūra
 культура языка — valodas kultūra
 культурная замена — kultūraizstāšana
 культурное заимствование — kultūraizgūvums

курсениекский язык — kursenieku valoda
 курсив — slīpraksts, kursīvs¹ ▪ kursīvs²
 куршские говоры — kursiskās izloksnes
 куршский язык — kuršu valoda

Л

лабиальный — labiāls
 лабиальный звук — labiāla skaņa
 лабиодентальный звук — labiodentāla skaņa
 ларингал — laringāls līdzskanis, laringālis
 ларингальная теория — laringāļu teorija
 ларингальный согласный — laringāls līdzskanis, laringālis
 латвизм* — letisms, latvisms
 латвистика* — letistika, latvistika ▪ letika
 латгальские говоры — latgaliskās izloksnes
 латгальский письменный язык — latgaliešu rakstu valoda
 латгальский язык — latgaļu valoda
 латеральный щелевой согласный — laterāls spraudzenis
 латинизация — latinizēšana, latinizācija
 латинизм — latīnisms
 латинский алфавит — latīņu alfabēts
 латинский язык — latīņu valoda
 латинское письмо — latīņu raksts
 латышизация — latviskošana
 латышская филология — latviešu filoloģija
 латышский язык — latviešu valoda
 легкий слог — vieglā zilbe
 лексема — leksēma
 лексика — leksika
 лексикализация — leksikalizēšanās, leksikalizācija
 лексико-грамматическая категория — leksiski gramatiskā kategorija
 лексико-семантическая группа — leksiski semantiskā grupa
 лексико-семантический вариант — leksiski semantiskais variants
 лексикограф — leksikogrāfs
 лексикография — leksikogrāfija
 лексиколог — leksikologs
 лексикология — leksikoloģija
 лексикон — leksikons
 лексикостилистика — leksikostilistika
 лексическая валентность — leksiskā valence
 лексическая единица — leksikas vienība ▪ leksiska vienība

- лексическая парадигма — leksiskā paradigma
 лексическая стилистика — leksikostilistika
 лексический диалектизм — leksiskais dialektisms
 лексический уровень — leksikas līmenis
 лексическое заимствование — leksiskais aizguvums
 лексическое значение — leksiskā nozīme
 лемма — lemma
 лемматизация — lemmatizēšana, lemmatizācija
 летика* — letika
 летистика* — letistika, latvistika
 летонизация — latviskošana
 летонизм* — letisms, latvisms
 летоника* — letonika
 ливонский диалект — līviskais dialekts
 ливский язык — lībiešu valoda
 лигатура — ligatūra
 лимноним — limnonīms
 лингва-франка — *lingua franca*
 лингвистика — valodniecība, lingvistika
 лингвистика текста — teksta lingvistika
 лингвистическая ассимиляция — lingvistiskā asimilācija
 лингвистическая витальность — lingvistiskais dzīvīgums, lingvistiskā vitalitāte
 лингвистическая жизненность — lingvistiskais dzīvīgums, lingvistiskā vitalitāte
 лингвистическая картография — lingvokartogrāfija
 лингвистическая компетентность — valodiskā lietpratība, lingvistiskā kompetence
 лингвистическая община — valodas kopiena, lingvistiskā kopiena
 лингвистическая прагматика — lingvistiskā pragmatika
 лингвистическая разновидность* — lingvistiskā varietāte
 лингвистическая универсалия — valodas universālija, lingvistiskā universālija
 лингвистический атлас — valodas atlants
 лингвистический метод — valodas pētīšanas metode
 лингвистический подход — lingvistiskā pieeja
 лингвистическое меньшинство — lingvistiskā minoritāte
 лингвокартография — lingvokartogrāfija
 линейная фонология — lineārā fonoloģija
 литературно-разговорная речь — literārā sarunvaloda
 литературно-разговорный язык — literārā sarunvaloda
 литературная норма — literārā norma

литературный язык — literārā valoda
 литовская филология — lietuviešu filoloģija
 литовский язык — lietuviešu valoda
 литоним — litoņims
 литота — litota
 литуанизм — lituānisms, lietuvisms
 литуанистика — lituānistika, lietuvistika
 лицо (*грамматическое*) — persona, personas forma
 личное имя — personvārds, antroponīms
 личное местоимение — personas vietniekvārds, personas pronomens
 ложный друг (*переводчика*) — viltusdraugs
 локализация — lokalizēšana, lokalizācija
 локатив — lokatīvs

М

макролингвистика — makrolingvistika
 макросоциоллингвистика — makrosociolingvistika
 макроструктура — makrostruktūra
 макротопоним — makrotoponīms
 максимальное начало слога — maksimālais zilbes sākums
 маркированность — marķējums
 математическая лингвистика — matemātiskā lingvistika
 матроним — matronīms
 машинный перевод — mašīntulkošana
 маюскул — majuskulis
 медиальный целевой согласный — mediāls spraudzenis
 междометие — izsaukmes vārds, interjekcija
 междустрочный перевод — parindentulkošana
 межуровень — starplīmenis
 межъязык — starpvaloda
 мелиоративный — melioratīvs
 меморатив — memoriāls īpašvārds, memoratīvs
 мемориальное имя — memoriāls īpašvārds, memoratīvs
 меньшинство — minoritāte
 мероним — meronīms
 меронимия — meronīmija
 мертвый язык — mirusi valoda
 местный географический термин — reģionālisms
 местный падеж — lokatīvs
 место артикуляции — artikulācijas vieta
 место удара — uzsvēruma punkts

- местоимение — vietniekvārds, pronomens
 метатония — metatonija
 метафония — metafonija
 метафора — metafora
 метаязык — metavaloda
 метод компонентного анализа — komponentu analīzes metode
 метод прямого наблюдения — tiešā vērojuma metode
 метонимия — metonīmija
 метрическая решётка — metriskais režģis
 метрическая фонология — metriskā fonoloģija
 метрическое дерево — metriskais koks
 микролингвистика — mikrolingvistika
 микросоциolingвистика — mikrosociolingvistika
 микроструктура — mikrostruktūra
 микротопоним — āru vārds, mikrotoponīms
 мимика — mīmika
 минимальная пара — minimālais pāris
 минускул — minuskulis
 мифоним — mitonīms
 многозначность — daudznozīmīgums, polisēmija
 многократный вид — daudzkārtējs veids, iteratīvs veids
 многословие — liekvārdība
 многословное слово — vairākzilbju vārds, vairākzilbīgs vārds
 многоточие — daudzpunkte
 многоязычие — daudzvalodība, multilingvisms
 множественное число — daudzskaitlis
 мобильный с- — mobilais s-, ieskaņas s-
 модальное слово — modāls vārds
 модальность — modalitāte
 модель — modelis
 модификатор — modificētājs
 молодежный жаргон — jauniešu slengs
 монолингвизм — vienvalodība, monolingvisms
 монолог — monologs
 монологическая речь — monologruna • monologs
 номорфемический — monomorfēmisks
 мононим — mononīms
 мононимичность — mononīmiskums
 мононимия — mononīmija
 моносемия — viennozīmīgums, monosēmija
 монофон — monofons

- монофонема — monofonēma
 монофтонг — patskanis, monoftongs
 монофтонгизация — monoftongizēšanās, monoftongizācija
 мора — mora
 морф — morfs
 морфа — morfs
 морфема — morfēma
 морфемика — morfēmika
 морфемное членение — morfēmiskais dalījums
 морфемный анализ — morfēmiskā analīze
 морфологическая классификация языков — morfoloģiskā valodu klasifikācija
 морфологическая парадигма — morfoloģiskā paradigma
 морфологическая стилистика — morfostilistika
 морфологический анализ — morfoloģiskā analīze
 морфологический диалектизм — morfoloģiskais dialektisms
 морфологический способ словообразования — morfoloģiskais
     vārddarināšanas paņēmieni
 морфологический способ формообразования — morfoloģiskais formveidošanas
     paņēmieni
 морфологический уровень — morfoloģijas līmenis
 морфология — morfoloģija
 морфонема — morfonēma
 морфонология — morfonoloģija
 морфосинтаксический — morfosintaktisks
 морфостилистика* — morfostilistika
 морфотактика — morfotaktika
 морфофонема — morfonēma
 мотивация — motivācija
 мотивирующее слово — motivētājvārds
 мужской род — vīriešu dzimte
 мультилингвизм — daudzvalodība, multilingvisms
 мягкий согласный — mīksts līdzskanis, palatāls līdzskanis
 мягкое нёбо — mīkstās aukslējas

H

- назализация — nazalizācija
 назализованный звук — nazalizēta skaņa
 назальный — nazāls
 назальный звук — nazāla skaņa ▪ nāsenis, nazāls līdzskanis
 название — nosaukums
 название города — pilsētvērd, astionīms

- название хутора — mājvārds
 наклонение — izteiksme, mods
 наречие — apstākļa vārds, adverbs
 народ — tauta
 народная этимология — tautas etimoloģija
 настоящее ретроспективное — perfekts
 настоящий дифтонг — īsts divskanis
 наутоним — nautonīms
 научный стиль — zinātniskais stils
 национальное меньшинство — nacionālā minoritāte, mazākumtautība
 национальный язык — nacionālā valoda
 начало слога — zilbes sākums (S)
 начинательный вид — inhoatīvs veids, iesākuma veids
 нёбо — aukslējas
 невозвратный глагол* — tiešais darbības vārds, tiešais verbs
 негубной звук — nelabiāla skaņa
 независимая часть сложного предложения — neatkarīga teikuma daļa
 независимость от контекста — kontekstneatkarība
 нейролингвистика — neirolingvīstika
 нейтрализация — neitralizēšanās, neitralizācija
 нейтральная лексика — neitrālā leksika
 некроним — nekronīms
 нелабиальный звук — nelabiāla skaņa
 нелинейная фонология — nelineārā fonoloģija
 нелитературная разговорная речь — neliterārā sarunvaloda
 нелитературное слово* — neliterārisms
 нелитературный разговорный язык — neliterārā sarunvaloda
 неологизм — jaunvārds, neoloģisms
 неология* — neoloģija*
 неопределённая форма глагола — nenoteiksme, infinitīvs
 неопределённое местоимение — nenoteiktais vietniekvārds
 неопределённое окончание — nenoteiktā galotne
 неопределённый артикль — nenoteiktais artikuls
 непереводаемость — netulkojamība
 непереходный глагол — nepārejošs darbības vārds, intransitīvs verbs
 неполнозначное слово — palīgvārds
 неправильный глагол — nekārtns darbības vārds, neregulārs verbs
 непрерывный смычный согласный — nepārtraukts slēdzenis
 производная основа — pirmatnīgs celms, primārs celms
 производное слово — pirmatnīgs vārds, primārs vārds
 не прямой речевой акт — netiešais runas akts

- неслоговой звук — nezilbiska skaņa
 неслогообразующий звук — nezilbiska skaņa
 несобственно-прямая речь — noģiedamā runa
 несовершенный вид — nepabeigts veids, imperfektīvs veids
 нетрадиционное меньшинство — imigrantu minoritāte, netradicionālā minoritāte
 нецензурованное слово — necenzēts vārds
 нижнелатышские говоры — ležemnieku izloksnes
 низкий — grāvs* *īp. v.*, zemfrekvences..
 номенклатура — nomenklatūra
 номенклатурное слово — nomenklatūras vārds
 номинальное [подчинительное] словосочетание* — nomināla vārdkopa
 номинальное предложение — nomināls teikums
 номинальное сказуемое — nomināls izteicējs
 номинативное высказывание* — nosaucējvienība
 номинативная функция — nosaucējfunkcija, nominatīvā funkcija
 номинатор — nosaucējs, nominētājs
 номинация — nosaukšana, nominēšana
 нормализация языка — valodas normēšana
 нормальная ступень чередования — pilnā pakāpe
 нормативный — normatīvs *īp. v.*
 нормативный словарь — normatīva vārdnīca
 носовой звук — nāsenis, nazāls līdzskanis
 ностратическая семья языков — nostrātiskā valodu saime
 нулевая морфема — nulles morfēma
 нулевая форма — nullforma
 нумерализация — numeralizēšanās, numeralizācija
 нюанс значения — nozīmes nianse

О

- областное слово — apvidvārds
 областной словарь — apvidvārdu vārdnīca
 обобщающее слово — vispārinātārvārds
 обобщение — vispārināšana
 обогащающее двуязычие — bagātinošā divvalodība, bagātinošais bilingvisms
 обогащающий билингвизм — bagātinošā divvalodība, bagātinošais bilingvisms
 обозначение — apzīmējums
 обособление — savrupinājums
 обособленная форма родительного падежа* — ģenitīvenis
 образ — tēls

- образность — tēlainība
 образование текста — tekstveide
 образующая основа — vārdarināšanas celms
 обратный перевод — attulkojums
 обратный порядок слов — netiešā vārdu secība, netiešā vārdu kārta
 обратный словарь — inversā vārdnīca
 обращение — uzgūna
 обращенный перевод* — pretvirziena tulkojums, tulkojums pasīvajā valodā
 обстоятельство — apstākļi
 обстоятельство сопровождения — pavadapstākļi
 общая фонетика — vispārīgā fonētika
 общее языкознание — vispārīgā valodniecība
 общеупотребительная лексика — vispārlietojamā leksika
 объект — objekts
 объект познания — izziņas objekts
 объективный порядок слов — tiešā vārdu secība, tiešā vārdu kārta
 оглаголивание — verbalizēšanās, verbalizācija
 ограничитель — ierobežotājs
 одинарные кавычки* — vienkāršas
 однозначность — viennozīmīgums, monosēmija
 однокорневой термин — viensaknes termins
 однократный вид — vienkārtējs veids, semelfaktīvs veids
 одноличный глагол — vienpersonas darbības vārds, vienpersonas verbs
 однородные члены предложения — vienlīdzīgi teikuma locekļi
 однослоговое слово — vienzilbes vārds, vienzilbīgs vārds, monosillabisks vārds
 односоставное предложение — vienkopas teikums
 одноязычие — vienvalodība, monolingvisms
 одоним — hodonīms
 одушевленность — dzīvums
 оживление языка — valodas atdzīvināšana, valodas revitalizēšana
 означаемое — apzīmējama
 означающее — apzīmējošais
 ойкодомоним — oikodomonīms
 ойконим — oikonīms
 океаноним — okeanonīms
 окказионализм — okazionālisms
 окончание — galotne, fleksija
 округлённый — labiāls
 округлённый гласный — labiāls patskanis
 окружение — apkaime

- окситон — oksitons
 оксюморон — oksimorons
 олицетворение — personifikācija
 омограф — homogrāfs
 омоним — homonīms
 омонимия — homonīmija
 омофон — homofons
 омоформа — homoforma
 оним — īpašvārds, onīms
 онимизация — onimizēšanās, onimizācija
 онимия — onīmija
 ономазиология — onomasioloģija
 ономастика — onomastika
 ономатопея — onomatopoēze
 ономатопоэтизм* — onomatopoētisms*
 ономатопоэтика — onomatopoēze
 опережение — paredze, anticipācija
 описательное исследование перевода — aprakstošā tulkojumzinātne,
 deskriptīvā tulkojumzinātne
 описательное выражение — aprakstoša izteiksme
 описательное языкознание — aprakstošā valodniecība, deskriptīvā lingvistika
 описательный перевод — aprakstošs tulkojums
 определение — apzīmētājs
 определенное окончание — noteiktā galotne
 определённый артикль — noteiktais artikuls
 определительное местоимение — noteiktais vietniekvārds
 определительное придаточное [предложение] — apzīmētāja palīgteikums
 оптатив — optatīvs *lietv.*
 оральный звук — orāla skaņa
 ортология — ortoloģija
 орфограмма — ortogramma
 орфографический словарь — pareizrakstības vārdnīca
 орфография — pareizrakstība, ortogrāfija
 орфоэпический словарь — pareizrunas vārdnīca
 орфоэпия — pareizrūna, ortoepija
 основа — celms
 основа склонения — locīšanas celms
 основа слова — vārda celms
 основа словоформы — vārdformas celms
 основа формообразования — formveidošanas celms
 основная информация — pamatinformācija

- основная форма морфемы* — pamatmorfēma
 основная форма [слова] — pamatforma
 основное значение — pamatnozīme
 основное ударение — galvenais uzsvars, galvenais akcents
 основной акцент — galvenais uzsvars, galvenais akcents
 основной язык-посредник — assvaloda, galvenā starpniekvaloda
 основосложное слово* — celma saliktenis
 осциллограмма — oscilogramma
 осциллографический метод — oscilogrammu metode
 отвлеченное существительное — abstraktas nozīmes lietvārds
 отглагольное образование — deverbāls atvasinājums
 отглагольное прилагательное — verbāladjektīvs
 отглагольное существительное — verbālsubstantīvs
 отдаленный перевод* — distantā tulkošana, distanttulkošana
 отклоненный термин — noraidītais termins
 откровенный перевод — atklātais tulkojums
 открытый слог — vaļēja zilbe
 отличительный признак — norobežotājpazīme
 отложительный глагол — deponents darbības vārds, deponents verbs
 относительная длительность звука — skaņas kvantitāte, relatīvais skaņas garums
 относительная единица времени — relatīvā laika vienība
 относительное время — relatīvais laiks
 относительное местоимение — attieksmes vietniekvārds, relatīvais pronomens
 относительное придаточное [предложение] — relatīvais palīgteikums
 относительное прилагательное — attieksmes īpašības vārds, relatīvais adjektīvs
 отприлагательное существительное* — adjektīvsbstantīvs
 отрасль — nozare
 отрицание — noliegums, negācija
 отрицательное местоимение — noliegtais vietniekvārds
 отступ — rekursija, artikulācijas nobeigums
 отчество — tēvvārds
 отымённое образование — denomināls atvasinājums
 официально-деловой стиль — lietišķo rakstu stils, lietišķais stils
 официальный стиль — oficiālais stils
 официальный язык — oficiālā valoda

П

- падеж — locījums
 падежное сложное слово* — locījuma saliktenis

- палатальный звук — palatāla skaņa
 палатальный согласный — mīksts līdzskanis, palatāls līdzskanis
 парадигма — paradigma
 парадигма простого предложения — vienkārša teikuma paradigma
 парадигматика — paradigmātika
 парадигматические отношения — paradigmātiskās attieksmes
 паразитическое слово — parazītvārds
 паралингвистика — paralingvistika
 параллелизм — paralēlisms
 параллелизмы — paralēlismi
 параллельный текст — paralēlais teksts
 паратакис — sakārtojums
 парокситон — paroksitons
 паронимия — paronīmija
 паронимы — paronīmi
 парономазия — paronomāze
 партитив — partitīvs *lietv.*
 парцеллят — parcelāts
 парцелляция — parcelācija
 пассивный запас слов — pasīvais vārdu krājums
 пассивный язык — pasīvā valoda
 патроним — patronīms
 пауза — pauze
 пациенс — cietējs, pacienss
 пейоративный — pejoratīvs
 пелагоним — jūrasvārds, pelagonīms
 первичная деривация — primārā atvasināšana
 первичное окончание — primārā galotne
 первый язык — pirmā valoda
 перевод — tulkošana
 переводимость — tulkojamība
 переводной словарь — tulkojošā vārdnīca
 переводоведение — tulkojumzinātne, translatoģija
 переводчик — tulkotājs
 передача имен собственных — īpašvārdu atveide
 передний — priekšējs, palatāls
 передний язычный согласный — priekšējais mēlenis
 перекодирование — pārkodēšana
 перенос значения — nozīmes pārnese
 переносное значение — pārnestā nozīme
 переразложение — reanalīze

- перераспределение — reanalīze
 пересказ — parafrāze
 пересказочная разновидность долженствовательного наклонения* —
 vajadzības izteiksmes atstāstījuma paveids
 пересказочное наклонение — atstāstījuma izteiksme, relatīvais mods
 переформулировка* — pārformulēšana
 переходность — pārejamība, transitivitāte
 переходный глагол — pārejošs darbības vārds, transitīvs verbs
 период — periods
 периспомен — perispomens
 перифраза — perifrāze
 перфект — perfekts ▪ saliktā tagadne, perfekts
 перфективный вид — pabeigts veids, perfektīvs veids
 перцептивный метод — uztveres metode, perceptīvā metode
 перцептивный признак — uztveres šķīrēj pazīme, perceptīvā šķīrēj pazīme
 пиджин — pidžins, pidžinvaloda
 пиктограмма — piktogramma
 пиктографическое письмо — piktogrāfiskā rakstība
 письменность — rakstība
 письменный знак — rakstzīme
 письменный перевод — rakstiskā tulkošana
 письменный язык — rakstu valoda
 письмо — raksts
 письмо Брайла — neredzīgo raksts, Braila raksts
 письмо для слепых — neredzīgo raksts, Braila raksts
 плеоназм — pleonasms
 плюрализация — pluralizēšana, pluralizācija
 плюсквамперфект — saliktā pagātne, pluskvamperfekts
 побудительное предложение — pamudinājuma teikums
 повелительное наклонение — pavēles izteiksme, imperatīvs
 поверхностная структура — virsējā struktūra
 повествовательное предложение — stāstījuma teikums
 поддержание [знания] языка — valodas noturība
 подлежащее — teikuma priekšmets
 подлежащее придаточное [предложение] — teikuma priekšmeta
 palīgteikums
 подотрасль — apakšnozare
 подчинение — pakārtojums
 подчинительное слово — pakārtojuma saikļavārds, pakārtojuma vārds
 [подчинительное] словосочетание — vārdkopa
 подчинительный союз — pakārtojuma saiklis, pakārtojuma konjunkcija

- подъём языка — mēles pacēlums
 пожелательное предложение — vēlējuma teikums
 полилог — polilogs
 полиморфемический — polimorfēmisks
 полионимия — polionīmija
 полисемия — daudznozīmīgums, polisēmija
 полисиндетон — polisindetons
 полисистема — polisistēma
 полифтонг — poliftongs
 полнозначное слово — patstāvīgs vārds
 полный синоним — absolūtais sinonīms
 положительная степень — pamata pakāpe, pozitīvs
 полонизм — polonisms, polisms
 полугласный звук — puspatskanis, glaidis
 полудолгий гласный — pusgarš patskanis
 полудолгий согласный — pusgarš līdzskanis
 полукалька — puskalks
 полутложительный глагол — pusdeponents darbības vārds, semideponents
 verbs
 полупредикативный член предложения — sekundāri predikatīvs komponents
 полупричастие — daļēji lokāmais divdabis, daļēji deklinējamais participis
 полуслитное написание — defisrakstījums
 получатель — saņēmējs, recipienss
 полуязычие — pusvalodība, semilingvisms
 полярность — polaritāte
 понятие — jēdziens
 понятийное поле — jēdzienu lauks
 понятийное содержание — jēdzieniskais saturs
 поперечная линия — slīpsvītra
 поправимость — labojamība
 порейоним — poreionīms
 порядковое числительное — kārtas skaitļa vārds
 порядок слов — vārdu secība, vārdu kārtā
 possessивный топоним — piederības vietvārds
 последовательный перевод — secīgā tulkošana
 послелог — postpozīcija
 посреднический перевод* — starpniektulkošana
 постпозитивный элемент — postpozitīvs elements
 постпозиция — postpozīcija
 постредактирование — pēcreidīgēšana
 построение — uzbūve

- постфикс — postfikss
 потамоним — potamonīms
 потенциализм — potenciālisms
 потенциально-вербальное предложение — potenciāli verbāls teikums
 поэтизм — poētisms
 праязык — pirmvaloda
 правильный глагол — kārtns darbības vārds, regulārs verbs
 правописание — pareizrakstība, ortogrāfija
 практическая транскрипция — praktiskā transkripcija
 превосходная степень — vispārākā pakāpe, superlatīvs
 предварительный перевод* — priekštulkojums
 предикат — predikāts
 предикатив — predikatīvs *lietv.*
 предикативная основа (*предложения*) — gramatiskais centrs
 предикативная связь — predikatīvais sakars
 предикативность — predikativitāte
 предлог — prievārds, prepozīcija
 предложение — teikums
 предложное словосочетание — prievārdisks savienojums
 предредактирование — pirmsrediģēšana
 представление — priekšstats
 препозитивный элемент — prepozitīvs elements
 препозиция — prievārds, prepozīcija
 прескриптивная лингвистика — preskriptīvā valodniecība, preskriptīvā
 lingvistika
 прескриптивное языкознание — preskriptīvā valodniecība, preskriptīvā
 lingvistika
 пресуппозиция — presupozīcija
 префикс — priedēklis, prefikss
 префиксальное словообразование — prefiksācija
 префиксация — prefiksācija
 приближительная минимальная пара* — aptuvenais minimālais pāris
 прилагольный — adverbāls
 придаточная часть предложения — palīgteikums
 придаточное предложение — palīgteikums
 придаточное [предложение] места — vietas apstākļa palīgteikums
 придаточное [предложение] времени — laika apstākļa palīgteikums
 придаточное [предложение] меры — mēra apstākļa palīgteikums
 придаточное [предложение] обоснования — pamatojuma palīgteikums
 придаточное [предложение] образа действия — veida apstākļa palīgteikums
 придаточное [предложение] следствия — seku palīgteikums

- придаточное [предложение] цели — nolūka apstākļa palīgteikums
 признак — pazīme
 приименной — adnomināls
 прикладная лингвистика — lietišķā valodniecība
 прикладное переводоведение — lietišķā tulkojumzinātne
 прикладное языкознание — lietišķā valodniecība
 приложение — pielikums
 примыкание — pieklāvums
 принцип минимакса — minimaksa princips
 присвоение имени — vārdošana
 присочинение — piekārtojums
 приставка — priedēklis, prefikss
 приступ — ekskursija, artikulācijas sākums
 притяжательное местоимение — piederības vietniekvārds
 притяжение — pievilkums
 причастие — divdabis, particips
 причастие будущего времени — nākotnes divdabis, nākotnes particips
 причастие действительного залога — darāmās kārtas divdabis, aktīvais
 particips
 причастие настоящего времени — tagadnes divdabis, tagadnes particips
 причастие прошедшего времени — pagātnes divdabis, pagātnes particips
 причастие страдательного залога — ciešamās kārtas divdabis, pasīvais
 particips
 причастный оборот — divdabja teiciens
 причинное придаточное [предложение] — cēloņa apstākļa palīgteikums
 проверяемость — pārbaudāmība
 прогрессивная ассимиляция — progresīvā asimilācija
 продуктивность — produktivitāte
 прозвище — iesauka
 производенное слово* — darinājums, vārddarinājums
 производная основа — atvasināts celms
 производное значение — sekundārā nozīme, atvasinātā nozīme
 производное слово — atvasināts vārds, atvasinājums, derivāts ▪ darinājums,
 vārddarinājums
 производящая основа — vārddarināšanas celms
 произвольность языкового знака — valodas zīmes patvaļīgums
 происхождение — cilme
 проклиза — proklīze
 проклитика — proklītika
 пролепсис — prolepse
 промежуточный уровень — starplīmenis

- промежуточный язык — starpvaloda
 прономинализация — pronominalizēšanās, pronominalizācija
 пропарокситон — proparoksitons
 пропериспомен — properispomens
 прописная буква — majuskulis
 пропозиция — propozīcija
 проприальная лемма* — propriālā lemma
 пропуск — izlaidums
 просодическая фонология — prosodiskā fonoloģija
 просодический знак — prosodiskā zīme
 просодический элемент — prosodisks elements, suprasegmentāls elements
 просодия — prosodija
 простая форма времени — vienkāršā laika forma
 простое будущее — vienkāršā nākotne, *futūrum I*
 простое настоящее — vienkāršā tagadne, *prēzents*
 простое нераспространенное предложение — vienkāršs nepaplašināts teikums
 простое [подчинительное] словосочетание — vienkārša vārdkopa
 простое предложение — vienkāršs teikums
 простое прошедшее — vienkāršā pagātne, *imperfekts*
 простое распространенное предложение — vienkāršs paplašināts teikums
 простой термин — viensaknes termins
 простой член предложения — vienkāršs teikuma loceklis
 просторечие — vienkāršruna
 просторечное слово — vienkāršrunas vārds
 протеза — protēze
 противоположный перевод* — pretvirziena tulkojums, tulkojums pasīvajā valodā
 профессиолект* — profesiolekts*
 профессионализм — profesionālisms
 профессиональный язык — profesiolekts*
 прошедшее несовершенное — *imperfekts*
 прошедшее результативное — *perfekts*
 прямая речь — tiešā runa
 прямое значение — tiešā nozīme
 прямой глагол* — tiešais darbības vārds, tiešais verbs
 прямой объект — tiešais objekts
 прямой падеж — neatkarīgais locījums
 прямой порядок слов — tiešā vārdu secība, tiešā vārdu kārta
 прямой речевой акт — tiešais runas akts
 прямой шрифт — stāvraksts

псевдоандроним — pseidoandronīms
 псевдогиним — pseidoginīms
 псевдоним — pseidonīms
 психолингвистика — psiholingvistika
 пунктуация — interpunkcija
 пустота — lakūna

P

разговорная речь — sarunvaloda
 разговорное слово — sarunvalodas vārds, sarunvārds
 разговорный стиль — sarunvalodas stils
 разговорный язык — sarunvaloda
 раздельное написание — šķirtrakstījums
 разновидность — varietāte
 разносклоняемое слово — heteroklītisks vārds
 разносклоняемость — heteroklīze
 разноспрягаемое слово — heteroklītisks vārds
 разноспрягаемость — heteroklīze
 распространенное окончание — paplašinātā galotne
 расширенный исход слова* — paplašinātā izskaņa
 реалия — reālija
 реверсив — reversīvs *lietv.*
 региональный диалект — reģionālais dialekts
 регрессивная ассимиляция — regresīvā asimilācija
 редукция* — redukcija
 редупликация — reduplikācija ▪ divkāršojums
 редуплицированное имя — divkāršots īpašvārds
 редуцированное высказывание* — reducējums
 резонанс — rezonanse
 резонатор — rezonators
 рекомендуемый термин — ieteicamais termins
 рекурсия — rekursija, artikulācijas nobeigums
 рема — rēma
 ретерминологизация — reterminologizēšanās, reterminologizācija
 референт — referents
 референция — reference
 реципиент — saņēmējs, recipiens
 речевая интонация — runas intonācija
 речевая ситуация — runas situācija
 речевое поведение — runas uzvedība
 речевой акт — runas akts

речевой орган — runas orgāns
 речевой этикет — runas etiķete
 речь — runa
 риторика — retorika
 риторический вопрос — retorisks jautājums
 риторическое восклицание* — retorisks izsauciens
 риторическое обращение — retoriska uzruna
 рифма — ritms ▪ atskaņas
 рифма слога* — zilbes ritms (R)
 род — dzimte
 родительный падеж — ģenitīvs
 родительный приложения* — pielikuma ģenitīvs
 родительный разделительный — dalāmais ģenitīvs
 родительный части — dalāmais ģenitīvs
 родной язык — dzimtā valoda
 родовое понятие — virsjēdziens
 родовой термин — virstermins
 родственные языки — radniecīgas valodas
 родство языков — valodu radniecība
 романистика — romānistika
 романская филология — romāņu filoloģija
 романские языки — romāņu valodas
 ротацизм — rotacisms
 ругательное слово — lamu vārds
 руническое письмо — rūnu raksts
 руссизм — rusisms, krievisms
 русистика — rusistika
 русская филология — krievu filoloģija
 русскоязычные — krievvalodīgie, rusofoni

С

сатирический стиль — satīriskais stils
 сатэм-язык — satemvaloda, *satəm* valoda
 сверхдолгий согласный — pārgarš līdzskanis
 сверхкраткий гласный — pārīss patskanis
 сверхфразовое единство — frāžkopa, teikumkopa
 свободное ударение — brīvais uzsvars, brīvais akcents
 свободный акцент — brīvais uzsvars, brīvais akcents
 свободный перевод — brīvais tulkojums
 свободный порядок слов — brīvā vārdu secība, brīvā vārdu kārtā
 связка — saitiņa, kopula

- сдвиг значения — *nozīmes nobīde*
 сегмент — *segments*
 сегментация — *segmentēšana*
 селеноним — *selenonīms*
 селонские говоры — *sēliskās izloksnes*
 селонский язык — *sēļu valoda*
 сема — *sēma*
 семантема — *semantēma*
 семантика — *semantika*
 семантическая валентность — *semantiskā valence*
 семантическая доминанта — *semantiskā dominante*
 семантическая категория — *semantiskā kategorija*
 семантическая роль — *semantiskā loma*
 семантическая структура предложения — *teikuma semantiskā struktūra*
 семантическая структура слова — *vārda semantiskā struktūra*
 семантический способ словообразования — *semantiskais vārddarināšanas paņēmieni*
 семантический способ формообразования — *semantiskais formveidošanas paņēmieni*
 семантический треугольник — *semantiskais trīsstūris*
 семантический элемент — *sēma*
 семантическое поле — *semantiskais lauks*
 семасиолог — *semasiologs*
 семасиология — *semasioloģija*
 семема — *semēma*
 семиотика — *semiotika*
 семья языков — *valodu saime*
 сепарация — *separācija*
 сигнификативное имя — *signifikatīvais īpašvārds*
 силлабическое письмо — *zīlbu raksts*
 силлабичность — *zīlbiskums*
 сильное склонение — *stiprā locīšana*
 символ — *simbols*
 сингармонизм — *sinharmonija, patskaņu harmonija*
 синекдоха — *sinekdoha*
 синкретизм — *sinkrētisms*
 синоним — *sinonīms*
 синонимика — *sinonīmika*
 синонимия — *sinonīmija*
 синсемантическое слово — *relatīvas nozīmes vārds, sinsemantisks vārds*
 синтагма — *sintagma*

- синтагматика — sintagmatika
 синтагматические отношения — sintagmatiskās attieksmes
 синтаксис — sintakse
 синтаксис текста — teksta sintakse
 синтаксист — sintaksists
 синтаксическая валентность — sintaktiskā valence
 синтаксическая категория — sintaktiskā kategorija
 синтаксическая модальность — sintaktiskā modalitāte
 синтаксическая парадигма — sintaktiskā paradigma
 синтаксическая связь — sintaktiskais sakars
 синтаксическая стилистика — sintakses stilistika
 синтаксическая структура предложения — teikuma sintaktiskā struktūra
 синтаксическая функция — sintaktiskā funkcija
 синтаксический анализ — sintaktiskā analīze
 синтаксический диалектизм — sintaktiskais dialektisms
 синтаксический способ словообразования — sintaktiskais vārddarināšanas
     paņēmiens
 синтаксический способ формообразования — sintaktiskais formveidošanas
     paņēmiens
 синтаксический уровень — sintakses līmenis
 синтаксическое время — sintaktiskais laiks
 синтез речи — runas sintēze
 синтетическая форма — sintētiska forma
 синтетические языки — sintētiskās valodas
 синхроническая лингвистика — sinhroniskā valodniecība, sinhroniskā
     lingvistika
 синхроническое языкознание — sinhroniskā valodniecība, sinhroniskā
     lingvistika
 синхрония — sinhronija
 синхронный перевод — sinhronā tulkošana
 система понятий — jēdzienu sistēma
 система словообразования — vārddarināšanas sistēma
 система терминов — terminu sistēma
 система языка — valodas sistēma
 системное соответствие* — sistēmiskā atbilsme
 системность — sistēmiskums
 ситуант — situants
 ситуативно неполное высказывание* — situatīvi saistīts izteikums
 ситуация — situācija
 сказуемое придаточное [предложение] — izteicēja palīgteikums
 сказуемое — izteicējs

- склонение — deklinācija ▪ deklinēšana
 склоняемое причастие — lokāmais divdabis, deklinējamais particips
 скобка — iekava
 скобки — iekavas
 скопос-теория* — skopa teorija, skatījuma teorija*
 скоропись — ātrraksts, stenogrāfija
 скрытый перевод — slēptais tulkojums
 слабое склонение — vājā locīšana
 славистика — slāvistika
 славянская филология — slāvu filoloģija
 славянские языки — slāvu valodas
 сленг — slengs
 сленгизм — slengisms
 слитное написание — koprakstījums
 слияние — saplūde, fūzija
 словарная статья — šķirklis
 словарное гнездо — vārdnīcas ligzda
 словарь — vārdnīca
 словарь антонимов — antonīmu vārdnīca
 словарь иностранных слов — svešvārdu vārdnīca
 словарь личных имен — personvārdu vārdnīca
 словарь синонимов — sinonīmu vārdnīca
 словарь языка писателя — rakstnieka valodas vārdnīca
 словесный ряд — vārdrinda, vārdvirkne
 слово — vārds¹
 слово-гибрид — hibrīdvārds
 слово-основа — pamatvārds
 слово, употребляемое только в единственном числе — vienskaitlinieks
 слово, употребляемое только во множественном числе — daudzskaitlinieks
 словоизменение — formveidošana
 словообразование — vārddarināšana
 словообразовательная модель — vārddarināšanas modelis
 словообразовательная функция — vārddarināšanas funkcija
 словообразовательная цепь — vārddarināšanas ķēde
 словообразовательное гнездо — vārddarināšanas ligzda
 словообразовательное значение — vārddarināšanas nozīme
 словообразовательное окончание — derivatīvā galotne
 словообразовательное средство — vārddarināšanas līdzeklis
 словообразовательный аффикс — vārddarināšanas afikss
 словообразовательный тип — vārddarināšanas tips
 словообразовательный уровень — vārddarināšanas līmenis

- словосложение — salikteņu darināšana, salikteņdarināšana
 словосочетание — vārdu savienojums
 словоформа — vārdforma
 слог — zilbe
 слоговая интонация — zilbes intonācija
 слоговое письмо — zilbju raksts
 слоговой — zilbisks
 слоговой звук — zilbiska skaņa
 слоговой центр — zilbes kodols (K), zilbes centrs
 слогаобразующий — zilbisks
 слогаобразующий звук — zilbiska skaņa
 слогораздел — zilbes robeža
 сложная лексическая единица — salikta leksiska vienība
 сложная основа — salikts celms
 сложная форма времени — saliktā laika forma
 сложное будущее — saliktā nākotne, *futūrum II*
 сложное местоимение — vietniekvārda saliktenis
 сложное наречие — apstākļa vārda saliktenis
 сложное настоящее — saliktā tagadne, perfekts
 сложное [подчинительное] словосочетание — salikta vārdkopa
 сложное предложение — salikts teikums
 сложное предложение с сочинением и подчинением — jaukts salikts teikums
 сложное предложение усложненной структуры* — salikts kombinēta saistījuma teikums
 сложное прилагательное — īpašības vārda saliktenis, adjektīvsaliktenis
 сложное прошедшее — saliktā pagātne, pluskvamperfekts
 сложное слово — saliktenis
 сложное существительное — lietvārda saliktenis, substantīvsaliktenis
 сложное числительное — skaitļa vārda saliktenis
 сложноподчиненное предложение — salikts pakārtots teikums
 сложнопроизводное слово — atvasinājumsaliktenis
 сложносокращенное слово — zilbju saliktenis ▪ strupinājumsaliktenis
 сложносоставное слово — defiskopa
 сложносочиненное предложение — salikts sakārtots teikums
 сложный глагол — darbības vārda saliktenis
 сложный термин — salikts termins
 сложный член предложения — salikts teikuma loceklis
 слушатель — klausītājs
 смежное понятие — blakusjēdziens
 смежный термин — blakustermins
 смена кода — koda maiņa

- смешанный язык — hibrīdvaloda
 смешение кода — koda jaukšana
 смысловые отношения — jēdzieniskās attieksmes
 смычка — slēgums
 смычный согласный — slēdzenis
 смягченный согласный — mīkstināts līdzskanis, palatalizēts līdzskanis
 соартикуляция* — līdzartikulācija, koartikulācija
 собирательное существительное — kopuma lietvārds, kopības lietvārds
 совершенный вид — pabeigts veids, perfektīvs veids
 современное языкознание — mūsdienu valodniecība
 согипоним — kohiponīms
 согласный звук — līdzskanis, konsonants
 согласование — saskaņojums
 согласование понятий — jēdzienu saskaņošana
 согласование терминов — terminu saskaņošana
 соединительное типе* — vienotājdomezīme
 соединительный гласный — vienotājpatskanis
 сокращение — saīsinājums ▪ īsinājums
 сокращение звука — skaņas saīsinājums
 соматический метод — fizioloģiskā metode, somatiskā metode
 сонант — skanenis, sonants
 сонорность — sonoritāte, skanīgums
 соподчиненные однородные предложения — vienlīdzīgi palīgteikumi
 сопоставительное языкознание — sastatāmā valodniecība, kontrastīvā
 lingvistika
 сослагательная разновидность долженствовательного наклонения* —
 vajadzības izteiksmes vēlējuma paveids
 сослагательное наклонение — vēlējuma izteiksme, kondicionālis
 составная часть слова — vārddala
 составное сказуемое — sastata izteicējs
 социальный язык — sociolekts
 социолект — sociolekts
 социолингвистика — sociolingvistika
 социолингвистическая норма — sociolingvistiskā norma
 социолингвистическая функция — sociolingvistiskā funkcija
 сочетаемость — saistāmība
 сочинение — sakārtojums
 сочинительное слово — sakārtojuma saikļavārds, sakārtojuma vārds
 сочинительное словосочетание — vārdrinda, vārdvirkne
 сочинительный союз — sakārtojuma saiklis, sakārtojuma konjunkcija
 союз — saiklis, konjunkcija

- союзное слово — saikļavārds
 союзное сложное предложение — salikts saikļa teikums
 союзный элемент* — saistītājavārds
 спектрограмма — spektrogramma
 спектрографический метод — spektrogrammu metode
 спелеоним — speleonīms
 специалист по семантике — semantiķis
 специальная лексика — speciālā leksika
 способ артикуляции — artikulācijas veids
 способ словообразования — vārddarināšanas paņēmiens
 способ формообразования — formveidošanas paņēmiens
 спряжение — konjugācija ▪ konjugēšana
 сравнение — salīdzinājums
 сравнительная степень — salīdzināmā pakāpe ▪ pārākā pakāpe, komparatīvs
 сравнительное придаточное [предложение] — salīdzinājuma palīgteikums
 среднелатышский диалект — vidus dialekts
 средний залог — vidējā kārta, mediālā kārta, medijs
 средний род — nekatra dzimte
 средний язычный согласный — vidējais mēlenis
 средство — līdzeklis
 стандартизация — standartizēšana, standartizācija
 стандартизация географических названий — vietvārdu standartizēšana,
 vietvārdu standartizācija
 стандартный язык — normētā valoda
 статический аспект исследования — statiskais izpētes aspekts
 стенограмма — stenogramma
 стенография — ātrraksts, stenogrāfija
 степени сравнения — salīdzināmās pakāpes, gradācija
 стилистика — stilistika
 стилистическая ошибка — stila kļūda
 стилистическая фигура — stilistiska figūra
 стилистическая экспрессивность — stilistiskā ekspresivitāte; stilistiskā
 ekspresija
 стилистическая экспрессия — stilistiskā ekspresivitāte; stilistiskā ekspresija
 стилистический прием — stilistisks paņēmiens
 стилистический синоним — stilistiskais sinonīms
 стиль — stils
 стопа* — pēda
 страдательный залог — ciešamā kārta, pasīvs
 строение — uzbūve
 строй — uzbūve

- структура — *struktūra*
 структура предложения — *teikuma struktūra*
 структура языка — *valodas struktūra*
 структурная диалектология — *strukturālā dialektoloģija*
 структурная лингвистика — *strukturālā valodniecība, strukturālā lingvistika*
 структурная схема предложения — *teikuma struktūras shēma*
 структурная схема простого предложения — *vienkārša teikuma struktūras shēma*
 структурная схема сложного предложения — *salikta teikuma struktūras shēma*
 структурно-семантическая модель — *strukturāli semantiskais modelis*
 стык — *sadura*
 сублитературная лексика — *subliterārā leksika*
 субморф — *submorfs*
 субстантивация — *substantivēšanās, substantivācija*
 субстантивирование — *substantivēšanās, substantivācija*
 субстантивированное слово — *substantivējums*
 субституция — *aizstāšana, substitūcija*
 субстрат — *substrāts*
 субъект — *subjekts*
 субьюнктив — *subjunktīvs*
 суперморф — *supramorfs, supermorfs*
 суперморфема — *supramorfēma, supermorfēma*
 суперстрат — *superstrāts*
 суперфикс — *suprafikss, superfikss*
 супин — *supīns*
 супплетивизм — *supletīvisms*
 супплетивная форма — *supletīva forma*
 супраморф — *supramorfs, supermorfs*
 супраморфема — *supramorfēma, supermorfēma*
 супрафикс — *suprafikss, superfikss*
 суффикс — *piešķlis, sufikss*
 суффиксальное словообразование — *sufiksācija*
 суффиксация — *sufiksācija*
 существенный признак — *būtiskā pazīme*
 существительное общего рода — *kopdzimtes lietvārds*
 сцепление — *kohēzija, sasaiste*

Т

- типология — *tipoloģija*
 табу — *tabu*

- тавтологическое сложное слово — tautoloģisks saliktenis
тавтология — tautoloģija
тавтосиллабическая позиция — tautosillabiska pozīcija
таксономия — taksonomija
тамские говоры — tāmnieku izloksnes
твёрдое нёбо — cietās aukslējas
твёрдый порядок слов — saistītā vārdu secība, saistītā vārdu kārta
твёрдый согласный — ciets līdzskanis
творительный падеж — instrumentālis
тезаурус — tēzaurs
тезка — vārdabrālis ▪ vārdamāsa
текст — teksts
телескопирование* — teleskopēšana
телескопированное слово* — teleskopējums
тема — tēma
тематический глагол — tematisks darbības vārds, tematisks verbs
тематический гласный — tematisks patskanis
тематическое спряжение — tematiska konjugācija
тембр — tembrs
темпоральность — temporalitāte
теоним — teonīms
теоретическое переводоведение — teorētiskā tulkojumzinātne
теория динамической нормы — dinamiskās normas teorija
теория оптимальности — optimalitātes teorija, OT
термин — termins
термин-дефисное сочетание — defiskoptermins
термин-неологизм — jauntermins
термин-словосочетание — vārdkoptermins
термин-сложное слово — saliktentermins
терминативная функция — terminoloģiskā funkcija
терминема — terminēma
терминирование — terminēšana
терминоведение — terminzinātne, terminoloģija
терминограф — terminogrāfs
терминография — terminogrāfija
терминолог — terminologs
терминологизация — terminoloģizēšanās, terminoloģizācija
терминологическая функция — terminoloģiskā funkcija
терминологический словарь — terminu vārdnīca
терминологический треугольник — terminoloģiskais trīsstūris
терминология — terminoloģija

- терминоэлемент — terminelements
 терроним — terronīms
 тильда — tilde ▪ cirkumflekss
 тип — tips
 тип формы — formas tips
 тип языка — valodas tips
 типологическая классификация языков — tipoloģiskā valodu klasifikācija
 типологическое языкознание — tipoloģiskā valodniecība, tipoloģiskā
 lingvistika
 типология — tipoloģija
 тире — domuzīme
 титул — tituls
 толкование — skaidrojums
 толковый словарь — skaidrojošā vārdnīca
 тон — tonis
 тонема — tonēma
 топоантропоним — topoantroponīms
 топоним — vietvārds, toponīms
 топонимизация — toponimizēšanās, toponimizācija
 топонимика — toponīmika, toponomastika
 топонимический словарь — vietvārdu vārdnīca
 топонимия — toponīmija
 топономастика — toponīmika, toponomastika
 топоэтноним — topoetnonīms
 торжественный стиль — svinīgais stils
 точка — punkts
 точка с запятой — semikols
 трансантропонимизация — transantroponimizēšanās, transantroponimizācija
 транзитивность — pārejamība, transitivitāte
 транзитивный глагол — pārejošs darbības vārds, transitīvs verbs
 транскрипция — transkripcija
 транслатив — translātīvs
 транслитерация — transliterācija
 трансонимизация — transonimizēšanās, transonimizācija
 транстопонимизация — transtoponimizēšanās, transtoponimizācija
 трансфикс — transfiks
 трансформационная грамматика — transformatīvā gramatika
 трансформация — pārveide, transformācija
 трансэма* — transēma
 трехкомпонентная антропонимическая система — trīskomponentu
 personvārdu sistēma

троп — tropis
 тяжёлое ударение — gravis
 тяжелый слог — smagā zilbe

У

ударение — uzsvars, akcents
 удвоение — divkāršojums ▪ dubultoјums
 удвоенное имя — divkāršots īpašvārds
 удлинение звука — skaņas pagarinājums
 узус — lietoјuma paradums
 указательное местоимение — norādāmais vietniekvārds
 умлаут — umlauts
 универсалия перевода — tulkošanas universālija
 унилатеральный щелевой согласный — unilaterāls spraudzenis
 унциальное письмо — unciāju raksts
 уплотнение — blīvējums
 управление — pārvaldījums
 уравновешенное двуязычие — līdzsvarotā divvalodība, harmoniskais bilingvisms
 урбаноним — urbanonīms
 уровень языка — valodas līmenis
 усеченная форма — strupnis*
 усеченное слово — strupinājums ▪ strupvārds
 усеченность предложения — teikuma aprāvums
 условное придаточное [предложение] — nosacījuma palīgteikums
 устаревшее слово — vecvārds
 устаревший термин — novecojis termins
 устарелое слово — vecvārds
 устный перевод — mutvārdu tulkošana, mutiskā tulkošana
 устный переводчик — tulks
 устойчивое [подчинительное] словосочетание — stabilā vārdkopa
 уступительное придаточное [предложение] — pieļāvuma palīgteikums
 уточнение значения — nozīmes precizējums
 уточняющая группа слов* — paskaidrojoša vārdu grupa

Ф

фалероним — faleronīms
 фамилия — uzvārds
 фамильярное выражение — familiārisms
 фамильярное слово — familiārisms
 фарингальный звук — faringāls līdzskanis, faringālis

- физиологический метод — fizioloģiskā metode, somatiskā metode
 фиксированное ударение — saistītais uzsvars, saistītais akcents
 фиксированный акцент — saistītais uzsvars, saistītais akcents
 филология — filoloģija
 финаль — fināle
 финитная форма — finīta forma
 финно-угорская семья языков — somugru valodu saime
 финноугризм — somugrisms
 фитоним — fitonīms
 флексия — galotne, fleksija
 флективное словообразование — fleksācija
 флективные языки — fleksīvās valodas
 фон — fons
 фонема — fonēma
 фонематика — fonemātika
 фонемика — fonēmika
 фонемология — fonēmika
 фонетик — fonētiķis
 фонетика — fonētika
 фонетическая альтернатива — fonētiskā alternācija
 фонетическая транскрипция — fonētiskā transkripcija
 фонетические средства — fonētiskie līdzekļi
 фонетический анализ — fonētiskā analīze
 фонетический диалектизм — fonētiskais dialektisms
 фонетический уровень — fonētikas līmenis
 фонетическое письмо — skaņu raksts, fonētiskais raksts
 фонетическое слово — fonētiskais vārds
 фонограф — fonogrāfs
 фонографическая письменность — skaniskā rakstība, fonogrāfiskā rakstība
 фонологическая оппозиция — fonoloģiskā opozīcija
 фонологический анализ — fonoloģiskā analīze
 фонологический закон — fonoloģijas likums
 фонологический знак — fonoloģiskā zīme
 фонология — fonoloģija
 фоностилистика — fonostilistika
 фонотактика — fonotaktika
 форма — forma
 формальный вариант слова — vārda formālais variants
 форманта — formants¹
 формообразование — formveidošana
 формообразовательная функция — formveidošanas funkcija

формообразовательная цепь — formveidošanas ķēde
 формообразующее средство — formveidošanas līdzeklis
 формообразующий аффикс — formveidošanas afikss
 формула речевого этикета — runas formula
 фраза — frāze
 фразема — frazēma
 фразеологема — frazeologēma
 фразеологизм — frazeoloģisms
 фразеологический словарь — frazeoloģismu vārdnīca
 фразеологическое окружение — frazeoloģisma apkaime
 фразеология — frazeoloģija
 фразо-слово — teiciensaliktenis*
 фразовый супраморф — frāzes supramorfs
 фрактура — fraktūra
 фрикативный согласный — frikatīvs līdzskanis, berzenis
 фузия — saplūde, fūzija
 функции языка — valodas funkcijas
 функциональная грамматика — funkcionālā gramatika
 функциональное значение — funkcionālā nozīme
 функциональный стиль — funkcionālais stils

Х

хабиутальный вид * — paraduma veids, habituāls veids
 хиазм — hiasms
 хремотоним — hrematonīms
 хрононим — hrononīms
 художественный стиль — daiļliteratūras stils

Ц

целевая аудитория* — mērķauditorija
 циркумфикс — cirkumfikss
 циркумфлекс — jumtiņš

Ч

частица — partikula
 частотный словарь — biežuma vārdnīca
 часть речи — vārdšķīra
 чередование звуков — skaņu mija
 число — skaitlis
 член предложения — teikuma loceklis
 членораздельная речь — artikulētā valoda

чрезмерная долгота — pārgarums
чрезмерная краткость — pārīsums

Ш

шва — neutrāls patskanis
шепчение — čuksttulkošana
шкала оценки приемлемости термина* — termina pieņemamības vērtes skala
шпаргалочный перевод* — tekstieskates tulkošana*
шрифт — burtraksts, fonts
шумный согласный — troksnenis

Щ

щелевой согласный — spraudzenis

Э

эвиденциальная модальность — evidenciālā modalitāte
эвфемизм — eifēmisms
эвфония — labskanība, eifonija
эквивалент — ekvivalents
эквивалент термина — termina ekvivalents
эквивалентность — atbilstība, ekvivalence
эквивалентность терминов — terminu atbilstība, terminu ekvivalence
экзоглоссия — eksoglosija
экзоним — eksonīms
экзотизм — eksotisms
экскурсия — ekskursija, artikulācijas sākums
экспериментер — izjutējs, eksperienss
экспериментальная фонетика — eksperimentālā fonētika
экспериментальный метод — eksperimentālā metode
эксплицитное значение — eksplicīta nozīme
эксплозивный смычный согласный — eksplozīvs slēdzenis
экспрессивная лексика — ekspresīvā leksika
экспрессивность — ekspresivitāte; ekspresija
эластичная стабильность — elastīgā stabilitāte
элатив — elatīvs
элемент языка* — valodas elements
эллипсис — elipse
эма — ēma
эмоциональная экспрессивность — emocionālā ekspresivitāte; emocionālā ekspresija

эмоциональная экспрессия — emocionālā ekspresivitāte; emocionālā ekspresija

эмоционально-экспрессивный стиль — emocionāli ekspresīvais stils

эмфаза — emfāze

эмфатическое ударение — emfātiskais uzsvars

энантиосемия — nozīmes pretstatība, enantiosēmija

эндогlossen — endoglosija

эндоним — endonīms

энклиза — enklīze

энклитика — enklītika

эпентеза — epentēze

эпистемическая модальность — epistēmiskā modalitāte

эпитет — epitets

эпифора — epifora

эпоним — eponīms

эпотопоним — epotoponīms

эргатив — ergatīvs

эргоним — ergonīms

эсперанто — esperanto

эссив — esīvs

этимологический словарь — etimoloģijas vārdnīca

этимология — etimoloģija

этимон — etimons

этический дательный — ētiskais datīvs

этносемантика — etnosemantika

этникон — etnikons

этнографизм — etnogrāfisms

этнолингвистика — etnolingvistika

этноним — etnonīms

этнос — etnoss

этнотопоним — etnotoponīms

Ю

юмористический стиль — humoristiskais stils

Я

язык — valoda

язык для специальных целей — speciālā valoda, speciālā lietojuma valoda,

SLV

язык жестов — žestu valoda

язык меньшинства — minoritātes valoda
язык науки — zinātnes valoda
язык обучения — mācībvaloda
язык перевода — mērķvaloda, tulkojumvaloda
язык программирования — programmēšanas valoda
язык публицистики — publicistikas valoda
язык художественной литературы — daiļliteratūras valoda
язык эргативного строя — ergatīvā valoda
язык-источник — avotvaloda
язык-источник заимствования — devējvaloda, donorvaloda
язык-оригинал — oriģinālvaloda
язык-первоисточник — cilmvaloda
язык-посредник — starpniekvaloda
языковая норма — valodas norma
языковая политика — valodas politika
языковая ситуация — valodas situācija, lingvistiskā situācija
языковая смерть — valodas nāve
языковое перепроисхождение — valodas atdzimšana
языковое расширение — valodas ekspansija
языковое самоубийство — valodas pašnāvība
языковое соревнование — valodu konkurence
языковой знак — valodas zīme
языковой навык — valodas prasme
языковые конфликты — valodu konflikti
языковые отношения — lingvistiskā attieksme
языковой контакт — valodu saskare, valodu kontakti
языкознание — valodniecība, lingvistika
язычный согласный — mēlenis
ЯСЦ — speciālā valoda, speciālā lietojuma valoda, SLV

С

CV теория* — CV teorija, skeleta rindas teorija

Т

tertium comparationis — *tertium comparationis*

Х

Х теория — Х теорija

Avoti un literatūra

1. *An Encyclopedia of Language*. Ed. by Collinge N. E. — London and New York: Routledge, 1990.
2. Baldunčiks J. *Anglicismi latviešu valodā*. — Rīga: Zinātne, 1989. — 541 lpp.
3. Beekes R. S. P. *Comparative Indo-European Linguistics*. — Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995.
4. Bergmane A., Blinkena A. *Latviešu rakstības attīstība: Latviešu literārās valodas vēstures pētījumi*. — Rīga: Zinātne, 1986. — 434 lpp.
5. Blinkena A. *Latviešu interpunkcija*. — Rīga: Zinātne, 1969.
6. Ceplītis L., Rozenbergs J., Valdmanis J. *Latviešu valodas sintakse*. — Rīga: Zvaigzne, 1989.
7. Conrad R. (Hrsgb.) *Kleines Wörterbuch sprachwissenschaftlicher Termini*. — Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1981. — 306 S.
8. Croft W. *Typology and Universals*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
9. Crystal D. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. 4th edition. — Blackwell Publishers, 2000.
10. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Red. Ambrasas V. — Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
11. *Der große Duden: Wörterbuch und Leitfaden der deutschen Rechtschreibung*. — Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1981. — 768 S.
12. Dressler W. U. *Morphonology: the Dynamics of Derivation*. — Ann Arbor: Karoma Publishers, INC, 1985.
13. Druvieta I. *Latvijas valodas politika Eiropas Savienības kontekstā*. — Rīga: LZA Ekonomikas institūts, 1998. — 193 lpp.
14. Endzelīns J. *Latviešu valodas gramatika*. — Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
15. Endzelīns J. *Baltu valodu skaņas un formas*//Darbu izlase. IV₂. — Rīga: Zinātne, 1982. — 411.–676. lpp.
16. Endzelīns J. *Latviešu valodas skaņas un formas*//Darbu izlase. IV₁. — Rīga: Zinātne, 1982. — 303.–525. lpp.
17. Freimane I. *Vienkāršs teikums un tā paplašināšana*. — Rīga: LVU, 1985.

18. Freimane I. *Valodas kultūra teorētiskā skatījumā*. — Rīga: Zvaigzne, 1993.
19. *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*. — New York, United Nations, 2002.
20. *Großes Fremdwörterbuch*. — Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1980. — 824 S.
21. Halliday M. A. K., Matthiessen C. *An introduction to functional grammar*. — London: Arnold, 2004.
22. Hartmann R. R. K., James G. *Dictionary of Lexicography*. — London and New York: Routledge.
23. Heine B., Kuteva T. *World Lexicon of Grammaticalization*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
24. Homberger D. *Sachwörterbuch zur Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Philipp Reclam jun., 2000.
25. Hopper P. J., Traugott E. C. *Grammaticalization*. — Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
26. *International terminology standards — Preparation and layout*. International Standard ISO 10241, First edition 1992-12-15, Reference number ISO 10241:1992(E), UDC 001.4:006.05
27. *Kalbotyros terminų žodynas*. — Kaunas: Šviesa, 1990.
28. Kalme V. *Nelokāmās vārdsķiras latviešu literārajā valodā*. — Liepāja: LiePA, 2001. — 88 lpp.
29. Kalme V., Smiltneiece G. *Latviešu literārās valodas vārddarināšana un morfoloģija*. — Liepāja: LiePA, 2001. — 293 lpp.
30. Kalnača A. *Morfēmika un morfonoloģija*. — Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004. — 127 lpp.
31. Karulis K. *Raksts un rakstīšanas līdzekļi gadu tūkstošos*. — Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1962. — 139 lpp.
32. Karulis K. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. I—II. — Rīga: Avots, 1992.
33. Katamba F. *Morphology*. — Macmillan Press LTD, 1993
34. Kļaviņa S. *Valodas daba. Ievads vispārīgajā valodniecībā*. — Lielvārde: Lielvārds, 1997.
35. *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība*. — Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2002.

36. *Latviešu valodas vārdnīca*. Sast. V. Bērziņa-Baltiņa, J. Bičolis. — Latviešu valodas komisija. ALA, 1933.
37. *Latvijas padomju enciklopēdija*. 1.–10. sēj. — Rīga: GER, 1981.–1988.
38. Laua A. *Par dažiem nevēlamiem apvidvārdiem*//Latviešu valodas kultūras jautājumi. — Rīga: Liesma, 1966. — 57.–59. lpp.
39. Laua A. *Latviešu leksikoloģija*. — Rīga: Zvaigzne, 1981. — 288 lpp.
40. Laua A. *Latviešu literārās valodas fonētika*. — Rīga: Zvaigzne ABC, 1997.
41. Lessau D. A. *A Dictionary of Grammaticalization*. Band 1; Band 2. — Bochum: Universitätsverlag, 1994.
42. *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Red. Ambrazas V. — Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1999.
43. *Lithuanian Grammar*. Ed. by V. Ambrazas. — Baltos lankos, 1997.
44. Lyons J. *Linguistic Semantics*. — Cambridge etc.: Cambridge UP, 1995.
45. Malmkjær K. (Ed.) *The Linguistics Encyclopedia*. — London and New York: Routledge, 2002.
46. Matthews P. H. *Morphology*. 2nd edition. — Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
47. Matthews P. H. *Oxford Concise Dictionary of Linguistics*. — Oxford: Oxford University Press, 1997.
48. Muižniece L. *Latviešu valodas praktiskā fonoloģija*. — Rīga, 2002.
49. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. I. Fonētika un morfoloģija. — Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1959. — 830 lpp.; II. Sintakse. — Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1962. — 931 lpp.
50. *Mūsdienu latviešu valodas pareizrakstības vārdnīca*. — Rīga: Jumava, 1996. — 624 lpp.
51. Nītiņa D. *Vārdšķiras un to konversija latviešu valodā*//ZA Vēstis. — 1985, Nr. 1. — 68.–76. lpp.
52. Nītiņa D. *Latviešu valodas morfoloģija (konspektīvs lokāmo vārdšķiru apskats)*. — Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 2001. — 109 lpp.
53. Nītiņa D. *Valodniecības jautājumi*. — Rīga: RTU Izdevniecība, 2007. — 190 lpp.

54. Paegle Dz. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. I daļa. — Rīga: Zinātne, 2003.
55. Palmer F. R. *Grammatical roles and relations*. — Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
56. Palmer F. R. *Mood and Modality*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
57. Paulauskienė A. *Lietuvių kalbos morfoloģija*. — Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
58. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. — Rīga, Zvaigzne ABC, 2000.
59. Picht H., Draskau J. *Terminology: An Introduction*. — Guildford, University of Surrey England, 1985. — 265 p.
60. *Project management guidelines for terminology standardization*. International Standard ISO 15188, First edition 2001-07-15, Reference number ISO 15188:2001(E), ICS 01.020; 01.120
61. Reformatskis A. *Ievads valodniecībā*. — Rīga: Zvaigzne, 1975. — 438 lpp.
62. Roze L. *Pasaule vārdnīcas skatījumā*. — Rīga: Zinātne, 1982. — 119 lpp.
63. Rozenbergs J. *Latviešu valodas stilistika*. — Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. — 231 lpp.
64. Rozenbergs J. *The Stylistics of Latvian*. — Rīga: LU, 2004. — 298 p.
65. Rudzīte M. *Latviešu valodas vēsturiskā fonētika*. — Rīga: Zvaigzne, 1993.
66. Sampson G. *Schools of Linguistics*. — Stanford: Stanford University Press, 2003.
67. Shuttleworth M., Cowie M. *Dictionary of Translation Studies*. — Manchester, UK: St Jerome publishing.
68. Sīlis J. *Metaforisko terminu nākotne zinātnes valodā/Valodas kvalitāte*. — Rīga: Valsts valodas komisijas raksti. 2. sēj., 2006. — 107.–117. lpp.
69. Sīlis J. *Tulkojumzinātne vai translatoģija? (Tulkošanas teorijas un prakses latviskās terminoloģijas veidošanas problēmas.)/Latviešu valoda — robežu paplašināšana*. — Rīga: Valsts valodas komisijas raksti. 1. sēj., 2005. — 120.–127. lpp.
70. Skujiņa V. *Apelativācija un separācija kā vārddarināšanas paņēmieni// Latviešu valodas kultūras jautājumi*, 22. laid. — Rīga: Avots, 1986. — 68.–73. lpp.

71. Skujiņa V. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. — Rīga: LVI, 2002. — 224 lpp.
72. *Sociālās nodrošināšanas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Kamene, 1998.
73. Soida E. *Forma un nozīme mūsdienu latviešu valodas vārddarināšanas sistēmā/Vārddarināšanas problēmas mūsdienu valodniecībā*. — Rīga: LVU, 1969. — 43.–52. lpp.
74. Soida E. *Galotnes funkcijas latviešu valodas vārddarināšanas sistēmā/Latvijas PSR ZA Vēstis*, 1976, Nr. 12 (353), 103.–112. lpp.
75. Soida E. *Galotnes derivatīvās funkcijas latviešu valodā/Latvijas PSR ZA Vēstis*, 1977, Nr.2 (355), 109.–121. lpp.
76. Soida E. *Vārddarināšana*. — Rīga: LU (nepublicēts manuskripts)
77. Soida E. *Vārddarināšanas analīzes principi mūsdienu valodniecībā un valodā/Latviešu valodas un literatūras problēmas*. — Rīga: Zvaigzne, 1970, 75.–94. lpp.
78. Spencer A. *Morphological Theory*. — Blackwell Publishers, 2000.
79. Strautiņa V., Šulce Dz. *Latviešu literārās valodas fonētika, ortoepija un ortogrāfija* — Liepāja, LPA, 2004. — 122 lpp.
80. *Terminology work — Harmonization of concepts and terms*. International Standard ISO 860, Second edition 1996-07-01, Reference number ISO 860:1996(E), ICS1.020
81. *Terminology work — Principles and methods*. International Standard ISO 704, Second edition 2000-11-15, Reference number ISO 704:2000(E), ICS01.020
82. *Terminology work — Vocabulary — Theory and application*. International Standard ISO 1087-1, First edition 2000-10-15, Reference number ISO 1087-1:2000(E/F), ICS 01.020;01.040.01
83. Trask R. L. *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*. — London and New York: Routledge, 1993. — 335 p.
84. Trask R. L. *A Dictionary of Phonetics and Phonology*. — London and New York, 1996. — 424 p.
85. Trask R. L. *The Dictionary of Historical and Comparative Linguistics*. — Edinburg: Edinburg University Press, 2000.

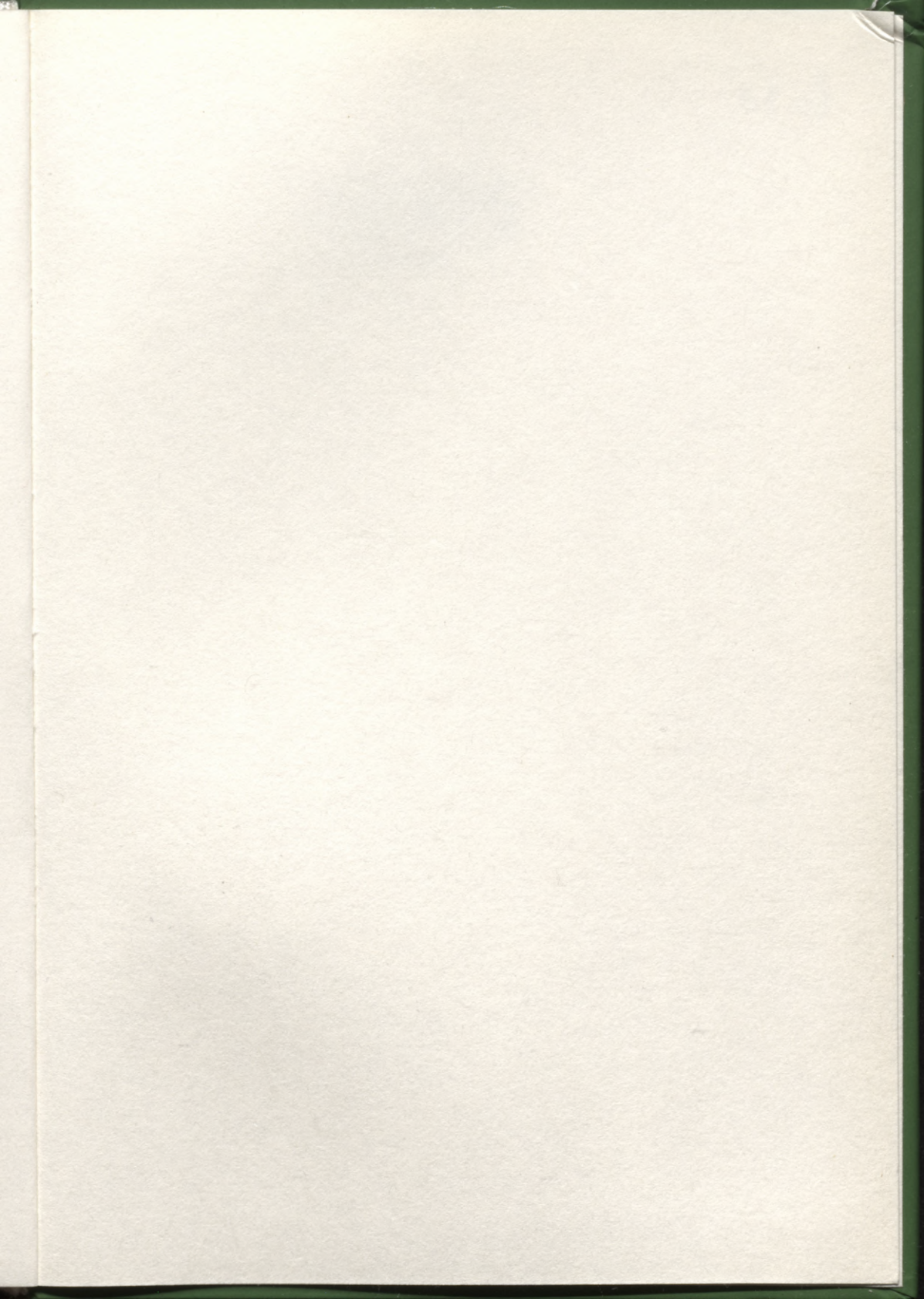
86. *Universals of Human Language*. Ed. by Greenberg J. Volume 1–4 — Stanford: Stanford University Press, 1978.
87. Urbutis V. *Žodžių darybos teorija*. — Vilnius: Mokslas, 1978.
88. Valeckienė A. *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. — Vilnius, 1998.
89. *Valodas prasmes pārbaudes terminu vārdnīca*. — Rīga, University of Cambridge Local Examinations Syndicate, 1998 / LR Naturalizācijas pārvalde, 2004.
90. *Valodniecības terminu vārdnīca*. 4. — Rīga, LVI, 1963. — 256 lpp.
91. Veisbergs A. *Mutvārdu tulkošanas pamati*. — Rīga: LU, 2005.
92. Vulāne A. *Morfētikas un vārddarināšanas termini*. Mācību līdzeklis. — Rīga: LU, 1994. — 39 lpp.
93. Wahrig G. *Deutsches Wörterbuch*. — [München:] Mosaik Verlag, 1980—1981. — 4368 S.
94. Weiner E. & Chalker S. *The Oxford Dictionary of English Grammar*. — Oxford: Clarendon Press, 1994. — 448 p.
95. Zinkevičius Z. *Kalbotyros pradmenys*. — Kaunas: Šviesa, 1980. — 118 p.
96. Апресян Ю. Д. *Лингвистическая терминология словаря // Новый объяснительный словарь синонимов русского языка*. — Москва: Языки русской культуры, 1999. — с. XVI–XXXIV.
97. Ахманова О. С. *Словарь лингвистических терминов*. — Москва, 1966.
98. Баранов А. Н. *Введение в прикладную лингвистику*. — Москва: Эдиториал УРСС, 2000. — с. 358.
99. *Большой энциклопедический словарь. Языкознание*. — Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998.
100. Гак В. Г. *Теоретическая грамматика французского языка*. — Москва: Добросвет, 2000.
101. Касевич В. Б. *Морфонология*. — Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1986.
102. Лотте Д. С. *Основы построения научно-технической терминологии*. — Москва: Изд. АН СССР, 1961. — 158 с.
103. Марузо Ж. *Словарь лингвистических терминов*. — Москва, 1960.

104. Маслов Ю. С. *Введение в языкознание*. — Москва: Высшая школа, 1998.
105. Мельчук И. А. *Курс общей морфологии*. Том I—IV. — Москва — Вена: Языки славянской культуры, 2001.
106. Мечковская Н. Б. *Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков*. — Москва: Флинта. Наука, 2001. — 312 с.
107. Плунгян В. А. *Общая морфология*. — Москва: Эдиториал УРСС, 2000.
108. Подольская Н. В. *Словарь русской ономастической терминологии*. — Москва: Наука, 1978.
109. Реформатский А. А. *Введение в языковедение*. — Москва: Аспект Пресс, 1999.
110. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. *Словарь — справочник лингвистических терминов*. — Москва: Астрель АСТ, 2001.
111. *Современный русский язык*. Под ред. Белошапковой В. А. — Москва: Азбуковник, 1999.
112. Степанов Ю. С. *Методы и принципы современной лингвистики*. — Москва: Эдиториал УРСС, 2003.
113. Улуханов И. С. *Мотивация в словообразовательной системе русского языка*. — Москва: Азбуковник, 2005.

Rakstu paraugiem izmantotie avoti:

1. Davies N. *Europe: a history*. — Oxford: Oxford University Press, 1996.
2. Kļaviņa S. *Valodas daba. Ievads vispārīgajā valodniecībā*. — Lielvārde: Lielvārds, 1997.
3. *Latvijas padomju enciklopēdija*. 1.–10. sēj. — Rīga: GER, 1981–1988.
4. Zinkevičius Z. *Kalbotyros pradmenys*. — Kaunas: Šviesa, 1980.
5. *Большой энциклопедический словарь. Языкознание*. — Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998.

101. ...
102. ...
103. ...
104. ...
105. ...
106. ...
107. ...
108. ...
109. ...
110. ...
111. ...
112. ...
113. ...
114. ...
115. ...
116. ...
117. ...
118. ...
119. ...
120. ...

Ls. 30, 5

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308028366

2008-4
L 78